

ISG-KONF.COM

**SOCIAL FUNCTION OF
SCIENCE, TEACHING AND
LEARNING**

XIII

**SCIENTIFIC AND PRACTICAL
CONFERENCE**

DECEMBER 14 – 17

Bordeaux, France

DOI 10.46299/ISG.2020.II.XIII

ISBN 978-1-63684-358-2

**SOCIAL FUNCTION OF SCIENCE,
TEACHING AND LEARNING**

Abstracts of XIII International Scientific and Practical Conference

Bordeaux, France
December 14 – 17, 2020

Library of Congress Cataloging-in-Publication Data

UDC 01.1

The XIII International scientific-practical conference “Social function of science, teaching and learning”, December 14 – 17, 2020, Bordeaux, France. 517 p.

ISBN - 978-1-63684-358-2

DOI - 10.46299/ISG.2020.II.XIII

EDITORIAL BOARD

<u>Pluzhnik Elena</u>	Professor of the Department of Criminal Law and Criminology Odessa State University of Internal Affairs Candidate of Law, Associate Professor
<u>Liubchych Anna</u>	Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development National Academy of Law Sciences of Ukraine, Kharkiv, Ukraine, Scientific secretary of Institute
<u>Liudmyla Polyvana</u>	Department of Accounting and Auditing Kharkiv National Technical University of Agriculture named after Petr Va- silenko, Ukraine
<u>Mushenyk Iryna</u>	Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of Mathemat- ical Disciplines , Informatics and Modeling. Podolsk State Agrarian Technical University
<u>Oleksandra Kovalevska</u>	Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs Dnipro, Ukraine
<u>Prudka Liudmyla</u>	Odessa State University of Internal Affairs, Associate Professor of Criminology and Psychology Department
<u>Slabkyi Hennadii</u>	Doctor of Medical Sciences, Head of the Department of Health Sci- ences, Uzhhorod National University.
<u>Marchenko Dmytro</u>	Ph.D. in Machine Friction and Wear (Tribology), Associate Profes- sor of Department of Tractors and Agricultural Machines, Mainte- nance and Servicing, Lecturer, Deputy dean on academic affairs of Engineering and Energy Faculty of Mykolayiv National Agrarian University (MNAU), Mykolayiv, Ukraine
<u>Harchenko Roman</u>	Candidate of Technical Sciences, specialty 05.22.20 - operation and repair of vehicles.

TABLE OF CONTENTS

ADVERTISING		
1.	Pavlov O., Martovitsky V. TASKS AND PROBLEMS OF SOCIAL ADVERTISING	16
ART HISTORY		
2.	Koniukhov S. THE PECULIARITIES OF COMMUNICATIVE FUNCTIONS OF THE MODERN UKRAINIAN MUSEUM	20
3.	Слущкий В.С. УКРАЇНСЬКЕ МИСТЕЦТВО ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 60-80 РОКІВ	23
4.	Яношевська А.Ю. РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НЕТРАДИЦІЙНИМИ ТЕХНІКАМИ МАЛЮВАННЯ	26
BIOLOGICAL SCIENCES		
5.	Кузьменко Л.П., Олійник Ю.Г. АНАЛІЗ РЕЖИМУ ХАРЧУВАННЯ ТА СТАНУ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ НІЖИНСЬКОГО МЕДИЧНОГО КОЛЕДЖУ	29
CHEMICAL SCIENCES		
6.	Потапенко О.В., Крушевський О.В. ВПЛИВ ПРИРОДИ РОЗЧИННИКА У СКЛАДІ ВОДОРОЗЧИННОГО ЗВ'ЯЗУЮЧОГО НА ЕЛЕКТРОХІМІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОКСИДУ КРЕМНІЮ	35
ECONOMIC SCIENCES		
7.	Muzhevych N., Brudko A. THE MEANING OF THE TERM "SERVICE" FOR ACCOUNTING AND TAXATION PURPOSES	41
8.	Бедринець М.Д., Філіпішина К. І. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	45
9.	Бойко Л.О. НІШЕВІ КУЛЬТУРИ – ПРИБУТКОВИЙ БІЗНЕС ДЛЯ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	48

10.	Васильківський Я.А., Корнута О.В. КРИПТОВАЛЮТА – ЦИФРОВІ ГРОШІ МАЙБУТНЬОГО	51
11.	Васильчук І.П. REGTECH ТА SURTECH ЯК ДРАЙВЕРИ РОЗВИТКУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ У ПОСТКОВІДНОМУ СВІТІ	53
12.	Васюк І.В. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ, ЗУМОВЛЕНІ ВИКЛИКАМИ ПАНДЕМІЇ	57
13.	Гузьо М.І. СУТНІСТЬ ТА ВИДИ ШАХРАЙСТВА НА ПІДПРИЄМСТВАХ	61
14.	Заболотна І.В., Ткачук В.С., Євдокімова О.М. МАРКЕТИНГ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНІВ. ОСОБЛИВОСТІ ОНЛАЙН-ПОКУПОК	66
15.	Кліпкова О.І. ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙ	70
16.	Кобіна І.А. СОЦІАЛЬНО-ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	74
17.	Куцик В.І. ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ІНТЕГРОВАНИХ КОРПОРАТИВНИХ СТРУКТУР	77
18.	Лесюк Р.І., Корнута О.В. НЕОБАНКИ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ ТРЕНД РОЗВИТКУ МОБІЛЬНОГО БАНКІНГУ	80
19.	Мандрика І.О. ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ І АУДИТУ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ	83
20.	Марова С.Ф., Белякова О.В. ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО БАЗИСУ ЕФЕКТИВНОГО СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ У ДОВГОСТРОКОВІЙ ПЕРСПЕКТИВІ	86
21.	Михаліцька Н., Верескля М. ФІНАНСОВІ ПОКАЗНИКИ БІЗНЕСУ	92

22.	Невесенко С., Горкуша С. ОПЛАТА ПРАЦІ ТА ВИПРАВЛЕННЯ ПОМИЛОК У ЇЇ ЗВІТНОСТІ	94
23.	Нечипорук Л.В. РОЛЬ ІНСТИТУТУ СТРАХУВАННЯ В БОРОТЬБІ З БІДНІСТЮ	98
24.	Парфентьева О.Г. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ В СВІТІ ПІД ДІЄЮ ВІРУСНОЇ ПАНДЕМІЇ COVID-19	103
25.	Перчук І.О. АВТОМАТИЗАЦІЯ МЕНЕДЖМЕНТУ- ПЕРЕДУМОВА УСПІШНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	109
26.	Рябов М.О. СУЧАСНИЙ СТАН ВИКОРИСТАННЯ ОЩАДНИХ СЕРТИФІКАТІВ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ	112
27.	Савенко Г.В. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ	115
28.	Сергеева Е.Р., Гирич К.С. КАРТЫ VISA, КАК СОВРЕМЕННОЕ СРЕДСТВО ПЛАТЕЖНЫХ СИСТЕМ.	118
29.	Токарева В.І., Солоха Д.В. ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ КОНЦЕПТІВ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНИМ РОЗВИТКОМ СОЦІОЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ	120
30.	Третьякова О.В., Харабара В.М., Грешко Р.І. ФІНАНСОВІ КОМПАНІЇ НА РИНКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ	126
31.	Трушкина Н.В., Шкригун Ю.О. АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ ЭЛЕКТРОННОЙ КОММЕРЦИИ ВО ФРАНЦИИ	132
32.	Уваровський Р.Д. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	138
33.	Удадесс М.А. ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ АНТИІНФЛЯЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В СТАБІЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО – ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	142

34.	Федорова Н.Є., Резанов М.Є., Врублевська А.П. ЧИ СТАЛА УГОДА ПРО ЗОНУ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ГРУЗІЄЮ КАТАЛІЗАТОРОМ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ МІЖ КРАЇНАМИ: КІЛЬКІСНИЙ АНАЛІЗ	145
35.	Чуріканова О.Ю., Сидоренко К.І. ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АТ «ФАРМАК»	150
36.	Чуріканова О.Ю., Горбенко Д.Д. ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНУ	155
GEOGRAPHICAL SCIENCE		
37.	Патійчук В.О., Потапова А.Г., Ціпошук С.А. РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТУРИЗМУ ФРАНЦІЇ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ- 2020	160
38.	Шостака С.Г., Порохня А.В. СУЧАСНА ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ М. КАМ'ЯНСЬКЕ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	166
HISTORICAL SCIENCES		
39.	Бойчук А.В. ДОСЛІДЖЕННЯ ВЕБ-САЙТІВ ПУБЛІЧНИЙ БІБЛІОТЕК У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ - ПОЧАТКУ ХІ СТОЛІТТЯ	170
LEGAL SCIENCES		
40.	Mykytyshyna K. ACCESS OF COURT HEARING AND PUBLICATION OF COURT DOCUMENTS UNDER THE EUROPEAN CONVENTION FOR THE PROTECTION OF HUMAN RIGHT AND FUNDAMENTAL FREEDOMS	173
41.	Mykytyshyna K. FREEDOM OF ASSOCIATION IN THE LIGHT OF INTERNATIONAL STANDARDS	176
42.	Александренко О.В., Женунтій В.І. КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ СЕРІЙНИХ СЕКСУАЛЬНИХ ВБИВСТВ	179
43.	Бондаренко О.С., Кучмістенко О.В. ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ	184

44.	Галецький Я.П. SAVEAT EMPTOR ЯК СКЛАДОВА ПРИНЦИПУ ДОБРОСОВІСНОСТІ: ПИТАННЯ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ У СФЕРІ НЕРУХОМОГО МАЙНА	188
45.	Кавин С.Я., Кавин О.М., Кавин Я.М. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ В КІБЕРПРОСТОПРІ	193
46.	Капсаямов К.Ж., Капсаямова С.С., Аккулов Р.Т. ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОЛИТИКА В ИНТЕРЕСАХ ЗАЩИТЫ ПРАВ ДЕТЕЙ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	196
47.	Никончук В.О. АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ТА СУЧАСНІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИВЧЕННЯ СУСПІЛЬНИХ НАУК	203
48.	Паскар А.Л. ПРАВИЛА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ПІДСУДНІСТЬ І ДОСТУПНІСТЬ ПРАВОСУДДЯ	206
49.	Романова А.С. ВОЛЯ ЯК ОСНОВА ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ ЛЮДИНИ	209
50.	Сьомич М. І., Харченко О. В. ЯКІСТЬ ПОВНОЇ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТА ЗАВДАННЯ УПРАВЛІННЯ	212
51.	Хатнюк Н.С., Грибачьов Є.В. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРІВ ПРО ОБОРОННІ ЗАКУПІВЛІ	214
52.	Шминдрук О.Ф., Ясковець К.А. ЩОДО ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ІНСТИТУ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТІ СУДДІ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ	219
MANAGEMENT, MARKETING		
53.	Жигальцев С.О. АЛЬТЕРНАТИВА ТРАНЗИТНИХ ПОСТАВОК СКЛАДСЬКИМ ЗАПАСАМ	223
54.	Журавель В.І., Журавель В.В., Журавель В.В. УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМИ СИСТЕМАМИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН	226

55.	Перевертень К.В., Лелека О.О. СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ НА ПРОМИСЛОВОМУ РИНКУ	232
56.	Пляскіна А.І. ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ПОЛІСТРУКТУРНА СИСТЕМА В РЕАЛІЗАЦІЇ ДІЛОВОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ	237
MEDICAL SCIENCES		
57.	Kucher T., Vasylenko G. "CASE-STUDY" METHOD AS A COMPONENT OF TRAINING UNDER DISTANCE LEARNING CONDITIONS IN HIGHER MEDICAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS	240
58.	Siusiuka V., Kolokot N., Belenichev I. ESTIMATION OF INFLUENCE OF THE COMPLEX THERAPY OF PREGNANT WOMEN WITH FETAL GROWTH DELAY ON BIOCHEMICAL HOMEOSTASIS STATE AND DELIVERY RESULTS	244
59.	Trofimov M., Chukhrienko A., Lyachenko P. TACTIQUES CHIRURGICALES POUR LE TRAITEMENT DU SAIGNEMENT GASTRO-INTESTINAL DE L'ÉTIOLOGIE ULCÈRE CHEZ LES PATIENTS AVEC PATHOLOGIE DU SYSTÈME CARDIOVASCULAIRE	249
60.	Єрошкіна Т.В., Медяна М.Ю. ДИНАМІКА ПОКАЗНИКІВ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ:ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ І ЗАХВОРЮВАНІСТЬ	254
61.	Курташ Н.Я., Кравчук І.В., Ласитчук О.М. КОРЕЛЯЦІЯ РІВНЯ 25-ГІДРОКСИВІТАМІНУ D ТА РИЗИКУ РОЗВИТКУ ПРЕЕКЛАМПСІЇ ПРИ ВАГІТНОСТІ (ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ)	260
62.	Павліченко О.Ф. ЗАХОДІВ ЗІ ЗМЕНШЕННЯ ВАЖКОСТІ ПРАЦІ І НАПРУЖЕНОСТІ ТРУДОВОГО ПРОЦЕСУ У ПРАЦІВНИКІВ, ЯКІ ВЕДУТЬ ВИБУХОВІ РОБОТИ НА ВІДКРИТИХ ГІРНИЧИХ РОЗРОБКАХ	266

63.	Павліченко О.Ф. НАУКОВЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ЗАХОДІВ З ПРОФІЛАКТИКИ ПИЛОВИДІЛЕННЯ ТА ЗМЕНШЕННЯ ШКІДЛИВОЇ ДІЇ УТВОРЕНОГО ПИЛУ НА ПРАЦІВНИКІВ, ЯКІ ВЕДУТЬ ВИБУХОВІ РОБОТИ НА ВІДКРИТИХ ГІРНИЧИХ РОЗРОБКАХ	269
64.	Подурець А., Рзаєв Е., Демочко Г. ФЛЮОРОГРАФІЯ: МАНУЕЛЬ ДІАС ДЕ АБРЕУ	273
65.	Шевчук С.Г., Хомазюк В.А., Осташевська Т.Г. ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В МЕДИЦИНІ: ДОСВІД ВИКЛАДАННЯ КЛІНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН	276
66.	Юрценюк О.С. СИТУАТИВНА ТРИВОГА ТА ОСОБИСТІСНА ТРИВОЖНІСТЬ У СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	279
PEDAGOGICAL SCIENCES		
67.	Kutsak A. THE IMPORTANCE OF THE ORGANIZATION OF INDEPENDENT WORK OF STUDENTS OF A MEDICAL UNIVERSITY IN THE FORM OF DISTANCE LEARNING	281
68.	Barannyk S., Ekhalov B., Guzenko B. DÉVELOPPEMENT PROGRESSIF DE LA «CLIP THINKING» CHEZ LES ÉTUDIANTS MÉDICAUX ET LES PROBLÈMES DE L'ENSEIGNEMENT MÉDICAL SUPÉRIEUR	285
69.	Bartienieva I., Nozdrova O. PROJECT TECHNOLOGY AS MEANS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS	291
70.	Chornohlazova H., Yenina I. ON THE QUESTION OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PILOTS IN THE CONTEXT OF PROBLEM-BASED LEARNING	295
71.	Kortiak Y., Martovitsky V. SOCIAL FUNCTION AND ISSUES OF MATHEMATICS EDUCATION	297
72.	Snigurova T. COMMENT EVITER LE STRESS LIE A UN EXAMEN	301

73.	Боднар О.С., Гнатюк Ю.В. МОНІТОРИНГ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	304
74.	Бодрова І.О., Чернуха Н.М. ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ УМОВАХ ЯК СОЦІАЛЬНО- ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	309
75.	Алексеев Г.В., Кучеренко В. Я., Холявин И.И. ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА В УСЛОВИЯХ СМЕШАННОГО ОБУЧЕНИЯ	313
76.	Коломоець Т.Г., Ворох В.І. ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ	317
77.	Кривошея С.П. ВИКОРИСТАННЯ СЕНСОРНОЇ КІМНАТИ В РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	320
78.	Маслова С. ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ДІЛОВОЇ ПЕРЕПИСКИ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ	323
79.	Ніколаєску І.О., Яношевська А.Ю. РОЗВИТОК ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ	326
80.	Олексенко І.В. ФОРМУВАННЯ ФОНЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	329
81.	Піщанська В.Є. РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	332
82.	Рогачко-Островська М.С. ПРОФЕСІЙНО-МОВЛЕННЄВА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ	335

83.	Самборська О.В. ХМАРНІ СЕРВІСИ GOOGLE ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ ХУДОЖНИКІВ ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА З ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ МИСТЕЦТВ»	339
84.	Сєвідова І.О. ШЛЯХИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ШКОЛИ	345
85.	Скляренко О.Б., Скригонюк Н.С. ОСОБЛИВОСТІ ТРАКТУВАННЯ ІДІОСТИЛЮ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ	349
86.	Тітова Г.В., Мамедов Г.А. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ ФУТБОЛУ В ШКОЛІ	352
87.	Трофімчук В.М., Трофімчук Л.О., Наконечний Д.С. ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ МЕТОДІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ОХОРОНИ ПРАЦІ ЗДОБУВАЧАМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ	355
88.	Форостян О.І., Бестужева І.Ю. ВПЛИВ МУЗИЧНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПСИХОФІЗИЧНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ	359
PHARMACEUTICAL SCIENCES		
89.	Крюкова А.І., Бавикіна М.Л., Сафонова Т.П. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ФІТОТЕРАПІЇ ПРИ ЛІКУВАННІ ОЖИРІННЯ	363
PHILOLOGICAL SCIENCES		
90.	Bondar L., Nikon V. CARACTÉRISTIQUES COGNITIVES DES TEXTES CHIMIQUES ET PHARMACEUTIQUES	365
91.	Choumtchenko T. CONTENU INFORMATIF DES TEXTES SCIENTIFIQUES: CONCEPT ET SES COMPOSANTES	367
92.	Davidenko N. LA CONNAISSANCE DE PLUSIEURS LANGUES ÉTRANGÈRES EST LA CLÉ DU SUCCÈS D'UN SPÉCIALISTE DE L'ESPACE MULTICULTUREL DU XXIE SIÈCLE.	369

93.	Filat T. ОСОБЕННОСТИ ЖАНРОВОЙ СПЕЦИФИКИ «АВТОБИОГРАФИИ» И.С. ШМЕЛЁВА	373
94.	Hlushchenko O. KLASSIFIKATIONEN DER DIPHTHONGE	379
95.	Konovalchuk S., Kitsak T. TRANSLATION OF ABBREVIATIONS	382
96.	Konovalchuk S., Vyrsta D. TRANSLATION OF IDIOMS	384
97.	Kornelaieva Y. DIMINUTIVES IN ENGLISH LANGUAGE	386
98.	Polyuk I. CONCEPT DU POTENTIEL PRAGMATIQUE DU TEXTE	388
99.	Бочарова О.О. ЗАСТОСУВАННЯ СИНОНІМІВ В УКРАЇНСЬКІЙ НАУКОВО-ТЕХНІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ	390
100.	Дакіч В.В. ЗАСОБИ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИКЛАДАННІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ	393
101.	Довбня Л.Е. ЛЕКСИКА, ПОРОДЖЕНА СЬОГОДЕННЯМ	396
102.	Мойсюк В.А. ІНШОМОВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ: ПОТРІБНЕ ЧИ ЗАЙВЕ В МОВІ?(НА МАТЕРІАЛІ АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ)	402
103.	Породко Д.Л., Цьох Л.Й. КОНТРАСТИВНИЙ АНАЛІЗ МІЖМОВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ВІДПОВІДНИКІВ ІДЕОГРАФІЧНОЇ ГРУПИ «ЛЮДИНА» В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ: КВАНТИТАТИВНИЙ АСПЕКТ	407
104.	Рудь А.О. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НАЗВ КНИГ ІЗ САМОРОЗВИТКУ Й МОТИВАЦІЇ	412
105.	Шаповалова Л.В., Майоренко В.І. ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДИСКУРСУ КНИГИ «ЕККЛЕЗИАСТ» НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ	416

PHILOSOPHICAL SCIENCES		
106.	Ломачинська І.М., Слободяник К.В. ФЕНОМЕН КАЛІГРАФІЇ ЯК САКРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА ІСЛАМУ	421
107.	Ломачинська І.М., Барташевич М.І. ЕСТЕТИЧНЕ ПІЗНАННЯ У ТВОРЧОСТІ ФОМИ АКВІНСЬКОГО	426
108.	Ломачинська І.М., Малецька М.О. СТАНОВЛЕННЯ САКРАЛЬНОГО ЗМІСТУ ІКОНОПІСУ У СХІДНОХРИСТІЯНСЬКІЙ ДУХОВНІЙ ТРАДИЦІЇ	430
POLITICAL SCIENCE		
109.	Musiychuk V. THEMATIC CONTENT OF PROPAGANDA SLOGANS IN THE SRV	435
110.	Дем'яненко Б., Дем'яненко В., Прядко Т. ВПЛИВ ІНТЕРНЕТ-ЗМІ НА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ В УКРАЇНІ	438
PSYCHOLOGICAL SCIENCES		
111.	Volchenko L., Harkavets S. К ПРОБЛЕМЕ ПРОТИВОСТОЯННЯ ИНДИВИДУАЛИСТСКОГО И КОЛЛЕКТИВИСТСКОГО	442
112.	Еверс І.М. ПРОФЕСІЙНА РЕФЛЕКСІЯ ЯК ОДНА З ДОМІНАНТНИХ СКЛАДОВИХ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ПСИХОЛОГІВ	447
113.	Музичко Л., Масян А. ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ, СПРЯМОВАНОЇ НА ОПАНУВАННЯ НАПРУЖЕНИХ СИТУАЦІЙ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ	450
114.	Назаревич В.В. ВИВЧЕННЯ НЕТЕРПИМОСТІ В СФЕРІ СОЦІАЛЬНО ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ	454
115.	Повстюк О.Ю., Ігумнова О.Б. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ХАРАКТЕРУ ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ	457

116.	Сметаняк В.І., Вовчук І.В. ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЯК ЧИННИК УСПІШНОЇ РЕАДАПТАЦІЇ УЧАСНИКА ВОЄННИХ ДІЙ	461
117.	Шелюг В.В., Бокарева Ю.С. РОЗРОБКА ПІДЛІТКОВОГО ВИДАННЯ «ЕМОЦІЙНИЙ РОЗВИТОК»	467
TECHNICAL SCIENCES		
118.	Bieliakov R. NEURAL NETWORK MELM ALGORITHM OF UAV IN AUTONOMOUS FLIGHT MODE OF FANET	470
119.	Bilova T., Ostapenko O. ANALYSIS OF CREATIONAL DESIGN PATTERNS	475
120.	Boltianska N., Skliar R., Skliar O. MEASURES TO IMPROVE ENERGY EFFICIENCY OF AGRICULTURAL PRODUCTION	478
121.	Dolia K., Dolia O. OPERATIONAL EFFICIENCY OF TRANSPORT IN LONG-DISTANCE PASSENGER TRAFFIC	481
122.	Khaidarova L., Matkivskyi S. INVESTIGATION OF THE TECHNOLOGICAL ESTIMATION OF THE DEGREE REDUCTION OF THE FILTRATION RESISTANCE COEFFICIENTS OF WATER- CUT GAS WELLS	483
123.	Zyma O., Pahomov R., Redkin O. RECOVERY METHODS ANALYSIS OF BUILDINGS AFTER THE FIRE	488
124.	Беляков Р.О., Цатурян О.Г. РОЗРОБКА АЛГОРИТМУ УПРАВЛІННЯ ДІАГРАМОУТВОРЕННЯМ АДАПТИВНИХ АНТЕННИХ РЕШТОК МОБІЛЬНИХ АПАРАТНИХ І СТАНЦІЙ ЗВ'ЯЗКУ	491
125.	Будько О.В., Твердохлеб В.С., Барсуков В.З. ВЛИЯНИЕ УЛЬТРАЗВУКА НА СТРУКТУРУ И СВОЙСТВА ТЕХНИЧЕСКОГО УГЛЕРОДА	494
126.	Вишневецький Д.С. ВИКОРИСТАННЯ ГІС ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОСТУПНОСТІ ТОРГОВОГО ОБ'ЄКТА	496

127.	Півненко Ю.О., Бурда Ю.О., Редько І.О. АНАЛІЗ ВИГОРЯННЯ ДЕРЕВНОГО ПАЛИВА У ТОПКАХ КИПЛЯЧОГО ШАРУ	499
128.	Череднік А.Д., Дяченко С.В. РЕЗУЛЬТАТИ МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ОПАЛЕННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ СТЕЛЬОВИХ ІНФРАЧЕРВОНИХ ВИПРОМІНЮЮЧИХ ПАНЕЛЕЙ	504
TOURISM		
129.	Вацеба В.Я. ХАРАКТЕРИСТИКА РИНКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ	507
130.	Лесік І., Лесік М.А. ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНФРАСТРУКТУРИ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ	509
131.	Толок Г.А., Коваленко О.О., Лутай В.А. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ	512

ADVERTISING

TASKS AND PROBLEMS OF SOCIAL ADVERTISING

Pavlov Oleksandr

Student

Kharkiv National University of Radio Electronics

Martovitsky Vitaly

Head of the depart. of electronic computers

Kharkiv National University of Radio Electronics

A social problem is events and conditions that negatively affect both society as a whole and a specific individual. These problems are common throughout the world, but depending on the country and place, some are more pronounced, and some are not so pronounced. The solution to these problems includes a set of measures aimed at reducing the negative impact. One of the ways to solve, highlight and draw attention to a specific issue is public service advertising.

Social advertising plays an important role in fostering spiritual and moral values. Being present in everyday life, she should form ideas about normal relationships between people, demonstrate correct behaviors and pay attention to social problems.

Currently in Ukraine, the development of advertising in general and social advertising in particular is fast and chaotic. Advertising in a person's life can be characterized as a continuous flow of information. Present in everyday life, it influences us: it inspires and manipulates, develops stereotypes of social behavior that are laid by the creators. Social advertising induces the acceptance of values by a person, demonstrates the approved forms of implementation of duty and responsibility to oneself and people. Often times, the same people who create the commercial are involved in the creation of social advertising. The methods of influence in these advertisements are similar, however, when creating a commercial advertisement, the ultimate goal is to sell a product or service. Social advertising should highlight and inform about the problem, and in the long term form an approved model of behavior in society. When creating such an advertisement, you need to take a deeper approach to the analysis of the target audience, take into account their emotional attitude, behavioral, socio-demographic and geographical 4 characteristics. Ultimately, this will allow for a stronger and more lasting impact on the viewer, forming a clear image or attitude towards a specific problem. The idea and message in such advertising should be clear to the part of the population to which they are addressed.

The functions of advertising as a social practice are the formation and consolidation of certain consumer models, values and norms of society in the minds. Despite the fact that the sphere of advertising is recognized as quite narrow, it has a certain impact on the nature of public relations. Advertising has become so obvious a phenomenon in

public life that it actually turned into a special social institution and received a single integrated management within the framework of civil law.

Advertising information addressed to consumers, in addition to advertising certain goods and services, affects the mass public consciousness and public relations in general. Some of the most important aspects of the social impact of advertising on society are listed below.

Advertising contributes to the formation of certain standards of thinking and social behavior of various social groups, as well as supports and strengthens existing traditions and established habits of consumers.

Advertising broadcasts various social groups of material provided by an individual, society, social and cultural opportunities. It creates a desire to use these functions, and also encourages action to satisfy this desire and realize the opportunities offered by the changes in their lives. As a rule, these actions are in the interests of society as a whole. Thus, advertising stimulates consumer behavior by encouraging them to improve their level of well-being, and thus contributes to a better quality of life. It contributes to the formation of the "middle class", which in any society is the basis of its stability. However, in some cases, advertising functions can play a destructive role in the formation of social conflicts. This happens, for example, in cases where advertising spreads ideal consumption patterns in society in unfavorable socio-economic conditions, without giving reason for the majority of members of this society to form an opinion about the presence of these patterns.

Advertising works to shape values and lifestyles. Advertising has become an integral part of the socio-cultural stratum of society, making a certain contribution to it, but in this case it is not the beginning of the formation of social values, unlike art, literature and religion.

Advertising promotes conscious consumer behavior, as it helps to compare the features of the offers, enabling the consumer to make a purchase decision already being informed.

Advertising indirectly contributes to the culture of consumption, since by comparing various goods and services, the consumer in any case strives to get the really best.

Advertising promotes the dissemination of knowledge from various spheres of human activity, instilling in consumers some practical skills.

Advertising brings new knowledge and ideas to people's minds about new ways to improve their lives. In some cases, advertising offers consumers new consumption patterns and a new social culture, especially in the process of introducing new products and technologies. Thus, the introduction of technical and non-technical innovations in various spheres of social practice is accelerated.

Advertising indirectly has a significant impact on social development, since it contributes to the development of social relations in the sphere of consumption, which is the basis of social practice in a consumer society.

The view of advertising as a social phenomenon, the assessment of its activities entirely depend on the country, with its historical and cultural traditions. So, now more than 50 percent of citizens have a negative attitude towards advertising. This indicator is comparable with similar indicators in other economically developed countries.

SOCIAL FUNCTION OF SCIENCE, TEACHING AND LEARNING

Social advertising enriches society spiritually, awakens the best qualities in people. In one of the social advertisements, the call “Call your parents!” Sounds, which can be perceived in every family and every child in its own way, but only a really adult person realizes his responsibility for the future of fathers and mothers. In this case, the possibilities of social advertising are invaluable and the state actively uses it.

Society wants to know who cares about it and what programs are being created for it. The state constantly draws the attention of citizens to the measures taken so as not to create the appearance of indifference to social problems. With the help of social advertising, the state creates not only an image of a social problem, but also an image of state participation in this area. It is an effective tool of social policy and contributes to obtaining important practical results for society that can help the population in solving pressing social problems that the state is unable to solve with the help of administrative and legal methods.

Non-profit and public organizations are one of the main and regular customers of social advertising, which for such organizations is a tool for the implementation of their activities related to the achievement of social, charitable, cultural, educational and scientific goals. It is distributed in order to protect the health of citizens, develop physical culture and sports, and meet the spiritual and other non-material needs of citizens. Social advertising of non-profit organizations aims to raise funds for donations to the poor, to build temples, buy food and clothing for the poor, etc. The main part of social advertising placed in the media is occupied by advertising of non-profit organizations. The last participant in this market, which is increasingly realizes his need for this activity, is a business.

For an entrepreneur, social advertising is a tool for creating an image of a socially responsible business. No one is able to force an entrepreneur to lead a socially responsible business; only an internal ethical principle based on moral and ethical values accepted in society calls for this. Some commercial companies create public and non-profit organizations of the same name, opening up great opportunities for filling advertising space with social advertising similar in sound to the names of well-known commercial brands and brands. Here the reason for creating socially-oriented advertising is the public activity of a commercial enterprise.

It is important to understand that social advertising alone is not enough to change the behavioral model of society. Comprehensive programs are being developed to solve certain social problems that require large financial costs, as well as the full participation of the whole society.

Our country is currently at the stage of understanding the role of business and society in the development of social advertising, which is a way of influencing public associations pursuing spiritual, moral or social goals, or the state on society as a whole or on certain segments of the population, and it also contributes to social support population, the restoration of friendly relations between people and the development of new economic relations on these principles and the construction of a modern civil society.

Thus, one social advertisement can have several functions at once. A high creative level endows such advertising with artistic value and aesthetic expressiveness. They often develop into images-symbols that influence the spiritual and emotional world of

a person and influence the formation of his beliefs, value orientations of aesthetic images. The expressiveness and semantic richness of an advertising work affect a person's consciousness, forcing him not only to familiarize himself with the advertising message, but also to accept the advertising idea as a guide to action.

Summing up, we can say that social advertising is an instrument of social management. Its possibilities are wide, and there are ample opportunities to use it to involve the entire society in social processes. Also, due to a deeper impact, its importance increases.

References:

1. Nikolaishvili G. Kratkaya istoriya sotsial'noy reklamy [A short history of social advertising].

http://www.socreklama.ru/analytics/list.php?ELEMENT_ID=390&SECTION_ID=122 (accessed 15.06.2012).

2. Socialniy marketing i socialnaya reklama [Social Marketing and Social Advertising]. <http://social-market.ru/> (accessed 15.06.2012).

3. Socialnaya reklama [Social Advertising]. <http://www.socreklama.ru/>

THE PECULIARITIES OF COMMUNICATIVE FUNCTIONS OF THE MODERN UKRAINIAN MUSEUM

Koniukhov Serhii

Ph.D., Assistant

Lviv Polytechnic National University

In the context of socio-cultural transformations and modern characteristics of cultural institutions, we see a tendency to preserve the historical environment (architecture, monuments) in combination with the ideas of development and the search for ways to renew and democratize the traditional museum. This, in turn, leads to the emergence of a new type of museum institution. The activities of the museum today are aimed for not only at disseminating information about the historical and architectural heritage. The museum aims to improve the relationship between man and the historical and cultural monuments that surround him.

Ukrainian sociologist Kozachenko O. O. shows us museum as a socio-cultural phenomenon, as well as various types of virtual museum. She concludes that in modern society, new types of museums are actively developing, and the museum performs more and more functions[1]. Ivanova N. researched the ways of transforming the museum from a permanent place of preservation of cultural heritage artifacts into an open and dynamic social space of social interaction [2]. In cities seeking economic recovery, as well as public involvement and social capital development, museums can act as a catalyst for the revitalization of urban space not only by attracting new visitors but also by collaborating with civic and cultural organizations. So, there is a process of virtualization of the museum sphere and reformatting of its activity due to active interaction, establishment of social connections. According to a well-known American museum expert, Norris L., the opportunity to update the space, change the functional load and transform it into a museum can be a study of public opinion of potential visitors. And the next step for the museum to establish a dialogue with the community should be the formation of lasting ties [4, p. 118].

The famous French museologist J. Davalon believes that the social changes that contribute to the transformation of the museum as a social institution, bring traditional science to the solutions that were tested at the time by the revolutionary movement in the museum sphere. Among such changes are: interdisciplinarity, the relationship of the museum with its social environment and the transformation of the institution into an open system for society, a change in attitude to the museum object, new views on visitors [3, p. 62]. In this way, there is a reorientation to the social interaction of the museum. However, there is a certain danger that the museum will lose its functions of socio-cultural development of the community and visitors. The use of interactive technologies, interactivity and the growing role of communicative and cultural-entertaining functions can lead to a loss of focus on science and excessive

commercialization of museums [5] That is why a visitor who seeks interactivity and entertainment from the museum is perceived and received. The first is a passive absorption of what is seen, the second is an active experience: the visitor generates his own observations based on schemes or paradigms laid down through upbringing, education and socialization. The same can be said about the so-called "passionate observer", "blindly" fascinated by the presentation of a historical event (installation or performance). The relationship between subject and object - the viewer, the reader, the listener and the museum exhibits - consists of a double synchronous movement of active passion and passive action. The visitor needs to develop a number of skills to some extent in order to at least passively enjoy the exhibition. Thus, the relationship with the museum exposition can be described as a delicate "intertwining" of manipulation and consent to be manipulated. Finally, the exhibition is able to stun even unprepared spectators who have already developed skills, practices and terminology. Therefore, visiting the museum is, in fact, the product of thoughtful actions and thoughtless experience at the same time.

Modern Ukrainian museums often try to create a space for visitors to pay attention, to provide "added value". An example of this is the Zhovkva Castle Museum, located in Zhovkva, near Lviv. Immediately at the entrance to this museum there are interactive panels that illustrate for the visitor information not only about the museum exhibits and monuments, but also about the famous people of the city. Another example of a value-added museum space is the Tustan Museum of History in the village of Urich, Lviv Region. Visitors can get acquainted not only with the usual exposition, but also with the graphic reconstruction of the already lost rock buildings in 3D. Another type of communication in a modern Ukrainian museum is a virtual tour, which uses 3D glasses and special tablets. This technology is already used in Tustan Museum [6], Kyiv History Museum [7] and other museums. With this approach, the visitor can get acquainted with augmented reality, immerse themselves in the atmosphere or understand the nature of the question posed by the exhibition. This way (Using 3D graphics) helps us to view objects that do not actually exist and to open up a wide space for alternative cognition and self-interpretation. The dissemination of such innovative approaches to communication makes it possible to supplement objective information with more vivid narratives, stories about art and visual culture (in a personalized way, interdisciplinary approach, etc.), and the already well-established practice of exposure - contextual research. The development experienced by museums today coincides with many other factors and, consequently, new technologies become part of our everyday reality to such an extent that we could hardly have imagined 10 years ago, they introduce new ideas for development and facilitate communication with the public. According to the forms of existence of a virtual museum, they can be divided into 1) those that exist only on the Internet and 2) those that are a reflection of the activities of a real museum. According to our observations, the first type includes such museums as "Territory of Terror" [8] and "Museum of Computer Science" [9]. In virtual museums of the first type, there are a number of sub-categories that allow you to independently comprehend the information, starting this process in any order. An example of the second type of virtual museum, in which the visitor can view the permanent exhibition and the most interesting exhibits of the collection via the Internet, is the "Museum of

Barbara and Bohdan Khanenko" [10] or "Museum of the Liberation Struggle of Ukraine" [11]. In both of the latter museums, the visitor can choose either of the two modes of the virtual tour of the exhibition. The first is a virtual guide: demonstration of the most interesting exhibits of the collection; the second - free inspection: independent movement on museum halls. Ukrainian museums, as a reflection of a progressive society, have successfully embraced these innovations.

Ukrainian museums, as a reflection of a progressive society, have successfully embraced these innovations, including them as another resource in their development. To some extent, the audiovisual "invasion" of museums has opened up unpredictable ways of communicating with the visitor, multiplying its pedagogical potential and revealing to many its ability to amaze, excite and reflect.

References:

1. Museum as a socio-cultural phenomenon: basic transformational tendencies / O. O. Kozachenko // International scientific forum: sociology, psychology, pedagogy, management. - 2014. - Ed. 16. - P. 117-129.

2. Ivanova N. Actualization of the museum as a cultural-educational center and open publicspace (on the example of the Melitopol City Museum) / N. Ivanova // City: history, culture, society. E-Journal of Urban Studies. - 2017. - № 3. - p. 123 - 135.

3. Davallon J., Gottesdiener H., Poli M.S. The 'expert visitor' concept. Museum International, 2000. – p. 60–64.

4. Norris L., Tisdale R. Creativity in Museum Practice / Linda Norris, Rainey Tisdale. // Creativity in museum practice / Published November 1st 2013 by Left Coast Press, California. – 288 p.

5. Hein G. E. Learning in the Museum. – London: Routledge, 1998. – 216 p.

6. Tustan State Historical and Cultural Reserve [Electronic resource]. – Access mode: http://tustan.ua/tustan_3d/

7. Museum of the Becoming of the Ukrainian Nation [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.gloryukraine.com.ua/>

8. Territory of Terror Memorial Museum of Totalitarian Regimes [Electronic resource]. – Access mode: <http://territoryterror.org.ua/>

9. Museum of the History of Information Technology Development in Ukraine [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.icfcst.kiev.ua/MUSEUM/>

10. Khanenko Museum [Electronic resource]. – Access mode: <http://khanenkomuseum.kiev.ua/>

11. Museum of the Liberation Struggle of Ukraine [Electronic resource]. – Access mode: http://www.lhm.lviv.ua/ekspozyciyi/muzey_vyzvolnoyi_borotby_ukrayiny.html

УКРАЇНСЬКЕ МИСТЕЦТВО ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 60-80 РОКІВ

Слуцький Віталій Сергійович

Аспірант, КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ТЕАТРУ, КІНО І ТЕЛЕБАЧЕННЯ
імені І. К. Карпенка-Карого

В умовах панування тоталітарного режиму українській культурі випало само здійснюватися під пріоритетним впливом не стільки науки, скільки політики, що творилася за вказівками «керівної і спрямовуючої». Така політика завдала як життю народу, так і його культурі творенню свої далеко не оптимальні ритми, точніше — аритмію. Звівши постулат світогляду «буття визнає свідомість» у ранг державної ідеології, радянська влада закріпила в суспільній практиці пріоритети за матеріальною, виробничою сферою, відсунувши на другий план нематеріальну сферу — освіту, охорону здоров'я, мистецтво, культуру.

Пожвавлення в національно-культурному житті активізувало інтерес суспільства до театрального мистецтва. В Україні в 1965 р. працювало 60 театрів, які протягом року відвідували близько 15,5 млн глядачів. Протягом 1958—1965 рр. кількість глядачів у театрах республіки збільшилася з 14,3 до 15,5 млн на рік. Митці української сцени приділяли значну увагу постановці п'єс, у яких центральне місце посідав образ позитивного героя, людини високого ступеня громадянської зрілості, особа якого, спосіб мислення, психологія і мораль, відігравали суттєву роль у формуванні суспільної свідомості наших сучасників. Театр шукав можливості знайти свою стежку у розмаїтому мистецькому житті. На українській сцені плідно працювали режисери С. Смі-ян, А. Скибенко, О. Король, В. Афанасьєв, О. Беляцький, І. Равицький, В. Загоруйко, В. Козьменко-Делінде, М. Шейко. Високохудожні образи створювали актори Н. Ужвій, В. Дальський, В. Добровольський, О. Кусенко, А. Роговцева, Д. Гнатюк, А. Солов'яненко, А. Мокренко, М. Кондратюк, Є. Мірошніченко, їхній внесок був помітний не лише в Україні, а й на сценах інших держав, де вони з успіхом гастролювали. Про це свідчить переважна більшість спектаклів 60–80-х років ХХ ст.

А оскільки означені проблеми розроблялися на інонаціональному драматургічному матеріалі, український глядач вірив, що представники інших народів сприймають світ так само, як і він, що в них однакове уявлення про головні людські цінності, і це виховувало в ньому почуття інтернаціоналізму, актуальність якого в наш час не тільки не зменшилася, як це дехто твердить, а й значно зросла.

У 60–80-х роках ХХ ст. українські театри виконали чимало суспільно корисної роботи, порушуючи значну кількість життєво важливих і навіть глобальних проблем. Здійснено низку організаційних заходів, спрямованих на піднесення рівня роботи всіх кіностудій республіки — Київської ім. О.

Довженка, Ялтинської, Одеської, студії хронікально-документальних та науково-популярних фільмів.

Важливою подією для українських кіномитців стало створення Спілки працівників кінематографії України, установчий з'їзд якої відбувся в січні 1963р. Збільшилася кількість фільмів, випущених на екрани українськими кіностудіями. Якщо на початку 50-х виходило два-три фільми, то в наступні роки — 18—20. Про велику популярність кіно свідчить той факт, що щорічно кінотеатри відвідували в середньому близько 1 млн глядачів.

Визначним явищем українського кіно стала творчість С. Параджанова, Ю. Ілленка, Л. Осики, О. Фіалка, О. Савченка, Р. Сергієнка, К. Муратової, Л. Бикова. Скарбницю українського кіно поповнили такі талановиті стрічки, як "Тіні забутих предків", "Камінний хрест", "Вечір на Івана Купала", "Білий птах з чорною ознакою", "Криниця для спраглих", "Соломія Крушельницька", "Меланхолійний вальс", "Розпад", "Поріг", «В бій ідуть тільки "старики"», "Ати-бати, йшли солдати" та ін.

Істотних утрат зазнала моральна свідомість людей, їхня впевненість у правоті ідей правлячої партії, що називала себе комуністичною. Наслідком цього стало виникнення суперечливих тенденцій у розвитку суспільства, особливо серед молоді. Люди все більше переконувались у невідповідності того, що йшло з високих трибун та засобів масової інформації, тому, що бачили в реальному житті. Відповідно, вони ставали відчуженими, соціально апатичними, втрачали інтерес до праці. І при цьому партійні керівники намагалися пояснити, що всі ці негативні явища є наслідком ідеологічних диверсій буржуазної пропаганди, не визнаючи помилок і прорахунків керівництва партії і держави. В ідеологічному житті панував принцип: заборонено все, що не дозволено. Не враховувалося, що для нормального розвитку суспільства не тільки не можна було забороняти критику, а й навпаки, необхідно було заохочувати людей до висловлення різноманітних поглядів. Адже критика насправді є могутньою рушійною силою, і її заборона тільки шкодить розвитку суспільства.

Отже, театральне мистецтво є одним із вельми дійових засобів формування суспільної свідомості народу, і нехтувати ним у наші дні, за умов існування широко розгалуженої мережі Інтернет і телебачення, недоцільно, навіть якщо надалі воно розвиватиметься як елітарне, а не для широкого загалу. У митців театру має бути можливість вільно будувати свій творчий

процес, формувати репертуар на власний розсуд, без огляду на цензурні чи будь-які інші обмеження. Заборона повинна поширюватися тільки на пропаганду насильства, аморальності, расизму, приниження людської гідності.

Театр має бути забезпеченим нормальними матеріальними умовами для творчості, прийнятими в цивілізованому суспільстві, належним приміщенням, необхідною кількістю коштів для постановки спектаклів, творчим складом, комплектування якого залежало б від мистецького спрямування колективу, а не від якихось формальних причин.

Список літератури:

1. Говдя П. Українське мистецтво другої половини XIX — початку XX ст. — К., 1964.

2. Затенаський Я. П. Українське мистецтво першої половини ХІХ — початку ХХ ст. — К., 1964
3. Історія України. Нове бачення: В 2 т. — К., 1996.
4. Дорошенко Д. Нарис історії України: В 2 т. — К., 1992.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НЕТРАДИЦІЙНИМИ ТЕХНІКАМИ МАЛЮВАННЯ

Яношевська Альона Юріївна,
Магістрант,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

Анотація. У даній статті представлений теоретичний аналіз використання нетрадиційними техніками образотворчої діяльності як засіб розвитку художньо-творчих здібностей дітей дошкільного віку.

На сьогоднішній момент першочергове значення набуває всебічне виховання людини, подальше підвищення його творчої особистості.

Говорячи про творчі здібності дітей, П.М. Якобсон вказує, що дитина здатна отримувати велике задоволення від яскравих фарб і різноманітності форм предметів, але для нього це лише чуттєві якості речей. Важливим автор вважає, щоб в процесі розвитку дошкільнята почали розуміти, що картина є картинка, а казка є казка. Після усвідомлення у дитини починає формуватися щось інше, особливе ставлення до творів мистецтва, вміння відрізнити їх від звичайних предметів.

Далі учений вказує, що усвідомлення - це складний процес, спочатку дитина не помічає, не отримує правильного тлумачення, але поступово ще не в розвинених формах творчих здібностей починає проявлятися [6, с.43].

Один з підходів до визначення сутності здібностей пов'язаний з їх характеристикою як індивідуально-психологічних особливостей особистості. Саме вони є успішною умовою тієї чи іншої продуктивної діяльності або її освоєння. При цьому така діяльність не зводиться тільки до реалізації певних умінь, знань і навичок.

Здібності з цієї точки зору, завжди - соціально обумовлений процес, який пов'язаний з умовами виховання та особливостями розвитку суспільства. Але успішність цього процесу в наявності особистості органічних, спадково закріплених передумов для їх розвитку в вигляді задатків [5].

На думку А.В. Запорожця художньо-творче ставлення до предмета передбачає ряд пізнавальних моментів, що в свою чергу дозволяє дошкільнику формувати вміння співвідносити форму і зміст, художній образ і зображуваний предмет, вміння, яке може виникнути тільки на певному етапі розвитку дитини [3, с.104].

В цілому ж дошкільнятам характерний найперший, низький рівень художніх здібностей. Дитина емоційно радіє ще не цілісним зразком, а тільки зображенням знайомих предметів, які він вказав на картині.

Досить велика кількість дітей середнього дошкільного віку здатні виявляти розвиток творчих здібностей в діяльності. Це виражається в яскравій уяві,

зоровій пам'яті світу і фантазії, узгоджених рухах рук. Але потрібно мати на увазі, що при розвитку творчих здібностей потрібно формувати не тільки вмілі руки, але і емоційну чуйність дитини.

Розвиток творчих здібностей дошкільнят – це індивідуальні особливості якості людини, які визначають успішність виконання ним творчої діяльності різного роду.

Говорячи про формування творчих здібностей, потрібно знатись на питанні про те, коли, з якого віку слід розвивати творчі здібності дітей. Психологи називають різні терміни від півтора до п'яти років. Також існує думка, що розвивати творчі здібності необхідно з самого раннього віку.

Спочатку дошкільнята набувають найпростіші навички малювання – потім традиційний спосіб. А з часом вишукують нові прийоми відображення навколишньої дійсності у власній художній творчості. В той момент педагог може познайомити дітей з нетрадиційними техніками малювання. Таке нестандартне рішення розвиває дитячу фантазію, знімає негативні емоції, дозволяє розкрити і збагатити свої творчі здібності.

Воно є засобом розумового, емоційного, естетичного і вольового розвитку дітей. В процесі цієї діяльності удосконалюються всі психічні функції: зорове сприйняття, пам'ять, розумові операції. А розвиток дрібної моторики руки розвиває мислення і мову. Рука пізнає, а мозок фіксує відчуття і сприйняття, поєднуючи їх в образи і уявлення.

Діти з раннього дитинства люблять малювати. Цей вид діяльності їх захоплює і радує. Завдяки своїй доступності, наочності і конкретності вираження він наближає до гри. Створений образ, зокрема, малюнок, може виконувати різні функції (пізнавальну, естетичну), так як створюється з різною метою.

На сьогоднішній день існує безліч прийомів і технік малювання, за допомогою яких можна створювати оригінальні роботи, навіть не маючи ніяких художніх навичок. Відчуті незабутні позитивні емоції дозволяє дітям малювання незвичайними матеріалами і оригінальними техніками.

Практики підкреслюють, що малювання з використанням нетрадиційних технік зображення не втомлює дошкільнят, у них зберігається висока активність, працездатність протягом усього часу, відведеного на виконання завдання. Крім того, нетрадиційні техніки дозволяють здійснювати індивідуальний підхід до дітей, враховувати їх бажання, інтерес.

Малювати з використанням нетрадиційних технік можна і потрібно починати з молодшого віку - за принципом «від простого до складного».

Основні техніки, що використовуються в цьому віці: малювання пальчиками, долоньками; малювання стусанами з поролону, ватяними паличками; друкування листям, картоплею, морквою; малювання свічкою, вугіллям.

В середньому і старшому дошкільньому віці можна використовувати вже такі нетрадиційні техніки як: малювання свічкою; кляксографія з трубочкою; набризг; відбиток; ниткографія,

Нетрадиційна техніка малювання все більше приваблює дітей, як і все незвичайне. Завдяки цій техніці з дітьми відбулися позитивні зміни, такі як вони, стали, знаходити різні відтінки, придбали досвід естетичного сприйняття, стали

більш творчо сприймати навколишній світ. Діти втілюють свої задуми, реалізують незвичайні ідеї, створюють нове, цікаве, оригінальне і проявляють творчі навички і вміння.

Висновок полягає в тому, що потрібно створювати і розширювати не тільки стандартні техніки розвитку дитини, а й застосовувати нестандартні методи для різноманітності виховного процесу дошкільнят. Незвичайні методи виховання, наприклад, в малюванні змушують дітей мислити, нестандартно тим самим розвивають, у дошкільнят нестандартне мислення, сприяють творчості дитини і в цілому розвивають інтелект.

Нетрадиційні матеріали привертають дитину, пов'язані з комбінаціями різних матеріалів у дітей з'являються нові ідеї, дитина починає експериментувати, творити.

Дослідники відзначають, що всі ці технології не втомлюють дошкільнят, а навпаки дозволяють здійснювати індивідуальний підхід до дітей, враховуючи їх інтерес і бажання, творити щось нове і незвичайне.

Список літератури:

1. Бебіх Г.Д. Розвиток творчої особистості дитини на заняттях по зображувальній діяльності/Г.Д. Бебіх// БВДС - 2005-№56.
2. Венгер Л.А. Педагогика способностей / Л.А. Венгер – М.; Педагогика, 1973 – 117с.
3. Запорожець А.В. Избранные психологические труда, В 2-х томах. Т. II. М.: Педагогика - 1986, 323с.
4. Ільїна А. Малювання нетрадиційними способами// Дошкільне виховання – 2004 №2.
5. Рождественская Н.В. Креативность путь развития / Н.В. Рождественская СПб: П.: 2006 – 178 с.
6. Якобсон П.М. Психология художественного восприятия / П.М. Якобсон. – М. Искусство 1964 – 88с.

АНАЛІЗ РЕЖИМУ ХАРЧУВАННЯ ТА СТАНУ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ НІЖИНСЬКОГО МЕДИЧНОГО КОЛЕДЖУ

Кузьменко Людмила Петрівна,

к. б. н., доцент,
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Олійник Юлія Григорівна,

магістрантка,
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Сучасною проблемою громадського здоров'я в Україні є нераціональне харчування, що негативно впливає на демографічні показники, працездатність та інвалідизацію населення. Молодь, яка продовжує навчання у ВНЗ, є особливою групою, для якої притаманні високі навчальні навантаження, що пов'язані з підвищеним рівнем розумового навантаження та психоемоційного стресу, різка зміна способу життя, зміна соціальних відносин, схильність до ризикової поведінки тощо [1].

Крім того, організм студента з фізіологічної точки зору зазнає подальшого росту та розвитку, що значно збільшує чутливість до недостатньої фізичної активності, незбалансованого харчування, дефіциту вітамінів та мікроелементів, тютюнопаління та зловживання алкоголем.

Відомо, що одним із найвагоміших чинників формування та збереження здоров'я людини є її спосіб життя, а значну роль у розвитку захворювань відіграє режим харчування [2].

Виходячи з цього, одним із найважливіших завдань у навчально-виховному процесі підготовки студентів у вищих навчальних закладах має бути пропаганда та впровадження в навчальний процес тематики, що забезпечує формування культури здорового способу життя та обізнаності щодо чинників ризику розвитку аліментарних захворювань, особливо для студентів-медиків.

Це означає, що вивчення питань раціонального харчування студентської молоді та стану їх здоров'я є на часі.

Наше дослідження проводилося впродовж вересня-жовтня 2020 року у Ніжинському медичному коледжі. В дослідженні брали участь 87 респондентів спеціальності Лікувальна справа. З них студенти 1 курсу, групи 1фА та 1фБ – 32 чол., з яких 7 хлопців і 25 дівчат та 4 курсу, групи 4фА та 4фБ – 55 чол., з яких 12 хлопців і 43 дівчини.

У ході дослідження ми провели анонімне анкетування за самостійно розробленою анкетною. Такий вид анкетування дає можливість респонденту відповісти широко, що підвищує достовірність отриманої інформації. Всього було запропоновано 19 запитань.

Результати анкетування студентів 1 курсу, групи 1фА.

У дослідженні брали участь 15 студентів – 4 (26,7 %) хлопці та 11 (73,3 %) дівчат. Свій спосіб життя вважають здоровим майже третина респондентів – 11 (73,3%) і лише 4 (26,7 %) – не здоровим. Обізнані відносно факторів ризику хронічних неінфекційних захворювань більше половини – 8 (53,3 %) респондентів. Радують те, що контролюють свій стан здоров'я – 9 (60,0 %) і 6 (40,0 %) – не контролюють.

11 чоловік (73,3 %) мають чітко визначений режим дня і лише 4 (26,7 %) не мають такого режиму.

Наші дослідження показують, що 5 (33,4 %) респондентів спить лише 6 годин на добу, 8 (53,3 %) – сплять 6-7 годин, 2 (13,3 %) – 8-9 годин.

На запитання чи займаєтесь ви регулярно підтримкою своєї фізичної форми, 10 (66,7 %) студентів відповіли «так», а 5 (33,3 %) відповіли «ні».

Результати чи дотримуєтесь ви режиму харчування були такими: 7 респондентів (46,7%) відповіли «так», і 7 (46,7%) відповіли «ні», і лише 1 респондент (6,7 %) – іноді. Принципів раціонального харчування дотримуються 5 (33,3 %) студентів, інколи дотримуються 4 (26,7 %) і взагалі не дотримуються 6 (40,0 %).

Майже всі першокурсники 14 (93,3 %) снідають, 11 (73,3%) – постійно обідають, 14 (93,3 %) – вечеряють.

Найбільше у харчовому раціоні під час навчання переважають: кава 14 (93,3 %), бутерброди 12 (80 %), цукерки та тістечка 10 (66,7 %), фрукти 9 (60,0 %) респондентів. Відсутні в раціоні студентів: риба, м'ясо (яловичина, свинина, курятина), макаронні вироби та гарячі страви.

Виявилось, що у більшій половині опитаних найбільше впливає на вибір раціону і режиму дня власне бажання 60,0 %.

За результатами дослідження було встановлено, що лише 2 респонденти (13,3 %) палять, а негативно ставиться до вживання наркотиків 12 (80,0 %) і байдуже – 3 (20,0 %) студенти.

Вживає регулярно алкогольні напої тільки 1 респондент (6,7 %), іноді – 4 (26,7 %) і не вживають – більшість 10 (66,7 %).

Більшість першокурсників проводять вихідні пасивно, 8 (53,3 %) – переглядають телевізор, сидять в Інтернеті, по 1 респонденту (6,7 %) гуляють на свіжому повітрі та займаються спортом; займаються домашніми справами – 2 (13,3 %), взагалі не читають книги, газети і журнали. Активність виявляється лише у відвідуванні кафе, нічних клубів – 3 (20 %).

Результати анкетування студентів 1 курсу, групи 1фБ.

У дослідженні брали участь 17 студентів – 3 (17,6 %) хлопців та 14 (82,4 %) дівчат.

У цій групі на запитання чи вважаєте свій спосіб життя здоровим ствердну відповідь дали лише 5 (29,4 %) респондентів, і майже третина 12 (70,6 %) – не здоровим, проте обізнані відносно факторів ризику хронічних неінфекційних захворювань – більше половини 12 (70,6 %) студентів.

Половина респондентів контролює свій стан здоров'я 9 (52,9 %) і 8 (47,1 %) – не контролюють.

Більше половини – 11 чоловік (64,7 %) мають чітко визначений режим дня і лише 6 (35,3 %) – ні.

5 (29,4 %) респондентів спить менше 6 годин на добу, 4 (23,5 %) – сплять 6-7 годин, 7 (41,2 %) – 8-9 годин.

На запитання, чи підтримуєте ви свою фізичну форму, 12 (70,6 %) відповіли «так», а 5 (29,4 %) – «ні».

Режиму харчування дотримуються 5 респондентів (29,4 %), 3 (17,6 %) – не дотримуються, і 9 респондентів (52,9 %) – іноді, а от принципів раціонального харчування дотримуються 6 (35,3 %) та інколи – 6 (35,3 %) і взагалі не дотримуються – 5 (29,4 %). Снідають – 12 (70,6 %), 11 (64,7 %) – постійно обідають і вечеряють – 13 (76,5 %).

Усі студенти 17 (100 %) у харчовому раціоні під час навчання вживають бутерброди. Також найбільше вживають: цукерки та тістечка – 14 (82,4 %), каву – 13 (76,5 %) респондентів, хлібобулочні вироби – 12 (70,6 %), фрукти – 12 (70,6 %). Відсутні в раціоні студентів: риба, м'ясо (яловичина, свинина, курятина), яйця та гарячі страви.

У даній групі виявилось, що майже у всіх опитаних найбільше впливає на вибір раціону і режиму дня власне бажання 94,1 %.

За результатами дослідження було встановлено, що лише 2 респонденти (13,3 %) палить, усі 100 % негативно ставиться до вживання наркотиків. Вживають регулярно алкогольні напої тільки 6 респондентів (35,3 %), іноді – 7 (41,2 %) і не вживають – 4 (23,5 %).

Більшість першокурсників проводять вихідні активно 11 (64,7 %), переглядають телевізор, сидять в Інтернеті – 8 (47,1 %), 1 респондент (5,9 %) читає книги, газети і журнали, однакові показники отримали по 3 (17,6 %) студенти гуляють на свіжому повітрі та займаються домашніми справами, а займаються спортом лише 2 (11,8 %) студенти.

Результати анкетування студентів 4 курсу, групи 4фА.

У дослідженні брали участь 25 студентів – 5 (20,0 %) хлопців та 20 (80,0 %) дівчат.

На запитання чи вважають свій спосіб життя здоровим 13 (52 %) вважають здоровим і 12 (48 %) – не здоровим, але всі 25 (100 %) обізнані відносно факторів ризику розвитку хронічних неінфекційних захворювань.

Майже третина контролює свій стан здоров'я 18 (72,0 %) і 7 (28,0 %) – не контролюють.

Більшість 14 чоловік (56 %) мають чітко визначений режим дня і лише 11 (44,0 %) – ні.

Також, наші дослідження виявили, що 18 (72,0 %) респондентів недосипає, 5 (20,0 %) – сплять 6-7 годин, 2 (8,0 %) – 8-9 годин.

Радують результати на питання, чи займаєтеся ви підтримкою своєї фізичної форми 21 (84,0 %) відповіли «так», а 4 (16,0 %) відповіли – «ні».

На запитання про режим харчування 5 респондентів (20,0 %) відповіли «так», 5 (20,0 %) – «ні», 15 респондентів (60,0 %) – «іноді», а от принципів раціонального харчування дотримуються 14 (56,0 %) та інколи – 7 (28,0 %) і

взагалі не дотримуються 4 (16,0 %). Снідають – 18 (72,0 %), 15 (60,0%) – обідають і майже всі вечеряють – 23 (92,0 %).

Найбільше переважають такі продукти: бутерброди 20 (80,0 %), кава 14 респондентів (56,0 %), фрукти 13 (52,0 %), хлібобулочні вироби 12 (48,0 %). Відсутні в раціоні студентів: риба, макаронні вироби, яйця та гарячі страви.

У групі 4фА виявилось, що майже у всіх опитаних найбільше впливає на вибір раціону і режиму дня теж власне бажання (88,0 %).

За результатами дослідження було встановлено, що лише 4 респонденти (16 %) із 25 палять. 20 студентів (80,0 %) негативно ставиться до вживання наркотиків, 3 (12,0 %) – позитивно, що досить дивно, та 2 (8,0 %) – байдуже.

Вживають регулярно алкогольні напої тільки 7 (28,0 %), іноді – 8 (32,0 %) і не вживають лише 10 (40,0 %) респондентів.

Виявляється, що більшість старшокурсників проводять вихідні активно 20 (80,0 %), менше – 9 (36,0 %) студентів гуляють на свіжому повітрі та такий же показник у тих хто читає книги, газети і журнали, пасивний відпочинок (переглядають телевізор, сидять в Інтернеті) – 15 (60,0 %), 6 (24,0 %) займаються домашніми справами і лише 1 респондент (4,0 %) займається спортом.

Результати анкетування студентів 4 курсу групи 4фБ.

У дослідженні брали участь 30 студентів – 7 (23,3 %) хлопців та 23 (76,7 %) дівчини.

А в цій групі старшокурсників результати порадували, бо на питання чи вважають свій спосіб життя здоровим більше третини 24 (80,0 %) відповіли «так», лише 6 (20,0 %) відповіли «ні», а також більше половини 18 (60,0 %) обізнані відносно факторів ризику хронічних неінфекційних захворювань, а меншість 12 (40,0 %) не знають.

21 студент (70,0 %) контролюють свій стан здоров'я і 9 (30,0 %) – не контролюють.

Аж 24 (80,0 %) студенти мають чітко спланований режим дня і лише 6 (20,0 %) його не планують.

Також прослідковується, що 22 студенти (73,3 %) спить 6-7 годин на добу, ще менше (6 годин на добу) сплять 7 (23,3 %), і лише 1 (3,3 %) – має нормальний час сну.

На запитання, чи займаєтеся ви підтримкою своєї фізичної форми, 24 (80 %) відповіли «так», а 6 (20%) – «ні».

Щодо дотримання режиму харчування, 2 респонденти (6,7 %) відповіли «так», 6 (20,0 %) відповіли «ні», і 22 респонденти (73,3 %) – «іноді», а от принципів раціонального харчування дотримуються лише 9 (30,0 %), інколи дотримуються 13 (43,3 %) і взагалі не дотримуються 7 (23,3 %). Снідають – 19 (63,3 %), 17 (56,7 %) – обідають і вечеряють – усі 30 (100%).

У харчовому раціоні під час навчання найбільше переважають: кава 27 респондентів (90,0 %), бутерброди 21 (70,0 %), хлібобулочні вироби 18 (60,0 %), цукерки 18 (60,0 %). Відсутні в раціоні студентів: риба, яйця, макарони, та гарячі страви.

У даній групі так як і у попередньої виявилось, що майже у всіх опитаних на вибір раціону і режиму дня впливає власне бажання у 27 (90,0%).

За результатами дослідження було встановлено, що 7 респондентів (23,3 %) палить, з них 6 дівчат і 1 хлопець, дуже добре, що всі 30 (100 %) негативно ставляться до вживання наркотиків.

Вживають регулярно алкогольні напої 11 респондентів (36,7 %), не вживають – 11 (36,7 %) та іноді – 8 (26,7 %).

З'ясовано, що більшість старшокурсників проводять вихідні активно 24 (80 %), 11 (36,7 %) – гуляють на вулиці, дивляться телевізор та сидять в мережі Інтернет – 17 (56,7 %), 13 респондентів (43,3 %) – читають книги, газети і журнали, а займається спортом лише 1 (3,3 %) студент.

Тепер проведемо порівняльний аналіз результатів між 1 та 4 курсами за основними блоками анкети: здоровий спосіб життя, режим харчування, фактори, що впливають на мотивацію студента.

Усі студенти негативно відносяться до вживання наркотиків, їх більшість (90,0 %), тенденція на паління серед студентів 4 курсу переважає над 1 і складає 20,0 % у студентів 4 курсу та 21,9 у першокурсників. Так само і показник щодо вживання алкоголю у 4 курсу перевищує 32,7 % над 1– 21,9 %, але при цьому великий відсоток студентів 4 курсу займаються спортом 81,8 % та 68,8 % 1 курсу.

На запитання чи дотримуються студенти принципів раціонального харчування і режиму харчування показники у 1 курсу були нижчі ніж у 4. Дотримуються принципів раціонального харчування на 1 курсі 37,5 % на 4 курсі – 41,8 %, а дані по режиму харчування у 1 курсу він складає 34,4% а на 4 курсі всього лише 12,7 %.

При вивченні фактора, який є рушійним і впливає на вибір раціону і режиму дня студентів на 1 курсі найвищий показник власне бажанню – 78,1 %, аналогічно і в студентів 4 курсу (90,0 %).

Отже, в ході дослідження було з'ясовано, що студенти не розуміють шкоди для свого здоров'я та можливість ризику розвитку хвороб від зловживання кавою, їжею швидкого приготування, солодощами, хлібобулочними виробами і нестачі в раціоні фруктів, овочів, низький рівень фізичної активності, зловживання алкоголем, палінням та вживання наркотичних речовин.

Встановлено високий рівень незадовільної оцінки серед студентів 1 і 4 курсів, по відношенню до нераціонально харчуються при чому більшість знають до чого це призводить, але все ж таки не дотримуються цих правил і мотивують це тільки своїм власним бажанням.

Також детально вивчено, які продукти харчування переважають у раціоні впродовж навчального дня, зокрема це: кава, бутерброди, солодощі, хлібобулочні вироби; менше вживають – фрукти, білкові продукти та кисломолочні і взагалі відсутні гарячі страви.

У результаті проведеного дослідження можемо констатувати, що варто обов'язково в подальшому доопрацьовувати та вдосконалювати освітні та навчальні програми, що мають на меті покращити стан здоров'я студентів під час навчання, особливо студентів-медиків.

Список літератури:

1. Іванова І. В. Гвоздй С. П., Поліщук Л. М., Козикін А. Г. Формування здорового способу життя студентів як педагогічна проблема. Педагогические науки. Київ, 2007. 123 с.
2. Кузьмінська О. В., Червона М. С. Значення раціонального харчування для підтримки здоров'я молоді: Державний інститут проблем сім'ї та молоді, Український ін-т соціальних досліджень. Київ, 2014. 128 с.

ВПЛИВ ПРИРОДИ РОЗЧИННИКА У СКЛАДІ ВОДОРОЗЧИННОГО ЗВ'ЯЗУЮЧОГО НА ЕЛЕКТРОХІМІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОКСИДУ КРЕМНІЮ

Потапенко О.В.

К.х.н, науковий співробітник

Міжвідомче відділення електрохімічної енергетики НАН України

Крушевський О.В.

Магістр

Київський національний університет технології та дизайну

Розробка нових економічно ефективних та екологічних водорозчинних зв'язуючих речовин, які могли б запобігти великим змінам об'єму активної речовини, яка руйнує електрод і за рахунок чого втрачається електричний контакт в електродах з великою щільністю енергії (зокрема, аноди на основі кремнію) є актуальною задачею. Це є, безсумнівно, незамінною необхідною умовою для масштабної комерціалізації електричних транспортних засобів з великим запасом ходу, а отже, досліджується науковцями останні декілька років з величезними зусиллями.

Окислення кремнію є одним із найбільш широко застосовуваних підходів для практичного застосування матеріалів на основі Si в літій-іонних акумуляторах. Зокрема, SiO привернув велику увагу, як перспективний анодний матеріал для літій-іонних батарей, завдяки своїй значно вищій ємності та тривалому життєвому циклу в порівнянні із звичайним графітом та простим кремнієм, відповідно.[1–7].

Наша робота була зосереджена на трьох зв'язуючих речовинах та їх комбінуванням їх між собою в пошуках гарного матеріалу, для зв'язування оксиду кремнію в анодній масі. Для отримання високої ємності елемента, електродний матеріал був приготовлений з високим вмістом активних компонентів. Електродну масу для дослідження експериментальним шляхом готували з оксиду кремнію (SL450A-SOCQ (IOPSILION, China)), ацетиленової сажі (Super P, Alfa Aesar) та композиції полімерних водорозчинних зв'язуючих:

- 1) CMC (Hefei Ke Jing materials technology co. LTD., China)
- 2) SBR (Shandong Gelon Lib Co. Ltd., China)
- 3) LA136D (Indigo, China).

Співвідношення матеріалів в електродній масі (93:2:5), а саме оксиду кремнію 93%, ацетиленової сажі 2%, зв'язуючого 5%. В якості розчинника зв'язуючих матеріалів була деіонізована вода.

На графіку зміни питомої ємності електродного матеріалу зі зв'язуючими СМС (Shandong Gelon Lib Co. Ltd., China):SBR (Shandong Gelon Lib Co. Ltd., China) (2:3) наведеному у рис. 1. Перші 5 циклів було проведено в режимі CCCV (інтеркаляція іонів літію відбувалась струмом 0.1С до потенціалу 0.01 В із витримкою даного потенціалу до зменшення струму до 0.02С. Циклювання з 6 по 75-й цикл відбувалось при симетричному струмі (0.1С - цикли з 6-15 та з 26-75, та струмом 0.2С – цикли з 16-25). Для оцінки збереження питомої ємності зразка цикли з 76-80 було проведено в режимі аналогічному циклам з 1-5.

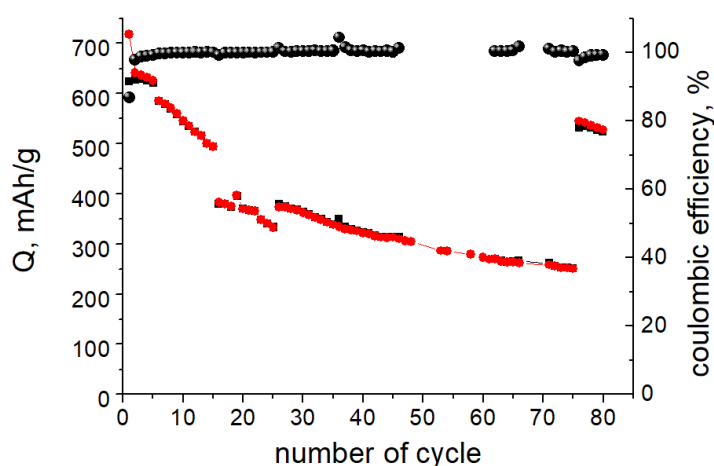

Рис. 1. зміна питомої ємності кремній оксидного електроду із сполучником СМС: SBR.

На цьому графіку можна побачити, що при збільшенні сили струму заряду/розряду відбувається стрімке падіння питомої ємності. Це, можливо, пов'язано з тим, що під час літіювання утворюються фази силікатів та оксидів літію, та як ці незворотні фази впливають на оборотну ємність та здатність SiO до швидкості літіювання. Також оксиди кремнію є ізоляторами з низькою провідністю струму, що у свою чергу спонукає до більшого використання провідних матеріалів та роботу при низькій щільності струму. Часточки вихідного матеріалу є достатньо великими це зменшує швидкість дифузії в глибини матеріалу, тому при щільності струму вищій за 0.02 С спостерігається не повний заряд електроду і як наслідок стрімке зниження питомої ємності.

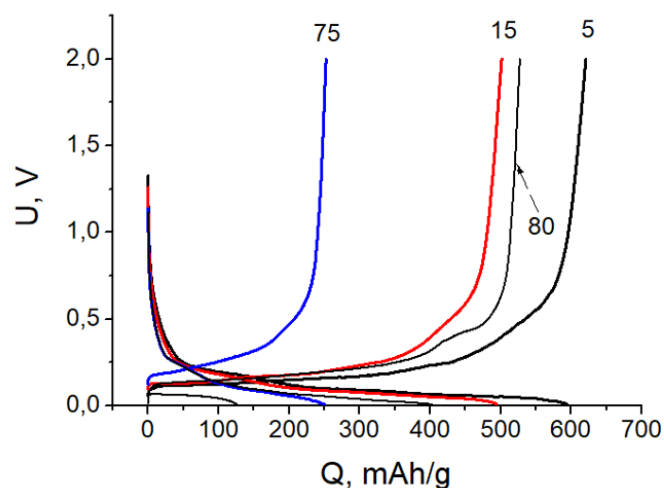

Рис. 2. Розрядно/зарядна крива для кремнієвих електродів із сполучником СМС: SBR.

Заряд/розрядні криві оксиду кремнію наведено на (рис. 2.). Із даного рисунку можна побачити 2 чітких плато деінтеркаляції іонів літію із структури матеріалу. Особливо чітко це спостерігається на 80 циклі, що пов'язане із переходом аморфного $\alpha\text{-Li}_x\text{Si}$ у кристалічну фазу $\text{Li}_{15}\text{Si}_4$ яка утворюється (при 0,053 В) при інтеркаляції іонів літію в аморфний $\alpha\text{-Li}_x\text{Si}$ та «розсіюється» (при 0,4 В) при деінтеркаляції.

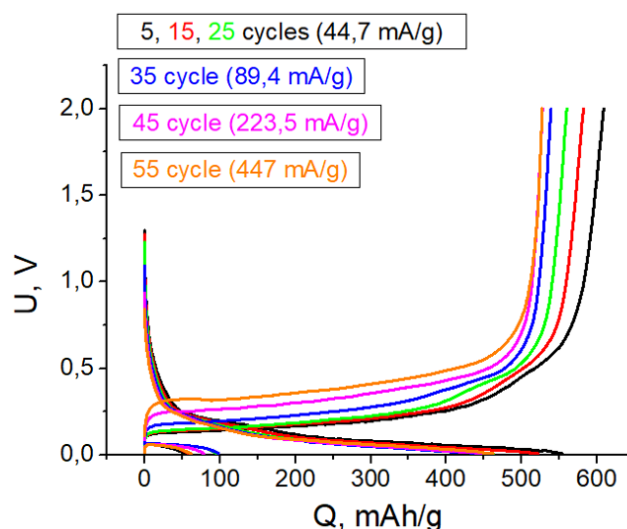

Рис.3. Гальваностатичні криві розряду/заряду кремній оксидного електроду при використанні сполучника LA136D.

На рис. 3. представлені криві заряду-розряду SiO при діапазоні напруг від 0,00 до 2,0 В та різній швидкості деінтеркаляції літію з використанням LA136D, як зв'язуючого при співвідношенні компонентів в електроді SiO 93%:SP 2%:

LA136D 5%. Інтеркаляція іонів літію проводилась в CCCV режимі 44.7 мА/г із подальшою витримкою при напрузі 0.01 В до зменшення струму до 10 мА/г.

На гальваностатичних кривих спостерігаються 2 чітко виражених хвилі (при низькій густині струму розряду), які пов'язані із інтеркаляцією/деінтеркаляцією іонів літію в аморфний оксид кремнію та переходом аморфного α - Li_xSi у кристалічну фазу $\text{Li}_{15}\text{Si}_4$. При збільшенні струму деінтеркаляції, внаслідок поляризації електроду, спостерігається зливання 2-х хвиль в одну. Також, внаслідок збільшення сили струму в 10 разів (від 44.7 мА/г до 447 мА/г) при деінтеркаляції іонів літію, спостерігається значна зміна середньої напруги, яка збільшується з 0.2 В до 0.4 В.

Стабільність циклування при використанні CCCV режиму заряду електроду також є значно кращою (рис. 4.).

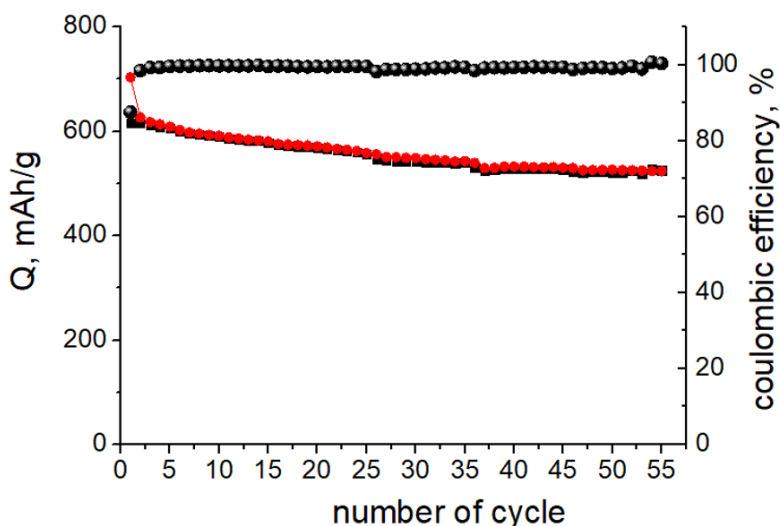

Рис. 4. Зміна питомої ємності кремній оксидного електроду із сполучником LA136D при збільшенні струму розряду в 10 разів.

Також у нашій роботі був досліджений вплив сполучників з різною природою на електрохімічні характеристики оксиду кремнію. Початкова питома ємність оксиду кремнію складала від 600 до 650 мА·год/г при щільності струму 44,7 мА/г (перші п'ять циклів інтеркаляції літію в структуру активної речовини проходили у дві стадії 44,7 мА/г + 8.9 мА/г). На першому циклі спостерігається утворення SEI плівки, яка складається з оксидів, фторидів та силікатів літію (Li_2O , LiF , Li_2SiO_4 , Li_2SiO_3 , $\text{Li}_2\text{Si}_2\text{O}_5$, $\text{Li}_6\text{Si}_2\text{O}_7$). На формування SEI використовуються іони літію, тому кулонівська ефективність не перебільшує 86% - 89%.

На наступних циклах спостерігається «опрацювання» матеріалу електроду, про що свідчить незначне збільшення питомої ємність (2 - 5 цикли). При цьому кулонівська ефективність оксиду кремнію на півелементі при використанні різних композицій сполучних матеріалів зростає до 99%. Наступні 10 циклів (6 - 15 цикли) проходили при щільності струму інтеркаляції / деінтеркаляції іонів

літію рівній $i = 44,7 \text{ mA} / \text{g}$ (без додаткової інтеркаляції при $i = 8,9 \text{ mA} / \text{g}$). Тут можна відзначити різке падіння питомої ємності, що становить $1,7 \pm 0,1\%$ за цикл. Подальше збільшення щільності струму до $i = 89,4 \text{ mA} / \text{g}$ призводить до ще більшого зниження питомої ємності яка знаходиться в діапазоні від 320 до 400 mA / g (16 - 25 цикли) при використанні різних композицій сполучних матеріалів. Збільшення щільності струму більше $90 \text{ mA} / \text{g}$ (при однакових струмах заряду / розряду) є недоцільним, так як практична ємність матеріалу ставати нижче питомої ємності графітового електрода. Подальше зниження щільності струму ($i = 44,7 \text{ mA} / \text{g}$) при циклюванні оксиду кремнію (26 - 75 цикли) не призводить до помітного збільшення питомої ємності. Хоча, варто відзначити, що зниження питомої ємності сповільнюється і становить $0,4 \pm 0,1\%$ за цикл. Контрольні цикли (76 - 80 цикл) при щільності струму інтеркаляції іонів літію ($i = 44,7 \text{ mA} / \text{g} + 8,9 \text{ mA} / \text{g}$) показують відновлення значень питомої ємності до $590 \text{ mA} / \text{g}$ (при використанні композиції сполучних матеріалів СМС: LA136D), що дозволяє зробити висновок про неповну опрацювання матеріалу електрода при високій швидкості інтеркаляції іонів літію. Зменшення питомої ємності оксиду кремнію після 80 циклів склало 97, 65 і 60 mA / g при використанні зв'язуючих матеріалів СМС: SBR, LA136D і СМС: LA136D, відповідно.

Найкращі результати при циклюванні кремній оксидного електрода отримано на композиції СМС: LA136D, що пов'язане із природою запропонованих сполучників. Так, СМС за рахунок великої кількості –ОН груп утворює множинні зв'язки із оксидом кремнію, а LA136D сприяє поліпшенню адгезії та когезії електродного матеріалу. А також допомагає створювати «гнучку сітку», яка запобігає розтріскуванню електродної маси при значних змінах об'єму при деінтеркаляції іонів літію.

Після проведених дослідів із зв'язуючими матеріалами та їх комбінаціями СМС:SBR (2:3), СМС:LA136D (2:3) і LA136D (5:0) та проаналізувавши дані можна сказати, що у всіх зразків початкова кулонівська ефективність складає від 86% до 90%. Всі матеріали показали гарну адгезію до мідної фольги, але найкраща була у LA136D (5:0), хоч він і не став кращим по електрохімічним показникам, на відміну від СМС:LA136D (2:3), який показав збереження ємності на рівні 90% після циклювання протягом 85 циклів.

Список посилань:

1. C. K. Chan, H. Peng, G. Liu, K. Mcilwrath, X. F. Zhang, R. A. Huggins and Y. Cui, *Nat. Nanotechnol.*, 2008, vol. 3, p. 31.
2. S. W. Lee, M. T. Mcdowell, J. W. Choi and Y. Cui, *Nano Lett.*, 2011, vol. 11, p. 3034.
3. C. Wang, H. Wu, Z. Chen, M. T. Mcdowell, Y. Cui and Z. Bao, *Nat. Chem.*, 2013, vol. 5, p. 1042.
4. D. Lin, Z. Lu, P. C. Hsu, H. R. Lee, N. Liu, J. Zhao, H. Wang, C. Liu and Y. Cui, *Energy Environ. Sci.*, 2015, vol. 8, pp. 2371–2376.

5. T. Chen, J. Wu, Q. Zhang and X. Su, *J. Power Sources*, 2017, vol. 363, pp. 126–144.
6. H. K. Liu, Z. P. Guo, J. Z. Wang and K. Konstantinov, *J. Mater. Chem.*, 2010, vol. 20, pp. 10055–10057.
7. A. R. Kamali and D. J. Fray, *J. New Mater. Electrochem. Syst.*, 2010, vol. 13, pp. 147–160.

THE MEANING OF THE TERM "SERVICE" FOR ACCOUNTING AND TAXATION PURPOSES

Muzhevych Nataliia,
Ph.D., Associate Professor
West Ukrainian National University

Anna Brudko,
student of the OPD-41 group
West Ukrainian National University

Actuality of theme. In the course of economic activity, companies often use this type of settlement, such as settlements with accountable persons. This is a wide range of transactions with cash, settlements, acquisition of tangible assets, taxation, etc. The main criteria for recognizing the organized accounting of settlements of the enterprise with accountable persons are the accuracy, completeness and timeliness of accounting information on travel expenses of employees in accordance with the law at any stage of the accounting process.

Analysis of recent research. Problems of accounting for settlement operations are studied by the following scientists and practitioners: M.D. Bilyk, M.Ya. Demyanenko, G.G. Kireitsev, M.F. Ogiychuk, V. Plaksienko, V.V. Sopko and others. However, little attention is paid to the organization of accounting settlements with accountable persons, which requires their study and consideration.

The purpose of the work. Investigate the features of accounting settlements with accountable persons, in particular the order of reflection in the accounting of accrual and reimbursement of expenses on accountable amounts, taxation and their documentation.

Presenting main material. Ensuring complete, timely and within the framework of regulations documenting transactions for accounting settlements with accountable persons - a guarantee of compliance with accounting policies of the enterprise and the accuracy of accounting data and reporting on accounting settlements with accountable persons. We highlight the following stages of accounting for settlements with accountable persons.

The first stage of the relationship begins with the definition of the head of the enterprise - the purpose of involving the accountable person, as whom and where the accountable person will be involved. The status of the accountable person is a set of rights and responsibilities of an individual who is in a certain relationship with the company.

The order of the head (order, memorandum, oral order, instruction, calculation, etc.) on the involvement of a particular accountable person in the calculations for obtaining valuables (on sending her on a business trip or a combination of receiving valuables and sending on a business trip) and on issuing her cash advance for these purposes is the basis for the issuance of a cash advance to the accountable person, ie there is a second stage of the relationship.

Cash advance is a sum of money issued to the accountable person for future payments for work performed, services rendered, for the purchase of valuables, travel expenses. As a rule, it is 100% of the amount of future payments. However, another option is possible - the task is performed by the accountable person, and then the calculation with him of the enterprise on the basis of the report.

Settlements with accountable persons are accounted for on sub-account 372 "Settlements with accountable persons", which is designed to reflect transactions related to the provision of cash to individuals of the enterprise to perform tasks during business trips, as well as the issuance of money for household needs or small purchases wholesale tangible assets.

As for the tax accounting of settlements with accountable persons, in accordance with paragraph 140.1.7 paragraph 140.1 of Art. 140 of the Tax Code of Ukraine (hereinafter - TCU), the payer of income tax has the right to include in the costs of the enterprise travel expenses of employees who are in an employment relationship with him, namely:

- 1) the cost of travel both to the place of business trip and back, and at the place of business trip (including on rented transport);
- 2) the cost of hotel accommodation, as well as included in such accounts the cost of food or household services (washing, cleaning, ironing and ironing clothes, shoes or linen, but not more than 10 percent of the amount of daily expenses for all days of stay), rent other living quarters .;
- 3) payment for telephone calls;
- 4) registration of foreign passports, entry permits, compulsory insurance, other documented expenses related to the rules of entry and stay at the place of business trip abroad;
- 5) insurance of life or health of the seconded person or his civil liability (in case of use of vehicles), if it is obligatory to carry out according to the laws of the country of business trip or the countries in whose territory transit movement to the country of business trip is carried out.

The above costs can be included if you have supporting documents: transport tickets or transport invoices (luggage receipts), including electronic tickets with a boarding pass and a document confirming payment for all modes of transport, invoices received from hotels or from other persons providing accommodation and accommodation services for individuals, insurance policies, etc.

A separate type of expenses that do not require special documentary evidence are daily expenses (expenses for food and financing of other personal needs of an

individual incurred in connection with such a business trip). The sums of daily expenses for employees of the enterprises are approved by the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine from 02.02.2011 № 98. (for business trips within the territory of Ukraine - 60 hryvnias).

If the cost of food and accommodation includes the cost of food, taxpayers who are not deducted from the budget have the right to include in the cost of accommodation and travel services, taking into account the cost of food services subject to documentary evidence of these costs. In this case, the amount of daily expenses is reimbursed in the amounts determined as a percentage of the amount of daily expenses 80 percent - with a single, 55 percent - twice, 35 percent - three meals a day. (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 02.02.2011 № 98).

The TCU also states that any travel expenses may be included in the taxpayer's expenses if there are documents confirming the connection of such a business trip with the activities of such a taxpayer, in particular (but not exclusively) such as: invitations from the receiving party, the activity of which coincides with the activity of the taxpayer; the concluded agreement or contract; other documents that establish or certify the desire to establish civil relations; documents certifying the participation of the seconded person in negotiations, conferences or symposia, other events held on topics that coincide with the business activities of the taxpayer.

The current legislation does not provide for the presence of a business trip certificate to take into account daily expenses as part of expenses when calculating income tax.

An enterprise that sends an employee on a business trip abroad provides him with funds for current expenses during the business trip (in advance) in the national currency of the country to which the employee is sent, or in a freely convertible currency. The actual expenses of the posted employee in foreign currency, which are determined in accordance with the approved report on the use of funds, but not more than the amount of the advance, are transferred to the national currency of Ukraine at the exchange rate on the date of receipt of the advance.

If the employee's actual expenses in foreign currency in the approved statement of use of funds are greater than the advance received, such excess shall be converted into the national currency of Ukraine at the exchange rate on the date of approval of the report on the use of funds. If it is necessary to pay additional funds for the final settlement for the business trip, the payment is made in the national currency of Ukraine at the official exchange rate of hryvnia to foreign currencies set by the National Bank of Ukraine on the day of debt repayment.

If a corporate card is used by a seconded employee, only the funds used (debited from the card account) are reflected in the Report. In this case, in addition to hotel bills, travel tickets, etc., the employee must provide the Report with documents confirming the payments made with payment cards, namely: ATM checks, blinds, receipts of payment terminals, etc.

The amounts of funds issued for business trips, which are documented in the Tax Calculation of Form 1-DF are not shown, except for funds that are excessively spent and not returned within the statutory period. Such amounts will be displayed with the sign "118".

It should be noted that travel expenses are dual-use expenses, which is why you should pay attention to the availability and proper execution of supporting documents when determining the object of income tax.

The Tax Code of Ukraine (Article 170, paragraph 170.9 of the TCU) defines the procedure for taxation of amounts of overspent funds received by a taxpayer on a business trip or under a report and not returned within the prescribed period. The tax agent of the taxpayer in the taxation of amounts received on business trips or under the report, not returned by such taxpayer within the prescribed period, is the person who provided such amounts.

The amount of tax accrued on the amount of such excess is withheld by the person who provided such funds, at the expense of any taxable income of the taxpayer for the month, and in case of insufficiency of the amount of such income - at the expense of taxable income of subsequent reporting months, until full payment such a tax.

If the amount of overpaid funds is not returned later than the deadline (before the end of the third banking day following the day on which the taxpayer completes such a business trip or completes a separate civil action on behalf of and at the expense of the person who provided the report), but no later than the reporting month, which falls on the last day of the following deadline: Amount of the fine (UAH) = Untimely returned amount (UAH) x 18: 100.

Conclusions. A wide range of economic situations related to settlements with accountable persons are regulated by the norms of the Tax Code of Ukraine, non-compliance with which entails the imposition of appropriate penalties. Ensuring complete, timely and within the normative legal documents of documentation of operations on accounting of settlements with accountable persons is a guarantee of observance of norms of accounting policy of the enterprise and reliability of accounting.

Literature

1. Instruction on business trips within Ukraine and abroad: Order of the Ministry of Finance of Ukraine dated March 13, 1998 № 59 (as amended). [Electron. resource] / Ukraine. Verkhovna Rada. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0218-98#Text>.

2. Chart of accounts of assets, capital, liabilities and business operations of enterprises and organizations: Order of the Ministry of Finance of Ukraine dated 30.11.1999 № 291 (as amended). // Database of information and legal system "LEAGUE". URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11>.

3. Tax Code of Ukraine. Law of Ukraine of December 2, 2010 № 2755-VI (as amended). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Бедринець М.Д.,

к.е.н., доцент - завідувач кафедри фінансів імені Л.Л. Тарангул
Університету ДФС України

Філіпішина К. І.

здобувач вищої освіти групи ФБ-19-3К
Університету ДФС України

Важливу роль у забезпеченні ефективного господарювання на підприємствах відіграє аналіз фінансового стану підприємств, який є підґрунтям для прийняття управлінських рішень. Аналіз є необхідною передумовою не тільки для налагодження планування, організації та контролю за внутрішньогосподарською діяльністю, а й слугує інформаційною базою для формування ділових стосунків з інвесторами, кредиторами, постачальниками та державними установами та організаціями.[1, с.276].

Дослідженнями теоретичних питань оцінки фінансового стану підприємства присвячені праці відомих вітчизняних науковців і практиків, як: Бедринець М.Д., Сурженко А.В. [1], Бондар М. І. [2], Петренко В.С. [3], Зянько В. В., Фурик В.Г., Вальдшмідт І.М. [4], та ін.

Аналізуючи публікації, можна узагальнити, що фінансовий стан підприємства – комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів. Фінансовий стан характеризує забезпеченість власними оборотними коштами, оптимальне співвідношення запасів товарно-матеріальних цінностей із потребами виробництва, своєчасне проведення розрахункових операцій, платоспроможність[4].

Об'єктом дослідження є результати фінансової діяльності ТДВ «Баштанський сирзавод», що розташований у Миколаївській області, та відноситься до підприємства харчової промисловості.

Фінансовий стан підприємств можна оцінити з погляду його короткострокової та довгострокової перспектив. У короткостроковій перспективі критерієм оцінки фінансового стану підприємства є його ліквідність і платоспроможність, тобто здатність своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за короткостроковими зобов'язаннями. Ліквідність - це здатність підприємства розрахуватися зі своїми поточними зобов'язаннями перед контрагентами шляхом перетворення активів на гроші.

У сучасних умовах розвитку економіки, коли можлива ліквідація підприємств унаслідок їх банкрутства, одним з найважливіших показників фінансового стану є ліквідність. Ліквідність підприємства свідчить про наявність

грошових коштів для термінового виконання фінансових зобов'язань даного періоду.

Таблиця 1

Аналіз ліквідності ТДВ «Баштанський сирзавод»

Показники	2017 р.	2018р.	2019р	Відхилення (+/-)
Коефіцієнт покриття	3,2	4,78	2,52	-0,68
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,88	3,72	1,27	-0,61
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,0012	0,0025	0,023	0,0218
Чистий оборотний капітал, тис грн	63494	211301	130982	67488

Розраховано за звітністю підприємства [5]

Як можемо спостерігати з табл.1 , за 2017 і 2018 роки показники ліквідності активів збільшуються, що є позитивним для підприємства. При цьому коефіцієнт покриття та коефіцієнт швидкої ліквідності вище нормативного значення тоді, як у 2019 році спостерігається тенденція до поступового їх зменшення.

Коефіцієнти покриття та швидкої ліквідності характеризують здатність підприємства забезпечити свої короткотермінові та поточні зобов'язання за рахунок оборотних коштів та їх найбільш ліквідною частиною. Очевидно, що, не зважаючи на їх зниження, ТДВ «Баштанський сирзавод» здатне забезпечити свої короткотермінові та поточні зобов'язання.

Проте коефіцієнт абсолютної ліквідності значно нижче нормативного, хоча його значення поступово збільшується. Даний коефіцієнт має менші темпи спаду за 2017 рік, ніж інші.

Завданням першочергової ваги для ТДВ «Баштанський сирзавод» є збільшення абсолютно ліквідних активів, перед усім - готівки.

Стабільність фінансового стану підприємства в умовах ринкової економіки обумовлена значною мірою його діловою активністю, що залежить від широти ринків збуту продукції, його ділової репутації, ступеня виконання плану за основними показниками господарської діяльності, рівня ефективності використання ресурсів і стабільності економічного зростання.

Ділова активність підприємства у фінансовому аспекті виявляється, насамперед, у швидкості обороту його коштів. Аналіз ділової активності полягає в дослідженні рівнів і динаміки різноманітних коефіцієнтів оборотності, які наведені в таблиці 2.

Таблиця 2.

Показники ділової активності ТДВ «Баштанський сирзавод»

Показники	2017 р	2018 р	2019 р	Відхилення (+/-)
Коефіцієнт оборотності активів	0,67	0,69	0,73	+ 0,06
Коефіцієнт оборотності оборотних засобів	0,65	0,67	0,71	+ 0,06
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	1,7	2,3	2,2	+ 0,5
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	2,7	3,4	3,8	+1,1
Коефіцієнт оборотності основних засобів	0,84	0,83	0,94	+0,1

Розраховано за звітністю підприємства [5]

Як бачимо, протягом трьох досліджуваних років відбувається збільшення усіх коефіцієнтів ділової активності. Дана тенденція є досить позитивною і у свою чергу свідчить про ефективне використання всіх наявних ресурсів підприємства. У зв'язку з деяким зниження показників ліквідності особливу увагу звернемо на такі коефіцієнти, як коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості та коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості. Його зростання свідчить про збільшення швидкості погашення дебіторської заборгованості, зменшення обсягів продажу в кредит. У свою чергу збільшення коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості означає збільшення швидкості оплати заборгованості підприємства. Тобто, не зважаючи на досить високу частку залученого капіталу, підприємство використовує його ефективно.

Отже, фінансовий стан – це комплексне поняття, яке в кількісному аспекті відображається безліччю фінансових показників. Аналіз фінансового стану як одна з функцій управління ним являє собою процес дослідження економічної інформації з метою об'єктивної оцінки досягнутого рівня ліквідності та стійкості фінансового стану підприємства і прийняття рішень щодо його поліпшення

Список літератури.

1.Бедринець М. Д. Фінансовий менеджмент у малому бізнесі [текст] навч. посіб./ М. Д. Бедринець, А. В. Сурженко. – К. : «Центр учбової літератури», 2016. – 352 с.

2. Бондар М. І. Звітність підприємства : навч. посіб. / М. І. Бондар. К. : ЦУЛ, 2015. 570 с.

3. Петренко В.С. Оцінка та шляхи покращення фінансового стану підприємства. International scientific journal. 2015. № 8. С. 139–142. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2015_8_34 (дата звернення: 30.11.2020).

4. Зянько В.В. Фінанси підприємств : навч. посіб. Частина 1 / Зянько В. В., Фурик В.Г., Вальдшмідт І.М. Вінниця : ВНТУ, 2016. 126 с.

5. Офіційний сайт ТДВ «Баштанський сирзавод» URL : <https://milkalliance.com.ua/company/inform/bashtanskij-sirzavod/>

НІШЕВІ КУЛЬТУРИ – ПРИБУТКОВИЙ БІЗНЕС ДЛЯ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Бойко Людмила Олександрівна

к.с.-г.н., доцент

Херсонський державний аграрно-економічний університет, м. Херсон

Останнім часом українські виробники все більше уваги приділяють вирощуванню нішевих культур. При цьому, в даному випадку мова йде як про овочі, так і про фрукти та ягоди. Такий тренд, за їх словами, зумовлений одразу декількома факторами. Перш за все, це зацікавленість фермерів у виробництві такої продукції продиктована зростанням попиту на неї всередині країни, адже більшість з цих овочів та фруктів потрапляють у розділ так званих «здорових продуктів», споживання яких активно пропагується активістами здорового способу життя. Однією з таких культур є спаржа [1].

Спаржа, або ж аспарагус лікарський (*Asparagus officinalis*), не нова і водночас добре відома в Україні культура. Раніше в нас її використовували для декорування букетів та поміж люди називали «заячий холодок». В країнах Європи вона широко використовується як смачний десертний овоч впродовж багатьох десятиліть і ось останнім часом поступово набирає популярності серед українців.

Клімат України дозволяє вирощувати спаржу практично по всій території країни. Тож, за даними галузевих експертів, за останні 5 років площі під спаржею в Україні збільшились приблизно втричі. Більш того, уже у 2016 р. ця культура увійшла до переліку тих, за якими фермери повинні надавати статистичну звітність. Тож, згідно з даними Укрстату, у минулому році під спаржею в Україні було зайнято 0,2 тис. га, а її урожай склав 1,09 тис. тонн [2].

У 2019 році ціни на спаржу в Україні коливалися від 170 грн за кг до 250 грн за кг, що відповідає цінам у ЄС. Такі цифри вартості цієї культури приваблюють фермерів. Вирощувати аспарагус в Україні аграрні виробники почали шість-сім років тому. Не кожен українець готовий платити таку ціну, але вона пояснюється собівартістю вирощування. На 1 га слід витратити 8-10 тис євро залежно від сорту і відстані між міжряддями [3].

Підприємці, які займаються вирощуванням спаржі, на жаль, не отримують якісну продукцію і пояснити це можна тим, що культура нова і бракує знань, а також порушується технологія виробництва цієї культури. За даними аналітиків EastFruit, Україна не експортує спаржу, а ті нечисленні виробники, які є в країні, орієнтуються, здебільшого, на внутрішній ринок. Хоча у світі є свій світовий ринок спаржі. Так, найбільшими експортерами спаржі є Мексика, Перу і США. Мексика заробляє на експорті спаржі \$ 460 млн в рік, Перу - \$ 410 млн, а США -

\$ 150 млн. Далі в рейтингу найбільших глобальних експортерів йдуть країни Європи: Нідерланди, Іспанія, Італія, Німеччина і Франція [4].

Найбільше виробництво спаржі в Україні на сьогодні знаходяться в смт. Любимівка у Херсонській області (ТМ «Гурмет») - 15 гектарів. Приблизно така ж площа у кооперативі «Садовод» в Черкасах. На заході країни є великий виробник - «Спаржа Волині». Лише п'ять років тому в Україні було всього 30 гектарів насаджень цієї культури, тобто маємо ріст в чотири рази, що є підставою вважати цю нішеву культуру дуже перспективною [5].

Україна виробляє на даний момент лише п'яту частину продукції від того, що споживає. Решта – це імпорт. Загальний об'єм внутрішнього ринку споживання культури становить 3 - 4 тис. тон, українці, якщо тисячу тон виробили то це дуже добре і то навряд. Тобто зараз 4/5 від своїх коштів українські фермери віддають іноземним фермерам. Був би великий плюс, коли б під насадженнями спаржі в Україні було зайнято біля тисячі гектарів це дало б змогу успішно її експортувати. При наявності таких площ можна буде забезпечити внутрішню потребу споживання, з'являться гарні умови для розвитку переробної галузі, а також господарства зможуть системно видавати товарні партії спаржі. При потребі у збільшенні кількості цієї продукції будуть створюватись кооперативи по прикладу фермерів Європи [6-9].

Вирощувати спаржу – справа прибуткова, у неї висока ціна й урожайність, але дорогий посадковий матеріал. Але у культури є свої плюси – поля з аспарагусом закладаються на 8-10 років, якщо поррахувати, це дешевше по собівартості, ніж вирощувати полуницю або цибулю.

Список літератури

1. ТОП-10 нішових культур для експорту – рекомендації експертів. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/top-10-nisovih-kultur-dla-eksportu-rekomendacii-ekspertiv>
2. Спаржа – нова перспектива фермера овочівника. URL: https://agrarnik.com/index.php?option=com_k2&view=item&id=4062:спаржа---нова-перспектива-фермера-овочівника&Itemid=434
3. Григор'єв П. Що таке ринок спаржі в Україні і як на неї заробляти <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2019/06/14/648689/>
4. Світовий ринок спаржі експерти оцінюють у \$1,5 млрд <https://www.growhow.in.ua/svitovyy-rynok-sparzhi-eksperty-otsiniuiut-u-1-5-mlrd/>
5. Вільна ніша для бізнесу: Україна задовольняє свій попит на спаржу лише на 20% <https://site.agrarnik.com/fl-4/>
6. Boiko, V., Kwilinski, A., Misiuk, M., & Boiko, L. (2019). Competitive advantages of wholesale markets of agricultural products as a type of entrepreneurial activity: the experience of Ukraine and Poland. *Economic Annals-XXI*, 175(1-2), 68-72, doi:<https://doi.org/10.21003/ea.V175-12>

7. Бойко Л. О. Сучасні тенденції розвитку овочевої галузі в умовах євроінтеграції України. *Агросвіт*. 2020. № 6. С. 69–76. DOI: [10.32702/2306-6792.2020.6.69](https://doi.org/10.32702/2306-6792.2020.6.69)

8. Бойко Л. О. Пріоритети розвитку підприємництва зі створенням інноваційних продуктів. *Агросвіт*. 2020. № 15. С. 41–47. DOI: [10.32702/2306-6792.2020.15.41](https://doi.org/10.32702/2306-6792.2020.15.41)

9. Бойко В.О., Бойко Л.О. Сучасні підходи до визначення поняття «конкурентоспроможність аграрних підприємств». *Фінансовий простір*. 2019. № 3(35). С. 23–31. DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.3\(35\).2019.190153](https://doi.org/10.18371/fp.3(35).2019.190153)

КРИПТОВАЛЮТА – ЦИФРОВІ ГРОШІ МАЙБУТНЬОГО

Васильківський Ярослав Андрійович

здобувач вищої освіти ОС «Бакалавр»

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Корнута Олена Володимирівна

кандидат технічних наук, доцент

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Криптовалюта — це захищені методами шифрування цифрові гроші [1]. Такі гроші зберігаються в електронних гаманцях, а переказ монет підтверджується за допомогою двох інструментів шифрування: приватних (закритих) і публічних ключів. На сьогоднішній день криптовалюта досить актуальна, адже кількість операцій з нею постійно збільшується.

Практично всі криптовалюти функціонують на основі систем типу "блокчейн". Кожен з учасників цієї системи рівноправний, без його участі жодна криптомонета не перераховується з одного рахунку на інший. Грошові перекази є захищеними, оскільки операція між двома особами засвідчується приватним ключем.

Принципи створення монет з криптовалюти схожі і відповідають вимогам «Proof-of-work». Всі криптовалюти засновані на складних обчисленнях деякої функції, яку легко перевірити зворотними математичними діями, наприклад, обчислення великих простих чисел. Вся робота по створенню і перевірці валюти відбувається на персональних комп'ютерах без використання центрального сервера. Децентралізація емісії монет робить усіх учасників мережі анонімними. Для виконання цих завдань створені спеціальні програми - «майнери», які й займаються обчисленнями блоків даних. Оскільки система децентралізована, після кожного обчислення деякого блоку даних, майнер розсилає результати всім іншим клієнтам мережі, які перевіряють їх і враховують в своїх обчисленнях, створюючи так звані ланцюжки блоків. Це дозволяє всім клієнтам обчислювати унікальні значення. Крім того, в блок записуються всі транзакції, що відбувалися в системі в період обчислення.

Транзакція містить інформацію про те, з якого гаманця на який перераховується сума, її розмір, а також тимчасову мітку операції. Цей запис позначається зашифрованим ключем вузла-відправника і розсилається всім іншим вузлам мережі для підтвердження. Через децентралізацію системи транзакції не проходять через якісь певні сервера, тому їх дуже складно відстежити.

Цільові функції, обчислення яких використовуються в криптовалютах, бувають дуже різні. Головними критеріями для них є [2]: невідворотність транзакцій; можливість будь-кого перевірити їх валідність; складність обчислень з прогнозованою швидкістю.

На відміну від звичайних грошей, біткоїни мають такі переваги [3]:

- криптогроші може добувати кожен охочий;
- інформація про зберігання і використання цих грошей здійснюється за допомогою блокчейну;
- ці гроші неможливо скопіювати;
- володіння біткоїнами абсолютно анонімне, тобто, приховане. Інформація про власника криптогаманця відсутня (є тільки номер гаманця).

На сьогодні біткойн коштує близько 4-х тисяч доларів за 1 віртуальну монету, а ціна формується в залежності від попиту [4].

На основі технології блокчейн створена нова перспективна цифрова валюта Е-гривня, пілотний проект якої було протестовано Національним банком України [5]. Перші кроки щодо запровадження цифрової гривні було здійснено у 2016 році з метою дослідження можливостей НБУ для роботи з цифровою валютою. Вперше інформацію про можливість запровадження електронної гривні було поширено НБУ ще в 2017 році. Серед переваг її впровадження слід відзначити можливість здешевлення вартості безготівкових операцій за рахунок відмови від еквайрингової комісії при здійсненні платежів [5], а також зміцнення довіри населення до ринку фінансових послуг.

Отже, електронна гривня може стати альтернативою уже існуючим засобам та інструментам роздрібних платежів. Проте це неможливо без значних інвестицій та часу на модернізацію платіжної інфраструктури, а також законодавчого врегулювання.

Список літератури

1. Що таке криптовалюта і навіщо вона потрібна [Електронний ресурс]. URL: <https://skarbcoin.com.ua/ua/news/5-chto-takoe-kriptoalyuta-i-zachem-ona-nujna/>
2. Огляд цифрових крипто валют [Електронний ресурс]. URL: https://bankchart.com.ua/e_banking/statti/oglyad_tsifrovih_kriptoalyut
3. Біткоїни — цифрові гроші майбутнього [Електронний ресурс]. URL: <http://thefuture.news/bitcoin/>
4. Що таке криптовалюти? [Електронний ресурс]. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/details/28742278.html>
5. Е-гривня [Електронний ресурс]. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95-%D0%B3%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%8F>

REGTECH TA SUPTECH ЯК ДРАЙВЕРИ РОЗВИТКУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ У ПОСТКОВІДНОМУ СВІТІ

Васильчук Ірина Петрівна,

д.е.н, доцент, професор кафедри
Державний університет економіки і технологій (Кривий Ріг)

Пандемія COVID-19, не дивлячись на спричинені нею соціальні та економічні проблеми, виступила драйвером цифрової трансформації більшості організацій і бізнесів, зокрема і у сфері ринку фінансових послуг. Локдауни та обмеження на пересування ставлять фінансові компанії у всьому світі перед проблемою скорочення витрат при одночасному забезпеченні доступу до операцій та до їх збільшення. З одного боку це змусило компанії більш широко використовувати цифрові бізнес-моделі і цифрові рішення для віддаленого обслуговування своїх клієнтів, з іншого боку, це призвело до необхідності посилення кібербезпеки та появи нових ризиків, якими компанії повинні управляти. Ця необхідність викликає зростаючий інтерес до такого напрямку FinTech як RegTech, оскільки фінансові установи потребують інструментів для підвищення їх здатності керувати дотриманням нормативних вимог без збільшення структурних витрат.

Водночас, майже повсюдна цифровізація зачіпає не тільки фінансові установи, але й впливає на наглядові процеси. Для забезпечення належного рівня прозорості піднаглядних організацій і фінансової безпеки інвесторів, кредиторів і вкладників, регуляторам потрібно збирати більшу кількість первинних звітних даних з різних джерел і обробляти їх. Ось тут на допомогу і приходять фінансові технології.

RegTech - це технологічні рішення, які дозволяють банкам і фінансовим компаніям виконувати вимоги регулюючих органів швидше, ефективніше, з меншими витратами і меншими регуляторними ризиками. RegTech використовується при підготовці звітності, управлінні ризиками, а також для запобігання шахрайства, перевірки відповідності регуляторним вимогам, проведення стрес-тестів і т.п. Технологічні рішення дозволяють автоматизувати процеси, знизити витрати і підвищити ефективність робочих процесів [1]. Водночас, наглядові органи використовують цифрові технології SupTech. SupTech включає в себе технології, які дозволяють регуляторам оптимізувати і перебудувати свої внутрішні наглядові процеси відповідно до цифрової трансформації фінансового сектора та економіки в цілому [2]. Причина актуальності SupTech - у все більшій застарілості підходів нагляду, заснованих на аналізі ретроспективних даних. Очікується, що ретроспективний аналіз поступово зійде нанівець і з часом повинен бути замінений превентивним наглядом. Одним з перспективних напрямків SupTech є переклад регуляторних правил у машинозчитуваний вигляд для автоматизації контролю та актуалізації нормативної інформації. Взаємозв'язок RegTech і SupTech такий, як між

фінансовими структурами і їх регуляторами - це найчастіше дві сторони одного і того ж процесу. RegTech і SupTech передбачають використання подібних інструментів і технологічних рішень [3].

До завдань, які вирішує RegTech, відносять наступні:

1. Ідентифікація клієнтів і перевірка даних у відповідності з політикою KYC (know your customer). Це спрощує верифікацію користувачів, допомагає відслідковувати підозрілі транзакції і управляти ризиками. RegTech-компанії пропонують проводити багатофакторну ідентифікацію користувачів по відбитках пальців (Sonavation, TransmitSecurity), сітківці ока (HYPR), особливостям поведінки (BioCatch, Socure), біографії (Onfido) і навіть по Селфі (Smile identity).

2. Автоматизація обробки даних і відповідність стандартам. Наприклад, технологія NEX Regulatory Reporting компанії Abide Financial дозволяє готувати звіти відповідно до вимог регуляторів Європи, США, Австралії і Сінгапуру. Компанія Vizor допомагає зі звітністю для органів страхового нагляду, а Global Fund Watch - з адмініструванням і юридичної звітністю.

3. Захист даних. Технології допомагають контролювати передачу даних, боротися з відмиванням грошей, запобігати шахрайству за допомогою аналізу транзакцій. У цій області RegTech-компанії пропонують страхування від кібератак (Cyence, RedSeal Networks, Prevalent Networks), аналіз дій і поведінки співробітників (Cylance), тестові кібератаки (TrapX, Illusive Networks), відстеження аномалій (DarkTrace).

4. Аналіз ризиків і пропозиція можливих рішень. Аналіз кредитоспроможності клієнта, репутації і стану компаній, а також забезпечення відповідності вимогам законодавства. Такі рішення, наприклад, пропонують ComplyAdvantage (оцінка компаній), Kyskr Ireland (перевірка контрагентів в Азії), Credit Benchmark (оцінка кредитних ризиків), Convercent (відстеження нововведень в законодавстві) [3].

Не дивлячись на те, що ринок RegTech є відносно молодим сегментом ринку FinTech, динаміка його розвитку в останні два роки демонструє тенденцію до стабільно стійкого попиту (рис. 1), хоча його частка у сукупних угодах ринку FinTech є незначною.

За оцінками KPMG інвестиції в RegTech прискоряться в 2020 році, оскільки стартапи зосереджуються на допомозі чинним фінансовим установам зменшити витрати, пов'язані з дотриманням дедалі жорсткіших правил [4]. За оцінками Reuters, обсяг RegTech-галузі до 2020 року складе \$120 млрд. [5] Цьому сприяє кон'юнктура, зокрема, введення в дію в Євросоюзі Директиви II про ринки фінансових інструментів (MiFID II), Регламенту щодо інвестиційних продуктів роздрібного та страхового бізнесу (PRIIP), Директиви «Загальні положення про захист даних» (GDPR), які встановлюють вимоги до рівня захисту конфіденційності даних, та інших регуляторних документів [4]. В умовах пандемії все більше ускладнюється нормативно-правове середовище на розвинених ринках, що посилює подальшу зацікавленість в автоматизації комплаєнс, моніторингу ризиків й інших напрямках діяльності компаній.

Рисунок.1. Глобальні інвестиції в RegTech за 2013-2020 (1 півріччя) роки

Джерело: Складено автором за [4, 6, 7]

На думку ряду експертів, стимулювати розвиток RegTech в тому числі може і технологія розподілених реєстрів. Зокрема, можливості блокчейна відповідають тим завданням, які стоять перед RegTech. Блокчейн дозволяє відстежувати походження і історію фінансових операцій, виявляти й усувати дублюючі фінансові операції, а також протидіяти відмиванню незаконно отриманих доходів. Блокчейн буде стати джерелом «довіри», фіксуючи дані з історії транзакцій, здійснювати суттєвий внесок у більш складні моделі оцінки ризиків [4]. У доповіді британської Ради з фінансової звітності (FRC, Financial Reporting Council) говориться, що технологія блокчейн потенційно здатна підвищити ефективність звітності: усунути наявні в ній помилки і видалити несанкціоновані записи [1].

Нові інструменти RegTech, засновані на штучному інтелекті, зроблять набагато ефективнішими наглядові процедури. Регулятори також будуть використовувати ці технології для обміну інформацією один з одним як на національному, так і глобальному рівні. Такі правила, як GDPR у ЄС, стануть звичайним явищем, міжнародне співтовариство може адаптувати їх для використання у глобальному масштабі, а національні уряди засновувати на них власні нормативні документи.

Таким чином, бурхлива цифрова трансформація як наслідок пандемії COVID-19 залишається однією з основних драйверів RegTech. Збільшення використання моделей цифрових фінансових послуг, швидше за все, стимулюватиме інвестиції у допоміжні сфери, такі як запобігання шахрайству, управління цифровою ідентичністю та кібербезпека [4]. В свою чергу корпорації стануть більш зацікавленими в розвитку Regtech, особливо в таких областях, як KYC, захист клієнтів і безпеку даних. Слід зазначити, що поки розвиток SupTech йде за окремими напрямками. Бачення, модель нової системи нагляду, заснованої на технологіях SupTech, поки ще тільки формується [1].

Список літератури

1. Regteh-i-suptech URL: <https://bosfera.ru/bo/regteh-i-suptech-snimaem-voprosy>
2. SupTech, RegTech та FinTech — що це таке і у чому різниця: пояснює експерт НБУ URL: <https://ain.ua/2019/05/17/suptech-regtech-ta-fintech/>
3. Большие надежды банков, или что такое RegTech URL: <https://bloomchain.ru/detailed/bolshie-nadezhdy-bankov-ili-chto-takoe-regtech>
4. Pulse of Fintech H1 2020 September 2020 KPMG URL: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2020/09/pulse-of-fintech-h1-2020.pdf>
5. Что такое RegTech: новый рынок на \$120 млрд. для финансовых стартапов. URL: <https://rb.ru/opinion/regtech-what-is>.
6. Fintech predictions 2019 URL: <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2019/02/fintech-predictions-2019.html>
7. Pulse of Fintech 2019. KPMG. URL: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2019/07/pulse-of-fintech-h1-2019.pdf>

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ, ЗУМОВЛЕНІ ВИКЛИКАМИ ПАНДЕМІЇ

Васюк Інна Володимирівна

к.е.н.,

старший викладач кафедри обліку і фінансів,
Дубенська філія Університету «Україна»

Пандемією називають епідемію, яка охоплює всі чи більшість країн світу та проти якої немає ефективних засобів стримування. Проте, коли ми говоримо про минуле, йдеться не про світ, а про *ойкумену* – відому частину світу, в якій відбуваються соціальні та економічні контакти. Тому пандемії минулого матимуть значно менші масштаби, втім, не менш руйнівні наслідки.

Кожна країна намагається вистояти, втримати усі економічні процеси, захистити своїх громадян. В тому числі і Україна. Зокрема, президент Володимир Зеленський підписав Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» № 540-ІХ, який парламент ухвалив 30 березня 2020 року.

Документом передбачені додаткові соціальні та економічні гарантії для підтримки громадян і бізнесу в умовах протидії поширенню коронавірусу в Україні. Закон, зокрема [1]:

- передбачає доплату в розмірі до 300% заробітної плати медикам та іншим працівникам, задіяним у лікуванні хворих на COVID-19, а працівникам соціального захисту населення, які надають послуги громадянам, котрі перебувають удома, – до 100% заробітної плати;

- уряд отримує право на період карантину встановлювати граничні ціни на товари протиепідемічного призначення та соціально значущі товари. Закон також передбачає, що операції з увезення в Україну ліків, медичних виробів та обладнання для протидії COVID-19 та їхнє постачання звільняється від сплати ПДВ;

- закон також дасть змогу вирішити питання із забезпеченням антисептиками – встановлено нульовий акциз та спрощено адмінпроцедури виробництва і закупівель спирту для дезінфекторів;

- встановлюється заборона підвищувати відсоткові ставки за всіма кредитними договорами. А споживчі кредити, взяті до 2017 року, тимчасово звільняються від штрафів та пені;

- вводиться збільшення лімітів для груп платників єдиного податку фізичних осіб – підприємців: перша група – з 300 тис. до 1 млн грн, друга група – з 1,5 млн до 5 млн грн, третя група – з 5 млн до 7 млн грн.

Проте, слід розглянути, які ж соціальні гарантії та перспективи пропонує нам у 2021 р. основний план країни – державний бюджет 2021 року. У Мінфіні

передбачили в документі достатній рівень соціального захисту людей в умовах пандемії [2].

Зростання прожиткового мінімуму у 2021-му відбудеться вищими темпами, ніж показник прогнозного індексу споживчих цін. Він зросте на 9,3% (грудень 2021-го – до грудня 2020-го при інфляції 7,3%).

Загалом видатки на соціальний захист людей буде збільшено. У проекті держбюджету-2021 на ці потреби закладено 322,8 млрд гривень (+5,7 млрд порівняно з 2020-м).

Для виплати державних соціальних допомог та компенсацій у 2021-му передбачено 67,5 млрд гривень (+6,2 млрд).

У 2021 році планується надати пільги та житлові субсидії майже 5 млн домогосподарств. Ці витрати обраховані відповідно до фактичної потреби та реальної кількості отримувачів цієї державної допомоги у 2020 році.

Окрім того, з 1 липня 2021-го запровадилась щомісячна доплата до пенсії у розмірі 400 грн для пенсіонерів, яким виповнилося 75 років. Доплата стосуватиметься 991 тисяч громадян.

Очікуваний рівень середньої пенсії до кінця 2020 року складе за прогнозами 3500 грн.

Зараз передбачається підвищення мінімальної заробітної плати за таким графіком:

- з 1 вересня 2020 року – до 5000 грн;
- з 1 січня 2021 року – до 6000 грн;
- з 1 липня 2021 року – 6500 грн.

У період карантину уряд запровадив нові програми підтримки людей. Зокрема, п'ять пріоритетних програм допомоги людям в період пандемії та карантину:

- підтримка доходів людей (підвищення пенсій, допомог на дітей, інших соціальних виплат);
- спрощений доступ до всіх програм соціальної допомоги (автоматичне перепризначення субсидій тощо);
- забезпечення прав людини (під час карантину зросло домашнє насильство і боротьбі з ним в умовах карантину приділяється особлива увага);
- підтримка громадян, у тому числі медичних працівників, через Фонд соціального страхування (лікарняні, оплата самоізоляції, виплати у разі захворювання або смерті медичного працівника від COVID 19);
- програма «Допомога поруч» (забезпечення продуктовими харчовими наборами малозабезпечених і самотніх літніх людей, осіб з інвалідністю) [3].

Тоді як 168 країн у тій чи іншій формі ухвалили пакет фіскальної допомоги для подолання наслідків пандемії коронавірусу у розмірі понад \$5 трильйонів, у переважній більшості країн, що розвиваються, ці заходи реагування надзвичайно мізерні. Наприклад, найменш розвинена країна, така як Замбія, спроможна виділити на підтримку економіки лише 0,01% свого (значно нижчого) ВВП, тоді як Швеція готова виділити з цією ж метою 9,2% свого (значно вищого) ВВП. Багатьом країнам Глобального Півдня бракує бюджетної гнучкості, щоб взагалі адекватно зреагувати на цю надзвичайну ситуацію.

Детальний аналіз 418 окремих програм соціального захисту та зайнятості, які 106 країн запровадили на початку квітня, показує, що 241 захід було спрямовано на соціальну допомогу — грошові перекази, виплати на дитину, талони на їжу та інші потреби, шкільне харчування або соціальні пенсії, за якими послідували 116 програм соціального страхування — оплачувана лікарняна відпустка або допомога з безробіття, та 61 програма втручання у ринок праці на рівні пропозиції — субсидіювання зайнятості, компенсаційні виплати за скорочення годин роботи або навчання. У цілому заходи соціальної допомоги нині охоплюють 593 мільйони людей. Найбільший внесок наразі зробила Індія, яка намагається надати соціальну підтримку 440 мільйонам людей [4].

У нас, на жаль, гору взяли саме пасивні (суто обмежувальні) способи боротьби з епідемією, а не активні, сфокусовані на якнайактивнішу ідентифікацію та ізоляцію джерел поширення коронавірусу. І така суто реактивна поведінка створює ситуацію слідування за перебігом епідемії, а не ситуацію «гри на випередження» — об'єктивно єдиної правильної та ефективної стратегії. Таку ж відсутність стратегічного мислення спостерігаємо і відносно пропонуваного урядом економічних ліків, оскільки керівництво уряду перебуває в переконанні, «що Україна входить в кризу у кращому стані, ніж це було в 2008 році». Ця самовпевненість ґрунтується на дивному нерозумінні системних взаємозв'язків в економіці, нерозумінні того, що вже запущені в дію механізми, окремі елементи яких мають сенс і могли би бути корисними, в своїй цілісності в умовах надзвичайно архаїчної і деформованої структури економіки можуть породити зовсім інший ефект. Тобто створити ефект кумуляції різного роду дисбалансів і запуск самопідтримуючого процесу руйнування, який може швидко призвести до фінансового колапсу — по суті, внутрішнього дефолту держави, нездатності виконувати свої базові соціальні зобов'язання. У тому числі і підірве здатність держави ефективно боротися з епідемією звичайними методами, що базуються на принципах демократії та ринкової економіки.

Список літератури

1. Додаткові соціальні виплати під час пандемії: хто і як може отримати // Business Insider [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://shoppingpl.com/news/1048-dodatkovyi-sotsialni-vyplaty-pid-chas-pandemiji-khto-i-yak-mozhe-otrymaty>
2. Соціальна підтримка під час карантину: кому виплатять допомогу // Старконсіті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://starkon.city/read/events/76939/socialna-pidtrimka-pid-chas-karantynu-komu-vplyatyat-dopomogu>
3. Зміни в Держбюджеті-2020: вплив на соціальну сферу // Асоціація міст України Старконсіті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.auc.org.ua/novyna/zminy-v-derzhbyudzheti-2020-vplyv-na-socialnu-sferu>
4. Кулицький С. Проблеми розвитку економіки України, обумовлені пандемією коронавірусу COVID-19 у світі, та пошук шляхів їх розв'язання / С. Кулицький // Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=4889:otsinka-perspektiv-rozvitku-ukrajinskoji-ekonomiki-v-umovakh-pandemiji-covid-19&catid=8&Itemid=350

СУТНІСТЬ ТА ВИДИ ШАХРАЙСТВА НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Гузьо М.І.

студент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка

Сучасні умови господарювання в нашій державі значною мірою характеризуються кризовими явищами в економіці. Це зумовило необхідність більш ретельного ставлення до аналізу результатів фінансово-господарської діяльності основних суб'єктів господарювання та відображення їх у фінансовій звітності. Особливу увагу слід приділяти проблемам здійснення господарської діяльності, які не є об'єктивно обумовленими, призводять до значних втрат суб'єктів господарювання як фінансових, так і нематеріальних. Найнебезпечнішими з них є втрата ділової репутації та рівня довіри до підприємства в майбутньому, що поглиблює наслідки впливу кризових явищ. Одним з таких проблемних питань виступає можливість корпоративного шахрайства на підприємствах

Для того, щоб з'ясувати сутність шахрайства, потрібно розглянути його з юридичної точки зору. Згідно Кримінального кодексу України, шахрайство – це злочин проти власності, який полягає у заволодінні чужим майном або придбанням права на майно шляхом обману чи зловживання довірою. [1]

Особливістю предмета шахрайства як злочину проти власності є те, що ним може бути як чуже майно, так і право на таке майно. Об'єктивна сторона шахрайства полягає у заволодінні майном або придбанні права на майно шляхом обману чи зловживання довірою. Внаслідок шахрайських дій потерпілий — власник, володілець, особа, у віданні або під охороною якої знаходиться майно, добровільно передає майно або право на майно винній особі. Безпосередня участь потерпілого у передачі майнових благ і добровільність його дій є обов'язковими ознаками шахрайства, якими воно відрізняється від викрадення майна та інших злочинів проти власності.

Способами вчинення шахрайства є обман і зловживання довірою. Ці способи застосовуються винним з метою викликати у потерпілого впевненість у вигідності чи обов'язковості передачі йому майна чи права на нього.

За способом вчинення шахрайство має велику схожість із заподіянням шкоди майну шляхом обману або зловживання довірою, відповідальність за яке передбачена статтею 192 Кримінального кодексу України. [2]

Відповідальність за шахрайство передбачена статтею 190 Кримінального кодексу України. Заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років. Видами злочину є шахрайство [1]:

1) вчинене повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або таке, що завдало значної шкоди потерпілому, - карається штрафом від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк від одного до двох років, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до трьох років.

2) вчинене у великих розмірах, або шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки, - карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

3) вчинене в особливо великих розмірах або організованою групою, - карається позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років з конфіскацією майна.

У свою чергу, шахрайство на підприємстві або корпоративне шахрайство – це шахрайство, вчинене шляхом незаконного використання ресурсів компанії або повноважень, наданих компанією. Це свідомі дії найманих працівників, менеджменту чи власників компанії, пов'язані зі зловживанням наданою їм довірою в особистих цілях і на шкоду інтересам компанії.

У загальному вигляді корпоративне шахрайство є одним з видів економічних злочинів й охоплює всі різноманітні засоби, створені за допомогою людської винахідливості з метою отримання несправедливої переваги однієї людини над іншою [3].

Традиційно, в рамках корпоративного шахрайства виділяють [4]:

1. Корупція – підкуп, конфлікт інтересів, примус або шантаж.
2. Крадіжка – пряме привласнення чужого майна, придбання активів за чужий кошт, використання чужого майна в особистих цілях тощо.
3. Шахрайство за допомогою фінансових і нефінансових звітів – спотворення будь-яких показників в інтересах шахрая – наприклад, завищення прибутку або обсягів виробництва компанії.

Шахрайство розглядають як цілісне явище, що формується складною взаємодією обставин економічного, психологічного й соціального порядку. Шахрайство можна розділити на кілька видів, узявши за основу розподіл суб'єкта, від якого походить цей факт :

1. З боку найманого працівника
2. З боку керівників або менеджерів
3. Афери щодо інвесторів
4. З боку постачальників
5. З боку замовника або клієнта

Перший - це розтрата або розкрадання з боку найманого працівника. У цьому випадку найманий працівник обманює своїх наймачів, присвоюючи собі майно або кошти фірми. Розтрата або розкрадання з боку найманих працівників можуть здійснюватися безпосередньо ними самими, або опосередковано - за допомогою або участю других осіб. У цьому випадку мається на увазі ті розкрадання, коли працівник краде з каси готівку, або краде кошти безготівковим способом, або просто тягне з роботи все, що йому сподобалося.

Найпоширенішими шахрайствами тут є [3]:

—підробка або фальсифікація документів;

- передавання клієнтів іншим компаніям;
- проведення угод з підконтрольними компаніями;
- змова з клієнтами або з постачальниками;
- виставлення рахунків за невиконані роботи або непоставлені товари;
- використання "відкатів";
- використання підставних постачальників або посередників;
- штучне завищення цін;
- використання співробітників, обладнання, матеріалів або ресурсів компанії в особистих цілях;
- незаконне списання майна;
- застосування технологій комп'ютерних злочинів;
- порушення з виплатою заробітної плати;
- використання готівки не за призначенням тощо.

Другий тип - це шахрайство з боку керівників або менеджерів. Воно відрізняється від інших типів як становищем шахраїв, так і способами обману. У загальному вигляді шахрайство з боку менеджерів є обманом, що здійснюють керівники вищої та середньої ланок фірми шляхом маніпуляцій з фінансовою звітністю. Типовими шахрайствами з боку керівників і менеджерів є [5]:

- корупція і «відкати» (менеджери вступають у змову з підрядниками або постачальниками, що дає змогу постачальникам необґрунтовано завищувати ціни, «нагромаджувати» дебіторську заборгованість або постачати неякісні товари та послуги);
- фальсифікація сум «живих грошей» у касі й сум на банківських рахунках»;
- підробка чеків підприємства;
- несанкціонований продаж і використання майна підприємства;
- викрадення активів підприємства;
- оплата роботи підставних осіб;
- фальсифікація бухгалтерських документів і записів;
- реалізація товарів з відтермінуванням платежу свідомо ненадійним покупцям;
- несанкціоновані операції з цінними паперами, матеріальними й нематеріальними активами підприємства тощо.

Третій тип щільно пов'язаний з другим - це афери з інвестиціями. У цьому випадку інвесторам пропонується зробити інвестиції, які, як виявиться в майбутньому, насправді фіктивні, що не мають ніякої цінності. До цієї категорії зазвичай відносять телемаркетинг, який пропонує "мильні бульбашки", участь у "пірамідах" різного спрямування та інші можливості вкладення вільного капіталу. [6]

Четвертим типом є шахрайство з боку постачальників. В останні часи поширилася кількість афер, пов'язаних з військовими замовленнями, державними закупівлями, проведенням різних тендерів. Є два різновиди такого шахрайства: по-перше, у вигляді дій тільки самих цих постачальників, по-друге, у вигляді спільних дій постачальників та представників замовника. Шахрайство

з боку постачальників найчастіше проявляється у завищенні кількості поставлених виробів у документах, постачанні бракованих товарів або непоставки продукції взагалі, хоча платежі за них були отримані, співпраця на умовах попередньої оплати за відсутності реальних намірів контрагента до співпраці тощо.

П'ятий тип - це шахрайство з боку замовника або клієнта. Зазвичай воно включає неплатежі за поставлений товар, отримання оплати за не зроблену роботу або обман різних фірм шляхом постачання їм зовсім не потрібних речей.

Алгоритм шахрайських дій також можна описати у вигляді трьох етапів [4]:

1) Дія – розробка плану шахрайства і безпосереднє його виконання. Наприклад, привласнення або розтрата майна, підготовка сфальсифікованих документів або фінансових звітів, отримання хабара.

2) Приховування шахрайських дій. Наприклад, виправлення облікових записів, знищення документів або фізичних слідів злочину.

3) Конвертація – перетворення отриманих незаконних вигод в цінності, які шахрай може використовувати. Наприклад, відмивання грошей, продаж краденого майна, виведення коштів з-під юрисдикції контролюючого органів.

Шахрайство може здійснити будь-яка людина, якщо ситуація сприятиме його здійсненню, оскільки за своїми соціально-психологічними якостями вона не відрізняється від інших. Знання цього важливе для тих, хто займається добром персоналу, шукає замовників та постачальників, оскільки кожний найманий працівник, клієнт, постачальник і партнер по бізнесу підпадає під портрет потенційного шахрая і з великою імовірністю може виявитися аферистом, але не можливо передбачити, хто із співробітників переступить межу законності й стане зловживати службовим становищем [6].

Незважаючи на збільшення витрат на боротьбу з економічними злочинами та шахрайством, багато українських організацій все ще не займаються профілактикою шахрайства, а лише реагують або захищаються, коли факт шахрайства вже вчинений. Це вказує на високий ризик того, що факт економічного злочину чи шахрайства стане надбанням громадськості, тому організаціям нагально необхідно протидіяти шахрайству, поки воно не стало системним.

Список літератури

1. Кримінальний кодекс України: Закон України №2341-III від 05.04.2001 року (Редакція від 16.01.2020) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

2. [Шахрайство](#) // [Юридична енциклопедія](#) / ред. [Ю. С. Шемшученко](#) — К. : [Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана](#), 2004. - 768 с. — [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://leksika.com.ua/12201113/legal/shahraystvo>

3. Дікань Л. В., Кожушко О. В., Кривцова Т. О. Реформування фінансового контролю в Україні: проблемні питання та напрями їх вирішення : [монографія] / [Дікань Л.В., Кожушко О.В., Кривцова Т.О. та ін.]; за заг. ред. канд. екон. наук, проф. Дікань Л.В. - Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 220 с.

4. Єфремов С. Теорія боротьби з корпоративним шахрайством (частина 1) [Електронний ресурс] / С. Єфремов // Finance.UA. – 13.12.2018 р. – Режим доступу: <https://news.finance.ua/ua/news/-/440179/svyatoslav-yefremov-teoriya-borotby-z-korporatyvnym-shahrajstvom-chastyna-1>

5. Фінансова безпека суб'єктів господарювання: [підручник] / Крупка М. І., Яструбецька Л. С.– Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018– 319 с.

6. Організація бізнесу. Менеджмент підприємницької діяльності [навч. посібник] / О. М. Скібіцький, В. В. Матвеев, Л. І. Скібіцька. - К. : Кондор, 2011. - 912 с.

МАРКЕТИНГ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНІВ. ОСОБЛИВОСТІ ОНЛАЙН-ПОКУПОК

Заболотна Інеса Валеріївна

студентка Архітектурно-художнього інституту
Одеська державна академія будівництва та архітектури
м. Одеса, Україна

Ткачук Владислав Сергійович

студент Архітектурно-художнього інституту
Одеська державна академія будівництва та архітектури
м. Одеса, Україна

Євдокімова Ольга Мамедівна

ст. викладач кафедри економіки та підприємництва
Одеська державна академія будівництва та архітектури
м. Одеса, Україна

Маркетинг інтернет-магазину - це комплекс заходів, спрямований, фактично, на збільшення продажів (і, відповідно, прибутку) інтернет-магазину. Специфіка маркетингу в разі інтернет-магазину полягає в тому, що весь комплекс заходів здійснюється в мережі інтернет, що накладає на нього деякі особливості.

Мета створення будь-якого бізнесу, в тому числі інтернет-магазину - отримання прибутку. Економіка грає найважливішу роль в розвитку бізнесу, тобто якщо економіка позитивна, бізнес заробляє, інтернет-продажу розвиваються. Якщо економіка йде в мінус, то власник бізнесу закриває магазин, так і не зрозумівши, як реалізувати свої можливості в інтернеті.

Навіть самий відомий інтернет-магазин не принесе прибутку, якщо на товари немає попиту, а маржа менше накладних витрат. Економіка інтернет-магазину - це баланс доходів і витрат [1].

Основна відмінність інтернет-магазину від традиційного полягає в типі торгового майданчика. Звичайному магазину потрібен торговий зал, вітрини, цінники, продавці, касири і досвідчені консультанти, то в цьому випадку вся інфраструктура реалізована за допомогою програм. Багато в чому проявляється консервативність, де з обережністю ставляться до впровадження нових технологій, віддаючи перевагу перевіреним часом традиційній схемі взаємодії зі споживачем. Метою даної роботи є пошук можливостей побудови більш грамотної стратегії при взаємодії з інтернет-магазинами, з урахуванням специфіки надання послуг віртуальним споживачам.

Комплекс маркетингу в інтернет-магазині, в основному, складається з наступних 4 напрямків:

1. Залучення клієнтів
2. Стимулювання продажів

3. Робота з поточними клієнтами

4. Аналітика

Онлайн-магазин являє собою сукупність програм, що працюють на сайті, які дозволяють покупцеві дистанційно вибрати товар з каталогу і оформити його замовлення. Функції вітрини і торгового залу виконують «сторінки» з каталогом товарів, а консультантів - підказки, інструкції та описи.

Кожен відвідувач магазину є особливим і бажаним клієнтом, а також ключем до великого обсягу продажів, піару, підняття рейтингу покупок з включенням статистики позитивних відгуків. Після досконалої вдалої покупки і «закриття замовлення» гроші, які при оформленні були вислані банку посереднику - перераховуються продавцю. В розвинених країнах інтернет магазин представляє собою інтерактивний сайт, в якому рекламуються товари та послуги, приймаються замовлення, пропонуються різні варіанти оплати замовлення. Надається гарантія та страхування замовлених і оплачених товарів і послуг, здійснюється їх оперативна доставка, забезпечується дотримання конфіденційності здійснюваних операцій, як для фізичних, так і для юридичних осіб.

Штучний інтелект і цифрова економіка оформляє замовлення, надає допомогу клієнтам в онлайн режимі, передає інформацію в торговельну систему і забезпечує безпеку особистої інформації покупця. Далі настає черга торгової системи, або бек-офісу, яка здійснює автоматичну обробку, що надходять замовлення, тобто резервує товар на складі, контролює оплату і доставку товару, видачу трек-номера з метою відстеження пересування товару по логічним ланцюжкам. Успіх магазину залежить від повноти розміщеної в ньому інформації, зручності його структури, швидкості пошуку потрібних товарів і рейтингу продажів. Важливу роль відіграє інформаційна підтримка покупця

Більшість магазинів після першого замовлення створюють особистий профіль даного покупця, куди надходить вся інформація про його співпрацю з магазином, що стає доступною тільки після введення пароля. Переваги створення особистого кабінету полягають у тому, що в залежності від частоти покупок створюються спеціальні привілеї, де у кожного користувача складаються індивідуальні ціни на товари, чим вище рівень, тим більша знижка. Після замовлення, робота розділу обробки замовлення починається з перевірки наявності товару і резервування його на складі.

Велике підприємство, яке працює в системі B2C, це Amazon.com - американська фірма з роздрібного продажу книгами. Це підприємство має більше 30 млн. клієнтів по всьому світу. Так, Amazon.com при розширенні своєї роздрібною торгівлі книгами створила нову модель мережі збуту, яка змогла забезпечувати доставку свого товару всім споживачам в будь-яку країну світу. Форма B2C дозволила зрівняти відмінності в доступі до товарів і послуг між споживачами, які проживали в великих містах і віддалених регіонах за умови вирішення проблеми до доступу в інтернет і оплати у відповідному регіоні [2].

Розглянемо переваги і недоліки інтернет покупок. Популярність онлайн покупок пояснюється наступними факторами:

1. Економія часу. Для покупки вподобаного товару не потрібно витратити багато часу на поїздки по різних магазинах в пошуках речі, що сподобалася.

2. Цілодобова робота Інтернет-магазину. Зручно для людей, які працюють допізна, мають щільний графік .

3. Знижена ціна в онлайн магазинах. Цей фактор обґрунтований тим, що інтернет-магазинам не доводиться оплачувати утримання штату, витратити гроші на торгове обладнання або оренду приміщення.

4. Оплата за послугу може відбуватися будь-яким зручним способом для покупця, тобто за допомогою різних систем електронних платежів, готівкою кур'єру при доставці, співробітникам складу.

Складнощі при придбанні товару в онлайн магазинах:

1. Неякісне обслуговування. Це фактор виражається в зриві термінів доставки, грубістю кур'єра і іншими неприємними моментами;

2. Можливість отримання товару не підходить під опис замовлення.

3. Шахрайство. В цьому випадку є якийсь відсоток ймовірності того, що ви будете обмануті і втратите не тільки гроші, але і товар.

Продаж власних товарів і послуг через Інтернет - основний спосіб комерційного використання сайтів для більшості виробничих і торгових підприємств. Компанія створює сайт і розміщує на ньому інформацію про свої товари і послуги, ціни та гарантії для покупців. Потім вона намагається залучити відвідувачів і показати їм цю інформацію.

Так можна виділити наступні види послуг Інтернет-магазинів [3]. Види послуг:

- зв'язок з продавцем (якщо ви є постійним покупцем водному магазині, то можна;

- зв'язатися з продавцем і домовитися про безкоштовну доставку, знижки);

- хороше перше враження (відправити товар швидкої) .

- купони;

- повернення частини грошей з покупок (в основному роблять безкоштовну доставку);

- гроші знаходяться у банку - посередника, і якщо вам попався недобросовісний продавець-шахрай, що не доставив товар, то після «відкриття спору» адміністрація розглядає ситуацію і повертає гроші на рахунок користувача;

- пошук втраченої посилки по логістичним точкам;

- подача заяви адміністрації інтернет-магазину на розгляд проблем, що виникла з продавцем або, безпосередньо, товаром, з допомогою кнопки «Відкрити суперечка».

З цього слід зробити висновок про те, що інтернет-магазин це багатофункціональний програмний модуль, який має досить широке поширення в сучасному світі. Онлайн покупки дають як величезні переваги у вигляді розтрати мінімуму часу на здійснення покупок, на зручну систему оплати та інше, але так само і неминучі недоліки, які просто можуть відлякувати людей від використання послуг в дистанційному вигляді.

Список літератури:

1. Економіка інтернет-магазину [Електронний ресурс] / «Advantshop» - Режим доступу: : <https://www.advantshop.net/>. Дата звернення: 25.11.2020
2. Інтернет-маркетинг: Учебник для бакалавров / М. В. Акулич. - М.: Издательско торговая кор-ция «Дашков и К °», 2019. - 352 с.
3. Сидорова О.В. Електронний бізнес в сучасній економіці //Проблеми сучасної економіки. Самара– 2010. 51-54 с.

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙ

Кліпкова Оксана Ігорівна

к.е.н., доцент кафедри менеджменту і соціального забезпечення
Університет банківської справи
м. Львів, Україна

Важливою умовою стійкого економічного зростання будь-якої країни є інноваційна її спрямованість. Успішна інноваційна діяльність підприємств на всіх стадіях інноваційного процесу від генерування креативних ідей до комерціалізації інновацій є рушійною силою для економічних реформ та змін.

Ефективність комерціалізації залежить від переліку факторів, які описують процес генерування ідей, креативну культуру організації, сферу використання об'єкта інтелектуальної власності, умови реалізації, життєвий цикл інновації, фінансові показники окупності та рентабельності. Вплив усіх вищезазначених факторів та оцінка чутливості процесу комерціалізації визначатиметься за допомогою скринінгу, аналізу технічної та економічної здійсності комерційної реалізації результативної ідеї.

Ефективність реалізації процесу комерціалізації як складової інноваційного процесу, як вважає О. Прядченко, можлива за умови досягнення трьох результатів [1]:

1. Матеріалізації інноваційної ідеї. Вимірюється відношення питомої частки ідей, які завершилися вдалою комерціалізацією, до всієї множини генерованих ідей.

2. Виведення інноваційної продукції на ринок. Базується на проведенні маркетингового дослідження потенційного ринку збуту, виділенні цільової аудиторії, прогнозуванні попиту на інноваційний продукт, а якщо ідея стосується процесу вдосконалення наявного продукту, технології та методів управління підприємством, здійснюється екстраполяція результатів досліджень на майбутні періоди, при умові, що інші умови залишатимуться незмінними.

3. Рентабельності продажу інноваційної продукції й окупності витрат на здійснення комерціалізації.

Варіація в результатах вимірювання ефективності процесу комерціалізації дозволяє, як впевнений Д. Пономарьов, визначити цілу систему методів прогнозування, використовуючи які можливо прийняти обґрунтовані рішення по комерціалізації. Методи поділяють на групи в залежності від використовуваного інструментарію [2]:

1. Інтуїтивні, морфологічні, евристичні, кореляційно-регресійні, екстраполяційні, програмно-цільові методи, метод дослідження операцій та контекстуальне картографування.

2. Специфічні маркетингові методи: опитування, статистичне дослідження, побудова вертикальних та горизонтальних матриць, методи лінійного і нелінійного програмування.

3. Проектні методи: метод мозгового штурму, метод сценаріїв, метод сіткового планування.

Враховуючи багатогранність і велику множину методів оцінювання ефективності комерціалізації, варто зосередити свою увагу на дослідженні інструментарію їх реалізації [3].

Для прикладу можна розглянути LIFT – методика бальної оцінки процесу комерціалізації в системі інноваційного розвитку суб'єктів господарювання.

Методика базується на співставленні оцінок у балах за групами індикаторів привабливості проекту комерціалізації та індикаторів, що визначають його ризики. При цьому кожен із використовуваних індикаторів привабливості проекту комерціалізації оцінюється за п'ятибальною шкалою (1 – низький, 2 – задовільний, 3 – достатній, 4 – хороший, 5 – високий). Оцінка здійснюється експертною групою. Результати оцінки заносять у спеціальну карту, що складається з двох розділів.

1. Значення рівнів індикаторів, що характеризують привабливість проекту.

2. Оцінки індикаторів, що відображають ризики, які можуть мати місце під час комерціалізації.

Індикатори, що визначають ризик, досліджуються у тому випадку, коли їх значення належать до перших двох рівнів оцінки відповідних індикаторів. Якщо значення індикатора належить до 3 чи інших вищих рівнів, то процес комерціалізації за даним критерієм можна віднести до категорії безризикових. Для індикаторів, значення яких належать до перших двох рівнів, вводять спеціальні оцінки, що визначають ступінь ризику. Для першого рівня 3 бали, для другого 1 бал. Всі бали, які відповідають проекту, підсумовуються за всіма індикаторами.

Якщо кінцева сума балів після розрахунків дорівнює 40 і більше, це означає, що проект вважається пріоритетним і може реалізовуватися негайно. Якщо значення кінцевої суми знаходиться в межах 25-40 балів, то це означає, що створений об'єкт для комерціалізації є перспективним, але потребує додаткових досліджень. Якщо кінцева сума менша за 25 балів, то ідею для комерціалізації інновації можна вважати проблемною. Бальна оцінка отримана на основі опитування експертної групи потенційних користувачів об'єктом комерціалізації.

GAP-аналіз проектів комерціалізації полягає у здійсненні порівняльної характеристики між фактичними тенденціями розвитку інноваційної компанії або проектів комерціалізації та потенційними можливостями розвитку.

GAP-аналіз передбачає побудову графіка, змінними в якому є час і грошові вкладення [4]. Зміст побудови графіка полягає у можливості спроектувати тенденції розвитку інноваційної системи та вибрати оптимальний варіант формування стратегії комерціалізації [5].

GAP-аналіз розкриває сутність зв'язку фундаментальних та прикладних досліджень і комерційної ефективності затрачених матеріальних, інтелектуальних та фінансових ресурсів у ході комерціалізації їх результатів. Такий зв'язок є основою стратегії оцінки ефективності комерціалізації будь-якого інноваційного інвестиційного проекту.

Методи, що виникли в результаті довготривалих практик та пов'язані з оцінкою комерційного потенціалу нових технологій, дозволяють всебічно проаналізувати комерційний потенціал. До таких методів належать метод Quicklook™ та методика ДЕНР [6].

Метод Quicklook™ полегшує швидку оцінку технології в аспекті комерційного успіху. Методика ДЕНР є систематичним та поглибленим аналізом, в основу якого покладено можливості прогнозування наслідків комерціалізації та контроль за формуванням ризиків підприємства, пов'язаних із процесом комерціалізації.

Порівняльний аналіз методів Quicklook™ та ДЕНР, як показують дослідження Е. Гварди-Грузинської, полягає у наступному:

Метод Quicklook™ передбачає, що:

1. На основі поточних рішень приймаються стратегічні щодо власних техніко-економічних можливостей здійснення комерціалізації.
2. Визначається множина проблем при залученні власних ресурсів для комерціалізації.

Метод ДЕНР враховує, що:

1. Базою для прийняття рішень про комерціалізацію є множина стратегічних рішень щодо інвестиційної та інноваційної політики підприємства.
2. Використовуються різні додаткові ресурси для виконання аналізу ефективності здійснення комерціалізації.
3. Результати дослідження багатоваріантні.

Ефективність процесу комерціалізації інновацій – це сукупність операцій, що ефективно реалізуються через певний проміжок часу і мають високий рівень комерційної результативності. (рис. 1)

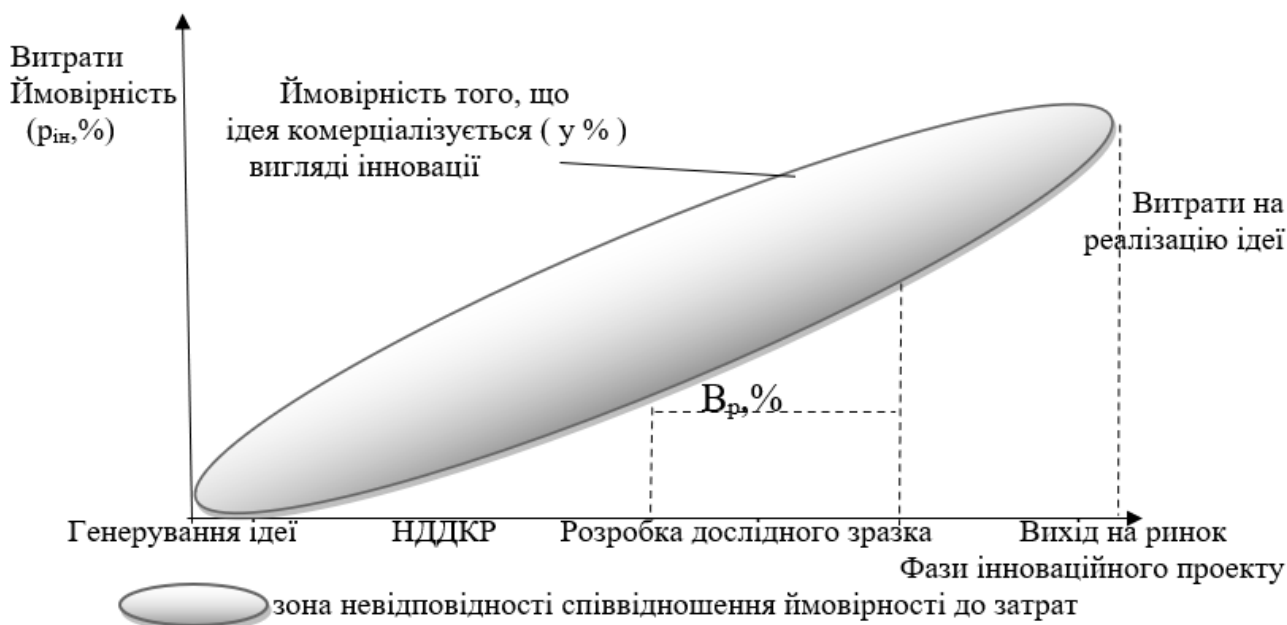

Рис. 1 Оцінка процесу комерціалізації при застосуванні зон невідповідності співвідношення ймовірності ідеї до затрат її комерціалізації [7]

Процес дослідження складається з наступних етапів:

- виявлення потенційних ринків для комерціалізації інновацій;
- визначення потенційних користувачів і ліцензіатів;
- укладання контактів із експертами та іншими підприємствами, що можуть виступати у ролі партнерів чи контрагентів;
- виявлення можливостей та небезпек, що є перешкодами для розвитку і комерціалізації технології чи інновації на ринки збуту.

Ймовірність вдалої комерціалізації враховує як технічний, так і економічний аспекти комерціалізації. Технічний аспект визначається технічною та технологічною здійснимістю проведення власних науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, а економічний – результативністю процесу комерціалізації для підприємства та споживачів.

Список використаної літератури

1. Прядченко О. С. Можливості удосконалення інноваційного процесу та комерціалізації його результатів / О. С. Прядченко // Механізм регулювання економіки. – 2011. – № 4. – С. 74-80.
2. Пономарев Д. А. Управление проектами коммерциализации инноваций : автореф. дисс. канд. экон. наук / Д. А. Пономарев. – 2012. – 174 с.
3. Кліпкова О. І. Методичні аспекти оцінки комерціалізації ідей в господарських системах національної економіки / О. І. Кліпкова // Європейські перспективи. – 2016. – № 1. – С. 14-18.
4. Ілляшенко С. М. Шляхи комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності на машинобудівних підприємствах та протидії контрафакту / С. М. Ілляшенко, П. А. Орлов, В. М. Гриньова // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». – 2014. - № 65. – С. 99-105.
5. Шипуліна Ю. С. Управління потенціалом інноваційного розвитку промислових підприємств [Текст] : автореф. дис. к. е. н., спец.: 08.02.02 – економіка та управління науково-технічним прогресом / Ю. С. Шипуліна. – Суми : Вид-во Сум ДУ, 2006. – 18 с.
6. Gwarda-Gruszczynska E. Quicklook (TM) as a commercial assessment method of innovations and technologies / E. Gwarda-Gruszczynska // Acta Universitatis Lodzianis Folia Oeconomica. – 2010. – 234 s.
7. Башинська І. О. Методологія оцінки перспектив комерціалізації по системі ТАМЕ (Technology and Market Evaluation) / І. О. Башинська, Є. В. Лазарева // Матеріали Шостої Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції “Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України” (Одеський національний політехнічний університет, 15-25 травня 2012 р.). – Одеса : ОНПУ, 2012. – С. 190-193.

СОЦІАЛЬНО-ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Кобіна Ірина Андріївна

Студентка

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Сучасні соціально-економічні відносини в суспільстві спонукають дитину досить рано занурюватися у проблеми сімейного бюджету, вчитися відповідально користуватися й накопичувати фінансові, природні та інші види ресурсів, вміти заощаджувати і розумно витратити. Тому ми звернули увагу на три основні напрями соціально-фінансової грамотності наших вихованців:

- набуття дитиною особистого досвіду;
- участь дитини у розподілі бюджету сім'ї;
 - засвоєння у дошкільному навчальному закладі основ соціально-фінансових знань, понять.

Дослідниця О. Козлова визначає економічну соціалізацію, як об'єктивний процес засвоєння індивідом економічних поглядів, зразків економічної поведінки, опанування соціальних ролей, навичок, цінностей, пристосування особистості до соціальних норм [1, с. 307].

Вчені А. Богуш та Н. Гавриш у науковій праці «Методика ознайомлення дітей з довкіллям» зазначають, що економічна освіта – це процес формування у дітей елементарних економічних уявлень, знань, умінь і навичок щодо процесів вироблення, розподілу, обміну і споживання предметів довкілля, необхідних для участі особистості в усіх видах діяльності [2, с. 97].

Особливістю методики соціально-фінансової грамотності дітей дошкільного віку є набуття соціально-фінансових елементарних знань і досвіду як у сім'ї, так і в дошкільному закладі.

Соціально-фінансові знання набуваються шляхом наслідування, за інструкцією, в результаті логічності поведінки, творчого вивчення навколишнього світу.

Методика соціально-фінансового виховання відповідає на запитання: чому навчати? Діти мають розуміти предмет та зміст навчання. До завдання вихователя входять вміння організувати діяльність дітей, щоб, беручи участь у повсякденній роботі, вирішенні проблемних завдань вони оволодівали не тільки новими знаннями, вміннями та навичками, а й закріплювали їх як властивість в активній діяльності.

Здійснений нами аналіз наукової літератури дозволив визначити, що соціально-фінансова грамотність дітей формується за допомогою наступних засобів:

- предметно-розвивального середовища;
- гри;
- художньої літератури;
- спілкування з дорослими;

- різних видів діяльності дітей (розумова, мовленнєва).

Особливу роль у розвитку знань дітей з соціально-фінансової грамотності педагоги віддають грі.

В ігровій діяльності дитина засвоює елементарні соціально-фінансові поняття, намагається їх осмислити та застосувати в повсякденному житті.

Вивчення практики роботи дитячого навчального закладу привели до висновків: формування соціально-фінансових уявлень дітей дошкільного віку ефективні засобами художньої літератури. Під час сприймання вихованцями літературних творів економічної тематики у них формуються такі уявлення: відношення до праці та ставлення до грошей, виховання бережливості, працелюбності, самостійності та відповідальності. Діти на прикладі героїв творів вчаться бережливо та охайно ставитися до речей, поважати працю дорослих, відповідально та самостійно відноситися до грошових цінностей. Спільність вимог у дитячому садку і в сім'ї, систематична робота з використанням ефективних форм і засобів педагогічного впливу забезпечують позитивний результат у формуванні даної проблеми.

Особливу роль в соціально-фінансовій грамотності дітей відіграє спілкування з дорослими через живу бесіду, розмову, відповіді на запитання, які є одним із показників їхнього розумового розвитку.

Організована педагогом розумова діяльність дітей є важливим засобом виховання. Основні соціально-фінансові знання дитина одержує, беручи участь у навчальній діяльності. Шляхом пізнання навколишнього світу під керівництвом вихователя відбувається глибока розумова робота дитини, добровільне погоджене прийняття правил, умов з метою заощадження часу, енергії, здоров'я, що діють у суспільстві. Така організація пізнавальної діяльності передбачає пізнавальну активність. Для спостереження і довгострокової роботи педагоги обирають такі форми організації діяльності: екскурсії, прогулянки, подорожі, розповіді, замальовування, заняття.

Важливим фактором є розвиток мовлення, тобто мовленнєва діяльність дітей, що відкриває нові можливості для формування первинних уявлень дітей про соціально-фінансову сферу, допомагає встановлювати зв'язки між предметами діями і словами, що їх називають, підводить дітей до елементарного узагальнення [3, с. 24].

Ми охарактеризували основні поняття з теми дослідження та визначили, що в організації соціально-фінансової грамотності дітей старшого дошкільного віку важливими засобами визначаються гра, художня література, спілкування з дорослими, різні види діяльності вихованців (розумова, мовленнєва). Їх добір визначає ефективність педагогічної роботи з формування у дошкільників елементарних соціально-фінансових знань і умінь.

Список літератури:

1. Козлова Е.В. Психологические особенности экономической социализации на разных этапах детства: дисс. ... канд психол. наук: спец. 19.00.07 /Козлова Елена Викторовна. – М., 1998. – 148 с.
2. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. Підручник для ВНЗ / А.М. Богуш,

Н.В. Гавриш. – К.: Академвидав, 2008. – 408 с.

3. Сазонова А.В. Формування первинного економічного досвіду старших дошкільників в ігровій діяльності: автореф. дис....канд. пед. наук: спец. 13.00.08. «дошкільна педагогіка» / А.В. Сазонова. – О., 2007 – 21с.

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ІНТЕГРОВАНИХ КОРПОРАТИВНИХ СТРУКТУР

Куцик Валентина Ісідорівна,

к.е.н., доц., професор кафедри економіки,
Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Інвестиційна діяльність інтегрованих корпоративних структур виступає базисом для розвитку національних економік. Макроекономічні показники діяльності держави, що виступають індикаторами її розвитку враховують інвестиційні потоки, як критерії ефективності діяльності суб'єктів господарювання.

В основному, корпоративні системи діють лише за логікою максимізації переваг, і непрямо (як наслідок підвищення свого ринкового потенціалу) впливають на інших гравців на світовому ринку.

На макрорівні це є зміна поведінки корпорацій щодо інших учасників світової економіки та служить для збереження своєї ринкової позиції. У випадку національних держав спостерігаємо розширення регіональної інтеграції. Поглиблення лібералізації світової економіки, стимульованих корпораціями, змушує організації боротися за свій вплив шляхом стандартизації багатьох вимог до продукції та послуг. Інтеграційні структури є єдиними активними суб'єктами процесу змін і здатні їх творчо керувати, інтегруючись у процес глобалізації таким чином, щоб краще реалізувати свої власні цілі [1].

Одним із напрямів економічної діяльності суб'єктів господарювання є внутрішнє чи зовнішнє інвестування. Внутрішнє інвестування інтегрованих корпоративних систем полягає у підтриманні діяльності підприємств системи та своєї власної діяльності [2].

В залежності від участі рівня впливу інвестора та об'єктів інвестування, облікування інвестицій в консолідованій звітності інтегрованих корпоративних систем відображається різним чином:

1. Якщо об'єктом інвестування виступають пайові інвестиції, то вони враховуються за справедливою вартістю в залежності від класифікації таких інвестицій.

2. Асоційована компанія передбачає врахування інвестицій методом дольової участі.

3. Дочірня компанія – повну консолідацію [3].

Свідченням наявності суттєвого впливу є один чи декілька таких фактів:

а) представництво в раді директорів або в аналогічному керівному органі об'єкта інвестування;

б) участь у процесах розробки політики, у тому числі, участь у прийнятті рішень щодо дивідендів або інших виплат;

в) суттєві операції між інвестором та об'єктом інвестування;

г) взаємообмін управлінським персоналом;

г) надання необхідної технічної інформації.

Масштабність інтеграційних структур та організаційно-економічний механізм їх діяльності забезпечує передумови для здійснення ефективної інвестиційної діяльності та розширює спектр її можливостей. Фінансова і промислова складові систем здійснюють капіталовкладення у види діяльності які б диверсифікували їхні, та гарантували б додаткові можливості для забезпечення та зростання фінансової стійкості підприємств об'єднання.

Ефективність інвестиційної діяльності визначається прибутковістю здійснених капіталовкладень у обрані проекти. Найчастіше інвестиційна діяльність Структур, що засновані на поєднанні промислового капіталу охоплює лише підприємства об'єднання. Таким чином утворюється замкнений цикл перерозподілу інвестиційних доходів та витрат всередині системи.

Виділяють наступні моделі інвестиційної поведінки інтеграційних структур України (табл. 1).

Таблиця 1.

Моделі інвестування інтегрованих корпоративних структур

Назва моделі	Основні особливості моделі
Модель інвестування за умов використання наявного потенціалу	наявність значної виробничо-технологічної бази, яка забезпечує можливість тривалого використання основного капіталу
	низькі темпи оновлення основних фондів через погіршення виробничих та фінансових показників діяльності, і як наслідок – нераціональна структура основного капіталу
	невисока завантаженість основних фондів, і як наслідок – низька фондорентабельність основного капіталу
Модель інвестування за умов наявності монопольних переваг	використання монопольного становища (зокрема, через механізм забезпечення цінової конкурентоспроможності)
	наявність значної виробничо-технологічної бази, яка забезпечує можливість тривалого використання основного капіталу
	випуск унікальної продукції. Як наслідок, така особливість зумовлює необхідність здійснення капіталовкладень у покращення її споживчих характеристик
	значна завантаженість основних фондів. Наслідком такої особливості є порівняно висока фондорентабельність основного капіталу
Модель в умовах високодиверсифікованого виробництва	наявність значної кількості виробництв в межах єдиного виробничо-технологічного комплексу, що дає змогу забезпечити перетікання капіталу з одних видів промислової діяльності в інші
	наявність потужної техніко-технологічної бази, яка забезпечує можливість тривалого використання основного капіталу
	організацією «перехресного» завантаження основних фондів, і як наслідок – достатня фондорентабельність основного капіталу

Джерело: [4]

Отже, на основі запропонованих моделей, доцільно зауважити, що інтегровані корпоративні системи, які створені об'єднанням підприємств спрямовують свої інвестиції у оновлення, модернізацію, реструктуризацію активів підприємств-складових, отримуючи при цьому кращий консолідований ефект від діяльності.

Дещо інша ситуація в інвестиційній діяльності таких інтегрованих корпоративних систем як фінансово-промислові групи. Особливість полягає у

наявності у їх складі фінансових установ: банків, страхових компаній, інвестиційних компаній, недержавних пенсійних фондів, лізингових фірм та ширших можливостях залучення коштів через високий ступінь диверсифікації їх діяльності.

Своєю чергою зазначимо, що для забезпечення інвестиційної привабливості проектів інтеграційних структур варто було б здійснити наступні заходи (рис. 2).

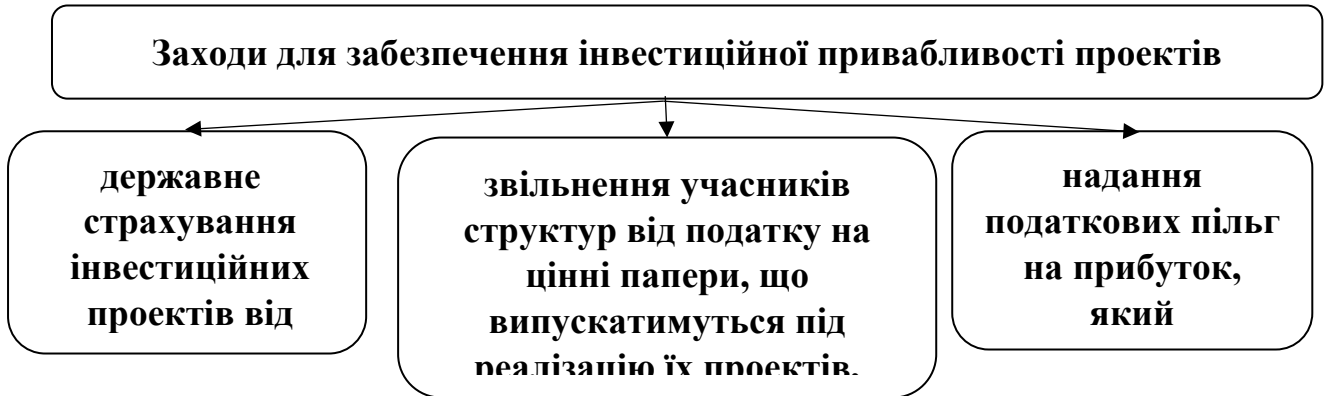

Рис. 1 Заходи для забезпечення інвестиційної привабливості проектів інтеграційних структур [5]

Стимулювання зростання інвестиційної активності інтегрованих корпоративних структур є однією з необхідних умов виходу країни з економічної кризи, оскільки вони володіють достатніми фінансовими ресурсами та мають належну матеріальну базу для того, щоб реалізувати інноваційну складову інвестиційних процесів.

Список використаних джерел

1. Magdalena Rosińska Bukowska M. Rola korporacji transnarodowych w procesach globalizacji : MASZYNOPIIS / M. Rosińska Bukowska, - 2006. – 333 с.
2. Куцик В. І. Економічна оцінка стану та перспектив інвестиційної діяльності інтегрованих корпоративних систем / В. І. Куцик // Економічний дискурс. Міжнародний науковий журнал. – 2017. – Вип. 4. – С. 75-83.
3. Дудчик О. Ю. Проблеми правового регулювання іноземного івестування / О. Ю. Дудчик, А. В.Іванісова, Т. Л. Гарькава // Научные труды SWorld. – 2014. – Т. 26. – №. 1. – С. 60-64.
4. Захарін С. В. Інвестиційне забезпечення інноваційно-технологічного розвитку економіки : [монографія] / С. В. Захарін. – К.: КНУТД. – 2011. – 344 с.;
5. Ильенкова С. Д. Инновационный менеджмент / С. Д. Ильенкова. – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 2000. – 398 с. – С. 13-19.

НЕОБАНКИ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ ТРЕНД РОЗВИТКУ МОБІЛЬНОГО БАНКІНГУ

Лесюк Розалія Іванівна

здобувач вищої освіти ОС «Бакалавр»

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Корнута Олена Володимирівна

кандидат технічних наук, доцент

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Значний прогрес у розвитку фінансових послуг та банківського сервісу за останні роки став початком для виникнення і розвитку нових систем та термінів. Яскравим прикладом став напрямок розвитку фінансових технологій під загальною назвою необанкінг.

Необанки - це компанії, що займаються фінансовими технологіями, які пропонують фінансові або тільки мобільні послуги [1], в тому числі:

- платежі та грошові перекази;
- розрахункові та депозитні рахунки;
- кредити фізичним і юридичним особам;
- допомога в складанні бюджету.

Термін «необанк» (по суті – «новий банк») не є єдиним. Подібні сервіси лише на стадії зародження, тому їх часто називають по-різному. Можна зустріти терміни «віртуальний банк», «інтернет-банк», «цифровий банк». У світовій практиці також широко використовується поняття «банк-челенджер» (Challenger Bank), що відноситься до всіх банків, які виходять за межі класичного обслуговування. Однак вся ця термінологія, як правило, має на увазі одне – банк без відділень.

Одним з перших необанків вважається британський First Direct, який запустив телефонний банкінг у 1989 р. Він першим застосував концепцію роботи без відділень, цілодобово обслуговуючи клієнтів за допомогою кол-центру. До травня 1991 р. користувалися послугами банку 100 тис. клієнтів. Сьогодні First Direct є підрозділом HSBC Bank plc. Однак банківські установи прагнули і надалі скоротити операційні витрати, то ж вони розпочали пропонувати своїм клієнтам послуги інтернет-банкінгу. Одночасно з цим з'явилися перші інтернет-банки. У 1998 р. у Великій Британії з'явився інтернет-банк Egg. Завдяки зручному сервісу банк швидко набував популярності і за короткий проміжок часу мав більше ніж 2 млн клієнтських рахунків.

Багато повнофункціональних необанків влилися у світовий ринок лише в останні декілька років. За даними Mastercard [2], в I кварталі 2020 року у порівнянні з IV кварталом 2019 року, їх кількість зросла на 7%.

На відміну від традиційних банків і кредитних спілок, які надають такі ж послуги, необанки мають певні особливості:

- можуть не мати статусу фінансової установи, наданого державними або федеральними регуляторами;
- у них зазвичай немає філій;
- мають тенденцію збільшення можливостей надання послуг, які є оптимізованими і зручними для користувачів мобільних пристроїв.

Стрімке зростання кількості цифрових банків зумовлене багатьма факторами, а саме [3]:

- зміна клієнтських очікувань. Необанки часто вибудовують набагато комфортніший безкоштовний сервіс, задовольняючи потреби клієнтів.
- Нові технології. Хмарні рішення, платформи нових поколінь, штучний інтелект, робота з big data, біометрія.
- Фінансування. Існує велика фінансова підтримка та багато охочих вкладати гроші в цю сферу.

Також віртуальні банки приваблюють своїх клієнтів високими процентними ставками по депозитах, новими рішеннями в фінансовій аналітиці, низькими тарифами, спрощеним способом отримання кредитів [4].

Але необанки не є досконалими, отже, мають і певні недоліки. Немає надійного захисту депозитів, потрібно переконатися чи є ці депозити застрахованими, або враховувати значний ризик їх втрати. Закони і правила, які є в Україні можуть бути ще не зовсім досконалими та продуманими для необанків, тому кількість шахраїв у цьому напрямку досить значна.

Український ринок банківських послуг не настільки великий, як ринки європейських країн, але і в нашій країні вже існує безліч фінтех-стартапів, серед яких зустрічаються необанки. На жаль, повноцінно реалізованим стартапом у сфері необанкінгу сьогодні можна вважати лише проект Monobank [5]. Перевагами Monobank є простота і зручність використання рахунку – те, що у світовій практиці називається UX (User Experience). В нашому високотехнологічному суспільстві лише цей один чинник може відіграти вирішальну роль у популярності продукту.

Однак, незважаючи на величезну кількість переваг нового сервісу, Monobank непросто функціонувати в реаліях українського банківського регулювання, зокрема в питаннях щодо відкриття і ведення банківських рахунків. Багато залежить від достатньо консервативного підходу українського законодавства. Крім того, непрості умови, в яких перебуває не тільки Україна, але й цілий світ, через Covid-19, стане поштовхом для розвитку необанків і їхнього виходу на зовсім інший новий етап існування.

Традиційні банки після тривалих карантинних обмежень будуть змушені реагувати на зміни, які обов'язково будуть з'являтися в моделі поведінки клієнтів і конкурувати тепер не тільки один з одним, але і з фінтех-компаніями, які є не такі завантажені капітальними витратами та мають меншу кількість персоналу, і тому здатні швидко нарощувати свою ринкову частку [6].

Необанки - це перспективний тренд у світовій фінансовій системі. Можливо вони не повністю замінять традиційні, але, очевидно, щороку їх буде ставати все більше і вони будуть складати все більшу конкуренцію традиційним банкам.

Список використаних джерел

1. Необанки. Що потрібно знати? [Електронний ресурс]. URL: <https://www.altero.lv/ru/novosti/neobank>
2. Що таке необанк? [Електронний ресурс]. URL: <https://nv.ua/biz/experts/hto-takoe-neobanki-finteh-i-tehnologii-blizhayshego-budushchego-novosti-ukrainy-50119195.html>
3. Небанки чи традиційні банки. [Електронний ресурс]. URL: <https://psm7.com/mobilnye-banki/neobanki-i-klassicheskie-banki-bitva-titanov-ili-david-protiv-goliafa.html>
4. Небанки – нове майбутнє після Covid-19. [Електронний ресурс]. URL: <https://ain.ua/2020/06/02/hto-takoe-neobanki-i-pochemu-eto-novoe-budushhee-posle-koronavirusa/>
5. Майбутнє банкінгу: сучасні виклики та перспективи розвитку[Електронний ресурс] : зб. матеріалів II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції ; 15 червня 2017 року, м. Київ. : КНЕУ, 2017. 110 с.
6. Необанк- майбутнє мобільного банкінгу. [Електронний ресурс]. URL: <https://ojs.kname.edu.ua/index.php/area/article/download/1908/1810/>

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ І АУДИТУ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ

Мандрика Ірина Олександрівна

студентка економічного факультету
Черкаський державний бізнес-коледж

Дослідження теоретичних питань і діючої практики податкового, фінансового обліків та аудиту нематеріальних активів має високу актуальність, адже використання передових технологій на підприємстві постійно зростає. Втім недостатньо дослідженими залишаються питання визначення поняття «нематеріальних активів»[1-2], що є актуальним у період сьогодення і підтверджують необхідність дослідження та пошуку шляхів вдосконалення обліків та аудиту нематеріальних активів на підприємстві.

Метою статті є дослідження особливостей податкового, фінансового обліків та аудиту нематеріальних активів на підприємстві, у цілях їх вдосконалення.

Для досягнення мети необхідно дослідити ряд завдань, зокрема: вивчення питань, пов'язаних з новими правилами обліку необоротних активів в бюджетних установах, а саме, визначення первісної вартості, порядку проведення індексації та нарахування амортизації основних засобів як основної частини необоротних активів.

До необоротних активів в бюджетних установах відносять основні засоби, інші необоротні матеріальні активи, нематеріальні активи, довгострокові фінансові інвестиції, незавершене капітальне будівництво. Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про інші необоротні матеріальні активи та незавершені капітальні інвестиції в інші необоротні Серія «Економічні науки», 2018 матеріальні активи, а також розкриття інформації про них у фінансовій звітності регламентується П(С)БО 7 «Основні засоби» [4, с. 138].

До складу інших необоротних матеріальних активів відносять: бібліотечні фонди, малоцінні необоротні матеріальні активи, тимчасові (нетитульні) споруди, природні ресурси, інвентарна тара, предмети прокату та інші необоротні матеріальні активи. Варто зауважити, що трактування поняття «інші необоротні матеріальні активи» в стандарті та інших нормативних документах відсутні. Разом з тим, враховуючи різноманітність груп інших необоротних матеріальних активів і їх різне функціональне призначення, підприємство має самостійно в межах своєї облікової політики визначати [3].

Необхідно систематизувати актуальні проблеми, що виникають під час оцінки за справедливою вартістю інших необоротних матеріальних активів:

- відсутність методичних рекомендацій аргументованого визначення оцінки інших необоротних матеріальних активів;
- справедлива вартість не може бути справедливою для обох учасників ринку, покупця та продавця;

– не існує неупередженого методу оцінки інших необоротних матеріальних активів [4, с. 139].

– Як відомо, фінансовий облік інших необоротних матеріальних активів на підприємствах складається з таких частин:

– придбання і ведення в експлуатацію інших необоротних матеріальних активів;

– поліпшення та ремонт інших необоротних матеріальних активів та ліквідація інших необоротних матеріальних активів;

– нарахування амортизації інших необоротних матеріальних активів [4, с.139].

Сьогодні обліковий процес на підприємстві неможливо уявити без використання новітніх технологій. Розроблено велику кількість комп'ютерних бухгалтерських програм, які допомагають доцільно використовувати час співробітників. Однак з урахуванням особливостей обліку інших необоротних матеріальних активів необхідно вирішити такі завдання:

– встановити необхідність нарахування амортизації після місяця, що документально затверджено;

– впровадити фактичну систему внутрішньогосподарського контролю над збереженням та ефективним використанням інших необоротних матеріальних активів;

– забезпечити управління іншими необоротними матеріальними активами з метою максимально ефективного їх використання у процесі фінансово-господарської діяльності підприємства [4, с.139].

Таким чином, впровадження на підприємстві рекомендованих заходів з вдосконалення обліків та аудиту нематеріальних активів на підприємстві Крім того реалізація перелічених напрямів вдосконалення обліку нематеріальних активів на підприємстві призведе до значного підвищення результативності його фінансовоекономічної діяльності [3]. Сучасний етап розвитку України характеризується реформуванням всієї системи бухгалтерського обліку. Зважаючи на це, для уникнення помилок при веденні обліку необоротних активів керівнику бюджетної установи варто ретельно готувати наказ про облікову політику [2, с. 143]

Список літератури

1. Волинець О.О. Сучасні аспекти оцінки корисності необоротних активів та їх відображення в обліку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. Вип. 25(1). С. 53 – 58

2. Олініченко І.В. Облік необоротних активів бюджетних установах. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія Економічні науки. 2015. Вип. 11(2). С. 140 – 143

3. Сторожук Т.М. Елементи облікової політики підприємств щодо інших необоротних матеріальних активів. *Вісник Черкаського університету*. Серія

Економічні науки. 2018. Вип. 2. С. 79 – 87
http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchuE_2018_2_12

4. Шендригоренко М.Т. Актуальні питання обліку інших необоротних матеріальних активів та напрями їх вирішення. *Бізнес-навігатор*. 2019. Вип. 5-2. 137 – 140. http://nbuv.gov.ua/UJRN/bnav_2019_5-2_26

ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО БАЗИСУ ЕФЕКТИВНОГО СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ У ДОВГОСТРОКОВІЙ ПЕРСПЕКТИВІ

Марова Світлана Феліксівна

д-р держ. упр, професор, ректор
Донецький державний університет управління

Белякова Оксана Володимирівна

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту
і підприємництва на морському транспорті
Азовський морський інститут
Національного університету «Одеська морська академія»

Глобалізаційні процеси, що цілком охопили практично увесь геополітичний простір вимагають від країн які його формують відповідності основних показників соціально-економічного розвитку, оскільки лише за відповідності основних складових розвитку можливо формування адекватних конкурентних відносин, забезпечення реалізації концептів сталого розвитку, тощо.

Однією з базових складових ефективного довгострокового суспільного розвитку є науково-технічна складова, здатна не лише утримувати країну на певному рівні конкурентних відносин, але й забезпечує поступовий стабільний суспільний розвиток.

Перехід від одного до наступного технологічного укладу спонукає науково-технічний потенціал країни до постійного розвитку, що з часом призводить до забезпечення ефективного стабільного росту основних соціально-економічних показників [4].

Отже в умовах ринкового конкурентного середовища з притаманним йому ризиками та невизначеністю з одного боку та глобалізаційними перетвореннями - з іншого потрібно формування науково-технічного базису здатного задовільнити практично всі вимоги часу й ситуації, що склалася на світовому ринку товарів та послуг.

Успішний перехід економіки нашої держави до сталого довгострокового розвитку в умовах конкурентного середовища, що постійно змінюється, пов'язаний з рішенням широкого кола проблем, серед яких можна виділити здатність держави соціально переорієнтувати економічну політику в цілому й можливість реалізації промисловими підприємствами й іншими економічними суб'єктами цілей довгострокового ефективного розвитку [4,5,9].

Визначення ведучої ролі ефективності розвитку промислових підприємств викликає необхідність розробки і реалізації концепції ефективного розвитку як теоретичної основи розробки і впровадження механізмів, здатних забезпечити основній економічній ланці – підприємству довгостроковий і стабільний ріст в умовах ринкової економіки [4,6], що неможливо без концентрації ресурсів і

зусиль на пріоритетних напрямках науково-технічного й господарського розвитку.

Позитивні зміни на рівні промислових підприємств можливі завдяки впровадженню в практику господарювання механізмів стимулювання розвитку, передбачених Концепцією державної регіональної політики і прийнятою Верховною Радою України Державною стратегією регіонального розвитку України й Законом України «Про стимулювання регіонального розвитку» [1].

На їхній основі уже в даний час створюються нові інноваційні структури, діяльність яких спрямована на впровадження наукомістких розробок, високих технологій і конкурентоздатної на світових ринках продукції.

Ключовою проблемою реалізації цих підходів виступає інноваційне відновлення промислового виробництва [4], створення сприятливого інвестиційного й підприємницького клімату для розвитку промислових підприємств.

Характерною рисою економічної політики як на національному, так і на регіональному рівнях на сучасному етапі і на перспективу виступає орієнтація на підвищення ефективності у всіх ланках економічної системи, всіляка інтенсифікація виробництва і науково-технічного прогресу. Успішне вирішення цих задач вимагає комплексного аналізу показників ефективності, що з методологічної точки зору цілком правомірно.

Ефективний розвиток промислових підприємств необхідно розглядати одночасно з боку корисності й витрат суспільної праці. У зв'язку з цим формування суспільно необхідних витрат на забезпечення ефективності розвитку прямо залежить від ступеня задоволення кінцевих потреб, оскільки додаткові витрати у сфері виробництва обумовлюють відповідні скорочення витрат у сфері споживання.

Ефективний розвиток є комплексним процесом, підданим впливові широкої розмаїтості факторів як із боку пропозиції, так і попиту. Аналіз впливу сукупного попиту на такі перемінні, як інвестиції, державні витрати й експорт, є істотним моментом у поясненні ефективного використання наявного виробничого потенціалу різних країн і його росту в часі.

Будь-який ефективний розвиток повинен ґрунтуватися на розширенні продуктивного потенціалу, і інвестиції є лише одним із способів такого розширення через ефект пропозиції.

Важливо, щоб інвестиції були спрямовані на розширення виробничої бази, а не сектора послуг. Недостатнє інвестування виробництва приводить до падіння реального випуску, що, у свою чергу, індуцирує скорочення обсягів інвестування.

Для подолання циклічності цього процесу необхідно реалізувати ряд тактичних заходів (таких, як впровадження системи фіскальних стимулів інвестиційної діяльності; удосконалювання банківської системи, спрямоване на залучення до інвестиційної діяльності заощаджень населення і на створення вигідних умов для вкладення фінансового капіталу у виробництво й вилучення його зі спекулятивного обігу). Однак ефект пропозиції виявляється протягом тривалого періоду, в той час як ефект попиту діє значно швидше.

Державні витрати можуть впливати на процеси розвитку через ефект пропозиції, тобто поліпшення продуктивних сил економіки. Як і інвестиції, вони впливають на ріст за допомогою секторального впливу.

Найбільш удалим є таке сполучення факторів, коли ріст попиту за рахунок державних витрат або інших джерел попиту індуцирує більш швидкий ріст продуктивного потенціалу (продуктивних сил) і дозволяє забезпечувати нестаток попиту за рахунок зростаючої продуктивної здатності.

Розвиток промислових систем, її традиційних й інноваційних секторів, як показує досвід розвинутих держав світу, є особливим чинником, здатним, з одного боку, сприяти стійкому, ефективному розвитку, а, з іншого, виступити визначеним гальмом розвитку, причиною існуючих і майбутніх серйозних соціально-економічних проблем [2].

Саме тому, науковий інтерес викликають питання оцінки, моніторингу складних взаємин між розвитком промислових систем, підприємств і оцінкою їхньої ефективності.

Оцінка розвитку промислових систем, виходячи з визначення самого поняття «система» (система – це сукупність господарських одиниць, установ, організаційно об'єднаних в єдине ціле), не повинна носити односторонній характер, коли в комплексі розглядаються тільки економічні показники.

Це досить складна, комплексна задача, що охоплює широкий спектр взаємозв'язків різного роду, серед яких можна виділити три принципових виміри – економічний, соціальний й екологічний.

В цілому ж, у даному випадку, на нашу думку, повинен домінувати синергетичний підхід [7] навіть на етапі аналізу, саме дана теоретична посилка дозволить найбільше точно оцінити якість, ефективність розвитку промислових підприємств регіону і виділити ті взаємні зв'язки й елементи, що впливають і дозволяють формувати, моделювати, прогнозувати ефективність майбутнього розвитку, розробляти можливі сценарії розвитку подій.

Досвід реформування економіки України, особливо останніх років, дозволяє визначити практичну цінність сучасного відношення до рішення структурних проблем, при якому більш значимо і вагомо виглядає роль держави як фактора економічного розвитку.

Структурна трансформація економіки повинна враховувати внутрішні умови й особливості регіонів і окремих промислових підприємств і базуватися на раціональному сполученні механізмів самостійної господарської діяльності й регулюючої ролі національних і місцевих органів влади [2].

Дієвість державного фактора в протидії кризовим явищам виразилася в стримуванні спаду виробництва, забезпеченні умов фінансової стабілізації і послідовному впровадженні заходів ринкової адаптації [2], і все-таки, дотепер не удалось перебороти раніше допущені структурні деформації.

На сучасному етапі структурна трансформація економіки України переходить в іншу площину. Ключову роль в активізації відтворених процесів починають грати не стільки форми власності, скільки пропорції реального сектора економіки.

Це обумовлено тим, що економіка України не просто переходить до ринкових відносин, вона одночасно формується як економіка незалежної держави, здатна забезпечити ефективне використання сприятливих національних можливостей для свого розвитку [3,8].

Цілі й задачі нового етапу розвитку є більш складними й масштабними, тому проблема формування структурної політики держави як основи ефективного розвитку промислових підприємств здобуває особливу актуальність.

В першу чергу, це пов'язано з небезпекою структурної деградації промислових комплексів і систем, у яких збільшується сировинна і напівфабрикатна складова як на міжгалузевому, так і галузевому рівнях.

Разом з тим, негативно впливають на процес розвитку промислової системи регіону і проблеми, пов'язані з формуванням конкурентного середовища. На даний час в Україні розроблена і діє система конкурентного законодавства, побудована на об'єднанні базових конкурентних законів загального характеру й антимонопольних норм у законодавчих актах, що регулюють окремі сфери господарської діяльності.

Затверджено Закон України «Про захист економічної конкуренції» [1], що визначив принципово нові положення і напрямки реалізації конкурентної політики.

Відповідно вимогам Закону України «Про природні монополії» [1] розроблений ряд заходів, що повинні забезпечити обґрунтоване державне регулювання сфери природних монополій.

Однак, не дивлячись на це, все ще вимагають чіткого розмежування монопольні і потенційно конкурентні види господарської діяльності, повноваження державних органів влади в керуванні нерухомістю, реформування системи представницьких інтересів держави в акціонерних товариствах, підвищення ефективності керування державним майном і корпоративними правами.

Необхідно продовжувати роботу з удосконалювання законодавчої бази конкуренції і подальшої адаптації нормативно-правового поля конкуренції й економічних відносин узагалі до світової практики [4].

Реструктуризація економіки на основі ключових технологій з розвитком наукомістких виробництв виступає шляхом до ефективного розвитку як промислових підприємств регіону, так і економіки України в цілому, при наявних трудових і природних ресурсах.

Незважаючи на затяжний кризовий стан, у Донецькому регіоні (на підконтрольній Україні території) збереглася розгалужена мережа наукових організацій і могутній науково-технічний потенціал, ефективність роботи якого, на жаль, є недостатньою. Вже зроблені перші кроки в напрямку реформування цієї сфери відповідно ринковим умовам.

Однак, основним джерелом фінансування інновацій виступають власні засоби невеликої кількості підприємств, яких недостатньо для якісних перетворень.

Структура інвестицій (як національних, так і іноземних) і їхні незначні обсяги в порівнянні з потребами свідчать про несприятливий інвестиційний клімат.

Основними умовами й передумовами ефективного розвитку промислових підприємств - базової складової регіонального й національного господарства є:

- інтенсивний розвиток внутрішнього ринку;
- інтенсифікація структурних змін;
- розвиток інноваційної діяльності;
- проведення державної регіональної політики, націленої на подолання різких розходжень соціально-економічного положення територій;
- консолідація суспільства;
- облік розходжень в економічних інтересах усіх учасників;
- достатній рівень економічної свободи;
- необхідність зменшення навантаження на соціальну сферу;
- посилена увага до рішення екологічних проблем.

Поліпшення загального ринкового середовища, у тому числі інвестиційного клімату, неможливе без фактичного впровадження механізму стратегічного керування ефективним розвитком промислових підприємств, здатного забезпечити позитивні зрушення в цьому напрямку.

Введені окремі заходи щодо підвищення ефективності розвитку промислових підприємств (зміцнення бюджетного процесу, фінансової дисципліни і т.п.) при наявних «перекосах» в умовах їхнього функціонування принесли лише окремі позитивні результати.

Основним недоліком економічного реформування і розвитку залишається недостатня соціальна спрямованість перетворень, низький рівень життя населення й небезпека погіршення екологічної ситуації.

Комплексний характер параметрів ефективного розвитку промислових підприємств, їхній взаємозв'язок і взаємозалежність припускає використання принципово нових моделей і підходів, що дозволяють інтегрувати їхню дію і використовувати синергетичні ефекти.

Список літератури:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України з метою стимулювання інвестиційної діяльності» від 15.06.99 р. № 977 // Відомості Верховної Ради України. 1999. № 39. С. 357.
2. Економічна стратегія України. Перспективні дослідження. К.: Міжнародний центр перспективних досліджень. 1999. № 3. 64 с.
3. Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України. Постанова ВРУ від 13 липня 1999 року № 916-ХІУ // Відомості Верховної Ради України. 1999. № 37. Ст. 336.
4. Солоха Д.В. Функціонування і розвиток інноваційного потенціалу регіональних соціально-економічних систем: теорія, методологія, практика. Монографія. Донецьк : ВІК, 2012. 438 с.
5. Глазьев С. Управление развитием – фактор устойчивого экономического роста // Проблемы теории и практики управления. 2009. № 4. С. 26-32.
6. Козаченко А.В. Механизм стратегического управления крупными производственно-финансовыми системами промышленности. Донецк: ИЭП НАН Украины, 1998. 348 с.

7. Занг В.Б. Синергетическая экономика. Время и перемены в нелинейной экономической теории: Пер. с англ. – М.: Мир, 1999. – 335 с.

8. Карлоф Б. Деловая стратегия: концепция, содержание, символы. М.: Экономика, 1991. – 239 с.

9. Головатюк В.М., Чечелюк О.А. Вплив економічних і політичних факторів на привабливість інвестиційного середовища // Фінанси України, 2000. №5. С. 111-128.

ФІНАНСОВІ ПОКАЗНИКИ БІЗНЕСУ

Михаліцька Наталія

кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри менеджменту
Львівський державний університет внутрішніх справ

Верескля Мар'яна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту
Львівський державний університет внутрішніх справ

В умовах фінансової кризи на перше місце виходить проблема фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, яка є однією з найважливіших складових економічної безпеки ще й тому, що саме через грошові потоки підприємства та їх управління здійснюється вплив на більшість показників економічної системи підприємства.

Безпека характеризує динамічний стан тих чи інших об'єктів і систем в просторі загроз (ризиків) і їх здатність протистояти нанесенню можливої шкоди. Реалізація загроз призводить до втрат - економічним збиткам. Під економічним збитком розуміються збитки, що виражаються у втраті або погіршенні властивостей матеріальних благ [1].

Економічний збиток може бути класифікований за різними підставами. Прямий економічний збиток визначається як витрати, втрати або збитки, виражені у вартісній формі, що з'явилися в результаті дій негативних чинників в даний час в даному місці. До непрямого економічного збитку відносяться вимушені витрати, втрати, збитки, зумовлені вторинними ефектами, діями або бездіяльністю. Непрямі збитки, на відміну від прямих, можуть проявитися через тривалий від моменту первинного дії відрізок часу; вони не мають чітко вираженої територіальної приналежності і часто носять каскадний характер.

Головним критерієм успішності фінансової діяльності суб'єкта господарювання є досягнення можливо більшого приросту ринкової вартості підприємства чи його окремих підрозділів. Моделлю, що дозволяє визначити основні чинники зростання вартості компанії, є модель економічного прибутку (доданої економічної вартості – EVA, Economic Value Added), що розроблена фахівцями консалтингової компанії Stern Stewart & Co. Основна ідея цієї моделі полягає в тому, що протягом операційного періоду компанія додає вартість лише в тому випадку, якщо прибутковість на інвестований капітал перевищує витрати на його залучення. Це правило виражається наступною формулою:

$$EP = (ROIC - WACC) \times IC,$$

де EP – економічний прибуток;

IC – інвестований капітал;

$ROIC$ – рентабельність інвестованого капіталу (Return on Invested Capital);

$WACC$ – середньозважені витрати на капітал (Weighted Average Cost Capital).

Ґрунтуючись на формулі економічного прибутку, що характеризує вартість, додану протягом операційного періоду, можна вивести і формулу для визначення вартості компанії в цілому:

$$Value = IC + Present Value Projected Economic Profit,$$

де, *Value* – вартість компанії;

Present Value Projected Economic Profit – приведена вартість прогнозованого економічного прибутку.

За відсутності прибутку або, більш того, при збитках, не можна говорити про дотримання інтересів підприємства і, отже, про те, що підприємство знаходиться в фінансовій безпеці. Навпаки, в цьому випадку перед підприємством реально постає загроза банкрутства. Умовами фінансової стійкості підприємства є: наявність фінансових ресурсів для розвитку і платоспроможність, яка означає здатність підприємства своєчасно погашати свої зобов'язання і є наслідком ліквідності, рентабельної діяльності підприємства і ефективного управління грошовими потоками, що дозволяє синхронізувати грошові надходження і оплату фінансових зобов'язань.

Список літератури:

1. Михаліцька Н. Я., Верескля М. Р., Вінічук М. В. Проблема інтегральної оцінки та прогнозування рівня економічної безпеки України. Соціально-правові студії: науково-аналітичний журнал / гол. ред. О. Балинська. Львів: ЛьвДУВС, 2019. Вип. 4 (6). С. 146-156.

ОПЛАТА ПРАЦІ ТА ВИПРАВЛЕННЯ ПОМИЛОК У ЇЇ ЗВІТНОСТІ

Невесенко Світлана,

магістрант кафедри обліку і оподаткування
Сумський національний аграрний університет

Сергій Гаркуша

доцент кафедри обліку і оподаткування
Сумський національний аграрний університет

Останнім часом в Україні спостерігаються досить високі темпи підвищення доходів населення, але при цьому зберігається значне відставання країни від європейських стандартів життя. Покращити ситуацію можливо саме за допомогою державного регулювання рівня мінімальної заробітної плати з метою підвищення вартості робочої сили та вирішення таким чином низки соціальних проблем [1, с. 200].

В умовах ринкової економіки підприємства шукають нові моделі оплати праці. Перш ніж сконструювати механізм оплати праці в нових умовах, потрібно визначити, що ж таке заробітна плата, бо багато економістів і практики наполегливо доводять, що замість поняття «оплати праці» слід вживати поняття «трудоий дохід».

Найбільш принциповим є не шукати нове в термінології, а більш докладно виявити сутність і властивості економічної категорії «оплати праці» в умовах, що змінилися.

Одним з найважливіших і трудомістких завдань бухгалтерського обліку є заходи з обліку праці та її оплати. Накопичення та систематизація інформації про витрати на оплату праці на виробництво та оплату праці кожного працівника забезпечує облік робочої сили. В економічній теорії виокремлені дві основні концепції визначення характеру заробітної плати:

- перша – «заробітна плата – це ціна праці». Ринкові фактори, такі як попит і пропозиція, будують вартість і динаміку заробітної плати.
- друга - «заробітна плата є грошовим вираженням вартості продукту «праця» або «конвертована форма вартості продукту робочою силою». При цьому розмір заробітної плати визначається умовами виробництва і ринковими факторами, до яких відноситься попит і пропозиція, під їх впливом відбувається відхилення заробітної плати від вартості робочої сили.

Виділяються функції заробітної плати, такі як функція розподілу, соціальна функція та стимулююча (мотиваційна) функція. Роботодавець, враховуючи думку профспілки організації, налагоджує систему оплати праці та заохочення, а також співоплату за нічні години, за роботу у вихідні та святкові дні, понаднормові години. У цих випадках ця співоплата не може бути встановлена нижче гарантованих законом співоплат. Тобто трудове право дає бізнесу, різні

сфери діяльності, право обирати і встановлювати форми і системи оплати праці для своїх співробітників.

Основним і визначальним елементом трудового процесу є працівник з його вмінням і кваліфікацією, ставленням до праці, потребами й можливостями їхнього задоволення. Аналіз, дослідження поняття оплати праці дало нам можливість визначити поняття заробітної плати, отже заробітна плата – це винагород, зазвичай, у грошовому вираженні, яка виплачується працівникові за виконану роботу, необхідна для подальшого існування людини та спроможності надалі працювати [2, с. 54].

Для оплати праці керівників, фахівців і службовців, як правило, застосовуються посадові оклади, які встановлюються адміністрацією організації відповідно до посади і кваліфікацією працівника. Для цих працівників організаціями можуть встановлюватися і інші види оплати праці: у відсотках від виручки, в частках від отриманого прибутку і система плаваючих окладів, яка останнім часом стала отримувати все більш широке застосування. Система плаваючих окладів передбачає, що в кінці кожного місяця при закінченні роботи та оплаті праці кожного працівника формуються нові посадові оклади на наступний місяць. Розмір окладу підвищується (або знижується) за кожен відсоток зростання (або зниження) продуктивності праці на обслуговуваному даним фахівцем ділянці роботи за умови виконання завдання з випуску продукції. Така система оплати покликана стимулювати щомісячне підвищення продуктивності праці і гарне його якість, так як при погіршенні цих показників буде знижений оклад на наступний місяць. При оплаті праці на комісійній основі розмір заробітної плати встановлюється у відсотках від виручки, яку отримує організація в результаті діяльності працівника. Ця система встановлюється працівникам, зайнятим у процесі продажу продукції (товарів, робіт, послуг). Відсоток від виручки, який виплачується працівникові, визначає керівник організації відповідно до Положення про оплату праці і затверджує своїм наказом. Вартість проданої продукції (товарів, робіт, послуг) визначається без урахування ПДВ. Працівнику може бути встановлений фіксований розмір оплати праці, який виплачується в тому випадку, якщо розмір заробітної плати, розрахований у відсотках від виручки, виявиться, нижче даної величини. Розмір мінімального заробітку повинен бути зафіксований в трудовому договорі.

Отже, оплата праці являється складною категорією, яка відображає інтереси різних сторін суспільно-трудова відносин – держави, роботодавців та працівників. На мій погляд, оплата праці як економічна категорія вирішує щонайменше дві життєво важливі проблеми – відтворення робочої сили та мотивації до праці, а звідси – зацікавленості працівників у результатах діяльності своїх підприємств, економіки регіонів та країни в цілому. Оплата праці повинна відповідати принципам, що є характерними для ринкової економіки, а організація бухгалтерського обліку має опиратися на сучасні наукові уявлення про місце оплати праці в системі економічних показників країни.

Податковий розрахунок за формою 1ДФ на підприємствах складають за кожний квартал окремо, а подають протягом 40 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного кварталу.

Помилки у поданому податковому розрахунку, що має статус «звітний», може виявити бухгалтер самостійно або ж контролюючий орган, який надсилає до установи відповідне повідомлення. Враховуючи це, ми пропонуємо алгоритм дій з їх виправлення [3].

Якщо форма 1ДФ зі статусом «звітний» вже подана, але термін подання ще не минув, для виправлення помилок установа подає новий (виправлений) податковий розрахунок зі статусом «звітний новий» за поточний звітний період.

Якщо термін подання минув, для виправлення помилок в 1ДФ потрібно подати звіт 1ДФ бланк зі статусом «уточнюючий» за відповідний звітний період. «Уточнюючий» розрахунок складають по-різному залежно від того, у якому розділі слід виправити помилки.

У розділі I помилки виправляють шляхом внесення одночасно попередніх і правильних відомостей.

Тобто всі графи рядка, у якому допущено помилку, повторюємо з помилкою у податковому розрахунку зі статусом «уточнюючий», при цьому у графі 9 вносимо значення «1» – рядок буде виключено. Для заміни правильними даними вводимо другий рядок, у графі 9 якого вносимо значення «0», – рядок буде включено на заміну виключеному.

Якщо податковий розрахунок за формою 1ДФ «звітний» не відображає (помилково) відомості про окремого працівника чи окремий вид доходу, слід подати новий зі статусом «уточнюючий» за той самий звітний період та заповнити всі графи рядка, який пропустили, при цьому у графі 9 внести значення «0».

Коли слід виключити зайві відомості із того, що має статус «звітний», подаємо звіт 1ДФ бланк «уточнюючий», у рядку якого повторюємо усі відомості, які ми вже зазначали у «звітному», та у графі 9 вносимо значення «1».

«Уточнюючий» звіт 1ДФ бланк подаємо, якщо у розділі II за минулий звітний період неправильно зазначили загальну суму:

- нарахованого доходу;
- виплаченого доходу;
- нарахованого військового збору;
- сплаченого до бюджету військового збору.

Подаємо його за відповідний минулий період і у розділі II у рядку:

- «Військовий збір» – відображаємо правильні відомості;
- «Військовий збір – виключення» – відображаємо помилкові відомості, які зазначили у розрахунку «звітний».

Якщо помилку допущено за поточний звітний період і термін подання ще не минув, подаємо звіт 1ДФ бланк «звітний новий» з правильними відомостями. Його і вважатимуть остаточним.

Список літератури:

1. Збаржевецька Л.Д., Буряк В.О. Оплата праці як один з основних факторів забезпечення високої якості життя персоналу підприємства. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*. 2011. Випуск 19. С. 196-202. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/152/1/34.pdf>

2. Дробишева О.О., Домаш Д.В. Економічна сутність, форми та системи оплати праці. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2014. С. 49-55. URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_8_048.pdf

3. Звіт 1ДФ – бланк / приклад заповнення / виправлення помилок. *Головбух: Бюджет*. 2020. 27 листопада. URL: <https://www.budgetnyk.com.ua/article/37-zvt-1df-blank-priklad-zapovnennya-vipravlennya-pomilok>

РОЛЬ ІНСТИТУТУ СТРАХУВАННЯ В БОРОТЬБІ З БІДНІСТЮ

Нечипорук Л.В.

доктор економічних наук професор
НЮУ імені Ярослава Мудрого, м. Харків

За даними ЮНІСЕФ протягом останніх 30 років кількість осіб, які перебувають у стані крайньої бідності, зменшилась: із 36% в 1990 до 9% у 2017, що пояснюється стрімким економічним зростанням Китаю та деяких інших країн що розвиваються [1].

У квітні 2013 року Рада керуючих Групи Світового банку схвалила мету позбавитися крайньої бідності (міжнародний показник крайньої бідності - 1,90 дол. ПКС (паритет купівельної спроможності) на день) до 2030 року та сприяти спільному процвітання. Було визначено, що спільному процвітання суттєво сприятиме: широкомасштабне зростання, яке створює достатні можливості для отримання доходу, інвестування в перспективи розвитку людей шляхом покращення охоплення та якості освіти, охорони здоров'я, санітарії та захисту бідних та вразливих груп людей від раптових ризиків безробіття, голоду, хвороби, посухи та інших негативних наслідків [2].

Отже, в боротьбі з бідністю важливу роль може відігравати соціальний захист населення. За свідченням світової практики існує два способи досягнення соціального захисту громадян:

1) перерозподіл національного багатства шляхом фінансування державних соціальних програм;

2) створення державою інституційних засад щодо перспективи як самостійного забезпечення громадян пенсією, коштами на випадок настання соціального ризику, так і можливості реалізації права вибору тієї чи іншої соціальної послуги на ринку.

Країни, у яких відбуваються соціально-політичні перетворення, поступово відмовляються від непосильних соціальних гарантій та неефективної і економічно обтяжливої системи соціального забезпечення, яка дісталася їм у спадок від радянських часів, і тільки починають усвідомлювати переваги страхування життя. Останнє, в свою чергу, гальмується такими проблемами як: низький рівень доходів населення; невизначеність політичного, суспільного та економічного середовища; збереження перспективи знецінення приватних заощаджень через інфляційні процеси тощо. За цих обставин довгострокове фінансове планування та планування пенсійного забезпечення є досить складним процесом.

На наш погляд, гарантування права на соціальний захист громадян потребує дотримання принципів, які близькі до ліберального підходу, заснованого на домінантах економічної раціональності, а саме: держава створює умови, за яких кожний працездатний громадянин забезпечується при солідарній підтримці суспільства; надає допомогу хворим і непрацездатним на рівні, що відповідає

економічним можливостям країни та потребує попередньої сплати страхових внесків.

Важливу роль відіграє збалансований політичний перерозподіл суспільних благ через колективне страхування, зразками організації якого є: запровадження соціального страхування «знизу» як урегулювання відносин працівників і роботодавців; введення інституту соціального страхування «зверху» через державне законодавство; організація третього (змішаного) варіанту формування системи соціального страхування внаслідок залучення державної влади і приватної ініціативи. Галузева організація соціального страхування може змінюватися з часом і може мати особливості в окремих країнах. В одних країнах метод страхування носить нагромаджувальний характер, а в інших – солідарний (соціальний), характерною рисою якого є фінансування соціальних виплат за рахунок внесків.

Реформування системи соціального захисту громадян має враховувати те, що Україна та інші пострадянські країни на відміну від західних країн до соціальної, правової і демократичної держави рухаються зворотним шляхом, специфіка якого полягає в тому, що соціальні основи, які потребують оновлення, доповнюються правовими і демократичними засадами, а не навпаки.

Приватні ініціативи гарантування права на соціальний захист громадян мають і можуть реалізовуватися інститутами страхового ринку, серед яких досить вагому роль можуть відігравати компанії зі страхування життя. Створення стимулів для розвитку довгострокового страхування життя, включаючи пенсійне страхування, слід пов'язувати зі створенням системи гарантій страхувальникам і застрахованим громадянам в одержанні накопичених сум за укладеними договорами страхування. Зауважимо, що відповідно до Директив ЄС виділяють такі класи страхування життя: - страхування життя: а) лише дожиття до певного віку, страхування лише на випадок смерті, страхування дожиття до певного віку або смерті, що настає раніше цього віку, страхування життя з поверненням страхових премій; б) ренти; в) додаткові види страхування, пропоновані страховими компаніями, тобто, зокрема, страхування на випадок тілесного ушкодження, що призвело до неможливості працевлаштування; страхування на випадок смерті в результаті нещасного випадку; страхування на випадок втрати працездатності в результаті нещасного випадку або хвороби, якщо ці види страхування реалізуються додатково до страхування життя; страхування у зв'язку зі шлюбом, страхування у зв'язку з народженням дитини; страхування, про яке йдеться в 1 а), б), пов'язане з інвестиційними фондами; медичне страхування (безперервне страхування здоров'я); тонтіни (форма створення асоціацій учасників, що мають на меті спільну капіталізацію своїх внесків з подальшим розподілом накопичених таким чином коштів серед тих, хто дожив до певного віку, або бенефіціантів померлих); операції з поверненням капіталу (при здійсненні операцій з поверненням капіталу, в основі яких лежать актуарні розрахунки, страхова компанія бере на себе обов'язки виплачувати певні суми протягом певного періоду в обмін на узгоджений одноразовий платіж або періодичні платежі); управління груповими пенсійними фондами, тобто операції, які для відповідної страхової компанії полягають в управлінні

інвестиціями і, зокрема, активами, що представляють резерви компаній-учасниць, які здійснюють виплати у випадку смерті, дожиття до певного віку або у випадку припинення або обмеження діяльності; операції, що стосуються тривалості людського життя, які визначено або обумовлено в законах, де йдеться про соціальне страхування, якщо страхові компанії здійснюють такі операції або управляють їх здійсненням на власний ризик.

Найбільшої уваги в контексті протидії бідності потребує медичне страхування, обов'язковість якого заявлена як в числі видів соціального, так і комерційного страхування, але механізми реалізації якого в Україні поки що не визначені. Варто наголосити, що страхова виплата за договором ДМС здійснюється в межах страхової суми шляхом оплати медичних послуг лікувальним установам, які надавали застрахованій особі (ЗО) відповідну допомогу.

Зауважимо, що страховим випадком за договором ДМС є звернення застрахованої особи в страхову чи асистуючу компанію (посередник між страховиком, медичним закладом та аптекою, що організує надання застрахованій особі медичної допомоги, передбаченої програмою медичного страхування) за медичною допомогою з приводу гострого захворювання, загострення хронічного захворювання, отриманої травми, отруєння й інших наслідків нещасних випадків з подальшою організацією й наданням послуг у медичних установах України.

Слід зазначити, що програми ДМС, які пропонуються на ринку страхових послуг містять перелік медичних та оздоровчих послуг певного обсягу та якості, що надаються застрахованій особі згідно з договором страхування. Вони не є стандартними, бо розробляються індивідуально в залежності від потреб споживачів та їх платоспроможності.

За певних умов у програми медичного страхування можуть вводити й опцію «Медикаментозне забезпечення» необхідними для лікування медичними препаратами, засобами медичного призначення на період перебування в стаціонарі, лікування в амбулаторно-поліклінічних умовах та для надання невідкладної допомоги за призначенням лікаря в межах страхової суми.

Страхові компанії визначають певні обмеження страхування, що безпосередньо впливає на якість страхової послуги. Наприклад, застрахованими особами не можуть бути: особи, визнані у встановленому порядку недієздатними; хворі на тяжкі нервові та психічні захворювання (порушення мозкового кровообігу, пухлин головного та спинного мозку, епілепсію, шизофренію); інваліди 1 та 2 групи; особи, визнані інвалідами дитинства та діти-інваліди; ВІЛ – інфіковані та/або хворі на СНІД; хворі на тяжкі (некомпенсовані) форми захворювань (серцево-судинної, видільної, нервової та інших систем (та/або органів) організму людини).

До обмежень в страхуванні можна віднести і франшизу (частина збитків, що не відшкодовується страховиком згідно з договором). За договором частіше може застосовуватись безумовна франшиза в опції «Медикаментозне забезпечення», тобто певну частку витрат на медикаменти при настанні будь-якого і кожного страхового випадку застрахована особа бере на своє покриття.

Наявністю та розміром франшизи на медикаменти послуги з медичного страхування, які пропонуються в Україні, можуть якісно відрізнятися. До того ж страховики можуть обмежувати медикаментозне забезпечення виключно ліками національних фармацевтичних компаній. Отже, якість медичного страхування пов'язана з станом фармацевтичного ринку.

Зазначимо, що в цілому інститут страхування зазнає змін під впливом формування мережевої економіки, що має такі форми прояву:

компліментарність і стандартність – створюються агентські мережі страховиків, розгортаються різні моделі співпраці банків та страхових компаній (bancassurance), відбувається стандартизація умов страхування, що пропонує агентська мережа певного страховика;

зовнішні мережеві ефекти – за рахунок відкриття нових відділень в різних регіонах розширюється агентська мережа (чим більше регіональне покриття та гідний страховий портфель має страхова компанія, тим більшою є її ринкова вартість та можливість стати об'єктом купівлі та продажу на страховому ринку);

ефект пастки – можливості страхувальника щодо вибору прийнятної за якістю та вартістю (страховим тарифом) страхової послуги, що пропонується на добровільній основі можуть бути вкрай незначними, наприклад, через обмежену кількість акредитованих у банку страховиків, та намагання самих банків диктувати їм власні умови щодо страхової послуги;

економія на масштабі виробництва – електронні та мережеві технології забезпечують те, що масштаби здійснення угод мають наднаціональний характер, а витрати страховика зводяться майже до мінімуму.

В Україні спостерігаються тенденції до зміни попиту на масові страхові продукти, зміни їх традиційних форм і видів. Якщо на розвинутих зарубіжних ринках це обумовлено, в першу чергу, максимальним задоволенням потреб страхувальників, то в Україні скорочення загальних темпів приросту страхових премій (крім циклічних наслідків) викликано декількома факторами. По-перше, позначився «ефект масштабу», і ринок просто не спроможний зростати далі такими самими високими темпами, як у попередні роки. По-друге, на скорочення загальних темпів приросту страхових премій істотно вплинуло прагнення ліквідувати псевдострахування. В той же час позитивну роль щодо розвитку ринку страхових послуг України може відіграти поширення інноваційності бізнес-процесів, які за умов глобалізації ринку страхових послуг частіше за все імпортуються з-за кордону та набувають поширення через діяльність транснаціональних страховиків, а саме: розробка інноваційних страхових продуктів та послуг; опрацювання інноваційних технологій супроводу страхового продукту (послуги); автоматизація шляхом впровадження інформаційних технологій, франчайзинг, он-лайн-продажі (інтернет магазини страхових послуг), створення нових каналів збуту страхових послуг шляхом впровадження інноваційних методів страхового маркетингу, серед яких: Call-центр, Інтернет, WAP, СМС, Skype, використання соціальних мереж Facebook та ін.; інноваційні методи організації та управління бізнес-процесами на основі автоматизації (Digital стратегії в страхуванні).

Узагальнюючи, зазначимо важливість інституту страхування в боротьбі з бідністю бо саме він дозволяє зберегти певний життєвий рівень, реалізувати потреби у соціальних гарантіях (пенсійному забезпеченні, забезпеченні дітей за умов їх дожиття, наприклад до повноліття, шлюбу тощо), управляти ризиками виникнення розладу здоров'я (медичне страхування), травмою внаслідок нещасного випадку, що зумовлює потребу у наданні їй медичних та оздоровчих послуг.

В той же час слід зауважити, що розвиток страхування може бути нестійким за умов відсутності відповідних інвестиційних інструментів та механізмів. Завдання держави є створення відповідного інституційного середовища для реалізації страховими компаніями їх природної ролі «інституційних інвесторів», що й буде зміцнювати роль страхування в боротьбі з бідністю.

References:

1. Bednost' i ravnnye vozmozhnosti DOI: <https://www.unicef.org/ukraine/stories/poverty-equal-opportunities> (in Ukrainian)
2. Svitovyy bank prohnozuye, shcho hlobal'na bidnist' vpershe vpade nyzhche 10% DOI: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2015/10/04/world-bank-forecasts-global-poverty-to-fall-below-10-for-first-time-major-hurdles-remain-in-goal-to-end-poverty-by-2030> (in Ukrainian)

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ В СВІТІ ПІД ДІЄЮ ВІРУСНОЇ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Парфентьєва Олена Геннадіївна

доцент, к.е.н, доцент

Національний транспортний університет

Поширення у світі гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої корона вірусом, призвело до суттєвих змін у світовій торгівлі. Провідні торговельні гравці були вимушені запровадити як протекціоністські, так, в окремих випадках, й лібералізаційні заходи задля збереження ситуації всередині країн. Така ситуація, а також обмеження в роботі морських портів, залізничних вокзалів та аеропортів суттєво ускладнили зовнішньоторговельні операції країн. Поки важко визначити обсяги скорочення світової торгівлі, які уже були спричинені діями країн по захисту від коронавірусу, та перспективи загального скорочення протягом 2020 року через відсутність чіткої перспективи вирішення цієї проблеми, а отже цілком ймовірних ще більш жорстких заходів.

Є декілька очевидних довгострокових наслідків, спричинених вірусом COVID-19 для світової електронної торгівлі [1; 2]:

- по-перше, надзвичайна ситуація через коронавірус прискорює деглобалізацію, оскільки складно перерозподілити ланцюжок вартості, який обмежений робочою силою та іншими вирішальними факторами. Крім того, коронавірус поряд з іншими факторами, такими як торговельна війна між Китаєм та США, а також залежність від джерел постачання або виробництва в одній країні, призводить до перенесення виробництва до власної країни;

- по-друге, у світовій електронній торгівлі зростає рівень невизначеності. Коронавірус, торгові війни, Brexit – це одні з багатьох невизначеностей, з якими стикаються підприємства багатьох секторів, що залучені до електронного бізнесу. У цьому процесі, ймовірно, буде розроблено більше альтернатив, починаючи від більш стійких бізнес-моделей, до конкретних питань страхування та контрактних застережень на форс-мажор. Залежно від секторів, деякі підприємства, такі як технологічні компанії, починають користуватися новими можливостями, такими як безконтактні послуги з доставки їжі та використання роботів;

- по-третє, відбудеться зростання ролі урядів в багатьох країнах світу. Поруч з тим, як центральні банки знижують процентні ставки, уряди більше втручаються в економіку через потреби у подоланні проблеми, викликані пандемією коронавірусу. Водночас їх дії обмежені своїми ресурсами. Вразливі економіки страждають більше, враховуючи відсутність їх спроможності надавати підтримку галузі, постраждалій через заходи по боротьбі з поширенням корона вірусу;

- по-четверте, в багатьох країнах світу відбудеться зростання ролі онлайн-купівель. Цей тренд і так мав місце в більшості країн світу. Але люди, які

звикнуть до онлайн-купівель в епоху епідемії, можуть не захотіти повернутися до старого методу купівлі товарів після її закінчення. Важливий момент тут в тому, що економічні дані можуть цього не відстежити. Якщо статистика недооцінює онлайн-продажі, то споживчі витрати можуть здаватися менше, ніж вони будуть насправді;

- по-п'яте, зміни в організації виробничих процесів. Людям, яким довелося працювати віддалено, це може сподобатися, так само, як і компаніям, на які вони працюють. Компанії можуть суттєво змінити свої підходи до організації робочого процесу, що призведе до зменшення попиту на офісну нерухомість, транспорт і технології.

Введення режиму соціального дистанціювання, карантину та інші обмежувальні заходи у відповідь на пандемію COVID-19 привели до фундаментального зрушення в структурі глобального попиту на онлайн-покупки товарів, а також до збільшення використання цифрових інструментів комунікації і дистанційного споживання, таких як соціальні мережі, інтернет телефонія, телеконференції, потокове відео [1].

З'являється все більше свідчень значного зростання обсягу електронної торгівлі як в сегменті B2C («business-to-consumers», споживчий ринок), так і в сегменті B2B («business-to-business», корпоративний ринок). Зростання виручки інтернет-магазинів США в річному вирахованні (у порівнянні з аналогічним періодом 2019 року) зріс на 68%. Глобальні продажі Amazon зросли на 26% в першому півріччі 2020 р. У випадку з кількістю інтернет-замовлень в квітні в США і Канаді спостерігався ще більш вражаюче зростання майже в 2,5 рази в порівнянні з весною 2019 року [3, с.127].

У сегменті B2C особливо сильно дана тенденція простежувалася на ринках предметів медичного призначення, предметів першої необхідності, предметів домашнього вжитку, продуктів харчування, електроніки і т. д. Наприклад, згідно з дослідженням Deloitte, в Данії 65% компаній, що займаються продажем продуктів харчування, відзначили збільшення виручки більш ніж на 10% в порівнянні з тим, що очікувалося раніше, в той час як продажі предметів розкоші та інтер'єру, навпаки, переживали зниження. Euromonitor вказує на те, що споживачі стали нарощувати онлайн-покупки продуктів і харчування і запасати продукти в зв'язку з обмеженнями на пересування і закриттям точок громадського харчування.

Негативно на електронну торгівлю фізичними товарами і послугами вплинули ті ж фактори, які призвели до просідання попиту і пропозиції в цілому. Ці збої привели до затримок доставки або повне скасування замовлень. Онлайн-продажі фізичних товарів і послуг через B2B і B2C канали за допомогою роздрібних і оптових дистриб'юторських послуг залежать від загального стану виробничої діяльності та доступності послуг, які, в свою чергу, були порушені заходами, прийнятими урядами для стримування поширення вірусу.

По-перше, пандемічні блокування привели до припинення виробництв у багатьох країнах, що виразилося в зниженні пропозиції і зростання безробіття.

По-друге, електронна торгівля зіткнулася з проблемами через порушення транспортних і логістичних ланцюжків поставок, зокрема, в зв'язку з введенням

нових санітарних правил, що посилили правила наземних, морських і повітряних перевезень вантажів.

Наприклад, скасування понад мільйон пасажирських рейсів, які зазвичай використовувалися для перевезення поштових відправлень та інших невеликих партій вантажів, значно скоротила пропускну здатність і підвищила ціни на перевезення для транскордонних транзакцій B2C і B2B. За даними Міжнародної асоціації повітряного транспорту (IATA) і Всесвітнього поштового союзу (ВПС), проблеми збільшувалися різними адміністративними і нормативними обмеженнями, включаючи розпорядження карантинного режиму для екіпажів, які не дозволили вивести вантажоперевезення на рівень, адекватний поточному попиту. Відповідно, електронна комерція, яка спирається передусім на великий імпорт через морські перевезення, також постраждала, а клієнти зіткнулися з масовими затримками і відмінами своїх замовлень [3, с.128].

Одним з побічних наслідків збільшення попиту на онлайн-покупки деяких категорій товарів в сегменті B2C стало різке підвищення попиту на кур'єрські послуги. У той же час, кур'єрським службам довелося зіткнутися з додатковими логістичними труднощами, пов'язаними з введеними обмеженнями, такими як закриття пунктів видачі замовлень, що ускладнювало швидку адаптацію до нових реалій.

Під впливом режиму соціального дистанціювання та інших пов'язаних обмежень і вимог, електронна торгівля послугами, наданими в цифровій формі, почала різко зростати. Хоча це може бути короткостроковим явищем, яке закінчиться разом з поточною кризою, як у випадку з онлайн-продажами фізичних товарів, довгострокові зміни в звичках клієнтів можуть потенційно зробити бізнес і споживачів більш адаптованими до практики споживання послуг у цифровій формі [4].

Зокрема, збільшився попит на доступ в Інтернет і на послуги мобільної передачі даних. Одним з яскравих прикладів тут є соціальні медіа. Різко зросло використання сервісів онлайн-повідомлень, голосових повідомлень і відеодзвінків, при цьому попит на групові відеодзвінки в багатьох країнах зріс в десятки разів. В Іспанії Telefonica повідомила про зростання трафіку IP (інтернет-протокол) і мобільної передачі даних на 40% і 50% відповідно. У Таїланді сталося 828-відсоткове збільшення трафіку даних від Zoom Video Communications і 215-відсоткове зростання використання відеоконференцій Skype [4].

Крім того, криза COVID-19 призвела до зростання використання послуг телемедицини. Наприклад, в Китаї зростання онлайн-медичних платформ істотно прискорилося: у період з грудня 2019 року по січень 2020 року деякі платформи демонстрували тризначні цифри зростання аж до 900 відсотків.

Проте, варто зазначити, що деякі послуги з великим онлайн-компонентом (наприклад, туристичні) виявилися незатребуваними. Наприклад, значно скоротився трафік клієнтів платформи оренди житла для відпочинку Airbnb.

В силу наявності як позитивних, так і негативних факторів для ринку електронної торгівлі, що виникли в зв'язку з пандемією, актуальні статистичні дані та прогнози не піддаються однозначній інтерпретації. Додаткову складність

представляє відсутність загального методологічного стандарту для розрахунку обсягів електронної торгівлі, що веде до серйозної різниці в існуючих оцінках.

Представлений в кінці травня 2020 р маркетинговим агентством Research and Markets «Звіт про глобальний ринок електронної комерції за 2020-30 роки: наслідки COVID-19 і зростання» передбачає, що світовий ринок B2C торгівлі виросте з 1808,5 млрд доларів США в 2019 році до 2405,3 млрд в 2020 році. При цьому значне зростання очікується в попиті на товари першої необхідності, такі як продукти харчування, ліки, дезінфікуючі засоби і т. д. Згідно з прогнозом маркетингового агентства eMarketer, ефект негативних факторів переважить вплив позитивних. У зв'язку з настанням пандемії eMarketer скорегували свою оцінку зростання глобального роздрібного сегмента електронної торгівлі в 2020 р з 18,4% до 16.5%. У реальному вираженні це означає зниження з 4,105 трлн дол. США до 3,914 трлн дол. США [5].

Компаніями-лідерами за рівнем роздрібних електронних продажів в 2020 р на китайському ринку будуть Alibaba, JD.com, Pinduoduo, Suning та Vip.com, а на американському - Amazon, Walmart, eBay, Apple і The Home Depot (рис.1).

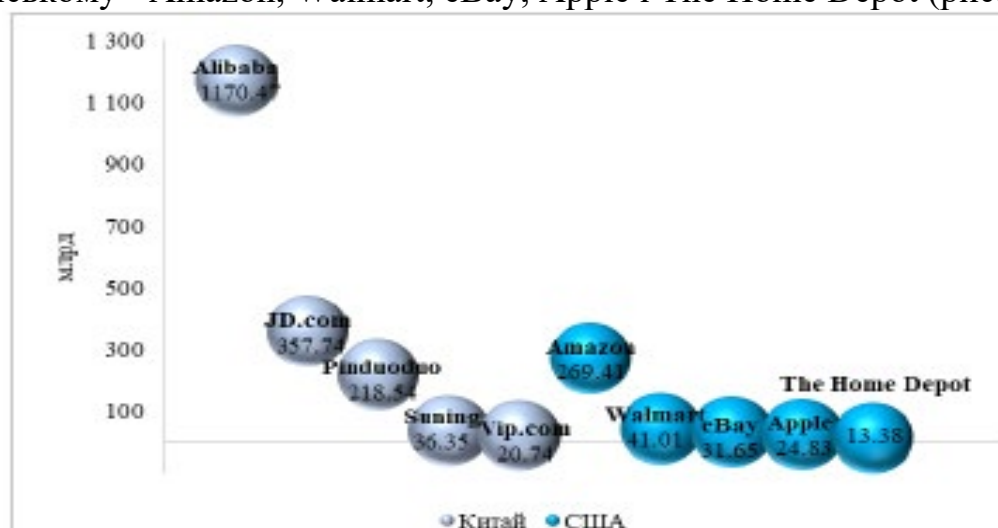

Рис. 1. Топ 5 компаній в США та Китаї, ранжовані за роздрібними електронними продажами у 2020 році, млрд.дол.США

Джерело: складено автором за [1]

При цьому компанії, що знаходяться на першому місці - Alibaba і Amazon відповідно - розташовуються в великому відриві від інших.

Згідно 10-му щорічному глобальному дослідженню споживчих переваг PwC (Global Consumer Insights Survey, GCIS), заснованому на вибірці, що включає думки понад 21 000 онлайн-споживачів в 27 країнах світу, в 2020 р спостерігалось потужне зростання використання мобільних телефонів і смартфонів для покупок в Інтернеті, які вперше обійшли за популярністю покупки з використанням персональних комп'ютерів (ПК) (рис. 2).

Проведене в жовтні 2020 року в США обстеження PYMNTS на базі вибірки з 3477 респондентів підтвердило збереження даної тенденції після настання пандемії. Обстеження показує, що використання мобільних пристроїв споживачами в магазинах також збільшилася з 2019 р. і частка споживачів, які

повідомляли про використання своїх мобільних пристроїв для поліпшення здійснення покупок в магазинах, збільшилася з 49,6% до 72,1%. Крім того, згідно з результатами цього ж обстеження, споживачі стали на 30,6% частіше здійснювати покупки в Інтернеті в 2020 р в порівнянні з 2019 р.

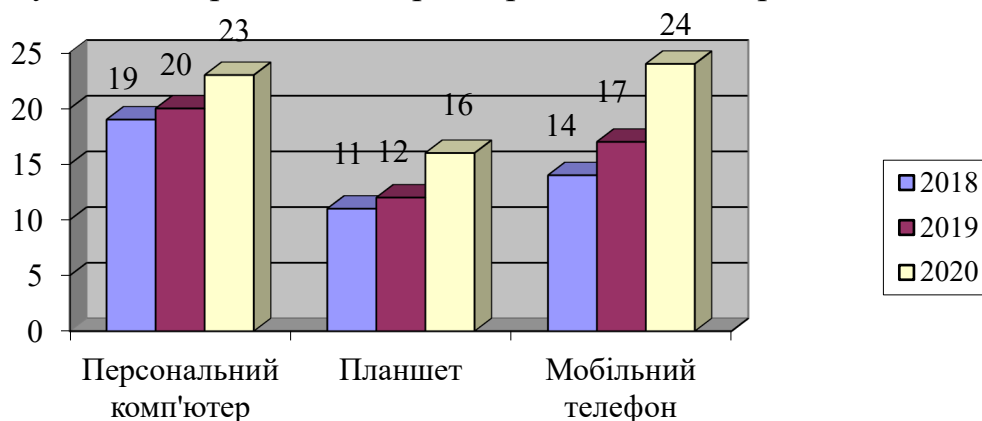

Рис. 2. Частка використання різних електронних каналів для покупок товарів у роздрібному сегменті електронної торгівлі в 2018-2020 рр.
Джерело: складено автором за [1]

Наслідки потужної фази пандемії COVID-19 можуть тривати довго, і електронна торгівля товарами і послугами буде продовжувати адаптуватися до нових умов. По всій видимості, в короткостроковій перспективі негативні ефекти пандемії для всього сегмента виявляться більш істотними, і виграють від кризи тільки сектор цифрових послуг і деякі окремі категорії товарів, попит на які зріс в результаті шоку COVID-19. До того ж, згідно з наявними свідченнями, зростання попиту було швидше короткостроковими і в міру ослаблення обмежень багато клієнтів починають повертатися до більш звичних для себе оффлайн-покупок. Проте, з нашої точки зору, в довгостроковій перспективі цей шок може спровокувати прискорення цифровізації торгового сектора і, як наслідок, зростання популярності електронної торгівлі в цілому. Це може, зокрема, виражатися в більш активному зростанні впливу існуючих технологічних трендів в електронній торгівлі і виникнення зовсім нових трендів. Деякі з актуальних на даний момент технологічних трендів в сегменті електронної торгівлі представлені на рис. 3.

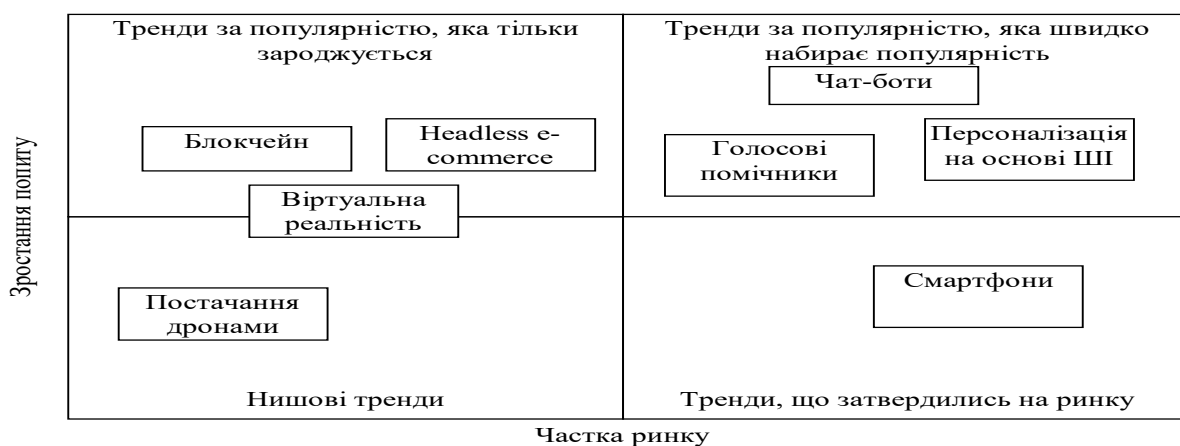

Рис. 3. Актуальні технологічні тренди на глобальному ринку електронної торгівлі у 2020 році

Джерело: складено автором за [2]

На піку популярності зараз знаходяться чат-боти, голосові помічники і технології персоналізації на базі штучного інтелекту (ШІ) і інтелектуального аналізу даних. В умовах прискореної цифровізації можна очікувати швидкого поширення трендів, які є поки нишевими.

Широке поширення цифрових технологій поряд з інвестиціями в дослідження і розробки потребують дій міжнародного співтовариства, спрямованих на забезпечення безбар'єрного транскордонної електронної торгівлі, запобігання заходів примусової локалізації даних, а також гармонізації державних практик в області законодавства про захист прав споживачів, авторських прав та правил захисту даних. Тільки при наявності ефективної міжнародної нормативної бази стане можливим повне розкриття потенціалу електронної торгівлі на глобальному рівні, для чого, в свою чергу, буде потрібно об'єднання зусиль всіх важливих стейкхолдерів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрощук Г. COVID-19: вплив на електронну комерцію. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/medichne-pravo-farmaceutika/covid19-vpliv-na-elektronnu-kommerciyu.html> (дата звернення: 04.08.2020).
2. Синявська О.О. Електронна торгівля в Україні: тенденції та перспективи розвитку в умовах COVID-19. Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». 2020. Вип. 9. С. 126–132.
3. Симоненко К. Топ-20 факторів, які будуть впливати на онлайн-торгівлю в 2020 році. URL: <https://rau.ua/ecommerceuk/top-20-faktoriv-onlajn-torgivlyu> (дата звернення: 17.08.2020).
4. Степанченко М. Нові можливості для електронної комерції під час карантину. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA013716

АВТОМАТИЗАЦІЯ МЕНЕДЖМЕНТУ- ПЕРЕДУМОВА УСПІШНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Перчук Інна Олегівна

магістр кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова
Хмельницький, Україна

Науковий керівник:

Фасолько Т. М.

к.е.н., доцент кафедри математики, статистики та інформаційних технологій
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова
Хмельницький, Україна

В сучасних умовах стрімкого розвитку науково-технічного прогресу в галузі інформаційних технологій та посилення ринкової конкуренції між підприємствами, установами, організаціями підвищуються вимоги до якості продукції, товарів та послуг. Одним з інструментів підвищення ефективності діяльності будь-якого суб'єкта господарювання є автоматизація. Використанням комп'ютерних технологій зараз нікого не здивуєш, оскільки їх застосування є невід'ємним атрибутом життєдіяльності. Від того, наскільки ефективно ми використовуємо їх потенціал, розширюємо коло задач, що повинні вони вирішувати, залежить стратегічний розвиток суб'єкта господарювання.

Використання інформаційних технологій є також важливим для організації ефективної системи менеджменту.

Автоматизація менеджменту призводить до відмінних результатів при використанні на підприємствах різних галузей економіки. Впровадивши автоматизовану систему в свою компанію і встановивши програму, можна отримати великі переваги. Використання спеціалізованих комп'ютерних програм спрощує документообіг, допомагає в продажах, здійснює контроль виконання доручень, тощо, тому вибір програмного продукту має важливе значення.

При правильному виборі продукту, що підходить саме для вашої компанії та вашого стилю управління, грамотному його впровадженні та раціональному використанні, він стає просто незамінним. Говорячи про системи автоматизації менеджменту, окремо варто говорити про кілька аспектів.

Якщо вони, наприклад, впроваджуються в торгіву компанію, то важливо згадати про роботу з товаром, а саме автоматизація менеджменту повинна забезпечувати виявлення найбільш затребуваних товарів, аналіз можливостей складських приміщень, допомагати підготувати всі документи щодо закупівлі.

Система автоматизації менеджменту також полегшує і процес продажу. З її допомогою більш швидко формуються умови договорів з продажу, проводиться стеження за рухом товару, фіксується його повернення.

Також використання вдалого програмного продукту дозволяє більш чітко розпоряджатися фінансами: стежити за рухом грошових коштів, вести бухгалтерську звітність.

Успішність компаній на пряму залежить від використання комп'ютерних технологій, проведеними дослідженнями було доведено, що при використанні інформаційних технологій успішність бізнес-проектів зростає до 72% [1].

На ринку сучасних комп'ютерних програм, що використовуються у менеджменті, є безліч програмних продуктів, характеристика деяких представлена у табл.1.

Таблиця 1

Основні програмні продукти в управлінні проектами

Програмний продукт	Характеристика
Microsoft Office Project +2003	це комплексне рішення корпорації Майкрософт з управління корпоративними проектами, яке включає в себе сімейство програмних продуктів (MS Office Project Standart (стандартна версія), MS Office Project Professional (професійна версія), MS Office Project Server (серверний продукт), технологію MS Office Project Web Access (веб-інтерфейс MS Project, що дозволяє учасникам проектів отримати доступ до проектної інформації через Internet Explorer)
Primavera Project Planner Professional	професійна версія, призначена для автоматизації процесів управління проектами відповідно до вимог PMI (Project Management Institute) і стандартами ISO. У першу чергу P4 призначений для використання у складі корпоративної інформаційної системи, хоча цілком може працювати і автономно, допомагаючи вирішувати завдання календарно-мережного планування, визначення критичного шляху, вирівнювання ресурсів, what - if (що - якщо) аналізу та інших задач моделювання проектів, груп проектів, портфелів і програм;
SureTrack Project Manager	орієнтований на контроль виконання невеликих проектів або (і) фрагментів великих проектів. Може працювати як самостійно, так і спільно з Project Planner в корпоративній системі управління проектами
Open Plan (3.1)	забезпечує повномасштабне мультипроектного управління, планування за методом критичного шляху та оптимізацію використання ресурсів в масштабах підприємства. Програмний продукт може бути ефективно використаний на всіх рівнях контролю та управління проектами - від вищого керівництва і менеджерів проектів, до начальників функціональних підрозділів і рядових виконавців.

Джерело: [2]

При виборі програмного продукту користувачеві необхідно, перш за все, зрозуміти для вирішення яких завдань буде потрібно система управління

проектами, проаналізувати характер діяльності власної організації з точки зору можливості і доцільності застосування проектної форми планування і управління. При цьому необхідно чітко уявляти яка діяльність може плануватися у вигляді проектів, наскільки детально необхідно планувати і контролювати проекти.

Отже, прийняття ефективних управлінських рішень потребує застосування сучасних інформаційних технологій, що забезпечують повноту, своєчасність інформаційного відображення процесів, можливість їхнього прогнозування, аналізу, моделювання

Застосування сучасних комп'ютерних технологій надасть управлінському персоналу незаперечні переваги, а саме: швидкість виконання роботи; висока точність вхідної інформації; великий обсяг виконуваної роботи завдяки великому об'єму пам'яті; конфіденційність інформації; раціональний розподіл функцій між користувачем і комп'ютером.

Список літератури:

1. Гура О.Л. Програмне забезпечення процесу управління інвестиційним проектом підприємства. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Серія. Економічні науки. Науковий журнал. №1 (78) 2015.с.111-118.
2. Програмное обеспечение для управления проектами. URL: <https://bizoffice.ru/projects/programmnye-produkty/programmnoe-obespechenie-dla-upravlenia-proektami.html>

СУЧАСНИЙ СТАН ВИКОРИСТАННЯ ОЩАДНИХ СЕРТИФІКАТІВ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Рябов Максим Олександрович

Студент спеціальності «Менеджмент»,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

Науковий керівник

Бучковська Яна Георгіївна

к.е.н, доцент кафедри менеджмент, фінансів, банківської справи та
страхування,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

На сучасному етапі розвитку вітчизняної банківської системи ощадні сертифікати втратили свою конкурентоспроможність у порівнянні з іншими формами вкладів. Дане явище було зумовлене декількома причинами, однак їм притаманні і певні переваги. Насамперед, слід пам'ятати, що в Україні депозитний та ощадний сертифікат є синонімами, паралельно в інших країнах вони мають різне значення: перші надаються юридичним особам, а другі – фізичним особам. Ощадні сертифікати належать до цінних паперів – це підтверджено Законом України «Про цінні папери та фондовий ринок», саме він засвідчує ощадний сертифікат – цінний папір, який надає право власнику на одержання суми внесків та відсотків після закінчення встановленого терміну, у банку, який його видав [5]. Ощадний сертифікат має суттєві переваги над іншими формами строкових вкладів, він поєднує у собі властивості вкладу та цінного паперу – це приносить вкладникові дохід, в той час він може використовувати його, як засіб платежу на вторинному ринку цінних паперів, у разі потреби власник сертифікату може достроково продати іншій особі на вторинному ринку цінних паперів і найбільшою особливістю ощадних сертифікатів є здатність забезпечити виконання зобов'язань перед кредитором [1, с.102]. Депозитна угода може бути укладена не лише на визначений строк, а й на умовах отримання суми вкладу за першою вимогою чи інших умовах, які не суперечать чинному законодавству, зокрема за настання визначених обставинах [2, с.58]. Процентна ставка в період терміну дії депозитного сертифікату перегляду не підлягає [6, с.265].

Щоб краще визначити сутність ощадних сертифікатів, потрібно розглянути їх класифікацію за різними ознаками. За видами залучених коштів вони поділяються на ті, що видані в національній та іноземній валюті, але потрібно розуміти, що операції з валютами повинні враховувати чинне валютне законодавство на території України, та враховувати, що депозитний сертифікат НБУ є одним із монетарних інструментів, який є борговим зобов'язанням НБУ [3, с.13]. За строком погашення сертифікати бувають строковими, тобто

визначаються на певний строк та ті, що передбачають повернення суми коштів і доходу на вимогу власників таких сертифікатів.

Незважаючи на те, що депозитний сертифікат має багато переваг, у нього існують багато інших обмежень. Готівку не можна повернути раніше терміну даного цінного паперу, головною незручністю є мінімальний термін дії іменного депозитного сертифіката, а саме - шість місяців.

В Україні ощадні сертифікати особливо були популярні під час періоду гіперінфляції, а саме у 90-ті роки. Вона виникла після розпаду СРСР, саме тоді Україна перейшла на ринкову економіку, яка була нестабільна, зокрема супроводжувалася знеціненням радянських карбованців, відсутністю національної валюти, тощо. Отож, під час гіперінфляції вкладники шукають будь-якої можливості в будь-який час забрати свої гроші. Саме тому, ощадні сертифікати через свою особливу ліквідність, яка дозволяла викупити цінний папір незалежно від часу, дуже цінувалися. Проте сертифікат мав досить велику загрозу втрати коштів, адже Фонд захисту вкладів громадян не гарантував ощадний сертифікат, тому банкрутство банків призводило до втрати цінності сертифікату.

З часом галопуюча інфляція минула, українська економіка стабілізувалася, а тому вкладники перестали побоюватися загрози знецінення депозитів і почали надавати свою перевагу класичним вкладам. На сьогодні, починаючи з весни 2015 року почали з'являтися іменні депозитні сертифікати, на відміну від депозитних сертифікатів на пред'явника, нові цінні папери перебувають під гарантією ФГВФО, в рамках закону – 200000 гривень на вкладника.

На сьогодні, в Приватбанку ощадні сертифікати за терміном вкладу можуть бути 6 місяців, або 1 рік, при цьому відсоткова ставка в доларах становить 3% та 3,25 % відповідно, в євро - 1,5 %. Мегабанк оформляє сертифікати в євро під 1% річних, Сбербанк відкриває сертифікат в доларах та євро під 0,01% річних, а в гривнях 6,5%, а Таскомбанк починаючи з 25.10.2019 зупинив відкриття нових вкладів за продуктом Депозитний сертифікат. Як бачимо, у вересні 2020 року депозитні сертифікати в валюті пропонували лише декілька банків, прибутковість за такими цінними паперами в доларах і в євро коливається від 0,01 до 3,25% річних. Якщо розглядати депозитні сертифікати в національній валюті, тобто в гривні, то прибутковість складатиме 6,5% річних.

Також додатковою умовою відкриття сертифікату є сума вкладу, в Приватбанку вона коливається від 20 тис. грн. до 1 млн. грн., Сбербанк встановив свою мінімальну суму розміром 200 тис. грн. та максимальну 10 млн. грн. Як бачимо, ощадні сертифікати, як банківський продукт на Україні втратив свою популярність.

Отже, хоча депозитні сертифікати є надійним інструментом для вкладу, проте на сьогодні він не користується попитом на українському ринку, клієнти надають перевагу класичним депозитам. Очікувано, протягом найближчого часу ситуація не зміниться.

Список літератури

1. Алексеєнко М. Ощадні (депозитні) сертифікати та векселі як інструменти формування ресурсної бази банків / М. Алексеєнко, А. Ярова // Ринок цінних

паперів України. - 2012. - № 9. - С. 101-108. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rcpu_2012_9_17

2. Алексеєнко М. Д. Теоретичні аспекти розуміння економічної сутності дефініції "депозит" у контексті формування ресурсної бази банків / М. Д. Алексеєнко // Формування ринкових відносин в Україні. - 2016. - № 3. - С. 55-58. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2016_3_13

3. Гаркуша Ю. О. Діяльність Національного банку України на відкритому ринку: операції з депозитними сертифікатами / Ю. О. Гаркуша // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. - 2016. - Вип. 12(2). - С. 12-17. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2016_12%282%29_4

4. Глотов Є. О. Автоматизація аналізу короткострокових депозитних та ощадних сертифікатів банків / Є. О. Глотов, О. М. Попова // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. - 2015. - № 2. - С. 140-148. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/uazt_2015_2_18

5. [Про цінні папери та фондовий ринок](#): закон України від 23.02.2006 № 3480-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006 – № 31. – Ст. 268

6. Лютий І. О. Банківський маркетинг: підручн. [для студ. вищ. навч. закл.] І. О. Лютий, О. О. Солодка – К: Центр учбової літератури, 2010. - 776 с.- ISBN 978-966-361 881 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ

Савенко Ганна Валеріївна

студентка 6 курсу факультету фінансів

ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана»

Теоретичні засади стратегічного планування як складової науки у галузі формування стратегії суб'єктів господарювань, враховуючи вплив з боку макросередовища сформувались у 1960-х роках ХХ ст., однак цілком розроблені аж наприкінці 1990-х років.

Еволюція бізнес-стратегії була обумовлена більше практичними потребами бізнесу, ніж розвитком теорії. Протягом 1950-х та 1960-х років менеджмент відчував все більші труднощі в координації рішень та підтримці необхідного рівня контролінгу в компаніях, що зростали в розмірах і складності. Хоча нові методи аналізу дисконтованих грошових потоків дозволяли зробити більш раціональний вибір серед окремих інвестиційних проектів, фірмам бракувало систематичних підходів для їх довгострокового розвитку [1].

Корпоративне планування (також відоме як довгострокове планування) було розроблене наприкінці 1950-х років для цього. Макроекономічні прогнози дали основу для нового корпоративного планування. Типовим форматом був п'ятирічний документ корпоративного планування, який встановлював цілі та завдання компанії на цей період, прогнозував ключові економічні тенденції (включаючи ринковий попит, частку ринку, доходи, витрати та маржу компанії), встановлював пріоритети для різних продуктів та напрямків діяльності фірми, та розподілених капітальних витрат.

Нові техніки корпоративного планування виявились особливо корисними для керівництва стратегіями диверсифікації, які багато великих компаній застосовували протягом 1960-х років. До середини 1960-х років, більшість великих американських та європейських компаній створили відділи корпоративного планування.

Протягом 1970-х – початку 1980-х років довіра до корпоративного планування сильно похитнулась. Диверсифікація не тільки не змогла забезпечити очікувані синергетичні ефекти, але і нафтові потрясіння 1974 і 1979 рр. відкрили нову еру макроекономічної нестабільності, тоді як посилення міжнародної конкуренції посилювалося, коли японські, корейські та південно-східні азійські фірми вийшли на світову арену. Нова турбулентність означала, що фірми більше не могли планувати свої інвестиції та потреби в ресурсах на три-п'ять років вперед – вони не могли прогнозувати так далеко вперед.

Результатом стало зміщення акценту з планування на вироблення стратегії, де акцент змістився від деталізованого управління вибором шляху розвитку компанії, до вибору ринку та конкурентному позиціонуванні, щоб максимізувати потенціал для отримання прибутку. Цей перехід від корпоративного планування

до так званого стратегічного управління передбачав зосередження уваги на конкуренції як центральній характеристиці ділового середовища та на максимізації результатів діяльності як на першочерговій меті стратегії [1].

Цей акцент на стратегії як пошуку результатів спрямував увагу на джерела прибутковості. Наприкінці 1970-х та у 1980-х роках основна увага приділялася тому, як конкурентне середовище фірми визначало її потенціал для отримання прибутку.

Інші дослідження зосереджувалися на тому, як стратегічні змінні визначають розподіл прибутку між різними фірмами галузі. Результатом одного з цих досліджень був метод PIMS (Profit Impact of Market Strategy).

PIMS була започаткована в 1970 році як проект Інституту маркетингових наук (MSI). З самого початку метою дослідження PIMS було виявлення факторів, пов'язаних з різницею в результатах бізнесу, та кількісна оцінка їх впливу. Ці впливи на ефективність включають ринкові або галузеві умови, початкову конкурентну позицію бізнес-підрозділу та стратегії, прийняті керівниками підрозділу протягом певного періоду часу. Дослідження було зосереджено на стратегії та результатах діяльності на рівні бізнес-одиниці, як правило, підрозділу продуктів багато дивізійної корпорації.

Серед найважливіших впливів на прибуток у моделі PAR ROI були частка ринку, відносна якість продукції, капіталомісткість, використання потужності, продуктивність праці та темпи зростання ринку, що обслуговується бізнес-одиницею. Загалом модель PAR пояснювала приблизно 40% відхилення рентабельності інвестицій для бізнес-одиниць у базі даних на 1986 рік[2].

Протягом 90-х років фокус стратегічного аналізу перемістився з джерел прибутку у зовнішньому середовищі на джерела прибутку всередині фірми. Ресурси та можливості фірми дедалі частіше стали розглядатися як головне джерело конкурентних переваг та основна база для формулювання стратегії. Цей акцент на так званому ресурсному погляді фірми представляв суттєвий зсув у мисленні про стратегію. Хоча пошуки привабливих галузей та лідерство на ринку спонукали фірми застосовувати подібні стратегії, акцент на внутрішніх ресурсах та можливостях спонукав фірми визначити, чим вони відрізняються від своїх конкурентів, та розробляти стратегії, що використовують ці відмінності.

Також в 90-х роках постала проблема звітування компаніями більшим чином лише про фінансові заходи та основні фінансові показники діяльності. Девід Нортон та Роберт Каплан у 1992 році опублікували статтю, де представили ідею збалансованої системи показників, Balanced Scorecard (BSC).

Balanced Scorecard вимірює ефективність діяльності організації у чотирьох різних, але взаємопов'язаних перспективах, що впливають із місії, бачення та стратегії організації. Чотири перспективи стосуються таких основних питань[3]:

- Фінанси - як оцінюють успіх компанії акціонери?
- Клієнт - як компанія створює цінність для своїх клієнтів?
- Процес (операційна діяльність) - якими процесами компанія має досягти успіху, щоб задовольнити очікування своїх споживачів та акціонерів?

– Навчання та розвиток - які можливості співробітників, інформаційні системи та організаційні можливості потрібні компанії для постійного вдосконалення своїх процесів та відносин із клієнтами?

За допомогою системи вимірювання Balanced Scorecard компанії продовжують відстежувати фінансові результати, але вони також за допомогою нефінансових заходів відстежують, будують чи руйнують вони свої можливості - за допомогою споживачів, операційній діяльності, працівників та розвитку - для майбутнього зростання та прибутковості.

Протягом ХХІ століття нові виклики продовжували формувати принципи та практику стратегії. Цифрові технології мали значний вплив на конкурентоспроможну динаміку багатьох галузей, прискорення темпів змін означало, що стратегія все менше стосується планів і все більше потребує створення варіантів майбутнього, сприяння стратегічним інноваціям.

Список літератури

1. Robert M. Grant. Contemporary strategy analysis, text and cases. John Wiley & Sons Ltd, The Atrium, Southern Gate, Chichester, West Sussex, United Kingdom, 2016.
2. Robert D. Buzzell. The PIMS program of strategy research. A retrospective appraisal. *Journal of Business Research* 57 (2004). P. 478– 483
3. Robert S. Kaplan, Anthony A. Atkinson and other. *Managerial accounting* 6th ed. by Pearson Education, Inc., Upper Saddle River, New Jersey, 2012.

КАРТЫ VISA, КАК СОВРЕМЕННОЕ СРЕДСТВО ПЛАТЕЖНЫХ СИСТЕМ.

Сергеева Е.Р.,

к.н. гос.упр., доцент

Университет имени Альфреда Нобеля, г. Днипро,

Гирич К.С.

студент

Университет имени Альфреда Нобеля, г. Днипро

С развитием человечества, так же развивались экономические и коммерческие взаимодействия между людьми. Сначала, во время торговли, осуществлялся бартер. Первая валюта появилась во Франции, называлась она «крона». С развитием экономики таскать огромные мешки с наличными стало неудобно и человечество изобрело безналичный расчет. Оплата векселями и чеками работала до тех пор, пока в 70-х годах была изобретена система электронных платежей.

Visa International – американская компания, которая уже долгие годы предоставляет услуги проведения платежных операций во всех странах мира, так же ее акции напрямую участвуют в расчете индекса Доу-Джонса. Компания была основана в 1958 году человеком под именем Dee Hock. Компания, собственный капитал, которой, (на 30 сентября 2018 года) составляет 34 млрд. дол, и которая показывает стабильный рост на фондовом рынке с 20 марта 2008 года по сей день.

Visa International Service Association – в настоящее время включает в себя две компании:

- Visa Inc., отвечающая за США, Фостер-Сити, так же ей принадлежат все права и технологии;

- Visa Europe Services Inc., центральный офис которой находится в Великобритании, в Лондоне, управляется европейскими банками и использует лицензии Visa Inc. Карты данной компании принимаются в более 200 стран мира, всего карт с платежной системой насчитывается более 4 млрд.

Так же в мире существует множество других платежных систем: Maestro, American Express, MIR(и еще множество других платежных систем, которые в нашем регионе не известны) и самый главный конкурент компании Visa – MasterCard. Между этими двумя гигантами платежных систем мира существует главное отличие в основной валюте – у Visa это доллар, а у MasterCard это евро и доллар. То есть при оплате картой Visa в Бельгии, где основная валюта евро, у клиентов будет учитываться двойная комиссия, а именно: UAH-USD (комиссия за обмен гривна-доллар), USD-EUR (комиссия за обмен доллар-евро). В общем в путешествие по Европе предпочтительно будет выбрать карту MasterCard, а в США или Канаде – Visa. Так же комиссия вычитается за курсом банка, который выпустил карту.

На сегодняшний день на рынке существует большая разновидность подобных карт Visa, от самых простых до уникальных банковских карт.

Visa Electron – самая простая карта, которую может получить любой человек без каких-либо привилегий.

Visa Virtual – выгодная карта для онлайн пользователей, при помощи которой легко и просто совершать покупки в интернет-магазинах, при играх и других площадках где нельзя расплатиться пластиковым носителем.

Visa Classic – самая стандартная карта, которая выдается новым пользователям банковских услуг.

Visa Gold – карта для средних слоев населения. Предоставляет много привилегий, таких как: скидки на прокат авто, быстрое снятие наличных с банкомата, большой кредитный лимит и огромные лимиты по платежам.

Visa Platinum – все тоже что и в карте образца Gold, только больше, а так же увеличивается стоимость обслуживания в месяц.

Visa Signature – помогает быстро и комфортно населению во время путешествий.

Visa Infinite – уникальная банковская карта с особыми привилегиями. Такими как: бесплатное посещение VIP-залов ожидания на вокзалах и в аэропортах, 50%-ые скидки на ведущие службы такси (Uber, Uklon и тд.) и, что самое интересное, без лимитное кредитование.

Visa Black Card – самая интересная и роскошная карта. В Украине таких всего 2-3 штуки. а на все население Америки всего 1% стали обладателями данного банковского чуда. Все тоже самое то и в прошлых картах, но со страховкой как на автомобильные аварии, так и на выезд за границу. Так же, обладатель данной карты, символично относит себя к верхушкам общества.

Проанализировав рынок мировых платежных систем, можно сделать вывод, что данная платежная система и компания VISA являются олицетворением безопасности и стабильности. Различные виды карт этой компании подходят как для пенсионеров, студентов, так и для миллиардеров.

ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ КОНЦЕПТІВ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНИМ РОЗВИТКОМ СОЦІОЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Токарева Валентина Іванівна

д-р держ. упр, професор, перший проректор

Солоха Дмитро Володимирович

д-р екон. наук, професор, декан факультету економіки
Донецький державний університет управління

Суспільний розвиток на сучасному історичному етапі потребує принципово нового ставлення до забезпечення якості такого розвитку відповідної до тієї, що склалася у найбільш розвинених країнах світу.

Євроінтеграційні процеси кінця ХХ, початку ХХІ століття спонукали суспільство до реалізації новітніх стандартів забезпечення якості життя (включаючи зокрема й якість трудового життя).

Якісні показники розвитку соціоекономічних систем, на нашу думку можливо забезпечити лише за умов гармонійного розвитку економічної, соціальної й екологічної систем, тобто реалізуючи основні положення Концепції сталого розвитку, досягти її реалізації на теренах України можливо лише за умов вдалого управління ефективністю розвитку в довгостроковій стратегічній перспективі, отже потрібно визначити (знайти) основні концепти такого управління.

Методологічні підходи до аналізу сутності економічної категорії ефективного розвитку, а також його місця й ролі в системі економічних відносин намічені в працях вчених – економістів сучасності, зокрема – О. Амоши, С. Глазьева, В. Ляшенко, Ю. Харазішвілі, А. Чухно, Л. Шостака, [1,2,3], а також іноземних економістів – П. Хейне, М. Сульмана [4], та ін.

На думку Л. Шостака, з якою неможливо не погодитись, ефективність розвитку пов'язана зі структурною трансформацією, що відіграє центральну роль у поясненні логічних основ економічного росту.

Процеси росту мають вигляд S-образної кривої. Як показує міжнародна практика, у всіх країнах економічний ріст впливає з цієї залежності, але форми цієї кривої різні. Тобто країни розрізняються між собою за ступенем швидкості, відповідно до якого вони пересуваються від однієї фази розвитку до іншої і всередині цих фаз.

Важливою вимогою до визначення економічної сутності ефективності розвитку є пояснення розходжень у формі S-образної кривої, обумовлених розходженнями між країнами і в часі розвитку [3,5].

Істотну роль у визначенні форми S-образного росту, а, отже, його ефективності відводять факторам пропозиції (росту запасів факторів виробництва (землі, праці й капіталу), удосконалюванню технологій) і факторам попиту.

На думку Л. Шостака, деякі джерела попиту ендogenous (у тому сенсі, що залежать від росту чистого прибутку і не можуть бути використані для пояснення економічного росту), але ряд із них – екзогенні (тобто не залежать від росту прибутку, а навпаки: ріст цих екзогенних джерел попиту впливає на ріст прибутку).

Одні з них – інвестиції, що грають двоїсту роль – як у збільшенні продуктивного потенціалу (продуктивних сил), так і в ініціюванні попиту, а два інших - державні витрати й експорт [3].

Усі вони істотно впливають на інтенсивність розвитку на рівні підприємств - не настільки значно за впливом на ефективність ресурсних розподілів, але в більшому ступені через стимулювання сукупного попиту на ці ресурси і через подальшу індукцію росту факторів пропозиції.

У кейнсіанських моделях інвестиції є екзогенним джерелом попиту, що визначає рівень прибутку. Тому при стабільному значенні інвестиційного мультиплікатора збільшення інвестицій повинне приводити до збільшення прибутку.

Неокласичні моделі пояснюють роль інвестицій процесами росту, зокрема – таких ендogenous джерел попиту, як споживання. Але ймовірніше, що рівень і ріст інвестицій у більшому ступені визначаються ростом інших екзогенних перемінних – таких, як державні витрати, експорт і рівень технічного прогресу, що більше властиво моделям росту Шумпетера й Хікса [5,6].

Вихідною передумовою до економічної інтерпретації поняття «ефективний розвиток» стосовно до промислових підприємств, чк первинної соціоекономічної системи, є характеристика ефективності як властивості національної економіки і як властивості промислового виробництва.

Традиційно ефективність розуміють як одержання максимальних результатів на одиницю витрат, пов'язаних із виробництвом, або забезпечення мінімізації витрат на одиницю результату. Таким чином, поняття ефективності пов'язують з економічністю (можливістю одержати якнайбільше з доступних ресурсів) і ототожнюють із її показниками, що співвідносять ефект від економічної діяльності з ресурсами (витратами).

Поняття ефективності як економічної категорії значно ширше і його варто відрізнити від показників, що використовуються для її оцінки.

У науковій літературі [1], ефективність національної економіки звичайно пов'язують із її метою і розуміють як результативність, повноту досягнення мети. Виходячи з цього визначення, потрібно говорити не про ефективність, а про ефективності, оскільки цілей національної економіки може бути багато. Подібне розуміння ефективності, що йде від класичної школи, міцно затвердилося в економічній теорії.

Проте, ряд авторів (наприклад, П. Хейне [4]) для оцінки ефективності пропонують використовувати показник, що оцінює відношення цінності виходів до цінності входів.

Даний показник носить суто суб'єктивний характер, тому що під цінністю мається на увазі корисність, що, крім іншого, не може бути виражена кількісно (у всякому разі, ніхто не тільки не вивів показника міри корисності, але і не довів

можливості її існування). Більш прийнятним є розуміння ефективності В. Парето, що під ефективністю пропонує розуміти найбільш повне задоволення потреб членів суспільства.

Ефективність сучасного промислового виробництва характеризує підвищення продуктивності праці, найбільш повне використання виробничих потужностей, сировинних і матеріальних ресурсів, досягнення найбільших результатів при оптимальних витратах.

Оцінка економічної ефективності визначається шляхом зіставлення результатів виробництва з витратами. Під результатами виробництва розуміють його корисний кінцевий результат у вигляді:

- матеріалізованого результату процесу виробництва, вимірюваного обсягом продукції у натуральній і вартісній формах;
- народногосподарського результату діяльності підприємства, що включає не тільки кількість виготовленої продукції, але й охоплює її споживчу вартість.

Кінцевим результатом виробничо-господарської діяльності підприємства за визначений проміжок часу є чиста продукція, тобто знову створена вартість, а кінцевим фінансовим результатом комерційної діяльності – прибуток [7].

Ефективність розвитку на рівні підприємства можна класифікувати по окремих ознаках на наступні види:

- за наслідками - економічна, соціальна і екологічна;
- за місцем одержання ефекту – локальна (госпрозрахункова) і народногосподарська;
- за ступенем збільшення (повторення) – первинна (одноразовий ефект) і мультиплікаційна (багаторазово повторювана);
- за метою визначення - абсолютна (характеризує загальну величину ефекту або в розрахунку на одиницю витрат або ресурсів) і порівняльна (при виборі оптимального варіанта з декількох варіантів господарських або інших рішень).

Усі разом узяті види ефективності формують загальну інтегральну ефективність розвитку соціоекономічної системи [7].

Досягнення економічного або соціального ефекту пов'язане з необхідністю здійснення поточних і одноразових витрат. До поточних відносяться витрати, що включаються в собівартість продукції. Одноразові витрати – це авансовані засоби на створення основних і приріст оборотних фондів у формі капітальних вкладень, що дають віддачу тільки через якийсь час.

Вимір ефективності управління розвитком соціоекономічних систем в довгостроковій перспективі припускає встановлення критерію економічної ефективності, що повинен бути єдиним для всіх ланок економіки – від підприємства до народного господарства в цілому. Одним із таких загальних критеріїв економічної ефективності є ріст продуктивності суспільної праці.

В даний час економічна ефективність розвитку соціоекономічної системи оцінюється на основі даного критерію, що виражається в максимізації росту національного доходу (чистої продукції) на одиницю праці [5].

На рівні підприємства формою єдиного критерію ефективності його діяльності може служити максимізація прибутку.

Слід зазначити, що ефективність розвитку промислового підприємства безпосередньо пов'язана з ефективністю виробництва, що знаходить конкретне кількісне вираження у взаємозалежній системі показників, що характеризують використання основних елементів виробничого процесу.

З огляду на значення факторів розвитку, система показників економічної ефективності виробництва повинна відповідати наступним принципам:

- забезпечувати взаємозв'язок критерію й системи конкретних показників ефективності виробництва з їхнім впливом на перспективи довгострокового розвитку;

- визначати рівень ефективності використання усіх видів застосовуваних у виробництві ресурсів з урахуванням довгострокової тенденції зниження ресурсомісткості виробництва;

- забезпечувати підвищення ефективності виробництва на різних рівнях керування, що акумульовано відіб'ється на ефективності розвитку підприємства в цілому;

- стимулювати мобілізацію внутрівиробничих резервів підвищення ефективності виробництва як одного з основних управлінських концептів, що забезпечують зацікавленість кожного працівника в довгостроковому й стійкому розвитку соціоекономічної системи.

Усе розмаїття концептів управління ефективністю розвитку пропонується класифікувати по трьох основних ознаках:

- 1) джерелам підвищення ефективності, основними з яких є: зниження праце-, матеріало-, фондо- і капіталомісткості виробництва продукції, раціональне використання природних ресурсів, економія часу й підвищення якості продукції;

- 2) основним напрямкам розвитку соціоекономічних систем, до яких варто віднести: прискорення науково-технічного прогресу, підвищення техніко-економічного рівня виробництва; удосконалювання структури виробництва, впровадження організаційних систем управління; удосконалювання форм і методів організації виробництва, планування, мотивації, трудовій діяльності, тощо;

- 3) рівневі їхньої реалізації в системі управління, в залежності, від якого варто виділити:

- внутрішні (внутрішньовиробничі) фактори: освоєння нових видів продукції; механізація й автоматизація; упровадження прогресивної технології і новітнього устаткування; використання сировини, матеріалів, палива, енергії; удосконалювання стилю управління та ін.;

- зовнішні фактори: удосконалювання галузевої структури промисловості і виробництва, державна економічна й соціальна політика, формування ринкових відносин і ринкової інфраструктури та ін.

Забезпечення ефективності розвитку соціоекономічних систем стає проблемою загальнодержавної значимості. Забезпечення економічного розвитку виступає одним із найважливіших питань при проведенні суспільних перетворень, для його досягнення потрібно не тільки добирати найбільш ефективні методи керування, але і розробки методологічних підходів до його

здійснення в нових умовах господарювання. Але, крім цього, така проблема є задачею, яку необхідно вирішувати на практиці.

Внаслідок вищезазначеного виникає необхідність конкретизації й деталізації даної проблематики, включаючи опис специфіки конкретних промислових підприємств.

Проблеми ефективного довгострокового розвитку особливо значимі для промислових підприємств гірничо-металургійного комплексу, що обумовлено їх економічною і соціальною роллю як для окремих регіонів, так і для держави в цілому.

Проблеми розвитку названих підприємств можуть входити в суперечність між собою і навіть породжувати нові проблеми, які варто передбачати вже на стадії розробки програм реформування, що відповідають різним рівням національної економічної системи.

Важливим, у цьому випадку, є виділення ключових питань, вирішити які можливо тільки спільними зусиллями, у тому числі, в інтересах усього співтовариства.

Причини неефективної роботи багатьох промислових підприємств мають під собою як об'єктивну, так і суб'єктивну природу. Зокрема, однією з «незмінних» болючих крапок донині залишається проблема застарілої техніки й технологій і відсутність засобів на модернізацію.

Більш сучасною проблемою стає розвиток міні-виробництва і малого бізнесу в тому числі й у гірничо-металургійному секторі [7].

З огляду на те, що велике промислове виробництво складніше адаптується до умов ринкової економіки, необхідно вносити визначені корективи в організацію його функціонування в цілому. Для нього потрібно не просто знайти спосіб виживання, а визначити напрямки стійкого розвитку, що можливо лише при об'єднанні зусиль усіх виробників.

Необхідно також враховувати, що питання виробництва й життєдіяльності населення промислових міст і центрів тісно взаємозалежні, унаслідок чого ефективність розвитку окремих промислових підприємств повинна розглядатися вже як соціально-економічна категорія. Сюди необхідно включити і питання екології, що виступають як єдиний елемент виробництва й життєдіяльності населення.

Таким чином, ефективний розвиток промислових підприємств – поняття комплексне, а з урахуванням регіональних особливостей воно містить у собі не тільки показники економічного, але і соціального характеру [7].

Відповідно до цього, ефективний розвиток промислових підприємств як економічна категорія може бути визначений як широкий комплекс особливостей і умов функціонування продуктивних сил і виробничих відносин, а також життєдіяльності соціуму промислових міст і центрів, при якому забезпечується процес розширеного і пролонгованого відтворення й збереження природного середовища.

При цьому, повинні оптимізуватися такі параметри, як: мінімізація витрат і максимізація прибутку (або прибутку), з урахуванням їх адаптації до об'єктивних економічних реалій.

Слід зазначити, що при переході до ринкових відносин потрібен перегляд не стільки «сутності ефективності», скільки переломлення її складових до процесів розвитку для того, щоб можна було оцінити значимість для майбутнього здійснюваних у даний час практичних кроків у сфері діяльності й керування промисловими підприємствами. При цьому необхідно враховувати реально існуючі міжгалузеві й регіональні зв'язки з метою одержання комплексного ефекту, коли ефективність розвитку окремого підприємства приводить до підвищення ефективності розвитку як на регіональному, так і на національних рівнях.

Організаційно-консолідуючу функцію в цьому випадку повинні реалізувати органи місцевої влади і місцевого самоврядування. Саме вони покликані формувати органічну єдність території, його виробничої й соціальної сфер. А для цього потрібно не тільки розвиток самого місцевого самоврядування, але і пророблення механізмів господарювання на основі інноваційних підходів.

Список літератури:

1. Амоша О.І., Харазішвілі Ю.М., Ляшенко В.І. та ін. Модернізація економіки промислових регіонів України в умовах децентралізації управління: монографія / К: Інститут економіки промисловості НАН України, 2018. 300 с.
2. Глазьев С. Управление развитием – фактор устойчивого экономического роста // Проблемы теории и практики управления. 1999. № 4 С. 26-32.
3. Шостак Л. Механизм инициирования экономического роста государств постплановой экономики // Экономика Украины. 2001. № 3. С.32-38.
4. Хейне П. Экономический образ мышления: пер. с англ. М. : Дело, 1993. 704 с .
5. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предложений, прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) : Пер. с нем. М.: Прогресс, 1982. 455 с.
6. Cluster specialization patterns and innovation styles. Den Haag, 1998, p. 5.
7. Экономика предпринимательства: Учебн. пособие. М.: Гуманитарно-издательский центр ВЛАДОС, 1999. 240 с.

ФІНАНСОВІ КОМПАНІЇ НА РИНКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

Третякова Олена Василівна

кандидат економічних наук, доцент
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Харабара Віолета Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Грешко Роман Ігорович

кандидат економічних наук, доцент
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Основною метою розвитку ринку небанківських фінансових послуг є створення конкурентоспроможної системи перерозподілу фінансових ресурсів. Кількість учасників на ключових секторах небанківського ринку фінансових посередників протягом останніх п'яти років знизилась на 14% - до 2136 компаній. Чисте падіння кількості кредитних спілок та лізингових компаній перевищило - 40%, страхових компаній стало на - 38% менше, ломбардів - на 34%, водночас кількість фінансових компаній зросла на 46% за період з 2015 року. У наслідок регуляторних дій з очищення ринку фінансових послуг в 2019 році було виведено 260 слабких і ненадійних компаній, водночас чисте зменшення кількості фінансових установ склало лише 65, що свідчить про активний паралельний процес створення нових фінансових посередників.

Асортимент послуг фінансових компаній надзвичайно різноманітний і варіюється від надання позик, гарантій, порук до лізингу, факторингу, грошових переказів, до фінансування об'єктів будівництва. Цей сектор фінансових послуг за останні п'ять років розширювався найвищими темпами. За останні п'ять років обсяг сукупних активів збільшився на 80%. Водночас їхні показники прибутковості та суми сплачених податків суттєво відстають не лише від банків, а й від страхових компаній.

Фінансові компанії не залучають кошти фізичних осіб. Відповідно їхня діяльність не становить значного ризику для стабільності фінансової системи і, як наслідок, підлягає спрощеному регулюванню та нагляду з боку НБУ. Водночас НБУ зосереджує свою увагу на ринковій поведінці фінансових компаній, які надають послуги кредитування, в тому числі на цілісності та прозорості ринку фінансових послуг, переважною формою нагляду у майбутньому повинен стати безвизний нагляд.

Розглянемо основні показники діяльності фінансових компаній та юридичних осіб (лізингодавців) за останні п'ять років (Таблиця 1).

Таблиця 1

Основні показники діяльності фінансових компаній та юридичних осіб
(лізингодавців) у 2014-2016 рр.

Показник	2014 рік	2015 рік	2016 рік	Темпи приросту, %	
				2015/ 2014	2016/ 2015
Фінансові компанії					
Кількість зареєстрованих фінансових компаній	415	571	650	37,6	13,8
Активи фінансових компаній, (млн. грн.)	51 264,8	71 120,0	67 401,4	38,7	-5,2
Власний капітал, (млн. грн.)	15 213,4	20 196,1	17 945,8	32,8	-11,1
Обсяг наданих фінансових послуг фінансовими компаніями, (млн. грн.)	54 154,8	68 282,3	110 420,3	26,1	61,7
Юридичні особи (лізингодавці)					
Кількість зареєстрованих установ	267	268	202	0,4	-24,6
Вартість діючих договорів фінансового лізингу, (млн. грн.)	58 304,1	26 109,9	22 904,4	-55,2	-12,3
Кількість діючих договорів фінансового лізингу, (од.)	27 348	22 148	17 314,0	-19,0	-21,8
Вартість договорів фінансового лізингу, укладених за звітний період, (млн. грн.)	7 181,0	6 241,4	9 754,4	-13,1	56,3
Кількість договорів фінансового лізингу, укладених за звітний період, (од.)	8 940	4 098	9 122	-54,2	122,6

Як бачимо з наведеної таблиці 1, кількість фінансових компаній у 2016 р. дорівнювала 650 фінансових компаній, що свідчило про ріст їх кількості (з по переднім 2015 р. – 79 (13,8%).

У 2019 р. в Державному реєстрі фінансових установ налічується вже 986 фінансових компаній, 157 юридичних осіб-суб'єктів господарювання, що не є фінансовими установами, але мають визначену законами, нормативно-правовими актами можливість надавати послуги з фінансового лізингу (лізингодавців).

Якщо порівняти динаміку основних показників діяльності фінансових компаній та юридичних осіб (лізингодавців) за останні п'ять років кількість фінансових компаній зросла на 415 компаній, активи фінансових компаній зросли на (+94 795,6 млн. грн.), обсяг наданих фінансових послуг фінансовими компаніями (млн. грн.) зріс на (+37 703,9 млн. грн.), власний капітал (+8 793,4 млн. грн.) (Таблиця 2).

Таблиця 2

Основні показники діяльності фінансових компаній та юридичних осіб
(лізингодавців) у 2017-2019 рр.

Показник	2017 рік	2018 рік	2019 рік	Темпи приросту, %	
				2018/ 2017	2019/ 2018
Фінансові компанії					
Кількість зареєстрованих фінансових компаній	818	940	986	14,9	4,9
Активи фінансових компаній, (млн. грн.)	107 533,9	125 322,3	162 197,0	16,5	29,4
Власний капітал, (млн. грн.)	26 260,1	23 863,6	26 739,2	-9,1	12,1
Обсяг наданих фінансових послуг фінансовими компаніями за звітний період, (млн. грн.)	90 594,4	120 014,5	148 124,2	32,5	23,4
Юридичні особи (лізингодавці)					
Кількість зареєстрованих установ	183	167	157	-8,7	-6,0
Кількість установ, які мають діючу ліцензію на право надання послуг з фінансового лізингу, станом на кінець періоду, (од)	94	116	113	23,4	-2,6
Вартість діючих договорів фінансового лізингу, (млн. грн.)	22 417,9	24 920,9	27 645,6	11,2	10,9
Кількість діючих договорів фінансового лізингу, (од.)	13 939	14 472	16 830	3,8	16,3
Вартість договорів фінансового лізингу, укладених за звітний період, (млн. грн.)	12 814,2	21 519,3	24 647,8	67,9	14,5
Кількість договорів фінансового лізингу, укладених за звітний період, (од.)	7 699	8 739	12 363	13,5	41,5

З метою створення сприятливих умов для розвитку ринку НБУ планує врегулювати та розширити джерела фінансування фінансових компаній, додатково дозволивши залучати кошти в афілійованих осіб та кошти на умовах субординованого боргу, в тому числі від фізичних та юридичних осіб, які є кваліфікованими інвесторами. Також НБУ планує закласти законодавчий фундамент для майбутнього саморегулювання ринку, працюватиме над підвищенням фінансової грамотності населення, у тому числі обізнаності про ризики отримання так званих кредитів до зарплати (payday loans) [1].

Таблиця 3

Інформація про обсяги та види фінансових послуг,
наданих фінансовими компаніями за 2018-2019 рр., млн. грн.

Вид фінансової послуги	2018 рік	2019 рік	Темпи приросту (2019 рік/2018 рік)	
			Абсолютний	%
Залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення	50,5	1 882,6	1 832,1	3 627,9
Надання гарантій та поручительств	9 474,9	2 433,3	-7 041,6	-74,3
Надання коштів у позику, в т. ч. і на умовах фінансового кредиту	51 909,1	79 176,2	27 267,1	52,5
Адміністрування фінансових активів для придбання товарів у групах	258,7	354,3	95,6	37,0
Надання послуг з факторингу	48 105,0	56 469,4	8 364,4	17,4
Надання послуг з фінансового лізингу (вартість укладених договорів)	673,8	1 596,9	923,1	137,0
Управління майном для фінансування об'єктів будівництва та/або здійснення операцій з нерухомістю (залучені кошти)	9 542,5	6 211,5	-3 331,0	-34,9

Ринок не дуже концентрований - частка найбільших двадцяти фінансових компаній за кількістю укладених договорів за 2019 рік становила 57,5%, а за сумами - 54,7% (Рис.1).

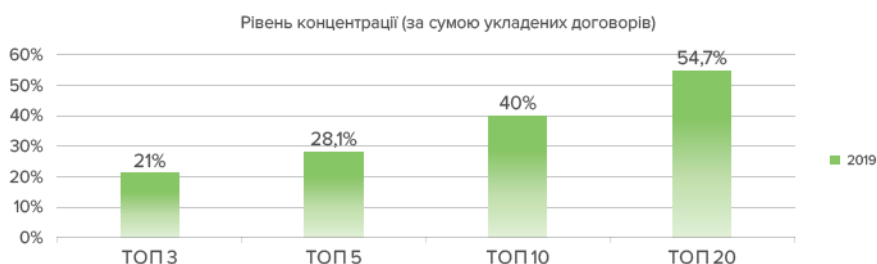

Рис. 1. Рівень концентрації (за сумою укладених договорів)

Український ринок кредитів, що надаються фінансовими компаніями зростає. Протягом останнього року укладено договорів на суму 79,2 млрд. грн.(на 52,5%) перевищує аналогічний показник з попереднім роком (Рис. 2).

Ринок кредитування фінансовими компаніями можна поділити на два сегменти: кредитування фізичних осіб та кредитування суб'єктів господарювання. Станом на кінець 2019 року близько 78% усіх кредитів у портфелі видано юридичним особам. У нових кредитах пропорція дещо інша - більше половини фінансування надається фізичним особам та фізичним особам-підприємцям, що пов'язано зі значною оборотністю таких кредитів.

Рис. 2. Обсяги кредитування на небанківському фінансовому ринку, млрд. грн.

Велику частину нового портфеля складають незначні за розміром короткострокові споживчі кредити (переважно до 30 днів, значно рідше - до одного року). Середня сума укладеного договору з фізичними особами, наприклад, становила 3 711 грн.

За 2019 рік фінансовими компаніями було укладено договорів з фізичними особами (крім фізичних осіб-підприємців (ФОП)) на суму 43,7 млрд. грн., що на 50% перевищує аналогічний показник 2018 року (29,1 млрд. грн.). При цьому 40,3% договорів (31,9 млрд. грн.) від загальної суми - строком до 30 днів і деякі з них могли бути переукладені клієнтом протягом зазначеного періоду. Відтак обсяги видачі дещо завищені через значну оборотність (Рис. 3).

Рис. 3. Обсяги наданих кредитів, млрд. грн.

Значному збільшенню кількості договорів сприяє розвиток сучасних технологій: можливість дистанційно укласти кредитний договір, пройшовши швидко процедуру ідентифікації, отримати кошти на банківську картку. У тому числі завдяки цьому ринок небанківського кредитування почав активно зростати з 2017 року, договори укладаються дистанційно переважно на строк до 30 днів.

У майбутньому НБУ будуватиме нову систему регулювання та нагляду за діяльністю на ринку фінансових компаній яка передбачатиме:

- простий доступ на ринок - для виходу на ринок необхідні мінімальні умови, що забезпечать наявність чесних гравців, однак ці умови не мають бути не виправданими перепонами для початку діяльності, розвитку конкуренції чи інновацій;
- бізнес-план для початку діяльності - основою діяльності і головним документом для отримання ліцензії має слугувати бізнес-план, що буде відображати бачення компанії свого розвитку на майбутньому ринку та плани щодо залучення клієнтів та отримання прибутку;

- нові можливості - розширення доступу до фінансування від третіх осіб та дозвіл фінансовим компаніями здійснювати іншу діяльність, окрім надання фінансових послуг, створять нові можливості для розвитку бізнесу;

- прозорість та бездоганну ділову репутацію - на ринку діятимуть лише ті фінансові компанії, власники істотної участі та кінцеві бенефіціарні власники яких розкриті. Лише власники та керівники з бездоганною діловою репутацією будуть допущені на ринок;

- захищеність прав споживачів - Національний банк здійснюватиме посилений нагляд за дотримання прав споживачів, які є основними позичальниками фінансових компаній. Фінансові компанії дотримуватимуться правил добросовісної поведінки по відношенню до споживачів, при цьому на ринку буде збережено баланс прав і обов'язків фінансових установ і споживачів фінансових послуг;

- платоспроможність - вимога до капіталу фінансової компанії забезпечить вхід на ринок фінансово спроможних гравців, стійкість фінансових компаній та унеможливить роботу на ринку компаній, що є неплатоспроможними;

- якісну звітність - фінансові компанії складатимуть і подаватимуть звітність за оновленими стандартами, які даватимуть змогу об'єктивно оцінювати фінансові показники діяльності фінансових компаній [1].

Нова модель регулювання НБУ забезпечуватиме функціонування ефективного та прозорого ринку небанківського кредитування фінансовими компаніями, а також його гармонійний розвиток. Запровадження цієї моделі сприятиме усуненню негативних факторів, що стримують розвиток небанківського кредитування фінансовими компаніями, та забезпечуватиме захист прав клієнтів. Надасть нові можливості для сталого та гармонійного розвитку цього сегмента фінансового ринку в Україні, а також забезпечить відповідність діяльності кредитних компаній правилам доброчесної ринкової поведінки.

Отже, комплекс заходів, що визначений НБУ та нова модель регулювання та нагляду за діяльністю на ринку фінансових компаній забезпечуватиме функціонування ефективного та прозорого ринку небанківських фінансових послуг, а також його гармонійний розвиток.

Список літератури

1. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/Statist/sfs.htm>.
2. Коваленко Ю. М. Фінансовий ринок і ринок фінансових послуг: сутність, сегменти, суб'єкти / Ю. М. Коваленко // Фінанси України. - 2018. - № 1 (206). - С. 101-112.
3. Науменкова С. В. Ринок фінансових послуг : навч. посіб. / С. В. Науменкова, С. В. Міщенко. - К. : Знання, 2018. - 532 с.

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ ЭЛЕКТРОННОЙ КОММЕРЦИИ ВО ФРАНЦИИ

Трушкина Наталья Валерьевна

к.э.н.

Шкригун Юлия Олеговна

аспирантка

Институт экономики промышленности НАН Украины (г. Киев)

В условиях изменчивой и нестабильной глобальной среды актуализуются проблемы развития электронной коммерции в разных странах мира. И особенно это связано с пандемией COVID-19, когда онлайн-продажи с использованием информационных технологий стали одним из инструментов цифрового маркетинга, приоритетным цифровым каналом и эффективным направлением логистической деятельности [1-7].

Как один из трёх крупнейших рынков онлайн-продаж, Франция является приоритетом для дальнейшего развития электронной коммерции, многоканальных ритейлеров и расширения деятельности брендов как в Европе, так и за ее пределами.

В рейтинге по Индексу эффективности логистики Франция занимает 16 место среди 160 стран мира; лёгкости ведения бизнеса – 32 место среди 190 стран; Индексу развития электронного администрирования – 9 место среди 40 стран мира.

Пандемия коронавируса привела к неопределённости и нестабильности на многих рынках в мире. По сообщению экспертов, в первом квартале 2020 г. ВВП Франции упал на 5,8%. Это является самым большим спадом в период с 1949 г. Тем не менее пандемия оказала и продолжает оказывать значительное влияние на развитие электронной коммерции, в частности онлайн-шоппинга [8].

Вспышка COVID-19 и общенациональная изоляция сильно повлияли на отрасль розничной торговли во всем мире, поскольку в этих условиях цифровая торговля стала новым методом и в некоторых сегментах французского сектора электронной коммерции произошёл значительный рост.

Франция является третьим по величине рынком электронной коммерции в Европе со стабильно высоким показателем продаж в последние годы. Согласно отчёта Visa о цифровых платежах [8], количество французов, регулярно использующих мобильные устройства для платежей, утроилось в период с 2015 г. Мгновенная оплата и появляются альтернативные способы оплаты, как реакция на поиск потребителями более удобных и простых способов оплаты. Доставка по принципу «нажми и забери» – важная особенность электронной коммерции во Франции. Рынок электронной коммерции расширяется в последние годы благодаря картам и цифровым платежам. По данным отчёта ResearchAndMarkets.com к концу 2026 г. рынок платежей для электронной

коммерции во Франции будет стоить 100 млрд долл. Одежда/мода – крупнейший сектор онлайн-торговли во Франции, который в тоже время имеет самый высокий уровень возврата среди всех категорий электронной коммерции (рис. 1). Прогнозируемый объем рынка данной категории в 2020 г. составляет 17129 млн долл. США [9].

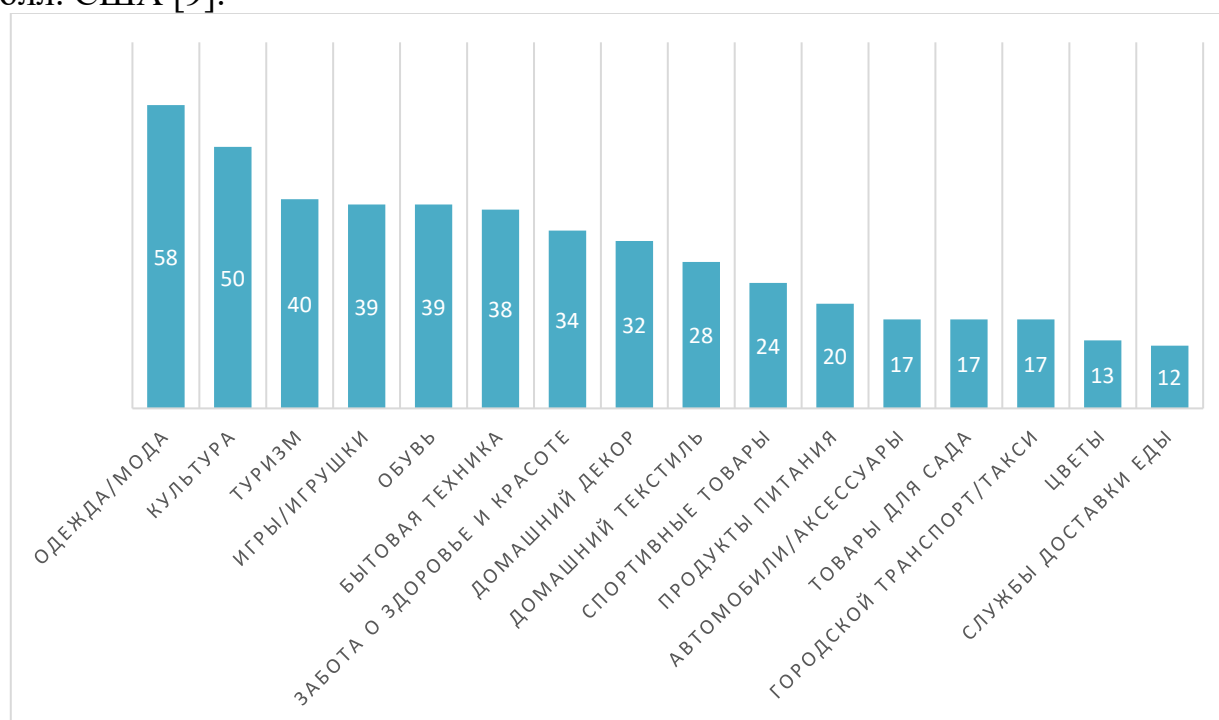

Рис. 1. Процент населения, совершивших онлайн-приобретения по категориям 2019 г. (построен по материалам [8])

Франция занимает третье место в ЕС по численности населения: 65,1 млн жителей, наибольшая часть населения (37,48%) относится к категории 25-54 лет (рис. 2). Это благоприятно влияет на портрет среднестатистического потребителя электронного рынка. Французское население очень урбанизировано. В 2018 г. всего 19,6% его населения, по данным Всемирного банка, было отнесено к категории сельское население. Этот показатель снизился с 20,6% в 2014 г. Относительно небольшой удельный вес населения (39%) говорит по-английски.

В 2019 г. онлайн-продажи во Франции превысили 100 млрд евро, страна является вторым по величине рынком электронной коммерции в Европе после Соединённого Королевства. Общий оборот электронной торговли достиг 103,4 млрд евро. По сравнению с 92,6 млрд евро в 2018 г. наблюдается рост на 11,7%. В 2019 г. оборот электронной торговли составлял 4,3% ВВП Франции, а до Covid-19 пандемии, ожидалось, рост на 11,4% в 2020 г. до 115,2 млрд евро. Объем средств, в среднем потраченных одним потребителем в рамках электронной коммерции в 2019 г. составил 2428 евро (рис. 3).

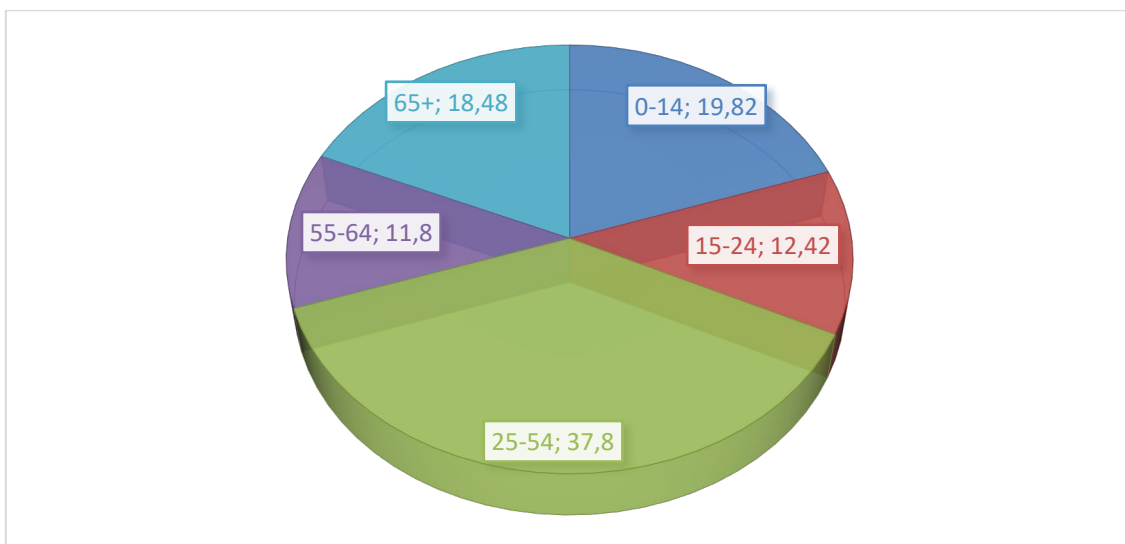

Рис. 2. Возрастная структура общего населения Франции 2020 г., %
(построен по материалам [8])

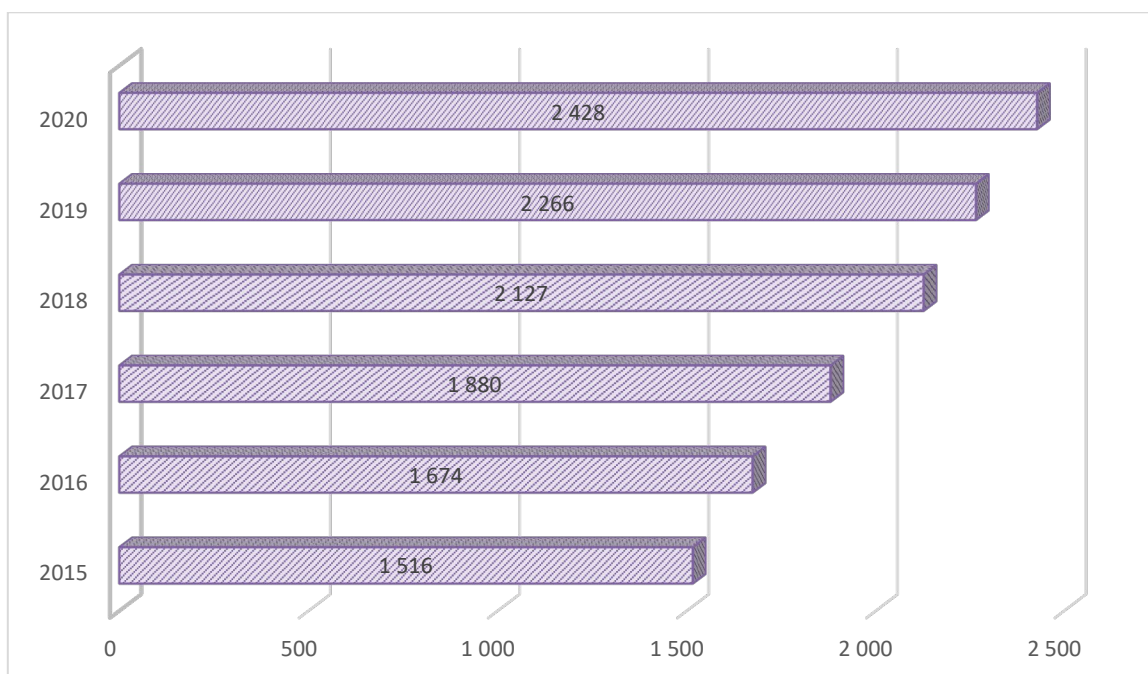

Рис. 3. Средняя сумма расходов потребителя электронной коммерции, евро
(построен по материалам [8])

Во Франции дебетовые и кредитные карты являются доминирующим методом оплаты для французской электронной торговли, на них приходится половина транзакций. Цифровые кошельки являются следующим по популярности методом на рынке, к наиболее популярным системам относят: PayPal, Amazon, Cdiscount, Auchan, Showroompriv.

В настоящее время операции по банковскому переводу являются быстрорастущим дополнительным способом оплаты во Франции. Банковские переводы также поддерживаются схемой мгновенного кредитного перевода единой зоны платежей в евро (Single Euro Payments Area Instant Credit Transfer scheme), которая была запущена в ноябре 2017 г.

Банк Cartes Bancaires пользуется большой популярностью во Франции, располагает более 46000 банкоматов и карты Carte Bleue могут быть интегрированы с продуктами других эмитентов карт [10].

Большинство веб-сайтов написаны на французском языке и работают из доменов «.fr». Согласно данным RetailX / SimilarWeb, торговые площадки составляют значительную часть французской электронной коммерции и составляют половину (50,6%) веб-трафика, но не доминируют в той степени, как на других рынках. RetailX также показывает, что на других ритейлеров приходится 42,1% трафика, на бренды – 7,4%. Во Франции к ключевым торговым площадкам относят Rakuten, Amazon. и Cdiscount. 86% интернет-покупателей используют доставку на дом, 83% используют сторонние службы доставки, а 38% предпочитают получать онлайн-доставку в розничном или фирменном магазине. К другим ключевым факторам роста электронной коммерции эксперты относят рост мобильности и прямых продаж потребителю.

Все больше брендов продают французским потребителям напрямую через Интернет. Ассоциации электронной коммерции сообщают, что к ним присоединяется все больше брендов, в то время как логистические компании заявляют, что они осуществляют прямые отправки от имени брендов.

Бренды любого размера обращаются к социальным сетям для выстраивания прямых отношений с покупателями. Французская аудитория социальных сетей самая сильная на Facebook, ее используют почти 60%, за ней следуют Pinterest (16,5%), Twitter (9%) и Instagram (7%). Наиболее предпочтительным типом устройства при онлайн покупках является ПК (58,90%), Смартфон (37,25%), Планшет (3,58%) [8]. Уровень проникновения пользователей составит 70,7% в 2020 г. и, как ожидается, достигнет 78% к 2025 г. [9].

В десятке интернет-магазинов во Франции преобладают местные компании электронной коммерции. Основываясь на показателе валовой выручки за 2018 г., предлагается список крупнейших интернет-магазинов во Франции [11]:

1. Amazon (2,185 млрд евро)
2. Cdiscount (2,075 млрд евро)
3. Vente-Privee (1,885 млрд евро)
4. Auchan (1,318 млрд евро)
5. Apple (820 млн евро)
6. Fnac (675 млн евро)
7. Showroomprivé (588 млн евро)
8. La Redoute (533 млн евро)
9. Carrefour (494 млн евро)
10. Zalando (472 млн евро).

Французские потребители хорошо осведомлены о проблемах с безопасностью данных и о своих правах потребителей. Около 85% осведомлено о своих правах в соответствии с Общим регламентом по защите данных (General Data Protection Regulation, GDPR). На вопрос: «Обеспокоены ли потребители тем, что веб-сайты могут собирать и использовать их данные» 76% респондентов ответили утвердительно. Большая часть населения Франции (61%) не говорит по-английски, что делает французский язык необходимым условием для веб-

сайтов, в том числе с точки зрения повышения доверия потребителей, предоставляя им возможность ознакомиться с детальными условиями политики возврата товаров [8].

Исходя из вышеизложенного, можно сделать вывод. Франция входит в «большую тройку» Европы, когда речь идёт о ценности ее индустрии электронной коммерции. Вместе с Германией и Великобританией на Францию приходится огромный удельный вес объёма электронной коммерции в Европе.

Высокий процент населения в возрасте от 24 до 54 лет (37,8%) и высокий показатель урбанизированности населения на фоне политики государства, направленной на повышение использования населением информационных технологий, особенно мобильных, крайне благоприятно влияли на темпы роста электронной коммерции в стране.

Развитая банковская система даёт возможность выбора предпочтительного способа оплаты, схема мгновенного кредитного перевода единой зоны платежей в евро стимулирует рост использования банковских переводов.

Согласно ассоциации электронной коммерции дополнительным стимулом для роста рынка является тенденция брендов работать непосредственно с покупателем, что повышает персонализированность продаж и лояльность аудитории. Уровень конкуренции на французском рынке электронной коммерции высок из-за присутствия большого количества участников рынка, так же бренды, имеющие значительное присутствие в физической рознице готовятся к выходу на рынок электронной коммерции, что ещё больше усиливает общее соперничество между игроками. Мода является крупнейшим сектор онлайн-торговли, как глубоко укоренившимся аспектом французской культуры и ее международного статуса,

К основной проблеме развития рынка электронной коммерции во Франции эксперты относят кибербезопасность ввиду стремительного увеличения уровня проникновения пользователей и обеспечения защиты персональных данных как предмета волнующего широкую категорию населения. Ситуация пандемии COVID-19 послужила мощным стимулом для развития практически всех категорий онлайн-рынка, кроме туризма и путешествий.

В дальнейших исследованиях планируется проанализировать и обобщить европейский опыт развития электронной коммерции, разработать комплекс мероприятий по повышению эффективности деятельности интернет-магазинов с использованием инструментов цифрового маркетинга.

Список литературы:

1. Tryfonova O., Trushkina N. Application of information technologies in logistic activities of enterprises. *Conceptual aspects management of competitiveness the economic entities: collective monograph* / Edited by M. Bezpartochnyi, I. Britchenko. In 2 Vol. / Higher School of Social and Economic. Przeworsk: WSSG, 2019. Vol. 1. P. 161-172.

2. Kwilinski A., Trushkina N. Development of digital marketing in conditions of transformational change [Развитие цифрового маркетинга в условиях

трансформационных преобразований]. *Research and Innovations*: collection of scientific articles. Yonona Publishing, New York, USA, 2019. P. 170-173.

3. Tryfonova O.V., Trushkina N.V. E-commerce in the system of logistics management of the enterprise [Электронная коммерция в системе логистического менеджмента предприятия]. *Innovation and Entrepreneurship*: Collection of scientific articles. Ajax Publishing, Montreal, Canada, 2019. P. 101-104.

4. Трушкина Н.В. Современные тенденции развития цифрового маркетинга в условиях глобализации. *International Scientific-Practical Conference Global Marketing: analysis and challenges of our time: Conference Proceedings*, May 16-17th, 2019, Batumi Shota Rustaveli State University, National Institute of Economic Research. Batumi, Georgia, 2019. P. 118-121.

5. Tryfonova O., Trushkina N. E-commerce as an effective form of organization of logistics activities of enterprises [Електронна торгівля як ефективна форма організації логістичної діяльності підприємств]. *Modern Technologies in Economy and Management*: collective scientific monograph / Edited by O. Nestorenko, T. Pokusa; The Academy of Management and Administration in Opole. Opole: Publishing House WSZiA w Opole, 2019. P. 397-406.

6. Kwilinski A., Trushkina N. Features of digital marketing in the context of informational economy [Особенности применения цифрового маркетинга в контексте информационной экономики]. *Modern innovative and information technologies in the development of society*: monograph / Edited by M. Ekkert, O. Nestorenko, M. Szynek; Katowice School of Technology. Katowice: Wydawnictwo Wyzszej Szkoły Technicznej w Katowicach, 2019. P. 158-165.

7. Trushkina, N. Transformation of customer relationship management in the digital economy. *Digital economy and digital society*: monograph / Edited by T. Nestorenko, M. Wierzbik-Stronska; Katowice School of Technology. Katowice: Wydawnictwo Wyzszej Szkoły Technicznej w Katowicach, pp. 311-316.

8. France 2020. Ecommerce Country Report. RetailX Limited, 2020. April 2020. URL: <https://retailx.net/france-2020>.

9. eCommerce. France. URL: <https://www.statista.com/outlook/243/136/ecommerce/france>.

10. France E-Commerce Payment Market & Forecast Report 2020-2026: Focus on Clothes, Books, Medicines, Computer, Household Goods, Tickets, Food, Travel, Electronic – ResearchAndMarkets.com. URL: <https://www.businesswire.com/news/home/20200907005325/en/France-E-Commerce-Payment-Market-Forecast-Report-2020-2026-Focus-on-Clothes-Books-Medicines-Computer-Household-Goods-Tickets-Food-Travel-Electronic---ResearchAndMarkets.com>.

11. eCommerce. Top 10 online stores in France. URL: <https://ecommercenews.eu/top-10-online-stores-in-france/#top10>.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Уваровський Руслан Дмитрович

Аспірант

Київський Інститут Ринкових Відносин,

На сьогоднішній день розвиток економіки в більшості країн усього світу знаходиться в особливих або ж специфічних умовах функціонування, які визначаються своєю динамічністю зовнішнього середовища. Найбільше це стосується підприємств. Підприємство, являється важливим елементом сучасної економіки, який забезпечує ринок товарами та послугами, також сприяє розвитку здорової конкуренції, задовольняє потреби споживачів. Діяльність підприємства базується на власній ініціативі підприємця, на його страх та ризик та основне має на меті отримання прибутку.

Підприємства все більше перебувають у постійному русі зміни власників і форм власності, в умовах зростання складнощів взаємодії з зовнішнім середовищем, вимушені переробляти все більші потоки та обсяги інформації й шукати рішення нагальних проблем, здійснюють зворотній зв'язок, реагують на динаміку важких соціально-економічних подій. О. Адаменко інноваційний розвиток підприємства визначає як діяльність підприємства, що спирається на постійний пошук нових методів та засобів задоволення споживацьких потреб та підвищення ефективності господарювання; розвиток, що передбачає розширення меж інноваційної діяльності та впровадження інновацій в усі сфери діяльності підприємства. В цьому полягали нові методи і засоби задоволення потреб споживачів, та підвищення ефективності, впровадження інновацій у різних сферах діяльності від мілких до крупних. Але А. Кібіткін, М. Чечуріна, О. Мороз, Т. Пілявоз та інші науковці наразі в розумінні інноваційної діяльності відсутня єдність поглядів [1 с. 29]. (табл. 1)

Таблиця 1

«Порівняння дефініцій поняття «інноваційний розвиток підприємства»

Автори	Інноваційний розвиток підприємства це	Відмітні характеристики дефініції
О.Адаменко	діяльність підприємства, що спирається на постійний пошук нових методів та засобів задоволення споживацьких потреб та підвищення ефективності господарювання; розвиток, що передбачає розширення меж інноваційної діяльності та впровадження інновацій в усі сфери діяльності підприємства	Нові методи і засоби задоволення потреб споживачів, підвищення ефективності; впровадження інновацій у різні сфери діяльності

SOCIAL FUNCTION OF SCIENCE, TEACHING AND LEARNING

І. Борисова	створення на фондовому ринку привабливості з точки зору дохідності інвестиційного ризику, тобто підвищення вартості бізнесу шляхом управління інноваціями	Дохідність інвестиційного ризику; вартість бізнесу
Х. Гумба	не тільки основний інноваційний процес, але і розвиток системи факторів та умов, необхідних для його здійснення, тобто інноваційного	інноваційний потенціал
Н. Заглумша	сукупність відносин, що виникають у ході цілеспрямованого підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності організації на основі інновацій	Сукупність відносин; підвищення ефективності та конкурентоспроможності через інновації
С. Ілляшенко	процес господарювання, що спирається на безупинному пошуку і використанні нових способів і сфер реалізації потенціалу підприємств у мінливих умовах зовнішнього середовища у рамках обраної місії та прийнятої мотивації діяльності і пов'язаний з модифікацією існуючих і формуванням нових ринків збуту	Процес господарювання; реалізація потенціалу; модифікація діяльності; ринки збуту
М. Касс	складний та довготривалий процес інноваційних перетворень на підприємстві, що включає набір цілей, заходів, які плануються, систему мотивації та способи фінансування	Інноваційні перетворення; процес проведення наукових досліджень і розробок, створення новинок та освоєння їх у виробництві
А. Кібіткін, М. Чечуріна	розгортання інноваційного процесу впровадження нововведень (частіше за все технічного, технологічного характеру)	Процес впровадження нововведень

<p>О. Мороз</p>	<p>процес пошуку та створення нової продукції та процесів на основі використання сукупності всіх наявних засобів та можливостей підприємства, що веде до якісних змін (підвищення конкурентоспроможності, збільшення стійкості в мінливих зовнішніх умовах, формування нових ринків збуту)</p>	<p>Пошук та створення нової продукції і процесів; якісні зміни</p>
<p>І. Підкамінний, В. Ципуринда</p>	<p>шлях, який базується на поглибленні поєднання цілей підприємства, його підсистем, цілей кожної особистості, яка працює в колективі, вдосконаленні її діяльності, вдосконаленні бізнес-процесів для досягнення загальних стратегічних цілей</p>	<p>Поглиблення поєднання цілей підприємства та кожного його працівника; удосконалення діяльності та бізнес-процесів</p>
<p>Т. Пілявоз</p>	<p>процес цілеспрямованого, послідовного руху підприємства до збалансованого інноваційного стану під впливом синергетичної дії зовнішніх та внутрішніх факторів, що визначають стійкість організаційно - функціональної системи підприємства в умовах ринкової економіки, який характеризується результатом якості, досягнутим залежно від інтенсивності та швидкості інноваційних процесів на підприємстві</p>	<p>Цілеспрямований, послідовний рух до збалансованого інноваційного стану; результат якості, що залежить від інтенсивності та швидкості інноваційних процесів</p>

Інноваційна діяльність розглядається сьогодні як одна з умов модернізації національного господарства, як паливо до машини, так і інноваційна діяльність для ринкових економічних відносин. Крім того, інноваційна діяльність є однією з найважливіших складових процесу забезпечення успішного функціонування підприємства, так як пов'язана з зміною або ж коригуванням наукових розробок та винаходів, які впроваджуються у виробничий процес. Виробничий потенціал визначає перспективу і горизонт розвитку підприємства. Це залежить від різноманітних чинників які сприяють розвитку та які сповільнюють його у сьогоденному світі. Група чинників яка цьому сприяє поділяється на техніко-економічну, організаційно-управлінську, соціально-психологічні та юридичні.

Техніко-економічні чинники які на даний момент стримує інноваційну діяльність підприємств це часткова або ж повна відсутність джерел фінансування, відсутність попиту на продукцію, про ринки відсутня інформація взагалі або надана частково, низький потенціал підприємства щодо розробки та впровадження новизни і брак кваліфікованих кадрів. До позитивного можемо віднести, що наявність резервів фінансових та матеріально-технічних заходів, наявність науково-технічної структури яка так необхідно, розвиток конкуренції та збереження науково-технічного потенціалу та державна підтримка інноваційної діяльності.

Організаційно-управлінські чинників, стримує сталі організаційні структури, надмірна консервативність, ієрархічних принципів побудови організації, переваги вертикальних потоків інформації, труднощі в міжгалузевих взаємодіях, недостатність міжнародного науково-технічного співробітництва. Та ті які сприяють, це гнучкість організаційних структур, мають демократичний стиль управління, перевага горизонтальних потоків інформації, створення інноваційної технопарків.

До мінусів соціально-психологічних чинників відноситься опір змінам, які можуть викликати такі наслідки, як зміна статусу, необхідність нової діяльності, зміна стереотипів поведінки особливо під час карантину який дуже вплинув на підприємства. Та до юридичних відноситься недосконалість законодавчої документів з питань інноваційної діяльності, та охорони інтелектуальної власності підприємств. Отже, все це добре передує розвитку інноваційної політики держава, що насамперед базується на створенні комфортного інвестиційного клімату і формуванні дієвих структур. [2].

Можемо зробити висновки, що в сучасних умовах економічного розвитку держав, ефективна діяльність підприємств багато в чому залежить від впроваджені внутрішньо корпоративної інноваційної політики, від цілісної і стратегічно спрямованої інноваційно - інвестиційної діяльності, яка орієнтована на постійний пошук, адаптацію та впровадження інновацій, з метою вдосконалення організації в цілому, її технологій та процесів, включаючи усі перелічені чинники.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Інноваційний розвиток підприємства. Навчальний посібник. За ред. П.П. Микитюка. – Тернопіль: ПП «Принтер Інформ», 2015. 224 с.
2. Чёрный Л.Е. Роль инновационной деятельности в увеличении прибыли предприятия. Экономика. Финансы. Право. 2003. № 8. С. 13-17.

ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ АНТИІНФЛЯЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В СТАБІЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО – ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Удадесс Максим Андрійович,
студент 2 курсу, спеціальності «Менеджмент»,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

Науковий керівник:
Бучковська Яна Георгіївна,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту,
фінансів, банківської справи та страхування,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,

Застосування інструментів антиінфляційної політики має важливе значення для підтримки відносно стабільних темпів економічного зростання, а також для стримування інфляції. Використання механізму грошово-кредитної політики в системі заходів антиінфляційного регулювання передбачає можливість застосування політики облікової ставки, інфляційного таргетування, визначення норм обов'язкових резервів.

Одним з основних інструментів монетарної політики є облікова ставка. Використовуючи даний інструмент НБУ встановлює для усіх банків, а також і інших суб'єктів грошово – кредитного ринку так званий орієнтир щодо вартості залучених коштів, а також їх розміщення на відповідний період.

Облікова ставка являється одним з інструментів монетарної політики. Облікова ставка використовується Національним банком України одночасно як засіб реалізації грошово-кредитної політики та орієнтир ціни на гроші. Динаміка облікової ставки характеризує основні напрямки змін грошово-кредитного регулювання [1]. Так з 18.12.2015 до 27.01.2016 облікова ставка була на рівні 22%, а з 4.09.2020 до 22.10.2020 - на рівні 6% - це найнижчий показник за всі роки й це дає зрозуміти, що економічне становище держави покращилось [2].

Інфляційне таргетування здійснюється з метою запобігання розриву між заздалегідь оголошеним показником інфляції (таргетом) і фактичним його значенням. Таким чином інфляційне таргетування дозволяє знижувати рівень інфляції за допомогою виставлення запланованого рівня інфляції.

У 2016 році інфляція в Україні була запланована на рівні 12 %, в 2017 – 8%. Для досягнення цілей щодо утримання інфляції на рівні 12% у 2016 році та зниження її до кінця 2017 року до 8%, Національним банком застосовується процентна політика, яка відповідає інфляційним цілям. Забезпечується збереження внутрішньої вартості гривні за рахунок відносно високих процентних ставок, для цього застосовується політика дорогих грошей. Згладжуються надмірні коливання обмінного курсу через проведення валютних

інтервенцій. Застосовуються заходи недопущення використання емісійних коштів для фінансування фіскальних і квазіфіскальних потреб. Розробляється зважена бюджетна політика, спрямована на обмеження дефіциту бюджету.

До ще одного інструменту антиінфляційної політики можна віднести норму обов'язкового резервування. Особливість цієї норми полягає в тому, що вона впливає не лише через зміну обсягів ресурсів комерційних банків, а й через зміну грошового мультиплікатора. Цей контроль нині є досить потужним антиінфляційним засобом. Якщо норму обов'язкового резервування збільшити, то грошовий мультиплікатор зменшується [3, с. 201].

З 2015 року нормативи резервування по термінових депозитах становили 3%, а за коштами на поточних рахунках депозитів до запитання - 6,5%. Ці заходи свідчать, що НБУ прагнув зменшити обсяг вільної ліквідності, але при цьому не зменшуючи обсяг монетарної бази [3, с. 202].

Зростання нормативів резервування, а також інших інструментів антиінфляційної політики сприяло економічному розвитку України, а також малий рівень інфляції. Це можна спостерігати за даними динаміку індексу споживчих цін з 2015 - 2019 рік в Україні (рис.1).

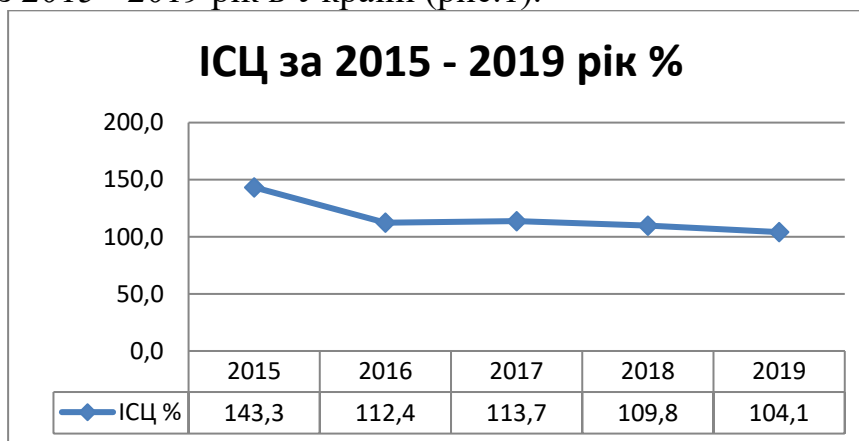

Рис. 1 ІСЦ в Україні з 2015 – 2019 рр.

Примітка. Складено автором за даними [4].

Можна зробити висновок, що інфляційні процеси після початку використання цих інструментів почали гальмувати у свою чергу через ослаблення інфляційних ризиків у 2016 році НБУ почав поступово пом'якшувати грошово – кредитну політику. Так, з січня 2016 року проводилася стримана монетарна політика, облікова ставка зберігалася на рівні 22% [3, с. 201].

Також використання цих інструментів дозволило покращити соціально – економічне становище країни, так вперше за останні шість років НБУ вдалося сповільнити споживчу інфляцію до 4,1% (з 9,8% у 2018 р.). Так Національному Банку України вдалося досягнути середньострокової інфляційної цілі яку він декларував із 2015 року. Ці зміни зумовлювались насамперед зниженні фундаментального інфляційного тиску ці зміни насамперед відобразилися на уповільненні базової інфляції. Завдяки монетарній політиці Національного Банку України яка була спрямована насамперед у досягненні цінової стабільності, а також зміцнення курсу гривні завдяки профіциту іноземної валюти на ринку, ці чинники зумовлювали зниження інфляційної цілі у 2019 році.[5, с.4].

Ефект який дало зміцнення гривні й надалі відображалось на вартості імпортованих товарів у 2019 р. також можна зазначити, що зміцнення гривні призвело до зниження інфляційних очікувань [5, с.4].

Через те, що НБУ дотримувався плаваючого обмінного курсу він зміг проводити валютні інвестиції які не призводили до його фіксації на певному рівні. Він реагував лише на зміни волатильності обмінного курсу.

На початку 2019 середньорічна волатильність обмінного курсу гривні зростає до 5-10%, але вона залишалась в діапазоні типовому для країни які проводять режим інфляційного таргетування. [6, с. 4].

Підводячи підсумок можна сказати, що інструменти антиінфляційної політики мають значний вплив на стабілізацію соціально – економічного розвитку, а саме зміцнення курсу національної валюти, зниження цін на товари та послуги, зниження процентної ставки, сповільнення споживчої інфляції.

Список літератури

1. Облікова ставка [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123475.
2. Облікова ставка НБУ 2020 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://index.minfin.com.ua/banks/nbu/refinance/>.
3. Мирончук В. М. Аналіз ефективності впровадження основних інструментів антиінфляційної політики в Україні / В. М. Мирончук, Ю. К. Чубар. // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2018. – С. 199–203.
4. Індекс інфляції в Україні // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/economy/index/inflation/>.
5. Інфляційний звіт, січень 2020 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-sichen-2020-roku>.
6. Про діяльність Правління Національного банку України щодо виконання Основних засад грошово-кредитної політики в першому півріччі 2019 року: Рішення ради національного банку України від 23 липня 2019 р. № 31-рд // Відомості Верховної Ради України. – 2019. №31. – Ст. 12.

ЧИ СТАЛА УГОДА ПРО ЗОНУ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ГРУЗІЄЮ КАТАЛІЗАТОРОМ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ МІЖ КРАЇНАМИ: КІЛЬКІСНИЙ АНАЛІЗ

Федорова Надія Євгенівна,

к.е.н., доцент кафедри зовнішньоекономічної діяльності
Херсонського національного технічного університету

Резанов Микола Євгенович,

магістрант ОПП «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності»
Херсонського національного технічного університету

Врублевська Анна Павлівна,

студентка ОПП «Міжнародний бізнес»
Херсонського національного технічного університету

У роботі «Теорія економічної інтеграції» Б. Балласса визначає зону вільної торгівлі як більш тісну форму співпраці між країнами або їх угрупованнями, ніж зона преференційної торгівлі [1]. Відповідно до Генеральної угоди з тарифів і торгівлі [2]: під зоною вільної торгівлі (ЗВТ) (англ. free trade zone – FTA) слід розуміти групу з двох чи більше митних територій, на яких мита та інші обмежувальні засоби регулювання торгівлі скасовуються стосовно основної частини торгівлі між складовими територіями стосовно товарів, які походять із таких територій. Підписання угоди про зону вільної торгівлі, зазвичай, дає можливість учасникам розвивати тісні дружні зв'язки, що стає каталізатором розвитку міжнародного бізнесу та зміцнення економіки цих країн.

Відповідно, метою даного дослідження став кількісний аналіз результатів торговельно-економічного співробітництва між Україною та Грузією після підписання угоди про ЗВТ між ними. Угода про вільну торгівлю між Урядом України і Урядом Республіки Грузія [3] підписана 09.01.1995 р. Угода набрала чинності 04.06.1996 р.

Угода регламентує такі аспекти торговельно-економічних відносин між країнами: (1) скасування мита, податків та зборів; (2) утримання від застосування дискримінаційних заходів, введення кількісних обмежень або еквівалентних ним заходів на експорт та/або імпорт товарів; (3) необхідність повідомляти про зміни в національному законодавстві, які можуть вплинути на виконання угоди; (4) безперешкодний і безмитний транзит через території країн-учасниць товарів, що походять з їх митної території. Для реалізації мети цієї угоди та вироблення рекомендацій щодо вдосконалення торгово-економічного співробітництва між двома країнами було засновано спільну українсько-грузинську комісію.

Кількісні показники взаємної торгівлі між Україною та Грузією у 1995-2020 рр. наведено у табл. 1

Таблиця 1

Динаміка торгівлі між Україною та Грузією, млн. дол.

Рік	Експорт, Е	Імпорт, І	Т _{пр} Е, %	Т _{пр} І, %	Сальдо, Е-І	ЗТО, Е+І
1	2	3	4	5	6	7
1995	190,20	13,70	-	-	176,50	203,90
2000	22,50	16,20	-88,17	18,24	6,30	38,70
2005	200,30	40,10	790,22	147,53	160,20	240,40
2010	460,70	110,30	130,00	175,06	350,40	5710
2015	410,30	60,20	-10,93	-45,42	350,10	470,50
2020*	475,60	246,70	15,915	309,80	228,90	722,30

*прогноз

Джерело: [розроблено авторами за даними 4-5].

За даними табл. 1 можна зробити такі висновки: показник темпу приросту експорту показав, що значний спад відбувся у 2000 році (-88,17%), але вже в 2005 р. простежується приріст показника (+790,22%); у 2015 році приріст знизився до -10,93%, та знову почав підвищуватися у 2020 році відповідно до прогнозованих даних (15,91%). Темп приросту імпорту з 1995 до 2010 року зростав з 18,24% до 175,06%, та в 2015 році показник стрімко знизився до -45,42%, але в 2020 р. темп приросту зріс до 309,80%.

За весь досліджуваний період сальдо має позитивне значення, це означає, що торгівля збалансована, тобто експорт перевищує імпорту, Україна отримує користь від торгівлі з Грузією, більш того, вона дає можливість робити певні накопичення (збереження).

Товарна структура українського експорту до Грузії наведена на рис.1

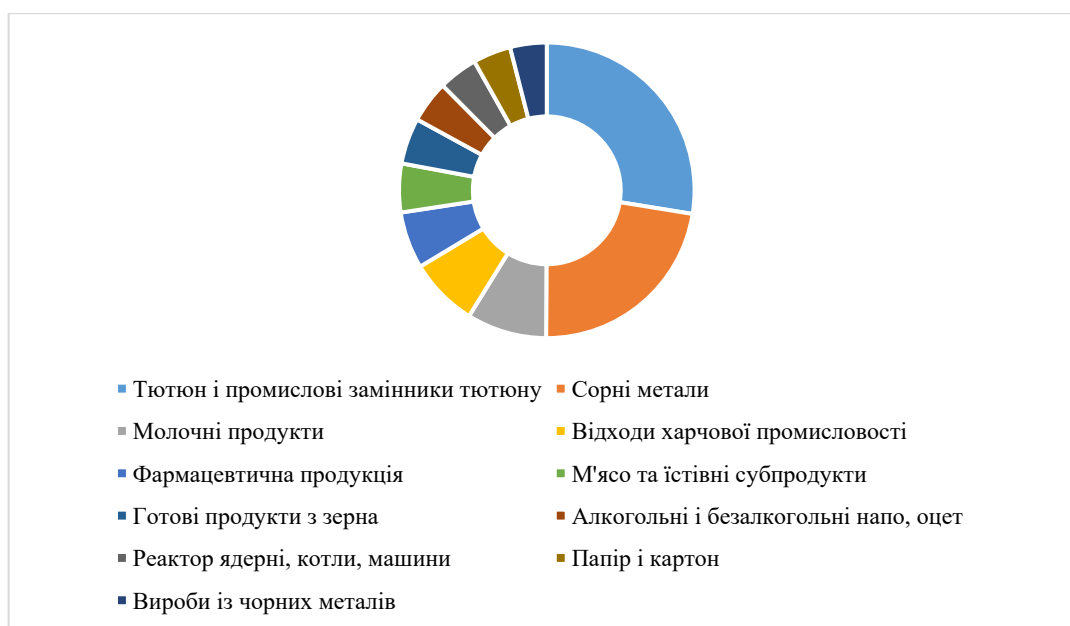

Рис.1. Товарна структура українського експорту до Грузії у 2019 р., %
Джерело: розроблено автором за даними [4].

У структурі експорту товарів з України до Грузії (рис.1) переважають поставки таких видів продукції: тютюн і промислові замітники тютюну – 18,6%; чорні метали – 15,2%; молоко та молочні продукти, яйця птиці, натуральний мед – 5,9%; залишки та відходи харчової промисловості – 5,1%; фармацевтична продукція – 4,2%; м'ясо та їстівні субпродукти – 3,6%; готові продукти із зерна – 3,4%; алкогольні і безалкогольні напої, оцет – 3,1%; реактор ядерні, котли, машини – 2,9%; папір і картон – 2,8%; вироби із чорних металів – 2,7%.

Товарна структура українського імпорту наведена на рис.1

У структурі імпорту товарів з Грузії до України (рис.2) переважають поставки таких видів продукції: алкогольні і безалкогольні напої та оцет – 67,6%; добрива – 14,6%; мідь та вироби з неї – 5,6%; ефірні олії – 1,7%; кава, чай – 1,5%; сіль, сірка, землі та каміння – 1,0%; їстівні плоди та горіхи – 1,0%; товари придбані в портах – 0,8%; залізничні локомотиви – 0,8%.

Туризм. За інформацією Національної Адміністрації туризму Грузії, за підсумками січня-березня 2020 р. Грузію відвідало 32 208 осіб з України, що на 4,3% менше показника за аналогічний період 2019 р. Таким чином Україна посідає 6-те місце серед усіх країн за кількістю туристів, що відвідали Грузію.

За підсумками 2019 р. Грузію відвідало 207,667 тис. осіб з України, що на 17,3% більше показника за 2018 р. Україна посідає 6-те місце серед усіх країн за кількістю туристів, які відвідали Грузію.

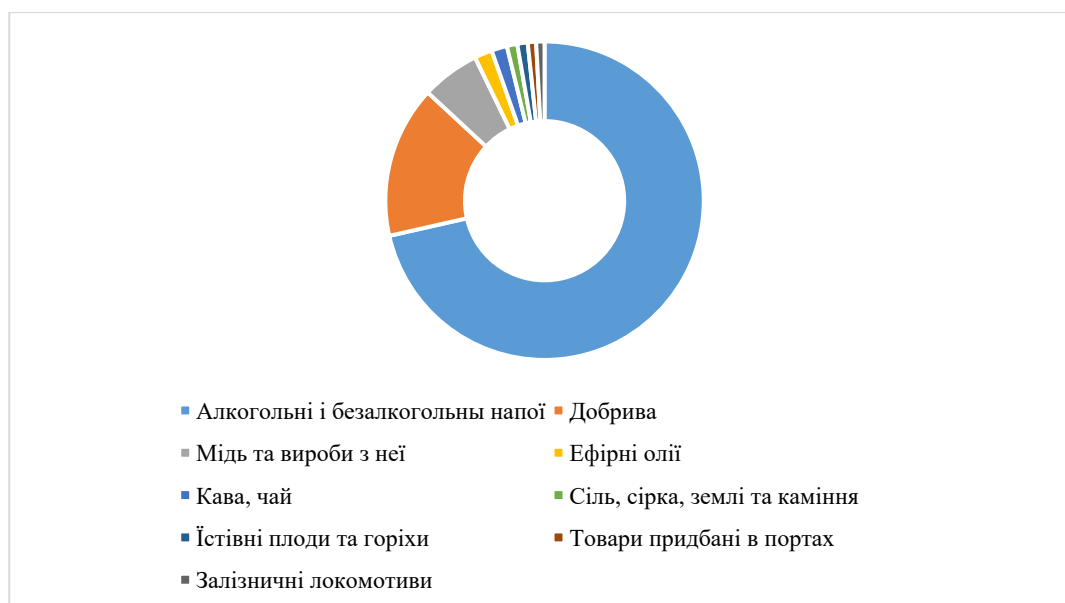

Рис.1. Товарна структура українського імпорту у 2019 р., %
 Джерело: розроблено авторами за даними [5].

В останні роки між Україною і Грузією укладено понад десятка нових договорів, у тому числі Угоду між Кабінетом Міністрів України і Урядом Грузії про організацію прямого залізнично-поромного сполучення через порти України і Грузії (13.09.2016); Угоду між Кабінетом Міністрів України та Урядом Грузії про співробітництво у галузі освіти і науки (18.07.2017); Угоду між Кабінетом Міністрів України та Урядом Грузії про взаємне скасування візових вимог (06.10.2018); Меморандуми про взаєморозуміння та співпрацю між

Міністерством з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України та Міністерством з питань внутрішньо переміщених осіб з окупованих територій, розселення і біженців Грузії (30.03.2017), а також Офісом Державного міністра Грузії з питань примирення і громадянської рівності (17.05.2018), Меморандум про взаєморозуміння між державною авіаційною службою України та Агентством цивільної авіації Грузії (06.05.2019) [6].

Інвестиційне співробітництво між Україною та Грузією на сучасному етапі не відповідає потребам обох країн. Водночас, потенціал для розширення двостороннього співробітництва є достатньо великим і охоплює у першу чергу такі сфери як енергетика, транспорт, будівництво, туризм, сільське господарство, харчова промисловість.

Станом на 30.06.2020 обсяги прямих інвестицій, які надійшли з Грузії до економіки України становлять 10,7 млн. дол., що складає 0,85% від загальних обсягів інвестицій (1 255 млн. дол.), що надійшли в економіку країни за перше півріччя 2020 р.

Проведений аналіз торговельно-економічних зв'язків України та Грузії в рамках реалізації угоди про зону вільної торгівлі дозволяє зробити такі висновки:

- за період з 1995-2020рр. торгівля між Україною та Грузією не має сталої тенденції до зростання, проте розвивається;

- для України торговельне співробітництво з Грузією виявилось більш вигідним. За досліджуваній період обсяг експорту у грошовому вираженні значно перевищує імпорт, що дає змогу економіці України розвиватись;

- у товарній структурі експорту-імпорту переважають товари обробної промисловості, що позитивно впливає на економіки обох країн;

- хоча, країни підписали угоду про заохочення та взаємний захист інвестицій (від 09.01.1995), інвестиційна активність не значна, що на даному етапі не задовольняє обидві сторони. Це можна пояснити міжнародною позицією обох країн в якості реципієнтів, які скоріше прагнуть отримати інвестиції від промислово розвинених країн, аніж самі стати донорами інвестицій.

- Грузія є однією з пріоритетних дестинацій для українських туристів через географічну близькість, відносну дешевизну та відсутність мовного бар'єру. Україна посідає 6-те місце серед усіх країн за кількістю туристів, які відвідали Грузію у 2019 році. Пандемія коронавірусу у 2020 році значно вплинула на туристичну галузь, не оминула і цю сферу у відносинах України з Грузією – у першому кварталі 2020р. відвідуваність знизилась на 4,3%.

- протягом останніх років відносини між Україною та Грузією укріплюються, що підтверджено підписанням нових договорів, меморандумів та угод;

- на даний момент, однією із об'єднуючих сил для країн є політичний фактор – вирішення ситуації на Донбасі, протидія територіальним претензіям з боку Російської Федерації як до України, так і до Грузії;

- ще одним аспектом співробітництва між країнами є концепція «Нового шовкового шляху», що дасть змогу посилити товарообіг та допоможе вирішити транспортну та транзитну проблеми.

Список літератури:

1. Balassa B. (1994) The Theory of Economic Integration: An Introduction. In: Nelsen B.F., Stubb A.C.G. (eds) The European Union. Palgrave, London. https://doi.org/10.1007/978-1-349-23984-9_15
2. Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ 1947): поточна редакція від 15.04.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_264#Text
3. Угода між Урядом України та Урядом Республіки Грузія про вільну торгівлю від 09.01.1995 р. (поточна редакція від 21.05.2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268_600#Text
4. Trading Economics. Ukraine exports to Georgia. URL: <https://tradingeconomics.com/ukraine/e>
5. Trading Economics. Georgia exports to Ukraine. URL: <https://tradingeconomics.com/georgia/e>
6. Офіційний вебсайт посольства України в Грузії. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Грузією. URL: <https://georgia.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/torgovelfno-ekonomichne-spivrobitnictvo-mizh-ukrayinoyu-ta-gruziyeyu>
7. Прямые иностранные инвестиции в Украине в 2020 г. URL: <https://index.minfin.com.ua/economy/fdi/2020/>

ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АТ «ФАРМАК»

Чуриканова Олена Юріївна,

канд. екон. наук, доцент
НТУ «Дніпровська політехніка»

Сидоренко Катерина Ігорівна

здобувач повної вищої освіти
НТУ «Дніпровська політехніка»

Конкуренція є невід'ємною частиною ефективного функціонування механізму ринкової економіки, адже, у теперішній час, коли кожної миті є вірогідність створення та введення нового товару чи послуги на ринок, топменеджменту компаній потрібно постійно аналізувати, контролювати та знаходити нові шляхи утримання та посилення своїх позицій.

Оцінка конкурентоспроможності компанії полягає у визначенні та подальшому аналізі набору ключових показників її ефективної діяльності для виявлення основних конкурентних переваг, визначення поточної конкурентної позиції на ринку та розробки набору ефективних рішень, спрямованих на забезпечення подальшого розвитку [1].

АТ «Фармак» – фармацевтична компанія України, яка вже декілька років поспіль займає найбільшу частку продажів фармпрепаратів у грошових одиницях на вітчизняному ринку [2].

Метою даної роботи є розробка моделі конкурентоспроможності, знаходження найкращого апарату для можливості здійснення прогнозування та способу підвищення конкурентоспроможності досліджуваної нами компанії.

Для досягнення поставленої мети в якості методів економіко-математичного моделювання було обрано регресійний аналіз та інструмент інтелектуального аналізу даних – нейронні мережі.

У ролі вхідних факторів моделі виступили: X_1 – середня кількість працівників, чол., X_2 – кількість нових продуктів розпочатих на виробництві, шт., X_3 – частка відвантажень на експорт, %, X_4 – об'єм інвестицій по модернізації виробничих цехів, тис. грн, X_5 – коефіцієнт рентабельності витрат.

Як результуючий фактор моделі (Y), що відображає конкурентоспроможність, було обрано значення частки на ринку компанії за обсягами продажу лікарських засобів у грошовому вираженні, %.

Розробка моделей здійснюється за даними з 2010 по 2018 рік [3].

Значення вихідних факторів (X , Y) та результатів прогнозу регресійної моделі (Y^*) наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Значення вихідних факторів моделі та прогнозу регресії

Рік	Y	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅	Y*
2010	4,70	1 440	17	18,90	18 000	0,43	4,68
2011	4,90	1 657	12	18,30	10 101	0,39	5,11
2012	5,00	1 757	13	16,40	37 182	0,38	4,83
2013	5,10	1 954	16	17,50	47 700	0,35	5,07
2014	5,60	2 116	19	22,30	56 900	0,24	5,67
2015	6,00	2 550	24	22,10	56 000	0,28	6,11
2016	6,50	2 351	22	24,60	37 000	0,28	6,28
2017	6,10	2 456	21	25,20	90 000	0,31	6,14
2018	5,93	2 560	34	22,80	51 200	0,36	5,95

Коефіцієнти регресії, розраховані в результаті регресійного аналізу, мають значення: $\alpha_0 = 1,415$; $\alpha_1 = 0,001$; $\alpha_2 = -0,026$; $\alpha_3 = 0,105$; $\alpha_4 = -6,994E-06$; $\alpha_5 = -0,218$.

Отже, рівняння багатофакторної регресії можна записати у вигляді формули: $Y = 1,415 + 0,001 \cdot X_1 - 0,026 \cdot X_2 + 0,105 \cdot X_3 - 6,994E - 06 \cdot X_4 - 0,218 \cdot X_5$

Доля дисперсії результуючого показника Y, за коефіцієнтом детермінації R^2 , на 95,68% пояснюється вихідними значеннями X, таким чином побудована нами модель пояснює майже всю мінливість вихідних даних.

Коефіцієнт множинної кореляції $R = 0,98$, що говорить про високу ступінь зв'язку незалежних змінних (X) та залежної змінної (Y).

Розрахункове значення *F-критерію Фішера* для досліджуваної нами моделі становить 13,28, що більше за табличне значення критерію ($F_{табл} = 10,13$), рівняння регресії адекватно описує залежність Y від X.

Середня похибка апроксимації \bar{A} дорівнює 1,77%. Точність прогнозу регресії становить 98,23%.

Прогнозне значення частки на ринку компанії «Фармак» у 2019 році, розраховане за знайденою регресійною моделлю та наявними значеннями вхідних факторів (табл. 2) [3], складає 6,62%.

Таблиця 2

Значення вхідних факторів у 2019 році

X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅
2 698	20	24,30	55 900	0,37

Враховуючи реальне значення даного показника (6,10%), похибка прогнозування регресійної моделі становить 8,50%.

Для розробки моделі нейронної мережі та забезпечення її адекватної роботи було проведено нормалізацію вихідних факторів за допомогою *tanh-функції*, отримані значення наведені в таблиці 3.

Таблиця 3
Нормалізовані значення вихідних факторів моделі

Рік	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅	Y
2010	0,4918	0,4978	0,4963	0,4937	0,5073	0,4928
2011	0,4943	0,4938	0,4954	0,4920	0,5045	0,4944
2012	0,4954	0,4946	0,4924	0,4980	0,5036	0,4952
2013	0,4977	0,4970	0,4942	0,5004	0,5012	0,4960
2014	0,4996	0,4994	0,5017	0,5024	0,4917	0,5001
2015	0,5046	0,5033	0,5013	0,5022	0,4947	0,5033
2016	0,5023	0,5017	0,5052	0,4980	0,4952	0,5073
2017	0,5035	0,5010	0,5062	0,5098	0,4974	0,5041
2018	0,5047	0,5113	0,5024	0,5012	0,5015	0,5027

За допомогою програмного пакету для статистичного аналізу Statistica, інструменту для нейромережових обчислень Statistica Automated Neural Networks, було побудовано нейронну мережу, архітектура якої складається з 5 входів, 6 прихованих нейронів та 1 виходу. У якості функції активації було обрано логістичну функцію для прихованого шару та функцію синус для вихідного.

Коефіцієнт детермінації мережі становить 98,86%.

Таблиця 4 містить порівняння фактичних значень Y та прогнозів тестової вибірки із зазначенням стандартних, абсолютних та квадратичних залишків.

Таблиця 4
Прогнози цільових значень та їх залишки

Case name	Predictions spreadsheet for Y Samples: Train					
	Y Target	Y - Output MLP 5-6-1	Y - Residuals MLP 5-6-1	Y - Std. Res. MLP 5-6-1	Y - Abs. Res. MLP 5-6-1	Y - Squared Res. MLP 5-6-1
2	0,494435	0,494645	-0,000210	-0,50926	0,000210	0,00000004
3	0,495238	0,494894	0,000343	0,83330	0,000343	0,00000012
5	0,500056	0,500585	-0,000529	-1,28313	0,000529	0,00000028
8	0,504072	0,503107	0,000964	2,33942	0,000964	0,00000093
9	0,502706	0,503279	-0,000572	-1,38815	0,000572	0,00000033

Графік розсіювання цільових та вихідних значень нейронної мережі зображено на рисунку 1.

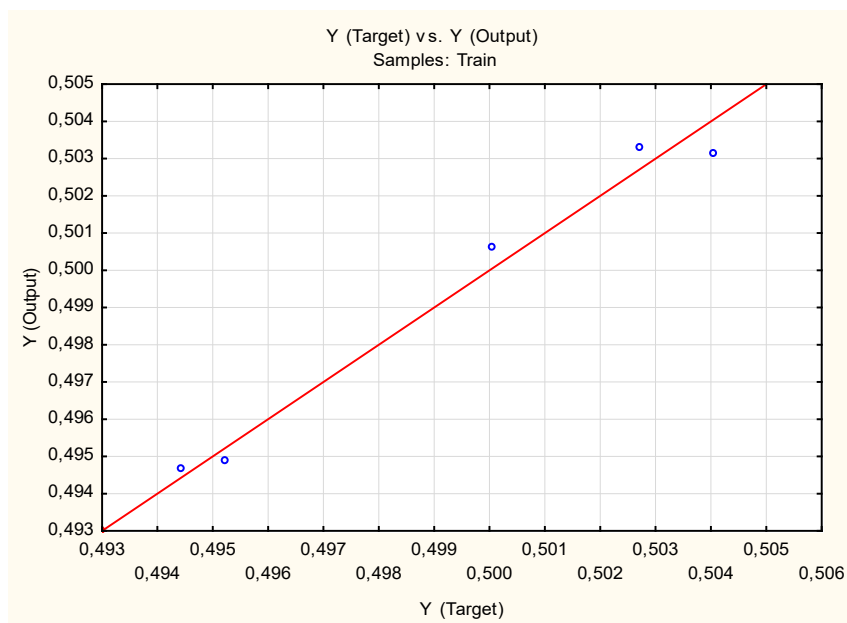

Рисунок 1 – Графік розсіювання цільових та вихідних значень

Можна зробити висновок, що ми маємо досить незначний розкид значень вздовж прямої.

За допомогою навченої моделі нейронної мережі знайдемо прогнозне значення показника частки на ринку АТ «Фармак» у 2019 році (табл. 5).

Таблиця 5

Результат прогнозу нейронної мережі

Cases	Custom predictions spreadsheet					
	Y_(t)	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅
1	0,502871	0,506300	0,500200	0,504800	0,502200	0,502800

Після проведення масштабування було отримано значення прогнозованої частки на ринку компанії у розмірі 5,95%. Похибка прогнозування складає 2,45%.

Так як модель нейронної мережі має більшу точність прогнозу ніж регресійна модель, на її основі дослідимо можливість збільшення показника конкурентоспроможності компанії.

У таблиці 6 наведено оцінку сили впливу незалежних змінних (X) на кінцеве значення залежної змінної (Y).

Таблиця 6

Глобальний аналіз чутливості факторів

Networks	Sensitivity analysis Samples: Train				
	X ₁	X ₃	X ₄	X ₂	X ₅
MLP 5-6-1	5,685397	1,964674	1,866077	1,580546	0,934917

Слід зазначити, що корегуванню не буде підлягати показник частки відвантажень на експорт (X₃), у зв'язку з ситуацією з Covid-19 з початку весни

2020 року, та коефіцієнт рентабельності витрат (X_5), так як він має найменшу вагу впливу на результуючий показник Y .

Проаналізувавши ситуацію з експертом у фармацевтичній області, було прийнято рішення ввести наступні зміни:

1. середня кількість працівників (X_1) – збільшити з 5 до 10%;
2. кількість нових продуктів розпочатих на виробництві (X_2) – збільшити на 20%;
3. об'єм інвестицій по модернізації виробничих цехів (X_4) – збільшити у 2 рази.

Значення відкоригованих величин вхідних факторів наведені у таблиці 7.

Таблиця 7

Змінені величини вхідних факторів моделі

	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5
Вхідні значення	2 816	27	24,30	60 416	0,37
Нормалізовані значення	0,5072	0,5049	0,5048	0,5031	0,5028

Прогноз нейронної мережі значення частки на ринку компанії становить 0,503483, що після проведення процедури масштабування дорівнює 6,03%.

Отже, при зміні політики компанії, а саме збільшені значення таких показників як: середня кількість працівників та нових продуктів у процесі розробки, а також розширенні вкладень інвестицій в модернізацію, частка на фармринку компанії, що слугує прямим показником її конкурентоспроможності, збільшиться на 1,28% у порівнянні з прогнозним значенням за фактичними даними у 2019 році.

Список літератури

1. Методологія оцінки та формування механізму управління конкурентоспроможністю промислового підприємства (Електронний ресурс): автореферат / Криворотов В.В.; Урал. держ. тех. ун-т. – Електрон. текст. дані. – Єкатеринбург.: УДТУ – УПІ, 2007. – 47 с. – Режим доступу: https://static.freereferats.ru/_avtoreferats/01003378607.pdf – Загол. з екрана.
2. Фармак. Про компанію (Електронний ресурс) / Режим доступу: <https://farmak.ua/about/> – Загол. з екрана.
3. Фармак. Фінансова звітність (Електронний ресурс) / Режим доступу: <https://farmak.ua/financial-statements-and-information-about-the-company/> – Загол. з екрана.

ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНУ

Чуриканова Олена Юріївна,

канд. екон. наук, доцент
НТУ «Дніпровська політехніка»

Горбенко Діана Дмитрівна

здобувач повної вищої освіти
НТУ «Дніпровська політехніка»

В сучасному світі, інвестиції є одним із найважливіших елементів в економіці держави, регіонів та підприємств, оскільки вони необхідні для забезпечення їх стабільного розвитку та стійкого росту. Розроблено безліч різних методик та підходів до визначення оптимального об'єму інвестицій, який був би ефективним та забезпечував отримання максимального прибутку, проте однозначного універсального методу досі не існує. Інвестиції можуть допомогти державі вийти з економічної кризи, забезпечити науково–технічний прогрес та сприяти зростанню макроекономічних показників тож давайте розглянемо, що вони собою являють.

Інвестиції – це довгострокові вкладення капіталу в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з головною цілю — отримання певного прибутку, як всередині країни так за її межами [1]. Однією з важливих складових інвестицій є капітальні інвестиції.

Капітальні інвестиції є основою для розвитку національної та регіональної економіки та збільшення ефективності суспільного виробництва за рахунок: регулярного оновлення основних фондів; підвищення науково–технічного прогресу та конкурентоспроможності якості продукції; рівноважного розвитку усіх сфер народного господарства; нарощування економічного потенціалу країни; вирішування соціально–економічних проблем; поліпшення охорони навколишнього середовища тощо. Як наслідок, це сприяє росту національної економіки держави [2].

Мета даної роботи – оцінка інвестиційної діяльності регіону, а саме Кіровоградського та визначення капітальних інвестицій у різні види економічної діяльності, які з них приносять прибуток, а які стримують ріст валового регіонального продукту.

Для розробки економіко-математичної моделі було відібрано 13 показників капітальних інвестицій у різні види економічної діяльності регіону з 2004 по 2018 рік та проведено кореляційний аналіз за допомогою функції «Кореляція» в програмному забезпеченні MS Excel 2010, який показав, що три фактора мають сильний зв'язок з валовим регіональним продуктом, а всі інші помітний, помірний, слабкий або взагалі відсутній зв'язок з результуючим показником. Тому було прийнято рішення розрахувати інтервальні оцінки для коефіцієнтів кореляції, які мають помірний або помітний зв'язок, щоб визначити

максимальний вплив цих факторів на ВРП. За формулами 1 та 2 знайдемо максимальні і мінімальні межі довірчих інтервалів та оберемо ті, що найбільші по модулю.

Мінімальне значення довірчого інтервалу кореляції:

$$R_{xy} - t_{\text{крит.}} * \sqrt{\frac{1-R_{xy}^2}{n-2}}, \quad (1)$$

де R_{xy} – коефіцієнт кореляції;

$t_{\text{крит.}}$ – табличне (критичне) значення t-статистики (критерію Стьюдента);

n – кількість спостережень.

Максимальне значення довірчого інтервалу кореляції:

$$R_{xy} + t_{\text{крит.}} * \sqrt{\frac{1-R_{xy}^2}{n-2}} \quad (2)$$

Визначимо табличне (критичне) значення t-статистики (критерію Стьюдента) за допомогою функції «СТЮДРАСПОБР» в програмному пакеті MS Excel: $t_{\text{табл.}} = 2,16$.

Розраховані довірчі інтервали для коефіцієнтів кореляції подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Інтервальні оцінки для коефіцієнтів кореляції

Інвестиції в:	min R	R	max R
Промисловість	0,08	0,57	1,06
Будівництво	0,01	0,52	1,03
ІТ	0,22	0,67	1,11
ФСД	-1,06	-0,56	-0,07
Освіта	0,12	0,60	1,08

де ІТ – інформація та телекомунікація; ФСД – фінансова та страхова діяльність.

Як видно з розрахованих довірчих інтервалів, коефіцієнти кореляції, які мали помірний або помітний зв'язок не повністю відобразили тісноту зв'язку між ВРП та вихідними факторами. Тому в подальшій оцінці та побудові економіко-математичної моделі будуть взяті всі показники, тому що вони доходять до значення одиниці по модулю.

За допомогою кореляційно–регресійного аналізу дослідимо взаємозв'язок між капітальними інвестиціями в економічні види діяльності та валовим регіональним продуктом Кіровоградського регіону.

Введемо умовні позначення вхідних факторів: y – валовий регіональний продукт (ВРП), млн. грн.; x_1 – інвестиції в сільське, лісове та рибне господарство, млн. грн.; x_2 – інвестиції в промисловість, млн. грн.; x_3 – інвестиції в будівництво, млн. грн.; x_4 – інвестиції в інформація та телекомунікації, млн. грн.; x_5 – інвестиції в фінансову та страхову діяльність, млн. грн.; x_6 – інвестиції в державне управління й оборону; обов'язкове соціальне страхування, млн. грн.; x_7 – інвестиції в освіту, млн. грн.; x_8 – інвестиції в охорону здоров'я та надання соціальної допомоги, млн. грн. Значення всіх показників представлені в таблиці 2.

Таблиця 2

Значення вхідних даних Кіровоградського регіону

Рік	y	x ₁	x ₂	x ₃	x ₄	x ₅	x ₆	x ₇	x ₈
2004	5594	201,53	508,50	10,65	1,78	13,92	14,93	5,92	10,76
2005	6877	221,02	557,69	11,57	1,89	15,42	15,42	6,43	11,57
2006	8187	424,70	664,60	28,43	3,27	14,22	17,77	24,88	17,77
2007	9989	407,05	1007,69	22,34	4,57	32,27	42,19	27,30	27,30
2008	13961	597,41	1133,86	27,43	8,41	30,48	39,62	39,62	39,62
2009	13389	370,64	1712,15	8,30	2,54	8,30	13,83	19,36	33,19
2010	15749	679,36	418,23	267,50	4,25	0,00	101,90	16,98	21,23
2011	20041	970,30	1018,22	283,50	7,99	0,00	291,49	11,98	31,94
2012	22056	1290,43	1070,78	347,78	13,73	0,00	265,41	9,15	64,06
2013	25313	1041,35	954,30	412,67	3,22	0,00	128,96	9,67	19,34
2014	28758	1269,02	774,34	297,73	2,95	0,10	121,16	5,22	13,96
2015	38447	1865,01	752,22	344,79	4,53	0,58	544,90	9,31	146,82
2016	46021	3639,82	1276,93	165,52	7,97	2,06	488,42	16,59	67,98
2017	53031	3447,26	1620,24	285,30	9,94	0,91	788,96	44,75	119,73
2018	64436	3284,76	1535,28	207,97	15,92	0,38	878,49	86,76	156,89

Джерело: побудовано автором за [3]

За допомогою надбудови «Пакет аналізу», інструменту «Регресія» в програмному забезпеченні MS Excel 2010, побудовано регресійне рівняння виду:

$$y = 2753,48 + 9,77 \cdot x_1 + 1,63 \cdot x_2 + 23,76 \cdot x_3 - 621,89 \cdot x_4 - 145,20 \cdot x_5 - 3,05 \cdot x_6 + 243,36 \cdot x_7 + 69,18 \cdot x_8 \quad (3)$$

З отриманого нами рівняння видно, що при збільшенні інвестицій в сільське, лісове та рибне господарство; промисловість; будівництво; освіту; охорону здоров'я та надання соціальної допомоги на 1 млн. грн, при незмінних значеннях інших факторів, валовий регіональний продукт збільшиться в середньому на 9,77; 1,63; 23,76; 243,36; 69,18 млн. грн, отже ці капіталовкладенні є значущими для регіону. Проте при збільшенні інвестування в такі види економічної діяльності як інформація та телекомунікації; фінансова та страхова діяльність; державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування на 1 млн. грн, при незмінних значеннях інших факторів, ВРП зменшиться в середньому на 621,89; 145,20; 3,05 млн. грн, як висновок дані інвестиції є незначущими та приносять збиток економіці області.

Для більш наглядного розуміння, які інвестиції більш значущі, а які менш значущі, побудуємо графік (рис. 1).

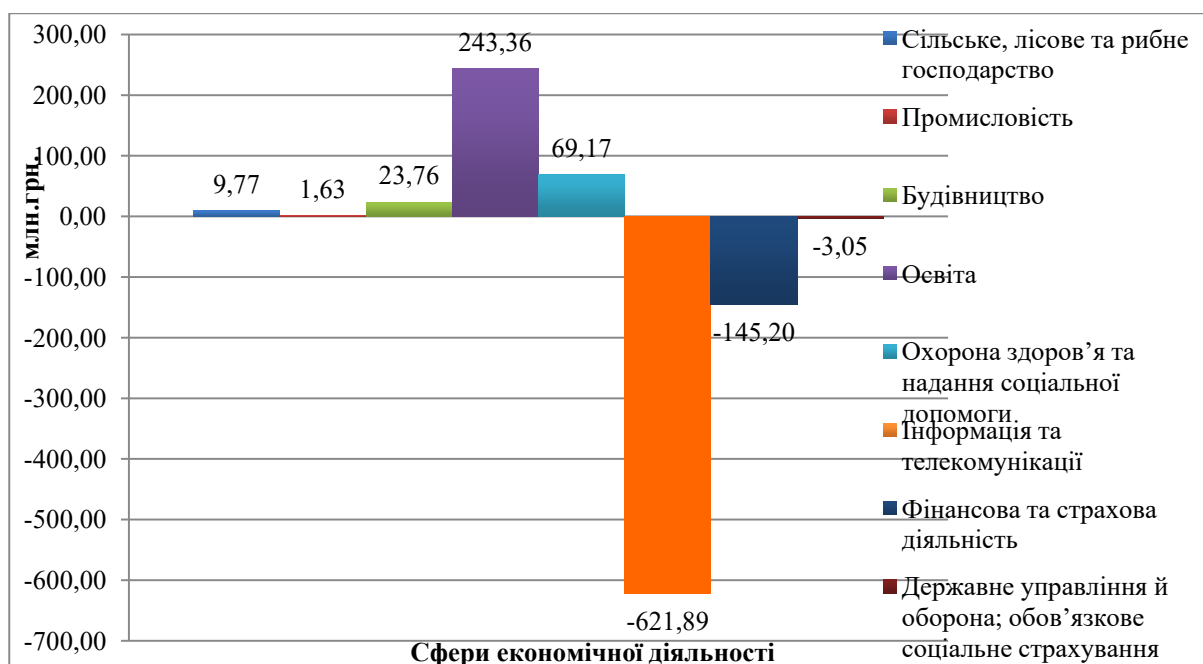

Рисунок 1. Міра значущості інвестицій у різні види економічної діяльності

Коефіцієнт кореляції дорівнює 0,99, що говорить про дуже сильний зв'язок між змінними факторами та результативним показником. Коефіцієнт детермінації дорівнює 0,9835, тобто, валовий регіональний продукт (y) на 98,35% залежить від обраних в моделі факторів, а на 1,68% залежить від інших неврахованих у модель чинників.

Розрахункове значення критерію Фішера ($F_{розр.}$) дорівнює 44,79. Табличне значення критерію Фішера ($F_{табл.}$) = 4,15. Так, як $F_{розр.} > F_{табл.}$, можна зробити висновок, що модель адекватна, а також існує статистичний зв'язок між змінними факторами та ВРП. Середня похибка апроксимації говорить про те, що розрахункові значення ВРП відрізняються від фактичних в середньому на 9,74%. Регресійна модель достатньо точно описує зв'язок між капітальними інвестиціями та валовим регіональним продуктом, так як середня похибка апроксимації менше 10%.

Розрахуємо стандартизовані коефіцієнти регресійного рівняння за формулою 4.

$$\beta_i = b_i \frac{\sigma_{x_i}}{\sigma_y}, \quad (4)$$

де b_i – шукані коефіцієнти регресії;
 σ_y, σ_{x_i} – середні квадратичні відхилення.

Для того, щоб розрахувати середні квадратичні відхилення скористаємося функцією «СТАНДОТКЛОНП» в MS Excel 2010.

Рівняння багатфакторної лінійної регресії в стандартизованому масштабі:
 $t_y = 0,65 * t_{x1} + 0,04 * t_{x2} + 0,20 * t_{x3} - 0,15 * t_{x4} - 0,09 * t_{x5} - 0,05 * t_{x6} + 0,29 * t_{x7} + 0,19 * t_{x8}, \quad (5)$
 де $t_y, t_{x1}, \dots, t_{xn}$ – стандартизовані змінні;

При порівнянні стандартизованих коефіцієнтів між собою, виходить, що найбільший вплив на формування ВРП надають інвестиції в сільське, лісове та рибне господарство.

Також порівнювати вплив факторів на ВРП можна за допомогою середніх коефіцієнтів еластичності, які розраховуються за формулою 6.

$$\overline{E_{yx_j}} = b_j \frac{\overline{x_j}}{\overline{y}}, \quad (6)$$

де \overline{y} – середнє значення показника y ;

\overline{x} – середнє значення показника x .

Розраховані середні значення еластичності наведені в таблиці 3.

Таблиця 3.

Середні коефіцієнти еластичності

E ₁	E ₂	E ₃	E ₄	E ₅	E ₆	E ₇	E ₈
0,52	0,07	0,17	-0,16	-0,05	-0,03	0,22	0,15

Таким чином, збільшення інвестицій в сільське, лісове та рибне господарство; промисловість; будівництво; освіту; охорону здоров'я та надання соціальної допомоги на 1% від свого середнього значення збільшує валовий регіональний продукт в середньому на 0,52%; 0,07%; 0,17%; 0,22%; 0,15% відповідно.

При збільшенні інвестування в такі види економічної діяльності, як інформація та телекомунікації; фінансова та страхова діяльність; державне управління й оборону; обов'язкове соціальне страхування на 1 % від свого середнього значення ВРП зменшується в середньому на 0,16%; 0,05%; 0,03% відповідно. Великий вплив на ВРП капітальних інвестицій в сільське, лісове та рибне господарство, у порівнянні з іншими видами інвестицій, підтверджено.

Отже, у даній роботі було оцінено інвестиційну діяльність у Кіровоградському регіоні за допомогою багатофакторної лінійної регресійної моделі. В результаті визначено, що інвестування в такий вид економічної діяльності, як сільське, лісове та рибне господарство має найбільший вплив на формування ВРП. Також, якщо вкласти капітальні інвестиції в освіту у розмірі 1 млн. грн, це принесе збільшення валового регіонального прибутку на 243,36 млн. грн. Інвестиції в інформацію та телекомунікацію; фінансову та страхову діяльність; державне управління й оборону; обов'язкове соціальне страхування стримують ріст ВРП, що, як наслідок, негативно впливає на розвиток регіону та економіку країни в цілому. Тому існує велика потреба в перегляді інвестиційної політики регіону та визначенні ключових галузей економіки, які мають високий потенціал для забезпечення росту та розвитку ВРП.

Список літератури

1. Інвестиції: сутність, види та напрямки використання. [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://www.aup.ru/books/m217/10_2.htm.
2. Ніколаєв М.А. Інвестиційна діяльність: Навчальний посібник. – Псков: Вид.-во ППП, 2007. – 307 с.
3. Головне управління статистики у Кіровоградській області. [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kr.ukrstat.gov.ua/>.

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТУРИЗМУ ФРАНЦІЇ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ- 2020

Патійчук Віктор Олексійович,

канд. геогр. наук, доцент кафедри
міжнародних відносин і регіональних студій
Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Потапова Алла Геннадіївна,

канд. геогр. наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії
Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Ціпошук Софія Анатоліївна,

студентка географічного факультету Волинського національного університету
імені Лесі Українки

Туризм у Франції є однією з найрозвинутіших галузей її економіки. Вона спеціалізується на культурно-пізнавальному, екскурсійному, лікувально-оздоровчому, пляжно-рекреаційному та спортивному туризмі. В останні роки в цій країні досить активно розвивається молодіжний, гастрономічний та зелений туризм, а також видовишно-масовий та подієвий. За оцінками фахівців Всесвітньої туристичної організації, Франція займала в 2019 р. 1 місце в рейтингу (випередивши Іспанію, США, Китай та Італію) за числом іноземних прибуттів туристів (понад 90 млн іноземних відвідувачів у рік), 4 місце – за кількістю об'єктів Всесвітньої культурної спадщини (всього 35), 5 місце – за числом міжнародних ярмарок і виставок, 5 місце – за якістю транспортної інфраструктури та наданими транспортними послугами, 7 місце за кількістю розвитку творчих галузей та їх туристичною привабливістю, 8 місце за якістю та доступністю туристичних послуг [1]. За офіційними даними, її бюджет у 2019 р. отримав більше 75 млрд дол. США за рахунок діяльності туризму, що становить 8 % від сукупного ВВП країни [2]. У сфері туризму Франції та обслуговуючих галузях працює до 2 млн працівників. Ця країна має досить розвинуту туристичну інфраструктуру (транспорт, готельно-ресторанні заклади, турфірми та туристичні агенції, спортивні та розважальні заклади тощо) та туристично-ресурсну і культурно-рекреаційну базу (старовинні монастирі й замки, історичні оборонні споруди та фортеці, мости, млини, численні музеї та картинні галереї, виставкові зали, живописну природу, сприятливий клімат, дивовижну флору і фауну, зручне поєднання приморських територій і курортних міст, доступні для освоєння гірські системи, численні річки та озера, древні ліси, заповідні території тощо) [3]. Згідно статистичних даних, у 2019 р., найбільше серед іноземних туристів, що прибули до Франції, переважали німці, бельгійці, американці, британці, китайці, японці та араби [1]. Найбільш відвідуваними туристичними

регіонами країни в останні роки є Іль-де-Франс, Прованс-Альпи-Лазурний Берег, Бургундія-Франш-Конте, Заморські території, Гранд-Ест та інші, які мають широко представлену регіональну спеціалізацію та територіальні відмінності в проблемах туристичного й соціально-економічного розвитку, що відображають їх сезонну залежність, перенасичення в окремих регіонах туристами та мігрантами, що становить безпекову і санітарно-епідеміологічну загрозу в сучасних умовах розвитку (табл. 1).

Таблиця 1

Туристичні регіони Франції, їх тур-спеціалізація та проблеми розвитку*

№ з п.	Назва туристичного регіону	Туристична спеціалізація	Головні туристичні центри регіону	Основні проблеми розвитку туризму
1.	Бретань	Пляжно-рекреаційний, культурно-пізнавальний, діловий, сільський	Кот-д`Армор, Фіністер, Іль Вілен, Морбіан	Екологічні проблеми; сезонність
2.	Бургундія-Франш-Конте	Культурний, історичний, спортивний, агротуризм, гастро-туризм, подієвий	Кот-д`Ор, Ду, Юра, Ньєвер, Сона і Лаура, Бельфор, Йонна	Наплив мігрантів; безробіття
3.	Гранд-Ест	Спортивний, діловий, зелений, гастро-туризм, подієвий, шоп-туризм	Арденни, Об, Марна, Вогези, Морель, Мьоз, Мозель, Мьорт, Страсбург	Наплив мігрантів; безробіття
4.	Заморські території	Пляжно-рекреаційний, морський, спортивний, культурно-пізнавальний, сільський	Гваделупа, Мартініка, Реюньон	Сезонність; екологічні проблеми; безробіття
5.	Землі Луари	Пляжно-рекреаційний, морський, спортивний, сільський, гастротуризм	Луара, Мен і Луара, Маєн, Сарта, Вандея	Екологічні; сезонність; безробіття
6.	Іль-де-Франс	Діловий, культурно-пізнавальний, шоп-туризм, спортивний, подієвий	Париж, Сен-Сен-Дені, Валь-де-Марн, О-де-Сен, Есон, Сена і Марна, Валь-д`Уаз, Івелін	Перенасиченість туристами; високі ціни; злочинність; загроза терактів
7.	Корсика	Історичний, пляжно-рекреаційний, морський, спортивний, сільський, гастротуризм	Паламбаджі, Санта-Джулія, Боніфаціо, Скандола, Порто-Веккьо, Кальви, Кортє, Бастія, Пінья, Монте Сіно, Алерія	Сезонність; екологічні проблеми; безробіття
8.	Нова Аквітанія	Пляжно-рекреаційний, морський, спортивний, сільський, гастро-туризм	Шаранта, Коррез, Дордонь, Крьоз, Жиронда, Ланди, Вьєнна, Де-Севр	Екологічні; сезонність
9.	Нормандія	Пляжно-рекреаційний, морський, спортивний, сільський, гастро-туризм, культурний	Кальвадос, Ер, Манш, Орн, Он флер, Каєн, Байє, Довіль, Гранвіль, Шербур, Перше	Екологічні; сезонність
10.	О-де-Франс	Пляжний, культурно-пізнавальний, подієвий, спортивний, лікувальний	Ена, Нор, Уаза, Лілль, Дюнкерк, Кассель, Дує, Сомма, Аменьон, Кале, Сенлі, Бове	Екологічні; сезонність; безробіття
11.	Овернь-Рона-Альпи	Культурний, подієвий, фестивальний, гастро-туризм, сільський, діловий	Ен, Альпе, Ардеш, Каталь, Дром, Лаура, Савойя, Ізер, Мурат, Ліоран, Рона, Тьєр	Наплив мігрантів; безробіття; екологічні

12.	Окситанія	Гірський, культурно-пізнавальний, альпінізм спортивний, пляжний, гірськолижний	Од, Арьєж, Гар, Жер, Гаронна, Еро, Ло, Лозер, Тарн, Авейрон	Екологічні; сезонність; безробіття
13.	Прованс-Альпи-Лазурний Берег	Культурний, гастро-туризм, подієвий, шоп-туризм, пляжний, гірський, фестивальний	Марсель, Ніцца, Прованс, Ез, Вар, Буш-дю-Рон, Воклюз, Канни, Сен-Агнес	Перенасиченість туристами; високі ціни; загроза терактів
14.	Центр-Долина Лаури	Зелений, гастро-туризм, шоп-туризм, культурний, подієвий, фестивальний	Шер, Луар, Дре, Шартр, Ендр, Лаура, Бра, Буж, Левра, Блуа, Гієн, Сіран, Орлеан	Екологічні; Злочинність; загроза терактів

*Складено за: [3; 4].

Серед основних і найбільш популярних туристичних центрів Франції слід указати Париж, Ніццу, Монте-Карло, Авіньйон, Ліон, Страсбург, Лурд, Бордо, Марсель, Ла-Рошель, Канни та інші – тобто дестинації, що розміщуються в основному у столичному та приморських туристичних регіонах, які приймають на себе в туристичні сезони надмірну кількість туристичних потоків, що часто створює відпочинковий дискомфорт та викликає безпекові загрози для відпочивальників і незадоволення місцевих жителів. Особливо це стало помітним в умовах поширення корона-вірусу 2019 р. Із метою вирішення епідеміологічних загроз та недопущення вірусного зараження іноземних і вітчизняних туристів, французька влада ввела жорсткий карантин навесні 2020 р. Влітку цього року для місцевих туристів та іноземців із сусідніх країн ЄС були відкриті численні пляжі та курорти – за умовами дотримання санітарно-епідеміологічних стандартів в умовах пандемії [4]. Проте, як свідчить статистика, притік туристів у літній період в окремих регіонах Франції впав від 50 до 70 %, що суттєво вдарило по туризму і влада змушена була шукати шляхи виходу з цієї кризи [2].

Система державного регулювання туристичної діяльності у Франції має складну організаційну структуру, яку очолює міністр туризму, який наділений аудиторськими та контрольними повноваженнями. Йому напряму підпорядковується Генеральна інспекція з туризму. Вона виконує представницькі функції, контролює роботу туристичних фірм та офісів, а також відстежує ситуацію на французькому та зарубіжному туристичних ринках. При міністерстві туризму функціонує також Національна рада з туризму («Conseil national du Tourisme»), яка об'єднує представників галузі та виконує наглядову, дорадчу і погоджувальну функції. Вона бере участь у розробці державної політики, обговоренні проєктів, законодавчих актів та інших питань у галузі туризму тощо. Французький уряд проводить досить послідовну та виважену політику в галузі туризму на основі консолідації всіх зацікавлених суб'єктів в усіх формах і проявах туристичної діяльності та на різних рівнях територіальної організації влади в державі. Туризм є однією із важливих сфер регіональної політики Франції. Він сприяє згладжуванню територіальних відмінностей у рівнях економічного та соціального розвитку регіонів цієї країни, які мають інколи суттєві відмінності. У зв'язку з цим, французька регіональна туристична політика проводиться не тільки у високоактивних туристичних районах Франції,

але й в тих, де туристична індустрія може створити додаткові робочі місця. Тому ця держава навіть на локальному рівні всіляко підтримує місцеві ініціативи та проекти туристичного облаштування територій, які можуть притягувати відпочивальників та давати додатковий прибуток. Особливе значення має така туристична політика у сфері вирівнювання туристичних потоків у державі, адже відомим є той факт, що часто столичний та приморські туристичні райони Франції бувають перенасиченими в активні туристичні сезони, що викликає дискомфорт у самих відпочивальників і місцевого населення. Тому держава стимулює зміщення центрів туристичного тяжіння у сезонні періоди в інші регіони країни, де потрібно нарощувати туристичний потенціал і виділяти додаткові кошти на розбудову туристичної індустрії [4]. Вагоме значення у цьому процесі мають несезонні галузі туристичного обслуговування населення (сільський або зелений туризм, видовищний, виставковий, подієвий, релігійний, гастрономічний, лікувальний, спортивний тощо) і місцеві культурно-історичні ресурси територій та якість туристичного обслуговування. З цією метою центральна влада на початку нового тисячоліття розробила стратегічну програму (напрямки) регіональної туристичної політики, де основну увагу приділяє розвитку регіональному туристичному продукту та активізації туристичної діяльності на локальному рівні (муніципальних органів влади) й створення позитивного туристичного іміджу окремих регіонів. У Франції ці завдання вирішуються за допомогою підвищення якості туристичних послуг і маркетингової діяльності в туризмі. Найбільшим успіхом у галузевій регіональній туристичній діяльності відзначається сільський туризм, яким опікується Національна організація будинків відпочинку і зеленого туризму («Maison des Gites de France et du Tourisme Vert»). Остання проводить процес сертифікації агроосель у країні та здійснює оцінку регіональних туристичних послуг. Тому на сучасному етапі свого розвитку Франція здобула значний авторитет у сфері сільського туризму у поєднанні з гастрономічним та видовищним серед іноземних прихильників, які зараз люблять відвідувати французьку глибинку.

Вагомі корективи в розвитку туризму у світі в цілому та Франції зокрема, внесла пандемія корона-вірусу 2019 р., що призвело до падіння туристичних потоків не тільки ззовні, але й всередині держави. Тому французький уряд був змушений швидко реагувати на ситуацію, що склалася, щоб не допустити падіння та занепаду до цього часу досить прибуткової туристичної сфери в державі. Ще в січні 2020 р. урядом був створений Галузевий комітет із туризму, основною метою якого було розробка антикризових заходів щодо стабілізації економічної ситуації з туризмом у цій країні. Цей комітет розробив пакет підтримки туризму в умовах пандемії та направив його на схвалення урядом. Він уключає в себе такі основні положення і заходи: працевлаштування працівників туристичної галузі та суміжних сфер в умовах поширення епідемії; підготовка та стійкий розвиток нових прибуткових туристичних галузей у державі; оцифрування об'єктів туризму та стимулювання розвитку віртуального туризму (особливо в культурно-мистецькій та музейній справі); регулювання туристичних послуг та фінансування туризму в умовах кризи;

конкурентоспроможність туризму в умовах пандемії та фінансово-економічної кризи тощо [4]. Фахівцями був розроблений алгоритм допомоги розвитку туризму в країні, який включає: моніторинг і щомісячну доповідь агентства «Ату Франс» і Пасажирського бюро туризму й туристичного конгресу; туристичні вебінари, бенчмаркінги, спостереження та дослідження, які проводяться «Ату Франс» та іншими зацікавленими структурами; нову інформаційно-комунікативну компанію «Цим літом я відвідаю Францію» (відбувалася з червня по вересень 2020 р.) з метою заохочення та активізації внутрішнього туризму; створення інтерактивної карти туристичних ресурсів, локацій та послуг за участю Національної федерації туризму (що дало можливість проінформувати та популяризувати туристичний відпочинок внутрі держави, що охопила понад 10 млн мешканців Франції та жителів прикордонних країн) тощо [5].

Урядом Франції також було розроблено пакет заходів щодо фінансово-економічної підтримки туризму в країні, який був спрямований, насамперед, на: підтримку зайнятості у сфері туризму шляхом часткового їх залучення до надання певних видів туристичних послуг; підтримку ліквідності крупних туристичних компаній за рахунок державних довгострокових кредитів і діяльності фондів солідарності, а також надання податкових пільг і припинення або зменшення соціальних виплат із боку туристичних компаній і фірм на період пандемії; відміна орендної плати і фінансових зборів за розміщення на території державних об'єктів закладів малого і середнього туристичного бізнесу; розроблення нових механізмів нарахування податків для туризму й запровадження гарантованих державних кредитів на підтримку малого і середнього туристичного бізнесу в країні; відстрочку погашення попередніх кредитів із урахуванням відсутності або зменшення заробітків турфірм у період пандемії тощо [4]. Крім того, французький уряд виділив 18 млрд євро на стабілізацію сучасної економічної ситуації в галузі туризму в період кризової пандемії [2]. Фахівцями в галузі управління туризмом спільно з фінансистами було розроблено програму антикризових дій для туризму в державі, яка була затверджена французьким урядом 14 травня 2020 р. на п'ятому засіданні Міжвідомчого комітету зі справ туризму (СІТ). Основним інвестором на період кризової пандемії було визначено Депозитно-збережну касу (CDC) і державний інвестиційний банк «Bpifrance», яким було рекомендовано на стабілізацію ситуації в туристичній сфері держави, за підрахунками фахівців, виділити туристичним підрозділам кредити на 1,3 млрд євро [1]. Ще в попередні роки Національна рада з питань туризму Франції спільно з агентством «Ату Франс» розробила комплексну програму розвитку та управління туризмом в державі «France Tourisme Ingenierie» й розробила його механізми функціонування. Згідно цієї програми, на розвиток цифрового та віртуального туризму французьке керівництво виділило 29 млн євро [5]. Головною метою останньої було фінансування новітніх туристичних проєктів із залученням цифрових технологій та стимулювання багатьох туристичних об'єктів приватного сектора та започаткування приватних туристичних засобів. Окрім того, у вересні 2020 р. французький уряд запропонував створити Фонд стійкого розвитку туризму для його адаптації з кризовими ситуаціями, які можуть виникати в сучасних умовах

фінансово-економічного та суспільно-політичного та санітарно-епідеміологічного розвитку країни та світу в цілому. Початковий статутний капітал, який виділив уряд для фонду, складає 50 млн євро [3]. Основна діяльність цього фонду, згідно висновків фахівців, повинна бути спрямована на підтримку суміжних галузей туристичного обслуговування, включаючи готельне та ресторанне обслуговування, роботу спеціалізованого туристичного транспорту, різноманітних інструкторських та екскурсійних бюро, а також діяльність екологічних та санітарно-епідеміологічних служб за контролю у зонах відпочинку [4]. Агентство з питань екології (ADEME) виступило в якості головного розпорядника державних коштів, які були виділеної на стабілізацію економічної ситуації у кризових умовах і пандемії. Значну матеріальну допомогу туристичному бізнесу Франції надали в 2020 р. приватні інвестиції у розмірі майже 7 млрд євро, які були узгоджені з Національною радою з питань туризму. Кожній тур-фірмі була передбачена компенсація за карантинні збитки в розмірі 10 тис. євро [5]. Свою фінансову та економічну підтримку малому та середньому туристичному бізнесу Франції надали також крупні компанії-бенефіціари та приватні фінансові структури, які зацікавлені в розвитку цієї галузі в країні. Особливо це проявилось у допомозі на покриття витрат розтратної частини бюджету туристичних компаній у питаннях збереження туристичної інфраструктури та часткового відшкодування працівникам турфірм за оплату їх праці тощо – найбільше для сезонних видів туризму.

Таким чином, Франція намагається підтримати усі галузі туристичного комплексу держави та надати їм можливість вижити у кризових умовах із метою відшкодування затрат на перехід до формування стійких систем і механізмів функціонування туризму в умовах затяжних нестабільних ситуацій та кризових явищ, як на рівні всієї держави, так і регіональному. Для цього вона розробила і запровадила багато фінансово-економічних та практичних дій, які повинні посприяти адаптуватися туристичній галузі до нових умов розвитку та можливих глобальних викликів, що потребує підвищення конкурентноздатності національного туристичного продукту на світовому ринку туристичних послуг.

Список літератури

1. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.unwto.org
2. Офіційний сайт Євростату [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/eurostat/>
3. Туризм у Франції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : france-voyage.com
4. Туристичні проблеми Франції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : diplomats.gouv.fr
5. Atout France [Electronic resource]. – Access mode : atout-france.fr

СУЧАСНА ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ М. КАМ'ЯНСЬКЕ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Шостака Світлана Геннадіївна

студентка II курсу магістратури
спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія)
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Порохня Аліна Володимирівна

студентка II курсу магістратури
спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія)
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Кам'янське (у 1936-2016 рр. – м. Дніпродзержинськ) – місто у Дніпропетровській області. З 17 липня 2020 р. – центр Кам'янського району, у який увійшли Криничанський, П'ятихатський, Верхньодніпровський райони Дніпропетровської області. Місто Кам'янське розташоване на берегах Кам'янського водосховища, у середній течії р. Дніпро, нижче греблі Середньодніпровської ГЕС, за 35 км на захід від м. Дніпро (рис. 1).

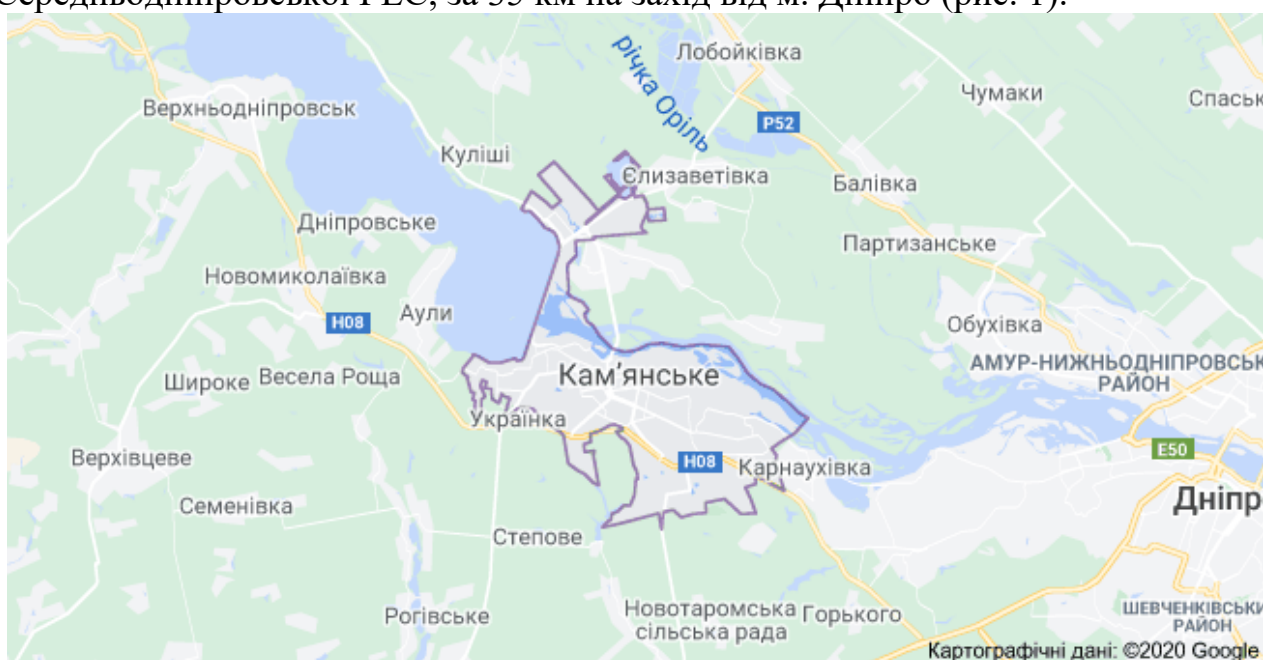

Рис. 1. Місто Кам'янське на мапі Дніпропетровської області
(складено за даними Google Earth)

Аналіз перебігу демографічних процесів і даних про стан здоров'я населення свідчить про утворення демографічної кризи. Смертність переважає народжуваність більше ніж у 1,44 раз. Процес зростання депопуляції населення міста, що не забезпечує навіть простого заміщення поколінь, дещо уповільнився, починаючи з 2015 р. (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка чисельності наявного населення м. Кам'янське у 2015-2019 рр., тис. осіб (складено за даними Головного управління статистики у Дніпропетровській області)

Роки	2015	2016	2017	2018	2019
Чисельність постійного населення	239237	237244	235066	233358	231915

Динаміка чисельності наявного населення м. Кам'янське має чітко виражену тенденцію до спаду. Ці дані також підтверджує зріст динаміки кількості померлих осіб по м. Кам'янське та істотна перевага цього показника над кількістю народжених у 1,44 рази за даними Головного управління статистики у Дніпропетровській області (табл. 2, рис. 2).

Таблиця 2

Динаміка народжуваності та смертності населення по м. Кам'янське за 2016-2019 рр., тис. осіб (складено за даними Головного управління статистики у Дніпропетровській області)

Параметр	Роки			
	2016	2017	2018	2019
Кількість народжених осіб	2612	2613	2561	2574
на 1000 наявного населення	10,5	10,5	10,3	10,4
Кількість померлих осіб	3666	3638	3621	3726
на 1000 наявного населення	14,7	14,6	14,6	15,0
у тому числі дітей у віці до 1 року, осіб	29	28	16	18
на 1000 народжених	11,1	10,7	6,2	7,0

Динаміка демографічних показників за 10-річний період з 2010 р. по 2019 р., свідчить, що від'ємний приріст населення в перші шість років мав позитивну тенденцію і скоротився майже вдвічі з $-9,6$ до $-4,6$ осіб на 1000 мешканців. В останні три роки знову відмічається, хоч й слабка, але негативна тенденція в зростанні від'ємного приросту населення з $-4,2$ до $-4,5$ осіб на 1000 мешканців (рис. 3).

Пояснити таку тенденцію діями якого-небудь одного фактору, наприклад, погіршення екологічної ситуації, не зовсім коректно, тому, що демографічні показники залежать від дії цілого ряду чинників. Більше всього захворювань – 3090,5 випадків на 10000 мешканців приходиться на хвороби органів дихання. На другому, третьому, четвертому та п'ятому місцях знаходяться захворювання системи кровообігу (634,1), шкіри і підшкірної клітковини (630,1), сечостатевої системи (526,2) та придаткового апарату (478,4) відповідно (рис. 4).

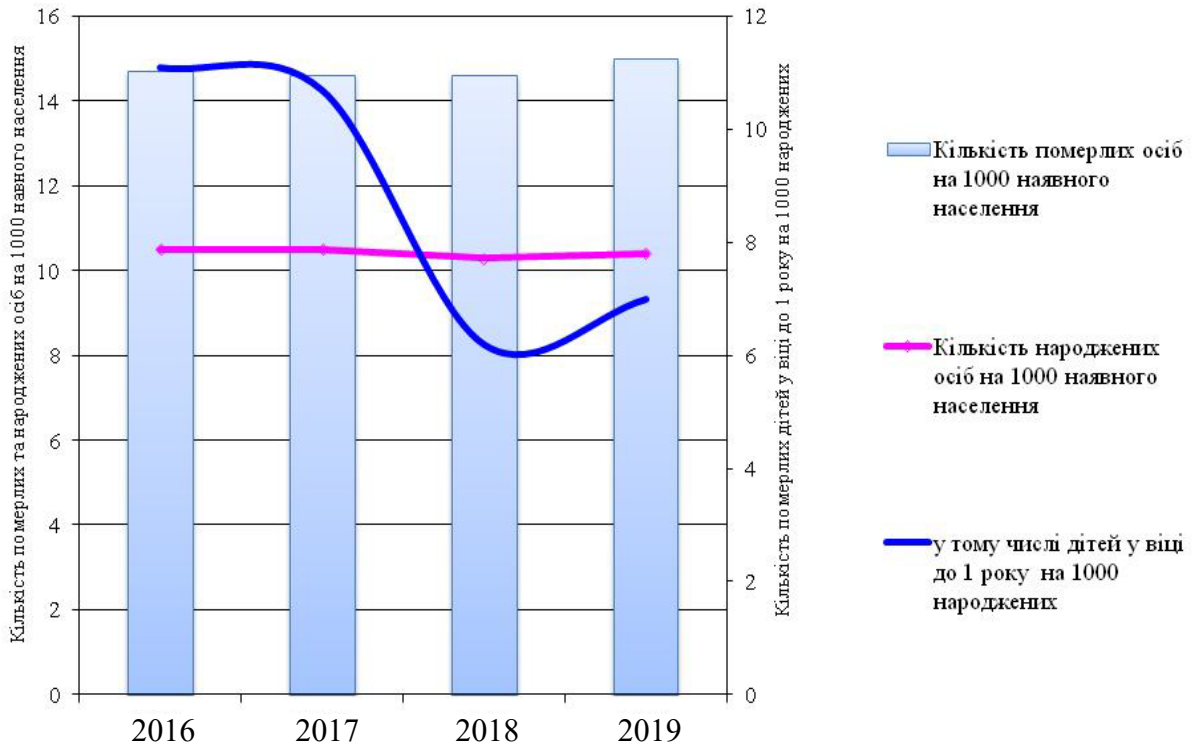

Рис. 2. Динаміка народжуваності та смертності населення по м. Кам'янське за 2016-2019 рр., тис. осіб (складено за даними Головного управління статистики у Дніпропетровській області)

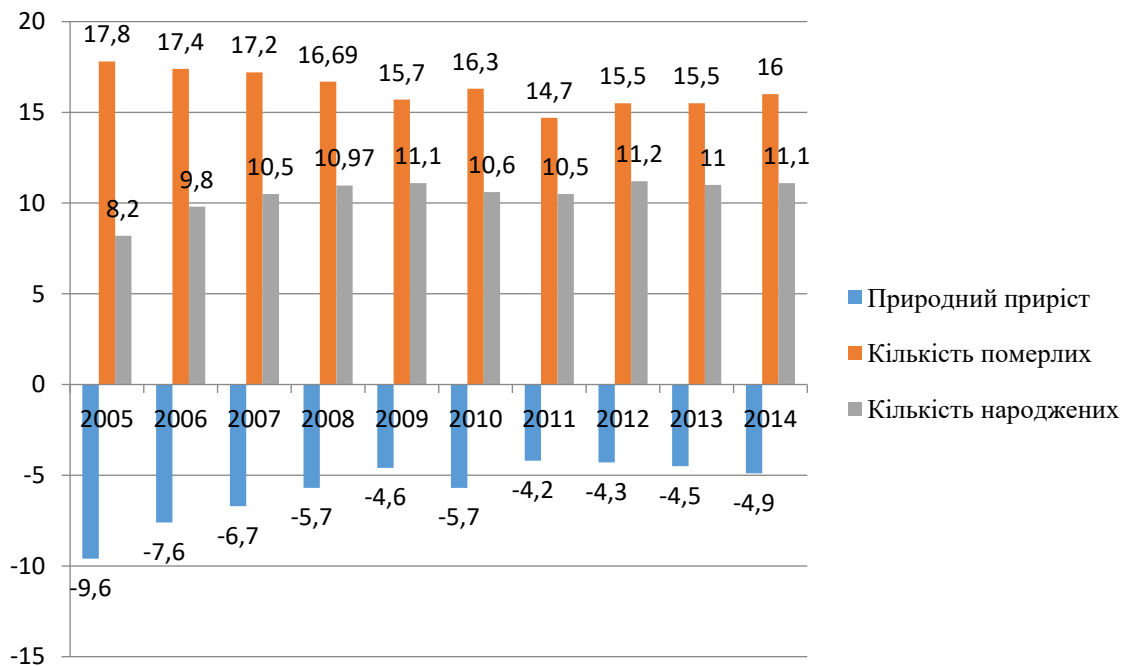

Рис. 3. Динаміка народжуваності та смертності населення по м. Кам'янське за 2016-2019 рр., осіб (складено за даними Головного управління статистики у Дніпропетровській області)

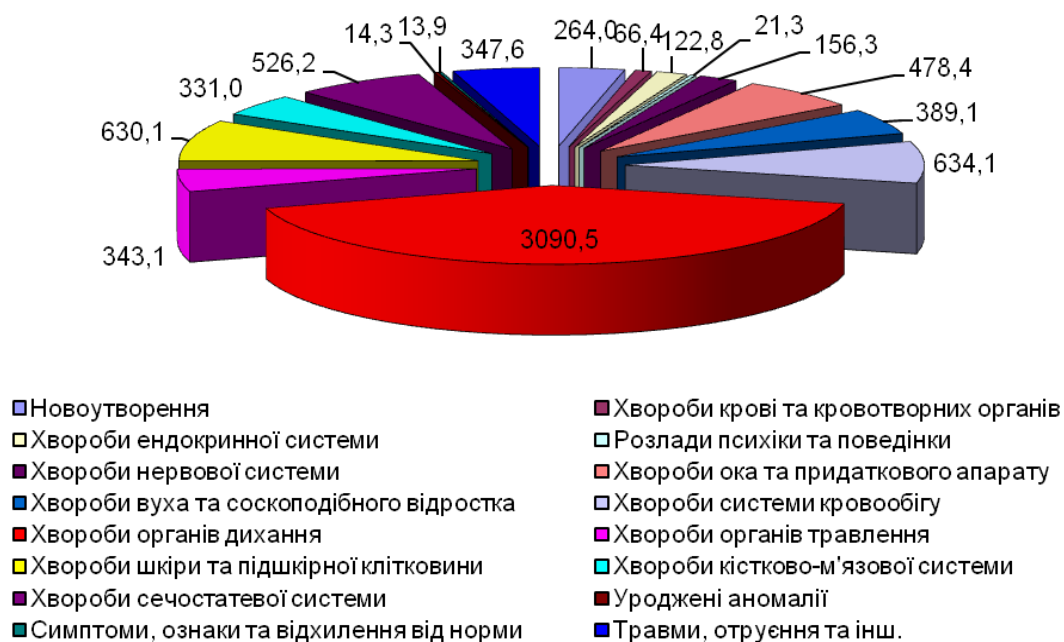

Рис. 4. Захворюваність населення м. Кам'янське на 10000 населення за 2019 р., кількість випадків (складено за даними Головного управління статистики у Дніпропетровській області)

Це однозначно свідчить про те, що загальна захворюваність населення міста обумовлена в першу чергу забрудненням атмосферного повітря шкідливими речовинами, насамперед, пилом, оксидами сірки, азоту та органічними сполуками (фенолом, бензолом, бенз(α)піреном).

Таким чином, серед найбільших чинників демографічної кризи м. Кам'янське, поряд з економічними та психологічними факторами, що впливають на населення і призводять до збільшення захворюваності і смертності та зменшення народжуваності, є також фактор негативного екологічного впливу промислових підприємств міста, а також значне радіоактивне забруднення території.

ДОСЛІДЖЕННЯ ВЕБ-САЙТІВ ПУБЛІЧНИЙ БІБЛІОТЕК У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ - ПОЧАТКУ ХІ СТОЛІТТЯ

Бойчук Анастасія Вячеславівна

студентка 6 курсу,
напрям підготовки 029.00.02 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»,
Київський університет імені Бориса Грінченка

Інформаційна революція сприяла стрімкій комп'ютеризація суспільства та впровадженню технологій майже у всі сфери - від професійного до особистого життя людини.

Бібліотеки, як осередки освіти, науки та відпочинку також пристосувались до використання у своїй роботі сучасних технологій. Це стосуються майже всіх бібліотечних процесі - аналітико-синтетична обробка документів, організація каталогів, комунікація з користувачами, виконання довідок тощо.

Тому дослідження використання інформаційних технологій у бібліотеках почалось ще у ХХ столітті і залишається актуальним донині.

Метою даної роботи є характеристика основних етапів дослідження веб-сайтів публічних бібліотек .

Розбудова, розробка, ефективність, а також значення та призначення роботи веб-сайтів для бібліотек будь-якого типу та виду досліджувались Кулевою О. [6], Крупнєвою Н.Г. [5], Крепковою О. Л. [4], Волкова К. Ю [1].

Іноземний досвід використання новітніх інформаційних технологій у підтримці основних напрямків діяльності бібліотек різних типів досліджували Лесьняк Т. [7], Жабін А [3], Воскобойнікова-Гузєва О.В. [2].

Дослідження веб-сайтів як нового суспільного явища та інструмента розпочалось з виникненням першого веб-сайту у 1991 р. Перший в світі веб-сайт (<http://info.cern.ch/>) містив інформацію про технологію його створення, що і стало початком як практичного, так і наукового застосування веб-сайтів.

Перші наукові розвідки щодо веб-сайтів бібліотек різних типів та видів розпочались на межі минулого та ХХІ століття.

Питаннями, як Інтернет технології впливають на розвиток бібліотечного сервісу займається дослідник Соловяненко Д., спочатку у періодичних наукових виданнях, а згодом узагальнює у власному дисертаційному дослідженні [8].

Для пошуку дослідницьких публікацій щодо стану та розвитку веб-сайтів бібліотек в українському науковому просторі, було проаналізовано українську наукову періодику з електронного інформаційного ресурсу Національної бібліотеки України імені В. Вернадського (НБУВ) «Наукова періодика України». До аналізу були залучені архіви наукових періодичних видань «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» (2008 – 07. 2020),

«Бібліотечна планета» (2005 – 2012), «Бібліотечний вісник» (1993 – 2020) та «Вісник Книжкової палати України» (2009 – 07. 2020).

Секція новітніх інформаційних технологій у бібліотечній, бібліографічній, архівній, інформаційній справі Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій представляє перелік публікацій присвячених розвитку технологій у бібліотеках.

Серед них можна виділити працю Р. Паркера присвячену комп'ютеризації, комунікації та бібліотечній кооперації у бібліотека США 1968 року.

Дослідження «Технології у публічних бібліотеках : вплив на нашу ком'юніті» здійснив К. Доулін у 1985 р.

Праця від 1994 року, представлена дослідником із Чилі, Альбертом Кабезасом – «Інтернет: потенціал сервісів в Латинській Америці». Ще одна праця 1994 року, що цікава у даному дослідженні, написана дослідниками Паулою Таллім, Маркосом Сілва (Канада), Стівом Кіслером та Монікою Ертелом (Сполучені Штати Америки), праця носить назву «Інтернет Базиси : інтернет базиси, Інтернет протоколи».

У 1995 році була представлена праця «Конструювання веб-сайту», написана Гарі Клевеландом із Канади.

У 1996 році було представлено чимало праць, які розвивають тему Інтернету та веб-сайтів у бібліотечній справі:

- ІТ-тема «Вплив цифрових бібліотек, технологій та організаційних процесів»

- «Джава технології в бібліотеках» Кенета Чу (США)

- Пілотні проекти електронних бібліотек – Кенджі Уетсуки (Японія)

- Міфи та виклики для цифрового бібліотечного середовища – Террі Куні (Канада)

- Вступ до Інтернету – Едвард Дж. Валаускас (США)

- Ефективне використання електронної пошти – Террі Куні (США)

- Як ти розробляєш дизайн для веб-сторінок? – Террі Куні (США)

- 2000 рік:

- Цифрові бібліотеки в Інтернеті – Талі Шарон та Аріель Франк (Ізраїль)

- На шляху до гібридних бібліотек : розвиток у вищих навчальних закладах Великобританії – Кріс Русбрідж (Великобританія) та Брюс Ройан (Великобританія, Шотландія).

- Створення інформаційної системи для Російської державної бібліотеки : виклики проекту новітніх технологій – Моніка Сегберт (Росія) та Александр Віслий (Росія).

- Інформаційна екологія: виклики ролі бібліотеки в інформаційному суспільстві – Едвард Дж. Валаускас (США)

- Міграція від сьогоденної бібліотеки до бібліотеки майбутнього : Революція чи Еволюція? – Татьяна Єршова та Юрій Гоглов (Росія)

- Бібліотечний менеджмент с новими технологіями – Вінод Чачра (США)

- Інтернет бібліотекознавство : традиційні ролі в новому середовищі – Кейт Шарп (Великобританія)

Цей перелік висвітлює наскільки різноманітними були теми бібліотечних дослідників та дослідницькі роботи інформаційних установ у різних країнах

світу у другій половині ХХ століття та на початку ХХІ століття.

Отже, впровадження новітніх інформаційних технологій у роботу бібліотеки розпочались із середини минулого століття. Дослідження веб-сайтів для бібліотек були розпочаті наприкінці минулого століття. В українському науковому середовищі питання створення та розвитку бібліотечного веб-сайту, а також вимірювання його ефективності та інформаційного наповнення почалось на початку цього століття, і на разі ця тема залишається актуальною, особливо для публічних бібліотек України.

Список літератури

1. Волкова К. Ю. Проблема измерения качества в библиотеках: применение к оценке web-сайтов / К. Ю. Волкова // Интернет в библиотеке. – Москва : ГПНТБ России, 2003. – С. 10–15.

2. Воскобойнікова-Гузєва О. "Відкритий Світ" американських бібліотек. Інформаційні ресурси публічних бібліотек м. Сієтла [Електронний ресурс] / О. Воскобойнікова-Гузєва // Бібліотечна планета. - 2009. - № 1. - С. 28-30. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bp_2009_1_10

3. Жабін А. Соціальні мережеві сервіси в бібліотеках / А. Жабін // Бібліотечний вісник. - 2017. - № 4. - С. 13-19. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2017_4_5

4. Крепкова О. Л. Библиотечный сайт как информационный портал / О. Л. Крепкова // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества : Восьмая Междунар. конф. «Крым-2001». – М., 2001. – С. 215–216.

5. Крупнева И. Г. Методы продвижения библиотечных Webсайтов / И. Г. Крупнева, В. К. Степанов // Науч. и техн. б-ки. – 2003. – № 8. – С. 8–11.

6. Кулева О. В. Web-сайт библиотеки, каким он должен быть / О. В. Кулева // Библиотека и духовная культура нации : материалы регион. науч.-практ. конф. (г. Новосибирск, 23–27 сент. 2002 г.). – Новосибирск, 2002. – С. 245–249.

7. Лєсьняк Т. Діяльність публічної бібліотеки м. Кросно для розвитку місцевої громади / Т. Лєсьняк // Бібліотечна планета. - 2008. - № 2. - С. 12-14. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bp_2008_2_4

8. Соловяненко Д.В. Інтернет-технології бібліотечного сервісу в Україні: становлення і розвиток (1990-ті рр. - початок ХХІ ст.): автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.08 / Д.В. Соловяненко ; НАН України. Нац. б-ка України ім. В.І.Вернадського. - Київ, 2008. - 20 с. – укр.

ACCESS OF COURT HEARING AND PUBLICATION OF COURT DOCUMENTS UNDER THE EUROPEAN CONVENTION FOR THE PROTECTION OF HUMAN RIGHT AND FUNDAMENTAL FREEDOMS

Mykytyshyna Kateryna

2nd year master's student of
Yaroslav Mudryi National Law University

The Council of Europe has created a significant number of legal norms and standards regarding press freedom and access to information. The main provisions on these issues are set out in Article 10 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. The European Court of Human Rights has applied the rules of Article 10 when making dozens of decisions on freedom of the press and other related rights; the provisions of this article have been further elaborated in the European Commission's recommendations on human rights. Further recommendations on press pluralism and access to information are made by the Committee of Ministers and the Parliamentary Assembly.

Access to court documents and hearings is governed by Article 10 (2) of the Convention in order to protect the "rights of others" or to maintain the "authority of the judiciary".

The fundamental "right of others" which may imply access to information is the right under Article 6 of the Convention to the right of any person charged with a crime or involved in a trial to determine his or her civil rights and duties "in a fair and open trial by an independent and impartial tribunal within a reasonable time." Article 6 emphasizes that "in a democratic state, the press and the public may not be admitted to any part of the judicial process in the interests of the protection of morals, public order and national security, when required in the interests of minors or for the protection of the privacy of parties. those circumstances where the prejudice of the public may prejudice justice. "

There are two explanations for the protection of the judiciary. First, as the Commission stated, "the publicity of the proceedings helps to protect the parties from the bias of judges". Secondly, "in relation to the public announcement of the sentence, the publicity of the judiciary allows the public to be informed, in particular through the press." Thus, the public has the right to be present in court assuming that public interest in access may not be as great.

Another interest that may be pursued by national courts in limiting disclosure is to maintain the authority of the judiciary. The European Court of Justice has held that national courts must take into account the public's interest in receiving information of public importance.

In case *WEBER v. SWITZERLAND*, 1990, the Court examined the sentencing of a fine under Swiss criminal law, which considered it a crime to publish "documents or information about a judicial inquiry" until it was "finally completed". Franz Weber filed a libel lawsuit against the author of the letter to the editor. Dissatisfied with the outcome of the trial, Weber held a press conference at which he said that after filing the lawsuit, the judge obliged him to submit certain documents and that he partially agreed. Weber was found guilty of disclosing sensitive information and the sentence was upheld.

The European Court of Justice pointed to three factors in which the conviction of a journalist was not necessary for the protection of legitimate interests and thereby violated Article 10. First, the public was interested in the case because of Weber's information and because he declared the investigation unfair. Secondly, the Court held that the Swiss Government had no legitimate interest in maintaining the confidentiality of information previously disclosed. Thirdly, the press conference could not influence the judge, because by that time the latter had already decided to bring the journalist to court, thus effectively completing the investigation.

A similar situation has arisen in the case *the Observer and Guardian v. The United Kingdom*, 1991, of the book "Spy hunter", the European Court has ruled that the UK had no legal right to interfere with the publication of the book "Spy hunter" because it had already been published abroad.

In the case of *THE SUNDAY TIMES v. THE UNITED KINGDOM*, 1979, the Times newspaper was banned from publishing an article criticizing the practice of screening and marketing by a British manufacturer and supplier of thalidomide, a drug that caused complications in children whose mothers used these drugs during pregnancy.

The House of Lords said the ban was necessary to preserve the integrity of the lawsuit, as the parties were involved in lengthy negotiations to settle disputes that could be affected by the publication of the article. The Court concluded that the prohibition violated Article 10, since the thalidomide incident was a matter of public concern and publication would not interfere with the dispute settlement process.

In addition, the Court condemned the adoption by some members of the House of Lords of the absolute rule (as in the case of Weber in the Swiss courts) that no information relating to a case still pending could be disclosed legally. The Court reiterated the importance of assessing the need for restrictions based on certain facts of the case.

Complaints lodged with the European Court of Justice and the Commission have undoubtedly created a number of precedents to protect press freedom⁹⁹. These authorities have constantly drawn attention to the vital role of the press - to serve as a public watchman and to convey information and ideas on issues of public interest; in the 5-6 cases considered by the Court, which were made public by journalists and newspapers, all restrictions on press freedom were found to be incompatible with Article 10.

The case-law of the European Court of Justice on press freedom is developing and the number of cases involving the press is increasing. It is hoped that the Court and the Commission will resolve these and future cases precisely in accordance with their

strong, principled assertions in support of the prominent role of the press in a democratic society.

References:

1. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms
2. Case: *The Sunday Times v United Kingdom* (Series A No 30), European Court of Human Rights (1979-80) 2 EHRR 245, 26 APRIL 1979
3. BELGIAN LINGUISTIC CASE (PRELIMINARY OBJECTION), 1967, Series A, No 5.
4. *KJELDEN, BUSK MADSEN AND PEDERSEN v DENMARK*, 1976, Series A, No 23.
5. *GOLDER v UK*, 1975, Series A, No 18.

FREEDOM OF ASSOCIATION IN THE LIGHT OF INTERNATIONAL STANDARDS

Mykytyshyna Kateryna

2nd year master's student of
Yaroslav Mudryi National Law University

To date, a system has been formed at the international level to guarantee and protect freedom of assembly. This system includes international treaties and the work of international organizations. International treaties include the Universal Declaration of Human Rights (part 1 of Art. 20), the International Covenant on Civil and Political Rights (Art. 21), the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (Art. 11), the Convention of the Commonwealth of Independent States on Rights and fundamental human freedoms (Art. 12), etc.

Such international organizations as the UN Human Rights Committee, the European Court of Human Rights, etc., operate to monitor compliance with the treaties, their implementation and interpretation.

According to the Guidelines, freedom of assembly is the right of people to intentionally and temporarily be present in a public place with the aim of expressing common interests. As the UN Human Rights Council notes, this right is an essential component of a democratic society, because it allows you to express your political views, it is a tool to ensure dialogue, pluralism, tolerance and a broad view in the framework of respect that is not shared by the majority or different from generally accepted opinions or beliefs.

Meetings with a different point of view than the generally recognized should not be limited. According to Art. 26 of the International Covenant on Civil and Political Rights and Art. 14 of the Protection Convention of Human Rights and Fundamental Freedoms, discrimination is prohibited, including on the grounds of religion, political or other beliefs, or on any other grounds.

For example, in the case of “Barankevich v. Russia”, the refusal of the Chekhov administration of the Moscow Region to hold a meeting of the Grace of Christ organization was considered on the grounds that it differs from the religious beliefs of the majority of the population.

The state refused to hold religious events in a public place and recommended that they be held in specialized premises. The national courts agreed with the opinion of the authorities and emphasized that such a restriction was justified since the applicant’s church does not practice the religion of the majority of the city’s population, which may lead to dissatisfaction of their representatives.

In this case, the European Court of Human Rights noted that there should be pluralism of opinions and tolerance in a democratic society, there should be no situations where rights minorities and dissenters depended on the approval of the majority.

Foreigners must enjoy freedom of assembly without restriction. Thus, the Universal Declaration of Human Rights (Art. 20), the International Covenant on Civil

and Political Rights (Art. 21) secures the freedom of peaceful assembly for every person.

As a general rule, the Guidelines note that freedom of assembly should be enjoyed on an equal basis with their citizens by stateless persons, refugees, foreign citizens, asylum seekers, migrants and tourists.

Public order and public safety as permissible restrictions on freedom of assembly. Violation of public order and possible violations of public safety are not sufficient grounds for restricting freedom of assembly. A restriction on this basis is possible only if the state has irrefutable facts of the planned unlawful behavior of the meeting participants. The state should not restrict the assembly if there is only indirect reason to believe that there may be unrest or the crowd is hostile.

In order to realize the freedom of assembly, restrictions on the rights of other people are possible. On the one hand, there are people whose rights and interests are limited due to the holding of a meeting, for example, in the fields of trade, traffic, silence and calm, on the other hand, protesters also have the right to public space.

The state should understand that those gathered have the right to public space, and, for example, restrictions on the movement of cars and pedestrians are justified in order to exercise freedom of assembly.

Protecting freedom of assembly. Demonstrators should be able to appeal against government actions and protect freedom of assembly.

At the international level, it was noted that the implementation of these goals was made possible through a review of the decisions of the administration, the possibility of appealing against them and appealing to the judiciary. As the UN Human Rights Council points out, the state should develop an effective mechanism for filing and considering complaints of violations of freedom of assembly, which should be transparent, accessible, clear, and handling complaints should be timely and efficient. Such measures will not only help restore the violated rights of the protesters, but also prevent their violation in the future.

Summing up the analysis of international standards, it is important to say that freedom of assembly is understood as the right of people to intentionally and temporarily be present in a public place in order to express common interests. Freedom of assembly is an essential component of a democratic society.

The exhaustive grounds for restricting freedom of assembly are state (national) or public safety, public order, health protection, protection of the rights and freedoms of others, martial law or a state of emergency.

In the process of implementing and protecting freedom of assembly, international rules state that in order to exercise freedom of assembly, the rights of others may be restricted; not allowed prohibit prior campaigning prior to approval of the notice; demonstrators must not be prohibited from hiding their face; use of force during meetings is an exception.

References:

1. The Universal Declaration of Human Rights (UDHR)
2. Freedom of Association. Compilation of decisions of the Committee on Freedom of Association / International Labour Office – Geneva: ILO, 6th edition, 2018

SOCIAL FUNCTION OF SCIENCE, TEACHING AND LEARNING

3. International Covenant on Civil and Political Rights: articles 21 and 22
4. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights
5. International Labour Organization (ILO)'s Convention No. 87 on Freedom of Association and Protection of the Right to Organise

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ СЕРІЙНИХ СЕКСУАЛЬНИХ ВБИВСТВ

Александренко Олена Віталіївна,

к.ю.н., доцент

Національна академія внутрішніх справ,

Женунтій Володимир Іванович,

к.ю.н., старший науковий співробітник,

Національна академія внутрішніх справ,

Серед усіх видів навмисних вбивств, крім підвищеної суспільної небезпеки й значної кількості жертв, серійні сексуальні вбивства відрізняються властивими лише їм особливостями, які значною мірою визначають особливості організації та проведення розслідування.

Даним видам вбивств притаманні складні сплетіння мотивів і особливостей психіки та психології злочинців. Саме ці обставини не в останню чергу обумовлюють існуючі на практиці труднощі з їх розкриттям і розслідуванням вбивств, своєчасним встановленням злочинців. Враховуючи вказані особливості, як свідчить слідча та судова практика, одними лише можливостями слідчого, його знанням криміналістичної методики і слідчої тактики при встановленні вбивць-серійників та розслідуванні вчинених ними злочинів не обійтися. Для успішного розслідування цих злочинів потрібен не лише високий професіоналізм слідчих і оперативних працівників, який до того ж не завжди прямо пов'язаний з досвідом практичної роботи.

Важливого значення набуває належне криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, яке (за твердженням Р.С. Белкіна, що цілком підтримують автори даної публікації) складають криміналістичні знання (зміст криміналістичної науки) та засновані на них навички і вміння співробітників використовувати науково-криміналістичні рекомендації, застосовувати криміналістичні засоби, методи і технології їх використання з метою запобігання, виявлення, розкриття та розслідування злочинів [1].

При розслідуванні серійних сексуальних вбивств необхідно використовувати нестандартні та нетрадиційні підходи щодо вивчення характеру й способів дій злочинців, такої, що передує, і наступної за вчиненням вбивства поведінки, слідової інформації, особливостей особи вбивць та інших обставин, встановлених при розслідуванні, звертаючи особливу увагу на їх специфічні риси [2].

Як зазначають фахівці Федерального бюро розслідувань, іноді єдиний спосіб спіймати серійних вбивць – це навчитися думати, як вони [3].

Традиційних слідів серійні вбивці-маніяки, зазвичай, не залишають, тому для їх встановлення слід використовувати все, що на даний момент є в

розпорядженні слідства – показання, речові докази, вилучені з місць події та проведення інших слідчих (розшукових) дій сліди, об'єкти, матеріали кримінальних справ по нерозкритих злочинах тощо, ретельно аналізуючи наявну та нову інформацію, що надходить з різних джерел. Використовувати все вказане слід належним чином, і за отриманими результатами робити відповідні правильні висновки, оперативно приймати процесуальні та інші рішення, щоб розслідування просувалося вперед.

Проте, лише одним встановленням злочинця розслідування серійних сексуальних вбивств не обмежується. Важливим і складним для виконання завданням розслідування є доведення вини підозрюваного, щоб в подальшому став можливим судовий розгляд кримінального провадження.

Оскільки свідки при вчиненні серійних сексуальних вбивств зазвичай відсутні, злочинці діють обережно і встановлюються переважно випадково, неможливо передбачити час і місце їх наступної появи з метою владнання засідки. Не можна також чекати наступного вбивства для отримання додаткової криміналістично значущої інформації, оскільки злочинці слідкують за ходом розслідування та його висвітленням у засобах масової інформації, і можуть на певний час (іноді тривалий – на місяці, роки) утримуватися від скоєння вбивств. Ця обставина, будучи неправильно розтлумаченою, може ще більше ускладнити процес встановлення злочинця (у справі С. Ткача після затримання чергових «підозрюваних» злочини припинялися і було зроблено висновок, що справжній вбивця затриманий. Сам Ткач у цей час переїздив до нового місця проживання в іншу область).

Складовою предмету доказування є встановлення, зокрема, мотиву вчинення злочинів. В цьому суттєву допомогу можуть надати судові експерти та їх висновки за результатами проведених досліджень. Проведення судових експертиз і використання їх висновків в доказуванні є найбільш досконалою і результативною формою використання спеціальних знань у кримінальному провадженні.

Відомі можливості традиційних для кримінальних проваджень про навмисні вбивства експертиз (судово-медичних, судово-біологічних, трасологічних, судово-психологічних, судово-психіатричних та ін.).

При розслідуванні серійних сексуальних вбивств слід сказати про ще один перспективний напрям використання спеціальних знань – про можливість дослідження рукописів (лістів, записок, щоденників, написів).

Як свідчить слідча практика, деякі серійні вбивці вдавалися до залишення на місцях скоєних злочинів записок, написів. Пізніше вони надсилали листи до засобів масової інформації чи до правоохоронних органів з різного роду повідомленнями, що мали погрожуючий, пояснюючий чи характер похвалання, або з метою ввести слідство в оману (Г. Міхасевич, С. Ткач, Д. Берковіц, Джек Трейвік та ін.). Деякі з них вели щоденники, в яких описували свої сексуальні фантазії, готування до скоєння та самі вбивства, зазначали про свої жертви, їх кількість, про подальші плани щодо вчинення злочинів (С. Ряховський, Зодіак та ін.). Окремі злочинці після затримання і під час відбування покарання писали книжки зі спогадами (Д. Унтервегер, Д. Берковіц та ін.).

Вказані матеріали, особливо ті, що містять «ідеологічне обґрунтування» скоєних вбивств, характеризують особу автора і виконавця тексту, і результати їх дослідження експертами можуть бути використані в розслідуванні. Наприклад, застосовуватися при складанні «психологічного портрету» злочинця, в перевірці версій, в попередженні намірів злочинця перешкодити розслідуванню чи уникнути покарання за вчинені вбивства. У справі Г. Міхасевича написаний і направлений ним лист до редакції обласної газети дав змогу слідству обрати вірний напрям і лише прискорив розслідування.

Сучасні можливості, зокрема, авторознавчої експертизи, щодо дослідження рукописних текстів дають можливість отримати важливу пошукову інформацію: дані про вік, стать, професію чи рід занять автора документа, про його рідну мову, місце формування мовних навичок, освіту та ін.). В подальшому особливості мовної організації (синтаксичні, морфологічні тощо) можуть відігравати суттєву роль в ототожненні особи підозрюваного, оскільки є індивідуальними для кожної людини. Низка важливих для використання в доказуванні по вказаній категорії вбивств питань неідентифікаційного характеру (наявні психічні розлади, незвичні психофізіологічні стани) можуть бути вирішені при комплексному дослідженні за участі фахівців в галузі психіатрії чи неврології (невропатологи).

Використовувати можливості авторознавчої експертизи для розкриття та розслідування серійних вбивств можна наступним чином: 1) задля отримання інформації про особу, якою (ймовірно) виконано лист (записка, напис), і використання цих даних при перевірці версії про причетність особи до скоєння злочину; 2) у складанні «психологічного профілю» ймовірного злочинця; 3) для встановлення особи потерпілих, виходячи з чого, надалі, вивчаючи коло їх знайомств і спілкування, висувати версії щодо злочинця та проводити відповідні слідчі та негласні слідчі (розшукові) дії, оперативно-розшукові заходи для його встановлення.

У 2005-2006 рр. у Бітцевському лісопарку Москви було скоєно серію вбивств літніх людей. Виходячи з результатів огляду місця події, мотиви скоєння вбивств встановити не змогли. Злочин вдалося розкрити завдяки записці, яку одна з жертв залишила вдома, і в якій повідомила, з ким і куди збирається на зустріч. Це дозволило швидко встановити і затримати серійного вбивцю О. Пічушкіна, який на допиті повідомив, що вчиняв вбивства з метою самоствердження і бажання прославитися.

Вважаючи перспективність авторознавчої та інших судових експертиз щодо дослідження письмових матеріалів по кримінальних провадженнях про серійні сексуальні вбивства, необхідно активно впроваджувати їх в слідчу практику, а результати застосування вивчати і аналізувати з метою подальшого вдосконалення експертного забезпечення розслідування злочинів вказаної категорії.

При розслідуванні, й не лише серійних сексуальних вбивств, а й інших злочинів, слід передбачати можливості дослідження слідів та інших криміналістичних об'єктів, що можуть з'явитися в подальшому. Саме тому, враховуючи тривалі строки розслідування вказаних злочинів, слід правильно

зберігати речові докази в очікуванні часу, коли їх дослідження стане можливим. Такі випадки у практиці розслідування виникали. Так, Гері Ліон Ріджуей («вбивця з Грін-рівер») підозрювався з 1983 р., проте його винуватість була доведена лише в 1997 р., завдяки результатам аналізу ДНК. Особа серійного вбивці «Зодіака», який діяв у США в кінці 60-х років минулого століття, досі не встановлена, проте час від часу до цієї справи детективи і дослідники повертаються, намагаючись отримати відповіді, хто ж цей злочинець.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що серед наукових робіт по серійним сексуальним вбивствам відчутна нестача літератури методичного характеру (методичних рекомендацій) по проблемних питаннях практики їх розкриття та розслідування. Маючи такі у своєму розпорядженні, слідчі та оперативні працівники можуть не покладатися лише на свій професіоналізм, а активно використовувати вже апробовані на практиці науково-технічні засоби, тактичні прийоми, тактичні операції, інші засоби і методи. Така діяльність неодмінно позитивно позначиться на швидкості та ефективності розслідування, оскільки убереже від помилок і прорахунків, виявлення і виправлення яких потребує не лише зайвих витрат часу, а й людських ресурсів, процесуальних сил і засобів.

Поряд із продовженням комплексних, силами колективів з фахівців різних галузей науки досліджень проблем серійних сексуальних вбивств, та осіб, які їх вчиняють, на що можуть піти роки, потрібно постійно займатися прикладними, актуальними для практичних працівників питаннями їх методичного забезпечення. Матеріалами для цього можуть слугувати існуючі результати досліджень.

Ознайомлення з існуючим масивом робіт наукового, методичного характеру, інших публікацій (дисертації, монографії, підручники, навчальні і науково-практичні посібники, статті, матеріали науково-практичних конференцій, семінарів, "круглих столів", методичні рекомендації, матеріали з обміну досвідом слідчої роботи тощо) та аналіз їх змісту дозволяє дійти висновку, що на сьогоднішній день зарубіжна та вітчизняна наука (криміналістика, судова психіатрія і психологія, кримінологія, кримінальне право, судова медицина та ін.) накопичили достатній масив інформації про серійні сексуальні вбивства.

Правильне використання цих результатів досліджень і знань дозволяє успішно вирішувати питання розкриття та розслідування вказаних злочинів. Більші можливості в дослідженні речових доказів та інших об'єктів наразі надають судові експертизи. Важливе і невирішене досьогодні належним чином питання - це необхідність координації наукових досліджень - вибір найбільш важливих у практичному плані напрямів дослідження проблем серійних сексуальних вбивств та їх проведення силами колективів з числа науковців і практичних працівників з досвідом роботи по розкриттю та розслідуванню саме цих злочинів.

Головним завданням всіх наукових досліджень має стати отримання результатів та підготовка "кінцевого продукту" криміналістики - рекомендацій для практичних працівників (слідчих, оперативних працівників, експертів, прокурорів) по розкриттю, розслідуванню та попередженню серійних сексуальних вбивств.

Список використаних джерел:

1. Белкин Р.С. Понятие и содержание криминалистического обеспечения деятельности криминальной милиции // Криминалистическое обеспечение деятельности криминальной милиции и органов предварительного расследования / под. ред. проф. Т.В. Аверьяновой и проф. Р.С. Белкина. М., 1997. С. 63-64.
2. Горбулинская И.Н. Использование специальных познаний в процессе расследования серийных убийств (первоначальный этап расследования): Дисс..канд. юрид. наук / И.Н.Горбулинская. – Барнаул, 2007. С. 120.
3. Лавров Н.Н. Маньяки: охотники на людей / Н.Н.Лавров. – Ростов н/Д: Феникс, 2008. С. 150.

ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Бондаренко Ольга Сергіївна,
старший викладач кафедри кримінально-правових
дисциплін та судочинства,
кандидат юридичних наук
Сумський державний університет

Кучмістенко Ольга Володимирівна
студентка II курсу ННІ права
Сумський державний університет

Дослідження науковців з питань поняття та значення протидії корупції приділяється досить велика увага. На нашу думку, такий інтерес викликаний невтішними результатами України у сфері боротьби із проявами цього антиправового явища. Наша держава із року в рік провадить зміни в антикорупційному законодавстві, розробляє антикорупційні стратегії, залучається підтримкою міжнародних організацій у боротьбі із корупцією, ратифікує міжнародні документи, але боротьба із цим суспільним злом є досить повільною й неоднозначною.

Задля ґрунтовного розуміння значення будь-якого терміну варто звернутися до його етимології. Таким чином, Є. І. Темнов зауважує що термін «корупція» походить від сполучення латинських слів *correi* та *ruptere*: *correi* — обов'язкова причетність декількохпредставників однієї із сторін до однієї справи, а *ruptere* — порушувати, ламати, пошкоджувати, скасовувати. Так утворився самостійний термін — *corruptere*, що означає участь в діяльності декількох(не менше двох) осіб, мета яких полягає у «псуванні», «руйнуванні», «пошкодженні» нормального розвитку судового процесу або процесу керування справами суспільства[1, с.28].

Отже, явище корупції – передусім має соціальну сутність. Порушуючи моральні норми, корумповані відносини дестабілізують суспільство. Органи державної влади та посадові особи почувають себе всевладними й вважають, що вони не можуть бути віддані Феміді правосуддя, адже це питання заздалегідь вирішене. Певна посада, яку обіймає особа, наділяє її владою, що зумовлює відповідальність за свої вчинки й дотримання певних принципів у своїй роботі, але негативна більшість порушує приписи законів і моралі вдаючись до неправомірних дій. Корумповані відносини справляють негативний вплив на державу, державну владу, тим самим роблячи її вразливою та провокують зменшення рівня довіри іноземних країн на міжнародній арені.

Витоки корупції є також історично обумовленими. Виникнення держави супроводжувалося виникнення корупції. Шарль Луї Монтеск'є писав: «Відомо вже по досвіду віків, що будь-яка людина, яка наділена владою, схильна зловживати нею, і вона буде йти у цьому напрямку, доки не досягне належної їй межі».

Хабарництво як злочин, що передбачав суворе покарання, згадується у зведенні законів Вавилону «Кодекс Хаммурапі» (2200 р. до н. е.). Відповідно до записів літописців, хабарі з'явилися ще у Стародавній Русі, і відразу з ними почали рішучу боротьбу. До XVIII ст. чиновники на Русі жили завдяки так званим «годуванням», або «подношенням». У радянські часи корупція проявлялася у вигляді статусної ренти, якою могла скористатися передусім партійна номенклатура[2, с. 20].

У Старому Завіті (Біблія) йдеться про те, що Мойсею було дано пораду призначати службовцями та суддями тих, хто ненавидить нечесні прибутки. Пізніше Мойсей проповідував проти прийняття подарунків, тому що вони «засліплюють очі» та призводять до несправедливості: «Бо Я знаю про ваші численні провини і про ваші великі гріхи: тиснете ви справедливого, берете ви підкупа та викривляєте право убогих у брамі [в суді]» (Ам., 5:12). У Корані також існує спеціальна заборона платити хабарі[3, с. 45].

Таким чином, корупція відома ще з давніх часів. Невтішним є те, що з розвитком державно-правових явищ розвивається й це антиправове явище. Перемінними у цьому випадку є лише її види, характер й масштаби. У сучасному світі більшість країн мають на меті подолання корупції, як один із пріоритетних напрямків внутрішньої політики. Корупція виникає, розвивається й змінюється впродовж певного періоду часу, породжуючи ланцюг корумпованих відносин й не може зародитися за один день. Вона є наслідком сукупності політичних, економічних, соціальних та інших напрямів та тенденцій життя держави.

За даними світового Індексу сприйняття корупції в Україні маємо наступні результати : за 2019 – 30, за 2018 – 32, за 2017 – 30, за 2016 – 29, за 2015 – 27, за 2014 – 26, за 2013 – 25, за 2012 – 26 балів із 100 можливих[4]. Із наведеної статистики зрозуміло, що українська держава має великі проблеми з проявами корупції. Загалом, із кожним роком показник сприйняття корупції у нашій державі поступово збільшується, але це збільшення є досить незначним й тому, наша країна повинна прикласти суттєві зусилля задля покращення ситуації із розвитком корупції й зайняти стабільне положення такої країни, де це детермінуюче явище не буде однією з головних проблем сьогодення.

Проблематика питання щодо запобігання корупції є надзвичайно актуальною на сьогодні. Так, у Законі України «Про запобігання корупції» визначено, що корупція – використання особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [5].

У Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції ратифікованою відповідно до Закону України від 18 жовтня 2006 р. № 251-V зазначено, що держави-учасниці цієї Конвенції, будучи переконаними в тому, що корупція вже не є локальною проблемою, а перетворилася на транснаціональне явище, яке

впливає на суспільства й економіки всіх країн, що зумовлює винятково важливе значення міжнародного співробітництва в галузі запобігання корупції та контролю за нею, будучи переконаними також у тому, що всеосяжний і комплексний підхід є необхідним для ефективного запобігання корупції та боротьби з нею [6].

Відповідно до змісту преамбули Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією ратифікованою згідно із Законом України від 18 жовтня 2006 р. № 252-V, наголошено на тому, що корупція загрожує правопорядку, демократії та правам людини, руйнує належне управління, чесність та соціальну справедливість, перешкоджає конкуренції та економічному розвитку і загрожує стабільності демократичних інститутів і моральним засадам суспільства, вважаючи, що ефективна боротьба із корупцією вимагає розширення, активізації та поліпшення міжнародного співробітництва у кримінальних справах [7].

Отже, зважаючи на вищесказане можна зробити висновок, що корупція є небезпечним викликом ХХІ століття, яка зі світовою глобалізацією не змінює вектор свого розвитку на спад, а лише дестабілізує суспільні відносини, сприяє порушенню прав людей, яка досягла великих масштабів і змушує боротися з нею коаліцією держав, заради ефективного її подолання. Протидія цьому антиправовому явищу має стати одним із пріоритетних завдань державної політики будь-якої країни задля гармонізації та покращення якості суспільного життя їхніх громадян.

Список літератури

1. Романов М. В. Основні засади запобігання корупції. ГО «Харківська правозахисна група». Харків: ТОВ «Видавництво „Права людини“», 2017. 176 с.
2. П'ясецька-Устич С. Теоретичні аспекти аналізу корупції як системного явища в сучасній українській економіці. Причорно морські економічні студії. 2018. Вип. 28(1). С. 19-26.
3. Гудков, Д.В. Адміністративно-правові засоби запобігання і протидії корупції [Текст]: автореферат ... канд. юрид. наук, спец.: 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / Д.В. Гудков. - Суми: СумДУ, 2018. - 249 с.
4. Офіційний сайт Transparency International. URL: <https://www.transparency.org>. (дата звернення: 20.10.2020)
5. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. №1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
6. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 р. (ратифікована згідно із Законом України «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції» від 18 жовтня 2006 р. № 251-V) / Верховна Рада України: офіц. веб-портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 (дата звернення 20.10.2020).
7. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27 січня 1999 р. (ETS173). (ратифікована згідно із Законом України «Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» від 18 жовтня 2006 р. № 252-V) / Верховна Рада України: офіц. веб-портал. URL:

http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_101/print1479538203412785(дата звернення 20.11.2020).

CAVEAT EMPTOR ЯК СКЛАДОВА ПРИНЦИПУ ДОБРОСОВІСНОСТІ: ПИТАННЯ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ У СФЕРІ НЕРУХОМОГО МАЙНА

Галецький Ярослав Пертович

студент 4 курсу Інституту права
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

Із глобалізацією сучасного світу в українську правову систему все більше проникають європейські та англосаксонські правові конструкції. Це явище стало причиною появи нових для вітчизняного цивільного права інструментів: корпоративний договір, довірча власність як спосіб забезпечення зобов'язання тощо. Із цим же явищем пов'язане все ширше застосування принципу римського права *caveat emptor*.

1. Що розуміти під *caveat emptor*?

Принцип *caveat emptor* (повна назва - *Caveat emptor, quia ignorare non debuit quod jus alienum emit*) дослівно можна перекласти як «нехай покупець остерігається і не нехтує природою майна, яке він купує». [1] Його суть полягає у тому, що тягар передбачення усіх ризиків, пов'язаних з об'єктом купівлі-продажу лежить на покупцеві. Антиподом йому є принцип "*caveat venditor*", який, втім, використовується рідше. Принцип «*caveat emptor*» існує в Україні під конструкцією належної (розумної) обачності, яка в свою чергу є складовою принципу добросовісності, який закріплено статтею 3 ЦК України.

Вперше конструкцію належної обачності було розтлумачено Постановою Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ №5 від 07.02.2014, у якій було вказано ознаки добросовісного набувача майна в контексті положень статті 388 ЦК. Пунктом 25 цього документу зазначається: «Набувач визнається добросовісним, якщо при вчиненні правочину він не знав і не міг знати про відсутність у продавця прав на відчуження майна, наприклад, вжив усіх розумних заходів, виявив обережність та обачність для з'ясування правомочностей продавця на відчуження майна. При цьому в діях набувача не повинно бути і необережної форми вини, оскільки він не лише не усвідомлював і не бажав, а й не допускав можливості настання будь-яких несприятливих наслідків для власника.» [2]

Важко недооцінити важливість цієї засади для цивільного обороту. Оскільки вище було згадано про те, що належна обачність є складовою принципу добросовісності. Вона дозволяє суду правильно оцінити докази та прийняти справедливе рішення у справі, а також встановлює роздільний режим захисту прав та інтересів добросовісного на набувача. Це, зокрема,

проявляється у способах захисту порушеного права, які можуть бути застосовані щодо майна, яке знаходиться у добросовісному володінні.

2. Природа складнощів, що виникають при використанні принципу

Попри роз'яснення пленуму ВССУ, чому не можна говорити про те, що ця конструкція належно застосовується у вітчизняному судочинстві? Ми бачимо декілька причин.

По-перше, часто національні суди бояться здійснювати тлумачення положень договору та закону, а саме – відходити від звичних постулатів, які, на жаль, формувалися не один рік. Періодично рішення у справах характеризуються надто позитивістським піходом до інтерпретації тексту закону та договору, формальною оцінкою специфічних обставин конкретної справи, неврахуванням волі та намірів сторін при здійсненні тлумачення тощо. Непоодинокими є випадки надання переваги тексту закону перед положеннями відповідного договору.

По-друге, складнощі процесу тлумачення можуть бути зумовлені і специфікою континентальної правової системи. Суддя Верховного суду Ізраїлю Аарон Барак у своїй роботі «Суддівський розсуд» говорить те, що суд у своєму тлумаченні в континентальній правовій системі обмежений змістом норми, яка є його предметом, тож для відступу від нормативного тексту потрібні не просто вагомні – а виключні підстави. Таким чином встановлюються межі суддівського розсуду і так званої суддівської нормотворчості. [3 с.80, 240] При вузькому розумінні цього підходу, тлумачення може ототожнюватися із відступом від змісту норми, що, звісно, є некоректним. Ключовим фактором для уникнення таких складнощів є усвідомлення того факту, що мова йде не про текст, а про зміст відповідної норми.

3. Проблеми правозастосування

Хрестоматійними прикладами таких помилок є неправильне застосування вітчизняними судами положень статей 229 (наслідки вчинення правочину під впливом помилки) та 230 (наслідки вчинення правочину під впливом обману) Цивільного кодексу України. У цьому контексті потрібно провести аналіз абз.2 ч.1 ст.230 ЦК України, у якому сказано: «Обман має місце, якщо сторона заперечує наявність обставин, які можуть перешкодити вчиненню правочину, або якщо вона замовчує їх існування».

З такого викладення нормативного матеріалу можемо зробити наступні висновки:

- обман може існувати як у формі заперечення певних обставин, так і у їх свідомому замовчуванні стороною
- ці обставини повинні перешкоджати вчиненню правочину

Ключем до правильного застосування належної обачності у контексті цих статей є тлумачення помилки й обману через призму значення слова «замовчування» у конструкціях статей 229 і 230 ЦК України.

Не до кінця можна погодитися із тлумаченням обману, викладеному у рішеннях Касаційного господарського суду у справах №910/9879/18, №911/485/18. Мій скепсис, втім, стосується лише теоретичних висновків, які мають виключне значення для національної правозастосовної практики, і ніяким чином не покликаний кинути тінь на вмотивованість судового рішення. Так, КГС зводить свою позицію у частині замовчування до того, що під обманом потрібно розуміти: повідомлення відомостей, які не відповідають дійсності; заперечення наявності обставин, які можуть перешкоджати вчиненню правочину; замовчування обставин, що мали істотне значення для правочину (наприклад, у зв'язку з ненаданням технічної чи іншої документації, в якій описуються властивості речі). [4,5] При цьому суд не робить уточнення про можливість сторони самостійно виявити або передбачити можливість наявності таких обставин, інакше кажучи – проявити належну обачність.

Вважаю, що головною ознакою наявності обману при вчиненні правочину повинні бути виключно активні дії сторони, які унеможливають виявлення тих чи інших обставин (замовчування), як наприклад неправомірний вплив на спеціалістів, що здійснюють технічну експертизу, подробицю технічної документації, унеможливлення здійснення об'єктивного аналізу предмету правочину тощо. Що ж стосується помилки, то особа не просто мала не знати про певні факти, але й не могла б дізнатися про їх існування навіть у випадку вчинення усіх дій для пошуку інформації.

4. Caveat emptor у Законі України «Про іпотеку»

Добросовісність у розрізі caveat emptor закріплена й на рівні нормативно-правових актів, що мають вищу юридичну силу. Стаття 23 Закону України «Про іпотеку» говорить про те, що у разі переходу права власності (права господарського відання) на предмет іпотеки від іпотекодавця до іншої особи, у тому числі в порядку спадкування чи правонаступництва, іпотека є дійсною для набувача відповідного нерухомого майна, навіть у тому випадку, якщо до його відома не доведена інформація про обтяження майна іпотекою. Зазначене положення законодавства оспорювалось у Конституційному суді України громадянином Дерменжи А.В., який у своєму конституційному поданні посилався, зокрема, на те, що вказана частина статті не відповідає Конституції України. КСУ вмотивовано відхилив такі доводи, сказавши про те, що покупець не був позбавленим можливості отримати інформацію про обтяження предмета договору купівлі-продажу іпотекою, згадуючи належну обачність [6]. Від себе додаю, що відсутність запису про іпотеку в Єдиному державному реєстрі речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень ніяк не заважало суб'єкту конституційного звернення перевірити наявність судових рішень щодо об'єкту нерухомого майна в Єдиному державному реєстрі судових рішень, що без

значних зусиль вдалося автору цієї статті. Таким чином, покупець квартири (предмета договору купівлі-продажу та договору іпотеки, укладеного для його забезпечення) прийняв на себе усі ризики, пов'язані із невчиненням таких дій, що повністю відображає суть принципу «caveat emptor».

5. Висновки Верховного Суду і практика Європейського суду з прав людини

Незважаючи на дещо критичну позицію, висловлену у розділі 3 цієї роботи, внесок Верховного Суду до правильного спрямування судової практики із застосування принципу добросовісності у розрізі теми цієї роботи неможливо недооцінити.

Як зазначено у статті 36 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»: «Верховний Суд є найвищим судом у системі судоустрою України, який забезпечує сталість та єдність судової практики у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом». Тож питання правозастосування, складовою якого є й судові тлумачення прямо залежить від висновків цього судового органу.

Важко не погодитися із словами судді Касаційного цивільного суду В. Кратом, який сказав про те, що добросовісність є певним стандартом поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони. Надзвичайно цікавою у цьому контексті є Постанова КЦС у справі №449/1154/14 від 16.05.2018 у розрізі аспектів застосування судом касаційної інстанції конструкції «добросовісного іпотекодержателя», який, як вбачається із контексту рішення, виконав усі належні дії для встановлення права власності потенційного іпотекодавця перед укладенням відповідного договору. [7] Такі дії банку послужили підставою для задоволення їх касаційної скарги.

Прикметною у контексті теми роботи є справа Поняєва та інші проти Росії. Хоча Європейський суд з прав людини (далі в абз. – суд, ЄСПЛ) у своєму рішенні і прийняв позицію заявниці, фактично застосувавши принцип «caveat venditor», таке його рішення, була зумовлене специфікою національного законодавства РФ у сфері державної реєстрації, яке має певні відмінності у порівнянні з українським. Мою увагу привернула окрема думка судді А. Шайо, який стверджує про наявність у нього сумнівів щодо добросовісності пані Поняєвої як набувача, оскільки вона купила квартиру за заниженою вартістю, не проявивши при цьому належної обачності. Професор Шайо стверджує про те, що нелогічним є підхід, застосований судом, за яким купівля повинна передбачати менші ризики, аніж продаж, що і стало підставою для констатації порушення положень статті 1 протоколу 1 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. При цьому він заявляє, що суд залишив поза увагою Римське право, яке застосовується уже не одну тисячу років. [8]

6. Висновки

Отже, належна обачність є логічною конструкцією цивільного права, яка вимагає вчинення усіх дій з боку покупця для передбачення потенційних ризиків,

пов'язаних із таким правочином. Вона дозволяє забезпечити стабільність цивільного обороту шляхом зменшення кількості судових рішень, якими договори визнаються недійсними, незважаючи на невчинення стороною усіх дій, що від неї залежали, що у свою чергу спростить обіг грошових коштів в економіці.

Список літератури:

1. Caveat emptor [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://en.wikipedia.org/wiki/Caveat_emptor.

2. Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав: Постанова пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 07.02.2014 №5. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14>.

3. Барак А. Суддейское усмотрение / Аарон Барак., 1999.

4. Постанова Касаційного господарського суду у справі №910/9879/18 від 25.07.2019. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83431182>.

5. Постанова Касаційного господарського суду у справі №911/485/18 від 10.04.2019. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81112290>.

6. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційною скаргою Дерменжи Андрія Вікторовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин першої, другої статті 23 Закону України „Про іпотеку“ від 14.07.2020. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-20>

7. Якуша В. Як ВС долає шлях від добросовісності до «чистих рук» [Електронний ресурс] / Вікторія Якуша // Закон і Бізнес. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: https://zib.com.ua/ua/145037-yak_verhovniy_sud_dolae_shlyah_vid_dobrosovisnosti_do_chisti.html.

8. CASE OF PONYAYEVA AND OTHERS v. RUSSIA [Електронний ресурс] // European Court of Human Rights. – 2404. – Режим доступу до ресурсу: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-168704>.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ В КІБЕРПРОСТОПРІ

Кавин Святослав Ярославович

аспірант, факультет міжнародних відносин
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: 0000-0002-6189-3848

Кавин Ольга Миколаївна

аспірантка, кафедра фінансово-економічної безпеки,
Українська академія друкарства

Кавин Ярослав Михайлович

доцент, к.т.н., начальник управління міжнародних зв'язків
Українська академія друкарства

Стрімкий розвиток інформаційних технологій поступово трансформує світ. Щодня суспільство стикається із необхідністю користування інформаційними технологіями – від соціальних мереж, розміщення інформації про свої персональні дані в інтернеті до користування банкоматами, банківськими рахунками і т.п. У зв'язку із цим виникає питання, чи врегульовано дану проблему відповідним законодавством (як міжнародним так і національним) і як захистити власну інформацію від кіберзлочинців. Особливу занепокоєність викликає можливість розробки, застосування та розповсюдження інформаційної зброї, виникнення у зв'язку з цим загрози інформаційних війн та кібертероризму, чії негативні наслідки можна порівняти з наслідками застосування зброї масового знищення. Продовжують поширюватися випадки незаконного створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації, незаконних фінансових операцій, крадіжок та шахрайства у мережі Інтернет. Кіберзлочинність стала транснаціональною проблемою та здатна завдати значної шкоди інтересам особи, суспільства і держави в цілому.

На сьогоднішній день провідні держави світу та суспільство в цілому все більшою мірою покладаються і, відповідно, залежать від безперешкодного функціонування кіберпростору, під яким пропонується розглядати сукупність взаємопов'язаних інформаційних ресурсів, програмного забезпечення, баз та банків даних, що обробляються в комп'ютерних мережах і пов'язаній з ними інфраструктурі, разом з об'єктами, що підпадають під їх контроль та управління. Захист інтересів держав та громадян в кіберпросторі стає життєво важливим завданням, яке перетворює безперешкодне використання ІТ-мереж на питання безпеки й оборони. Потенційна небезпека може загрожувати системам державного та військового управління, економіки та промисловості. Для

створення і підтримання належного рівня захисту інформаційних систем розробляється система правових норм, що регулюють відносини в інформаційній сфері, визначаються основні напрями діяльності в цій сфері, формуються або перетворюються органи та сили забезпечення інформаційної безпеки і механізм контролю та нагляду за їх діяльністю. Цей напрямок діяльності розвивається по наступним шляхам – правове регулювання обігу та захисту інформації; правові основи захисту інформаційних технологій; правові основи безпеки інформаційної інфраструктури; правове регулювання безпеки інформаційного розвитку. [1-3] Відповідно формується нова стадія розвитку суспільства, яка вимагає встановити тотожні спеціальні правові заходи, що забезпечують інтереси осіб – учасників відносин з отримання, зберігання, обробки та надання інформації.

Інформаційне законодавство має регулювати суперечність між потребами особи, суспільства та держави у розширенні вільного обміну інформацією та окремими обмеженнями на її поширення. [4, с. 23] Держава, в арсеналі якої є величезний набір засобів впливу на суспільні відносини в інформаційній сфері, цілком природно повинна виступати головним суб'єктом політики інформаційної безпеки. Якщо розглядати інформаційну безпеку як певні умови, параметри і характеристики інформаційних процесів, що відбуваються в інформаційній сфері держави, то саме держава має можливість за допомогою нормативно-правового регулювання визначити єдині, загальнообов'язкові стандарти інформаційних процесів, що відповідають уявленням про безпеку тих сил, що здійснюють політичну владу в цій державі. Зазначені уявлення стають основою державної політики інформаційної безпеки і уособлюються у відповідних нормативно-правових актах. Рівень інформаційної безпеки залежить не лише від цілей відповідної державної політики, а й від її змісту.

Таким чином, інформаційне законодавство має регулювати суперечність між потребами особи, суспільства та держави у розширенні вільного обміну інформацією та окремими обмеженнями на її поширення. До галузей законодавства, що повністю присвячені питанням регулювання інформаційних відносин належать: законодавство про засоби масової інформації; законодавство про формування інформаційних ресурсів, створення інформаційних продуктів, надання інформаційних послуг та інше; законодавство про інтелектуальну власність; законодавство про інформаційну та кібернетичну безпеку; законодавство про порядок реалізації права на пошук, отримання, передачу та використання інформації.

Список літератури:

1. Кормич Б. А. Організаційно-правові засади політики інформаційної безпеки України [Текст] / Одеська національна юридична академія. – О.: Юридична література, 2003. – 471 с.
2. Кормич Б. А. Інформаційне право [Текст] / Б. А. Кормич. – Х.: БУРУН і К, 2011. – 334 с.

3. Ліпкан В. А. Правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні: [монографія] / В. А. Ліпкан, І. М. Сопілко, В. О. Кір'ян / за заг. ред. В. А. Ліпкана. – К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2015. – 664 с.
4. Марущак А. І. Інформаційне право: регулювання інформаційної діяльності [Текст]: Навчальний посібник / Марущак А. І. – К.: Дакор, 2011. – 344 с

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОЛИТИКА В ИНТЕРЕСАХ ЗАЩИТЫ ПРАВ ДЕТЕЙ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Капсаямов Кайрат Жаксылыкович,

кандидат юридических наук, профессор
Университет «Туран-Астана», Казахстан

Капсаямова Сауле Серикпаевна,

кандидат юридических наук, доцент
Евразийский национальный
университет им. Л.Н. Гумилева, Казахстан

Аккулов Рустем Турдалиевич,

магистр юридических наук
Университет «Туран-Астана», Казахстан

Участие государства в решении проблем детства, указывает О.В. Бутько, должно основываться не на абстрактной, а на конкретной приоритетности интересов ребенка. Это должно находить отражение как в содержании политики государства в экономической, социальной, духовной и иных сферах жизни, так и в повышении качества принимаемых законов и всей организационно-юридической деятельности [1, с.34].

А.Т. Ащеулов подчеркивает, что без сомнения, хорошо развитое законодательство способствует обеспечению законности. Правовая система, несомненно, должна выражать верховенство Основного закона (Конституции Республики Казахстан) перед другими законами. При этом законодательство не должно содержать в себе противоречий. Необходимы хорошо организованные экономические и правовые меры, психологические и идеологические средства обеспечения эффективного определения судьбы детей. Это тем более важно в переходные периоды, когда меняются политические, экономические и правовые ориентиры. Более того, во время переход к рыночной экономике значение законности неизмеримо возрастает, и объясняется это необходимостью повышения в этот период авторитета права, правового обеспечения реформ. Именно от соблюдения законности зависит охрана прав детей и молодого поколения. Будущее детей не может обеспечиваться лишь принятием указа или закона. При всем их высоком содержании они не могут исчерпывающе решать детские проблемы. Нужна постоянная практика по строгому соблюдению законов и других правовых актов, пронизывающая деятельность граждан, должностных лиц, органов и учреждений [2, с.23].

Государственная политика Казахстана в интересах детей выражается в: обеспечении законных интересов и прав детей, недопущение их унижения и физического насилия, укрепление важных гарантий законных интересов и прав

детей, а также восстановление в случаях нарушения указанных прав; выработка законодательных основ гарантий обеспечения прав ребенка, образование необходимых организаций и органов по защите и охране законных интересов и прав детей; содействие интеллектуальному, физическому, нравственному и духовному развитию ребенка, формирование в них миролюбия, патриотизма и гражданственности, а также реализации личности детей в интересах народных традиций, общества, государства, а так же достижений мировой и национальной культуры; обеспечение целеустремленной деятельности по формированию у детей правовой культуры и правосознания [3].

Политика нашего государства в интересах ребенка является приоритетной сферой деятельности общественных и государственных органов, она образована на следующем [4, с.26]:

- обеспечении прав детей на законодательном уровне;
- ответственности граждан и должностных лиц за ограничение законных интересов и прав детей, а так же за причинение ему вреда.

Государственные органы обеспечивает личную неприкосновенность детей, выполняет его защиту от психического и физического насилия, унижающего, жестокого либо грубого обращения, ущемляющего закрепленные в Конституции РК права и свободы человека и гражданина.

Приоритет воспитания в современной молодежной политике государства является главенствующим, поскольку применение жестких мер наказания не всегда способствует изменению поведения подростка в сторону исправления. Значительная роль в этом отведена административному законодательству.

Правовая охрана детства, М.С. Нарикбаевым понимается, как определяемое потребностями и возможностями страны и основанное на осознании и учете сложившихся исторически традиций и современной социальной обстановки направление деятельности государства и общества по использованию возможностей права для достижения сформулированных и согласованных способов, обычаев, целей интеграции в общество подрастающего поколения, обеспечения его социально приемлемых потребностей и интересов [5, с.11-12].

Исходя из нашего вышеизложенного исторического анализа развития института защиты прав детей, к сожалению, проблема прав ребенка существовала в Казахстане во все времена. Несмотря на многочисленные нормативно-правовые акты, эта проблема не решена и сегодня. Социально-экономическая ситуация в стране диктует острую необходимость разработки научно обоснованного комплекса мер, создающих эффективную систему мер для реализации прав ребенка.

Но в отличие от взрослых, ребенок не обладает необходимым опытом и знаниями. При частичной дееспособности он не всегда может найти искомое, конструктивные варианты решения собственных проблем в противостоянии с отрицательными обстоятельствами и проблемами бытия.

Согласно информации Комитета по охране прав детей МОН РК, по результатам сводного второго и третьего докладов Комитетом ООН высоко оценены принимаемые республикой меры по вопросам обеспечения прав детей,

в частности отмечен опыт в сфере альтернативного ухода за несовершеннолетними, оставшимися без попечения родителей и родственников, поддержана инициатива формирования новых видов семейного воспитания. Положительным признан комплекс законодательных, институциональных, финансовых и иных мер государства, принятых во исполнение обязательств, вытекающих из Конвенции. Отмечена также имплементация в национальное законодательство нормы Факультативного протокола к Конвенции о правах ребенка, касающейся участия детей в вооруженных конфликтах [6].

На сегодняшний день нормативно-правовую базу регулирования и охраны прав детей в Казахстане составляют такие специальные законодательные акты, как законы "О домах юношества и детских деревнях семейного типа", "О социальной и медико-педагогической коррекционной поддержке детей с ограниченными возможностями", "О правах ребенка в РК", "О профилактике правонарушений среди несовершеннолетних и предупреждении детской безнадзорности и беспризорности" и другие производные от них подзаконные нормативные акты.

Принятые нормативно-правовые акты, законы и указы позволили существенно усовершенствовать защиту законных интересов и прав детей.

За период ратификации Конвенции о правах ребенка Казахстан неоднократно подготавливал отчеты в Комитет ООН по правам ребенка о реализации его положений. Объединенный 2 и 3 отчет, сформированный Правительством РК, был предметом обсуждения на 45-й сессии Комитета ООН по правам детей в мае месяце 2007 года.

Комитет ООН по правам ребенка позитивно отметил усилия, принимаемые нашей страной в сфере охраны прав детей. При обсуждении отчета одним из положительных показателей признано совершенствование и развитие современной законодательной базы, а также взаимодействие органов государства с международными организациями и разнообразными органами ООН по вопросам защиты детства. Положительно оценен опыт Казахстана в сфере альтернативного ухода за детьми, оставшимися без попечительства родителей: образование детских деревень семейного типа, «домов надежды», домов юношества. Была поддержана инициатива формирования новых форм семейного воспитания: попечительство, опека, приемные семьи, патронат. Так же Комитетом ООН по правам ребенка было одобрено разработка разных стратегий и планов в области поддержки молодежи, образования и здравоохранения.

Одним из советов Комитета было основание независимого компетентного органа по осуществлению положений Конвенции ООН по правам ребенка, охватывая действенную координационную работу между местными и центральными исполнительными органами во взаимодействии с НПО. На основании данных рекомендаций и постановлением Правительства РК в 2006 году был образован Комитет по охране прав детей МОН РК, а в 2007 года - департаменты по защите прав детей во всех регионах страны. Данная мера позволила основать в республике новую систему государственного управления

правозащитной деятельностью в интересах детей, важнейшим компонентом которой проявляется в нравственно-духовном развитии человека.

Кроме того, в целях обеспечения конвенционных обязательств, Правительством была утверждена Программа «Дети Казахстана» на 2007-2011 годы, где особое внимание было уделено защите наиболее уязвимых категорий детей. В республике в отчетном году, во исполнение последних рекомендаций Комитета ООН, принята Концепция развития системы ювенальной юстиции, Министерством обороны в учебные программы военных учебных заведений включено изучение международных стандартов в области прав детей. 20 ноября 1989 г. Организация Объединенных Наций приняла «Соглашение (Конвенцию) о правах детей и подростков» - «Konvention ueber die Rechte des Kindes» (далее Конвенция о правах детей), которая вступила в силу 2 сентября 1990 года. И хотя, в 1993 году Казахстан ратифицировал Конвенцию ООН о правах ребенка, но с тех пор в стране нет специального государственного органа, ответственного за проблемы детей.

Государство осуществляет свою власть, располагая реальной организационной силой - механизмом правового регулирования. Механизм является структурным и предметным олицетворением государства, представляет собой материализованный объект, из которого оно состоит. Можно сказать, что механизм есть функциональная деятельность государства.

Таким образом, механизм государства определяют как целостную иерархическую систему государственных органов и учреждений, практически осуществляющих государственную власть, задачи и функции государства. Поэтому элементом механизма обеспечения прав ребенка следует считать правовое регулирование. Этот элемент механизма включает в себе организационно-правовые основы деятельности органов и учреждений государства по проведению в жизнь политики в области охраны прав ребенка.

Государство и государственную власть юридически оформляет право, делая их тем самым легитимными, то есть законными. Государство и право неразсторжимы, их связь очевидна. В настоящее время правовая наука полагает, что важнейшими сферами влияния государства на право являются правореализация и правотворчество. Государство буквально не создает, не творит право, оно законодательно закрепляет и оформляет то, что уже сформировалось в обществе в виде объективной необходимости, правовых, нравственных и общественных идеалов и иных общезначимых обстоятельств. Однако, так либо иначе, государство придаст праву главные свойства - общеобязательность и формальную определенность [7, с.12].

В.М. Корельский подчеркивает, что право, в свою очередь, законодательно регламентирует государство, оформляет все важные стороны его функционирования и этим самым придает государственной деятельности легитимные свойства. Оно определяет порядок организации государственных органов, регулирует их полномочия и упорядочивает их взаимоотношения между собой, подчиняет государственную деятельность установленному правовому порядку, учреждает границы вмешательства государства в частную жизнь граждан, деятельность институтов гражданского общества и т.п. На

основании правовых институтов устанавливаются меры и виды государственного принуждения, в результате чего оно становится контролируемым и правовым. Право определяет направление человеческой деятельности, вводит ее в общие рамки мировых цивилизованных общественных отношений [8, с.131].

В связи с изложенным, государственный механизм правового регулирования защиты прав ребенка состоит из правового регулирования в целом, разрешения споров и определения мер ответственности за правонарушение.

Государства, соглашаясь на международно-правовое регулирование основных прав и свобод человека, берут на себя соответствующие обязательства. Объекты таких обязательств - права человека, в том числе - права детей - претворяются в жизнь самими государствами. Однако их осуществление подлежит контролю со стороны международного сообщества. В этом состоит одна из принципиальных специфических черт международно-правовой защиты прав человека. Контроль оказывает самое серьезное влияние на эффективность применения согласованных норм и принципов международного права, на их реальное соблюдение каждым государством - участником международных соглашений. Формы такого контроля во многом зависят от характера нарушений прав человека и могут быть самыми разнообразными. Они определяются Уставом ООН, решениями Организации Объединенных Наций и ее специализированных учреждений, международными соглашениями универсального и регионального характера [9, с.30].

С нашей точки зрения необходимо остановиться на проблемных вопросах механизма правового регулирования защиты прав детей, которые не регламентированы в нормах Конституции Республики Казахстан, а именно:

- право детей и подростков на особые меры по охране их прав;
- право ребенка на регистрацию, имя и гражданство;
- равенство в правах детей, рожденных в браке и вне брака;
- недискриминация детей по признаку семейного происхождения, равенство детей в пользовании социальной защитой;
- право на защиту от экономической и социальной эксплуатации;
- право родителей при выборе образования детей;
- права несовершеннолетних правонарушителей.

Наиболее результативной является нормотворческая деятельность по защите прав ребенка. Она ведется по трем направлениям:

- закрепление прав ребенка в общих декларациях и конвенциях по правам человека либо в международных соглашениях, регламентирующих права отдельных социальных групп, тесно связанных с ребенком (права женщин), или в определенной области отношений (семейных, трудовых, образования);

- разработка деклараций и конвенций, специально регулирующих права ребенка;

- во Всеобщей декларации прав человека в Международных пактах о правах человека был сформулирован ряд положений, непосредственно касающихся прав и интересов детей:

- a) принцип равенства детей,

- б) норма о защите материнства и младенчества,
- в) о защите детей от эксплуатации,
- г) право детей на образование.

В настоящее время законодательство, регулирующее деятельность должностных лиц и государственных органов по охране прав и свобод ребенка, профилактику административных правонарушений несовершеннолетних и привлечение их к мерам административной ответственности, основывается на Конституции РК, КоАП РК, «Концепции государственной молодежной политики в Республике Казахстан», «Типовом положении о комиссии по защите прав несовершеннолетних», Законе РК «О профилактике правонарушений среди несовершеннолетних и предупреждении детской безнадзорности и беспризорности», а также на общепризнанных нормах международного права и нормативно-правовых актах нашего государства.

Охрана прав ребенка предполагает увеличение общественной правовой культуры, воспитание у молодого поколения уважения к Основному Закону, обычаям, традициям и коренным идеям страны.

Государство предпринимает безотлагательные меры по уменьшению социальной напряженности в молодежной среде, в противодействии наркомании, алкоголизму, девиантным и асоциальным явлениям в молодежной и подростковой среде. Однако эти меры не всегда эффективны, что вызывает особую тревогу и озабоченность со стороны государства.

Таким образом, для обеспечения действенного функционирования механизма защиты ребенка необходимо:

- совершенствование нормативной базы;
- стимулирование правомерной деятельности в сочетании с мерами ответственности за правонарушения;
- повышение заинтересованности и активности работников правореализации.

Список литературы:

1. Бутыко О.В. Правовой статус ребенка: теоретический и правовой анализ. Дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. – Краснодар, 2004. – 241 с.
2. Ащеулов А.Т. Конституционное право Республики Казахстан: Учебник. - Алматы, 2001. – 392 с.
3. Закон РК «О правах ребенка в Республике Казахстан» от 8 августа 2002 года № 345 // Ведомости Парламента РК. – 2002. - № 17. - Ст. 154.
4. Баянова З. Права детей в Республике Казахстан в контексте Конвенции «О правах ребенка» // Мир закона. - 2000. - №6. – С. 26-31.
5. Нарикбаев М.С. Правовая охрана детства в Республике Казахстан. – Алматы, 1996. – 366 с.
6. ЕС реализует в Республике Казахстан новый проект в сфере защиты прав детей // *Национальное информационное агентство КазИнформ*, 24 апреля 2018 г.: www.inform.kz.
7. Есентемирова Б.А. Государственно-правовая защита интересов детей. Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. - Алматы, 2005. – 31 с.

8. Теория государства и права: Учебник / под ред. Д. М. Корельского, В. Д. Первалова. 2-е изд., изм. и доп. - М.: Инфра-М., 2002. - 616 с.
9. Шевченко О. Сядут ли за парты дети-изгой? // Столичное образование (Алматы). - 2017. - № 5 (7). – С.29-34.

АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ТА СУЧАСНІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИВЧЕННЯ СУСПІЛЬНИХ НАУК

Никончук Вячеслав Олександрович,

студент за ОР «Бакалавр»

Інституту права

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

Актуальним питанням серед вчених-теоретиків на сьогодні вважається дослідження проблеми щодо розвитку теорії держави і права як фундаментальної науки у розвитку юриспруденції. Оскільки, юриспруденція – це суспільна наука, яка має прикладний характер, то навчальна дисципліна «Теорія держави і права» має значний вплив на розвиток сучасних підходів щодо вивчення суспільних наук.

До основних ознак теорії держави і права вченими доведено, що ця наука вивчає державу і право або вивчення систем про державу і право. Наука теорія держави і права вивчає категоріальні поняття щодо сутності держави, форми держави, типу держав, функцій держави, сутності права, форм права, системи права, правовідносин, механізму правового регулювання, тощо. Дана наука охоплює основні загальні закономірності щодо виникнення, розвитку, функціонування держави та права. Наприклад, «людина – право – держава» є закономірний системо-утворюючий зв'язок, без якого неможливо законодавче закріплення прав і свобод людини й забезпечення державою. Такі основні й загальні закономірності характерні для виникнення держави і права, їх сутності, ознак, функціонування апарату державної влади, дотримання законності та правопорядку, тощо.

Автор дотримується думки, що теорія держави і права є: суспільною наукою, тому, що вивчає такі суспільні явища, як держава і право; юридичною наукою, тому, що вивчає лише державну й правову сторони суспільного життя; загальнотеоретичною наукою, оскільки виявляє та пояснює загальні й основні закономірності розвитку держави та права.

Слід вважати, що предмет науки теорії держави і права, на думку вчених, є історичним. Предмет науки змінюється в міру залучення до сфери пізнання нових властивостей і явищ правової і державної дійсності, а також дає роз'яснення новим термінам, догмам, запереченням, тощо.

Юриспруденція має на меті щодо надання консультацій задля розвитку й зростання суспільства, юридичної практики, юридичної освіти, забезпечення вільного доступу юристів до законодавчої та законотворчої бази.

Головним призначенням юриспруденції з точки зору теоретичної науки, або юридичної науки, це бути науково - обґрунтованим напрямком для застосування практики щодо державної та правової розбудови на підставі пізнання й усвідомлення відповідних суспільних процесів та явищ.

У системі суспільних наук, юридична наука або правознавство, виступає як єдина галузь знань, предметом вивчення якої є держава та право. Ця галузь знань є системою взаємозалежних юридичних наук, яка за сферами прояву може бути диференційована на цикли наук: теоретично-історичні, наприклад, теорія держави і права, історія держави і права, тощо; державознавці, наприклад, конституційне право, адміністративне право, тощо; цивілістичні, наприклад, цивільне право, цивільне процесуальне право, господарське процесуальне право, сімейне право. тощо; криміналістичні, наприклад, кримінальне право, кримінально – процесуальне право, тощо.

Важливу роль в розвитку суспільних наук, в теорії держави і права відіграє методологічна функція. Наприклад, юридична енциклопедія визначає методологію юридичної науки як систему підходів, методів і способів наукового дослідження, теоретичні засади їх використання при вивченні державно-правових явищ.

Отже, методологія будь-якої науки – це вчення про принципи структури, форми та засоби наукового пізнання. Аналогічно методологію правотворчої діяльності можна визначити як теорію та практику дослідження основних напрямів такої діяльності, а також методів та засобів їх реалізації.

Як висновок, автор доводить, що питання розвитку теорії держави і права та сучасні підходи в умовах реформування, зазначає: теорія держави і права як наука, відіграє вагомую роль в розвитку суспільних наук, особливо юриспруденції. В сучасну епоху, суспільство дуже стрімко розвивається, й законодавство має прийматись своєчасно, а це неможливо без втручання теоретичних пояснень і роз'яснень з точки зору науковців-теоретиків із поглибленими знаннями такої вагової науки в юриспруденції як теорія держави і права. Слід також зазначити, що це завжди відбувається на підставі вже отриманих знань, тому саме ця дисципліна як фундаментальна наука є невід'ємною до вивченні юриспруденції.

Список літератури:

1. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. — Харків:Консум, 2001. — 656 с.
2. Kopotun, I. M., Durdynets, M. Y., Teremtsova, N. V., Markina, L. L., & Prisyakova, L. M. (2020). The Use of Smart Technologies in the Professional Training of Students of the Law Departments for the Development of their Critical Thinking. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 19(3).Index Scopus 2020 International ISSN: 1694-2116
3. Teremtsova, N. (2019). The problem of differentiation between private and public law. *Journal Transition Studies Review*, 26(2), 15-22.
4. Проблеми законодавчого регулювання порядку розробки та прийняття нормативно-правових актів : тези доп.та повідомл.сучасн.ІІІ Міжнар.наук-практ.конфер. (м.Київ 2-3 листоп.2017р.)/ за заг. ред.І.Д.Шутака. – м.Харків; Право, 2017. – 344с. – С.166-168
5. Теремцова Н.В. (2010) Бюджетний процес за законодавством України. Монографія.

6. Оверчук О.М. (2020). Механізм правотворчого процесу міжнародних організацій: теоретико-правовий аспект. *Colloquium-journal*, 6 (58), 29-33. (Польща).

ПРАВИЛА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ПІДСУДНОСТІ І ДОСТУПНІСТЬ ПРАВОСУДДЯ

Паскар Ауріка Лазорівна

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри процесуального права
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Право на справедливий суд є одним з ключових прав закріплених і гарантованих Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод [1]. Кожна держава – учасниця повинна вживати законодавчі, адміністративні та інші заходи для практичної реалізації права особи на судовий захист справедливим, незалежним та неупередженим судом.

В Україні право на судовий захист визнається за усіма особами і закріплено на рівні основного закону. Так, ст. 55 Конституції України встановлює, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Згідно ст. 124 Конституції України юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі [2]. Тобто, будь-яка особа, у разі порушення, невизнання або оспорювання її прав може звернутися до суду за судовим захистом.

Практична реалізація конституційного права на судовий захист пов'язана з необхідністю визначення до якого саме суду слід звернутися. В юриспруденції, для встановлення суду, який вправі розглядати конкретний правовий спір використовується поняття «підсудність». Правильне визначення підсудності конкретної цивільної справи та належне оформлення позову є запорукою відкриття провадження у справі. Це гарантія доступності правосуддя та належного судового захисту прав, свобод та інтересів особи.

Інститут підсудності і зокрема, територіальної підсудності, будучи одним з теоретичних і категоріальних базисів доктрини цивільного процесуального права досліджувався в багатьох наукових доробках вчених-процесуалістів. Однак, попри існування значної кількості наукових досліджень інституту підсудності в цивільному процесі, суспільно політичні зміни, які відбуваються нині в Україні, започаткована адміністративно-територіальна реформа, зміна територіальної підсудності судів на тимчасово окупованій території та на територіях, які перебувають в зоні проведення антитерористичних операцій зумовлюють нагальну потребу його дослідження з урахуванням вказаних чинників.

Згідно зі статтею 8 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи в суді, до підсудності якого вона віднесена процесуальним законом [3]. Згідно нормам даного закону судова система України побудована за принципами територіальності, інстанційності і спеціалізації. Встановлення територіальної підсудності пов'язана із принципом територіальності.

Територіальна підсудність, або її ще називають просторова компетенція, визначається як «властивість певної справи належати до відання одного з однорідних судів в залежності від просторових меж його юрисдикції» [4, с. 220].

Цивільний процесуальний кодекс України (далі - ЦПК) питання та правила визначення територіальної підсудності цивільних справ, як одну з найбільш поширених видів підсудності, врегульовує окремим параграфом «Територіальна юрисдикція». За загальним правилом, всі цивільні позови, в яких відповідачем є фізична особа підлягають розгляду судом за зареєстрованим у встановленому законом порядку місцем її проживання або перебування, якщо інше не передбачено законом (ч. 1 ст. 27 ЦПК України). Таким чином, при визначенні територіальної підсудності цивільних позовів до фізичної особи, вирішальними є такі дві юридичні категорії, як місце проживання фізичної особи та місце її перебування [5, с. 69]. У разі пред'явлення позову до юридичної особи, то вони адресуються до суду за їхнім місцезнаходженням, яке встановлюється відповідно до даних Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань (ч. 1 ст. 27 ЦПК України).

З метою забезпечення права на справедливий суд та доступності правосуддя законодавець передбачив низку винятків з наведеного загального правила визначення територіальної підсудності цивільних справ. Зокрема окремими нормами врегульовані питання специфіки визначення суду, який вправі розглядати цивільні справи, у яких однією зі сторін є суд або суди. Вирішення даного питання здійснюється ухвалою суду вищої інстанції. Встановлення і дотримання даного правила є гарантією забезпечення справедливого, об'єктивного та неупередженого розгляду і вирішення такої категорії справ.

Не менш вагомим в аспекті сприяння доступу особи до суду та судочинства є законодавче закріплення можливості позивача, в окремих випадках, за власним вибором визначати підсудність справи. Так, ст. 28 ЦПК України деталізує перелік позовів, які можуть пред'являтися як за загальними правилами підсудності, так і до іншого, визначеного процесуальним законом, суду (альтернативна підсудність). Даний вид підсудності встановлений для ряду відносин, які врегульовані Сімейним кодексом України, відносин щодо відшкодування шкоди, позовів до кількох відповідачів, позовів про захист прав споживачів, позовів до стягувача про визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню, або про повернення стягненого за виконавчим написом нотаріуса та інші.

В умовах сьогодення, поширеними є випадки звернення до суду громадян України, які проживають за кордоном. Доступність національного правосуддя всім громадянам України, незалежно від місця їх проживання чи перебування, гарантується законом. Оскільки такі категорії справ не підпадають ні під правила загальної територіальної підсудності, ні під правила альтернативної підсудності, на практиці виникають труднощі при визначенні суду, до якого слід звернутися таким громадянам. З метою уникнення таких ситуацій цивільне процесуальне законодавство визначає, що підсудність справ за участю громадян України, якщо обидві сторони проживають за її межами, визначається ухвалою судді Верховного Суду (ст. 29 ЦПК України).

Забезпечення правильного й однакового застосування судами норм процесуального закону щодо правил визначення територіальної підсудності здійснено шляхом встановлення процедури передачі справи з одного суду до іншого у разі встановлення, що позов пред'явлено з порушенням правил територіальної підсудності. Вирішення даного питання здійснюється шляхом постановлення відповідної ухвали. Таким чином, навіть якщо справа, яка надійшла до суду належить до територіальної підсудності іншого суду, це не повинно бути перешкодою і підставою для обмеження доступу цієї особи до судового захисту.

Отже, законодавче встановлення правил територіальної юрисдикції, обов'язок їх неухильного дотримання усіма учасниками цивільного судочинства є запорукою справедливого та неупередженого розгляду цивільних справ та сприяє забезпеченню доступності правосуддя через територіальну наближеність суду до особи.

Список літератури:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. [Електронний ресурс]: Рада Європи. Конвенція. Міжнародний документ від 04.11.1950 – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_00
2. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Про судоустрій і статус суддів. *Закон України* від 02.06.2016 № 1402-VIII. [Редакція від 10.12.2020]; [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
4. Цивільний процес України: Підручник; [за загальною ред. д.ю.н., доцента М.М. Ясинка]. – К.: Алерта, 2014. – 744.
5. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар: Вид. 2-ге, перероб. та доп. / за заг. ред. д.ю.н., професора, академіка Академії наук вищої школи України М.М. Ясинка. Київ: Алерта, 2020. – 810с. (ISBN 978-617-566-619-7)

ВОЛЯ ЯК ОСНОВА ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ ЛЮДИНИ

Романова Альона Сергіївна,

доктор юридичних наук, доцент
професор кафедри Теорії, історії та філософії права
Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

Щодо волі, то її можна трактувати як регулятор цілеспрямованої поведінки. У вітчизняній науковій філософсько-правовій літературі вольовий компонент розглядається як необхідний для будь-якого виду відповідальності, оскільки без здатності виробляти, виражати і здійснювати персоніфіковану волю не може бути правової дієздатності, отже, неможливо говорити в такому випадку і про поведінку, що має правове значення для соціоприродного простору і людини. Разом з тим, деякі учені-криміналісти пробували створити власні відмінні дефініції волі в праві [1, с. 30]. Закон виходить з психологічного розуміння волі як саморегуляції людиною своєї поведінки, свідомого спрямування зусиль на досягнення мети або утримання від активності.

Як правило, вольовий акт передбачає боротьбу різних мотиваційних тенденцій. Якщо в цій боротьбі перемагають безпосередні спонукання (зокрема моральні), діяльність здійснюється поза її вольовою регуляцією. На відміну від цього, вольова поведінка передбачає наявність таких психічних процесів, за допомогою яких людина підсилює мотиваційні тенденції, що йдуть від свідомо поставленої мети, і пригнічує протилежні [1, с. 46]. Якщо дотримуватися цього підходу, то, виходячи з положення, що правомірна – це тільки вольова поведінка, доведеться її обмежити тільки тими діями, які вчиняються із внутрішніми зусиллями, причому на противагу своїм почуттям і бажанням, що не зовсім правильно.

Висувається також теорія, що здатність свідомо регулювати свою поведінку розглянута не як постійна властивість людини, а як характеристика її психіки в момент вчинення того чи іншого діяння [2, с. 70–71].

З уваги на сказане, психологічна ознака полягає в тому, що правомірна поведінка людини – це не просто усвідомлена і вольова поведінка, а поведінка, що перебуває під реальним або потенційним контролем свідомості та волі особи. У такому разі, цей контроль, навіть якщо він в конкретний момент і не здійснюється, неодмінно може бути здійснений, інакше говорити про правову поведінку немає підстав.

Також психологічна характеристика волі як установки на досягнення мети має нормальні і дефективні форми свого прояву. Не можна заперечувати, що вчинення будь-яких дій, які не суперечать праву, зокрема дотримання заборон малолітніми або недієздатними, є правомірною поведінкою. Якщо діяння вчинено людиною в патологічному стані і якщо поведінка правомірна, тобто відповідає вимогам права, то робити нічого не треба. У цьому випадку в

поведінці суб'єкта права реалізується право – він дотримується, виконує, використовує, застосовує його [3].

Однак неправильно робити з цього висновок, що психологічна природа правомірних дій не має істотного правового значення. Правомірна поведінка, насамперед, завжди є соціально значущою, а вчинення того чи іншого правомірного діяння – завжди один з проявів людини в соціоприродному просторі.

У юридичній літературі серед ознак правомірної поведінки деякі автори називають позитивне ставлення людини до норм права, на які вона опирається у своїх вчинках. Однак не в усіх випадках правомірна поведінка обов'язково пов'язана з позитивною соціальною оцінкою. Щоправда, такий підхід може призвести до надмірно обмежувального тлумачення такої поведінки, оскільки людина може дотримуватися правових розпоряджень, керуючись і конформістською позицією щодо правових вимог, і боязню покарання за інші варіанти поведінки. Разом з тим, правомірна поведінка не перестає бути правомірною від того, що її суб'єктивну сторону становлять соціальні мотиви. Крім того, загалом людина діє, не співвідносячи своєї поведінки з приписами правових норм, а за звичкою, відповідно до конкретних життєвих обставин, за нормами природного права, або ж це пов'язано просто з елементарним незнанням людиною норм права. Усе це також наводить на думку, що позитивне ставлення до норм права не може характеризувати всю сукупність правомірної поведінки, тому не може розглядатися як основна властивість правомірної поведінки.

Серед основних властивостей правомірної поведінки є здатність спричинювати певні наслідки. Йдеться не лише про юридичні наслідки, а й про природно-правові «реакції» онтологічного простору (так званий «закон бумеранга»).

Правомірну поведінку людини не можна аналізувати лише за зазначеними підходами, адже поведінка людини в соціоприродному, природно-правовому просторі і позитивно-правовому полі має бути оцінена з урахуванням і соціальних, і юридичних, і психологічних властивостей правомірної поведінки.

Враховуючи розглянуті підходи, можна визначити правомірну поведінку людини як поведінку, що виражається в її взаємовідносинах з іншими людьми та обмежується їхніми правами і свободами, яка не суперечить (відповідає) позитивному праву і нормам природного права, що визнаються справедливими в конкретному суспільстві в певний час. Правомірна поведінка не просто усвідомлена і вольова, це поведінка, що перебуває під реальним або потенційним контролем свідомості і волі людини.

Варто звернути увагу й на той факт, що соціальна цінність правомірної поведінки не зводиться лише до створення матеріальних і духовних цінностей. Набагато більше значення має сам факт дотримання норми права (природного чи позитивного), що й робить таку поведінку правомірною. Як було вже сказано, до аксіологічних властивостей правомірної поведінки відносяться добровільність і свідомість, переконаність і відповідальність людини у вчинках. Ці властивості характеризують суб'єктивну сторону правомірної поведінки і пов'язані з її

психологічною ознакою, що полягає в тому, що правомірна поведінка – це усвідомлена і вольова поведінка.

Список літератури

1. Фельдштейн Г. С. Учение о формах виновности в уголовном праве. М. : Тип. Т-ва В. Чичерин, 1902. 582 с.
2. Братусь Б. С. Аномалии личности. М. : Мысль, 1988. 302 с.
3. Виденеев И. А. Психология девиантного поведения. – Харьков : [б. и.], 1997. 67 с.

ЯКІСТЬ ПОВНОЇ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТА ЗАВДАННЯ УПРАВЛІННЯ

Сьомич М. І.

д. е. н., доцент, професор кафедри публічного управління та адміністрування,
Полтавська державна аграрна академія

Харченко О. В.

магістр, спеціальність «Публічне управління та адміністрування»
Полтавська державна аграрна академія

Основна увага українського суспільства в сфері освіти спрямована сьогодні на створення таких організаційних, управлінських, соціально-політичних та економічних умов, що мали б сприяти як підвищенню якості навчального процесу, так і підвищенню, в кінцевому рахунку, якості підготовки учнів закладів шкільної освіти або здобувачів вищої освіти. Якщо відносно рівня підготовки останніх, то на це спрямовується механізм автономії закладів вищої освіти, посилення їх відповідальності та контролю з боку Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти як незалежного постійно діючого колегіального органу (утвореного у відповідності до Закону України «Про вищу освіту» [1], норми ст. 12 якого відносять агентство до переліку органів, що здійснюють управління у сфері вищої освіти).

Щодо шкільної освіти, то тут фундаментальні засади формування поняття якості створюються нормами ст. 1 Закону України «Про повну загальну середню освіту» [2], що встановлює «якість повної загальної середньої освіти – відповідність результатів навчання, здобутих учнем на відповідних рівнях повної загальної середньої освіти, державним стандартам».

Встановлюючи право кожного на здобуття повної загальної середньої освіти (ст.6), законодавством в одну площину виведено доступність та якість такої освіти. Цей зв'язок є логічно взаємопов'язаний, адже тільки за умов досягнення цих двох складових можна стверджувати про одержання повної загальної середньої освіти. Так, наприклад, абсолютно нівелюється доступність до навчального закладу, в якому з певних причин не надається повна загальна середня освіта належної якості. І, навпаки, навчальний заклад, який є не доступним для споживачів освітньої послуги, втрачає свою значимість навіть за умов надзвичайно високого рівня якості освітньої послуги.

Гармонізувати доступність та якість як складові забезпечення повної загальної середньої освіти покликані зміни в організації та управлінні сферою освіти, що відбуваються у зв'язку з реалізацією реформи децентралізації.

Важливо пам'ятати, що за останні роки суттєво відійшли від розуміння освітнього процесу, як традиційного набору знань, що в ході уроків передаються від вчителя учням узагальнено, усереднено. Погоджуємося з висновком Олени Ярової, що задоволення потреб сучасного суспільства «зумовлює пошук альтернативних моделей, ключовими характеристиками яких мають стати:

- використання індивідуального досвіду навчання кожної дитини;
- інтегрований підхід до організації навчального матеріалу;
- розвиток концептуального мислення, а не поверхове ознайомлення з фактами та процесами;
- забезпечення різноманітними джерелами знань (підручники, бібліотеки, веб-сайти, консультації експертів);
- організація спільного групового навчання;
- набуття автентичних знань у контексті використання;
- поєднання форм класної та позакласної роботи» [3, с. 325].

Зазначимо, що ще в 2014 році, коли тенденції змін в освіті лише набирали обертів, у звіті аналітиків «Агенції розвитку освітньої політики» питання щодо якості освітнього процесу як кінцевої мети та основного напрямку управлінських змін, було поставлено на перше місце відносно таких чинників як прозорість управління середньою освітою, взаємодія органів влади, місцевого самоврядування та громадськості у реалізації освітнього процесу [4].

Протягом тривалого часу необхідною умовою зміни управлінської парадигми у напрямку покращання якості освітнього процесу називалась завершеність реформи децентралізації. Упровадження відповідних змін забезпечило реальне переформатування влади та створення нової управлінської вертикалі в системі шкільної освіти. Протягом десятиріч пострадянського періоду зберігалась певна колізія між повноваженнями органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо бачення їх керівниками функцій місцевих органів у сфері управління освітою, у тому числі визначення ваги розподілу цих функцій. Визначивши кінцевим результатом управлінського процесу підвищення якості отриманих учнями знань, органи влади на місцях переходять до розуміння якісних змін власне самого процесу управління та побудови його за принципом субсидіарності.

Список літератури:

1. Про вищу освіту : Закону України від 01.07.2014 № 1556-VII (діє в редакції 25.09.2020). *Верховна Рада України: офіційний веб-портал*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 24.10.2020 р.)
2. Про повну загальну середню освіту : Закону України від 16.01.2020 № 163-XI (діє в редакції 01.08.2020). *Верховна Рада України: офіційний веб-портал*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 28.10.2020 р.)
3. Ярова О. Б. Тенденції розвитку початкової освіти в країнах Європейського Союзу: дис. ...док. пед. наук: 13.00.01. К., 2018. 531 с.
4. Система управління загальною середньою освітою в Україні на рівні району та області: якість, прозорість, взаємодія : Аналітичний звіт / Автор. кол.: І.В.Іванюк, Л.І.Паращенко, А.Б.Терещенко. Київ, 2014. 130 с.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРІВ ПРО ОБОРОННІ ЗАКУПІВЛІ

Хатнюк Наталія Сергіївни

професор кафедри
публічного та приватного права
Факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка, д.ю.н., доцент

Грибачов Євген Володимирович

студент III курсу
Факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка

ЗАКОН УКРАЇНИ «Про оборонні закупівлі» прийнятий 17.07.2020 проте набирає чинності лише з 01.01.2021. В данній роботі буде дано детальний аналіз новоприйнятому ЗУ «Про оборонні закупівлі» та механізми його дії після набрання чинності.

Закон України «Про оборонні закупівлі» покликаний врегулювати порядок та умови закупівлі не тільки зброї чи важкої техніки, а й закупівлю звичайних товарів, робіт та послуг, наприклад, військового одягу, харчування, пального, канцелярських приладдів тощо. Цей нормативно-правовий акт не є єдиним джерелом котрий буде регулювати данну сферу закупівель. Закон-це інструмент, котрий прийнятий компетентним законодавчим органом, проте не менш важливу роль відіграє Кабінет міністрів України, який повинен у у шестимісячний строк із дня опублікування цього закону, забезпечити, зокрема, прийняття нормативно-правових актів, необхідних для реалізації положень цього закону, створення та первинне наповнення електронного Реєстру учасників відбору та виконавців державних контрактів (договорів) з оборонних закупівель. Простіше кажучи Кабінет міністрів створює «нормативно-правову паутину підзаконних актів» котрі будуть допомагати та також в деяких випадках регулювати данну сферу.

Оскільки головним завданням закону є регулювання або ж введення чогось нового, то почнемо з нововведень, а саме нові види закупівель. Відповідно до ст. 16 Закону, придбання державними замовниками товарів, робіт і послуг може здійснюватися шляхом застосування однієї з таких закупівель:

1) Закрита закупівля-застосовується у випадку закупівлі товарів, робіт і послуг оборонного призначення, що становить державну таємницю. При цьому основною особливістю цього виду закупівель є те, що переговори проводяться лише з учасниками, які включені в електронний реєстр учасників відбору та виконавців державних контрактів (договорів) – системи накопичення, обробки, обліку, захисту та надання даних інформації про учасників відбору та виконавців державних контрактів (договорів);

2) Торги з обмеженою участю(передбачає попередній кваліфікаційний відбір учасників в формі певних етапів);

3) Спрощені торги із застосуванням електронної системи закупівель (це закупівлі, вартість яких від 50 тис. грн. до 200 тис. грн – для товарів та послуг, 1.5 млн грн – для робіт. Для замовників, які здійснюють діяльність в особливих сферах господарювання, закупівля товарів та послуг – до 1 млн грн, а робіт – до 5 млн грн).

4) Спрощений відбір без застосування електронної системи закупівель (лише за нагальної потреби під час дії правового режиму воєнного стану).

При цьому, відповідно, як я вже зазначав вище, до прикінцевих та перехідних положень, питання щодо функціонування реєстру виконавців державних контрактів (договорів) набувають чинності з моменту затвердження порядку та особливостей функціонування реєстру, перевірки відомостей реєстру, підстав, порядку та строків внесення суб'єктів господарювання до реєстру, затвердження, формування та ведення якого покладається на Кабінет Міністрів України, на що у нього є шість місяців із дня опублікування цього закону. Станом на сьогодні незрозуміло, як буде функціонувати зазначений реєстр, який порядок внесення туди суб'єктів господарювання.

Реєстр забезпечує систематизацію та здійснення ретроспективного аналізу (аналіз потрібних відомостей у режимі «запит – відповідь»), що виконується в даному випадку в спеціальній базі даних (реєстрі). даних щодо суб'єктів господарювання в оборонних закупівлях за такими класифікаційними ознаками, зокрема:

1) номенклатура товарів, робіт, послуг оборонного призначення, що виробляється суб'єктом господарювання, робіт і послуг, що виконуються таким суб'єктом;

2) ціна на товари, роботи, послуги оборонного призначення, у тому числі, але не виключно, фіксована ціна на товари, роботи, послуги оборонного призначення, у тому числі за результатами попередніх закупівель, з додержанням законодавства про захист інформації;

3) фінансово-економічний стан підприємства;

4) наявність окремих видів виробничої діяльності підприємства;

5) наявність необхідних виробничих потужностей та технічної спроможності підприємства;

6) наявність необхідних об'єктів права інтелектуальної власності;

7) виконання або участь у виконанні науково-дослідних та інших робіт;

8) наявність потенційних підстав, передбачених цим Законом, для відмови в укладенні контракту (договору) за результатами торгів.

Порядок проведення закритої закупівлі регламентований Законом «Про оборонні закупівлі» та передбачає можливість проведення переговорів та поетапних переговорів із суб'єктами господарювання, які внесені до реєстру. Такий вид закупівлі застосовується виключно стосовно товарів, робіт і послуг оборонного призначення, що становлять державну таємницю, і здійснюється без застосування електронної системи закупівель.

Окремої уваги також потребує введені цим законом нові критерії оцінки пропозицій учасників. Відповідно до ст. 17 Закону, замовник обирає один або

декілька серед таких критеріїв оцінки пропозицій учасників процедур закупівель:

1) Ціна;

2) Ціна разом з іншими критеріями оцінки:

○ умови оплати;

○ строк виконання;

○ рівень забезпечення життєвого циклу (гарантійне та сервісне обслуговування, утилізація тощо);

○ локалізація виробництва (питома вага цього критерію не може бути нижчою 25%);

3) Вартість життєвого циклу.

Слід зазначити, що законодавець закріпив не обов'язок а можливість замовника встановлювати такий критерій оцінки пропозиції учасника-як локалізація.

Відповідно, за умови використання такої можливості, замовник може визначити питому вагу цього критерія від 25% до 40%. Отже учасник з українським товаром отримає перемогу в аукціоні навіть тоді, якщо його ціна є дорожчою на 25% до 40% за ціни конкурентів.

Проте підтвердження чи порядку визначення ступеня локалізації, цей закон чи інші нормативно-правові акти не визначають.

Плюс до всього, що наведено вище, існують і такі критерії котрі замовник може додатково застосувати:

1) рівень експлуатаційних витрат;

2) проходження державних та інших випробувань державним замовником або факт прийняття державним замовником на озброєння;

3) наявність сертифікованої системи менеджменту якості (якщо це не є вимогою тендерної документації та не встановлено відповідних кваліфікаційних критеріїв);

4) наявність сертифікатів відповідності вимогам стандартів НАТО «AQAP»(вимоги НАТО щодо забезпечення якості проєктування, розробки та виробництва та щодо системи управління якістю для постачальників аерокосмічної та оборонної промисловості) за раніше виконаними учасником відбору впродовж попереднього календарного року державними контрактами (договорами);

5) якість виконання раніше укладених аналогічних контрактів та договорів;

6) план якості;

7) коефіцієнт ефективності;

8) графік поставки (із зазначенням ризиків).

Важливо те що що вказані кваліфікаційні критерії не визначені у Законі «Про публічні закупівлі», а порядок підтвердження відповідності їм учасників процедур закупівель ще є відкритим питанням, оскільки відсутня будь-яка практика у цьому напрямку. Які саме документи необхідно подавати, скоріш за все, визначатиме безпосередньо державний замовник у рамках кожної конкретної процедури.

Скоріше за все перелік документів та порядок їх подачі буде визначати державний замовник відповідно до кожної процедури закупівлі.

Досить цікавими є підстави для відхилення цінових пропозицій учасників. Ці підстави стосуються виключно спрощених торгів із застосуванням електронної системи закупівель. Серед підстав:

1) Учасник відбору:

- не усунув недоліки у поданих ним документах впродовж 24 годин з моменту його ознайомлення з такими недоліками в електронній системі закупівель;
- не виконав умови (умов) договору щодо якості та/або строку поставки товарів, виконання робіт, надання послуг – більше одного разу.

Якщо замовник вважає таке підтвердження достатнім, учаснику не може бути відмовлено в участі в процедурі закупівлі.

2) Переможець:

- не підписав або відмовився від підписання договору про закупівлю за поданою ним ціною/приведеною ціною за результатами проведеного аукціону;
- не підписав або відмовився від підписання договору про закупівлю у визначений державним замовником строк.

Юристи та військові експерти в сфері закупівель зазначають, що незважаючи на ряд беззаперечних переваг закону "Про оборонні закупівлі", є в ньому і певні проблемні моменти.

Однією з цілей закону є розсекречення контрактів за державним оборонним замовленням (ДОЗ). Це суспільно важлива інформація, яка становить інтерес для громадськості – платників податків та громадян країни, що знаходиться у стані збройного конфлікту з іноземною державою.

Так, із ЗУ "Про державну таємницю" вилучається положення, яке дозволяє засекречувати інформацію про плани, зміст, обсяг, фінансування та виконання ДОЗ. У майбутньому автоматичного засекречення ДОЗ вже не відбуватиметься.

Але що робити з уже виконаними контрактами? Автори законопроекту пропонували спеціальний уточнений порядок розсекречення таких документів. Передбачалося, що під керівництвом Кабміну буде створено міжвідомчу експертну комісію, яка протягом півроку перегляне контракти і вирішить, які з них можна розсекретити без шкоди для національної безпеки.

НАКО підтримував такий колегіальний підхід, адже він дозволяє знайти оптимальний баланс між збереженням державної таємниці у випадках, коли це дійсно необхідно, і невід'ємним правом громадськості знати, на що йдуть бюджетні кошти.

На жаль, з тексту закону виключили дедлайн у шість місяців, що ставить під питання виконання цієї норми. Водночас разом із комісією у законі прописана можливість розсекречування окремими експертами без уточнення, хто саме має це робити. На наш погляд, це несе серйозні ризики правової невизначеності.

Таким чином, контракти ДОЗ, укладені за роки протистояння збройній агресії РФ, так і ризикують залишитися державною таємницею на невизначений строк, тоді як оригінальна версія законопроекту містила чіткі повноваження Кабміну організувати розсекречення ДОЗ у зазначені строки.

Серед інших суперечливих питань, на які НАКО звертав увагу, – вилучення з тексту закону назв міжнародних закупівельних організацій та збільшення

повноважень РНБО щодо погодження планів закупівель державних замовників, що може порушувати систему стримувань і противаг, визначену Конституцією.

Слід зазначити, що вперше в історії сектору оборони України законодавчий процес відбувався прозоро, із залученням всіх ключових зацікавлених сторін і за координації громадянського суспільства. Про те закон потребує вдосконалення що до певних статей та самого змісту.

Висновок: Новий закон котрий покликаний для врегулювання тих чи інших правовідносин перш за все повинен мати відповідний рівень кодифікації, стосовно законів котрі мають схожу сферу дії. Новоприйнятий закон в системі права повинен вирішувати а не створювати додаткові проблеми(прогалини), котрі можуть використовуватися так званими «сірими схемами». НПА в сфері оборонних закупівель є надзвичайно важливими, вони підтримують та встановлюють порядок закупівлі зброї та інших стратегічно-важливих компонентів для підтримання обороноздатності. Тому Закон котрий покликаний регулювати відносини в цій сфері повинен бути бездоганно та всебічно продуманим(зробити все щоб закон пряцював на всі 100%, і кожна його норма дповнювала одна одну),відповідати моделі найрозвинутіших країн світу (брати приклад у тих держав котрі мають великий досвід у цій сфері) та кодифікований (створення «досконалої нормативно-правової паутини» в якій норми одного закону(кодексу) не будуть суперечити іншим).

На кінець хочу зазначити проте, що Закон України «Про оборонні закупівлі» котрий був прийнятий 17.07.2020(набирає юридичної сили 01.01.2021) головним завдання якого буде врегулювання встановлення порядку,умов,визначення прав учасників при проведення закупівель в оборонній сфері, потребує доопрацювання з залученням відповідних спеціалістів для створення досконалого та діючого закону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про оборонні закупівлі» № 808-IX, від 17.07.2020, набрання чинності 01.01.2021;
2. Закон України «Про публічні закупівлі» № 922-VIII, від 22.11.2020;
3. Закон України «Про національну безпеку України» № 2469-VIII, від 24.10.2020;
4. Закон України «Про оборону України» № 1932-XII, від 24.10.2020;
5. Закон України «Про державну таємницю» № 3855-XII, від 24.10.2020;
6. Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» № 549-IV, від 24.10.2020.

ЩОДО ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ІНСТИТУ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТІ СУДДІ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Шминдрук Ольга Федорівна

Кандидат юридичних наук, старший викладач
Навчально-науковий інститут права ім. І. Малиновського Національного
університету «Острозька академія»

Ясковець Катерина Анатоліївна

Студентка групи МП-62
Навчально-науковий інститут права ім. І. Малиновського Національного
університету «Острозька академія»

Виникнення спорів (конфліктів) між особами є невід'ємною частиною соціуму та передумовою розвитку суспільних відносин. Одним із найпоширеніших способів вирішення спорів є судовий порядок, тобто такий, що заснований на праві. Разом з тим, вже протягом тривалого часу в світі та в Україні прослідковується тенденція поширення застосування альтернативних судовому способу вирішенню спору в основі яких лежать інтереси сторін. До таких способів врегулювання спору можна віднести медіацію, яка являє собою переговорний процес, за участі нейтрального посередника (медіатора), за результатами якого сторони знаходять найбільш оптимальний варіант вирішення спору, який відповідає їхнім інтересам.

Кроком імплементації медіації в українське судочинство став прийняття та вступ в дію 15 грудня 2017 року Цивільного процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України, і зокрема запровадження ними такого процесуального інституту як «врегулювання спору за участі судді».

Розбіжності у поглядах науковців щодо правової природи вказаного інституту, відсутність Закону України «Про медіацію» викликає чимало теоретичних та практичних проблем його застосування та перспектив розвитку.

Метою наукової доповіді є аналіз поглядів науковців щодо правової природи інституту врегулювання спору за участі судді, закріпленим Цивільним процесуальним кодексом України та вироблення власного погляду щодо вказаного питання.

Перш за все потрібно зазначити, що чинний ЦПК не містить визначення врегулювання спору за участі судді, а лише регламентує підстави та процесуальний порядок його проведення.

Немає одностайної точки зору щодо цього питання і серед науковців.

Так, на думку Н. М. Грень, врегулювання спору за участю судді є присудовою медіацією [1, с. 85]. Д. С. Коноваленко і О. Є. Блажівська називають процедуру врегулювання спору за участю судді квазі-медіацією [2; 3]. На думку

Л. Д. Романадзе, більш слушним для медіаторів буде розглядати інститут врегулювання спору за участю судді просто як нову в українській практиці гібридну примирювальну процедуру, що не є медіацією [4].

За визначенням Прушак В. Є. врегулювання спору за участі судді - переговорний, структурований та конфіденційний процес, в якому сторони спору намагаються самостійно, на добровільній основі вступити у перемовини за підтримки нейтрального неупередженого посередника – судді, що за допомогою власних професійних навичок та знань спрямовує сторони до мирного врегулювання спору [5].

Цікавою є думка А. О. Лесько, яка вважає, що «процедура врегулювання спору за участю судді є судовим розглядом справи. Адже відповідно до ст. 203 ЦПК України суддя під час нарад має з'ясовувати підстави та предмет позову, підстави заперечень, роз'яснювати сторонам предмет доказування по категорії спору, який розглядається, роз'яснювати сторонам їх права та обов'язки, право звертати увагу сторін на судову практику в аналогічних спорах тощо. Тобто суддя має здійснювати ті ж дії, які він здійснює й у позовному провадженні. Врегулювання спору за участю судді є альтернативною позовному провадженню судовою процедурою. За правовою природою процедуру врегулювання спору за участю судді слід вважати самостійним видом провадження цивільного судочинства, що існує поряд із позовним, окремим та наказним провадженням, якому притаманна визначена Кодексом процесуальна форма.» [6]

Узагальнюючи думки різних науковців щодо природи врегулювання спору за участі судді в Україні, варто зазначити, що одні вважають його особливим різновидом примирювальних процедур, інші присудовою медіацією, а ще інші – особливим порядком позовного провадження.

Перш ніж дати визначення вказаного інституту зупинимось на завданнях, яких він має виконувати. До таких належать:

- швидке врегулювання спору між сторонами без застосування повноцінного судового розгляду;
- врахування специфіки розгляду категорії спору та судової практики в аналогічних спорах при врегулюванні конфлікту;
- участь у врегулюванні спору посередника, який має вищу юридичну освіту та відповідний досвід у вирішенні спорів, на основі яких допомагає сторонам дійти згоди;
- зменшення судових витрат для сторін, зокрема витрат на подальший розгляд справи та на залучення інших осіб, зокрема медіатора, до врегулювання цього ж спору;
- розвантаження суддів;
- зменшення строку розгляду справ у судах.

Інститут врегулювання спору за участі судді безперечно займає окреме місце серед інших примирювальних процедур. Звичайно, він має багато спільних ознак з різними видами альтернативного вирішення спорів, насамперед з медіацією. До таких можна віднести добровільність та конфіденційність процесу, наявність

посередника, можливість укладення мирової угоди з подальшим затвердженням її судом та водночас необов'язковість досягнення мирного врегулювання в результаті примирювальної процедури.

Разом з тим, інститут врегулювання спору за участі судді має специфічні риси, які відрізняють його від медіації, зокрема:

- чітко визначений момент та період часу, протягом яких може бути застосовано врегулювання спору за участі судді, поряд із можливістю звернення до медіації без будь-яких часових обмежень;

- врегулювання спору за участі судді є чітко структурованим процесом, регламентованим ЦПК України, тоді як медіація є гнучким.

- врегулювання спору за участі судді є по суті частиною судового розгляду справи, до якої сторони мають право звернутися, а медіація є позасудовим способом врегулювання спору;

- участь судді, який за своєю суттю має спеціальний статус, відмінний від статусу медіатора, та відмінність їх ролей під час проведення примирювальної процедури;

- обмеження щодо кола учасників спору, зокрема неможливість звернення до врегулювання спору за участі судді при наявності третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору;

- неможливість повторного звернення до процедури врегулювання спору за участі судді та інші;

- право судді під час врегулювання спору за участі судді запропонувати сторонам можливий шлях мирного врегулювання спору, тоді як під час медіації ініціатива генерування варіантів пошуку рішень належить виключно сторонам;

Окрім вищеперерахованого, з прийняттям Закону України «Про медіацію» ці дві примирювальні процедури регулюватимуться різними законодавчими актами, що закріплюють процедуру проведення кожної з них. Більше того, відповідно до проекту Закону України «Про медіацію», який наразі прийнятий у першому читанні, під медіацією розуміється добровільна, позасудова, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів [7]. Тобто сам законодавець медіацію та інститут врегулювання спору за участі судді не лише не ототожнює, а чітко диференціює.

Підсумовуючи вище наведене, варто зробити такі **висновки**:

Інститут врегулювання спору за участі судді є окремою примирювальною процедурою, а не одним із видів медіації. У них є як спільні, так і відмінні риси, що прослідковується при порівнянні будь-яких інших примирювальних процедур. Дослідження інституту врегулювання спору за участі судді як окремої примирювальної процедури, а не як підвиду іншої, дає поштовх для подальшого його розвитку і появи нових наукових розробок, які покликані полегшити та удосконалити цю процедуру на практиці.

Врегулювання спору за участі судді – це особлива примирювальна процедура, що проводиться за взаємною згодою сторін в рамках позовного

провадження до початку розгляду справи по суті, та здійснюється за участю судді у якості посередника у формі спільних та (або) закритих нарад з метою мирного врегулювання спору.

Список літератури:

1. Грень Н. М. Реалізація права людини на справедливий суд шляхом процедури присудової медіації: теоретико-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень ; Нац. ун-т «Львів. політехніка». Львів, 2016. 250 с.

2. Коноваленко Д. Судова медіація – challenge для України. Юридична Газета. 24.10.2017. № 43-44 (593- 594). URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodniy-arbitrazh-ta-adr/sudova-mediaciya--challenge-dlya-ukrayini.html>.

3. Блаживская О. Урегулирование спора с участием судьи и медиация: что общего в этих институтах. prostopravo.com.ua. 14.03.2019. URL: https://prostopravo.com.ua/klub_yuristov/yuridicheskiy_rynok/stati/uregulirovanie_spora_s_uchastiem_sudi_i_mediatsiya_chno_obschego_v_etih_institutah

4. Романадзе Л. Д. Сдерживающие недостатки: какие пробелы в проектах новых ХПК, ГПК и КАС будут мешать примирению сторон судьей или медиатором. URL : http://zib.com.ua/ru/print/128584-kakie_probely_v_proektah_novih_hpk_gpk_i_kas_budut_meshat_pr.html.

5. Прущак В. Є. Врегулювання спору за участю судді у цивільному судочинстві України: дис.... докт. філос.: 081. Одеса, 2020. 192 с.

6. Лесько А. О. Врегулювання спору за участі судді: проблеми і перспективи. Правова держава №34, 2019. - С.48-56.

7. Проект Закону про медіацію № 10301 - 1 від 19.04.2012 р. URL :http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=10301-1&skl=7.

АЛЬТЕРНАТИВА ТРАНЗИТНИХ ПОСТАВОК СКЛАДСЬКИМ ЗАПАСАМ

Жигальцев Станіслав Олександрович,

Студент Національного
аерокосмічного університету
ім. М.Є. Жуковського «Харківський
авіаційний інститут»

При транзитній формі постачання товари доставляються безпосередньо від виробника до кінцевого споживача, минаючи склад оптовика-посередника. Операції по транзитній доставці починаються ще при тонуванні оптового товарообігу і полягають у визначенні обсягу і асортименту транзитного обороту за кожним покупцем.

У договорах оптового підприємства з постачальниками і покупцями вказуються по транзитному обороту:

- асортимент;
- якість;
- терміни поставки товарів.

Товари, що поставляються транзитом, вказуються в специфікації, яку оптові підприємства узгоджують з постачальником і покупцем товару.

Підставою для відвантаження товарів є наряд, який виписується компанією і адресується конкретній постачальнику (виробнику). Наряд на кілька вантажоодержувачів носить назву рознарядка. Рознарядки і наряди складаються за єдиною формою і додаються до договору.

Транзитна форма постачання застосовується в основному по товарах, виробництво яких здійснюється в районах споживання. Транзитна форма постачання застосовується по товарах простого асортименту в тому випадку, якщо не потрібно проміжної підготовки товару за якістю, розфасовки, перебирання і т.п. У цьому випадку виробник відправляє асортимент, який вже не коригується оптовим підприємством.

Ця форма має перевагу в тому, що прискорюється оборот, знижуються логістичні витрати, підвищується збереження товару. Транзитна форма постачання регулюється транзитними нормами відвантаження, пов'язаними з ємностями вагонів, контейнерів.

Транзитна форма характерна для тривалих комерційних зв'язків, коли договори поставки щорічно пролонгують, оперативно узгоджується асортимент, кількість і з урахуванням цього вносяться корективи.

При транзитне постачання застосовують два види розрахунків з виробниками товарів.

1. Компанія може брати участь в процесі товарообміну як власник, який оплатив товар. Вона оплачує постачальнику вартість відвантаженого товару, яку потім отримує від своїх покупців.

2. Компанія може також брати участь в процесі товарообміну як посередник, який одержує за організацію просування товару комісійну винагороду. При такій формі постачальник пред'являє до оплати рахунки НЕ оптовому підприємству, а безпосередньо одержувачу товарів.

При організації транзитної форми оптове підприємство виконує роль посередника між постачальником і покупцем товару. Однак воно укладає договори з постачальником і покупцем товару, пред'являє рознарядки, контролює виконання договорів.

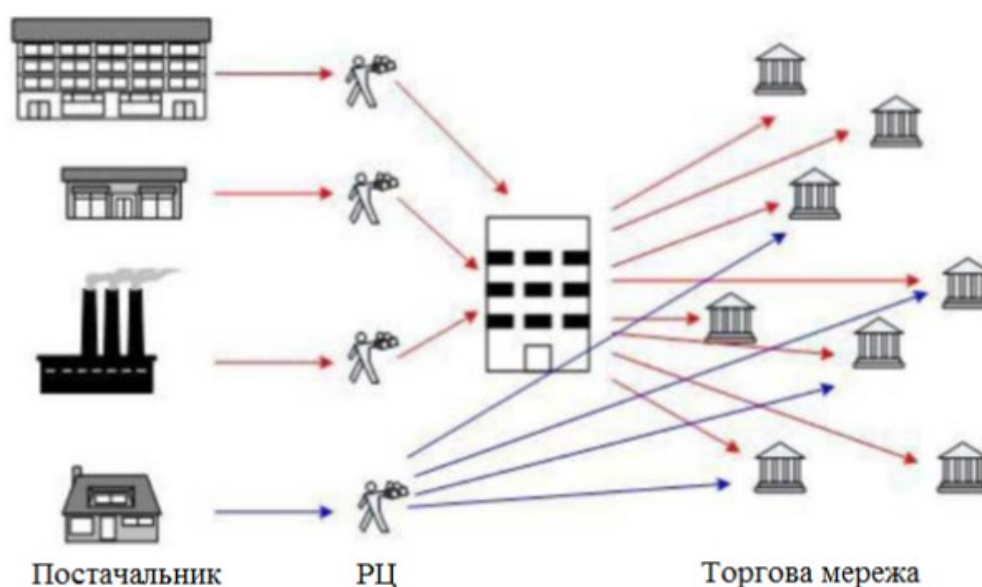

Рисунок 1 - Організація транзитної доставки продукції компанії

Незважаючи на відносно високі розміри транзитних надбавок, він вигідний для оптових підприємств, оскільки є менш трудомістким (рис. 1).

Реалізація цієї концепції дозволяє отримати такі переваги, як обмеження внутрішньофірмового зберігання, скорочення запасів у доставці, поліпшення якості та надійності постачання. При виборі надійного постачальника відпадає необхідність у виконанні покупцем операцій по доставці і позавиробничі зберігання матеріалів, здійснення вхідного контролю, включаючи перевірку і тестування продукції, що надійшла, оскільки ці дії бере на себе постачальник. Це дозволяє здійснювати виробничий процес з мінімальними запасами сировини, оскільки постачальник забезпечує своєчасну їх доставку в необхідній кількості і в вказане місце, скоротити розмір запасів, що знаходяться в процесі доставки, і т. д.

Список літератури:

1. Джон Шрайфедер, Эффективное управление запасами: Луч, 2014.-315с.
2. Бойчик І. М. Економіка підприємства: Навч. посібник. — К.: Атіка, 2014.— 480 с.
3. Васильков В. Г. Організація виробництва: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2013. —524 с.
4. Волков О. И., Скляренко В. К. Экономика предприятия: Курс лекций. — М., 2013.
5. Воронцовский А. В. Управление рисками: Учеб. пособие. — Спб., 2014.

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМИ СИСТЕМАМИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН

Журавель Володимир Іванович,

доктор медичних наук, професор, професор кафедри менеджменту охорони здоров'я, Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця

Журавель Віктор Володимирович,

кандидат медичних наук, асистент кафедри менеджменту охорони здоров'я, Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця

Журавель Володимир Володимирович,

завідувач санітарно-карантинним підрозділом ДП
“Лабораторний центр на повітряному транспорті МОЗ України.

Запорукою успішності будь-яких організаційних змін, як і діяльності в цілому самої соціальної системи, наприклад, медичної допомоги населенню (СМДН), окрім повноцінного ресурсного забезпечення, патріотичності, професіоналізму, досвіду, відомчої цілеспрямованості, здорової амбітності колегіального узгодження управлінських рішень (УР), та іншого – як вищих критеріїв, індикаторів і ознак профпридатності посадовців, – є:

- широка підтримка концептуальних положень реорганізаційних процесів;
- цільова та поступова підготовка до змін діяльності системи;
- вибір до програм перетворень адекватних схем-моделей, стилів, типів, методик, методів, шляхів, механізмів і функцій управлінського супроводження;
- компетентне перетворювання на всіх ієрархічних рівнях субординаційного управління, а також пакетне реагування на мінливі потреби зовнішнього та внутрішнього середовища;
- і нарешті – впровадження на практиці адаптованих, інноваційних, демократичних і гнучких систем управління (СУ) на засадах сучасного менеджменту (СМ).

На сьогоднішня поняття менеджмент, менеджер, управління, система, системність, системний підхід і інші стали часто вживаними термінами як у науці, так і практиці, особливо на політичному, діловому чи побутовому рівнях. Однак їх вживання не завжди є коректним, доречним, усвідомленим або професійним за призначенням і методичною складовою.

Нерідко ці поняття посадовцями та доповідачами вставляються в конструкцію своїх текстових повідомлень за ради різноманітності та різнобарвності мови, її наукоподібності, демонстрації рівня освіченості й т.п. А коли слухач, співрозмовник стикається з таким методичним невіглаством – виникає внутрішній конфлікт несприйняття, негативу до доповідача чи співрозмовника.

Кожне з названих понять має свою сутність, свою характеристику, як і сферу вживання та призначення. Так, нерідко отожднюють: менеджмент з управлінням; управління та управлінську діяльність з керівництвом; інформацію з даними; персонал з кадрами тощо. Але це зовсім різні за змістом, сутністю та застосуванням поняття!

Наприклад, менеджмент – це, перш за все, наука, наука про управління, яка розвивається незалежно від суб'єктивних поглядів, має свою теоретичну основу (закони, теорії, принципи, методологію, методи, правила та прийоми), а на практиці реалізується через: організацію самої системи як об'єкту; моделювання системи управління; теорії, методи та технології прийняття й реалізацію рішень; функції; процес; мистецтво; організація діяльності апарату управління тощо.

В межах менеджменту реалізується безпосередньо управління чи управлінська діяльність і керівництво, які мають свої сфери застосування, де поняття управління вживається до неживого об'єкта (наприклад, галузь, служба, організація, розділ роботи, техніка, ресурси, технології та ін.), а поняття керувати – стосовно живого об'єкту (наприклад, колективу, підлеглих).

А що таке взагалі управління? З чого, завдяки чому і коли починається управління, а відповідно й управлінська діяльність?

Управління – це організація і реалізація цілеспрямованих, регламентованих та адекватних до управлінської ситуації впливів (дій), котрі забезпечують максимально оптимальну діяльність систем, якими управляють, для досягнення поставлених цілей та завдань [1-2].

З даного поняття слідує, що управління починається з наявності чи генерування певних впливів (дій), в якості котрих можуть виступати наказ, розпорядження, вказівка, прохання, зауваження, побажання тощо. Тобто, все те, що підписує чи реалізує керівник стосовно підлеглого чи системи.

Однак керівник має бути обізнаним про те, що будь-які його впливи або дії повинні відповідати, принаймні, 5 ключовим вимогам – і насамперед [1]:

- бути організованими (тобто ретельно підготовленими за форматом виваженості, відповідальності та доцільності, всебічно обґрунтованими, насамперед з медико-соціальних, ресурсних, технологічних і економічних позицій, а якщо це нормативні-правові документи, то за процедурою поданими до затвердження – погодження, візування);

- бути реалізованими (тобто реальними, мати строки й відповідальних за їх виконання);

- бути цілеспрямованими (тобто орієнтованими на конкретні показники, критерії, індикатори діяльності або її напрями та результати);

- бути регламентованими (тобто мати ступінь обмеження для виконавців), яка може:

- мати контурний характер (де виконавцю надається певна самостійність і свобода при виконанні окремих пунктів, коли, наприклад в наказі, вказується досягти, вирішити, забезпечити, встановити);

- мати структурований характер (де по ключовим позиціям вказується не тільки що робити, але і як це робити. А за менш принциповими позиціями

надається самостійність, свобода й творчість дій для виконавця за своїм професійним потенціалом);

- мати алгоритмічний характер – коли виконавця змушують діяти тільки відповідно до затвердженої процедури виконання. Наприклад, при підготовці рішень, реєстрації наказів, проведенні ділових нарад, а медичній практиці – обстеження і протоколи лікування пацієнтів, стерилізації інструментарію та ін.);

- і нарешті бути адекватними до управлінської ситуації – (тобто до прогнозних або реальних ситуацій, проблем, станів, обставин тощо).

При цьому управління розглядається як процес дій, функцію та вид професійної діяльності – від підготовки, наприклад, рішення до його реалізації для раціонального, оперативного та ефективного функціонування системи з метою досягнення поставлених цілей та завдань.

Управління це складна й специфічна діяльність. Складність управлінської діяльності проявляється в необхідності: а) постановки цілей, формуванням завдань; б) організації системи, її складових і функціональних процесів; в) прийняття управлінських рішень (УР) і забезпечення їх реалізації; г) урахування взаємин і взаємодій співробітників; д) реалізації технологій та функцій управління; е) забезпечення комплексного підходу в роботі з кадрами тощо. Специфічність управлінської діяльності проявляється в тому, що управління слід розглядати і як: науку, функцію, процес, мистецтво.

А що слід розуміти під поняттям “система управління”? СУ – це упорядкована сукупність взаємопов’язаних і взаємодійних складових проблем/елементів, які відрізняються функціональними цілями, функціонують автономно, але спрямовані на досягнення загальної мети [1].

На практиці ключовими є дві системи управління – ієрархічна й системна.

Ієрархічна СУ – це авторитарна модель, де жорстока централізація субординації, чіткий розподіл обов’язків, єдиноначальність, підпорядкованість, стандартизація та взаємозамінність в управлінському процесі, тобто наявна службово-посадова ієрархія. А тому авторитарність: обмежує гнучкість, демократичність, інноваційність й ініціативність в управлінській діяльності; стилі й типи управління прямолінійні, ієрархічна підпорядкованість, жорсткі рамки службово-посадових відносин, кабінетна практика прийняття управлінських рішень, переважання принципу “доцільності” тощо. А як наслідки – відсутність миттєвої реакції на зміни чи критичну ситуацію, можливість працювати у швидкому темпі за відповідними управлінськими пакетами [2].

Таким чином, в ієрархічних СУ управлінські відносини вибудовуються за прямим шляхом і диктаторсько-авторитарним стилем управління/керівництва.

В умовах домінування демократичних принципів управління найбільш перспективною виступає системна модель управління – це демократична модель, що спрямована на систематизовану діяльність щодо об’єднання частин (елементів) у ціле, набору засобів впливу на підконтрольний об’єкт для досягнення певної мети, синтезу інтересів людей.

Системна модель управління може реалізовуватися за 3-мя основними видами – соціократія, холократія та селф-менеджмент [2-5].

Найбільш залученою та доцільною для практики є холократія – це система управління, де: влада зосереджена не в окремих людей, а в наборі правил; посадові обов'язки замінені ролями; право прийняття УР надаються співробітникам; розподіл відповідальності – відповідно до ролей [2-5];

Тобто, ця СУ передбачає: використання соціальної технології та системної методології гнучкого й динамічного управління; передачу влади в конкретній організації “згори-донизу”; побудову управління медичною організацією за сценарієм “ієрархія цілей”, а не “ієрархія влади” [2-5].

Впровадження на практиці системної моделі управління, наприклад, холократичної, можливе в структурах, які готові: впроваджувати принцип децентралізації; позбавити вищі рівні певних владних повноважень; перейти на формат подальшої роботи до підписаної “Конституції холократії”; надати співробітникам якомога більше управлінської свободи, реалізації своїх ініціатив; - рахувати цей організаційно-методичний підхід доцільним [2].

Відмінними рисами холократії є те, що вона використовує соціократичний метод кругової структури системи управління організації (КССУ) у вигляді управлінсько-функціональних кіл (УФК) – зовнішніх і внутрішніх. Останні виконують різні ролі та мають горизонтальну ієрархічну організацію за цілями. Сам же метод кругової структури системи управління організації побудований за принципами гармонізації інтересів у процесі прийняття рішень, а не більшості голосів, а також прийняття рішення після обговорення людьми, які знають один одного [2-5].

Принциповим у холократичній СУ є підвищення відповідальності співробітників, яка є особиста та регулярна за свою роботу перед своїм колом на тактичних зустрічах. Це дозволяє: тримати всіх у курсі справі того, хто чим зайнятий; отримувати зворотний зв'язок на свої дії для прийняття всіма більш оптимального УР; мінімізувати недовіру в колективі. Своєю чергою, це забезпечує: а) довіру та процес зворотного зв'язку; б) єдність мети й зусиль; в) підбір виконавців за професійними якостями; г) порядок і дисципліну [2-5].

Таким чином, статус холократичної СУ зводяться до того, що це функціональна, демократична, мобільно-гнучка модель управління, яка спонукає до дисципліни здійснення всіх процесів в управлінських структурах.

Будь-яка СУ, що залучена на практиці, потребує удосконалення за комплексним підходом, який передбачає володіння службово-посадовими особами апарату управління всіх рівнів знаннями, навичками, досвідом, бажанням та вмінням вирішувати п'ять взаємопов'язаних складових, як проблем: організації системи за 6-ю аспектами системного підходу (компонентним, функціональним, структурним, інтегративним, комунікаційним та історичним), де первинність віддається функції, а не структурі; методів управління; функцій управління (як

змістовної складової загальної чи посадової діяльності); культури й техніки управління [1].

До переваг такої демократичної моделі системи управління як холократія слід віднести: підвищення гнучкості, ефективності, прозорості, інноваційності системи управління в організації; збільшення кількості внутрішніх ініціатив, що

мотивує учасників команди брати на себе відповідальність; використання колегіальності при прийнятті окремих УР; підвищення рівня задоволеності працею та менеджментом [2].

Звісно, нічого немає ідеального. Тому й холакратична СУ має свої вади, недоліки, як:

1. Підходить для організацій, які готові до змін мислення, цінностей, корпоративної культури, мають концепцію-стратегію реагування на виклики середовища.

2. Чим нижчий рівень УФК, тим він має менше уявлення щодо стану справ системи.

3. Складність і значне число правил, незвичні процедури прийняття рішень і розв'язання конфліктів.

4. Вимагає зусиль і часу для адаптації до нового управлінського середовища – співробітникам ніхто не вказує що, коли і як робити.

5. Можливі помилки, інерція, ігнорування, саботажні прояви.

Ієрархія	Холакратія
Основою є влада – рівні управління, обов'язки, субординація	Основою є – ролі, зрілість і відповідальність колег
Централізація влади, ієрархія підпорядкованості	Відсутність ієрархії, структура гнучка, влада зосереджена в колах
Субординаційний підхід	Теорії менеджменту $V \rightarrow Z$
Адміністративно-командний стиль управління	Демократично-ліберальний стиль управління
Розподіл на директорати, департаменти, управління, відділи, служби, сектори	Розподіл на директорати, департаменти, управління, відділи, служби, сектори
Прямий шлях управління	Переважно опосередкований шлях управління
Модель для всіх видів управління	Модель для оперативного-тактичного виду управління

Рис. 1. Порівняльна характеристика основних позицій ієрархічної та холакратичної систем управління

Таким чином, можна стверджувати, що призначення взагалі системи управління на практиці зводяться до основних 3-х завдань:

- підвищення компетентності посадовців і співробітників;
- підвищення ефективності управлінської діяльності;
- підвищення оперативності організаційно-управлінських процесів.

Висновки:

1. Системні моделі управління є демократично-інноваційними та найбільш адаптованими до реорганізаційних змін медичної галузі, вносять принципові зміни до підходів, методів, стилів і типів організаційних відносин.
2. Використання соціократичного методу КССУ в соціальних системах, як СМДН, надає співробітникам більше довіри, управлінської свободи, реалізацію своїх ініціатив.
3. Ідеальних систем управління не існує, а наявні ситуації, проблеми та завдання, як і окремі співробітники, вимагають комплексного й професійного використання вищенаведених схем-моделей управлінської діяльності.

Список літератури:

1. Журавель В.И., Запорожан В.Н. Менеджмент в системе медицинской помощи. – О.: Одес. держ. мед. ун-т, 2000. – 432 с.
2. Журавель В.І., Котуза А.С., Журавель В.В., Борковський Д.С., Палій С.Р. Холакратія в медичній галузі як демократична система управління: сутність, переваги, недоліки //Актуальні проблеми клінічної та профілактичної медицини. – 2020. Т.4, № 1. – С.5-14.
3. Сердюк А. Як розв'язувати проблеми без менеджерів // OPEN'2017: Інтелект-проект Києво-Могилянської бізнес-школи – 2017. – С.84-87.
4. Робертсон Б. Холакратія. Революційний підход в менеджменті. – «ЭКСМО». – 2017. – 228 с.
5. Buck, John; Villines, Sharon (2017). Sociocracy: A Deeper Democracy. Washington DC: Sociocracy.info Press. pp. 31-50.

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ НА ПРОМИСЛОВОМУ РИНКУ

Перевертень Катерина Вячеславівна

студентка 4 курсу
кафедри маркетингу
Національного університету
харчових технологій, Київ, Україна

Лелека Ольга Олександрівна

асистент кафедри маркетингу
Національного університету
харчових технологій, Київ, Україна

Стратегічне планування відіграє життєво важливу роль у координації та спрямуванні ділової діяльності на організаційні цілі. Це потрібно на всіх рівнях фірми від рівня ділових операцій до корпоративного рівня. На ділових ринках фірма може отримати конкурентну перевагу, розробляючи маркетингову стратегію, узгоджену зі стратегіями інших функціональних сфер. Маркетинг має різні ролі на різних ієрархічних рівнях фірми.

Процес стратегічного планування для промислового ринку має декілька етапів:

Етап 1. Визначення місії Організації. Місія компанії відображає сферу бізнесу або рамки, в яких фірма буде працювати. Бізнес-сфера організації складається з груп споживачів, які будуть обслуговуватися, основних продуктів, які будуть пропонуватися, та залучених технологій. Чітко сформульована заява про бізнес-місію повинна надавати уявлення про те, чого прагне досягти організація, а також про ринки та клієнтів, яких вона прагне зараз і в майбутньому. Він визначає саму мету існування організації. Правильно побудована заява про місію, яка враховує багато аспектів відносин компанії із зацікавленими сторонами і включає час, мету та напрямок, повинна бути остаточним твердженням того, чому компанія веде бізнес, який вона має намір залишитися в бізнесі та з якими ресурсами. У заяві про місію також має бути зазначено сферу бізнесу (або ринок), на якій буде діяти організація. [1]

Етап 2. Стратегічний та маркетинговий аналіз. Цей етап складається з трьох етапів:

- Маркетинговий аудит та SWOT-аналіз:

Маркетинговий аудит є справжньою відправною точкою для стратегічного планування, оскільки саме завдяки аудиту стратег досягає міри як екологічних можливостей та загроз, так і можливостей організації. Три основні елементи маркетингового аудиту: 1) Аналіз зовнішнього середовища та внутрішньої ситуації. 2) Оцінка минулої діяльності та теперішньої діяльності. 3) Визначення майбутніх можливостей та загроз.

SWOT-аналіз - один із способів здійснення маркетингового аудиту. Тут менеджер готує два списки, SW список, що описує компанію та основні сильні та слабкі сторони продукту, та OT список, що описує основні можливості та загрози. SW описує внутрішні для компанії фактори; OT описує сили, зовнішні для компанії. Метою тут є визначення ринкового потенціалу власної продукції з точки зору потреб, які не задовольняються повністю.

- Аналіз конкурентів:

Сучасне ринкове середовище характеризується за такими критеріями:

- Вищі рівні та зростаюча інтенсивність конкуренції.
- Організації шукають конкурентну перевагу.
- Темп інновацій прискорюється.
- Стратегічні альянси стають все частішими.
- Географічні джерела конкуренції стають ширшими.

Середовище промислового ринку та вплив різних факторів на фірми, що здійснюють промисловий маркетинг. Наслідки цих змін полягають у тому, що промислова організація повинна глибше розуміти, хто конкурує проти їхніх можливостей. Конкурентний аналіз можна визначити як сукупність видів діяльності, що вивчає порівняльне положення конкуруючих підприємств у даному стратегічному секторі.

- Аналіз замовника:

Зрештою, стратегічне планування визначається маркетинговим сприйняттям стратега щодо того, як і чому клієнти поведуться так, як вони, і як вони, ймовірно, реагують на різні елементи маркетингового комплексу. На більшості ринків покупці надзвичайно різняться з точки зору динаміки їх купівлі. На промислових ринках різниця виявляється в цілях, критеріях, що застосовуються тими, хто бере участь у процесі закупівлі, офіційності політики закупівель та обмеженнях, що існують у формі дат поставки та очікуваних рівнів ефективності.

Етап 3. Стратегічні напрямки та формулювання стратегії. Цей етап складається з трьох етапів:

- Цілі та завдання:

Стратег, який каже лише, що наша мета - отримати якомога більший прибуток, просто заявляє про своє пророцтво. Щоб бути корисним, метою повинно бути досягнення певного ступеня офіційності. Розробивши заяву про місію, стратегу необхідно встановити корпоративні цілі, після чого він повинен забезпечити виконання чотирьох найбільш важливих критеріїв: Цілі розташовані ієрархічно, цілі виражені кількісно, цілі реалістичні, цілі мають внутрішню узгодженість. Після того, як це буде зроблено, стає можливим розпочати процес розробки стратегій, які повинні бути використані для досягнення узгоджених цілей.

- Сегментація ринку, націлювання та позиціонування:

Добре розроблена стратегія сегментації ринку, націлювання та позиціонування сприяє ефективному маркетинговому плануванню. Окремий продукт або маркетинговий підхід не може задовольнити потреби та потреби

групи потенційних клієнтів. Отже, стратегу потрібно класифікувати покупців на основі як мікро, так і макро змінних. Після сегментації ринку стратег повинен мати можливість визначити ті сегменти, які з точки зору організації представляють найбільш привабливі цілі. Після того, як буде прийнято рішення про широту охоплення ринку, стратег тоді розгляне, як найкраще розташувати організацію, асортимент продукції та бренд у кожному цільовому сегменті. Ряд настанов щодо цільового позиціонування. Добре продумана та правильно реалізована стратегія сегментації, націлювання та позиціонування може сприяти справді ефективній маркетинговій програмі.

– Формулювання стратегії:

Маркетингові стратегії залежать від планів бізнес-підрозділів, які в свою чергу залежать від корпоративних стратегій. На корпоративному рівні прийняті рішення стосуються головним чином корпоративних стратегічних планів та шляхів найкращого розвитку довгострокового профілю бізнесу. Це, в свою чергу, включає низку рішень щодо рівнів розподілу ресурсів для окремих бізнес-підрозділів відповідно до стратегій бізнес-одиниць. Нарешті, маркетингові плани потрібно розробляти на рівні товару. Бізнес-місія вже вирішується на етапі процесу стратегічного планування. Після цього стратег зможе рухатись далі та визначати Стратегічний підрозділ організації. Багато великих компаній мають кілька підприємств, які можна визначити з точки зору споживачів, товару, ринку та технологій. [2]

Етап 4. Стратегічний вибір. Цей етап складається з чотирьох кроків:

– Товарна стратегія.

Ефективна товарна політика базується на розумінні двох основних концепцій - життєвого циклу товару та аналізу портфеля. При розробці товарної стратегії необхідно враховувати минулі показники, екологічні фактори, організаційні цілі, наявні ресурси та корпоративні можливості. Для організації, яка має намір покращити своє становище на ринку, слід постійно і серйозно займатися розробкою нових продуктів. У більшості галузей промисловості є два способи додавання нових продуктів: придбання та внутрішня розробка нових продуктів.

– Цінова політика та стратегії.

Рішення щодо ціноутворення є одними з потенційно найскладніших, які повинні приймати менеджери з маркетингу. Завдяки своїй гнучкості ціна може використовуватися різними способами як тактична зброя, включаючи збільшення короткострокових продажів та відображаючи географічні або сегментаційні відмінності.

– План просування.

Маркетингові комунікації представляють найбільш помітне обличчя організації. Тому питання про те, як слід керувати комунікаційною програмою, є фундаментальною частиною стратегічного маркетингового завдання. Розробляючи комунікаційний план, планувальник маркетингу повинен починати з того, що визнає, що різні інструменти комунікації, такі як стимулювання збуту, реклама, зв'язки з громадськістю тощо, не можна розглядати та керувати ними окремо.

– План розподілу.

Значну і зростаючу частину багатьох організацій становлять витрати, які здійснюються на утримання їхньої продукції в русі по каналах розподілу. План розподілу фокусується на наборі рішень, що стосуються процесів, що стосуються потоку поставок, посередників та кінцевих споживачів. Успіх отримання замовлень визначає обсяг і, отже, суттєво впливає на планування розподілу. Подібним чином рівень задоволеності споживачів (на який вплине ефективність розподілу) впливатиме на розміщення повторних замовлень. Основними напрямками прийняття рішень в галузі управління каналами є формулювання стратегії каналу, проектування структури каналу, вибір та мотивація учасників каналу, координація стратегії каналу з маркетинговою сумішшю та оцінка ефективності роботи каналу.

Етап 5. Стратегічна оцінка.

Вибираючи між альтернативними напрямками дій або стратегіями, бажано вибрати найкращий; але як найкраще бути визнаним? Найкраще з точки зору однієї групи інтересів, як акціонери, може бути не найкращим з іншої точки зору. Визначення критеріїв у табл. 1., за якими слід робити вибір серед конкуруючих альтернатив, є вирішальним кроком у напрямку покращення маркетингових показників.

Таблиця 1

Критерії стратегічної оцінки:

<i>Фінансові</i>	<i>Нефінансові</i>
Ліквідність	Об'єм продаж
Генерація готівки	Відсоток ринку
Прибуток	Темп зростання
Лідерство витрат	Схильність до ризику
Прибуток на акцію	Конкурентна позиція
Вартість акціонерів	Задоволеності клієнтів
Ціна акції	Довіра до нових продуктів

Етап 6. Стратегічне впровадження та контроль.

З двох операційних функцій - виробництва та збуту - остання є найскладнішою сферою для планування та контролю, оскільки вона є джерелом прогнозів продажів та оцінок доходів, які рідко можна точно передбачити. Тиск на маркетингові організації має значні наслідки для маркетингового планування та контролю. Стратеги повинні розвивати взаєморозуміння, прихильність та навички активного вирішення нових ситуацій. [3]

Стратегічне маркетингове планування, коли воно розумно інституціалізоване та керується ним вищий менеджмент організації, може зробити вагомий внесок у створення стійких конкурентних переваг.

Список літератури:

1. Стратегічне планування діяльності промислового підприємства / О.В. Сталінська // Вісник економічної науки України. — 2015. — № 1 (28). — С. 127–133.

2. Міщенко А.П. Стратегічне управління / Навчальний посібник. – К. : «Центр навчальної літератури», 2004. – 285 с.
3. Мак-Дональд М. Стратегическое планирование маркетинга: Пер. с англ. – СПб.: Издательство «Питер», 2000. – 320 с

ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ПОЛІСТРУКТУРНА СИСТЕМА В РЕАЛІЗАЦІЇ ДІЛОВОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ

Пляскіна Альона Ігорівна

К.е.н., доцент

Кафедри зовнішньоекономічної діяльності
Херсонського національного технічного університету

Правильно сформована ділова стратегія розвитку є тим орієнтиром, за яким можна вирішувати, наскільки ефективно працює підприємство, оцінювати його досягнення. Крім того, саме ділова стратегія розвитку є основою для реалізації бізнес-процесів, вироблення конкретних напрямів діяльності й сукупності завдань, успішне рішення яких формує витривалу конкурентну позицію підприємств у галузі, на світовому ринку.

Чітко розроблена ділова стратегія розвитку забезпечує підприємству гнучкість у правління, здатність і вміння швидко перебудовуватися, не втрачаючи нові можливості, що відкриваються ринком і нововведеннями, вбачати перспективи розвитку, перетворювати стратегію в поточні виробничо-господарські плани, програми, бізнес-проекти.

Ділова стратегія розвитку нерозривно пов'язана з потенціалом підприємства. У даному випадку потенціал підприємства слід розглядати як інтеграцію системи ресурсів і компетенцій підприємства задля створення необхідного кінцевого ефекту.

Аналізуючи різні підходи тлумачення поняття «потенціал підприємства», його значимість для розвитку самого підприємства, цілковито погоджуємося з науковцями С.С. Залюбовською та Л.А. Новіковою, що «Потенціал підприємства - це складна, динамічна, поліструктурна система. Ця агломерація має свої закономірності розвитку, від уміння використання яких у вирішальному ступені залежить ефективність економіки, темпи та якість її росту. Показник потенціалу підприємств використовується в багатьох аспектах, одним з яких є визначення рівня доцільності залучення капітальних вкладень.....» [1].

Існує багатоваріантність інтеграції ресурсів у єдине ціле, ефективність якої багато в чому визначається рівнем вищого менеджменту підприємства. У ринковій економіці потенціал підприємства залежить від внутрішніх і зовнішніх факторів. До особливостей потенціалу підприємства можна віднести, наприклад, його імовірнісний характер, мінливість (рис. 1).

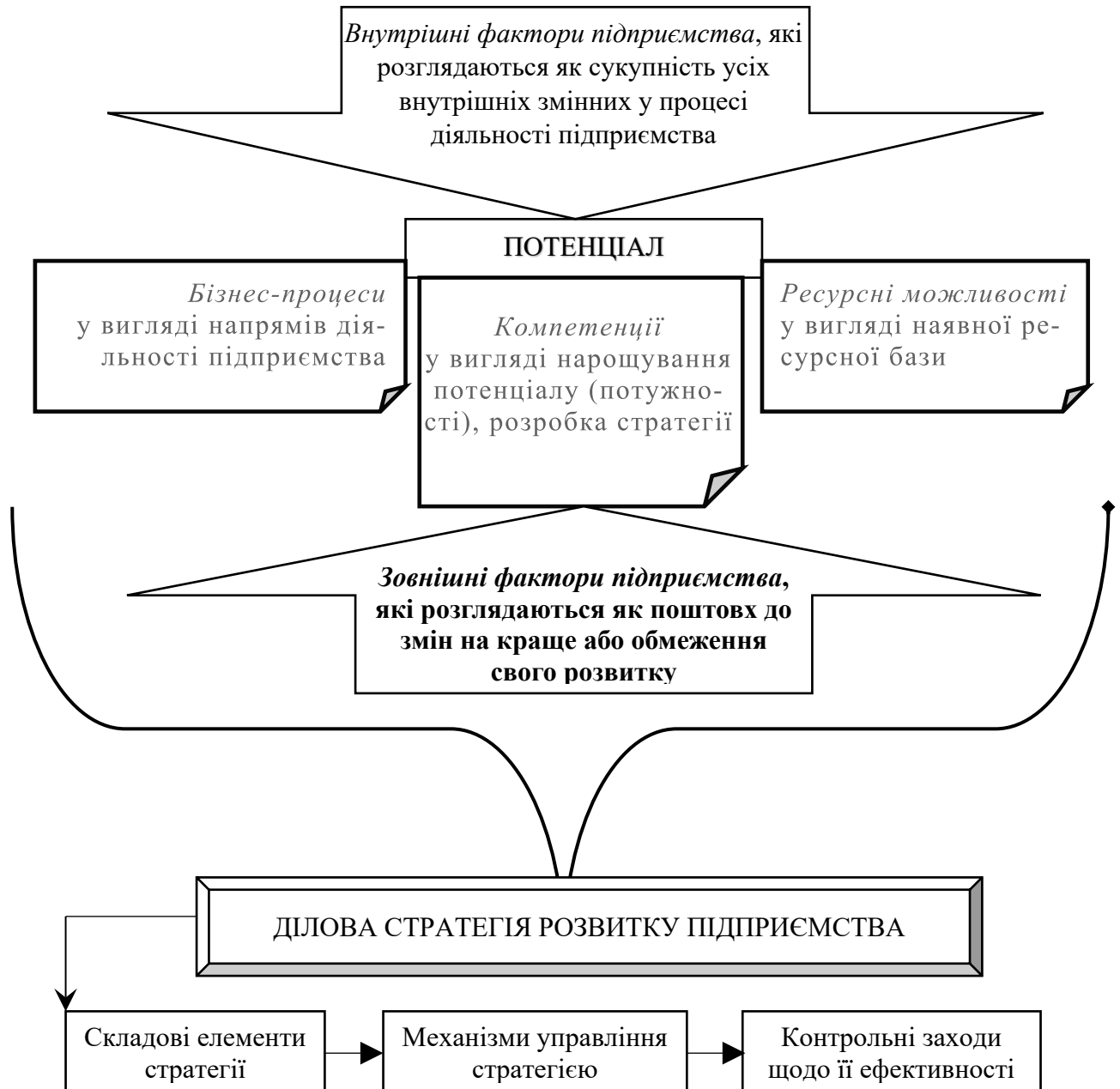

Рис. 1. Властивості потенціалу як поліструктурної системи в реалізації ділової стратегії розвитку підприємства

З метою забезпечення результативного управління підприємством досліджується декомпозиція керованої та керуючої систем на складові (бізнес-процеси), які є цілісними підсистемами та якими можна керувати у відносній незалежності від стану та поведінки інших підсистем підприємства. Налагодження керуючої системи відповідно до внутрішнього і зовнішнього середовища, а також вміння і навички об'єктивно оцінити стан та досягнені результати керуючої системи формує основу для сталого розвитку підприємства на основі цілеспрямованих дій із мінімізацією впливу на результати випадкових неврахованих факторів. Активний розвиток процесно-структурованого підходу

в управлінні організаціями вимагає нових напрямків застосування закладеної в ньому концепції, зокрема в аспекті інструментів оцінювання ефективності системи менеджменту підприємства [2, с. 172].

Роль ключових компетенцій полягає в тому, що вони дозволяють ефективно використати ресурси підприємства, концентруючи увагу на тій діяльності, яку суб'єкт господарської діяльності виконує найкраще, що створює певний бар'єр входу на ринок для конкурентів та надає компанії можливість якнайповніше використати потенціал ринку [3].

Ресурсний потенціал підприємства - не сукупність ресурсів, що є в розпорядженні підприємства, а також спроможність працівників і менеджерів використовувати ресурси з метою виробництва товарів (послуг) та отримання максимального прибутку. Він характеризує не весь запас конкретного ресурсу, а ту його частину, яка залучена у виробництво з урахуванням економічної доцільності та досягнень науково-технічного прогресу і включає в себе не тільки сформовану систему ресурсів, а й нові альтернативні ресурси та їхні джерела [4].

Потенціал підприємства багато в чому визначає таку важливу для ділової стратегії розвитку підприємства характеристику, як конкурентоспроможність.

Конкурентоспроможність підприємства характеризує його здатність вести ефективну конкурентну боротьбу за ринки збуту. При чому конкурентоспроможність є відносною характеристикою, що оцінюється шляхом порівняння. Факторами, які визначають конкурентоспроможність підприємства, є його потенціал, ефективний вибір стратегії розвитку, професіоналізм керівництва, фінансові показники.

Таким чином, ділова стратегія розвитку підприємства реалізується з урахуванням наявного потенціалу та вимог навколишнього середовища задля досягнення стійкої конкурентної позиції в галузі, збільшення основних економічних показників діяльності.

Список літератури:

1. Залюбовська С.С., Новікова Л.А. Методологія визначення потенціалу підприємств як основного елементу залучення капітальних вкладень [Електронний ресурс] // Ефективна економіка. – 2011. – № 11. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=790>

2. Чернобай Л.І., Дума О.І. Бізнес-процеси підприємства: класифікація та структурно-ієрархічна модель // Економічний аналіз. 2015. – Том 22. – № 2. – С. 171-182.

3. Захарченко В.В., Белова Т.Г. Ідентифікація ключових компетенцій підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3042/3/5.pdf>

4. Свіргун О.М., Соколовська В.В. Ресурсний потенціал підприємства: теоретичні аспекти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/17_AND_2010/Economics/69284.doc.htm

"CASE-STUDY" METHOD AS A COMPONENT OF TRAINING UNDER DISTANCE LEARNING CONDITIONS IN HIGHER MEDICAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Kucher Tetyana

Candidate of Biological Sciences, Assistant
Zaporizhzhya State Medical University

Vasylenko Glib

Candidate of Medical Sciences, Associate Professor
Zaporizhzhya State Medical University

The task of modern medical education is the formation of professional orientation and competence of medical students, the ability to summarize and synthesize information in order to create the ability to accurately diagnose and prescribe adequate treatment, which corresponds to the form of the system adopted in Europe.

To determine the level of professionalism and competence the most countries use the method of problem-based learning "Problem-based learning" (PBL) as a variant of another method - "Case based learning" (CBL), which has become widespread in many medical schools [1]. Problem-based learning (PBL) is a method of "active learning", which is a logical step to promote the synthesis and integration of fundamental knowledge into clinical thinking [2].

The essence of the "Case based learning" is the use of a methodological approach based on specific cases, which involves students to discuss specific scenarios that resemble or are usually real examples.

Achieving a balance between the existing traditional methods of training and the "Western" system can be done through the involvement of modern practice-oriented approaches and technologies [3]. One of these is the "case-study" method, which focuses on the formation of the ability to act in situations where there is no unambiguous answer to the question, but there are several answers that can compete for the degree of veracity [4]. One of the possible options for implementing the method of problem-based learning in these conditions may be the use of tests of the minimum allowable competence (Minimum Competency Test) and qualification tests (mastery tests) [5].

It should be appropriate to use structured (brief and accurate description of the situation with the necessary data) mini-cases, formulated in one or two paragraphs, with questions to be answered, with the gradual use of components such as "analysis", "assessment", "Problem solving" and "decision making" [11]. The use of a hybrid model of combining the method of "case-study" and the traditional teaching system will optimize the process of student preparation, due to the fact that during the collective discussion of cases will lead not only to the active but also to the more successful use of previously acquired knowledge in fundamental disciplines [6, 7].

The method of cases can be effective not only in the study of clinical but also fundamental disciplines, as there may be several answers to the question, approaching the most optimal to a greater or lesser extent. One of the positive features of the "Case based learning" method is the fact that working with cases involves "designing" logic circuits to form a final solution. Criteria for the formation of the correct answer in the case can be: 1) the formation of the algorithm of the theoretical approach to the justification of the decision, 2) the justification of alternatives; 3) the possibility of using alternative solutions as factors justifying the correct decision; 4) forecasting possible problems and (or) undesirable consequences and 5) substantiation of the optimal solution.

These features of the cases provide an opportunity to use them in preparation for the qualifying examinations of various degrees. The essence of the application of the case method in preparation for these exams is that students are asked to comprehend the information presented in the described situational task, which can range from several sentences on one page (short European case) to many pages (long American case). The description of such a situation actualizes in students a certain set of already acquired knowledge from other fundamental disciplines (human physiology, biochemistry, anatomy and histology, etc.) [8]. Thus, the main result of the discussion of the case should be the identification of thematic semantic keywords, phrases or semantic groups that have a certain semantic load and perform the function of "algorithm for finding the correct answer."

Knowledge of pharmacology is an important component of students' competence for further formation of clinical thinking. The traditional system of teaching pharmacology is focused primarily on the teacher, with minimal interdisciplinary integration [9]. A comparative study of the use of "Case based learning" (CBL) and the traditional method "traditional teaching" (TTM) in pharmacology has shown greater effectiveness of "Case based learning" and will promote a better understanding of basic concepts of pharmacology, arousing interest in the subject [9, 10].

When studying pharmacology by the method of cases, the main reference point is the level of the student's theoretical training, in particular, in the field of basic pharmacology: 1) assessment of the possibility of using drugs based on ideas about their properties; 2) analysis of the effects that develop when using drugs, taking into account the dosage and their side effects (knowledge of the pharmacokinetic parameters of drugs - the volume of distribution, clearance, half-life); 4) analysis of the effects that develop with the joint use of drugs of different groups. In addition, the establishment of interdisciplinary links plays an important role in the generalization of knowledge in pharmacology, which allows us to focus on the mechanisms of side effects in the use of the drug [12, 13].

During the case discussion, a method of gradual substantiation of the certain drugs usage expediency can be presented. For example, the case suggests to determine the optimal bronchodilator drug for the bronchial asthma treatment in the presence of concomitant cardiovascular pathology (angina, atherosclerosis, etc.). In this case, the most reasonable should be a group discussion, during which students make an oral assessment of the situation and offer analysis of the case, their decisions, recommendations, helping to form meaningful keywords and algorithms for finding

the correct answer. Thus, the use of the case method for teaching pharmacology has a significant impact on the professionalization of students, creates interest and positive motivation for learning and further obtaining of practical skills.

Conclusion

Thus, the introduction of the case-study method in the practice of higher medical professional education should be a specific practical method of organizing the student's educational process, which aims to stimulate not only the motivational component of learning, but also the formation and improvement of self-control. The advantage of the case method is its ability to enhance learning, aimed primarily at creating an algorithm for finding the correct answer. It should be used not instead, but in conjunction with classical teaching methods, which will preserve and supplement the capabilities of traditional teaching methods.

References

1. Baeten, M., Dochy, F., & Struyven, K. (2012). The effects of different learning environments on students' motivation for learning and their achievement. *British Journal of Educational Psychology*, 83(3), 484–501. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8279.2012.02076.x>
2. Liu, L., Du, X., Zhang, Z., & Zhou, J. (2019). Effect of problem-based learning in pharmacology education: A meta-analysis. *Studies in Educational Evaluation*, 60, 43–58. <https://doi.org/10.1016/j.stueduc.2018.11.004>
3. Andrushchak T.G. (2015). Osoblivosti organizatsiï protsesu fakhovoï pidgotovki na osnovi keis-metodu [Features of the organization of the process of professional training on the basis of the case method]. *Mat. Vseukraïns'koï nauk.-met. internet-konferentsiï, prisvyachenoï Dnyu zasnuvannya Cherkas'kogo medichnogo koledzhu*, (1), 218-222. [in Ukrainian].
4. Dolgorukov, A., 2020. *Case Study*. [online] Evolkov.net. Available at: <<https://evolkov.net/case/case.study.html>> [Accessed 10 December 2020].
5. Coates, R. D., & Wilson-Sadberry, K. R. (1994). Minimum Competency Testing: Assessing the Effects of Assessment. *Sociological Focus*, 27(2), 173–185. <https://doi.org/10.1080/00380237.1994.10571018>
6. Rajasekaran, S. K. (2009). Effectiveness of the Hybrid Model of Case-Based Teaching in Medical Pharmacology. *Medical Science Educator*, 19(4), 160–166. <http://www.iamse.org/mse-article/effectiveness-of-the-hybrid-model-of-case-based-teaching-in-medical-pharmacology/>
7. Nikonorova M.L. (2016). Intel'ektual'nyi analiz meditsinskikh dannykh s ispol'zovaniem keisovoi tekhnologii [Mining medical data using case technology]. *Vrach i informatsionnye tekhnologi*, (1), 54-59. [in Russian]. .
8. Putintsev A.N., Alekseev T.V. (2016). Keis-metod v meditsinskom obrazovanii: sovremennye programmnye produkty [Case method in medical education: modern software products]. *Mezhdunarodnyi zhurnal prikladnykh i fundamental'nykh issledovaniï*, 12(9), 1655-1659. [in Russian].

9. Vora, M. B., & Shah, C. J. (2015). Case-based learning in pharmacology: Moving from teaching to learning. *International Journal of Applied and Basic Medical Research*, 5(4), 21. <https://doi.org/10.4103/2229-516x.162259>
10. Kenchaiah, S., & Krishna, P. (2016). Comparative study of case based learning with traditional teaching method in pharmacology for second year MBBS students. *International Journal of Basic and Clinical Pharmacology*, 1210–1214. <https://doi.org/10.18203/2319-2003.ijbcp20162221>
11. Barns, L., Kristensen, R., & Khansen, E. (2000). *Prepodavanie i metod konkretnykh situatsii: uchebnik, situatsii i dopolnitel'naya literatura [Teaching and method of specific situations: textbook, situations and further literature]*. (p. 502). Gardariki.
12. Baxter, P., & Jack, S. (2008). Qualitative case study methodology: Study design and implementation for novice researchers. *The Qualitative Report*, 13(4), 544-559. Retrieved from <http://www.nova.edu/ssss/QR/QR13-4/baxter.pdf>
13. McLean, S. F. (2016). Case-Based Learning and its Application in Medical and Health-Care Fields: A Review of Worldwide Literature. *Journal of Medical Education and Curricular Development*, 3, JMECD.S20377. <https://doi.org/10.4137/jmeecd.s20377>

ESTIMATION OF INFLUENCE OF THE COMPLEX THERAPY OF PREGNANT WOMEN WITH FETAL GROWTH DELAY ON BIOCHEMICAL HOMEOSTASIS STATE AND DELIVERY RESULTS

Siusiuka V.

Doctor of sciences, Associate Professor
State Medical University of Zaporozhye

Kolokot N.

Assistant
State Medical University of Zaporozhye

Belenichev I.

Doctor of sciences, Professor
State Medical University of Zaporozhye

Fetal growth delay (FGD) can be the result of maternal, placental, embryonal and genetic reason and also various combination of any variants [1, 3]. During pregnancy the placental insufficiency (PI) is the most often reason for abnormalities of the fetus state and the main reason for FGD. FGD is not independent nosological form but the sum of abnormalities of the fetus state due to changes of metabolic processes in fetoplacental complex [2, 7]. Diagnostics of FGD is the one of the most complicated in obstetrics. Thus, all pregnant women should have meticulous clinical, instrumental and laboratory examination. These methods solve different tasks but in complex they give the maximum information as to the fetus state [1]. Despite the numerous researches of FGD problem the search of new methods for diagnostics as well as treatment of the present pathology lasts until now. Thus in many foreign and national researches it was found that the effective therapy of FGD syndrome is absent today. However it is possible to maintain metabolic processes at appropriate level and slow down further progress of complications [5]. Such pharmacotherapy can include medicines which have effect on uterus muscles and tocolytic effect; medicines which improve micro-circulation and blood rheological properties; medicines which increase resistance of the fetus brain and tissues against hypoxia [6].

Object of the work – estimate efficiency and influence of complex, cytoprotective therapy of pregnant women with fetal growth delay on biochemical indexes and results of delivery.

Examined group and research methods: 93 women with monocyosis at term of 28-34 gestation weeks took part in the research. Group I (the main one) includes 30 pregnant women with fetal growth delay (FGD). The pregnant women of the present group were prescribed with complex, cytoprotective therapy. It includes prescription

of thiotriazolin (250 mg in 100 ml of 0.9% sodium chloride solution per day, intravenously, by drop infusion) in complex with L-arginine hydrochloride (4.2%:solution, 100 ml of solution per day, intravenously, by drop infusion) for 10 days, then with drinking solution of L-arginine aspartame (4.2%:solution, 5 ml - 6 times per day) for 14 days. In complex therapy pregnant women also got «Flebodia» (diosmin 600 mg per day) from beginning of therapy for 30 days. Group II (the comparison group) is presented by 33 pregnant women with FGD whose management of pregnancy and delivery is provided by valid orders of Ministry of Healthcare of Ukraine. Group III (the control one) consists of 30 pregnant women without FGD. Average age of pregnant women in group I was 26.1 ± 1.7 years, in group II - 27.7 ± 1.8 years and 25.8 ± 1.0 years – In the control group. Difference in groups by age, gestation term, social and professional composition was not determined ($p > 0.05$).

Research of protein oxidative modification (POM) markers and level of stable nitrogen oxide metabolites (NO) were estimated in blood serum with spectrophotometric method. Reduced glutathione (GSH) was determined with calculation of its level according to the calibration curve [4].

Variational and statistical processing of results was made with STATISTICA 13 licensed standard software packages for multidimensional statistical analysis.

Results of research and their discussions In order to estimate efficiency of proposed cytoprotective therapy for pregnant women with fetus growth delay the complex estimation of biochemical homeostasis, analysis of peculiarities of pregnancy and delivery progress and also newborn state were performed before treatment and in its dynamics. Primary estimation of their content showed statistically valid ($p < 0.05$) lower GSH and NO in comparison of indexes of pregnant women without FGD (the control group) with indexes of pregnant women with FGD (both I and II groups). This fact indicates decrease of antioxidant protection and deficit of the main vessel dilator in the present group (Fig. 1).

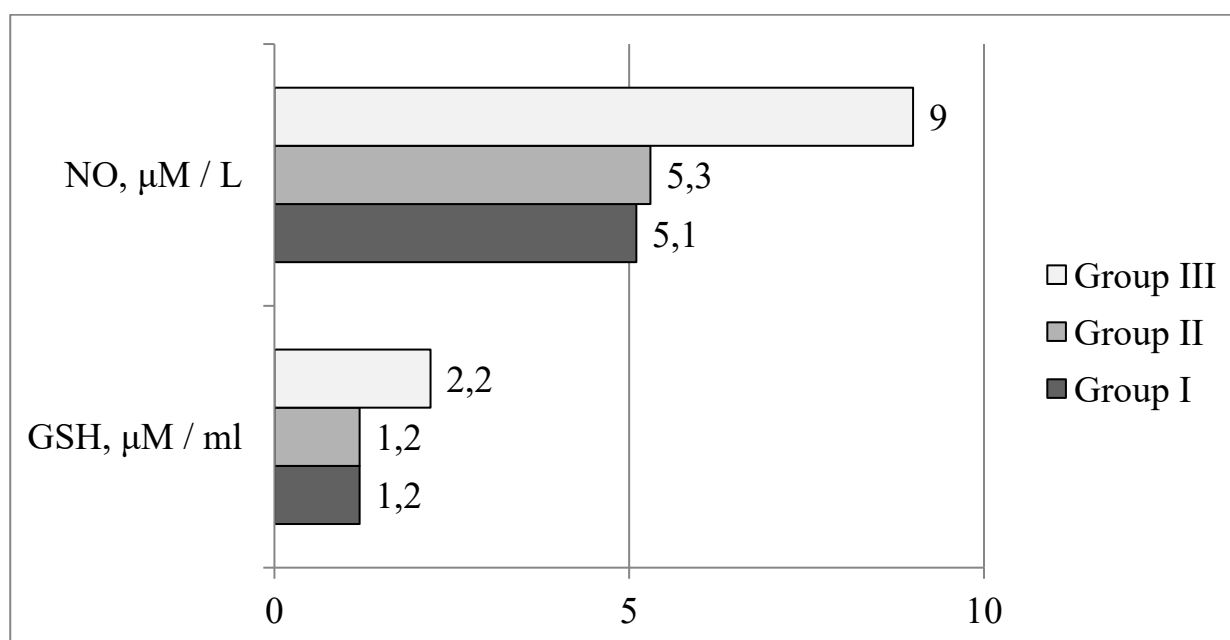

Fig. 1. Biochemical indexes in the study group.

Further estimation of biochemical indexes in dynamics of pregnancy permitted to determine considerable progress of imbalance between oxidants and antioxidants and absence of significant changes of NO level among pregnant women of II group (Fig. 2). In pregnant women of I group who got the proposed complex cytoprotective therapy, on contrary, statistically valid ($p < 0.05$) decrease of POM indexes together with increase of GSH and NO level that indicates its positive influence were found. It should be stated that biochemical indexes of pregnant women with FGD (I group) who got combined therapy of thiotriazolin, L-arginine and diosmin almost didn't differ from such indexes of healthy pregnant women (group III) in contrast to indexes of pregnant women with FGD who got appropriate therapy (group II).

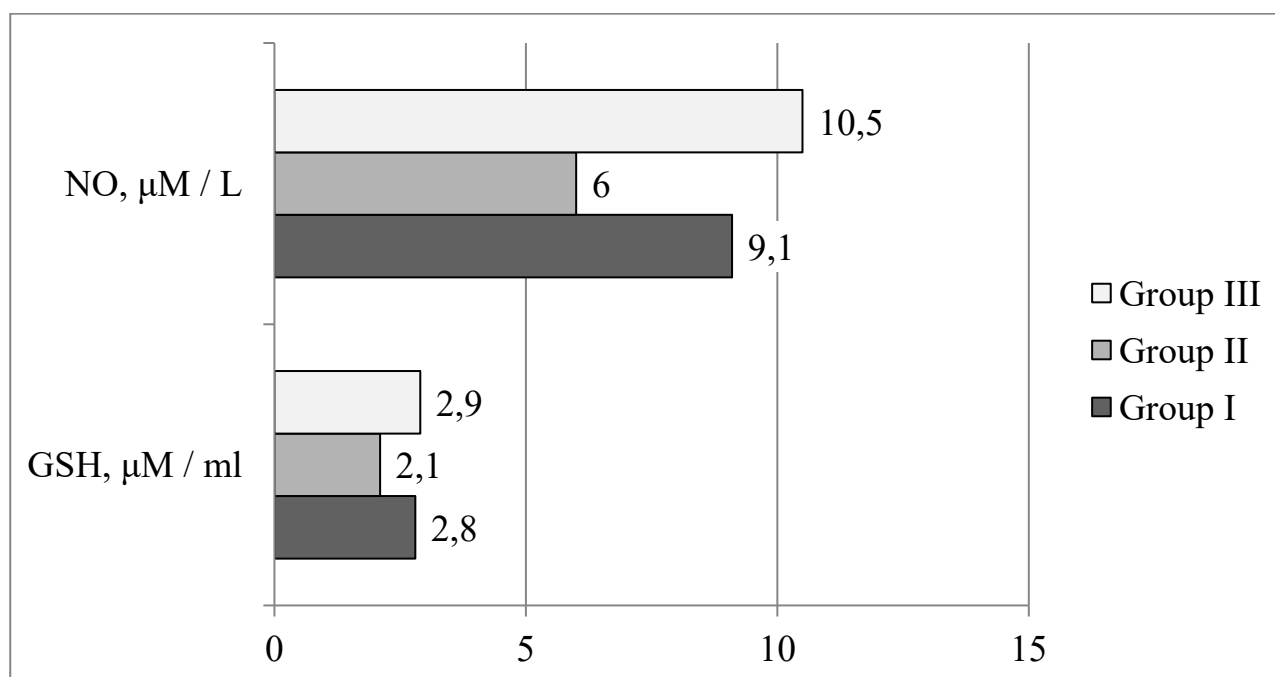

Fig. 2. Biochemical indexes in the study group.

By means of analysis of special features of the pregnancy course in research group there was stated that the rate of habitual pregnancy non-carrying (HPN) in group II made 39.4 % and considerably exceeded relevant indexes of I (20.0 %) and III (16.7 %) groups. Hypertensive disorders during pregnancy and labour are diagnosed only in pregnant women of I (6.7 %) and II (9.1 %) groups. Average index of giving birth in I and III groups made 38.5 ± 0.6 weeks and 39.4 ± 0.5 weeks correspondingly and in group II it was lower 37.2 ± 0.6 weeks. Index of preterm delivery (PD) rate in I group made 3.3 % and was 6 times lower than appropriate index of II group (21.2 %). PD rate was absent in III group. Rate of the fetus distress in II group (18.2 %) was 2.7 times higher than the relevant index of I group (6.7 %) and in III group it made 3.3 %. General rate of abdominal delivery was the highest in II group and made 45.5 % and I group made 13.3 % and 6.7 % in III group. In II group rate of cesarean section under urgent indications is 4 times higher than the appropriate index in I group (29.5 % and 6.7 % correspondingly). Condition of newborns in research groups was estimated under Apgar scale. Both at the 1-st and 5-th minute the general index under appropriate scale was statistically valid ($p < 0.05$) and lower than in II group as compared to

indexes of I and III groups. Such peculiarities are stipulated by the fact that satisfactory condition of newborns (8-10 points) at the 1-st and 5-th minute in II group was more rarely (36.4 % and 75.8 %) than in I (73.3 % and 96.7 %) and III (86.7 % and 96.7 %) groups. During description of perinatal complications there was stated considerable percentage of neonatal encephalopathy and jaundice in II group, namely 33.3 % and 36.4 % correspondingly. In I group their rate made 10.0 % and 3.3 %, correspondingly. In structure of perinatal pathology prematurity was in 21.2 % of newborns of II group that is 6 times higher than appropriate index of I group (3.3 %). Mentioned complications were not determined in III group. One of indexes which can show efficiency of proposed therapy is weight and height parameters of newborns. Based on anthropomorphic measurements of newborns there was found that average index of their weight in II group made 2162.2 ± 105.4 grams and was statistically valid ($p < 0.05$) and lower than appropriate index in I (2779.2 ± 103.4 grams) and III (2914.3 ± 180.2 grams) groups. In calculation under weight and height parameters of newborns the rate of FGD in II group was the highest and made 88.6 %. Mentioned index in I and III groups made 60.0 % and 10.0 %, correspondingly.

Conclusion

The proposed complex cytoprotective therapy including combined use of thiotriazolin, L-arginine and diosmin (that considerably increases anti-ischemic, antioxidant and endothelium protective action of complex therapy) in women with fetal growth delay has the positive effect on oxidative-reductive hemeostasis and thiol-disulfide balance of mother-placenta-fetus system. Obstetric and perinatal results of delivery in the present group of pregnant women are characterized by statistically valid ($p < 0.05$) prevalence of estimation indexes under Apgar scale and correspondingly processes of adaptation as well as results of anthropomorphic measurements of newborns, their weight and height parameters and lower rate of neonatal encephalopathy and delivery of premature babies.

References

1. Gromova, A. M., Berezchna, V. A. (2018). Etiological and pathogenetic aspects of intrauterine growth retardation. Aktualni problemy suchasnoi medytsyny. 18(3): 301-307.
2. Makarov I. O. (2016). Fetal growth delay. – M. : «MEDprecs-inform», 2016. – 56 p.
3. Manandhar T., Prashad B., Nath Pal M. (2018). Risk factors for intrauterine growth restriction and its neonatal outcome. Gynecol. Obstet., 8(2): 464.
4. Preclinical study of the specific activity of potential drugs of primary and secondary neuroprotection: a method. Recommendations (2016). / I. S. Chekman, I. F. Belenichev, O. O. Nagornaya et al. – K: TOV «Vidavnictvo «Juston», 2016. – 80 p.
5. Romanenko T. G., Mel'nichuk I. P., Himenko M. V. (2014). Fetal developmental growth delay (clinical lecture). Journals Health of Woman. 8 (94): 9-14.

6. Shostak V. A. (2016). Placental insufficiency: the possibility of pharmacotherapy. *Medical news*. 10: 40-43.
7. Vdovichenko Ju. P., Tan'ko O. P., Samojlova M. V., Sharashidze K. Z. (2017). Fetal growth retardation: clinical and pathogenetic components and means of prevention. *Adaptation to international clinical institutions*. – K., 2017. – 43 p.

TACTIQUES CHIRURGICALES POUR LE TRAITEMENT DU SAIGNEMENT GASTRO-INTESTINAL DE L'ÉTIOLOGIE ULCÈRE CHEZ LES PATIENTS AVEC PATHOLOGIE DU SYSTÈME CARDIOVASCULAIRE

Trofimov Mykola

docteur en sciences médicales, professeur agrégé,
chef du département de chirurgie générale
Académie médicale de Dnipropetrovsk du ministère de la Santé de l'Ukraine
Dnipro, Ukraine

Chukhrienko Alla

assistant du département de chirurgie générale
Académie médicale de Dnipropetrovsk du ministère de la Santé de l'Ukraine
Dnipro, Ukraine

Lyachenko Pavlo

candidate en sciences médicales,
assistant du département de chirurgie générale
Académie médicale de Dnipropetrovsk du ministère de la Santé de l'Ukraine
Dnipro, Ukraine

Les saignements gastro-intestinaux sont un problème important en chirurgie abdominale d'urgence. Les personnes à haut risque chirurgical constituent une catégorie particulière de patients. Il comprend les patients atteints de pathologie cardiovasculaire aiguë et chronique, après pontage coronarien, pontage artériel rénal, ainsi que les patients avec accident vasculaire cérébral aigu. Leur nombre, selon divers auteurs, est de 20 à 50%. La récurrence des saignements chez ces patients est la cause la plus fréquente de décès. À ce jour, une solution partielle au problème de l'hémorragie gastroduodénale est devenue possible avec le développement de l'endoscopie. Il vous permet d'identifier rapidement l'emplacement de la source du saignement, de déterminer sa taille et ses caractéristiques endoscopiques, d'effectuer une hémostase, puis de surveiller son efficacité. De plus, la méthode endoscopique est peu invasive et efficace dans le traitement des ulcères gastro-duodénaux, ce qui permet de réduire le nombre d'opérations ouvertes au plus fort des saignements. Cependant, le taux de mortalité postopératoire reste néanmoins un taux élevé de mortalité postopératoire chez les patients atteints de pathologie cardiovasculaire. Les indications de la chirurgie dépendent du pronostic de la récurrence des saignements et de l'évaluation des fonctions vitales des patients. Une pathologie concomitante sévère oblige à prendre une décision restreinte quant à la nécessité d'une intervention chirurgicale pour la récurrence du saignement. L'avantage est la gastro-duodéno-scopie endoscopique répétée (EGDS)

dans des conditions d'hémostase locale, et offre la possibilité d'opérer dans une période différée, après la normalisation des signes vitaux.

La majorité dans la structure des interventions chirurgicales sont des méthodes de résection. Les méthodes palliatives ne sont pas utilisées en raison de l'absence d'élimination radicale du substrat morphologique de la maladie et de la menace de complications postopératoires qui entraînent une augmentation de la mortalité postopératoire.

Le but de l'étude est de déterminer les caractéristiques des tactiques de traitement lors d'hémorragies gastro-intestinales chez les patients présentant une pathologie cardiovasculaire concomitante et le choix d'un traitement chirurgical adéquat.

Matériaux et méthodes de recherche. Une analyse des tactiques de traitement et de diagnostic a été réalisée chez 488 patients atteints d'ulcères gastriques et duodénaux compliqués d'hémorragie gastroduodénale qui ont été traités au Dniprovskoe KOSHMD DMR pendant 2019-2020. Parmi eux, 329 patients présentaient une pathologie cardiovasculaire. Au total, 28 patients ont été opérés. Ils ont été divisés en deux groupes: I - patients opérés avec pathologie cardiovasculaire (16 personnes) - 57,14%, II - groupe de comparaison (12 personnes) - 42,86% étaient des patients sans comorbidités similaires. Il y avait 6 femmes (21,4%) et 22 hommes (78,6%). L'âge moyen des patients était de 55 ans (26 à 86 ans).

Le traitement des résultats a été effectué avec l'utilisation des programmes et méthodes statistiques: clinique générale - EGDS avec la définition de la localisation, la taille d'un défaut ulcéreux et l'état de l'hémostase locale; méthodes de laboratoire - analyse clinique générale du sang - nombre d'hémoglobine, érythrocytes, indice de couleur, hématocrite. Le traitement statistique des matériaux de recherche obtenus a été effectué à l'aide de méthodes biostatistiques, qui ont été incluses dans le progiciel Statistica 6.1. Pour estimer la probabilité de la différence des moyennes - le critère de probabilité (p) selon Student pour les populations non liées, la caractéristique de l'écart type de la moyenne de l'échantillon est mise en évidence par l'erreur standard de la moyenne ($\pm m$). Microsoft Excel 2013 a été utilisé pour créer les graphiques.

Résultats de la recherche et leur discussion. Lors de l'analyse des résultats des 28 patients opérés avec ulcère gastroduodéal compliqué d'hémorragie gastroduodénale, il a été déterminé que des méthodes de résection ont été utilisées chez 9 patients (32,14 \pm 8,83%), dont une gastrectomie pour Ru a été utilisée chez 1 (3,57 \pm 3, 51%) du patient, une gastrectomie subtotale a également été réalisée chez 1 patient (3,57 \pm 3,51%), chez 7 patients (25 \pm 8,18%) une gastrectomie a été réalisée selon Billroth-II, dont 1 patient (3, 57 \pm 3,51%) avec localisation des ulcères dans le duodénum (duodénum) et chez 6 patients (21,43 \pm 7,75%) avec localisation dans l'estomac. Des méthodes palliatives de traitement chirurgical ont été réalisées chez 7 patients (25 \pm 8,18%), dont une gastronomie avec piqûres d'ulcères hémorragiques - chez 6 patients (21,43 \pm 7,75%) et 1 (3,57 \pm 3,51%).) le patient a subi une intervention chirurgicale dans la quantité d'ulcères clignotants gastroentéroanastomose. Également effectué des opérations pouvant être considérées comme conditionnellement radicales: exérèse de l'ulcère suivie d'une pyloroplastie selon Finney et Heineke-Mikulich - chez 2 patients (7,14 \pm 4,87%) et 6 (21,43 \pm 7,75%) patients avaient réalisé une antrumectomie, chez 4 patients (14,29 \pm 6,61%), elle a été complétée par une vagotomie de la tige.

Chez les patients du groupe I, un faible taux de perte de sang a été déterminé chez 4 ($25 \pm 10,83\%$), un degré modéré a été observé chez 4 ($25 \pm 10,83\%$) patients, un degré sévère de perte de sang a été observé chez 6 ($37,50 \pm 12,10\%$) et une perte de sang massive - chez 2 patients ($12,5 \pm 8,27\%$). Chez les patients du groupe de comparaison, un faible degré de perte de sang a été observé dans 1 cas ($8,33 \pm 7,98\%$), moyen - chez 5 ($41,67 \pm 14,23\%$) patients, un degré élevé de perte de sang - chez 6 ($50\% \pm 14,43$), aucune perte sanguine massive n'a été observée ($p > 0,05$). 6 patients présentant une pathologie cardiovasculaire concomitante et présentant une hémorragie élevée ont été opérés. Les approches de traitement tactique étaient les suivantes: 1 ($16,67 \pm 15,2\%$) - tactiques actives et méthodes radicales, 2 ($33,33 \pm 19,24\%$) - tactiques actives et méthodes conditionnellement radicales, 1 ($16,67 \pm 15,22\%$) - tactiques actives et techniques palliatives, 2 ($33,33 \pm 19,24\%$) - tactiques actives-expectatives et méthodes radicales. Dans 2 patients (100%) de ce groupe avec une perte de sang massive ont été utilisés des tactiques d'attente active et une technique conditionnelle-radical. 6 patients du groupe de comparaison qui présentaient une perte de sang élevée ont été opérés. Les approches tactiques suivantes ont été utilisées pour eux: dans 2 cas ($33,33 \pm 19,24\%$), des tactiques actives et une technique palliative d'intervention chirurgicale ont été utilisées, 1 ($16,67 \pm 15,22\%$) - tactiques actives et technique conditionnellement radicale, 2 ($33,33 \pm 19,24\%$) - tactiques en attente active et méthodes radicales et 1 patient ($16,67 \pm 15,22\%$) - tactiques en attente active et méthodes conditionnellement radicales.

L'état de l'hémostase endoscopique locale chez 16 patients présentant une pathologie cardiovasculaire concomitante a été évalué selon la classification de Forrest. Hémorragie active FI a été déterminée chez 5 patients, soit $31,25 \pm 11,59\%$, hémostase instable avec un risque élevé de récurrence de saignement F II - chez 9 patients ($56,25 \pm 12,40\%$), hémostase stable F III - chez 2 patients ($12,5 \pm 8,27\%$). Les données suivantes ont été obtenues chez 12 patients du groupe de comparaison. FI a été déterminé chez 3 patients, soit $25\% \pm 12,5\%$, F II - chez 8 patients ($66,67 \pm 13,61\%$) et F III - chez 1 patient ($8,33 \pm 7,98\%$) ($p > 0,05$).

A la "hauteur" du saignement dans le groupe de patients présentant une pathologie concomitante du système cardiovasculaire, 5 ($31,25 \pm 11,59\%$) patients ont été opérés. Des tactiques actives ont été utilisées chez 3 ($18,75 \pm 9,71\%$) patients, dont 1 ($6,25 \pm 6,05$) méthode de chirurgie palliative et 2 ($12,5 \pm 8,27\%$) - sous condition -Méthode radicale. L'anticipant actif a été utilisé chez 2 patients ($12,5 \pm 8,27\%$), dont la méthode palliative - chez 1 patient ($6,25 \pm 6,05\%$), conditionnellement radical - chez 1 patient ($6,25 \pm 6,05$), 05%). Quant aux patients du groupe de comparaison - ils ont tous été opérés selon des tactiques actives, avec des opérations palliatives dans 2 ($16,67 \pm 10,76\%$) cas, conditionnellement radicales dans 1 ($8,33 \pm 7,98\%$).

La période préopératoire allait de 2 heures à 8 jours. Dans le groupe de patients présentant une pathologie concomitante du système cardiovasculaire ($n = 16$), 8 patients ont été opérés au cours du premier jour. Parmi eux: 3 ($18,75 \pm 9,76\%$) patients avec hémorragie IF active; 4 ($25 \pm 10,83\%$) - avec hémostase instable et risque élevé de récurrence de saignement FII; 1 ($6,25 \pm 6,05\%$) - avec hémostase FIII stable. Dans les 2 à 4 jours suivant l'hospitalisation, 5 patients ont été opérés. À savoir: 1 ($6,25 \pm 6,05\%$)

patient avec FI, 3 (18,75 ± 9,76%) patients avec FII et 1 (6,25 ± 6,05%) avec FIII. À 5–8 jours, 3 patients ont été opérés: 1 (6,25 ± 6,05%) patients avec FI et 2 (12,5 ± 8,27%) patients avec FII. Pour les patients du groupe de comparaison - au cours du premier jour, 7 personnes ont été opérées: 3 (25 ± 12,5%) patients avec hémorragie active FI, 3 (25 ± 12,5%) - avec hémostase instable et un risque élevé de récurrence hémorragique FII et 1 (8,33 ± 7,98%) - avec hémostase FIII stable. Dans les 2 à 4 jours suivant l'hospitalisation, des interventions chirurgicales ont été effectuées sur 4 (33,33 ± 13,61%) patients atteints de FII. 1 (8,33 ± 7,98%) patients atteints de F III ont été opérés pendant 5 à 8 jours.

L'analyse du volume des interventions chirurgicales a montré ce qui suit. La catégorie opérée de patients présentant une pathologie du système cardiovasculaire était de 16 personnes. Le périmètre des interventions était le suivant: les chirurgiens ont utilisé des techniques de résection dans 5 cas (31,25 ± 11,59%), dont gastrectomie pour Ru - 1 cas (6,25 ± 6,05%), gastrectomie pour Billroth- II avec localisation de l'ulcère dans le duodénum - 1 cas (6,25 ± 6,05%), gastrectomie par Billroth-II avec localisation de l'ulcère gastrique - 3 (18,75 ± 9,76%) cas. Des opérations palliatives ont été réalisées dans 4 cas (25 ± 10,83%), dont gastrotomie, anomalie ulcéreuse - 3 cas (18,75 ± 9,76%), ulcère gastro-entéroanastomotique - 1 cas (6,25 ± 6,05%) (%). Des opérations conditionnellement radicales ont été réalisées chez 7 patients (43,75 ± 12,40%). Excision du défaut ulcéreux avec pyloroplastie selon Finney - 2 cas (12,5 ± 8,27%), excision du défaut ulcéreux avec pyloroplastie selon Heineke-Mikulich - 4 cas (25 ± 10,83%), antrumectomie, vagotomie de la tige - 1 cas (6,25 ± 6,05%). Le groupe de comparaison était composé de 12 patients. Parmi eux, des opérations de résection ont été réalisées chez 4 patients (33,33 ± 13,61%), dont une gastrectomie par Billroth-II a été réalisée chez 3 patients (25 ± 12,5%) et une gastrectomie subtotale a été réalisée chez 1 patient. (8,33 ± 7,98%). Des méthodes palliatives de traitement chirurgical ont été utilisées chez 3 patients (25 ± 12,5%): gastrotomie, ulcère hémorragique de couture. Des opérations radicalaires conditionnelles ont été réalisées chez 5 patients (41,67 ± 14,23%), dont 2 - pyloroplastie selon Heineke-Mikulich (16,67 ± 10,76%), 3 (25 ± 12,1%) - antrumectomie vagotomie de la tige ($p > 0,05$).

Autrement dit, dans la structure du traitement chirurgical d'un groupe de patients présentant une pathologie concomitante du système cardiovasculaire, la résection et les méthodes palliatives étaient réparties comme suit - 31,3% et 25%, respectivement. Alors que les méthodes conditionnellement radicales prévalaient et s'élevaient à 43,8%. Dans le groupe de comparaison, les radicaux et les radicaux conditionnels étaient respectivement de 33,3% et 41,7%. Les méthodes palliatives étaient de 25%.

La distribution des types d'opérations dans les deux groupes ne différait pas significativement, mais dans l'infarctus aigu du myocarde, l'arythmie de toute étiologie, l'accident cérébrovasculaire aigu, l'état après pontage coronarien dans 100% des cas utilisaient des techniques palliatives.

La mortalité postopératoire des patients du groupe I était de 12,5 ± 8,27% contre 8,33 ± 7,98% dans le groupe II. L'augmentation de la mortalité postopératoire dans le premier groupe était associée non seulement à une pathologie cardiovasculaire concomitante, mais également à l'utilisation de médicaments dans le cadre d'un

traitement antihypertenseur «double» ou standard, qui comprenait des anticoagulants et des antiplaquettaires qui affectaient les propriétés rhéologiques du sang, ainsi que le développement de la thérapie postopératoire. - incapacité à l'anastomose, récurrence des saignements.

La question de la préparation préopératoire et du traitement postopératoire est pertinente, compte tenu de la pathologie concomitante, qui affecte la nature de l'évolution et la durée de la période postopératoire.

Conclusions

1. La présence d'une pathologie cardiovasculaire chez les patients atteints d'ulcère gastroduodéal compliqué d'hémorragie gastro-intestinale joue un rôle crucial dans le choix des tactiques de traitement et de la méthode chirurgicale. De plus, la mortalité postopératoire dans ces cas est presque 1,5 fois plus élevée que chez les patients similaires sans elle.

2. Dans les deux groupes, si possible, de préférence effectués des méthodes radicales de traitement chirurgical. Dans les conditions de pathologie cardiovasculaire aiguë (infarctus aigu du myocarde, fibrillation auriculaire, accident vasculaire cérébral aigu, pontage coronarien) dans 100% des cas, une chirurgie palliative raisonnablement réalisée.

3. Les données obtenues sur le traitement chirurgical des patients atteints d'ulcère gastro-duodéal de l'estomac et du duodénum compliqué d'hémorragie avec pathologie cardiovasculaire nécessitent le développement de ces nouveaux traitements, qui doivent combiner des éléments adéquats de radicalisme, sont doux et préservent les organes.

Liste de références:

1. Ковальчук Л.Я., Шепетько Є.М., Шапринський В.О. Інноваційні технології хірургічного лікування гострих шлунково-кишкових кровотеч. *Монографія*. Київ: Фенікс, 2014. 170 с.

2. Матвійчук Б. О., Король Я. А., Рачкевич С. Л., Тумак І. М., Артюшенко М. Є. Ендоскопічний гемостаз в комплексному лікуванні виразкових гастродуоденальних кровотеч. *Медичні перспективи*. 2012. Т. XII. №1. С.132-135.

3. Чикаев В.Ф., Ибрагимов Р.А., Бондарев Ю.В., Шавалеев Р.Р., Петухов Д.М. Особенности терапии при желудочно-кишечных кровотечениях в неотложной хирургии по этиологическому признаку. *Вестник современной клинической медицины*. 2014. №7(2). С. 198–201.

4. Maggio D. Predictors of early rebleeding after endoscopic therapy in patients with nonvariceal upper gastrointestinal bleeding secondary to high-risk lesions. *Can. J. Gastroenterol*. 2013. Vol. 27. P. 454–458.

ДИНАМІКА ПОКАЗНИКІВ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ: ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ І ЗАХВОРЮВАНІСТЬ

Єрошкіна Тетяна Василівна,

доктор мед. наук, проф., професор
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,

Медяна Маргарита Юрївна,

студентка
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
м. Дніпро, Україна

Актуальність роботи. Демографічний чинник є одним із найважливіших для забезпечення стабільного та безпечного розвитку держави, а проблеми оптимального демографічного розвитку слід розглядати як першочергові інтереси. Аналіз сучасної демографічної ситуації, а також динаміки останніх років свідчить про наявність в Україні, зокрема, у Дніпропетровській області, поряд з іншими соціально-економічними проблемами глибокої депопуляції. [3;4;5].

Соціально-демографічна ситуація в будь-якій державі формується відповідно до відтворення населення та міграційних процесів. Також на демографічну ситуацію в країні суттєво впливає стан здоров'я населення, який останніми роками в Україні помітно погіршується. Здоров'я як соціальна категорія тісно пов'язане з конкретним середовищем проживання і характером діяльності людини [7].

Розрахунки (оцінки) чисельності населення проводяться щомісячно станом на початок кожного місяця і щорічно станом на 1 січня на основі наявних адміністративних даних і на підставі підсумків останнього перепису населення, до яких додається кількість живонароджених і прибулих на певну територію і віднімається кількість померлих і вибулих з цієї території. У нашій країні відбувається кардинальне зменшення кількості населення [3].

Специфіка демографічної ситуації в Україні за період з 1991 р. і до сьогоднішнього часу полягає в поєднанні масштабної депопуляції з погіршенням якісних характеристик населення (насамперед, здоров'я), що дає підстави кваліфікувати її як затяжну демографічну кризу [4;5], що обумовлює актуальність даного дослідження.

Мета роботи: статистичний аналіз демографічної ситуації в Україні та Дніпропетровській області.

Методи дослідження: аналіз літературних джерел та директивних документів, а також статистичних досліджень.

Результати дослідження. Встановлено, що за роки незалежності кількість населення України неухильно зменшувалась. Так, на початку 1993 р. було зафіксовано 52,244 млн осіб постійного населення України. За даними перепису

населення станом на 5 грудня 2001 р. загальна кількість постійного населення в Україні становила вже 48,241 млн осіб, з них: чоловіків було 22,316 млн (46,3%), жінок – 25,925 млн (53,7%). За даними Державної служби статистики (Держстату) України, станом на 1 січня 2009 р. в Україні проживало 46,038 млн осіб, на 1 січня 2013 р. кількість постійного населення становила 45,373 млн осіб: чоловіків – 20,963 млн осіб (46%), жінок – 24,410 млн (54%). Кількість же населення в Україні за 2019 рік скоротилася на 250 тисячі осіб, і станом на 1 січня становила 41 мільйон 902 тисячі 400 людей. Тоді як у січні 2019 року українців було 42 мільйони 153 тисячі [9].

Природний рух населення України за наведений 1993-2013рр. має від’ємний приріст, тобто скорочення населення, на 109,891 тис. осіб (народжено 329,864 тис. дітей, померли 439,775 тис. осіб). Середні по Україні показники народжуваності та смертності відповідно становили 10,9 та 14,5 на 1000 наявного населення. Міграційний приріст за цей період становив 18,471 тис. осіб, покривши майже 20% природного скорочення [3;9].

Статистичні дані указують на те, що протягом останніх років складається тенденція до зменшення приросту не тільки чоловіків, а і представниць жіночої статі. І це є ознакою особливостей прояву трудової міграції в Україні – жінки частіше за чоловіків вдаються до пошуків роботи за кордоном. Станом на 2018-2019 рр. близько 19,2 мільйона населення України становлять чоловіки. Через військовий конфлікт в східній частині країни багатьом чоловікам призовного віку, що підлягають мобілізації, забороняється залишати територію України [7].

Чисельність наявного населення в Україні за оцінкою на 1 червня 2019р. становила 42030,8 тис. осіб. Природний рух населення в січні–травні 2019р. характеризувався суттєвим перевищенням числа померлих над живонародженими. Упродовж січня-травня 2019р. чисельність населення зменшилася на 122,4 тис. осіб. Порівняно із січнем–травнем 2018р. обсяг природного скорочення збільшився на 17,8 тис. осіб [10]. (табл.1).

Таблиця 1

Природний рух населення України у січні–травні 2018-2019 рр.*

Показники	Роки		
	2018	2019	% змін
Кількість живонароджених(тис. осіб)	137,8	126,7	- 8,1 %
Кількість померлих (тис. осіб)	254,2	260,9	+ 2,6%
у т.ч. дітей у віці до 1 року	1091	887	- 18,7%
Природне скорочення населення (тис. осіб)	-116,4	-134,2	+ 15,3%

*За даними (<http://www.kiev.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=3383&lang=1>)

Серед дорослого населення смертність в абсолютних показниках має тенденцію до поступового зниження (з 2009р. по 2016р.), проте у відносних величинах цієї тенденції не простежується.

Серед причин смерті у 2009-2018 роках лідируючу позицію займають хвороби системи кровообігу, на другому місці серед найчастіших причин – смерть від новоутворень, на третьому – від зовнішніх причин захворюваності та смертності, на четвертому – від хвороб травлення, на п'ятому – від хвороб органів дихання [10].

За даними статистичних досліджень, рівень смертності істотно змінився упродовж 2009 – 2018 рр.: зменшення кількості смертей від різних захворювань. У 2009 році загальна смертність населення України становила 706 739 осіб, у 2018 році – 587 665 осіб, це свідчить про зниження показника на 16,8 %. Так, за статистикою смертність від хвороб органів системи кровообігу зменшилась на 14,9%, у 2009 році зафіксовано 460 609 померлих осіб, у 2018 році – 392 060 осіб.

Друге місце з причин смертності населення України посідає проблема виникнення новоутворень, упродовж 2009 – 2018 рр. кількість смертельних випадків зменшилася на 11,3% (смертність у 2009 – 88605 осіб, у 2018 – 78597 осіб). На третьому місці стоїть проблема зовнішніх причин захворюваності та смертності людей на території України, яка за дев'ять років зменшилася на 18 032 особи (36,8%), так як у 2009 році смертність становила – 48 937 осіб, у 2018 році – 30 905 осіб. Четверте місце з кількості смертей посідають різноманітні хвороби органів травлення. У 2009 році померло 30 079 осіб, у 2018 році кількість померлих зменшилась до 24 489 осіб, тобто на 18,6%. П'яте місце – хвороби органів дихання, кількість померлих у 2009 році становила 21 089 осіб, у 2018 – 13 006 осіб, тобто зменшилася на 38,3%. Є також інші причини смерті населення на території України, це наприклад: деякі інфекційні та паразитарні хвороби (у 2009 році – 15 137 осіб, у 2018 році – 8 964 осіб, відсоткова зміна становить -40,8%), в тому числі туберкульоз (2009 рік – 8 383 осіб, 2018 рік – 3 695 осіб, кількість смертей зменшилася на 55,93%); хвороби, зумовлені вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ) – у 2009 році померло 5 365 осіб, у 2018 – 3 949 осіб, тобто менше на 26,4% [10].

Неблагоприємна демографічна ситуація склалася і в Дніпропетровській області. У 2014–2017 рр. населення Дніпропетровської області скоротилося на 59 393 особи за рахунок зниження народжуваності та збільшення відносних показників смертності чисельність наявного населення у Дніпропетровській області, за оцінкою, на 1 січня 2018р. становила 3 231 140 осіб [8].

Залишається суттєвим перевищення кількості померлих над кількістю живонароджених: на 100 померлих – 54 живонароджених. Серед причин смерті дорослого населення в Дніпропетровській області у 2009-2018 роках, як і в цілому по Україні, перше місце посідають хвороби системи кровообігу, на другому місці серед найчастіших причин смерті – від новоутворень з тенденцією до росту, на третьому – від зовнішніх причин захворюваності та смертності, на четвертому – від хвороб травлення, на п'ятому – від хвороб органів дихання (табл.2) [1;2].

Таблиця 2

Чисельність померлих осіб за причинами смерті у Дніпропетровській області у 2009-2018 рр.*

Показники	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Померло всього	5497 3	54542	5210 6	5148 6	5114 1	52722	5382 7	53127	50906	52336
Деякі інфекційні та паразитарні хвороби	2034	2006	2030	2053	1985	1729	1724	1733	1467	1470
від туберкульозу	847	707	736	731	412	557	567	518	417	426
хвороби, зумовлені вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ)	1031	1168	1171	1201	1222	1052	1040	1121	959	962
новоутворення	6793	6753	7090	7820	7588	7430	7400	7544	7418	7442
хвороби системи кровообігу	3567 8	36788	3423 8	3293 4	3313 2	34997	3643 0	35743	34106	35123
хвороби органів дихання	1665	1409	1417	1386	1206	1268	1162	1070	898	1026
хвороби органів травлення	3102	2530	2525	2524	2552	2501	2453	2344	2284	2441
Зовнішні причини захворюваності та смертності	4076	3510	3409	3329	3351	3457	3298	2914	2899	2867

*За статистичними даними [1;2;5]

За десятирічний період кількість смертей на території України та Дніпропетровської області дещо зменшилася. Особливо за такими хворобами як : туберкульоз, хвороби органів дихання та травмами. Але натомість збільшилась кількість хворих ендокринними захворюваннями у різних вікових категоріях.

Також відзначається нерівномірна захворюваність серед населення різних вікових груп [2;3].

Таблиця 3

Кількість випадків захворювань та смертей серед населення України та Дніпропетровської області у 2018 р.(абс.дані)*

Показники	Україна		Дніпропетровська область	
	Захворіло	Померло	Захворіло	Померло
Усього випадків	77 058 955	111 354	7343997	11 620
Деякі інфекційні та паразитарні хвороби	3987088	5 751	481246	905
від туберкульозу	2321795	2 318	299809	350
новоутворення	5843311	15 043	592151	1 533
хвороби системи кровообігу	16829849	61 450	1582226	6 406
хвороби органів дихання	5668691	4 128	455196	288
хвороби органів травлення	5658560	12 396	468985	1 414
Хвороби ендокринної системи	2226014	1 390	183078	41

*За даними DOV_01_2019_OST _ «Зареєстровано хвороб серед всього населення»

За статистичними даними, можна зробити висновок, що число смертей на території Дніпропетровської області зменшилось майже по всіх показниках.

Висновки. Залишається суттєвим перевищення кількості померлих над кількістю живонароджених як в Україні, так і в Дніпропетровській області. Найчастіше серед причин смерті реєструються хвороби системи кровообігу, новоутворення, зовнішні причини смерті, хвороби травлення та органів дихання.

Загалом соціально-демографічна ситуація в Україні і в ХХІ сторіччі лишається складною і неоднозначною. Хоч «піки» кризових виявів у відтворенні

населення (що припали на рубіж тисячоліть) пройдено, значення основних демографічних показників свідчать про несприятливість соціально-демографічного стану країни (особливо на тлі розвинених європейських країн) і, безумовно, потребують концентрації зусиль та ресурсів для досягнення прогресивних якісних зрушень у відтворенні населення .

Список літератури:

1. Головне управління статистики у Дніпропетровській області від 21.02.2018 №26
http://ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2011/111/m_rzch_nns.zip
2. Головне управління статистики у Дніпропетровській області від 21.02.2018 № 24 http://ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/nas/nas_04.pdf
3. Державна служба статистики України (2013) Демографічна ситуація. Чисельність населення (щомісячна інформація). http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2013/ds/kn/kn_u/kn13_u.html
4. Єрошкіна Т.В., Дерев`янюк Д.В. Медико-демографічні проблеми України та деякі шляхи їх подолання // Медичні перспективи. – 2018.Т.23.№3 – С.104-109.
5. Єрошкіна Т.В., Дерев`янюк Д.В. Основні показники стану здоров`я населення промислового регіону України за роки незалежності // Україна. Здоров`я нації, 2019 – №1(54) – С.7-14
6. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08 жовтня 2004 р. № 724 – «Про схвалення Концепції демографічного розвитку України на 2005–2015 роки»
7. Характеристика соціально-демографічної ситуації та соціально значущих захворювань в Україні.
<https://www.umj.com.ua/article/71500/xarakteristika-socialno-demografichnoi-situacii-ta-socialno-znachushhix-zaxvoryuvan-v-ukraini>
8. Публічний аудит дослідження соціально-економічних змін у Дніпропетровській області.
<http://publicaudit.com.ua/bez-kategoriyi/doslidzhennya-sotsialno-ekonomichnyh-zmin-u-dnipropetrovskij-oblasti-za-period-2014-2017-rr/>
9. Демографія України: скорочення населення і ризику для економіки.
<https://ua.news/ua/demografiya-ukrayiny-skorochennya-naselennya-i-ryzyku-dlya-ekonomiky/>
10. Демографічний паспорт – Україна
http://database.ukrcensus.gov.ua/Mult/Dialog/statfile1_c_files/pasport.files/pasport/00_uk.htm#0304

КОРЕЛЯЦІЯ РІВНЯ 25-ГІДРОКСИВІТАМІНУ D ТА РИЗИКУ РОЗВИТКУ ПРЕЕКЛАМПСІЇ ПРИ ВАГІТНОСТІ (ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ)

Курташ Наталія Ярославівна,

К.мед.н., доцент кафедри акушерства та
гінекології ім.І.Д. Ланового
Івано-Франківського національного медичного університету

Кравчук Інна Валеріївна

К.мед.н., доцент кафедри акушерства та
гінекології ім.І.Д. Ланового
Івано-Франківського національного медичного університету

Ласитчук Оксана Миколаївна

К.мед.н., доцент кафедри акушерства та
гінекології ім.І.Д. Ланового
Івано-Франківського національного медичного університету

Гіпертонічні розлади вагітності є основною причиною захворюваності матері та плоду, довготривалої інвалідності та смертності [1]. Близько 10% вагітних жінок страждають на гіпертонічні розлади. Гіпертонію під час вагітності можна класифікувати за термінами хронічна гіпертензія, гестаційна гіпертензія, прееклампсія (ПЕ). У всьому світі на ПЕ припадає понад 71 000 материнських і понад 500 тисяч дитячих смертей на рік [2], а лікування ПЕ у жінок, що народжують, щорічно лише в розвинутих країнах складає майже 1 мільярд гривень економічних втрат [3]. Етіологія ПЕ до кінця не розпізнана, а її швидке прогресування та багатосистемне залучення кидає виклик розумінню як патогенезу ПЕ, так і розробці профілактичних заходів [4]. Вважається, що ініціювання ПЕ відбувається внаслідок імунного відторгнення цитотрофобластів під час плацентациї, що спричиняє порушення ремоделювання спіральних артерій децидуї та міометрія [5]. В останні роки відкриття специфічних до вітаміну D рецепторів та метаболітів у плаценті та децидуї [6] підкреслило потенційну роль вітаміну D у перинатальному здоров'ї. Метаболізм вітаміну D змінюється під час вагітності, що призводить до підвищення рівня циркуляції як білка, що зв'язує вітамін D (VDBP) [7], так і активного метаболіту, 1,25-дигідроксивітаміну D (1,25 (ОН) 2D) [8]. Широко поширений дефіцит вітаміну D був зареєстрований серед вагітних у всьому світі [9], і потенціал вітаміну D у запобіганні ускладненням, пов'язаним з вагітністю, є предметом актуальної уваги, однак переконливі дані рандомізованих досліджень на підтримку ролі вітаміну D у перинатальному здоров'ї ще перебувають на розгляді [10]. Існує гіпотеза, що низькоциркулюючий 1,25 (ОН) 2D призводить до дисбалансу імунної функції, що спонукає переходу до прозапального середовища [16] та

порушення імплантації [11]. Підвищений фактор некрозу пухлини (TNF) - α стимулює катаболізм 1,25 (ОН) 2D, сприяючи зниженню рівня кальцію в крові, який спостерігається при вагітності з діагнозом ПЕ [12,13].

Метою цього огляду було дослідити зв'язок вітаміну D та ризик розвитку ПЕ під час вагітності. Більшість систематичних оглядів зосереджуються лише на одній конкретній структурі дослідження (спостереження або втручання) [14,15,16], визначають статус вітаміну D у критеріях включення, але виключають дослідження, що повідомляють про споживання вітаміну D [14,15,17]. Цей огляд мав на меті критично оцінити результати як спостережливих, так і інтервенційних досліджень, в яких оцінюється рівень вітаміну D і включає всі результати де жінки мали прояви ПЕ. Структурована стратегія пошуку в базі даних була розроблена з використанням ключових термінів, вибраних із бази даних Pubmed за допомогою медичних предметних заголовків (MeSH) і пошуком термінів “вагітність”, “пreeклампсія”, “вітамін D”, “дефіцит вітаміну D”.

Критерії включення: повнотекстові статті; записаний результат артеріального тиску; споживання вітаміну D під час вагітності. Дослідження, що вимірювали 25 (ОН) D, а не 1,25 (ОН) 2D, були включені через короткий період напіввиведення 1,25 (ОН) 2D, що робить цей метаболіт непридатним для точної оцінки стану вітаміну D.

Критерії виключення: дослідження про біологічні механізми метаболізму вітаміну D; дослідження, що зосереджуються виключно на популяціях із гестаційним цукровим діабетом, та дослідження, в яких беруть участь учасники з діагнозом будь-якого вже існуючого метаболічного розладу, який, як відомо, перешкоджає метаболізму вітаміну D, включаючи хронічні захворювання нирок та печінки або шлунково-кишкового тракту.

Для однорідності дослідження концентрацію 25 (ОН) D в нг / мл перетворювали в нмоль / л (*2,5), а споживання вітаміну D в мкг / день перерахували в МО / день, для яких 1 мкг еквівалентно 40 МО. Було обрано порогове значення дефіциту в сироватці крові 25 (ОН) <30 нмоль / л.

Результати досліджень були відфільтровані відповідно до критеріїв пошуку, отримавши остаточний відбір з 18 робіт.

У своєму оновленому систематичному огляді RCT Кокрана, De-Regil et al. [16] повідомляв про наслідки втручання вітаміну D на кілька наслідків для здоров'я матері та немовляти, два дослідження яких зосереджувались на ТЕЛА. Включаючи невелику вибірку з 219 жінок, комбінований аналіз обох досліджень (один з яких забезпечував 400 МО / добу, інший - до 4 доз 120 000 МО протягом гестації) прагнув зменшити ПЕ з добавками (8,9% проти 15,5%; середнє відношення ризику 0,52; 95% довірчий інтервал (ДІ): 0,25, 1,05) [16]. Використовуючи класифікацію GRADE [19], ці докази були визнані низькою якістю внаслідок упередженості звітування та / або упередженості вибору, виявлення, результативності та стирання двох досліджень. Раніше мета-аналіз Нуррönen та його колег [18] включав чотири рандомізовані дослідження добавок вітаміну D під час вагітності, з яких три були плацебо-контрольованими, сліпими дослідженнями (діапазон доз 450-1000 МО / день), а четвертий включав групу, яка отримувала 400 МО / добу як порівняння з двома групами лікування (2000 та

4000 МО / добу). Цей огляд відрізнявся від De-Regil [16] тим, що група плацебо / нульового втручання не була обов'язковою умовою, тому дозволяла включити дослідження порівняння доз вітаміну D. Подібний висновок був зроблений щодо зниженого ризику ПЕ (співвідношення шансів 0,66; 95% ДІ: 0,52, 0,83, $p = 0,001$) серед доповнених груп. Обидва мета-аналізи підкреслюють недостатньо доказів, що виправдовують встановлення рекомендацій щодо додаткового прийому вітаміну D під час вагітності на основі уникнення ПЕ.

Що стосується комбінованих добавок вітаміну D та кальцію, De-Regil et al. [16] Мета-аналіз трьох РКД ($n = 1114$ жінок) показав знижений ризик ПЕ (5% проти 9%; середнє відношення ризику 0,51; 95% ДІ: 0,32, 0,80) у групах, які отримували доповнення. Ці дослідження мали нижчий зсув порівняно з двома невеликими рандомізованими клінічними дослідженнями, що містять лише вітамін D. У сукупності наявні на сьогодні результати досліджень підтверджують думку, що спільне введення вітаміну D з кальцієм може зменшити ризик ПЕ більше, ніж лише додатковий вітамін D, хоча це порівняння не відповідає рівномірно з точки зору обсягу вибірки або якості дослідження.

Обговорення

В даний час недостатньо доказів, які б виправдовували встановлення дієтичних рекомендацій щодо вітаміну D, заснованих лише на уникненні гестаційних гіпертонічних розладів. Однак цей огляд підтверджує результати двох недавніх мета-аналізів спостережних досліджень, які продемонстрували значну зв'язок між дефіцитом вітаміну D та ризиком ПЕ [14,15]. Незважаючи на суперечки щодо відповідних граничних точок 25 (ОН) D для дефіциту вітаміну D, обидва мета-аналізи спостерігали значну кореляцію, коли дефіцит визначався як концентрація 25 (ОН) D < 50 нмоль / л [14,15].

З точки зору плану дослідження, рівень вітаміну D часто оцінюється лише в один момент часу протягом гестації, часто в кінці II або III триместру, коли втручатися може бути занадто пізно. Цілком ймовірно, що вимірювання рівня 25 (ОН) D протягом кожного триместру дадуть чіткіше розуміння будь-яких потенційних причинно-наслідкових зв'язків та найефективнішу стратегію втручання. Крім того, якщо 25 (ОН) D вимірюється після діагностики ПЕ, зворотна причинність не може бути знецінена, і, отже, результати пропонують обмежену клінічну корисність. На додаток до аналітичних розбіжностей, відсутність консенсусу щодо обмеження 25 (ОН) D для визначення достатності вітаміну D перешкоджає міжнародним порівнянням поширеності дефіциту та подальшого ризику несприятливих наслідків для здоров'я, включаючи важкий перебіг ПЕ.

За відсутності специфічних для вагітності рекомендованих норм сьогодні рекомендують мінімальне споживання вітаміну D 400 МО / добу [7,18], достатнє для захисту від дефіциту матері при порозі 25–30 нмоль / л. Зараз цілком ймовірно, що комітети з етичного контролю більше не можуть затверджувати справжню групу плацебо під час випробувань на вагітність з вітаміном D, що означає, що можуть знадобитися майбутні дослідження втручання для скринінгу на початковий рівень на предмет дефіциту або доповнення групи з низьким споживанням, що призведе до мінімальних концентрацій D (ОН) D ≥ 30 нмоль/л.

Висновки

Цей огляд критично оцінює поточні дані про зв'язок між статусом вітаміну D, його надходженням в організм та ризик гіпертонічних розладів під час вагітності. Включення як спостережливих, так і інтервенційних досліджень допомогло уникнути потенційного нагляду в опублікованому дослідженні. У той час як більшість досліджень повідомляють про концентрацію D в сироватці крові 25 (ОН), ми також повідомляли про дослідження споживання вітаміну D у матері для забезпечення всебічного аналізу. Ще однією сильною стороною цього огляду є те, що він повідомляє про результати, що стосуються всіх термінів вагітності на фоні ПЕ. Систематичні огляди на сьогоднішній день не змогли зробити переконливих висновків щодо потенціалу вітаміну D для захисту від гестаційних гіпертонічних розладів. Оцінки споживання вітаміну D в спостережних дослідженнях, як правило, відсутні, і в тих, які повідомляють про рівні впливу, переважна дія добавок мікроелементів на споживання вітаміну D відкриває можливість змішування з іншими поживними речовинами. У світлі доказів механістичної ролі вітаміну D в метаболічній адаптації здорової вагітності, біологічно вірогідним є те, що нерегульовані концентрації метаболітів при нездоровій вагітності (включаючи ПЕ) можуть частково бути наслідком дефіциту вітаміну D [15]. Отже, ми поширюємо думку, висловлену кількома дослідниками, які наголошують на необхідності адекватного, добре проведеного рандомізованого клінічного дослідження для встановлення причинного ефекту між дефіцитом вітаміну D та підвищеним ризиком ПЕ.

Список використаної літератури:

1. World Health Organisation .Who Recommendations for Prevention and Treatment of Pre-Eclampsia and Eclampsia. WHO; Geneva, Switzerland: 2011. Who guidelines approved by the guidelines review committee. [[Google Scholar](#)]
2. Duley L. Pre-eclampsia and the hypertensive disorders of pregnancy. Br. Med. Bull. 2003; 67:161–176. doi: 10.1093/bmb/ldg005. [[PubMed](#)] [[CrossRef](#)] [[Google Scholar](#)]
3. Meads C.A., Cnossen J.S., Meher S., Juarez-Garcia A., Ter Riet G., Duley L., Roberts T.E., Mol B.W., van der Post J.A., Leeflang M.M., et al. Methods of prediction and prevention of pre-eclampsia: Systematic reviews of accuracy and effectiveness literature with economic modelling. Health Technol. Assess. 2008; 12:1–270. doi: 10.3310/hta12060. [[PubMed](#)] [[CrossRef](#)] [[Google Scholar](#)]
4. Snydal S. Major changes in diagnosis and management of preeclampsia. J. Midwifery Womens Health. 2014; 59:596–605. doi: 10.1111/jmwh.12260. [[PubMed](#)] [[CrossRef](#)] [[Google Scholar](#)]
5. James J.L., Whitley G.S., Cartwright J.E. Pre-eclampsia: Fitting together the placental, immune and cardiovascular pieces. J. Pathol. 2010; 221:363–378. doi: 10.1002/path.2719. [[PubMed](#)] [[CrossRef](#)] [[Google Scholar](#)]
6. Zehnder D., Evans K.N., Kilby M.D., Bulmer J.N., Innes B.A., Stewart P.M., Hewison M. The ontogeny of 25-hydroxyvitamin D(3) 1alpha-hydroxylase expression in human placenta and decidua. Am. J. Pathol. 2002; 161:105–114. doi:

10.1016/S0002-9440(10)64162-4. [[PMC free article](#)] [[PubMed](#)] [[CrossRef](#)] [[Google Scholar](#)]

7. Zhang J.Y., Lucey A.J., Horgan R., Kenny L.C., Kiely M. Impact of pregnancy on vitamin D status: A longitudinal study. *Br. J. Nutr.* 2014; 112:1081–1087. doi: 10.1017/S0007114514001883. [[PubMed](#)] [[CrossRef](#)] [[Google Scholar](#)]

8. Papapetrou P.D. The interrelationship of serum 1,25-dihydroxyvitamin D, 25-hydroxyvitamin D and 24,25-dihydroxyvitamin D in pregnancy at term: A meta-analysis. *Hormones.* 2010; 9:136–144. doi: 10.14310/horm.2002.1263. [[PubMed](#)] [[CrossRef](#)] [[Google Scholar](#)]

9. Saraf R., Morton S.M., Camargo C.A., Jr., Grant C.C. Global summary of maternal and newborn vitamin D status—A systematic review. *Matern. Child Nutr.* 2016; 12:647–668. doi: 10.1111/mcn.12210. [[PMC free article](#)] [[PubMed](#)] [[CrossRef](#)] [[Google Scholar](#)]

10. Shin J.S., Choi M.Y., Longtine M.S., Nelson D.M. Vitamin D effects on pregnancy and the placenta. *Placenta.* 2010; 31:1027–1034. doi: 10.1016/j.placenta.2010.08.015. [[PMC free article](#)] [[PubMed](#)] [[CrossRef](#)] [[Google Scholar](#)]

11. Kiely M., Hemmingway A., O’Callaghan K.M. Vitamin D in pregnancy: Current perspectives and future directions. *Ther. Adv. Musculoskelet. Dis.* 2017; 9:145–154. doi

12. Díaz L., Noyola-Martínez N., Barrera D., Hernández G., Avila E., Halhali A., Larrea F. Calcitriol inhibits TNF-alpha-induced inflammatory cytokines in human trophoblasts. *J. Reprod. Immunol.* 2009; 81:17–24. doi: 10.1016/j.jri.2009.02.005. [[PubMed](#)] [[CrossRef](#)] [[Google Scholar](#)]

13. Lewis S., Lucas R.M., Halliday J., Ponsonby A.L. Vitamin D deficiency and pregnancy: From preconception to birth. *Mol. Nutr. Food Res.* 2010; 54:1092–1102. doi: 10.1002/mnfr.201000044. [[PubMed](#)] [[CrossRef](#)] [[Google Scholar](#)]

14. Aghajafari F., Nagulesapillai T., Ronksley P.E., Tough S.C., O’Beirne M., Rabi D.M. Association between maternal serum 25-hydroxyvitamin D level and pregnancy and neonatal outcomes: Systematic review and meta-analysis of observational studies. *BMJ.* 2013; 346:f1169. doi: 10.1136/bmj.f1169. [[PubMed](#)] [[CrossRef](#)] [[Google Scholar](#)]

15. Tabesh M., Salehi-Abargouei A., Tabesh M., Esmailzadeh A. Maternal vitamin D status and risk of pre-eclampsia: A systematic review and meta-analysis. *J. Clin. Endocrinol. Metab.* 2013; 98:3165–3173. doi: 10.1210/jc.2013-1257. [[PubMed](#)] [[CrossRef](#)] [[Google Scholar](#)]

16. De-Regil L.M., Palacios C., Lombardo L.K., Peña-Rosas J.P. Vitamin D Supplementation for Women during Pregnancy. *Cochrane Database Syst. Rev.* 2016;14:CD008873. doi: 10.1002/14651858.CD008873.pub3. [[PubMed](#)] [[CrossRef](#)] [[Google Scholar](#)]

17. Wei S.Q., Qi H.P., Luo Z.C., Fraser W.D. Maternal vitamin D status and adverse pregnancy outcomes: A systematic review and meta-analysis. *J. Matern. Fetal Neonatal Med.* 2013; 26:889–899. doi: 10.3109/14767058.2013.765849. [[PubMed](#)] [[CrossRef](#)] [[Google Scholar](#)]

18. Hyppönen E., Cavadino A., Williams D., Fraser A., Vereczkey A., Fraser W.D., Bánhidly F., Lawlor D., Czeizel A.E. Vitamin D and pre-eclampsia: Original data, systematic review and meta-analysis. *Ann. Nutr. Metab.* 2013; 63:331–340. doi: 10.1159/000358338. [[PubMed](#)] [[CrossRef](#)] [[Google Scholar](#)]

19. Swiglo B.A., Murad M.H., Schünemann H.J., Kunz R., Vigersky R.A., Guyatt G.H., Montori V.M. A case for clarity, consistency, and helpfulness: State-of-the-art clinical practice guidelines in endocrinology using the grading of recommendations, assessment, development, and evaluation system. *J. Clin. Endocrinol. Metab.* 2008; 93:666–673. doi: 10.1210/jc.2007-1907. [[PubMed](#)] [[CrossRef](#)] [[Google Scholar](#)]

НАУКОВЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОФІЛАКТИЧНИХ ЗАХОДІВ ЗІ ЗМЕНШЕННЯ ВАЖКОСТІ ПРАЦІ І НАПРУЖЕНОСТІ ТРУДОВОГО ПРОЦЕСУ У ПРАЦІВНИКІВ, ЯКІ ВЕДУТЬ ВИБУХОВІ РОБОТИ НА ВІДКРИТИХ ГІРНИЧИХ РОЗРОБКАХ

Павліченко Олена Феодосіївна

кандидат медичних наук, завідувач лабораторії патоморфології
ДУ «Український НДІ промислової медицини»

Стратегія ЄС на 2013-2020 роки визначила пріоритетними заходи щодо створення здорових і безпечних умов праці, як важливої складової конкурентоспроможного бізнесу й основи Європейської соціальної моделі. Європейське об'єднання профспілок, яке ухвалило стратегію ЄС на 2013-2020 роки, підтримало профілактичну спрямованість заходів щодо забезпечення професійного здоров'я, збільшення кількості виробничих лікарів і гармонізацію умов праці [1].

Слід відзначити, що сьогодні залишається недостатньо вивченим причинно-наслідковий зв'язок між впливом чинників виробничого середовища й розвитком уражень опорно-рухового апарату, панують лише загальні уявлення про роль фізичного перенапруження в поєднанні з охолоджуючим мікрокліматом у розвитку радикулопатій у працюючих в умовах значного фізичного навантаження. Таким чином, з'ясування окремих компонентів фізичного навантаження як факторів ризику розвитку патології могло б стати основою для розробки дієвих заходів профілактики захворювань у працюючих за умов впливу небезпечних чинників виробничого середовища [2].

Вищезазначене, а також результати сучасних досліджень умов праці та професійної захворюваності працівників гірничодобувної промисловості, проведені різними групами авторів, доводять, що важкість праці і напруженість трудового процесу чинять суттєвий вплив на захворюваність працівників, їх працездатність та якість життя [3-6].

Таким чином, питання розробки та впровадження заходів стосовно профілактики шкідливої дії важкості праці і напруженості трудового процесу на працівників відкритих гірничих розробок залишається актуальним та своєчасним.

Мета: розробка заходів профілактики зі зменшення важкості і напруженості праці працівників, зайнятих роботами на відкритих гірничих розробках.

Матеріали і методи. На основі даних умов праці та літературних даних запропонований комплекс заходів щодо профілактики шкідливої дії важкості праці і напруженості трудового процесу на працівників кар'єрів. Дослідження проводилось на ПАТ «Промислово-виробниче підприємство «Кривбасвибухпром». На кожному робочому місці визначались показники: важкість праці (фізичне динамічне навантаження, маса вантажу, стереотипні

робочі рухи, статичне навантаження; робоча поза – перебування в нахиленому стані до 30° і понад 30°, нахили корпусу, переміщення у просторі та ін.), напруженість праці (тривалість зосередження уваги або щільність сигналів, ступінь ризику для власного життя та життя інших осіб або ступінь відповідальності за життя інших осіб та ін.). Використано санітарно-статистичні та медико-статистичні методи.

Результати

Встановлено, що незважаючи на впровадження нової технології ведення вибухових робіт, не повністю виключена важка фізична праця при виконанні багатьох технологічних операцій. Так на етапі прийому та підготування гранульованих вибухових речовин (ВР) для транспортування в кар'єр важкість праці має місце при розвантаженні вагонів, навантаженню мішків на транспортерну стрічку, розтарюванні вибухових матеріалів (ВМ); на етапі виготовлення проміжних детонаторів – в процесі розвантаження автомашин, а на етапі заряджання свердловин вона зумовлена переважно такими показниками, як вимушена робоча поза, нахили тулуба та переміщення в просторі.

Щодо підготування вибухових робіт з використанням емульсійних ВР, то на першому етапі застосування фізичних зусиль вимагає розвантаження вагонів, вивантаження на піддони, розтарювання сипучих компонентів ВР. Розчини та рідини поставляються в сталевих бочках чи автомобільних цистернах, звідки насосом подаються в витратну ємність, тому при їх застосуванні важка фізична праця виключена.

Роботи з обслуговування технологічних процесів, які вимагають фізичних зусиль, повинні бути механізовані з використанням дистанційного керування обладнанням, роботою механізмів при розвантаженні вагонів, вивантаженні на піддони, розтарюванні складових компонентів ВР, заряджанні свердловин, що зведе до мінімуму важку фізичну працю та час перебування працівників в умовах ризику для власного життя і відповідальності за безпеку інших осіб.

Для компенсації перенапруження органів, систем або недостатньої їх активності у працівників, які проводять роботи на кар'єрі, слід застосовувати зміну форм діяльності (чергування основних і допоміжних робіт; робіт різної складності і рівня монотонності; фізичної і розумової праці; більш інтенсивної роботи з менш інтенсивною; робіт, пов'язаних з навантаженнями на різні аналізатори і м'язові групи та таких, що відрізняються характером робочої пози). В процесі активного відпочинку навантаження з втомлених нервових центрів і органів переключається на менш навантажені під час роботи, що має забезпечити більш швидке відновлення працездатності.

Періодичність зміни форм діяльності залежить від конкретного змісту технологічних операцій. При виконанні простих, короткотривалих операцій необхідно змінювати їх два рази протягом робочого дня; заміна іншими видами праці складних і довготривалих операцій має проводитись через тиждень, або більш тривалі проміжки часу. Скорочення робочого часу до 6 годин чи організація невеликих перерв під час роботи, використання інструментів та обладнання, що відповідають сучасним вимогам ергономіки, регулярні фізичні

тренування можуть зменшити кількість болісних відчуттів у м'язах шиї та плечовому поясі [7].

За показниками напруженості трудового процесу умови праці практично на всіх досліджених робочих місцях віднесені до шкідливих, що обумовлено наявністю особистого ризику, відповідальністю за безпеку інших осіб і сенсорним навантаженням – високою тривалістю зосередженого спостереження. З метою зменшення нервово-емоційного напруження доцільно обладнати кімнати емоційного розвантаження, впровадити проведення сеансів аутогенного тренування, виконання вправ для зняття напруження психіки, прослуховування функціональної музики тощо.

Висновки.

1. Розроблено комплекс науково-обґрунтованих заходів щодо зменшення важкості і напруженості праці працівників, зайнятих роботами на відкритих гірничих розробках.

2. Виконані дослідження дозволяють екстраполювати отримані дані на всі підприємства, де проводиться підготування і ведення вибухових робіт на відкритих гірничих розробках з використанням сучасних технологій.

Ключові слова: профілактика, важкість праці, напруженість трудового процесу, працівники

Література:

1. Нагорна А. М., Гречківська Н. В. Медична допомога працівникам: проблеми та їх вирішення. Монографія / А. М. Нагорна, Н. В. Гречківська. – Київ: ВД «Авіцена», 2018. – 264 с.
2. Нагорна А. М., Басанець А. В. Біль у спині як медична та соціальна проблема: клініко-епідеміологічний аналіз. Монографія / А. М. Нагорна, А. В. Басанець. – Київ: ВД «Авіцена», 2018. – 192 с.
3. Лашко О.М. Умови праці шахтарів основних професій вугільних шахт України / О.М. Лашко // Український журнал з проблем медицини праці. - 2018. - № 3(56). – С. 64-71.
4. Басанець А. В. Визнання зв'язку захворювань з умовами праці у французькій системі охорони здоров'я / А. В. Басанець // Український журнал з проблем медицини праці. - 2015. - № 2(43). – С. 60-69.
5. Гігієнічна оцінка впливу умов праці на робочих місцях працівників вугільної та асбестопереробної промисловості / Т.А. Андрущенко, О.І. Соловійов, Т.Ю. Мартиновська [та ін.] // Український журнал з проблем медицини праці. – 2018. – №4(57). – С.28-39.
6. Павліченко О.Ф. Супутня патологія у працівників гірничо-збагачувальних комбінатів, яким встановлені професійні захворювання / О.Ф. Павліченко // Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції “Topical issues of science and practice”, – Лондон, Велика Британія. – 2020. – С. 358-360, DOI: 10.46299/ISG.2020.II.VII, URL: <https://isg-konf.com>.
7. Кузнецов Г. Комплекс заходів є необхідним / Г. Кузнецов // Інформаційний бюлетень з охорони праці – 2009. – №2. – С.49-52.

НАУКОВЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ЗАХОДІВ З ПРОФІЛАКТИКИ ПИЛОВИДІЛЕННЯ ТА ЗМЕНШЕННЯ ШКІДЛИВОЇ ДІЇ УТВОРЕНОГО ПИЛУ НА ПРАЦІВНИКІВ, ЯКІ ВЕДУТЬ ВИБУХОВІ РОБОТИ НА ВІДКРИТИХ ГІРНИЧИХ РОЗРОБКАХ

Павліченко Олена Феодосіївна

кандидат медичних наук, завідувач лабораторії патоморфології
ДУ «Український НДІ промислової медицини»

Здоров'я населення визнається світовою спільнотою за єдиний критерій ефективності будь-якої сфери економічної чи суспільної діяльності; здоров'я працюючого населення стало нині пріоритетною проблемою в розвинутих країнах світу. Метою Стратегії реформування та розвитку медицини праці в Україні до 2022 року наряду з іншими напрямками є збереження та відновлення трудових ресурсів України згідно з принципами МОП і ЄС, забезпечення ефективної профілактики професійних і виробничо обумовлених захворювань [1].

Ю.І. Кундієв і співавт. зазначають, що основною причиною професійних захворювань працівників є незадовільний стан умов праці, домінуючими причинами якого є недосконалі технології, несправність машин і механізмів, невикористання засобів захисту, порушення режимів праці і відпочинку [2]. Важливим напрямом медицини праці в більшості країн світу є попередження шкоди здоров'ю робітників від впливу умов праці для забезпечення їх соціального благополуччя.

Вивченню стану здоров'я працівників гірничорудної промисловості, в тому числі вибуховиків, які наряду з впливом компонентів вибухових речовин (ВР) зазнають дії підвищеної запиленості та загазованості повітря робочої зони, шуму, несприятливого мікроклімату, важкості і напруженості праці, та вирішенню проблеми його збереження приділяється увага в багатьох сучасних дослідженнях. Однак, більшість робіт присвячені оцінці стану здоров'я підземних гірників і лише деякі з них – захворюваності робітників, що ведуть вибухові роботи в кар'єрах [3].

Запиленість повітря робочої зони є провідним виробничим фактором, який впливає на здоров'я працівників, зайнятих видобутком корисних копалин. Наявність технологічних процесів, що супроводжуються утворенням аерозолів фіброгенної дії, обумовлює розвиток професійних і виробничо обумовлених захворювань [3, 4, 5]. Зважаючи на це, питання розробки та впровадження заходів стосовно профілактики пиловиділення та зменшення шкідливої дії утвореного пилу на працівників відкритих гірничих розробок є вельми суттєвим.

Мета: розробка заходів з профілактики пиловиділення та зменшення шкідливої дії утвореного пилу на працівників, зайнятих роботами на відкритих гірничих розробках.

Матеріали і методи. На основі даних умов праці та літературних даних запропонований комплекс заходів щодо профілактики пиловиділення та зменшення шкідливої дії утвореного пилу у працівників кар'єрів. Дослідження проводилось на ПАТ "ПВП "Кривбасвибхпром". На кожному робочому місці визначалась наявність та концентрація пилу фіброгенної дії в повітрі робочої зони. Проби повітря на вміст пилу відбирались на аналітичні аерозольні фільтри АФА-ВП-20 електроаспіраторами ЭАЗ-244, «Красногвардеец-822». Оцінка концентрацій пилу в повітрі робочої зони здійснювалась згідно з критеріями діючих нормативно-методичних документів. Використано санітарно-статистичні та медико-статистичні методи.

Результати

Встановлено, що не повністю вирішено питання герметизації місць утворення пилу рецептурних компонентів гранульованих ВР та в ході технологічних операцій з отримання і розтарювання компонентів емульсійних ВР. Так на першому етапі працівники контактують з пилом ВР практично при виконанні всіх технологічних операцій (в ході прибирання розвантажених вагонів, навантаження мішків на транспортерну стрічку, механізованого розтарювання ВР, навантаження бункерів змішувально-зарядних машин). Виділення пилу ВР має місце також на етапі утилізації використаної мішкотари.

На етапі проектування нового та вдосконаленні існуючого технологічного обладнання необхідно передбачати герметизацію, укриття чи ізоляцію джерел утворення пилу ВР, забезпечити їх ефективну вентиляцію шляхом встановлення аспіраційних установок, зблокованих з технологічним процесом, своєчасно проводити їх профілактичний огляд і ремонт. По мірі зміни гірничо-геологічних і технологічних умов розробки родовищ діючих кар'єрів повинні вноситись необхідні заходи по коректуванню в проекти комплексного знепилювання.

Для запобігання здіймання просипаного пилу в повітря робочої зони необхідно впровадити періодичне зрошення підлоги сильно розпиленою водою чи сольовим розчином протягом робочої зміни з подальшим вологим чи пневматичним (з використанням централізованих пилососних установок) прибиранням у кінці зміни. Просипані компоненти ВР та пролиту емульсійну матрицю необхідно утилізувати шляхом скидання у свердловини у кількості не більше 20 кг на свердловину.

Доцільно максимально механізувати операції по очищенню мішків від залишків ВР та обладнати місця переробки мішкотари вручну системами гідрознепилювання (з відсмоктуванням пилу через зрошувальні фільтри). Для підвищення ефективності таких систем до води додають 0,1-0,25 % пилозмочувальних добавок – поверхнево-активних речовин. При роботі змішувально-зарядних машин необхідно застосовувати ефективні засоби пиловловлювання і пилопридушення.

Для зниження концентрації фіброгенного пилу шляхом запобігання пилоутворення при заряджанні свердловин необхідно проводити їх внутрішню та зовнішню гідрозабивку або забивку гідропастою чи гідрогелем, в тому числі при вибуховому дробленні негабаритів з співвідношенням маси води до маси накладного заряду 2:1 [6]. Запобігання пилоутворення у згаданий спосіб

додатково сприяє досягненню ефекту нейтралізації шкідливих газів при використанні гідрозабивки, що полягає в зниженні адсорбції на пилових частках оксидів азоту до 96%, оксиду вуглецю (II) – до 100%. Усі зовнішні джерела виділення пилу повинні розташовуватись з підвітряної сторони. Масові вибухи в кар'єрах доцільно проводити в часи найменшої активності вітру для попередження забруднення сельбищної зони.

В пилогазову хмару, що утворюється внаслідок вибуху, потрібно вентиляційними пристроями або гідромоніторами подавати дрібнодисперсно розпилену воду з додаванням розчинів кальцію гідроксиду або натрію хлориду. Можливе використання туманоутворювачів, які повинні вмикатись за 1-2 хв. до вибуху, їх факел повинен бути направлений назустріч вибуховій хвилі.

Рекомендується також покриття поверхні блока, який підривається, спеціальною піною. Осадженню пилу сприяє також зрошення зони руйнування гірничої маси до вибуху водою або сольовими розчинами. Боротьба з пилоутворенням на автошляхах у кар'єрі повинна здійснюватися поливанням їх водою або закріпленням їх поверхні розчином бішофіту чи сульфатно-спиртовою бардою.

Для попередження здування пилу з відкритої поверхні вантажних вагонів та автотранспорту необхідно використовувати зрошувальні станції та багаторядні водяні завіси з автоматичним керуванням, що забезпечить їх роботу при проходженні транспорту.

Під час виконання робіт, які супроводжуються утворенням у повітрі робочої зони аерозолів ВР та аерозолів фіброгенної дії, працівники повинні забезпечуватись засобами індивідуального захисту органів дихання, захисними окулярами. В якості засобів індивідуального захисту органів дихання рекомендується використовувати протипилові респіратори. Для попередження попадання пилових часток в очі доцільно використовувати закриті окуляри з міцними безосколковими скельцями.

Для працівників, які працюють в умовах впливу аерозолів фіброгенної дії, необхідно проводити заходи з вторинної профілактики патології органів дихання. Ефективною процедурою для попередження розвитку пилових захворювань, що стимулює елімінацію пилових часток з легень мукоцільярним транспортом, затримує розвиток пневмосклерозу, підвищує стійкість організму до ушкоджуючої дії виробничих аерозолів, є застосування лужно-масляних інгаляцій, які можуть проводитись як групові або індивідуальні процедури. Колективні інгаляції свіжоталою водою дають позитивний результат з профілактичною метою як на пилонебезпечних виробництвах, так і стосовно підвищення стійкості організму до дії шкідливих факторів виробничого середовища в цілому [7].

Висновки.

1. Запропоновано комплекс науково-обґрунтованих гігієнічних та організаційних заходів щодо зменшення пиловиділення і зниження несприятливої дії утвореного пилу, який дозволяє визначити методичні рекомендації щодо систематизації процесу вдосконалення умов праці та збереження здоров'я працівників.

2. Впровадження засобів механізації та автоматизації управління технологічним процесом підготування емульсійних вибухових речовин і заряджання їх у свердловини, можливість переміщення сировини і напівфабрикатів у вигляді розчинів істотно зменшує утворення пилу вибухових речовин та контакт працівників з ними.

Ключові слова: профілактика, пиловиділення, працівники

Література:

1. Чернюк В.І. Стратегія реформування та розвитку медицини праці в Україні до 2022 року / В.І. Чернюк // Український журнал з проблем медицини праці. - 2020. - № 16(2). – С. 83-85.

2. Кундієв Ю.І. Професійне здоров'я в Україні та шляхи його покращення / Ю.І. Кундієв, А.М. Нагорна, В.І. Чернюк // Журнал АМН України. – 2007. – Т. 13. – С. 464-475.

3. Павліченко О.Ф. Застосування вибухових речовин нового покоління, їхня токсичність та екобезпека / О.Ф. Павліченко // Український журнал з проблем медицини праці. – 2012. – № 3(31). – С. 66–76.

4. Лашко О.М. Умови праці шахтарів основних професій вугільних шахт України / О.М. Лашко // Український журнал з проблем медицини праці. - 2018. - № 3(56). – С. 64-71.

5. Гігієнічна оцінка впливу умов праці на робочих місцях працівників вугільної та асбестопереробної промисловості / Т.А. Андрущенко, О.І. Соловйов, Т.Ю. Мартиновська [та ін.] // Український журнал з проблем медицини праці. – 2018. – №4(57). – С.28-39.

6. Санитарные правила для предприятий по добыче и обогащению рудных, нерудных и россыпных полезных ископаемых. СП 3905-85.

7. Ластков Д.О. Опыт и перспективы профилактического и лечебного применения свежетапой воды (обзор) / Д.О. Ластков // Вестник гигиены и эпидемиологии. – 2009. – Т. 13, №1. – С. 53-56.

ФЛЮОРОГРАФІЯ: МАНУЕЛЬ ДІАС ДЕ АБРЕУ

Подурець Анастасія,
студентка другого курсу третього медичного факультету,
Харківський національний медичний університет

Рзаєв Елнур,
студент другого курсу третього медичного факультету,
Харківський національний медичний університет

Демочко Ганна,
доцент катедри суспільних наук
Харківський національний медичний університет

По всьому світу туберкульоз є однією з 10 основних причин смерті. У 2019 році у всьому світі на туберкульоз захворіли 10 мільйонів чоловік. Масові рентгенівські дослідження грудної клітини людей, для профілактики та виявлення туберкульозу, робили за допомогою флюорографії. Вже пройшло 83 роки з моменту першого масового застосування цього методу і ми досі використовуємо його.

Спочатку варто згадати , що флюорографія – це методика рентгенодіагностики, при якій тіньове зображення з флуоресцентного рентгенівського екрана фотографується на фотоплівку.

Відома світу подія відбулась 9 липня 1937 року, коли бразильський лікар Мануель Абреу почав експеримент по масовій флюорографії. Його новий метод рентгенівського дослідження вніс великий вклад в розвиток медицини та дозволив швидко та при мінімальних витратах виявляти хворих на туберкульоз легень.

На той час було відомо лише декілька видів рентгенівського дослідження – рентгенографія та рентгеноскопія. Перший був досить дорогим, а другий був неможливим для масового дослідження, тому що для цього потрібно, щоб кожна сота людина була лікарем. У період першої світової війни починалась епідемія, тому що було досить багато хворих на сухоти. На ранній стадії людина і не підозрювала, що вона хвора, тому заражала інших. Через це медицина потребувала альтернативу, при якій буде можливо перевірити велику кількість людей і не витратити багато ресурсів. Цю альтернативу знайшов Абреу.

Мануель Діас де Абреу народився в Сан-Паулу 4 січня 1892 року. Він закінчив курс медицини в Ріо-де-Жанейро в 1913 році і з 1915 по 1922 проходив стажування в радіологічних службах трьох відомих лікарень Франції: *Nouvel Hôpital de la Pitié, Hôtel-Dieu та Hôpital Laennec*. Саме в 1915 році, коли Абреу

доставляв документи в лікарню Hôtel-Dieu, він знайшов те, чим хоче займатися. Це сталося випадково, коли терапевт Огюстен Ніколя Жільбер, який приймав документи, попросив його відвести пацієнта на рентген, де Абреу вперше тримав в руках рентгенівський знімок, що і викликало цікавість до рентгенології і проблеми того часу. У 1921 році він написав книгу “Radiodiagnostic dans la tuberculose pleuro-pulmonaire”, що доповнила радіогеометрію та показала переконаність автора в тому, що боротьба з туберкульозом повинна пройти через масову діагностику цього захворювання.

Взагалі, ідея флюорографії була не його, але саме він її вловив та втілював у життя. Рентгенолог Едме Гійміно, приїхавши у відпустку з поля бою, познайомився з Абреу і розповів йому про епідемію на передовій та про те, як намагався просто фотографувати зображення на екрані, але фото виходили досить поганої якості. Ці слова і вплинули на створення флюорографії.

Саме у той момент, коли Абреу працював і бачив, що майже кожен п'ятдесятий є хворим на туберкульоз, а він не може робити більше ніж сорок знімків за добу, він вирішив продовжити працювати над ідеєю створення флюорографії, адже Абреу працював над нею, але минулі спроби були марними. Метод, який він створив у 1936 році, спочатку називали “рентгенфотографією”, але в 1939 перейменували на “абреуграфію” на його честь. Рентген грудної клітини робиться на плівках 30×40 см, тому досить дорогий, а рентгенфотографія - на плівці 2,4×3,6 см, тобто її поверхня у двісті разів менша, а ціна нижча в сто разів.

Суть нового методу Абреу полягає в тому, що він використовував цинк-кадмій-сульфідні екрани, що при рентгені мають яскравий зелений колір, заряджав у типову камеру Leica плівку формату 24×36 мм, ставив фотоапарат на відстані 60 см від екрана та загороджував тубусом від зайвого світла. Тоді ця установка була створена для нової лікарні, що відкрилась у Ріо-де-Жанейро влітку 1936 року. Саме тоді відкрився перший у світі флюорографічний кабінет. Перший дослід був проведений з 9 по 21 липня 1937 року в штаб-квартирі Департаменту охорони здоров'я, за цей період було зроблено 758 знімків. Це показало, що цей метод є швидким та дешевим, тому його можна використовувати для масових досліджень. Завдяки Абреу та його методу, смертність від туберкульозу в Ріо-де-Жанейро у 1945 році почала зменшуватися, тоді флюорографію зробили мільйону людей, що склали половину населення міста.

Пізніше, у 1940 році у Бразилії було вже 40 флюорографів. Після цього відкриття, у світі з'являлися флюорографи власного виробництва, що були побудовані з використанням основної моделі Абреу. Після завершення війни Абреу отримав всесвітню славу та тричі висувався на Нобелівську премію. У Бразилії в 1958 році президент Жуселіну Кубічек створив Національний день абреуграфії, що святкують 4 січня.

Вже майже сто років, як було проведене перше у світі масове рентгенівське дослідження, що допомогло виявити хворих на туберкульоз, почати їх лікування та зменшити кількість смертей. Все завдяки зацікавленості Абреу в рентгенології та його намаганнях зробити щось для збереження життів як дорослих так і дітей.

Ми і досі використовуємо цей метод у профілактичних та діагностичних цілях, тому що він є дешевим та швидким, що дозволяє перевірити велику кількість людей та не витратити багато ресурсів лікарні.

Список літератури

1. Bedrikow, Rubens. Esclarecendo o caso dos homônimos Manoel de Abreu. História, Ciências, Saúde – Manguinhos. Rio de Janeiro. 2015. Vol. 22(3). p.1007-1018.
2. Rubens Bedrikow. Manoel de Abreu. Jornal de Pneumologia. Sao Paulo. Jan. 2001. vol. 27(1).
3. Académie nationale de medecine. Bulletin de l'Académie nationale de médecine. France. 31 janvier 1939. P. 136.
4. Радіологія. Променева терапія. Променева діагностика: підручник для студ. вищ. мед. навч. заклад. / О.В. Ковальський, Д.С. Мечев, В.П. Данилевич. Вінниця: Нова Книга, 2013. - С. 124.
5. T.C. Reina, A.C.A. Sirico, R.T. Massera, V.N.C. Pinto, D.C. Galeano, A. Tomal, P.R. Costa Panorama of diagnostic radiology in Brazil // Medical physics international journal. 2019. Vol. 7(1). P. 33

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В МЕДИЦИНІ: ДОСВІД ВИКЛАДАННЯ КЛІНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Шевчук Світлана Григорівна

к.мед.н., доцент

Кафедра пропедевтики внутрішньої медицини №2
Національний медичний університет імені О.О.Богомольця

Хомазюк Вікторія Анастасіївна

к.мед.н., доцент

Кафедра пропедевтики внутрішньої медицини №2
Національний медичний університет імені О.О.Богомольця

Осташевська Тетяна Геннадіївна

к.мед.н., доцент

Кафедра пропедевтики внутрішньої медицини №2
Національний медичний університет імені О.О.Богомольця

Високі вимоги до якості підготовки лікарів, обмежені можливості засвоювати практичні навички, особливо клінічні, увага до безпеки як студентів, так і пацієнтів, викладачів, медичного персоналу в умовах пандемії COVID-19 призвели до застосування в медичних університетах дистанційного навчання (ДН), яке використовувалось обмежено в попередні періоди [1]. Але нові виклики суспільства вимагають нових форм навчання, пристосування їх до карантину та посиленних протиепідемічних заходів, що і було запропоновано в постановах МОН України у жовтні та листопаді 2020 року.

Дистанційне навчання існує багато років, є самостійною формою навчання і дає змогу отримати повноцінну вищу освіту [2], що використовувалось у багатьох вишах при заочному навчанні. Але серед медичних вишів воно не було задіяне, хіба тільки в 50-і роки ХХ століття деякий час існувала змішана форма: на молодших курсах – заочна, а починаючи з 3-го курсу, коли вивчались клінічні дисципліни, всі студенти переходили на очне стаціонарне навчання.

Сьогодні, коли існує загроза здоров'ю людей від нової вірусної інфекції, в умовах карантину, заклади вищої освіти України перейшли на дистанційне навчання, в тому числі і Національний медичний університет імені О.О.Богомольця. За таких обставин вивчення клінічних дисциплін викликає певні труднощі. Раніше студенти 3-го курсу традиційно вивчали пропедевтику внутрішньої медицини на клінічних базах за принципом «ближче до хворого», як це було заведено ще з часів засновників Київської терапевтичної школи. Практичні навички з обстеження пацієнта засвоювались і перевірялись в навчальних кабінетах та в палатах при обстеженні волонтерів, пацієнтів, а також за допомогою імітаторів, симуляторів, муляжів та деяких технічних засобів. Викладач мав змогу продемонструвати практичні навички, маніпуляції та

перевірити правильність їх виконання студентом, скорегувати виявлені недоліки.

Сьогодні вноситься суттєві зміни в навчальний процес, стимулює працювати по іншому, особливо в умовах обмеженого особистісного спілкування. На кафедрі пропедевтики внутрішньої медицини №2 проводиться велика робота щодо осучаснення навчання з класичної клінічної дисципліни і запровадження сучасних інформаційних технологій. Дистанційне навчання здійснюється за програмами, вимогами [3] та схемами очного навчання. Нами використовуються різні форми та формати ДН. У НМУ імені О.О.Богомольця декілька років існує навчальна платформа Neuron, де студенти та викладачі можуть отримати необхідну корисну інформацію: плани роботи, графік лекцій, практичних занять, консультацій, додаткові матеріали (методичні розробки, тези лекцій, бібліотеки і т.ін.). Вивчення кожної теми розпочинається з лекції, з відеозаписом якої можна ознайомитись на платформі Neuron в будь-який час. Під час самостійної підготовки студент має можливість проконсультуватись з викладачем за допомогою месенджера, виконує письмові завдання зі спеціально розробленого робочого зошита по темі і надсилає на електронну пошту викладачу для перевірки. Крім того, на платформі Neuron кожен студент проходить інтерактивне тестування по темі, результати якого аналізує викладач. Практичні заняття проводяться онлайн згідно розкладу у форматі відеоконференції, де студент може активно спілкуватись з викладачем і одногрупниками в режимі реального часу за допомогою програмних додатків Skype, Zoom або Google Meet. Під час заняття можна демонструвати навчальні матеріали у вигляді презентацій, аудіо (дихальні шуми, аускультация серця) та відео записів, давати студентам короткі письмові завдання в чаті, проводити розбір клінічних ситуацій – кейсів.

Таке різноманіття навчальних форм дозволяє студенту повністю зануритись у навчальне середовище і отримати якісні теоретичні знання. Дистанційне онлайн навчання надає можливості навчатись на відстані, позааудиторно, без безпосереднього спілкування з викладачем, не «очі в очі», а тільки за допомогою інтернету та гаджетів. Така робота всіх учасників навчального процесу може бути продуктивною і активною, викладач систематично контролює якість виконання завдань, має змогу оцінити 100 % студентів, стимулювати їх до навчання завдяки зворотному зв'язку [2].

Для засвоєння практичних навичок клінічного обстеження пацієнта в НМУ імені О.О.Богомольця на платформі Neuron викладені алгоритми виконання понад 30 навичок терапевтичного профілю, на каналі YouTube – відеозаписи щодо обстеження дихальної системи, серцево-судинної системи, органів травлення та деяких маніпуляцій. Ці офіційні відео-інструкції були створені для підготовки студентів до об'єктивного структурованого клінічного іспиту (ОСКІ). При опануванні студентами клінічних навичок заочно існують певні труднощі, потрібна сильна мотивація для самостійного навчання. Наприкінці семестру ми пропонуємо студентам записати власне коротке відео, де продемонструвати виконання певної практичної навички, що стимулює студентів засвоювати матеріал самотужки.

Безсумнівно, викладання клінічних дисциплін доцільно проводити за змішаною формою, як в онлайн, так і в офлайн режимі. Цього року навіть під час пандемії коронавірусу, ми вирішили допомогти студентам оцінити отримані дистанційно знання і вміння з клінічного обстеження пацієнта, долучивши офлайн формат. Навчальний відділ НМУ імені О.О.Богомольця організував роботу ОСКІ-центру для бажаючих студентів з дотриманням протиепідемічних норм, виключно на добровільних засадах з попереднім записом на сайті. Викладачі клінічних кафедр проводили перевірку практичних навичок студентів 3-го курсу на манекенах згідно з алгоритмами ОСКІ. Але оскільки це було навчання, а не іспит, то після демонстрації навички кожен студент отримав консультацію викладача з розбором помилок і можливість повторного виконання.

Використовуючи різні форми ДН, синхронні та асинхронні, ми надаємо студенту можливість навчатись за власним гнучким графіком, повторно звертатись до навчальних матеріалів. Для досягнення мети навчання можна обирати зручні формати: спілкування за допомогою месенджерів, онлайн тестування, веб-заняття, відеоконференції та ін. Позитивним вважаємо також те, що ДН доступне, економить час на переїзди між клінічними базами, виховує здатність до постійного самонавчання, що для майбутніх лікарів надзвичайно важливо. Онлайн заняття переважно проходять без зайвої напруги та емоцій. Проте ДН має і суттєві недоліки, особливо при викладанні клінічних дисциплін. Відсутнє спілкування наживо з хворими, іншими студентами та медичними працівниками в лікарні, зменшується соціалізація і здорова конкуренція в групі. Немає можливості накопичувати власний практичний досвід обстеження хворих, що знижує мотивацію до навчання.

Таким чином, пандемія коронавірусу ініціювала значні зміни в медичній освіті, запровадження змішаної форми навчання з використанням сучасних дистанційних технологій, які будуть доповнювати практичну підготовку у клініці. Однак створення дистанційного курсу потребує зусиль для підготовки відповідних матеріалів, опанування новітніх інформаційних технологій і педагогічних прийомів, які будуть відповідати сучасним вимогам.

Список літератури:

1. Hilburg, R., Patel, N., Ambruso, S., Biewald, M. A., & Farouk, S. S. Medical Education During the Coronavirus Disease-2019 Pandemic: Learning From a Distance // *Advances in Chronic Kidney Disease*. – 2020. – N27(5). – P.412–417. <https://doi.org/10.1053/j.ackd.2020.05.017>

2. Кузник, Н.Б. Современное дистанционное обучение. Преимущества и недостатки / Н.Б. Кузник, Е.Ю. Гаген. – Текст : непосредственный // *Молодой ученый*. – 2017. – №11 (145). – С. 466-469. – URL: <https://moluch.ru/archive/145/40765/> (дата обращения: 09.12.2020).

3. Кондратюк В.Є., Шевчук С.Г., Хомазюк В.А., Бичков О.А., Остапешевська Т.Г. Компетентнісний підхід до викладання пропедевтики внутрішньої медицини // *Медична освіта*. – 2019. – №1 (81). – С.79-81. <https://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2019.1.10087>

СИТУАТИВНА ТРИВОГА ТА ОСОБИСТІСНА ТРИВОЖНІСТЬ У СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Юрценюк Ольга Сидорівна

доцент кафедри нервових хвороб, психіатрії та медичної психології
ім. С.М. Савенка, Буковинський державний медичний університет

Важливим чинником формування психічного здоров'я студентів являється тривожність. Слід розрізняти тривогу як стан і тривожність як властивість особистості.

Метою даної роботи є дослідження рівнів особистісної тривожності та ситуативної тривоги у студентів різних вищих навчальних закладів.

Дослідження проводилось в 2014-2016 рр. Було обстежено 1235 студентів Вищого державного навчального закладу України «Буковинський державний медичний університет» та Чернівецького національного університету імені Ю.Федьковича. Вибірка не мала суттєвих відмінностей за статевим і віковим складом, місцем мешкання, формою навчання.

Ступінь вираження тривожної симптоматики вивчався за допомогою тесту Спілбергера-Ханіна. Шкала особистісної тривожності та реактивної тривоги Спілбергера є єдиною методикою, що дозволяє диференційовано вимірювати тривожність як особистісну рису, і як стан. Ми використовували модифікацію Ю. Л. Ханіна (1976), яка адаптована до російської мови. Дослідження проводилося в міжсесійний період.

Аналізуючи показники рівня ситуативної тривоги можна зауважити, що високий рівень ситуативної тривоги був притаманний 351 студенту, що становило 26,0% всіх обстежених, середній рівень ситуативної тривоги виявили у 783 осіб – 58,0%, та у 216 молодих людей виявлено низький рівень ситуативної тривоги – 16,0%.

В статевому розподілі частки чоловіків та жінок з високим рівнем ситуативної тривоги були відповідно – 41,6 % проти 25,0 %. середнім рівнем ситуативної тривоги був виявлений у 58,4 % чоловіків та 75,0 % жінок.

Встановлено, що серед обстежених студентів, більшість складають особи з середнім рівнем особистісної тривожності – 650 осіб (48,15%), високий рівень особистісної тривожності визначався у 437 обстежених (32,37%), низький рівень особистісної тривожності виявлено у 263 студентів (19,48%). В статевому розподілі у чоловіків частка студентів з середнім рівнем особистісної тривожності - 54,2 % була значно вищою в порівнянні з 39,6 % пацієнтів з високим рівнем та 6,2 % з низьким рівнем, на відміну від жінок, в групі яких переважали особи з високим рівнем тривожності (73,9 % проти 22,2 % з середнім рівнем особистісної тривожності та 3,9 % з низьким рівнем особистісної тривожності). Виявлено прямий кореляційний зв'язок між високим рівнем особистісної тривожності та жіночою статтю ($r=0,50$, $p < 0,05$). Прикметно, що в підгрупах з високим та середнім рівнем особистісної тривожності абсолютні значення якої також були

вищими у жінок, ніж у чоловіків - $57,73 \pm 4,38$ проти $49,33 \pm 3,74$ балів ($p < 0,05$) для високого рівня тривожності, та $37,66 \pm 4,15$ проти $36,0 \pm 3,54$ ($p < 0,05$) для середнього рівня.

Високий рівень тривоги може свідчити про недостатність адаптаційних можливостей особистості, проблемне пристосування до тих чи інших соціальних ситуацій. У студентів з високим рівнем тривожності часто можна виявити занижену самооцінку. «Тривожні» студенти, як правило, не користуються загальним визнанням у групі, вони частіше входять до числа найменш популярних, тому що дуже часто невпевнені в собі, замкнуті, нетовариські, або, ж навпаки, надто комунікабельні, настирливі, або навіть озлоблені. Результатом безініціативності тривожних студентів є те, що в однолітків з'являється бажання домінувати над ним, що веде до зниження емоційного фону, до тенденції уникати спілкування, посилюється невпевненість у собі. Це, як правило, позначається на успішності навчальної діяльності та налагодженні контактів з оточенням.

В той же час до високих показників особистісної тривожності та ситуативної тривоги схильні також студенти, які є відмінниками в групі. Це можна пояснити, значною мірою, їхнім хвилюванням за свою успішність. Вони намагаються отримати всі можливі бали впродовж занять та успішно написати всі модульні контролі, перебуваючи постійно в стані стресу.

Отже можна зробити висновок, що у осіб з високим рівнем ситуативної тривоги рівень особистісної тривожності також високий у зв'язку з особистісною реакцією на стресогенні ситуації що виникають в житті студентів. Це повинно враховуватися при плануванні профілактичних та реабілітаційних заходів.

THE IMPORTANCE OF THE ORGANIZATION OF INDEPENDENT WORK OF STUDENTS OF A MEDICAL UNIVERSITY IN THE FORM OF DISTANCE LEARNING

Alla Kutsak

MD, PhD, Associate Professor of Department of General Hygiene and Ecology, Zaporizhzhia State Medical University, Zaporizhzhia, Ukraine

Introduction. Health care reform in Ukraine requires the training of highly qualified medical personnel. Today, higher medical education is based on a competency-based approach, which provides for the improvement and optimization of the educational process and is ensured by the use of modern methods and technologies. Higher education is gradually moving from the transfer of information to the guidance of students mastering the skills of independent work, which is a special form of educational activity and is aimed at developing students' independence, their assimilation of a set of knowledge, skills, and abilities [1].

The purpose of independent work is the acquisition of additional knowledge by students in academic disciplines, verification of the acquired knowledge in practice, the development of certain research and professional skills and abilities. Independent work, in which the student learns the necessary knowledge, masters the skills and abilities, learns to work systematically, to think, forms his own style of mental activity, is extremely important in the educational process.

Thanks to the controlled independent work of students and the possibilities of modern information and communication technologies, universities have the potential to prepare a future specialist. A modern competent specialist must be educated, mobile, capable of continuous self-education, self-improvement and raising the level of knowledge [2].

From the point of view of the effectiveness of the educational process, many students note a lack of self-organization skills, however, this is of the greatest concern to younger students. Therefore, it is necessary to teach freshmen the basics of self-organization, the construction of individual trajectories, the ability to learn.

It is important to teach students to take notes on time or immediately after reading (listening) information, and not postponing it "for later". In order for the completion of assignments to be successful, students need to not only complete all assignments within the program, but also use additional literature. In addition, additional consultations are provided, in which the teacher answers students' questions, gives recommendations on additional literature. Only such cooperation between a teacher and a student will give fruitful results and will lead not only to the successful mastering of the discipline, but will also add many strokes to the development of the student as a person and a future successful professional [3].

The intensification of learning processes, the transition to methods in which students must learn to learn independently, increase the component of independent work. Therefore, the organization of such work at the modern stage of development of higher education is of particular importance. Independent work takes a special place in the preparation of a future doctor [4]. The policy in the field of higher medical education is characterized by a continuous search and implementation of innovative pedagogical technologies. The main goal of this process is to improve the quality of education of future medical specialists who are able to flexibly adapt in the modern information space [5].

Purpose of the work: to analyze the organization of independent work of students of Zaporozhye State Medical University (ZSMU) in a distance learning format.

Object and research methods. The object of the research is ZSMU students, their skills of self-organization and ability to study in the format of distance learning in quarantine mode. During the work, the analytical method and the method of logical generalization were used.

Research results and their discussion. Our medical university has been working on the development of computer technologies in education for almost twenty years. At first, the distance learning platform RATOS was introduced in individual departments. Then, the departments and divisions of the university began to systematically use video conferencing for organizing distance lectures and scientific conferences based on the MS Lync server [6].

The university has started using the online learning systems MOODLE since 2010, and since 2016, moved to edX, as a more understandable system for course developers who are teachers of a medical rather than a technical university. Every subject taught at the university has its own online course since 2018 and in 2019 began to actively use cloud services, Office 365 [7].

The teacher's professionalism should be constantly manifested: during training sessions (both lecture and practical) and in the process of extracurricular work. However, the quarantine in March 2020 made its own adjustments: the lack of live communication in the classroom forced teachers to reformat their usual classes online and quickly and efficiently learn how to use the Microsoft Teams platform for synchronous communication with students.

This challenge from the technical side was overcome thanks to the specialists of the Department of Medical and Pharmaceutical Informatics, and the latest technologies and the constant aspiration of university teachers to self-improvement.

In general, there are several reasons for the successful transition to distance learning at our university. First, it is well equipped with computer technology (about 60 computer labs, television panels, interactive touch panels and even a virtual anatomical visualization system). Secondly, the university has a developed infrastructure based on a fiber-optic computer network, four centers for distance education and telemedicine, which are located in the departments of the university.

The university acquired an academic license MS Office365, and Microsoft representatives helped integrate it into a common system with the edX online course development platform for using standard Office 365 programs, as well as Skype for

Business, Microsoft Teams, Class Note, MS Forms, One Drive and others. Our university has been cooperating with Microsoft Ukraine since 2016 [7].

Classes are now taught using Microsoft Teams. This is how students from 2 to 6 years study. In this format, lectures are delivered (large streams of 300-350 people) and practical classes are held in groups (12-14 persons). A daily monitoring of the technical connection of students to the classes and the high-quality conduct of classes is carried out. All the teachers are Microsoft certified as distance learning specialists.

In particular, Microsoft Teams has a simple and intuitive interface and allows students to easily navigate in it, and thanks to reminders and the ability to record online lectures, do not forget about the next lesson or revise it later. In addition, since 2016, first-year students have been studying an introductory course on working with Office 365, its services and online courses of departments [7].

Distance work of students is organized by the teacher in the MS Office 365 environment by creating teams in the MS Teams add-on. Such organization of student's independent work in a team makes the teacher's communication with students more mobile and effective. The teacher posts the self-study assignment for sharing using the modern cloud services OneDrive and Teams. In addition to the assignment itself, the teacher sets the assessment criteria and sets the deadline for the student's delivery of the completed assignment. According to the established criteria, the teacher distributes the points that the student will receive for the work performed.

One of the important points in the organization of independent work of students is the preparation of tasks for the independent performance of tests, in the preparation of which the teacher should be guided by the following criteria:

- all the tasks must be of the same difficulty;
- the volume of each task must be real and feasible with the appropriate preparation of the student in the allotted time;
- there must be questions requiring sufficiently accurate answers;
- in each assignment there should be a question on the material subject to independent study in educational literature, as well as on the lecture material read.

By completing assignments, students form the ability to complete the assignments using cloud services MS Office365, as well as create their own information space for organizing educational and professional activities, namely: create groups and configure their parameters; add new members; exchange messages with group members; create a schedule of events using the calendar; use the OneDrive service to store data and share it, complete educational tasks online.

The cloud format MS Office 365 provides access to documents and data from different devices over the Internet using a browser, which allows students to collaborate on projects on any device from anywhere in the world.

Distance learning technologies at the university are a combination of methods, forms and means of interaction between a teacher and a student in the process of independent, but controlled assimilation of a certain segment of knowledge. And it is extremely important to intensify the independent work of students, which requires from the teacher a high organization of the educational process and the availability of educational and methodological materials.

Conclusion. In the format of distance learning, when huge digital resources, including electronic libraries, are available to students and teachers - new forms of students' independent work and new methods of pedagogical support are needed.

The professional activity of a teacher as a carrier and transmitter of scientific information should be expanded by the function of managing students' cognitive activity and organizing their independent work.

References:

1. Модернізація вищої медичної освіти в контексті Болонської конвенції – ідея, мета, реалії / В. М. Мороз, Ю. Й. Гумінський, Л. В. Фоміна [та ін.] // Медична освіта. 2012. – № 2. – С. 42-45.

2. Козак Л. В. Дослідження інноваційних моделей навчання у вищій школі / Л. В. Козак // Освітологічний дискурс. – 2014. – № 1 (5). – С. 95–107.

3. Грицюк Л. К. Організація самостійної роботи студентів у навчальному процесі вищого навчального закладу / Л. К. Грицюк, М. В. Сірук // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. 2011. № 17. С. 9-14.

4. Kutsak A.V., Kryvsun K.V. Importance of self-work of the student's medical institutes as the important factor of increasing the grade of doctor's education. Збірник наукових статей «Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету». Бердянськ. 2017. Вип. 1. – С. 154-158.

5. Куцак А. В. Впровадження інноваційних методів у навчальний процес вищого навчального закладу. Збірн. наук. статей. XIV Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні наукові досягнення – 2018». Прага. Чехія, С. 72-77.

6. Боярская Л. Н. Котлова Ю. В., Подлианова Е. И., Дмитрикова Г. Н., Давыдова А. Г. Опыт преподавания заболеваний детского возраста с помощью компьютерных технологий на циклах тематического усовершенствования в ЗГМУ. Запорожский медицинский журнал. 2012. – № 6. – С. 86-87.

7. Центр дистанційної освіти і телемедицини // Запорізький державний медичний університет: [офіц. сайт]. URL: сайт http://dl.zsmu.edu.ua/p_24.html (дата звернення: 27.11.2020).

DÉVELOPPEMENT PROGRESSIF DE LA «CLIP THINKING» CHEZ LES ÉTUDIANTS MÉDICAUX ET LES PROBLÈMES DE L'ENSEIGNEMENT MÉDICAL SUPÉRIEUR

Barannyk Serhiy

docteur en sciences médicales, professeur au département de chirurgie générale
Académie médicale de Dnipropetrovsk du ministère de la Santé de l'Ukraine
Dnipro, Ukraine

Ekhalov Basilic

candidat en sciences médicales,
professeur agrégé d'anesthésiologie, de réanimation et de soins intensifs
Académie médicale de Dnipropetrovsk du ministère de la Santé de l'Ukraine
Dnipro, Ukraine

Guzenko Boris

candidat en sciences médicales,
professeur agrégé au département de chirurgie générale
Académie médicale de Dnipropetrovsk du ministère de la Santé de l'Ukraine
Dnipro, Ukraine

Introduction. Les psychologues modernes (du milieu des années 1990) dans le but de rendre le style distinctif de la spécialité, génial, les deux termes vicieux "comprennent la mauvaise interprétation" (émulation verbalement logique, dernière, triviale, stéréotypée) - c'est l'image "Clip" - un fragment du texte, des valves du journal, urivok du film aussi). Compréhension de la mauvaise interprétation des fonctions à partir du mouvement sonore, mise en place de constructions logiques, compréhension, systématisation, opérations rationnelles (analyse, synthèse, interprétation, abstrait, publicité, minceur). Wono e le meilleur stade de développement du développement historique et ontogénétique de la mission. Le même style de fausse représentation de la "propriété intellectuelle du peuple" ou de la misère des gens, dans lequel "cela prend beaucoup d'heures". On sait que le renforcement du rôle de l'information, la technologie de l'information a conduit au fait que la société moderne existe à un nouveau stade de développement - l'information. Il existe un mode de communication et de transmission d'informations fondamentalement nouveau, appelé «culture de l'écran». En fait, un nouvel environnement humain se forme - la société de l'information, dont la spécificité est la transmission d'informations à travers une image en mouvement, complétée par des sons. L'influence de la société de l'information affecte la sphère de la société des personnes, leurs processus d'apprentissage et de gestion. Sous son influence, il y a un changement de pensée, en rapport avec lequel de plus en plus souvent dans la littérature scientifique il y a des concepts tels que «écran-homme», «pensée de clip», «conscience de clip» [1, p. 9]. En raison de l'informatisation

de l'éducation, considérée aujourd'hui presque comme une panacée, il existe un risque de perdre la capacité créative, culturelle et génératrice de générations entières. Si l'ancienne génération conserve encore d'autres formes de perception de l'information fournie (compréhension, comparaison, analyse, critique, etc.), la jeune génération, et les étudiants en premier lieu, est de plus en plus dynamique, mosaïque, «clip» de réception, de traitement et d'imagerie. L'information, tout d'abord - éducative. Une personne ne peut pas se concentrer sur des informations pendant une longue période, sa capacité d'analyse est considérablement réduite. Il est difficile pour le propriétaire d'un clip pensant d'analyser la situation, car aucune information n'est retardée dans son esprit et est rapidement remplacée par une nouvelle [2, p. 39]. Le niveau de réussite diminue et le coefficient d'acquisition des connaissances diminue. Les gens oublient rapidement ce qu'on leur a récemment appris et ne peuvent pas maîtriser les œuvres de la littérature classique [3, p. 175; 4, p. 242]. Le principal problème de la confusion "clip" est la visibilité du contexte. Contexte (en latin "contextus" - un mot bien rangé, з'єднання) - est endormi pour une lettre de mova, que le sens du mot de Volodya complète et permet la compréhension du sens et de la signification des mêmes fragments de stockage. La manière «clip» de travailler avec l'information ajoute du dynamisme à l'apprentissage cognitif, ce qui permet à une quantité croissante de matériel pédagogique d'avoir le temps, parfois au moins formellement, d'effectuer les tâches nécessaires: on se retrouve souvent dans une situation où l'on se souvient de quelque chose, mais pas totalement sûr de l'exactitude information. Le comportement «clip» vous permet de voir la polyvalence, la diversité, l'ambiguïté des approches d'analyse ou de solution de problèmes et de tâches spécifiques (une telle réflexion aide le public à mieux comprendre et comprendre les différentes connexions entre les phénomènes et les événements). La pensée par clip peut être utilisée comme une réaction protectrice du corps à la surcharge d'informations, favorise une plus grande adaptation à l'évolution de la réalité sociale et de sa cognition; si l'on prend en compte toutes les informations qu'une personne voit et entend en un jour, plus le "world dump" d'Internet, il n'est pas étonnant que sa pensée change, s'ajuste, s'adapte à de nouvelles conditions [6, p. 207-215]. Cependant, en même temps, la "culture du clip" est une réaction aux dynamiques sociales et au boom de l'information, qui aide une personne à se préserver et à s'adapter à l'environnement. Ainsi, on peut dire qu'avec l'aide de la "pensée clip", une personne échappe au flux d'informations qui la presse. En général, dans la science moderne, la pensée clip est le plus souvent mentionnée dans un sens négatif, dans le contexte de la transformation de la conscience, qui se caractérise par une dégradation. On parle beaucoup de la perception superficielle, éclectique et stéréotypée de l'information. Il y a aussi des points positifs: d'abord, c'est une fonction de protection qui coupe une énorme quantité d'informations, qui devient de plus en plus, permet d'obtenir rapidement le résultat en opérant sur certaines données. Dans tous les cas, les facteurs qui ont provoqué la formation de la pensée clip sont connus, et ce sont l'édition électronique et les médias en ligne, Internet, les appareils mobiles, c'est-à-dire les technologies qui sont le moteur du progrès, connu pour être irréversible. La culture clip devient une partie intégrante du type anthropologique de la société de l'information. Tout cela nécessite une étude approfondie distincte [9]. Clip Thinking

est une nouvelle forme de développement de la relation d'une personne avec des informations qui doivent être largement étudiées.

Le but de l'étude. Dans nos travaux, nous avons tenté d'analyser l'impact de la «pensée clip» sur la capacité des étudiants en médecine à apprendre du matériel pratique pendant leurs études dans un établissement d'enseignement supérieur, ainsi que de déterminer son niveau dans différents groupes d'étudiants.

Matériel et méthodes. Le matériel pour l'étude était les résultats d'une enquête anonyme auprès de 300 étudiants et stagiaires en médecine de troisième année qui ont suivi un cycle à temps plein à l'Académie de médecine de Dnipropetrovsk du ministère de la Santé de l'Ukraine au cours de l'année universitaire 2016/17 (groupe A - 100 personnes), stagiaires B - 100 personnes) et groupe B (100 étudiants de troisième année) année académique 2018/19. Un questionnaire a été utilisé pour l'enquête [5, p. 142; 6, p. 208], qui contenait un plan diversifié de 30 questions avec deux réponses possibles, dont l'une était correcte pour déterminer la propension à la «réflexion par clip». Le traitement des données obtenues, leur comparaison avec les données de la littérature d'autres chercheurs et deux groupes de recherche propre ont permis non seulement d'évaluer son niveau mais aussi de déterminer la personnalité de l'approche mentale de l'utilisation de ce type de pensée par des individus de différents groupes de recherche.

Résultats de recherche. Les données obtenues auprès des étudiants du groupe A ont montré que le taux moyen de réponses correctes (14,36) était de 14% des répondants, 53% ne l'ont pas atteint et 33% - dépassaient ce chiffre. Les stagiaires du groupe B ont montré une moyenne inférieure de réponses correctes (12,0). Il a été atteint par 10,25% des répondants, mais le nombre de ceux qui ne l'ont pas atteint ou qui l'ont dépassé était le même - 44,87%. Mais si nous définissons le critère d'évaluation en 15 réponses correctes, alors parmi les étudiants du groupe A qui l'ont exagéré se trouvaient des personnes (33%), et parmi les stagiaires du groupe B - 17 personnes (17%). Quant aux élèves du groupe B, le taux moyen de bonnes réponses était de 14,1 et il a été atteint par 17% des répondants. 37% des répondants de ce groupe ne l'ont pas atteint, mais 46% - ont dépassé ce chiffre. Si nous comparons avec le critère d'évaluation de 15 réponses correctes, parmi les étudiants du groupe B qui l'ont dépassé était de 36%, ce qui est également plus que dans les groupes A et B. Cela peut indiquer une tendance positive vers une croissance évolutive de la capacité à "bug thinking" dans les groupes d'âge d'étudiants suivants.

L'analyse qualitative des réponses spécifiques au questionnaire a montré que les étudiants sont plus susceptibles que les stagiaires de recevoir des informations par une démonstration visuelle du matériel, mais il leur est difficile de séparer les informations rationnelles des dispositions générales, ce qui prend beaucoup de temps lorsque l'on travaille avec de la littérature spéciale. Cela peut s'expliquer par le fait qu'ils sont dans un état d'accumulation de matériel de formation de base par rapport aux stagiaires, qui consolident davantage le niveau de connaissances précédemment acquis. Malgré un engagement suffisant dans l'utilisation des dernières technologies informatiques pour obtenir des informations (72% contre 49% des stagiaires), la plupart des étudiants aiment lire des livres (95% contre 75% des stagiaires), dont ils se souviennent mieux du contenu (79% contre 66%) et essayez d'enregistrer pour une utilisation ultérieure

(93% contre 75%). Les élèves comprennent mieux le matériel qu'ils étudient avec l'enseignant (80% contre 64%) que ce qu'ils devraient recevoir en Internet. Mais il faut noter que le manque d'expérience oblige les élèves à accorder plus d'attention à l'étude attentive de l'objet au lieu de s'en faire une idée générale (66% contre 55%). L'analyse générale a montré que les étudiants et les stagiaires modernes sont tout à fait libres de naviguer dans le rythme de vie moderne et d'utiliser avec succès les sources d'information modernes.

Une analyse comparative qualitative menée auprès d'étudiants des groupes A et B, séparés par 2 années d'études en troisième année, a montré les données suivantes. Les élèves du groupe B étaient plus résistants aux éventuels obstacles externes à la maîtrise de certaines informations pédagogiques. Dans le même temps, ils utilisaient également des informations pédagogiques et n'exigeaient pas de conditions particulières pour leur réception. En atteignant l'objectif, ils ont mieux réussi à résoudre des problèmes de soins extrêmes et à prendre la bonne décision. Cependant, un minimum d'informations a été utilisé. Pour obtenir les informations nécessaires, nous avons soigneusement analysé sa réception des médias électroniques et d'Internet. On pensait qu'il était possible de se développer avec succès sans un système d'information similaire à nos ordinateurs, mais il est nécessaire d'avoir un niveau de formation suffisant. Comme les élèves du groupe A, ils ont aimé lire la littérature professionnelle, mais ont souligné les avantages de l'information visuelle (vidéos, programmes informatiques). Ils sont attirés par la situation stable et essaient toujours de prendre les notes nécessaires dans les notes de cours, contrairement aux informations sur Internet. Pour la formation de l'idée générale du phénomène ou de l'objet ils envisagent l'existence de moyens de réception rapide de l'information.

Les données obtenues coïncident avec les données de recherches et publications antérieures [7, p. 2-3]. Oui, les élèves ont un «clipping» négatif plus prononcé: cela est dû au fait que les enseignants leur demandent d'étudier les sources primaires, la littérature pédagogique, de résumer et d'analyser des informations spéciales. et lorsqu'ils ne le font pas, la recherche de méthodes interactives d'apprentissage et d'influence commence; deuxièmement, avec l'informatisation mondiale de la société au cours de la dernière décennie, le rythme des échanges d'informations a accéléré, ce qui donne au jeune homme confiance dans une solution simple et rapide à une tâche difficile: pourquoi aller à la bibliothèque pour récupérer puis lire une monographie sur le sujet, quand il suffit d'ouvrir Google, trouvez, téléchargez sur le Web les premières informations (qui ne répondent presque jamais aux exigences modernes), ou dites ouvertement à l'enseignant: "Pourquoi se préparer à la maison, si vous nous expliquez encore tout." Il s'agit de la formation d'une approche du consommateur à l'apprentissage. La génération de «boutons rapides» souhaite que des informations pédagogiques leur soient fournies sous la forme habituelle de «clip» concis (présentations en classe, notes concises, schémas de référence, dessins, etc.). Ces exigences ne sont pas suffisamment prises en compte par les auteurs des nouveaux programmes éducatifs, des manuels modernes. Une personne ne peut pas se concentrer sur les informations pendant une longue période, sa capacité d'analyse est considérablement réduite. Il est difficile pour le propriétaire du clip pensant d'analyser la situation, car aucune information n'est retardée dans son esprit et est rapidement

remplacée par de nouvelles. Le niveau de réussite diminue et le coefficient d'acquisition des connaissances diminue. Les gens oublient rapidement ce qu'ils ont appris récemment et ne peuvent pas maîtriser les œuvres de la littérature classique.

Conclusions. L'éducation médicale moderne nécessite la formation d'une nouvelle approche qualitativement nouvelle du processus éducatif, qui sera basée sur la formation et le développement de la pensée clinique, en tenant compte des caractéristiques psychologiques de la jeunesse moderne. La manière «clip» de travailler avec l'information ajoute du dynamisme aux activités d'apprentissage cognitif, ce qui permet dans le volume croissant de matériel pédagogique d'avoir le temps, parfois au moins formellement, pour effectuer les tâches nécessaires. Le comportement «clip» vous permet de voir la polyvalence, la diversité, l'ambiguïté des approches d'analyse ou de solution de problèmes et de tâches spécifiques (une telle réflexion aide le public à mieux comprendre et comprendre les différentes connexions entre les phénomènes et les événements). Cependant, les conséquences négatives de ce processus ne peuvent être ignorées. La construction du processus éducatif conformément aux besoins du programme devrait prendre en compte leurs propres tâches dans le contexte de changements progressifs dans la pensée des jeunes. Les résultats ne doivent pas être définitifs, mais ils indiquent des tendances positives dans la croissance évolutive de la capacité à «couper la pensée» dans les groupes d'âge suivants des élèves. Les résultats obtenus coïncident avec le fait que la formation professionnelle des étudiants qui maîtrisent à peine les disciplines de base et des stagiaires qui ont terminé le cursus de base donne des données similaires, mais en même temps différentes, issues de la même enquête. Il est impossible de déterminer définitivement dans quel groupe le niveau de "clip thinking" prédomine. Cependant, ce fait indique l'irréversibilité des changements dans la «nouvelle pensée», dont il faut tenir compte dans l'enseignement. L'éducation moderne est incapable de forcer une personne à créer des chaînes logiques stables et à systématiser qualitativement les données obtenues. Au lieu de cela, le nombre de personnes ayant une pensée agressive dans l'enseignement supérieur augmentera chaque année. Et cela passe par la recherche de moyens pour adapter le système d'enseignement supérieur à la modernité.

Liste de références:

1. Баранник С.І., Єхалов В.В., Романюта Ш.А., Лященко П.В. Інтеграція «кліпового мислення» в сучасну вищу медичну освіту. *Південноукраїнський медичний науковий журнал*. 2018. №19(19) лютий. С. 8-12.
2. Гич Г. М. "Кліпове" мислення молоді: друг чи ворог навчання? *Наукові праці. Педагогіка*, 2016. Вип. 257. Т. 269. С.38-42.
3. Єхалов В.В., Седінкін В.А., Баранник С.І. «Кліпове мислення» та сучасна вища медична освіта. *Актуальні питання освіти і науки: збірник наукових статей, матеріали V міжнародної науково-практичної конференції 10-11 листопада 2017 р. / Національна академія Національної гвардії України Харків: ХОГОКЗ, 2017. 384 с. С. 172-178.*
4. Єхалов В.В., Самойленко А.В., Романюта І.А., Баранник С.І. Клінічне та «кліпове» мислення у лікарів-інтернів. *Український журнал медицини, біології та спорту*. 2018. Том 3, №1(10). С. 241-244.

5. Клигуненко Е.Н., Ехалов В.В., Кравец О.В., Кущ Е.А., Сединкин В.А. Клиническое и клиповое мышление в процессе обучения врачей-интернов. *"Медицина неотложных состояний"*. 2018. №6(93). С. 12-23.
6. Літвінова М.Б. Досвід діагностування кліпового мислення. *Педагогічні науки Випуск LXXVI, Том 3. 2017. С. 140-145.*
7. Нестерова Л.Ю., Напалков С.В. Развитие клипового мышления у студентов в системе высшего образования посредством опорных граф-схем. *Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Серия: Социальные науки, 2016, № 4 (44) С. 207 - 215.*
8. Семеновских Т. В. Феномен «клипового мышления» в образовательной вузовской бреде. *Интернет-журнал «Науковедение», 2014, вып. 5(24). С. 1-10.*

PROJECT TECHNOLOGY AS MEANS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Bartienieva Iryna,

Candidate of Pedagogical Sciences
Senior Lecturer at the Department of Pedagogy,
South Ukrainian National Pedagogical
University named after K. D. Ushynsky

Nozdrova Oksana,

Candidate of Pedagogical Sciences
Senior Lecturer at the Department of Pedagogy,
South Ukrainian National Pedagogical
University named after K. D. Ushynsky

The key reform of the Ministry of Education and Science of Ukraine "New Ukrainian School" recognized integration as one of the effective ways to update the content and methods of teaching in modern education.

Scientists (N.Y. Pakhomova, E.S. Polat) note that in today's dynamic global economy which focuses on development, exchange of knowledge and information, win those who are able to simultaneously combine and apply their knowledge from several disciplines [4, p.90]. Hence becomes clear the universality of project-based learning for achieving the objectives of integrated learning based on a competency-based approach.

The development of project activities methods is carried out by scientists beginning from the establishment of general classification features of the project method as a pedagogical technology (G.K. Selevko, O.M. Pekhota) up to the classification of projects and establishment of their typological features (V.V. Guzeev, L.V. Dorogan, V.N. Kuritsyn, etc.).

Consideration of the basics of project work (algorithm of work on the project, presentation of work results) is observed in the works of L.P. Mironets, I.I. Kartashova, O.V. Taglina, E.S. Cycle, etc.

The works of A.V. Leontovich, L.I. Pasko, A.V. Teremova are dedicated to clarification of students' activities in train of project works processing.

Consideration of the project method in the context of competency-based training is covered in works of M.A. Goncharova, G.A. Demina, N.V. Reshetnikova [4, p.70].

Especially actual becomes the question of considering project-based learning from the point of view of integrative processes deriving in education at all levels of knowledge acquisition.

Setting objectives. The purpose of the article is to reveal the integration potential of the project technology of higher education seekers by testing in practical classes of pedagogical disciplines.

The plane of competency and integrative approaches has become the starting point of the process of modernization of Ukrainian education, which is characterized by project activities.

Students' project work is a research activity of a scientific nature, aimed at explaining phenomena, processes, establishing their connections and relationships, substantiation of facts using scientific methods of cognition, as a result of which the subjective nature of "discoveries" can acquire certain objective significance and novelty [1, p.67].

Execution of project work by students in the process of studying pedagogical material took place at the optimal ratio of reproductive and creative tasks, collective forms of organization of the learning process, maximum saturation of practical classes with situations of joint creative activity.

The structural elements of the project could change depending on specific goals and objectives. The activity of students in the process of creative or game project was carried out in stages. Project technology included three stages: preparatory, technological, final.

At the preparatory stage, the problem was identified, goals and objectives for its solution were formulated: the problem should always be interesting. Further, the division of labor between students was carried out. At the next stage information was collected and tasks were solved. At the final stage the project was made out, its defense was carried out, results were summed up [2, p.78].

During the organization of project work the interaction of students was based on the principles of cooperation, mutual work; applicants for higher education developed cooperative skills, communicative qualities. Their activity was observed in interaction with each other, in the desire to achieve not only own success, but a certain result in work and relationships with classmates. Through active participation in the project most students have learned to overcome their inherent egocentrism. Students learned to control their behavior according to the circumstances. The influence of positive dynamics of development of students' cognitive activity on efficiency of training was established. A large group of applicants for higher education was quite actively involved in joint activities with peers, enjoying such interaction in pedagogical disciplines practical classes.

Gaining experience of cooperation, they learned to interact, to look for contacts, to discover interest in communication, and so progressed a direct educational process of student youth.

The activity that ensured interaction, cooperation between classmates, contributed to the formation of friendliness, sensitivity to a friend, mutual assistance.

It should be noted that the project technology under conditions of activation of its educational function represented effective means to cultivate friendly relations of students in the team and to create a humanistic personality.

According to our observations, after the introduction of project technology in the educational process, in the group began to dominate friendliness in relationships and mutual sympathy, a cheerful mood; students enjoyed communication both in free time and in practical classes, they took an active part in cooperation. Here are examples of project technologies during the study of the discipline "Pedagogy". The first group of

students performed project work – the creation of pedagogical conceptual charts; the second – the creation of a fantastic city "Didactics".

Creation of pedagogical conceptual charts. A conceptual chart is a mental and graphical representation of a conceptual picture for the discipline "Pedagogy", in the junctions of which there are important concepts, and links that connect these junctions (arrows, lines, arcs) reflect the relationships between them. Working with such charts is possible in several forms: frontal (teacher and students together create a pedagogical graph on the board, using the technique of "brainstorming"); group (students work on creating a chart in small groups – in class); pair (work is carried out in pairs in extracurricular time during the elaboration of the thematic module) and individual (student works independently in extracurricular time). We used a group form of learning while studying the pedagogical discipline.

Experience shows that such uncommon means of developing students' critical thinking as group production of pedagogical concept charts is not only original, but also an effective methodological technique.

During the production, analysis and selection of ideas, students developed all components of professional competence – from professional (speech, socio-cultural aspects) and pedagogical (motivational-stimulating, informative, constructive – design, organizational aspects) up to personal (development of attention, thinking, tolerant attitude to the interlocutor). This is what mutual learning was aimed at. In such conditions, the quality of the final product undoubtedly depended on collective efforts and brought the learning conditions closer to creative, interactive ones [4, p.90].

The second project group created a fantastic city "Didactics", modeled certain professional situations (gave pedagogical names to streets, squares, various objects of a fantastic city; made a legend to the map). At the same time, their activity was accompanied by an in-depth analysis of the professional behavior of its participants, forming in them the ability to reflection and self-improvement. Examples: the Institute of Interactive Technologies, the Theater of Professional Skills "Brainstorming", the Museum of School Relics "Unconventional Lessons", the large rating arena "Teaching Methods", the interschool guardhouse "Forms of Learning organization".

Conclusion. Summing up the results of checking the effectiveness of the project technology, we can conclude that their inclusion in the educational process contributed to a deeper and stronger assimilation of material from the disciplines of the pedagogical cycle.

The proposed design technologies were an adequate compensatory mechanism for reducing the classroom load. The construction of the educational process on the basis of the project pedagogical environment had a particularly positive effect on the knowledge of low-achieving students. Not only did they learn more about the material, but also remembered it longer because there was an effective organization of creative work. The indicators of residual knowledge of final year students have also improved.

As a result of the research it was found that the use of project technology helps to reduce the difficulties of the adaptation period in the professional activities of young teachers, improves the acquisition of skills and abilities of a creative approach to the implementation of pedagogical functions.

We see prospects for further research in the development of scientific and methodological recommendations for future teachers in the effective use of project technology for the development of non-standard logical thinking and mastering the living dialectic of pedagogical thought.

The study does not cover all aspects of a complex and multifaceted problem. It opens the prospect for a deeper study of the conditions, features of the technology of projects to improve the quality of future teachers training.

References

1. Wolfovskya T. Formation of interactive skills as a psychological problem of integration of the individual into public life. *Pedagogy and psychology*. 2002. № 4. P.67-69.
2. Dychkivska I.M. *Innovative pedagogical technologies: a textbook*. Kyiv: Academic Publishing House. 2004. 352 p.
3. Ivanishena S. Forms and methods of interactive learning. *Primary school*. 2006. № 3. S. 9–11.
4. Kichuk N.V. *Formation of the teacher's creative personality*. Kyiv: Lybid. 1991. 120 p.
5. Sysoeva S.O. *Teacher preparation for the formation of a student's creative personality: a monograph*. Kyiv: Polygraph Book. 1996. 120 p.

ON THE QUESTION OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PILOTS IN THE CONTEXT OF PROBLEM- BASED LEARNING

Chornohlazova Hanna

PhD, senior lecturer
Flight Academy of the National Aviation University

Yenina Iryna

PhD, associate professor,
Flight Academy of the National Aviation University

The implementation of a competency approach in the process of the future pilots' professional training involves the replacement of the knowledge – skills with a more modern set of competencies that will be formed in cadets of flight educational establishments on the basis of updated content in the process, as the competency approach labor market, many occupations require a certain level of education in order to be eligible to work in that profession.

Future pilots require to get high standard professional training. So, we agree with the scientists' ideas who qualify the competency approach as a gradual reorientation of the educational paradigm of knowledge and skills to create conditions for mastering a set of competencies that determine the level of readiness for the professional activity [1].

Formation of future pilots' professional competencies occurs through high-quality processing and mastering of educational material, formation of a system of knowledge, skills, means of action, ability to navigate in new conditions, development of critical thinking and cognitive interests, independent and creative thinking of cadets, self-actualization and self-realization, motivation for the future profession, which, in turn, is possible in the process of professional training with using of problem-based learning.

Paper [2] describes that problem-based learning is focused, experiential learning organized around the investigation, explanation, and resolution of meaningful problems. In problem-based learning, students work in small collaborative groups and learn what they need to know in order to solve a problem. Students formulate and analyze the problem by identifying the relevant facts from the scenario. This fact-identification step helps students represent the problem. As students understand the problem better, they generate hypotheses about possible solutions. An important part of this cycle is identifying knowledge deficiencies relative to the problem. These knowledge deficiencies become what are known as the learning issues that students research during their self-directed learning. Following self-directed learning, students apply their new knowledge and evaluate their hypotheses in light of what they have learned. At the completion of each problem, students reflect on the abstract knowledge gained. The teacher helps students learn the cognitive skills needed for problem solving and collaboration. Because students are self-directed, managing their learning goals

and strategies to solve PBL's ill-structured problems (those without a single correct solution), they also acquire the skills needed for lifelong learning [2].

In [3] defines that the major task of the teacher is to find out the contradictions, then to formulate the problem and create a problem situation. Among the various approaches to the definitions of the concept of "problem situation" the best way is to define the problem situation as a special type of mental interaction of object and subject, which is characterized by a peculiar state that appears in learning subjects due to awareness of informational and cognitive contradictions. Students need to find, to discover previously unknown knowledge, patterns, methods of action for coordination, explanation of contradictions.

Problem-based learning is designed to help students construct an extensive and flexible knowledge base; develop effective problem-solving skills; develop self-directed, lifelong learning skills; become effective collaborators and become intrinsically motivated to learn.

So, problem-based learning is a special form of organization of cognitive activity, which is characterized by specific and predictable goals, the creation of comfortable learning conditions, when the cadet of flight educational establishments feels his success, intellectual ability.

The learning process becomes manageable, cadets and teachers are constantly aware of their current state and have the opportunity to reflect on existing knowledge and thoughts. Through joint activities there is an exchange of knowledge, ideas, ways of working in an atmosphere of friendliness and mutual support.

In problem-based learning, future pilots learn to think critically, solve complex problems based on the analysis of circumstances and information, comprehend alternative opinions, make informed decisions, and communicate with other people.

References:

1. Chornohlazova, H.V. (2019). Osoblyvosti vykorystannia problemnoho navchannia v profesiinii pidhotovtsi aviatsiinykh inzheneriv-mekhanikiv [Specifics of Using of Problem – Based Learning During the Professional Training of Aviation Mechanical Engineers]. International Journal of education and science, 4. Vol.2. P.17. Retrieved from [https://culturehealth.org/ijes_archive/IJES,Vol.2,No4,2019_\(7\).pdf](https://culturehealth.org/ijes_archive/IJES,Vol.2,No4,2019_(7).pdf)
2. Hmelo-Silver, C.E. (2004) Problem-Based Learning: What and How Do Students Learn? Educational Psychology Review, 3. Vol. 16. PP. 235-266.
3. Kilderov, D.E. (2018). Intehratsiia zmistu profesiinykh naukovopredmetnykh dystsyplin: pryntsyipy ta zakonomirnosti [Integration of content of professional science disciplines: principles and regularities]. Science Review, 1 (8). Vol. 5. Retrieved from <http://archive.ws-conference.com/wp-content/uploads/pw0640.pdf>

SOCIAL FUNCTION AND ISSUES OF MATHEMATICS EDUCATION

Kortiak Yelyzaveta

Student

Kharkiv National University of Radio Electronics

Martovitsky Vitaly

Head of the depart. of electronic computers

Kharkiv National University of Radio Electronics

There has been an increasing recognition over the last two decades that the context in which learning occurs profoundly affects what is learnt and by whom. In much early mathematics education research, knowledge was conceived as being simply a property of the individual consciousness. The realization that knowledge is produced in situations requires us to move beyond an analysis of learning which is dependent on a psychological representation of the mind alone and to consider instead the setting – its social relationships, its cultural locality, the discursive frameworks available in the locale, the social and political environment which frames it – and how that setting functions generatively in the construction of knowledge.

Education is seen as being deeply value-laden, a moral activity. It follows that enquiry in mathematics education must engage with issues of social justice and that a fundamental role of mathematics education research is critique and transformation. The central concern of the paper, is the practices associated with teaching, learning and accrediting mathematics.

- Why do we study mathematics?
- Should be mathematics taught in school? Should all students study algebra?
- How to make the teaching of mathematics more effective?

This overview briefly considers theme and draws on the working group papers to illustrate and extend them.

1. Why do we study mathematics?

In reply to this question a Russian reader will probably recite the words of the eminent 18th century scientist Mikhail Lomonosov, words that have graced practically every mathematics classroom in Russia:

“Mathematics needs must be learned for that it sets the mind in order.”

The reality, however, is that for all the prominence of the so-called “formal approach”, which emphasized the importance of mathematics for general development, mathematics was taught in school because without it one simply could not perform certain essential tasks. Neither navigation nor trade is possible without it, nor could a military fire its shells or build its fortifications without math. And that is why Lincoln (Ellerton & Clements, 2014) or Pushkin (Karp, 2007a) were taught arithmetic and other such subtleties.

Now we find out that a technique like long division, to give but one example, the teaching of which has been perfected over the course of centuries, has no practical application.

- No one is using long division today.
- Nor will a navigator solve right triangles to calculate his position at sea.
- Even the engineer will entrust it to a computer to make his calculations, forgetting all his schoolboy learning.

Why then should we study mathematics in general, and its various branches (algebra, geometry, trigonometry) in particular?

Any number of arguments have been put forth on this account (see e.g., Gonzalez and Herbst, 2006 on the reasons for studying geometry). But if an adult may be persuaded by the argument that mathematics is, indeed, the foundation and formation of rational thought, that is much too abstruse for a child. And yet one must have not only a ready answer to this question, but also one that is persuasive to the student. To be sure, one could always fall back on the argument that

“you cannot get through college without mathematics.”

Yet, however valid, this argument seems to be lacking teeth. Educators are most commonly told that they ought to demonstrate as much as possible the practical advantages of mathematical skills: confronted with all the ways in which mathematics is applicable in the real world, the student will naturally want to study it.

2. Should be mathematics taught in school?

Mathematics is the language science is written. You can't do science without mathematics. But this is not the only reason why mathematics should be compulsory at school. Without mathematics you can't be very functional in economy and society. Mathematics is also a way of thinking; using abstract thinking to solve problems, depending on your common sense and logic.

Mathematical thinking is important for all members of a modern society as a habit of mind for its use

- in the workplace, business and finance;
- and for personal decision-making.

Mathematics is fundamental to national prosperity in providing tools for understanding science, engineering, technology and economics. It is essential in public decision-making and for participation in the knowledge economy. Mathematics equips pupils with uniquely powerful ways to describe, analyze and change the world.

Mathematics is beautiful, develops the mind, underpins the study of other subjects, is a necessary component of many jobs, is necessary to be a successful

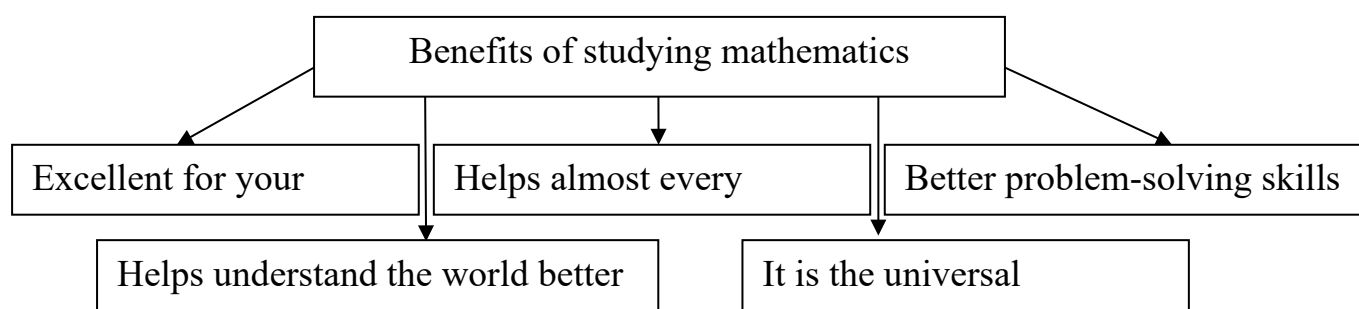

Figure 1. benefits of mathematics.

citizen; it is historically of great significance; and, finally, it is unique amongst human intellectual development. Perhaps any one of these points would be sufficient reason alone for the compulsory study of mathematics. Collectively, they make it clear that compulsory mathematics education is vital for our progress and development. And there are many benefits of learning it listed in Fig.1.

Should all students study algebra?

Algebra is the gateway to higher math. Proficiency in algebra helps students solidify their proficiency in numbers and integrate their knowledge of math. Algebra provides the concepts and language to move from individual numerical calculations to general relationships.

The study of algebra, however, need not begin with a formal course in the subject. The elementary and middle school curriculum can support the development of algebraic ways of thinking and thereby avoid the difficulties many students now experience in making the transition from arithmetic to algebra.

The basic ideas of algebra can be learned by the end of middle school if they are taught in ways that draw on and develop all strands of math proficiency.

3. How to make the teaching of mathematics more effective?

We have saved the questions most pressing for the practitioner of mathematics education to the very end. And there are plenty of them. Here also we include the entire complex of issues subsumed under the topic “lesson planning and organization.”

We are clearly moving away from the long-dominant model, where the teacher addresses the entire class, and the class works as a unified whole.

Paradoxically, we are returning to a system where, as in the middle ages, several groups of students, housed in a single classroom, may work relatively independently, or even when students can work individually on their own projects.

How does one plan one’s lessons and organize material in such a setting? What is the teacher’s role? What must the teacher do to maximize the students’ learning experience?

Learning through problem-solving has long become a popular slogan, and a great deal has been invented and understood in this regard (see e.g., Karp 2015 on the changes in the organization of problems in the late 19th- early 20th centuries). But today one also hears about new kinds of problems, about a new system of organizing them—appropriately, these are subjects of ongoing discussion in both countries.

Technological discoveries have the greatest impact on mathematics education, inasmuch as they have changed our understanding of the goals and the content of mathematics education. But they are also highly significant for mathematics education in that they have ushered in new methods and resources: there are countless examples of this, from new ways of presenting material to new methods of understanding and evaluating student progress. All these and many other aspects of mathematics instruction and techniques of improving its effectiveness must be discussed and examined in detail.

Conclusion.

This paper is introductory in nature: its aim is to outline the diverse and acute problems facing mathematics education today.

There are other major concerns in mathematics education, like the shortage of teachers and public attitudes to the subject, but these are long-term issues with no quick solutions.

By contrast, the three matters raised in this paper are all short to medium term issues where reasonably easy ways forward are readily available. However, they will affect every young person in future cohorts, many more than once.

Appropriate action, as outlined in this paper, will help to ensure that more young people to have a good experience of mathematics, and this in turn will make it easier to address the long-term issues.

If the discussions and accomplishments presented in this volume should help our readers in their own thinking and practice, then we shall have achieved our goal.

References:

1. Ball, D. L., Thames, M. H., Bass, H, Sleep, L., Lewis, J., & Phelps, G. (2009). A practice-based theory of mathematical knowledge for teaching. In M. Tzekaki, M.Kaldrimidou, H. Sakonidis (Eds.), Proceedings of the 33rd conference of the International Group for the Psychology of Mathematics Education, vol. 1 (pp. 95-98), Thessaloniki: PME.
2. Gonzalez, G. and Herbst, P. (2006). Competing arguments for the geometry course: Why were American high school students supposed to study geometry in the twentieth century? *International Journal for the History of Mathematics Education*, 1(1), 7-33.
3. Marushina, A. & Pratushevich, M. (2011). Extracurricular Work in Mathematics. In A. Karp, B. Vogeli (Eds.), *Russian Mathematics Education: Programs and Practices* (pp.375-410). London-New Jersey-Singapore: World Scientific.
4. Young, J. W. A. (1906). *The teaching of mathematics in the elementary and the secondary school*. New York: Longmans, Green, and co.
5. Stefanova, N., and Podkhodova, N. (Eds.). (2005). *Metodika i tehnologiya obucheniya matematike. Kurs lekzii [The Methodology and Technology of Mathematics Teaching. A Course of Lectures]*. Moscow: Drofa
6. Cooney, T., & Wiegel, H. (2003). Examining the mathematics in mathematics teacher education. In A. Bishop, M. Clements, C. Keitel, J. Kilpatrick, & F. Leung (Eds.), *Second international handbook of mathematics education* (pp.795-822). Dordrecht/Boston/ London: Kluwer Academic Publishers.

COMMENT EVITER LE STRESS LIE A UN EXAMEN

Snigurova Tetiana

Ph.D., Professor

Kharkiv National Technic University «KhPI»

Le stress est considéré comme la maladie du siècle. La plupart de gens éprouvent une sensation de stress plusieurs fois au cours de leur vie. La mort d'un proche, un licenciement, un divorce, l'entrée en retraite et beaucoup d'autres situations stressantes peuvent engendrer de la douleur, de la peur, même de l'angoisse, avec la gorge qui se serre, l'estomac qui se noue. Ainsi, le stress nous accompagne pendant un rendez-vous avec notre futur employeur ou pendant que nous traversons une dure épreuve. Les étudiants, les écoliers subissent souvent le stress pré-examen.

La notion de stress fut décrite par le physiologiste canadien, Hans Selye. Plusieurs psychologues des Etats-Unis, de France et d'autres pays se sont inquiétés de ce problème. Ils disent qu'il est impossible d'éviter totalement le stress. Pourtant ils proposent des moyens différents pour aider ceux qui en souffrent. Et ce sont les étudiants qui nous intéressent avant tout.

Tout d'abord nous devons nous poser les questions suivantes:

- Quelle activité provoque le stress des étudiants ?
- Comment reconnaître le stress?
- Quel est la source de stress principale pendant l'examen ?
- Quels sont les moyens pour éviter le stress ?

Pour répondre à toutes ces questions nous avons analysé la littérature scientifique consacrée au problème du stress, nous avons interrogé les étudiants et les professeurs de notre université. Après analyse des données recueillies, nous avons dressé les conclusions suivantes.

L'épreuve qui provoque le plus souvent le stress des étudiants est l'examen à l'oral. Surtout un examen linguistique. Les recherches scientifiques des psychologues de Géorgie témoignent du fait que l'activité verbale de la personne stressée présente les mêmes défauts que ceux de la personne ne possédant pas bien la langue étudiée.

Ces indices sont les suivants : la croissance des fautes de concordance, des hésitations, la répétition fréquente des mots, la présence de pauses qui ne sont pas motivées par le sens du récit, le ralentissement du temps de parole (moins de 2,8 syllabes /sec). La pauvreté du vocabulaire [3].

Pendant l'examen oral, le professeur reste souvent dans l'embarras : quelles sont les causes des fautes ? est-ce le stress ou les acquis insuffisants de l'élève.

Le stress peut se manifester sous différents aspects : la fatigue, «la boule dans la gorge », les aigreurs d'estomac, les symptômes intestinaux. Les parents et les professeurs doivent faire attention à l'état moral et physique de leurs élèves. Si

l'étudiant est plus énervé que de coutume ou s'il est durablement de mauvaise humeur, cela doit s'avérer être un signal d'alarme. Il est alors temps de consulter un médecin pour poser un diagnostic précis.

Les spécialistes conseillent aux gens stressés de se reposer le temps qui leur sera nécessaire, de pratiquer la marche, de recevoir ou d'aller visiter des amis, de s'alimenter de façon équilibrée. On propose aux étudiants de pratiquer un sport, peu importe lequel, la course étant préférable. On propose de faire chaque jour « e-détox », c'est-à-dire, rester minimum une demi-heure sans utiliser aucun appareil électronique.

De nombreuses recherches scientifiques concluent que le stress principal pendant l'examen est l'examineur lui-même. La situation habituelle où un professeur et un étudiant sont assis en vis-à-vis pendant la réponse de ce dernier est assez stressante en elle-même pour l'élève. D'autant plus que certains enseignants aiment relever les fautes de l'étudiant. A la vue du professeur qui relève méthodiquement toutes les fautes dans son cahier, l'élève finit par s'énervé de plus en plus. Son stress allant en s'accroissant, il commet de plus en plus d'erreurs.

Le deuxième facteur d'importance par son effet destructif c'est le groupe social académique c'est-à-dire les étudiants qui assistent à l'examen. Pour neutraliser l'influence négative du groupe (si applicable) l'enseignant doit faire des efforts pour créer une atmosphère de soutien mutuel et même de camaraderie parmi les élèves.

La question principale qui intéresse autant les professeurs que les parents c'est comment éviter (à tout le moins réduire) le stress pendant l'examen ?

Les psychologues donnent des conseils différents à tous ceux qui se trouvent en état de dépression, de tension nerveuse. Ils disent qu'il n'existe pas de recette miracle. Chaque réponse est individuelle, adaptée à chaque situation [1, p. 13]. Cependant, ils sont tous d'accord pour convenir du fait que dans le cas de stress lié à un examen le rôle de l'enseignant est primordial !

Ce rôle consiste être en mesure de créer pendant l'examen oral un climat de confort moral où le leader officiel en charge de la communication - le professeur - ne soit pas en position de domination sur les élèves, qui se dissipe alors entre les étudiants. On peut dénommer cette pratique par le terme « contrôle latent ». On pourrait alors rendre les résultats d'examens plus objectifs et, tout aussi important, préserver par là même la santé physique et morale des élèves.

Références bibliographiques :

1. Hazon, B. « Le stress, ça se soigne » / Bernard Hazon. M.A. Editions, 1991. – 182 p.
2. Servan-Schreiber, D. « Guérir le stress, l'anxiété et la dépression sans médicaments ni psychanalyse » / David Servan-Schreiber. Editions Robert Laffont,

S.A. Paris, 2003. - 340 p.

3. Имедадзе Н.В. Второй язык, установка, эмоция / Н.В. Имедадзе, Л.М. Топуридзе // В сб.: Дмитрий Николаевич Узнадзе – классик советской психологии. – Тбилиси: Мецниереба, 1986. – С. 101–110.

4. Снегурова Т.А. Фактор стресса в преподавании иностранных языков / Т.А. Снегурова. – Харьков: НТУ "ХПИ", 2019. – 124 с.

МОНІТОРИНГ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Боднар Оксана Степанівна,
доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки та
менеджменту освіти

Гнатюк Юлія Володимирівна,
магістрант групи зММУНЗ-2
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира
Гнатюка

Будь-яка діяльність в освіті буде ефективною, якщо буде спиратись на відповідні алгоритми. Як зазначає В. Беспалько, «кожна діяльність може бути або технологією, або мистецтвом. Мистецтво базується на інтуїції, технологія – на досягненнях науки. З мистецтва все починається, технологією – закінчується, щоб потім все розпочати спочатку» [1].

Управлінська діяльність здійснюється на основі технологічного підходу та принципів комплексності, науковості, професіоналізму, послідовності. Слід підкреслити, що технологізація процесу управління і алгоритмізація управлінської діяльності дуже щільно пов'язані. І.П. Підласий зауважує, «що володіння технологіями стає загальною і пріоритетною потребою ринку, визначає напрямки опанування професійних умінь, враховується при оцінках якості і вартості освітньо-виховних послуг» [5].

У науковій літературі відмічається, що технологія алгоритмізує діяльність і тому може бути використана багато разів, відтворена і тиражована для рішення подібних задач. Технології властива алгоритмічність, а зміни стосуються насамперед підвищення рангу алгоритмічності [4].

У широкому значенні *технологію* розуміють як сукупність знань про засоби здійснення процесів, за яких відбувається якісна зміна об'єкта. Основними атрибутами будь-якої технології є: технологічний предмет (об'єкт), технологічні засоби праці, технологічний процес.

Технологія управління, за Г.В.Сльниковою, включає розробку, прийняття та реалізацію управлінських рішень, раціональну організацію праці учасників процесу відповідно до закономірностей функціонування об'єкта управління з метою оптимізації досягнення запланованого результату [4].

Моніторинг є одним з найважливіших засобів, завдяки якому змінюється саме інформаційний простір, оскільки підвищується оперативність, об'єктивність і доступність інформації. Сучасний менеджмент освіти трактує моніторинг як одну з головних функцій управління, бо саме він дозволяє приймати виважені коректні рішення. Тому мета моніторингу – оперативно виявляти всі зміни, що відбуваються у сфері освіти. Отримані об'єктивні дані є

підставою для прийняття управлінських рішень. Відтак моніторинг – це управлінська процедура і цілісний управлінський інструмент, до складу якого входять діагностика, дослідження, оцінювання і контроль, які в свою чергу знаходяться у постійному взаємозв'язку і проявляються залежно від завдань моніторингу. Інструментарій моніторингу – засоби, які використовуються при його проведенні. Ефективний моніторинг можливий є лише через використання відповідної технології.

Моніторингові компетенції потрібні керівникам усіх рівнів управління. За результатами моніторингу органи управління отримують інформацію про стан освітньої системи, її складників, виявляють проблеми, з'ясовують позитивні та негативні тенденції, відтак сам процес управління роблять діагностично-прогностичним. Проблеми організації моніторингу описані у публікаціях [2,3].

Об'єктами моніторингу можуть бути різні предмети, явища та процеси. Розглянемо такий об'єкт моніторингу як «методична компетентність педагога».

Під *методичною компетентністю* завжди розуміється високий рівень прояву методичної майстерності, який забезпечує ефективність діяльності вчителя та результативність у навчальних досягненнях учнів. Як правило, методичної компетентності досягають у процесі набування досвіду професійної діяльності.

Ефективність розвитку методичної компетентності вчителя залежить від:

- підготовленості до проектування власної методичної системи;
- здатності здійснювати організацію та управління навчально-пізнавальною діяльністю учнів;
- здатності до моделювання дидактичної взаємодії в залежності від інтересів, запитів, потреб учнів та можливостей дидактичного середовища;
- підготовленості до діагностування дидактичних об'єктів: процесу, взаємодії, середовища та рівня сформованості діагностичних умінь і навичок.

Щоденне рішення різного роду методичних задач і проблем можна представити у виді ряду різних функцій: постановка цілей; планування; прийняття рішень; організація та реалізація; контроль; інформація та комунікація.

Процедуру моніторингу можна описати у вигляді алгоритму, тоді порядок дій буде таким:

1. Формування мети і цілей моніторингу (навіщо потрібно його проведення, що дослідження може виявити для покращення освітньої діяльності). Даний етап передбачає визначення критеріїв, показників, індикаторів якості вимірювання.

2. Добір інструментарію для проведення моніторингу (цілеспрямований вибір анкет, тестів, методик, карт спостережень тощо).

3. Організація дослідження (складання плану, визначення терміну проведення і реалізація дослідження у спланованому режимі, визначення відповідальних осіб, використання інструментарію).

4. Збирання даних, тобто результатів заповнення анкет, виконання тестів, проведення спостережень за обраними методиками.

5. Оброблення та аналіз даних (може проводитися за допомогою математичної статистики, кореляційного або факторного аналізу, а також передбачає описове пояснення).

6. На основі інтерпретованих даних вироблення рекомендацій для вдосконалення досліджуваного явища.

7. Корекція – внесення певних змін під час навчального процесу на основі запропонованих рекомендацій. Контроль – фіксування правильного виконання вироблених рекомендацій.

8. За потреби результати моніторингу висвітлюються на семінарах, педагогічних радах або ж ураховуються у подальшому плануванні й програмуванні освітньої діяльності.

На відміну, технологія моніторингу методичної компетентності педагога є набагато ширшою, структурні компоненти розміщені за етапами, що показано у табл.1.

Таблиця 1

Технологія моніторингу розвитку методичної компетентності у педагогів

Компоненти	Зміст кожного етапу
<i>Концептуальний етап</i>	
Мотив	Розвивати методичну компетентність та сприяти формуванню професійних умінь.
Основна ціль	Аналіз теоретичного забезпечення та розробка моделі організації моніторингу розвитку методичної компетентності учителів.
Наукова основа	Андрагогіка, неперервна освіта упродовж життя, цифрова освіта, нормативне забезпечення формування внутрішньої системи якості освіти, теоретичні засади методичної компетентності.
Ресурси	Наукова література, Абетка для директора, аналіз моніторингу закладу освіти за минулий рік, ІКТ.
Суб'єкти	Педагоги, колегіальні органи закладів, адміністрації закладів.
Час	2 роки
Організаційні ефекти	Сформована та дієва модель траєкторії розвитку методичної компетентності педагога; підвищення ефективності уроку та освітнього процесу в цілому.
Ризики	Формальне виконання, застарілі стереотипи педагогів, використання зайвого часу, небажання педагогів брати участь в опитуванні, анкетуванні тощо.
Переваги	Креативно-аксіологічний потенціал педагогічного професіоналізму, розвиток критичного мислення вчителів у процесі педагогічної діяльності.
Стиль управління	Демократичний, колегіальний.
Очікуваний результат	створення системи внутрішнього моніторингу, в тому числі, досліджень з формування методичної компетентності вчителя ЗЗСО; орієнтація педагогів на розширення діапазону застосування інноваційних технологій навчання; спрямовування педагогів на поглиблення професійної свідомості та розвиток компетентностей вчителя.

SOCIAL FUNCTION OF SCIENCE, TEACHING AND LEARNING

Процедурний етап	
Засідання суб'єктів	Засідання робочих груп з питань формування ВСЗЯО; засідання студії сучасного педагога; проміжні засідання в процесі діяльності.
Надання повноважень	Обрання голів робочих груп, визначення виконавців.
Вибір операцій, кількість	Опрацювати відповідну літературу, законодавчі документи, скласти конструктор загальної діяльності робочих груп, студій сучасного педагога.
Опис послідовності алгоритму дій у періодичному повторенні	аналіз діяльності за минулий рік; характеристика показників функціонування та розвитку, які виявляють невідповідність між фактичним й прогнозованим станом, протиріччя, проблеми та їх причини, тенденції розвитку тощо; діагностика проблем, що існують на сьогодні в діяльності школи; ідентифікація (групування проблем); визначення цілей і завдань плану; генералізація мети; прогнозування; основні напрямки діяльності; планування заходів відповідно до мети і завдань; реалізація мети та завдань; оформлення (написання); прийняття рішень про та затвердження плану; оцінка процесу планування; врахування помилок на наступній фазі планування.
Виконання операцій	Відповідно до планування процесу моніторингу методичної компетентності педагога.
Контроль операцій	Виконання етапів, звітність.
Внесення коректив	Кореляція процесу, заходів, результатів для нарощення якості методичної компетентності.
Узагальнюючий етап	
Аналіз виконання операцій	Узагальнений аналіз, представлення результатів.
Оцінка продукту	Ефективність моніторингу формування методичної компетентності.
Стимулювання за якість виконання	Відзначення виконавців, подяка тощо
Популяризація продукту	Поширення на веб-сайтах закладів, установ, друк у фахових виданнях.
Прогностичний етап	
Врахування успіхів і прогалин	Створення зразкової моделі внутрішнього моніторингу в внутрішній системі забезпечення якості освіти закладу.
Прогнозування кращих результатів	Конструювання індивідуальних траєкторій розвитку методичної компетентності педагога.

Для ефективного використання моніторингу розвитку методичної компетентності вчителям і директору школи необхідно здійснювати такі заходи:

1) проводити діагностування проблем з розвитку методичної компетентності педагогів;

2) впроваджувати у систему внутрішнього моніторингу щодо розвитку професійної майстерності вчителів;

3) залучати педагогів до участі у семінарах та вебінарах з розвитку методичної компетентності вчителя та створення індивідуальної траєкторії професійного розвитку;

4) проводити тренінги з розвитку методичної компетентності педагогів;

5) сприяти обміну досвідом вчителів щодо використання моніторингу розвитку методичної компетентності в рамках внутрішньої системи забезпечення якості освіти;

6) проводити моніторинг відповідно до потреб суспільства та проблем закладу;

7) розробляти та контролювати виконання корекційних заходів в процесі проведення моніторингу розвитку методичної компетентності педагогів.

Отже, моніторинг впевнено входить в освітнє середовище, його використання є результативним, тому обґрунтованим стає твердження, що моніторинг – це функція керівника закладу освіти та технологія.

Список використаних джерел

1. Беспалько В. П. Слагаемые педагогических технологий. М.: Педагогика, 1989. 192 с.

2. Боднар О. Моніторинг та самоекспертиза освітнього середовища навчального закладу. Спецвипуск. Моніторинг в освіті. *Управління освітою*. 2006. №8(128). С.5-8.

3. Боднар О. Моніторинг та експертна оцінка залишкових знань учнів. *Завуч*. 2005. №20-21. С.51-54.

4. Єльнікова Г. В., І. С. Лапшина, Л. П. Коробович, В. В. Медведь та ін. Адаптивне управління: прикладний аспект, поширення в освітній системі України: кол. Монографія; за загальною редакцією Г. В. Єльнікової. Тернопіль: Крок, 2015. 420 с.

5. Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти. К.: Видавничий Дім «Слово», 2004. 616 с.

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ УМОВАХ ЯК СОЦІАЛЬНО- ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Бодрова Ірина Олександрівна,

аспірантка,

Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова

Чернуха Надія Миколаївна,

доктор педагогічних наук, професор,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

Київ, Україна

Останнім часом в житті суспільства інтенсивно зростає вага і значення різних професій соціономічного типу. Фактором такого зростання є, перш за все, зміни в соціально-економічній та гуманітарній сфері, загальносвітові тренди концентрації уваги на особистості і її правах, прагненні до самоактуалізації. Безумовно, будучи спрямованою на підвищення якості життя людини, реалізацію її прагнень, у фокусі таких змін знаходиться і професія соціального працівника.

Прагнучи до гармонізації особистості і її відносин з оточуючими, соціальний працівник виконує і найважливішу роль стабілізації суспільства, поширення гуманістичного погляду на соціальні відносини. Для будь-якого суспільства джерелом і показником його гуманності, цивілізованості є можливість свободи вибору, самореалізації, саморозвитку особистості, на яких ґрунтується самовизначення.

Вивчення проблеми професійного самовизначення майбутніх соціальних працівників є одним з найважливіших соціально-педагогічних завдань.

Проблемам професійного самовизначення та його сутності присвячені роботи багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців та мислителів, таких як А. Маслоу, В. Франкл, Г.Сковорода, Е. Зеєр, Є. Клімов, Є. Головаха, І. Зверєва, А.Капська, Л.Міщик, О.Карпенко, В.Тернопольська, В.Поліщук, Н.Чернуха, С.Харченко та інші.

Професійне самовизначення (самовизначення професіонала) - це активний пошук можливостей розвитку, формування себе як повноцінного учасника спільноти «виробників» чогось корисного, спільноти професіоналів [1, С.26].

Наявність цілого комплексу філософських, педагогічних, соціологічних і психологічних аспектів робить самовизначення особистості науковою проблемою з високим ступенем складності. І відмінності в підходах до визначення самого поняття - наслідок такої складності, багатофакторності.

У роботах Е. Зеєра, Є. Головахи відзначається, як важливий аспект проблеми розвитку особистості, необхідність для людини самостійного визначення свого

життєвого і професійного шляху. На думку Е. Зеєра професійне самовизначення здійснюється протягом всього професійного життя: особистість постійно рефлексує, переосмислює своє професійне буття і самостверджується в професії [2].

У своїй концепції професійного розвитку А. Маслоу покладає близьким до самовизначення поняття «самоактуалізації» як устремління до вдосконалення, самовираження протягом життя.

Видатний український мислитель Г.Сковорода вважав сенсом життя вибір «спорідненої праці», закликав до самопізнання. На його думку, самопізнання відкриває справжню природу людини, дозволяє визначити свою спорідненість [3].

Узагальнюючи, буде правомірним стверджувати, що пошук своєї «ніші в професійному світі», знаходження свого, близького за схильностями і цінностями, покликання і є головним сенсом професійного самовизначення.

Професійне самовизначення, як вид людської діяльності, нерозривно пов'язане з уявленнями про бажане майбутнє, цілями, ціннісними орієнтаціями. На думку Є. Головахи в процесі планування свого майбутнього, побудові конкретних планів і цілей, людина, перш за все, виходить з певної ієрархії цінностей і вибирає ті з них, які найбільш тісно пов'язані з її домінуючими потребами [4].

Відтак, майбутній соціальний працівник, здійснюючи своє самовизначення, конструює майбутнє, в якому ефекти від його професійної діяльності співпадають з його ціннісними устремліннями, висловлюють його картину світу.

Соціальна робота — унікальний вид професійної діяльності зі створення соціальних умов для поліпшення умов життя окремої особистості, підвищення добробуту народу [5]. Будучи особливою професійною сферою, заснованою на обміні соціально-культурним досвідом між соціальним працівником і клієнтом, діяльність фахівця передбачає опору на гуманістичні принципи справедливості, відкритості, вміння зберігати дистанцію, при цьому налагоджуючи довірчі відносини. Сучасна соціальна ситуація, яка склалася в Україні, висуває особливі вимоги до спеціалістів соціальної роботи. Цей складний вид діяльності передбачає наявність різнобічних знань, вмінь, здібностей та досвіду і відповідних професійних компетентностей, компетенцій.

Усвідомлення таких здібностей, порівняльний аналіз по відношенню до уявлень про необхідний соціальний профіль, які складаються з інформації про вимоги, що пред'являються суспільством і професією до такого роду фахівця, виступають значимим фактором самовизначення. Подібний механізм самоперевірки несе одну з найважливіших функцій - верифікації вибору і відсіювання з професійної сфери «чужої» в професії людини. Як на етапі вибору професії, так і на етапі вже навчання, майбутній соціальний працівник, розширюючи свої знання про професійну сферу і глибше досягаючи особистісні якості, має можливість зробити висновок про свою придатність для роботи в соціальній сфері.

На професійне самовизначення майбутніх соціальних працівників істотний вплив справляють соціально-економічні чинники. Цей вплив носить

суперечливий характер. З одного боку, в умовах економічної та політичної кризи, що склалася в Україні, зростає потреба в соціальних працівниках, оскільки більша частина населення виявилася у важкій ситуації. За цих обставин потрібна кваліфікована допомога фахівців, а відповідно зростають вимоги до підготовки кадрів. А з іншого, в нашій країні, на жаль, бути соціальним працівником не дуже престижно - низький рівень доходів, важкі умови праці, висока емоційна і психологічна напруженість. Одже, в процесі професійного самовизначення майбутніх соціальних працівників формуються протиріччя, які індивіду важко подолати. Дисонанс пролягає по всьому фронту зіткнень професійних очікувань і реальності. Низький рівень престижу соціальної роботи, викликані соціальними і економічними реаліями деформації існуючих цінностей тягнуть за собою зниження прагнень до самовдосконалення, професійного росту, що, як наслідок, перешкоджає вирішенню завдань, що стоять перед соціальним працівником і соціальною сферою в цілому, а значить - призводить до зниження якості життя індивіда (як соціального працівника, так і його клієнта) і деградації суспільства в цілому.

Середовище українського суспільства багато в чому диктує соціальному працівнику, як суб'єкту професійного самовизначення, способи, напрямки та ступінь розкриття його природного потенціалу. Зіткнення майбутнього соціального працівника з негативними факторами соціального середовища (бідність і майнове розшарування, територіальна дискримінація, корупція тощо) з одного боку і прагнення найбільш повно розвинути свої схильності і задатки, повноцінно реалізувати індивідуальні особливості, з іншого боку, можуть призвести до того, що особистість, яка самовизначається, потрапляє в ситуацію, де навіть наявність нестандартних здібностей не гарантує досягнення кар'єрних успіхів. Крім демотивуючого впливу на самого індивіда, який прагне до самореалізації в служінні інтересам суспільства, наслідки таких ситуацій негативно впливають і на життя суспільства в цілому, адже продукт праці талановитого професіонала міг би принести користь і підвищити якість життя ряду соціальних груп або всього соціуму.

Таким чином, сенс професійного самовизначення для індивіда тісно пов'язаний з таким і для соціуму в цілому, так як сукупність особистостей, які найбільш повно реалізувалися, і складають здорове, розвинене суспільство. Тому дуже важливо, і на етапі вибору професії, і в процесі підготовки майбутніх спеціалістів формувати свідомість, яка спонукає їх до плідної професійної діяльності. Для викладачів аналіз такого комплексу питань надає можливість опрацьовувати напрямки розробки та застосування конкретних освітніх механізмів, що сприяють усвідомленню студентами комплементарності їх індивідуальних уявлень по відношенню до обраної професії.

Список літератури:

1. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения/ Е.А.Климов// Академия. – М, 2004. – 305 с.

2. Сковорода Григорій Повна академічна збірка творів /За редакцією проф. Леоніда Ушкалова. - Харків–Едмонтон–Торонто: Майдан; Видавництво Канадського Інституту Українських Студій, 2011. – 1400 с.

3. Зеер Э. Ф. Психология профессий: учеб. пособие для студентов вузов / Э.Ф.Зеер. - 4-е изд., перераб., доп. - Москва: Академ. Проект; Фонд «Мир», 2006. - 336 с.

4. Головаха Е.И. Жизненная перспектива и профессиональное самоопределение молодежи. Киев: Наукова думка, 1988.- 142 с.

5. Тюття Л.Т., Іванова І.Б Соціальна робота: Теорія і практика// Київ: ВМУРОЛ «Україна». – 2004. – 408 с.

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА В УСЛОВИЯХ СМЕШАННОГО ОБУЧЕНИЯ

Геннадий Валентинович Алексеев,
профессор кафедры математики и информатики,
Университет при Межпарламентской ассамблее
при ЕвроАзиатском Экономическом Союзе

Виталия Яковлевич Кучеренко,
Директор отдела заочного обучения,
Университет при Межпарламентской ассамблее
при ЕвроАзиатском Экономическом Союзе

Иван Иванович Холявин,
доцент кафедры высшей математики,
Государственный институт экономики,
финансов, права и технологий

Вызовы, с которыми столкнулись образовательные учреждения в последнее время, заставляют по новому взглянуть на место дистанционного образования в их деятельности. Традиционно различные модификации такой формы образования, как правило, практиковались на факультетах заочного обучения.

Возможность получать высшее образование на расстоянии появилась тогда, когда в Объединенном Королевстве был основан Лондонский Университет. Студентам, обучавшимся в аккредитованных учебных заведениях, было разрешено сдавать экзамены, проводимые Университетом. Начиная с 1858 года, эти экзамены стали открытыми для кандидатов со всего света, вне зависимости от того, где и каким образом они получали образование.

В настоящее время развитие мирового рынка дистанционного обучения продолжает идти достаточно активно, чему способствует с одной стороны повышение спроса на образовательные услуги, а с другой стороны - развитие собственно информационных технологий, рост интернет - аудитории.

Развитие дистанционного образования в настоящее время расценивают исключительно как дополнительный сервис для студента. В этом заинтересованы и сами учебные заведения, и государство, изыскивающие пути увеличения числа студентов при одновременном стремлении к общему снижению затрат. Поскольку государственные вузы, да и большинство частных, не всегда имеют достаточные средства для развития своей материальной базы, им все чаще приходится задумываться о переносе части учебных программ в интернет.

Реалии российского образования, в особенности в последнее время, связанные с ограничениями на традиционное образование наложенными

пандемией, все более остро ставят вопрос о доле замены форм включающих непосредственное общение студент – преподаватель на их удаленную взаимосвязь.

Безусловный приоритет в решении таких вопросов принадлежит работодателям, оценивающим различные схемы работы образовательных учреждений по полезности выпускников для реальных секторов экономики и участия их в соответствующих социальных проектах.

Некоторые оценки для выбора схемы работы образовательного учреждения можно произвести на основе методов математического моделирования [1].

Можно ввести функцию полезности для попытки формализовать эту неформальную задачу. Вид этой функции и ее параметры (коэффициенты важности) характеризуют предпочтения конкретного работодателя.

Построить адекватную модель процесса образования на основе законов физики, химии, балансовых и подобных законов, как правило, невыполнимая задача. В этих условиях часто прибегают к эмпирическому построению модели образовательного учреждения. Для этого собирают статистику о функционировании этого заведения за определенный период и пытаются подобрать целевую функцию задавая ее подходящий вид и определяя значения ее параметров из условия наилучшего соответствия экспериментальным данным.

С точки зрения методов оптимизации организации образовательного процесса рассматриваемые задачи относятся к задачам нелинейного программирования с ограничениями в виде неравенств [2].

Пусть учебное заведение располагает некоторой суммой часов учебных занятий, причем количество часов на каждый учебный курс остается фиксированным. Как наилучшим способом подойти к достижению наилучшего качества образования, зная функцию полезности $U(x)$, где вектор $x = \{x_1, x_2, \dots, x_n\}$ – количество дисциплин по курсам изученным по разным технологиям (очное обучение, дистанционное обучение, лабораторный практикум, практические занятия, самостоятельная работа и др.)

Функции полезности $U(x_1, x_2)$, для двумерного случая соответствует оценка работодателем набора (x_1, x_2) . Причем, если набор a предпочтительнее набора b , то $U(a) > U(b)$.

Обычно постулируют следующие свойства функции полезности.

Возрастание количества курсов изученных по одной из технологий ведет к возрастанию полезности, т.е. $\frac{dU}{dx_i} > 0, i \in (1, n)$. Эти частные производные называются предельной полезностью каждой, технологии.

Предельные полезности убывают с возрастанием количества курсов изученных по одной из технологий, т.е.

$$\frac{\partial^2 U}{\partial x^2} < 0, i \in (1, n).$$

Линии равного уровня функции полезности $U(x) = \text{const}$ называют линиями безразличия.

Задачей выбора работодателей (оптимальной структуры образовательного процесса) называют задачу максимизации полезности при условии бюджетных ограничений:

$$U(x) \rightarrow \max, \quad \sum_{i=1}^n x_i \leq I, \quad x_i \geq 0$$

Набор x^0 , являющийся решением данной задачи, называют локальным равновесием. Это задача нелинейного программирования, но ее решение, учитывая свойства функции полезности имеет простой геометрический смысл.

Рассмотрим потребительский набор из двух технологий обучения, например x_1 - сумма, количества курсов изученных традиционно, y_1 - сумма, количества курсов изученных дистанционно. Пусть функция полезности имеет следующий вид:

$$U(x, y) = a_1 \log(x - x_1) - a_2 \log(y - y_1)$$

где x_1, y_1 - минимально необходимое количество количества курсов на очное и дистанционное образование;

x_1, y_1 – полезное по мнению работодателя количество количества курсов на очное и дистанционное образование.

На рисунке приведен документ Mathcad, иллюстрирующий трехмерный график функции полезности и линии безразличия. По оси x отложены количество количества курсов на очное образование (x_1), по оси y - необходимое количество количества курсов на дистанционное образование (x_2), по оси z - значения функции полезности $U(x_1, x_2)$,

$a_1 := 1 \quad a_2 := 2 \quad x_1 := 2 \quad y_1 := 5 \quad N := 40 \quad i := 0..N \quad j := 0..N \quad h := 3$

$$f(x, y) := a_1 \cdot \log(x - x_1) + a_2 \cdot \log(y - y_1)$$

$$i_1 := \text{ceil}\left(\frac{y_1}{h}\right) + 1 \quad j_1 := \text{ceil}\left(\frac{y_1}{h}\right) + 1$$

$$x_{2_i} := (i + i_1 \cdot h) \quad y_{2_j} := (j + j_1 \cdot h) \quad U_{i,j} := f(x_{2_i}, y_{2_j})$$

функция полезности

линии безразличия

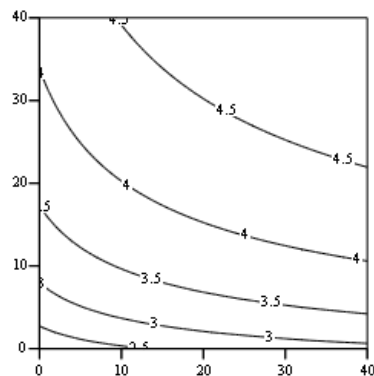
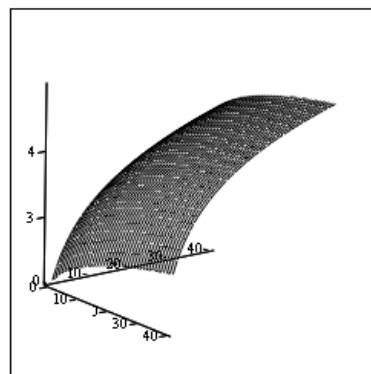

Рисунок - Графики функции полезности

Оптимальному учебному плану обучения для определенной специальности будет соответствовать точка касания ограничения численности курсов дистанционной и очной форм обучения и линии безразличия соответствующей максимально достижимой полезности.

ЛИТЕРАТУРА

- 1.Алексеев Г.В.,Холявин И.И. Численное экономико-математическое моделирование и оптимизация. ГИОРД, СПб, 2014, 272 с.
- 2.Алексеев Г.В.,Холявин И.И. Курс высшей математики для гуманитарных направлений. Ай Пи Ар Медиа, Москва, 2020, 264 с.

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ

Коломоєць Таміла Григорівна,

к.соц.н., доцент,
Криворізький державний педагогічний університет,

Ворох Вікторія Ігорівна

магістрант

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Аутизм на сьогоднішній день починає набирати все більших обертів серед дитячих патологій, впливаючи на життєдіяльність не тільки самої дитини, але і всієї родини. Оскільки при будь-якій формі аутизму спостерігається затримка мовленнєвого розвитку, це впливає на формування комунікативних навичок у дитини, на її інтеграцію з оточуючим соціальним середовищем.

Дослідження показало, що соціально-комунікаційні аспекти взаємодії дітей з аутизмом з навколишнім світом в останні роки привертає увагу дослідників. Зокрема, вагомими у цьому напрямі можна відзначити праці таких науковців, як: Н. Базима, Г. Зайченко, М. Свідерська, Т. Скрипник, М. Шеремет, Д. Шульженко та ін. Питання, що досліджуються вказаними науковцями, переважно стосуються діагностики та лікування мовленнєвих порушень у дітей з аутизмом, всебічної класифікації цих порушень, а також розробки рекомендацій родинам з психологічної підтримки.

Т. Скрипник підкреслює, що при формуванні мовлення в умовах корекції важливою є роль візуальної підтримки [1]; Г. Зайченко вказує на формування комунікативних навичок у таких дітей шляхом використання ігрових прийомів [2]; М. Свідерська досліджує основні аспекти розвитку імпресивного мовлення [3].

Науковці єдині також в тому, що більш висока результативність корекційної роботи у вказаному напрямі досягається на ранніх етапах виявлення захворювання, тобто у більш ранньому віці. Це сприяє більш ефективній соціалізації дітей в майбутньому, виводячи характер їх спілкування з оточуючими на більш високий рівень.

Також варто відмітити, що запропоновані корекційні методики формування комунікативних навичок спрямовуються на розвиток як експресивного, так і імпресивного мовлення у дітей з аутизмом, що вимагає подвійної уваги до вказаної проблеми з точки зору її практичного вирішення.

Знання вітчизняні науковці К. Островська та І. Островський відзначають, що «у 2-х річному віці невербальні когнітивні навички є добрими предикторами розвитку мовлення дітей на вік 5 років, у той час як у 3-х річному віці наявність розвинутих невербальних навичок комунікації перестають служити предикторами розвитку мовлення таких дітей. Натомість такі соціальні фактори

як розвинуті ранній обсяг уваги, вокальне та моторне наслідування є предикторами розвитку мовлення в аутичних дітей віком 5 років. Проте дослідниками також вказується, що «ранні жести приводять до розвитку мовлення, однак використання жестової мови у пізньому віці гальмує розвиток мовлення дітей з аутизмом» [4, с. 108].

Науковцями також неодноразово наголошується, що використання ігрових методів навчання є досить корисним та ефективним у ранньому віці, коли за допомогою ігрових прийомів у дитини краще засвоюється навчальний матеріал та формуються відповідні компетентності. Не виключенням є і діти з аутизмом, для яких ігрова модель міжособистісної взаємодії більш прийнятна, ніж традиційна.

Як показала практика, саме по собі навчання комунікаціям та мовленню дітей з аутизмом стає більш ефективним саме у процесі гри, оскільки використовується прийом наслідування (повторення) за вихователем різних рухів, жестів, слів, способів вираження думки, характеру поведінки.

Оскільки для розвитку мовлення та встановлення соціальної взаємодії у дітей повинні формуватись певні асоціативні образи, які в подальшому будуть використовуватись при мовленні, формування таких образів під час ігрової діяльності представляється більш доцільним. Ігрова взаємодія викликає цікавість до гри, що покращує досягнутий комунікативний прогрес. Попереднє знання дитиною мовного контенту покращує сприйняття нею нового в комунікативній взаємодії.

Виходячи з цього, для формування комунікативних навичок у дітей з аутизмом можна запропонувати наступні напрями корекційної роботи:

по-перше, формувати баланс сенсорної інформації (робота над сенсорикою, зоровою та слуховою реакцією), що здійснюється за допомогою сенсорної інтеграції. Цілісний образ, в якому єдині акустичний та зоровий рецептори, краще формується саме з використанням сенсорики, ніби закріплюється з її допомогою у пам'яті дитини. Це особливо корисно при корекційній роботі для дітей з РАС, адже дуже важливо злити їх зорову та слухову увагу в єдине, досягти бажаного зосередження на предметі;

по-друге, формувати корекційну роботу з урахуванням необхідності розвитку практики наслідування у комунікаційній взаємодії з використанням ігрових методів і прийомів, що стимулює розвиток моторики, цікавість та увагу під час гри.

Зрозумілим є також те, що корекційна робота має проводитись не тільки фахівцями, але і всебічно підтримуватись батьками. Щоб досягти бажаного успіху в соціалізації дітей з особливими потребами і закріпити досягнуті результати, необхідно залучати батьків до цього процесу. Вони, між іншим, повинні: дотримуватись режиму дня, якомога частіше налагоджувати спілкування з дитиною, пояснювати значення слів, стимулювати ігрову та інтелектуальну діяльність, формуючи бажання до реалізації мовленнєвих та комунікаційних функцій.

Проведене дослідження також показало, що на разі серед дослідників відсутнє єдине пояснення порушення комунікативних компетентностей у дітей з

аутизмом. Маючи різні мовні порушення, пов'язані саме з їхнім захворюванням, вони відрізняються від типових дітей з іншими мовними порушеннями як на рівні сенсорного сприйняття, так і обробки отриманої інформації. Це і призводить до більших труднощів у розвитку їх комунікативних навичок та корекції порушень.

Насамкінець варто зазначити, що розвиток мовлення та комунікативних навичок у дітей з аутизмом повинен крокувати в ногу з часом, що передбачає використання сучасних інноваційних технологій в освіті. На разі нами проводиться дослідження можливостей використання технології доповненої реальності у розвитку мовлення та навчання читанню дітей з РАС. Вже отримані перші результати, що вказують на покращення комунікативних навичок таких дітей, особливо тих, з якими корекція почала проводитись у більш ранньому віці.

Перспективою подальших досліджень нами встановлено формування авторської методики формування комунікативних навичок дітей з аутизмом з використанням технології доповненої реальності.

Список літератури:

1. Скрипник Т. В., Беляк С. В. Роль візуальної підтримки в комунікативно-мовленнєвому розвитку дітей з аутизмом. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти*. 2017. № 1. С. 70-75.

2. Зайченко Г. Д. Формування комунікативних навичок у дітей з розладами аутичного спектра шляхом використання ігрових прийомів. *Освіта осіб з особливими потребами : шляхи розбудови*. 2013. Вип. 4(2). С. 122-131.

3. Свідерська М. М. Розвиток імпресивного мовлення при нормальному онтогенезі та розладах спектру аутизму. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2016. Вип. 32(2). С. 120-124.

4. Островська К. О., Островський І. П. Предикатори мовленнєвого розвитку дітей з аутизмом. *Психологічний журнал*. 2020. Т. 6. Вип. 10. С. 107-118.

ВИКОРИСТАННЯ СЕНСОРНОЇ КІМНАТИ В РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Кривошея Світлана Петрівна,

заступник директора з навчально-методичної роботи дошкільного відділення,
комунальний заклад освіти «Спеціальна школа «ШАНС» Дніпропетровської
обласної ради»

Дошкільний заклад зазвичай це гучне та жваве місце. Для деяких дітей з особливими освітніми потребами обсяг стимулів може стати занадто великим і зробити перебування в закладі стресовим і тривожним. Створення сенсорної кімнати в закладі є практичним і ефективним способом забезпечення заспокійливого і безпечного простору для дітей з особливими освітніми потребами та суттєво впливає на навчання і розвиток таких дітей.

З моменту народження дитина засвоює світ через свої почуття. Дорослі часто не розуміють, наскільки важливо сенсорне навчання. Вивчення світу через почуття розвиває шлях між нейронами, і чим більше «сенсорної практики» у дитини, тим сильніше стає цей шлях. Чим сильніше шлях, тим легше дитині дізнатися більше про навколишній світ.

Сенсорна кімната – це спеціально організований простір для забезпечення сенсорної стимуляції в контрольованій атмосфері для осіб з особливими освітніми потребами. Вони бувають різних форм і розмірів і призначені для задоволення потреб конкретної групи клієнтів. Сенсорні кімнати також використовуються для побудови відносин і довіри між педагогом та дитиною. На відміну від навчального кабінету, де від дітей зазвичай очікують спостерігати і слухати вчителя, сенсорна кімната надає дітям свободу і автономію в дослідженні навколишнього середовища. Обладнання сенсорної кімнати може включати різноманітне освітлення і світові проекції, волоконну оптику, дзеркала і бульбашкові трубки. Як правило, вона містить зручні місця для сидіння, безліч цікавих об'єктів для вивчення, а також може включати звуки і м'яку музику. Також може використовуватися інтерактивне обладнання, з іграми і головоломками для тактильної стимуляції і поліпшення моторики, засоби для забезпечення слухової стимуляції які дозволять експериментувати зі створенням звуку. М'які ігрові об'єкти та інтерактивні стіни також можуть бути використані не тільки для створення безпечної і комфортної зони відпочинку, а й для забезпечення тактильної стимуляції і допомагати в усвідомленні власного тіла.

Сенсорні кімнати відіграють важливу роль для багатьох дітей. Вони забезпечують терапевтичну середу для дітей з особливими освітніми потребами. Сенсорне обладнання може бути використано для розвитку ряду фізичних навичок; виступати в якості заспокійливого простору для учнів, які відчувають емоційні або поведінкові труднощі; допомогти дітям навчитися керувати своїми емоціями в контрольованому середовищі; є ідеальним місцем для терапії і консультування.

Для дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами сенсорна кімната це середовище, яке може дозволити їм розвиватися в своєму власному темпі. Таке обладнання, як дзеркала, мішки з квасолею, подушки, килимки, вогні, тактильні іграшки та ін. може забезпечити унікальне і стимулююче навчальне середовище, яке дозволить дітям «процвітати».

Завдяки своєму мультисенсорному підходу сенсорна кімната може задовольнити індивідуальні стилі навчання адаптовані до потреб дітей з особливими освітніми потребами.

Сенсорна кімната забезпечує фізичні і психічні стимули для дітей з фізичними, інтелектуальними, мовленнєвими та сенсорними порушеннями. Використання сенсорного обладнання може допомогти дітям дошкільного віку з особливими освітніми потребами розвинути і відпрацювати ряд навичок, включаючи: координацію рук і очей, навички дрібної та загальної моторики, розпізнавання кольору, спілкування, сенсорні навички.

Використання сенсорної кімнати може стати у нагоді при вирішенні проблем із поведінкою. Заспокійливе середовище дозволяє дітям разом із педагогом працювати над будь-якими важкими емоціями в безпечному і підтримуючому просторі. Сенсорна кімната є ідеальним місцем для надання емоційної підтримки та розвитку емоційного інтелекту. Заохочення дитини до залучення і дослідження середовища сенсорної кімнати, позитивно впливає на його здатність реагувати і взаємодіяти з навколишнім світом. Сенсорна стимуляція може задіяти різні області мозку, допомагаючи дітям вбирати і утримувати більше інформації і краще задовольняти її потреби.

Освітня діяльність дошкільників з особливими освітніми потребами в сенсорній кімнаті зосереджена на конкретних почуттях, таких як відчуття, зір, звук і нюх, а також на більш абстрактні почуття благополуччя, простору, часу і єдності. В результаті виходить дуже особливий простір, в якому діти можуть повністю розслабитися, взаємодіяти з елементами і контролювати їх. Темрява в таких кімнатах, також діє як стимулятор для мозку. Очі працюють з мозком, м'язами і нервами, щоб створювати складні візуальні образи і повідомлення; в міру того, як очі адаптуються до мінливого середовища і налаштовуються так, щоб діти могли легко переміщатися в майже темній кімнаті з різними рухомими і контрольованими вогнями, зв'язок між мозком, м'язами і нервами стає сильнішими та дозволяє дітям з різним ступенем здібностей змінювати і впливати на навколишнє середовище в позитивному ключі.

Сенсорна кімната зміцнює особистісний, соціальний і емоційний розвиток. Коли дитина глибоко занурюється в гру, педагог може отримати уявлення про свою особистість, інтересах і схемах. Крім підтримки емоційного благополуччя, використання сенсорної кімнати дозволяє дітям повністю контролювати свої дії і досвід, допомагаючи їм у розвитку впевненості, навичок прийняття рішень і співпраці, а також мотивуючи їх участь в навчанні.

Сенсорна гра спонукає дітей висловлювати думки і почуття в інших формах крім слів. Сенсорний досвід і відкриті сенсорні ресурси будуть мотивувати дітей шукати рішення і взаємодіяти з новими ситуаціями. З огляду на характер і обставини сенсорної освіти, немає ніяких рамок, встановлених видів діяльності

або очікуваних результатів; тому всі діти можуть досягти успіху на особистому рівні. Позитивний сенсорний досвід дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами буде заохочувати бажання дітей до майбутнього навчання.

Обираючи обладнання для сенсорної кімнати необхідно враховувати співвідношення простору та розмір бюджету. Кожен інструмент такої кімнати повинен бути пов'язаний з різними аспектами сенсорного досвіду дитини. Наприклад, для розвитку вестибулярного апарату можуть використовуватися гойдалки, які майже завжди включені в сенсорний простір. Деякі діти з особливими освітніми потребами відчувають себе «відірваними» від свого тіла і жадають фізичних відчуттів, щоб зосередитися. В такому випадку необхідно мати в арсеналі сенсорної кімнати жилети, ковдри, міні-батути та м'ячі для вправ.

Сенсорні кімнати мають великий потенціал для розвитку дошкільників з особливими освітніми потребами. Однак, важливо розумно підходити до її використання, знати і розуміти, що найкраще підійде кожній окремій дитині.

Список літератури

1. Айрес, Э. Дж. Ребенок и сенсорная интеграция. Понимание скрытых проблем развития /Э. Дж. Айрес; [пер. с англ. Юлии Даре]. - М.: Теревинф, 2009. – 272 с.
2. Мастюкова Е.М. Ребенок с отклонениями в развитии: Ранняя диагностика и коррекция. — М.: Просвещение, 1992. – 95 с.: ил.
3. Сенсорная комната – волшебный мир здоровья: Учебно-методическое пособие / Под общей ред. В.Л. Жевнерова, Л.Б. Баряевой, Ю.С. Галлямовой. – СПб.: ХОКА, 2007 – ч. 1:Темная сенсорная комната. 352 с.

ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ДІЛОВОЇ ПЕРЕПИСКИ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Маслова Світлана

кандидат педагогічних наук
доцент кафедри «Філологія»

Одеського морського національного університету

Участь фахівця будь-якої галузі в реальній комунікації вимагає вміння не лише усного, але й писемного спілкування. Будь-яка людина не народжується вмілим комунікантом на рівні інтелігентного носія мови. Ця здатність формується в процесі соціалізації індивіда, адаптації до професійного середовища, в тому числі іншомовного.

Професійно-ділова сфера іншомовного спілкування фахівця включає в себе ситуації писемного ділового листування. Найпоширенішим видом письмової ділової комунікації є ділова кореспонденція. Навчання техніки написання різного виду листів дає можливість опанувати різноманітність форм і функцій мови, які є невід'ємною частиною вдосконалення мовної майстерності. Кожній з мовних функцій листа відповідає своєрідний словник, характерні властиві тільки їй конотації, структура побудови речень і стиль написання, залежно від комунікативних намірів адресанта і мети повідомлення. У межах кожної функції існують різні рівні формальності і неформальності ділового листа, тобто дотримання встановлених норм і правил відтворення інформації в письмовій формі або відхилення від них. Наприклад, відсутність точності у викладі головної ідеї негативно позначається на всіх інших параметрах листа. Неточність зумовлює непорозуміння і розчарованість з боку адресата, що, у свою чергу, спричиняє зниження ефективності комунікації.

Залежно від мети, діловий лист має мати певні аспекти реалізації (характеристики і якості), відповідати низці параметрів, спільних для грамотно оформленого ділового дискурсу.

Діловий лист має властиві йому зовнішні і внутрішні закони побудови. Зовнішня структура тексту виявляється: в розчленуванні його на частини, абзаци; в наявності привітання і заключної формули ввічливості, а також в наявності «топікових» речень, в лаконічній формі викладу матеріалу і т.д. Зовнішня структура тексту в значній мірі залежить від типу ділового листа, а іноді навіть однозначно визначається ним. Кожному типу листа (запит, пропозиція, замовлення, скарга тощо) властиве специфічне співвідношення перерахованих структурних елементів. Набір лексики і синтаксичних структур, які організують зовнішнє оформлення ділового функціонального тексту, досить стандартний і легко піддається сприйняттю, навчанню і відтворенню. Внутрішня структура ділового тексту – його структурно-семантична організація – є складнішим комплексом, і тому її розуміння, а тим більше оволодіння нею, потребує досить глибокого проникнення в процес формування письмового ділового дискурсу.

Будь – який фахівець має обов'язки у професійній комунікації і прийшли до висновку і його мовну діяльність можна представити у вигляді складного, багатогранного процесу в інформаційному полі, результатом якого має бути поява вихідної інформації або осмисленої дії над об'єктами управління – устаткуванням, підлеглими або усім колективом. Зокрема, інформаційне поле може бути представлене текстовою інформацією, мовним обміном, професійним спілкуванням з іноземцями, культурно-побутовим та екскурсійним спілкуванням.

До технічної текстової інформації відносяться виробничі параметри устаткування, структура та особливості технологізації виробництва, якість функціонування устаткування тощо. До правової текстової інформації відносяться тексти договорів (про закупівлю устаткування та сировини, отримання ліцензії на використання рецептури тощо), документи від і для бізнес-партнерів, загальні правила галузі. До комерційної текстової інформації належать тексти та мультимедійні супроводи презентацій на виставках та бізнес-зустрічах, тексти договорів про перевезення, рекламу, вантажні документи, повідомлення, листи тощо.

Професійне спілкування – це жива розмова з конкретною людиною, головним чином на ділові теми у діловій або неформальній обстановці з дотриманням службової етики, етикету, традиційних норм галузі та звичаїв країни перебування. У культурно-побутовому і екскурсійному плані спілкування розвивається з представниками місцевих громадських організацій, екскурсорами, населенням, виходячи з особистих схильностей, комунікабельності та інтересів членів колективу.

Письмове (епістолярне) спілкування представлено діловими листами. В умовах розширення сфери професійної діяльності вміння вести ділове листування англійською мовою набуває важливого значення. Необхідно зазначити, що діловим листам, як одному з видів комерційної інформації, властива гранична насиченість тексту стандартними виразами, штампами, кліше, еліптичними конструкціями і скороченнями, які не вживаються або рідко вживаються у літературній розмовній мові. Крім того, ділове листування характеризується низкою особливостей, зумовлених специфікою роботи фахівців, а саме великою кількістю термінології галузі.

Володіння термінологією забезпечує точний вираз думки в діловій кореспонденції. Тому важливе значення, як при складанні ділових листів, так і при їх перекладі, має ретельний відбір термінологічних еквівалентів. При цьому слід враховувати, що головна вимога до перекладу – його адекватність. Елемент перекладу займає важливе місце в діловому листуванні. Процес перекладу починається зі сприйняття інформації на одній мові і закінчується оформленням сприйнятої думки іншою мовою. Основна вимога до перекладу – правильна передача смислового змісту і форми першотвору [1].

Стиль ділових листів у різних галузях може бути своєрідний: він може мати свої лексико-етичні та граматичні особливості. Однак, основна вимога до складання ділових листів – лаконізм, який не повинен ускладнювати розуміння тексту повідомлення, позбавляти його смислової цінності та юридичної сили.

Особливу складність представляє читання і розуміння слів у скороченому варіанті, тому що слова часто скорочуються довільно, не за правилами. Крім того, існують скорочення локальні, прийняті компаніями, які обслуговують певні виробничі лінії, а також скорочення регіональні, прийняті і, часом, зрозумілі тільки в одному регіоні. Наявність скорочень надає тексту граничну лаконічність і високу інформативність. Надмірність мови в даному випадку – мінімальна.

Отже, письмове мовлення – це цілеспрямовані і контекстно зумовлені залежні відносини комунікантів, що полягають у продукуванні письмового текстового матеріалу і передаванні інформації її читачеві. Особливістю листування є те, що воно не потребує образного вираження думки, відповідно, тут відсутні порівняння, метафори, алегорії тощо. Більше того, повідомлення фактів у ділових листах є конкретним і коректним, без використання жаргонізмів, діалектизмів, книжних слів, архаїзмів тощо. Діловий лист повинен бути логічно послідовним і передавати з найбільшою точністю смисл певної ситуації, максимально переконливим, без надлишкової інформації, не дивлячись на його тип (чи містить лист прохання, пропозицію, виражає відмову чи претензію). Слід також наголосити, що від якості зовнішнього вигляду, його оформлення залежить його юридична сила.

References:

1. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця: Нова книга, 2004. 576 с.

РОЗВИТОК ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ

Ніколаєску Інна Олександрівна,

доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної освіти,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

Яношевська Альона Юріївна,

магістрант,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

Проблема розвитку творчо активної особистості, здатної інноваційно мислити, бути дотичною до творення чогось нового (як матеріального, так, особливо, й нематеріального), бути самостійною в такій діяльності є однією із важливих у сучасній педагогіці й актуальних у суспільстві.

У Базовому компоненті дошкільної освіти підкреслюється про необхідність «розвитку різних видів активності дітей», а також відзначено, що зміст освіти має бути орієнтованим на організацію таких видів діяльності, що стимулюють розвиток мислення, уяви, фантазії та дитячої творчості, забезпечення її активності та безперервності.

Вивчаючи питання розвитку творчих здібностей дітей, П. Якобсон зазначає, що дитина здатна отримувати велике задоволення від яскравих фарб і різноманітності форм предметів, але для дітей це лише чуттєві якості речей [2]. На думку автора, для дітей важливим є процес розуміння мистецтва як творчого процесу в цілому. Саме тоді у дітей дошкільного віку починає формуватися особливе ставлення до творів мистецтва, вміння відрізнити їх від звичайних предметів [2, с.43].

Аналіз сучасної наукової літератури дає можливість з'ясувати, що розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку безпосередньо пов'язаний з характеристикою цих здібностей як індивідуально-психологічних особливостей особистості. Саме вони є успішною умовою тієї чи іншої продуктивної діяльності або її освоєння. При цьому така діяльність не зводиться тільки до реалізації певних умінь, знань і навичок. Відповідно до такого розуміння констатуємо, що творчі здібності є соціально обумовленим процесом, який пов'язаний з умовами виховання та особливостями розвитку особистості [5].

Власний практичний досвід дає можливість стверджувати, що досить велика кількість дітей середнього дошкільного віку здатні виявляти власні творчі здібності в певній діяльності. Це виражається в яскравій уяві, зоровій пам'яті і фантазії, узгоджених рухах рук. Але потрібно мати на увазі, що при розвитку

творчих здібностей потрібно формувати не тільки дрібну моторику руки, але і емоційну чуйність дитини. Тож розвиток творчих здібностей дошкільнят – це індивідуальні особливості якості людини, які визначають успішність виконання ними творчої діяльності.

На розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку має великий педагогічний потенціал малювання в цілому та засоби нетрадиційних технік малювання зокрема. Зауважимо, що розвивати творчі здібності необхідно з самого раннього віку, оскільки саме в цей період дошкільнята набувають найпростіші навички малювання. При малюванні в роботу включаються зорові, рухові аналізатори. Крім того, малювання розвиває інтелектуальні здібності дітей, пам'ять, увагу, дрібну моторику, вчить дитину думати і аналізувати, порівнювати, складати і уявляти.

На сьогоднішній день існує безліч прийомів і технік нетрадиційного малювання, за допомогою яких можна дітям відчувати незабутні позитивні емоції, розвивати творчу активність, працездатність. Крім того, нетрадиційні техніки дозволяють здійснювати індивідуальний підхід до дітей, враховувати їхні бажання, інтерес.

Нетрадиційне малювання успішно використовують як допоміжний засіб у корекційній роботі з дітьми, які мають проблеми з мовленням (затримка або недорозвиненість, заїкання), сприяє збагаченню словникового запасу іменниками, прикметниками, дієсловами, новими художніми термінами, пришвидшує оволодіння граматичною будовою мовлення, чистотою звуковимови. Зменшує напруження, допомагає подолати страх не впоратися, стимулює до творчості, відкриває приховані можливості, пробуджує ініціативу. Нетрадиційне малювання стає першим кроком до налагодження стосунків з дитиною. Завдяки йому долаються складні проблеми.

Розповсюдженими нетрадиційними техніками малювання, які використовуються в освітньому процесі закладів дошкільної освіти є малювання пальчиками, долоньками; малювання стусанами з поролону, ватяними паличками; друкування листям, картоплею, морквою; малювання свічкою, вугіллям; малювання свічкою; кляксографія з трубочкою; набризг; відбиток; ниткографія та інші.

Незвичайною і веселою під час педагогічного процесу є техніка малювання магнітом. Вона не так часто використовується, тому і викликає захопленість у дітей, особливо з вадами розвитку. На плоский посуд викладаємо аркуш, зверху наливаємо фарби і кладемо один магніт. Другий магніт тримаємо в руці під посудом. Починаємо водити рукою з магнітом під посудом – магніт зверху рухається і малює [1, с. 28].

Новинкою серед різновидів нетрадиційних технік для дітей дошкільного віку є створення візерунків на воді. Це малювання у техніці «ебру». Щоб спостерігати як розпливаються по воді фарби слід налити заварений крохмаль у лоток з водою і капнути обрані кольори. Занурити у фарбу один з інструментів (дерев'яна паличка, стержневі кульки, зубочистка, піпетка) і можна почати малювати. Завершивши композицію на воді, перенести її на папір. Слід покласти аркуш усією поверхнею на основу, злегка натиснувши на нього. Обережно підняти його

та висушити. Схожі з цією технікою малюнки виконані на молоці та кефірі. Щоб дитячі шедеври мали привабливий вигляд і зберігалися протягом кількох років, вихователю потрібно правильно приготувати фарби.

Отже, нетрадиційні техніки малювання мають значні можливості в творчому розвитку дитини, визначаються такими специфічними особливостями, як доступність, простота застосування, спрямованість на швидкий і ефективний результат, можливість створювати предметні, сюжетні зображення, що викликає позитивні емоції, радість дітей.

Список літератури:

1. Базилівська Т. Я розмалюю життя / Тетяна Базилівська, Оксана Германюк // Дошкільне виховання. – 2018. – № 10. – С. 26–28.
2. Бебіх Г.Д. Розвиток творчої особистості дитини на заняттях по зображувальній діяльності/Г.Д. Бебіх// БВДС. – 2005. – №56.
3. Ільїна А. Малювання нетрадиційними способами// Дошкільне виховання. – 2004. – №2.
4. Якобсон П.М. Психология художественного восприятия / П.М. Якобсон. – М.: Искусство, 1964. – 88с.

ФОРМУВАННЯ ФОНЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Олексенко Інна Володимирівна

магістрант

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Україна

Діти дошкільного віку повинні володіти не тільки граматичним і лексичними аспектами мови, а й вмінти фонематично правильно оформлювати свою мову. Тому однією з цілей навчання англійської мови є формування в дітей дошкільного віку знань про склад фонематичних елементів, умінь ними користуватися і навичок автоматизації їх відбору та комбінування. Звідси випливає, що у процесі вивчення англійської мови відповідні компетенції повинні постійно вдосконалюватися [1, с. 6].

Саме дошкільний вік, на думку багатьох дослідників: Н. В. Басова, М. М. Безруких, В. А. Бухбіндер, Н. Д. Гальскова, Г. В. Рогова та інших, є однією з умов підвищення якості мовленнєвої активності дітей. Раннє оволодіння англійською мовою у дошкільному віці, на думку дослідників: Л. С. Виготського, О. І. Запорожець, І. О. Зимня, О. О. Леонтьєва, В. С. Мухіна, Є. І. Тихеева та інших, є найбільш сензитивним для оволодіння дітьми англійською мовою, оскільки цей період характеризується їхнім інтенсивним мовленнєвим розвитком, особливою лінгвістичною чутливістю, свідомим засвоєнням засобів виразності мовлення [2, с. 4].

Аналіз наукової літератури свідчить, що формування фонематичної компетенції у дітей дошкільного віку залишається актуальною, оскільки вона потребує розгляду в контексті компетентнісного підходу, що дасть можливість узгодити її формування з іншими мовними компетенціями, формування якої є метою навчання і вивчення англійської мови у закладах дошкільної освіти [1, с. 6].

Фонематична компетенція – це здатність розрізняти та розпізнавати звуки, сприймати кожний звук у різних варіантах його звучання. Фонематична компетенція передбачає розвиток багатьох умінь, головними серед яких є: уміння чути окремі звуки у слові, виокремлювати звуки у словах і складати із звуків слова; уміння розрізняти на слух звуки мовлення, які належать до різних фонетичних груп; уміння співвідносити почутий звук із певною фонемою мови.

Фонематична компетенція має наступні складові:

1. Фонематичне сприймання – це процес упізнання та розрізнення звуків мовлення.

2. Фонематичне уявлення – здатність сприймати кожний звук у різних варіантах його звучання, що дає змогу правильно використовувати звуки за для розрізнення слів.

3. Фонематичний аналіз та синтез – розумова операція, яка полягає в поєднанні окремих звуків мовлення у слова [3, с. 145].

У структурі фонематичної компетенції виділяють: фонематичні знання, фонематичні навички та фонематичні вміння.

1) фонематичні знання – передбачають теоретичні і практичні знання дошкільників, пов'язані із правильною вимовою звуків, звуко-буквеною відповідністю, темпом і ритмом іноземного мовлення тощо;

2) фонематичні навички – засвоєні і практично закріплені способи артикуляції, інтонаційні особливості мовлення, навички розпізнавати звуки в потоці мовлення [4, с. 98];

3) фонематичні вміння – базуються на фонологічних знаннях, тобто знаннях норм вимови, наголошування та інтонуювання; вони передбачають усвідомлене застосування знань та навичок у процесі говоріння та аудіювання [5, с. 163].

Формування фонематичної компетенції в процесі вивчення англійської мови полягає в тому, що підхід до оволодіння вимовою в рамках мовленнєвого зразка є найбільш ефективним, оскільки він повністю відповідає ролі, яку вимова відіграє у мовленнєвій діяльності. Діти дошкільного віку розуміють, що їм потрібно вміти вимовляти звуки, щоб правильно говорити та розуміти мову своїх друзів.

Контроль сформованості фонематичної компетенції здійснюється при виконанні мовних вправ в аудіюванні, говорінні та читанні в голос. Сформованість фонематичної компетенції є неодмінною умовою адекватного розуміння мовного повідомлення, точності вираження думки і виконання мовою комунікативної функції.

Отже, у процесі вивчення англійської мови, дітьми дошкільного віку необхідно на початковому етапі особливу увагу приділити формуванню фонематичної компетенції як основи для оволодіння англійською лексикою та граматикою. Крім того, необхідно враховувати специфічні особливості вивчення дітьми дошкільного віку англійської мови, що сприятиме підвищенню ефективності процесу формування мовленнєвих компетенцій та їх інтеграції у комунікативну діяльність [1].

Список літератури

1. Патяка Д. Р. Формування фонетичних умінь і навичок на початковому етапі навчання іноземної мови. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/download/123456789/78054/1/Patiaka_bac_rob.pdf

2. Матюха Г. В. Методика формування у старших дошкільників умінь усного спілкування англійською мовою: дис. ... док. пед. наук, професор : 13.00.02. Мелітополь, 2008. 200 с.

3. Зарецька О. О. Розвиток фонематичної компетенції у дітей старшого дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення засобами ігрової діяльності. *Компетентнісний вимір сучасної освіти: теорія і практика* : зб. тез V регіональної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 19 травня. 2017 р. Запоріжжя, 2017. С. 145-147.

4. Бортник В. М. Використання сучасних методів навчання у процесі формування іншомовної фонетичної компетентності учнів початкової школи. *Андрогогічний вісник*. Житомир, 2019. Вип. 10. С. 96 – 101.

5. Калініна Л. В., Самойлюкевич І. В., Березенська Л. І. Your Englishs - Speaking World: Sound Land : Методичний посібник для вчителів іноземної мови початкової школи. Київ: Контекст, 2003. 161 с.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Піщанська Валентина Євгеніївна,

заступник директора з виховної роботи
дошкільного відділення,
комунальний заклад освіти «Спеціальна школа «ШАНС» Дніпропетровської
обласної ради»

Коли ми розглядаємо основні навички які необхідні дітям для досягнення успіху в навчанні, на думку спадають: говоріння, читання, письмо, підрахунок та ін. Багато батьків вважають, що творчість – це виключно здатність дитини, що володіє надзвичайними талантами. Насправді це не так – творчість не має нічого спільного з мистецьким чи музичним талантом. Це спосіб мислення та самовираження. Це про мотивацію відкривати та знаходити нові речі, які надихають нашу діяльність та творчість.

Діти – новатори з яскравою уявою і унікальною манерою самовираження. З самого раннього віку діти мають здатність кидати виклик, задавати питання та ін. У гонитві за новими ідеями вони тримають свій розум і серце відкритими, експериментують з ідеями і будують зв'язку. Діти мають здатність дивитися на речі в новій перспективі, вловлювати проблему, про яку ніхто не може подумати, що вона навіть існує, і прийти до незвичайного, але ефективного її вирішення.

Кожна дитина народжується творчою особистістю, але цю здатність можна стримувати, якщо у неї відсутнє місце для вивільнення творчої енергії. Їй потрібні можливості і матеріали, які дають творчий досвід. Творча діяльність для дітей нескінченна. Чим різноманітніше і багатогранніше така діяльність у дітей, тим ширше спектр творчого самовираження вони отримують.

Заохочення дітей пробувати нові речі і ідеї є вирішальним фактором їх інтелектуального, фізичного та емоційного зростання. Все, що діти відчувають і вивчають про себе, впливає на їх подальший розвиток.

Різнманітні види декоративно-прикладного мистецтва – це способи заохочення рухів, розвитку дрібної моторики, контролю та координації. Коли діти маніпулюють інструментами і досліджують конструювання і складання, вони несвідомо залучені до фізичної взаємодії зі світом. Вони використовують почуття, щоб дізнатися про навколишнє середовище. Наприклад, під час малювання або розфарбовування паперу діти дізнаються, як тримати пензлик і керувати ним, а також визначають свої переваги в використанні правої (чи лівої) руки.

Діти дошкільного віку можуть використовувати різні види мистецтва та інструменти, щоб висловити свої думки, якими вони ще не можуть поділитися усно. Таким чином, творче мистецтво може допомогти дітям висловлювати почуття, поклавши їх на певний твір мистецтва. Такі заходи також дозволяють дітям пишатися своїми досягненнями і освоювати навколишнє середовище, коли

вони щось створюють. Залучення до творчої діяльності дошкільників допомагає, на базовому рівні, розвивати концентрацію, критичне мислення і вирішувати проблеми. Крім того, діти набувають впевненості в своїх силах і підвищують самооцінку.

Перебуваючи у творчому середовищі, діти вчаться взаємодіяти один з одним. Це основні аспекти соціального навчання. Співи, танці і рольові ігри спонукають розвиток незамінних соціальних навичок, таких як спілкування, симпатія і повага.

Діти дошкільного віку люблять експериментувати з фарбами, тістом, глиною, клеєм і папіром. Така діяльність, як малювання, ліплення і конструювання, тісно пов'язані з візуальним сприйняттям. У міру того, як діти розвиваються творчо і набувають навички образотворчого мистецтва, вони розвивають свою майстерність від поєднання простих форм і фігур до усвідомленого моделювання. Для дитини важливо знати, що те, що він або вона зробив, відмінно – навіть якщо це всього лише рядок на папері. Поганого досвіду в дитячому творчості бути не може! Вони досліджують світ унікальним чином – все, що вони створили, варто того, щоб бути витвором мистецтва.

Важливе місце в творчому розвитку дітей дошкільного віку займають музичні заняття, які є невід'ємною частиною освітньої програми. Вони завжди з задоволенням співають і слухають мелодійні пісні з повторами і ритмами. Спів допомагає дітям відчувати різницю між повільним і швидким, гучним і м'яким звуками. На музичних заняттях діти знайомляться з музичними інструментами і розвивають розуміння того, як виробляється звук і як він змінюється. Завдяки музичній діяльності діти вчаться самоконтролю і концентрації, а також працювати в команді.

Захопливими для дітей є також танцювальні заняття. Це добрий спосіб перетворити свою невпинну енергію в щось творче і ритмічне. Танцювальні рухи допомагають дітям розвивати уяву і загальну моторику. Додаткова цінність для дитячого танцювального досвіду може бути забезпечена такими матеріалами, як стрічки, шарфи, браслети та ін.

В дошкільному віці діти із задоволенням беруть участь в розважально-виховних заходах, які сприяють їх самовираженню, особливо коли вони досягають молодшого шкільного віку. Займаючи роль активних учасників, або глядачів, розважальні заходи допомагають дітям збільшити уяву і зрозуміти світ як такий.

Дитячу творчість можна і треба заохочувати за допомогою різних ігрових методів. Оскільки діти є творчими за своєю природою, їм потрібен простір і час для самовираження.

Список літератури

1. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте: психологический очерк / Л. С. Выготский. – М.: Просвещение, 1991. – 93 с.
2. Мамайчук И. И. Развитие ребенка от рождения до семи лет. Методика наблюдения ребенка. Документы психолога и педиатра / И И. _Мамайчук.– СПб.: Питер, 1998 – 345 с.

3. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. пос./Т. І. Поніманська. – К.: Академвидав, 2006. – 456 с.
4. Суржанська В. А. Розвиваємо творчі здібності / В.А. Суржанська. – Харків: Основа, 2007. – 112 с.

ПРОФЕСІЙНО-МОВЛЕННЄВА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

Рогачко-Островська Марина Станіславівна,

кандидат педагогічних наук, викладач кафедри
теорії і методики дошкільної освіти,
Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»

Реформування й модернізація системи вищої освіти, що сьогодні відбуваються в Україні в політичній, соціальній та ідеологічній сферах, зумовлюють насамперед якісну підготовку майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року наголошено на оновленні мовної освіти в усіх освітніх закладах, зокрема обов'язкове оволодіння всіма учасниками освітнього процесу державною мовою. Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019 р.) [3] визначено, що єдиною державною (офіційною) мовою в Україні є українська; акцентовано, що володіти державною мовою та застосовувати її під час виконання службових обов'язків зобов'язані державні службовці, у тому числі, педагогічні та науково-педагогічні працівники.

Зазначимо, що в Україні здійснено низку досліджень, пов'язаних із підготовкою майбутніх вихователів до різних видів мовленнєвої діяльності, зокрема: підготовка майбутніх вихователів до навчання рідної мови дітей дошкільного віку засобами народознавства (Н. Ємельянова, Л. Плетеницька та ін.); навчання дітей рідної та української мови як державної (А. Богуш, Л. Казанцева, Т. Котик, І. Луценко, В. Ляпунова, Н. Маліновська та ін.); формування у майбутніх вихователів комунікативно-мовленнєвої компетентності (А. Богуш, А. Гончаренко, О. Кисельова, О. Трифонова та ін.); розвиток виразного мовлення майбутніх вихователів (О. Амацьєва, Т. Маркотенко, Ю. Руденко та ін.); підготовка до художньо-мовленнєвої діяльності з дітьми (А. Богуш, М. Батьо, Н. Гавриш, Т. Савінська, Н. Сиротич, О. Швець та ін.).

Теоретико-методологічні та методичні засади підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в різних напрямках було здійснено А. Богуш, яка наголошує на важливості «підготовки вихователів нового типу, які не тільки володіють фаховими знаннями, а й прагнуть до професійного самовдосконалення та самореалізації» [2, с. 83]. Учена акцентує на «необхідності модернізації та реформування системи дошкільної освіти й стверджує, що завданням дошкільної освіти на сучасному етапі, є не тільки оптимізація зовнішніх умов, а й створення умов для самодетермінації й самореалізації особистості дошкільника» [2, с. 83]. А. Богуш наголошує на «необхідності змінити методологію підготовки вихователів – формувати

майбутнього спеціаліста як творчу особистість, здатну до саморозвитку впродовж життя» [2, с. 83]. Для вирішення проблеми підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти А. Богуш рекомендує «ввести нову структуру, зміст і тривалість навчання майбутніх вихователів, створити наскрізні варіативні навчальні плани й освітні програми ЗВО та післядипломної освіти» [2, с. 84]. Суголосні з думкою А. Богуш стосовно того, що сформувані в суспільстві потребу навчання впродовж життя можливо лише за умови, якщо особистість буде постійно навчатися, збагачувати свої професійні знання, вміння і навички, саморозвиватись, самовдосконалювати свою професійну діяльність.

Вчена переконана, що «сучасний фахівець дошкільної освіти, повинен «не лише грамотно говорити, а й бути мовленнєво компетентною особистістю, яка вміє адекватно і доречно використовувати мову в конкретних ситуаціях, висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання, застосовувати інтонаційні засоби виразності» [1, с. 75]. Вважаємо, що А. Богуш зроблено суттєвий внесок у розвиток української дошкільної лінгводидактики, яким послуговуються нинішні фахівці дошкільної освіти та будуть користуватись майбутні покоління.

Дослідження Т. Котик присвячене підготовці майбутніх вихователів до навчання дітей дошкільного віку української мови як функційно другої [4]. Експеримент дослідниці був зосереджений на формуванні професійно-мовленнєвої готовності студентів, яку авторка визначає як «здатність особистості до адекватного виконання мовленнєвих операцій та дій у різних ситуаціях професійного спілкування на основі сформованих лінгвістичної, комунікативної, лінгводидактичної та народознавчої компетенцій у процесі вивчення української мови» [4, с. 13].

Т. Котик визначено і доведено ефективність таких педагогічних умов, як «професійна орієнтація освітнього матеріалу дисциплін лінгвістичного циклу на роботу з дошкільниками; об'єднання дисциплін лінгвістичного та лінгводидактичного циклів на основі міжпредметних зв'язків; посилення комунікативної спрямованості лінгвістичних і лінгводидактичних дисциплін; введення спецпрактикуму з методики навчання дітей української мови та дослідно-експериментальну роботу в педагогічну практику» [4, с. 13]. Суголосні із вченою, що визначені педагогічні умови дозволять забезпечити практичну спрямованість майбутнього фахівця, позитивно впливатимуть на формування мовленнєвих умінь спілкуватися українською мовою в полімовному середовищі.

Вагомими є дослідження Т. Маркотенко [5] та Ю. Руденко [6] з проблеми вираження мовлення майбутніх вихователів. Так, Т. Маркотенко засобом вираження мовлення майбутніх вихователів обрала фразеологічні звороти, які без сумніву емоційно збагачують та виразняють мовлення вихователів. Суголосні з авторкою щодо розуміння нею феномена «вираження мовлення майбутніх вихователів», що потрактовано нею як «процес кількісного та якісного збагачення словника широкою палітрою образних засобів, фразеологізмів, прислів'їв і приказок, що забезпечують мовленнєве самовираження особистості, допомагають найточніше, найяскравіше висловити власні думки, почуття, стани» [5, с. 14]. Під фразеологічними одиницями Т. Маркотенко розуміє

«стійкі, відтворювальні, експресивні, з допуском варіантності поєднання слів із цілісним значенням» [5, с. 14].

Ю. Руденко досліджувала процес розвитку виразного мовлення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти [6]. Вчена розуміє виразне мовлення як «професійно-комунікативну якість, що характеризується оригінальністю, емоційністю, образністю в поєднанні з його нормативністю і багатством словника; здатністю впливати мовними і немовними засобами, дотичними до ситуації спілкування, на мовлення дітей дошкільного віку як взірець для наслідування» [6, с. 332].

Вважаємо вагомою знахідкою Ю. Руденко використання «культурно-значенневих професійно-зорієнтованих текстів» [6] як провідного засобу розвитку виразного мовлення майбутніх вихователів (КЗПОТ). Дослідницею визначено їх основні характеристики, як-от: «можливість і доступність їх використання вихователями у процесі роботи з дітьми, варіативність їх відповідно до віку та зони найближчого розвитку дітей, лексико-семантичні особливості текстів, наявність засобів виразності та легкість запам'ятовування» [6, с. 30]

Ефективними виявилися обґрунтовані вченою педагогічні умови розвитку виразного мовлення майбутніх вихователів, які вимагають їх повсякденного впровадження у процес підготовки майбутніх вихователів, такі як: «інтеграція мовознавчих та дисциплін фахової спрямованості в процес розвитку виразного мовлення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти; забезпечення позитивної мотивації майбутніх вихователів до увиразнення власного мовлення засобами КЗПОТ; занурення майбутніх вихователів в активну самостійну діяльність з розвитку власного виразного мовлення» [6, с. 23]. Натомість, відзначимо, що у процесі викладання мовознавчих та дисциплін фахової спрямованості неможливо досягти інтеграції, адже, як відомо, інтеграція – процес об'єднання в ціле.

Отже, під професійно-мовленнєвою підготовкою майбутніх вихователів розуміємо спеціально організований, керований з боку викладачів освітній процес у педагогічному ЗВО, який спрямований на набуття майбутніми вихователями підготовленості до професійно-мовленнєвої діяльності, формування у них мовленнєвих здібностей, мовленнєвих умінь і навичок, які забезпечать адекватне і нормативне користування мовою у процесі педагогічного спілкування з дітьми дошкільного віку.

Список літератури

1. Богуш А. М. Формування мовної особистості на різних вікових етапах: [монографія] / А. М. Богуш, О. С. Трифонова, О. І. Кисельова, Ж. Д. Горіна, М. П. Черкасов. Одеса : ПНЦ АПН України, 2008. 272 с.
2. Богуш А. М. Формування професійно-мовленнєвої компетенції майбутнього вихователя дошкільного закладу. *Наук. часопис нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова*. Київ, 2005. Вип. 4. С. 72-84.

3. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>

4. Котик Т. М. Методика підготовки студентів до навчання дошкільників української мови: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 – методика викладання (українська мова). Одеса, 1994. 19 с.

5. Маркотенко Т. С. Увираження мовлення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів соціально-обрядовими фразеологізмами: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук спец. 13.00.02. О., 2011. 20 с.

6. Руденко Ю. А. Теоретико-методичні засади розвитку виразного мовлення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів: дис. доктора пед. наук, спец.: 13.00.02; 13.00.08. Одеса, 2016. 611 с.

ХМАРНІ СЕРВІСИ GOOGLE ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ ХУДОЖНИКІВ ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА З ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ МИСТЕЦТВ»

Самборська Олена Валентинівна

канд. пед. наук, старший викладач
кафедри технологічної та професійної
освіти і декоративного мистецтва,
Хмельницький національний університет

Сучасна вища мистецька освіта має на меті створити середовище творчого розвитку особистості та фахово підготувати професійного митця. Значну роль у цьому процесі відіграє ефективно організована самостійна робота здобувачів вищої освіти. Звичайно, максимальний результат можна отримати лише за умов особистого прагнення здобути знання майбутнім художником, проте способи організації самостійної роботи теж мають велике значення.

Сучасне освітнє середовище має сприяти формуванню у здобувачів вищої освіти досвіду самостійної діяльності та пізнавальної активності, у результаті якої найбільш повно розкриваються індивідуальні здібності й створюються передумови для творчого розвитку майбутнього фахівця.

Самостійна робота здобувачів вищої освіти призначена для систематизації та закріплення отриманих теоретичних знань й практичних умінь здобувачів; розширення теоретичних знань; формування професійних компетенцій, умінь використовувати різні джерела інформації та спеціальну й енциклопедичну літературу; розвитку пізнавальної самостійності й активності здобувачів (самоорганізації, самостійності, творчої ініціативи, відповідальності); формування самостійності мислення, здатності до саморозвитку, самореалізації; розвитку дослідницьких умінь [1].

Під час організації самостійної роботи майбутніх художників декоративного мистецтва завдання викладача ускладнюється як специфікою мистецького профілю, так і орієнтованістю сучасних здобувачів вищої освіти на електронні засоби навчання. Таким чином, важливу роль у організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти відіграє застосування інформаційних технологій.

Використання інформаційних технологій в освітньому процесі закладу вищої освіти покликане забезпечити формування потреби саморозвитку, умінь та навичок самоосвітньої діяльності, самостійного та творчого підходу до процесу набуття знань [2, с. 32].

Одним із напрямів організації самостійної роботи майбутніх художників декоративного мистецтва є продуктивне застосування хмарних технологій.

Результати аналізу психолого-педагогічних, філософських та мистецтвознавчих наукових джерел свідчить про те, що уже здійснено низку досліджень у цьому напрямі. Науковці Г. Селевко, Р. Гуревич, М. Кадемія,

Г. Коджаспірова, К. Петров у своїх працях розкривають загальнопедагогічні, дидактичні та методичні аспекти використання інформаційних технологій та засобів навчання. У працях науковців В. Ю. Бикова, М. І. Жалдака, Т. Г. Крамаренко, С. Г. Литвинової, В. П. Олексюка, Ю. С. Рамського, О. М. Спіріна, М. П. Шишкіної досліджено проблеми використання хмарних технологій у освітньому процесі.

Результати аналізу наукових джерел з фахових проблем дослідження свідчить, що на даному етапі поза увагою дослідників залишається конкретизація та обґрунтування хмарних сервісів Google для організації самостійної роботи майбутніх художників декоративного мистецтва з дисципліни «Історія мистецтв».

Метою дослідження є обґрунтування дидактичних можливостей хмарних сервісів для організації самостійної роботи майбутніх художників декоративного мистецтва з дисципліни «Історія мистецтв».

Завданнями дослідження є: дослідити можливості хмарних сервісів та проаналізувати їх; запропонувати хмарні сервіси для організації самостійної роботи майбутніх художників декоративного мистецтва з дисципліни «Історія мистецтв».

На сучасному етапі вища мистецька освіта України, керуючись європейськими стандартами й принципами Болонського процесу, потребує впровадження інноваційних технологій у освітній процес. Реалії сучасності вимагають від майбутнього художника декоративного мистецтва бути інтелектуально розвинутим і соціально активним, застосовувати різноманітні сучасні засоби навчання для організації самостійної освітньої діяльності. Такими засобами стають, зокрема, й хмарні сервіси Google.

Корпорація Google розробляє і надає сервіси, доступ до яких можливий у вікні будь-якого браузера за наявності підключення до Інтернет [3].

Служби Google для освіти, на думку розробників, містять безкоштовний (і вільний від реклами) набір інструментів, який дає змогу викладачам та студентам більш успішно і ефективно взаємодіяти, навчати і навчатися. Онлайнові сервіси для навчальних закладів від Google мають ряд переваг, що дає можливість використовувати їх в будь-якому освітньому середовищі, де є мережа Інтернет. Дослідники виокремлюють основні переваги використання Google Apps Education Edition в освіті з точки зору користувача, які є актуальними і для нашого дослідження: мінімальні вимоги до апаратного забезпечення (обов'язкова умова – наявність доступу в Інтернет); хмарні технології не вимагають витрат на придбання та обслуговування спеціального програмного забезпечення (доступ до додатків можна отримати через вікно веб-браузера); Google Apps підтримують всі операційні системи і клієнтські програми, використовувані користувачами та навчальними закладами; робота з документами можлива за допомогою будь-якого мобільного пристрою, що підтримує роботу в Інтернет; всі інструменти Google Apps Education Edition безкоштовні. Сучасні комп'ютерні технології дають змогу студентам та викладачам використовувати для спілкування і роботи декілька пристроїв: ноутбуки, комп'ютери, смартфони, мобільні телефони тощо [4-5].

Інструменти Google Apps підтримуються найрізноманітнішими пристроями, тому є загальнодоступною і універсальною ІТ-технологією для роботи в освітньому середовищі. Стрімке поширення хмарних обчислень ставить перед освітнім середовищем завдання інтеграції хмарних сервісів в систему закладу вищої освіти, перегляду своєї ІТ-інфраструктури та впровадження інноваційних технологій в освітній процес.

Нам імпонує підхід науковців М. П. Шишкіної та М. В. Попель, які у своєму дослідженні пропонують трактувати поняття «хмарні сервіси» як сервіси, що призначені для створення доступного користувачеві програмного забезпечення, простору для зберігання даних та обчислювальних потужностей через мережу Інтернет [6, с. 75].

Застосування хмарних сервісів для організації самостійної роботи майбутніх художників декоративного мистецтва дає змогу зробити процес навчання максимально доступним, зручним та ефективним. Варто означити сервіси, які допомагають працювати самостійно здобувачам вищої освіти під час вивчення дисципліни «Історія мистецтв».

Сервісом, що використовується найчастіше в навчальному процесі дисципліни «Історія мистецтв», є Google Презентації – це сервіс для представлення нових ідей у вигляді презентацій. Сервіс дає змогу використовувати різноманітні теми, шрифти, додавати відео, анімаційні ефекти та інші виразні засоби. Також можливий колективний доступ до файлів та одночасна робота з файлами декількох користувачів. Можливе коментування документів для подальших обговорень. Доступне перетворення файлів з PowerPoint і назад. Можна працювати з файлами без використання інтернету, просто зберігши файли на комп'ютері. Майбутні художники декоративного мистецтва працюють з сервісом Google Презентації під час підготовки до практичних та семінарських занять, адже їх завданням є підготувати усний виступ, що супроводжується демонстрацією презентації за певною темою.

Досить зручним хмарним сервісом є Google Таблиці, який дає змогу швидко зібрати та представити потрібну інформацію, яку можна поповнювати актуальними даними. Також під час вивчення дисципліни «Історія мистецтв» за допомогою Google Таблиць реалізується право вибору здобувачів вищої освіти, наприклад, організації вибору тем для виконання творчого завдання під час самостійної роботи (рис. 1). Такий спосіб організації вибору тематики творчого завдання дає змогу студентам у режимі реального часу оперувати актуальною інформацією (кількістю вільних тем тощо).

Вибір тематики творчого завдання з дисципліни "Історія мистецтв" ДМ-19-1

Файл Змінити Вигляд Вставити Формат Дані Інструменти Доповнення Довідка Остання зміна: анонім, 30 квітня

fx	A	B	C	D	E
1	Тематика творчого завдання	Прізвище та ім'я студента			
2	1. Дохристиянське мистецтво на території України.				
3	2. Мистецтво Київської Русі X-XII століття.				
4	3. Мистецтво Галицько-Волинського князівства.	Панчук Орія			
5	4. Мистецтво українського іконопису XIV-XVI ст.				
6	5. Українське мистецтво доби готики (XIV-XV ст.).	Малюткич Марія			
7	6. Українське мистецтво доби Відродження (XVI- пол. XVII ст.).				
8	7. Українське мистецтво доби бароко (II пол. XVII-XVIII ст.).	Гевко А.М.			
9	8. Українське мистецтво кін. XVIII – поч. XIX ст.				
10	9. Українське мистецтво II пол. XIX ст.	Шевчук Н.В.			
11	10. Мистецтво українського живопису кінця XIX-XX століть.	Бедрак К.			
12	11. Українське мистецтво ХХ століття.	Козоріз В.В.			
13	12. Український авангард в модерновому мистецтві ХХ ст.	Ангельюк М.А.			
14	13. Розвиток графічних мистецтв в Україні (XIX-XX ст.).				
15	14. Сучасне українське мистецтво періоду незалежної України.	Панасюк Д.			
16					

Рисунок 1 – Зразок застосування сервісу Google Таблиці

Надзвичайно актуальним є сервіс Google Форми, адже його доцільно використовувати для коротких опитувань з метою встановлення рівня розуміння лекційного матеріалу. Також він є зручним інструментом для організації рефлексії до початку та після завершення заняття з дисципліни «Історія мистецтв». Зразки форм для рефлексії подано на рисунку 2 та 3.

Рефлексія на початку заняття

Шановні здобувачі вищої освіти! Дайте, будь ласка, відповіді на питання, які дадуть змогу лектору дізнатись про Ваш настрій та бажання працювати перед початком заняття.

*Обов'язкове поле

Оберіть будь ласка смайлик, який найкраще відповідає вашому настрою саме зараз *

Все супер!
 Чудово!
 Засмучений/на!
 Злий/ла!

Оцініть будь ласка за шкалою від 1 до 5 наявність мотивації до вивчення предмету: де 1 - мотивації майже немає, 5 - мотивація велика *

1 2 3 4 5

Дякую за співпрацю!

Надіслати

Рисунок 2 – Зразок застосування сервісу Google Форми для рефлексії на початку заняття

Рефлексія після завершення лекції

Шановні здобувачі вищої освіти! Дайте, будь ласка, відповіді на питання, які дадуть змогу лектору дізнатись про Ваш настрій та бажання працювати після заняття.

*Обов'язкове поле

Оберіть будь ласка смайлик, який найкраще відповідає вашому настрою саме зараз *

Все супер!
 Чудово!
 Засмучений/на!
 Злий/ла!

Оцініть будь ласка за шкалою від 1 до 5 наявність мотивації до вивчення предмету: де 1 - мотивації майже немає, 5 - мотивація велика *

1 2 3 4 5

Визначте чи сприяє матеріал лекції продовжувати пошукову діяльність за шкалою від 1 до 5: де 1 - майже не сприяє, 5 - повністю сприяє

1 2 3 4 5

Занежіть чи доцільно щось додати до матеріалу лекції? Якщо так коротко вкажіть що саме *

Ваша відповідь: _____

Оцініть будь ласка роботу лектора на занятті за 5 бальною шкалою *

1 2 3 4 5

Які емоції наповнюють Вас після прослуховування лекції *

Ваша відповідь: _____

Дякую за співпрацю!

Рисунок 3 – Зразок застосування сервісу Google Форми для рефлексії після завершення заняття

Актуальним саме для майбутніх художників декоративного мистецтва є хмарний сервіс Google Arts and Culture, який має велику кількість функцій та використовується як на стаціонарних комп'ютерах, ноутбуках, так і смартфонах (рис. 4). Варто зазначити, що сервіс Google Arts and Culture містить візуальні ряди полотен майже усіх художників світу, має можливість здійснювати сортування за технікою виконання полотен. Сервіс дає змогу ефективно організувати самостійну роботу з дисципліни «Історія мистецтв», адже допоможе студенту і якісно підготувати завдання, і знайти та переглянути полотна художників згідно теми, і підібрати матеріал для виконання творчих завдань, а також розширити власний кругозір в області мистецтва.

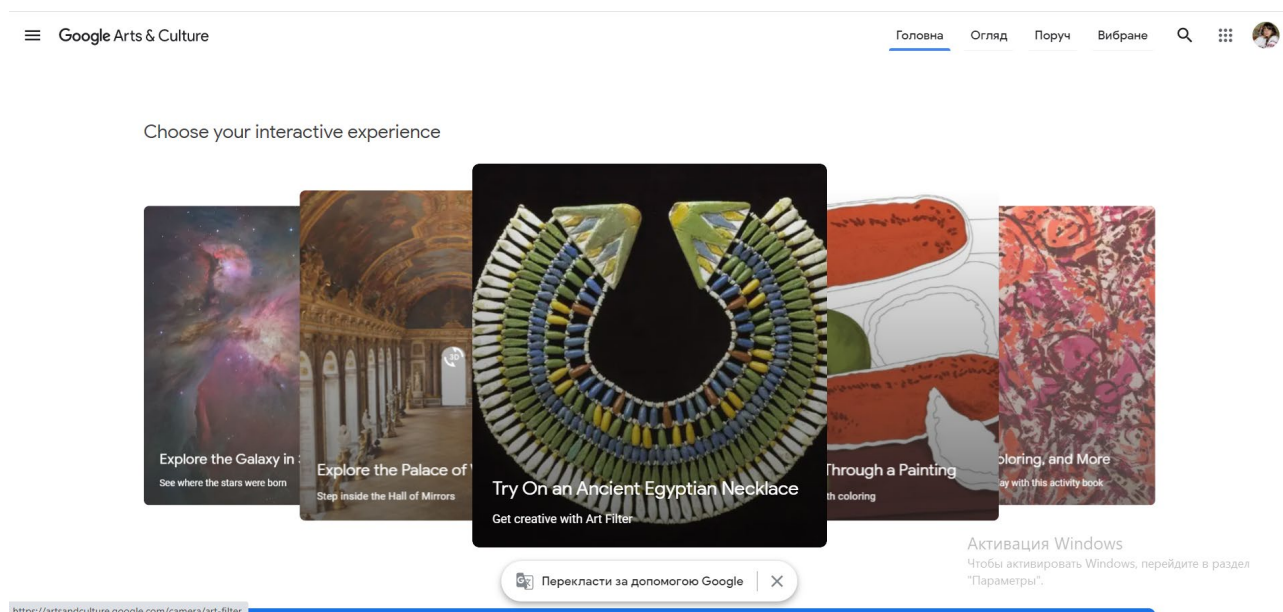

Рисунок 4 – Стартова сторінка сервісу Google Arts and Culture

Як приклад інструментів для автоматизації наукової та навчальної діяльності студентів й викладачів варто представити Google Scholar і Google Books. Зокрема, Google Scholar дає змогу швидко та якісно виконувати великий пошук наукової літератури, класифікує статті, оцінюючи весь текст кожної статті, її автора, видання, в якому стаття з'явилася, і частоту цитування даної роботи в науковій літературі.

Отже, враховуючи можливості хмарних сервісів Google, варто відзначити їх потужний дидактичний потенціал та наявність корисних функцій для організації самостійної роботи майбутніх художників декоративного мистецтва з дисципліни «Історія мистецтв».

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є деталізований аналіз інших хмарних сервісів в організації аудиторної та самостійної роботи майбутніх художників декоративного мистецтва.

Список літератури:

1. Организация и контроль самостоятельной работы студентов: методические рекомендации / сост. Н.В. Соловова; под ред. В.П. Гарькина. Самара, 2006.

2. Близнюк М. М. Інформаційні технології в навчанні прикладному та декоративному мистецтву / М. М. Близнюк // Фізико-математична освіта: науковий журнал. – 2016. – Випуск 2 (8). – С. 29-34.

3. Морзе Н. В. Педагогічні аспекти використання хмарних обчислень / Н. В. Морзе, О. Г. Кузьмінська // Інформаційні технології в освіті. – 2011. – № 9. – С. 20-29.

4. Модло Є. О. До визначення поняття мобільного Інтернетпристрою [Електронний ресурс] / Модло Є. О. // Збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених «Наукова молодь-2015». 10 грудня 2015 року / за заг. ред. проф. Бикова В. Ю та Спіріна О. М. ; Інститут інформаційних технологій і засобів навчання Національної академії педагогічних наук України. – К. : ПТЗН НАПН України, 2015. – С. 37-38. – Режим доступу : http://lib.iitta.gov.ua/704728/1/Збірник%20конф_Наукова%20молодь%202015_1.pdf.

5. Ткачук В. В. Хмарні обчислення як основа мобільного навчання / В. В. Ткачук // Хмарні технології в освіті : матеріали Всеукраїнського науково-методичного Інтернет-семінару (Кривий Ріг – Київ – Черкаси – Харків, 21 грудня 2012 р.). – Кривий Ріг : Видавничий відділ КМІ, 2012. – С. 54

6. Шишкіна М. П., Попель М. В. Хмаро орієнтоване освітнє середовище навчального закладу: сучасний стан і перспективи розвитку досліджень / М. П. Шишкіна, М. В. Попель // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2013. – Том 37, № 5. – С. 66-80.

ШЛЯХИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Сєвідова Ірина Олександрівна

доктор економічних наук, професор
Харківський національний університет внутрішніх справ

Суспільство, переживаючи глибокі соціальні зміни, рухається до впровадження в усі сфери діяльності демократичних норм і відносин. Однак, фактори соціальної трансформації є причинами загострення в соціальних інститутах, одним з яких є освіта, в якій йде процес соціальної диференціації, поглиблення соціальних протиріч. Руйнування старих і поява нових соціальних інститутів, тимчасове співіснування форм, які взаємно суперечливі, становлять сутність перехідного періоду.

За останні роки система вищої освіти зазнала значних структурних зрушень, зокрема, університети отримали більше автономії в керівних функціях та була досягнута повна диверсифікація інституціональних структур і навчальних програм, що використовуються для визначення траєкторії навчання. Ринок освітніх послуг в країні пропонується державними і недержавними університетами, але на тих же умовах і на рівних умовах, регульованих державою. У той же час, зростаючі соціальні потреби у вищій освіті, збільшення непропорційного пропозиції освітніх послуг і потреб ринку праці, зміна економічних механізмів в управлінні вищими навчальними закладами характеризують підвищення конкурентної боротьби в сфері вищої освіти та є новими викликами для закладів вищої освіти. Адже ринок освітніх послуг - це нова для нас соціально-економічна система взаємодії між освітніми установами які продають і споживачами, які купують освітні послуги. В даний час державний сектор освіти скорочується, а недержавний сектор освіти навпаки розвивається.

Головною ідеєю підписання Україною Болонської конвенції була і є стандартизація підходів до організації навчального процесу і функціонування вищої школи в Європейському Союзі. А основною метою – створення єдиного освітнього простору, підвищення якості освіти, його конкурентоспроможності та виконання соціальної ролі вищої освіти. У підсумковій доповіді Генерального директора виконавчої ради ЮНЕСКО про Глобальний план дій по досягненню цілей в галузі освіти для всіх викладено, що «Економіка, заснована на знаннях, вимагає інноваційних освітніх систем і надійних, прозорих і недискримінаційних нормативно-правових та політичних умов. Ці умови сприяють розробці передбачуваною політики, яка стимулює конкуренцію і забезпечує надійний захист прав інтелектуальної власності, підтримку НДДКР, інвестицій та інновацій» [1].

Болонська хартія говорить, що університет буде відповідати вимогам сучасного світу і повинен володіти моральною і науковою незалежністю в своїй дослідницькій та викладацькій діяльності, і це має першорядне значення,

оскільки незалежність і автономність університетів визначаються мінливих потреб систем вищої освіти і досліджень, потребами суспільства і розвитком наукової освіти [2].

Виконання вимог Болонського процесу вимагає інноваційної спрямованості від професійної діяльності викладача вишу. Стратегія формування викладачами інноваційної діяльності на всіх рівнях визначається концепцією розвитку особистості і саморозвитку. Реалізація нової освітньої парадигми вимагає від викладачів вишів розвинення здатності швидко і якісно аналізувати інформацію, підтримувати актуальність досліджень, своєчасно публікувати контент і застосовувати свої знання на практиці.

Функціональне, гносеологічне значення освіти давно зрозуміло у розвинених країнах, які проводять систематичні дослідження в галузі освітньої діяльності серед самих студентів і їхніх батьків, бізнес-структур, громадських організацій. В Україні поки існує лише фрагментарний підхід до цих питань, якого недостатньо, щоб подолати відставання, в наданні послуг в галузі освіти і на ринку освітніх послуг.

В системі вищої освіти пошук шляхів впровадження інновацій відбувається за багатьма напрямками. Адже, заклади, які спираються в основному на існуючі традиції і стабільне державне фінансування, змушені в сучасних умовах уподібнитися підприємствам, які цілком можуть збанкрутувати, якщо не враховуватимуть зміни, що відбуваються в навколишньому середовищі [3].

Процес глобалізації призводить до необхідності стандартизації та еквівалентності систем освіти в різних країнах. Значні зміни в роботі університетів безпосередньо пов'язані зі зміною освітньої моделі. Сьогодні ці системи мають істотні відмінності, навіть в кількості кредитів, необхідних для отримання ступеня бакалавра. Наша система освіти типова для Сполучених Штатів, оскільки прийнята нами трирівнева система вищої освіти (бакалаврат, магістратура та докторантура) відповідає освітнім стандартам США. Тож особливе значення в цьому відношенні має досвід формування системи вищої освіти саме США де дослідницькі університети мають найвищий рівень науки і освіти, викладачі та студенти університетів активно займаються передовими фундаментальними дослідженнями, підтримуваними і фінансуються державою. Крім того університетські центри сприяють економічному розвитку регіонів, технопарків, бізнес-інкубаторів та підтримують малий бізнес. Це відіграє важливу роль в соціальному розвитку країни [4].

Система вищої освіти в Україні має такі стратегічні проблеми як невідповідність в структурі підготовки фахівців за сучасними спеціальностями, загальне зниження якості вищої освіти, низька ефективність державного регулювання, занепад національного ринку освітніх послуг. Нинішня ситуація в системі вищої освіти характеризується нерівністю в структурі підготовки кадрів, неефективністю державного регулювання, слабкою конкуренцією на ринку освітніх послуг, погіршенням якості вищої освіти і девальвацією цінності дипломів вітчизняних вишів [5].

Крім того існує проблема надмірності насичення ринку фахівцями певних спеціальностей. Існує достатня кількість людей які хочуть здобути вищу освіту,

однак є такий фактор як вартість вищої освіти, яку вони не можуть собі дозволити. Доступ до вищої освіти сьогодні ділить всю систему вищої освіти на дві окремі підсистеми: одна – елітна освіта, що характеризується високою якістю його послуг, а інша – вища освіта середньої якості. Однак, незважаючи на складність цих проблем, важливо відзначити, що почалися зміни в системі вищої освіти. Для здійснення подальших змін необхідно визначити ключові області для модернізації вищої освіти в подальшому і створення нової національної моделі. Основна мета змін, це безперешкодна інтеграція існуючої системи вищої освіти до міжнародних стандартів.

Основною умовою інтеграції нашої країни в світовий освітній простір є адаптація існуючої системи освіти до умов Лісабонської конвенції та Болонської декларації. На теперішній час професійна діяльність викладачів вишу визначається напрямом впровадження інноваційних технологій в педагогічний процес. Найбільш поширеним типом інновацій є зміна змісту або технології освітніх програм. Вони залежать від основних цілей і завдань, в залежності від концепції і використовуваної форми навчання і відрізняються пріоритетами методів навчання. Крім того, використовуються багато діагностичних технологій. Деякі університети застосовують модульну технологію, яка еквівалентна традиційній системі навчання. Суть модульного навчання полягає в тому, що учень досягає цілей, які він або вона ставить перед собою індивідуально або в процесі роботи з конкретним модулем. Таким чином досягається підвищення ефективності освіти за багатьма напрямками: впроваджується інноваційна система розвиваючої освіти, досягається поглиблене вивчення окремих предметів шляхом вибору з безлічі варіантів, реалізується багаторівневе навчання на основі диференційованого та індивідуального навчання та ін.

Успішна реалізація державної стратегії розвитку національної економіки залежить, перш за все, від якості освіти. На цій основі інновації та модернізація освіти і науки стали тепер ключовим напрямком економічного розвитку [6]. Нові інноваційні технології навчання є унікальним видом професійної діяльності. Безумовно, всі нововведення в систему вищої освіти, призначені не тільки для виходу в світовий освітній простір. Це є наслідком загальної тенденції глобалізації. У той же час відомо, що з глобалізацією поступово зникнуть особливості національної освіти. Основним принципом кредитної системи є визначення академічної свободи вищих навчальних закладів з вмістом освітніх програм, розгляд шляхів підвищення якості підготовки фахівців, впровадження нових освітніх технологій, створення раціональних форм організації освітнього процесу та використання інноваційних інструментів навчання як основи для розвитку нових інноваційних процесів.

Висновок. Основна ідея державної політики в сфері освіти полягає в оновленні всіх форм і етапів навчання, а також децентралізація фінансування та управління освітою. На практиці одним з основних принципів досягнення цієї мети є впровадження інноваційних технологій в освітню практику, а в більш загальному контексті і створення ефективної державної інноваційної інфраструктури. Така інфраструктура буде включати в себе не стільки новаторські підходи до методології навчального процесу, скільки інновації в самі

механізми супроводу навчального процесу. У зв'язку з цим університет повинен бути забезпечений значними фінансовими ресурсами з боку держави або автономії, коли мова йде про фінансування таких аналітичних програм. У питанні ринку споживачів освітніх послуг повинні використовуватися методики соціологічних опитувань, економічних, політичних, психологічних, гуманістичних досліджень. Слід зазначити загальний гуманістичний, практичний і прогностичний потенціал таких аналітичних програм.

Необхідне впровадження інноваційних методів навчання і, у зв'язку з цим, впровадження інформаційних і комунікаційних технологій в сучасному суспільстві, включаючи дуальну освіту. Очікується, що в майбутньому попит на персонал з конкретними кваліфікаціями та спеціальностями збільшиться. Адже подібна система освіти є базовою системою освіти, яка полягає у формуванні у студентів теоретичних та практичних навичок у багатьох великих розвинених країнах. Тобто комплексна підготовка студента сприяє вирішенню проблеми конкурентоспроможності випускників вищих навчальних закладів на ринку праці. Таким чином, система дуальної освіти має стати однією з ключових систем, яка може повністю задовольнити потреби навчання в галузі.

Список бібліографічних посилань

1. Report by the Director-General on the Global Action Plan to achieve the EFA goals. Executive Board UNESCO, 175th session. PARIS, 25 August 2006. URL: [unesdoc.unesco.org/in/rest/annotation SVC/DownloadWatermarkedAttachment/attach_import_1b15a3b1-3cf6-4a79-9961-aabe032d53c2?_=146880eng.pdf&to=46&from=1](https://unesdoc.unesco.org/in/rest/annotation/SVC/DownloadWatermarkedAttachment/attach_import_1b15a3b1-3cf6-4a79-9961-aabe032d53c2?_=146880eng.pdf&to=46&from=1)
2. Болонський процес. Всесвітня хартія університетів. (Болонья, 18 вересня 1988 р.). URL: <http://www.magna-charta.org/magna-charta-universitatum/read-the-magna-charta/the-magna-charta>
3. Sarges W., Haerberlin F. Marketing für die Erwachsenenbildung. In: Meisel, K. u.a.: Marketing für Erwachsenenbildung? Bad Heilbrunn, pp. 18-65.
4. Братко М. Система освіти США: структура, традиції управління, особливості вищої освіти. *Освітологічний дискурс*. 2017. № 3-4 (18-19). С. 252-268.
5. Мандич О. та ін. Специфіка освітніх послуг в контексті інноваційного розвитку. Моногр. Prešovská univerzita v Prešove, 2020. pp. 323-329.
6. Качний О.С. Напрями удосконалення механізму розроблення та реалізації програм соціально-економічного розвитку регіону. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія «Державне управління»*. Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2018. Вип. 1 (8). С.377-383.

ОСОБЛИВОСТІ ТРАКТУВАННЯ ІДІОСТИЛЮ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Скляренко Олеся Богданівна,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г. Сковороди», Україна

Скригонюк Наталія Сергіївна,

магістер спеціальності 014 Середня освіта (Німецька мова та література)
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Григорія Сковороди», Україна

Проблема дослідження особливостей трактування ідіостилю письменника є актуальною, оскільки дає змогу не тільки розкрити характерні ознаки для творчої манери автора, а й краще зрозуміти особливості розвитку мови та культури в сучасних реаліях.

Термін «ідіостил» була об'єктом для вивчення серед таких вчених як Н.С. Болотнова, В.В. Виноградов, Г.О. Винокур, Н.І. Головченко, В.П. Григор'єв, Б.А. Ларін, Ю.Н. Караулов, В.А. Кухаренко, В.В. Ледєнова, В.А. Самохіна, О.А. Семенюк, Г.Я. Солганік, Є.В. Старкова, І.А. Тарасова, В.Г. Щукін. Однак на даний період часу не знайдено єдиного підходу для тлумачення «ідіостилю» як одного зі елементів лінгвістичного дослідження художнього тексту.

Мета статті полягає в аналізі особливостей трактування ідіостилю в сучасній лінгвістиці.

У загальному ідіостиль або ж індивідуальний стиль розглядають як «систему змістовних і формальних лінгвістичних характеристик, притаманних творам певного автора» [1].

В.В Виноградов став першим, хто ввів термін «мова особистості» та заклав основний теоретичний фундамент для розгляду ідіостилю в тексті. Вчений наголошував, що принципи та закони словесно-художньої побудови авторського образу потрібно шукати саме в текстах художнього твору, що досліджується.

Ю.М. Караулов характеризує поняття «мовної особистості» так: «це сукупність здібностей та характеристик людини, які обумовлюють створення та сприйняття нею мовленнєвих творів (текстів), які відрізняються ступенем структурно-мовної складності, глибиною та точністю відображення дійсності, яка визначається цільовою спрямованістю» [2, с. 230].

Велика кількість дослідників спирається саме на трактування В.В Виноградова, що ідіостиль – це «складна, але структурно поєднана та внутрішньо зв'язана система специфічних мовностилістичних засобів і форм словесного творчого вираження, притаманних текстовій діяльності певного автора» [3, с. 27].

Н.С. Болотнова трактує ідіостиль як «сукупність мовно-когнітивних механізмів та систему асоціативно-сміслових полів створення текстового простору певного автора»[4, с. 96].

І.А. Тарасова розглядала ідіостиль як «спосіб думати і говорити про світ, а також як сукупність мовних і ментальних структур художнього світу автора» [5, с. 10].

Р. Фаулер вивчає ідіостиль як відображення характерного способу розуміння світу, яке автор втілює в тексті [6, с. 19].

О.А. Семенюк відокремлює такі головні ознаки ідіостилію:

1. це система мовленнєвих засобів, які використовуються автором для реалізації його комунікативної мети;
2. являє собою спосіб відображення внутрішнього світу автора як представника певного літературного напрямку;
3. відображає розуміння автором проблем, які його хвилюють;
4. є притаманним використанням стилістичних прийомів, нових концептів, стилістично маркованої лексики для вираження смислового та емоційного наповнення тексту [7, с. 84].

В.О. Самохіна акцентує увагу на те, що у дослідження пов'язаних з ідіостилем, потрібно врахувати:

1. соціально-історичні, національні, індивідуально-психологічних і морально-етичних норм;
2. особливостей людини, її світосприйняття, знання про світ (концептуальна картина світу й тезаурус) [8, с. 15].

Існує велика кількість підходів для вивчення такого феномену як «ідіостиль». Вони варіюються від мистецькознавчих до математичних. Поміж тих підходів, що знаходяться в рамках антропоцентричної парадигми сучасного мовознавства, потрібно виділити такі, як:

- Комунікативний підхід, який надає можливість аналізувати мовні одиниці під час спілкування. Предметом дослідження є асоціативний прошарок художніх концептів, що дає право розглянути не лише текст, а і його відображення в свідомості реципієнта.
- Функціональний підхід, який тісно зв'язаний із дослідженням функціонування мовних одиниць в межах художнього тексту. Предметом дослідження є граматичні, фонетичні, стилістичні та лексичні категорії та одиниці.
- Когнітивний підхід. У рамках даного підходу мова виступає як найважливіший засіб для вираження знань про світ. Головною функціональною складовою є концепт, як оперативна одиниця мислення, що зображена в художньому тексті письменника.[7, с. 84].

А ось Є.В. Старкова у своїй статті «Проблеми понимания феномена идиостиля в лингвистических исследованиях» виділяє 5 підходів для аналізу ідіостилію:

1. Семантико-стилістичний;
2. Лінгвопоетичний підхід;
3. Системно-структурний підхід;

4. Комуникативно-діяльнісний підхід [9, с. 76].

Отже, вивчення ідіостилю автора допомагає не лише з'ясувати особливості творчості того чи іншого письменника, але також краще сприймати основні тенденції в розвитку культури та мови ХХІ століття. Саме з цієї причини сучасні дослідники зацікавлені у вивченні авторського ідіостилю.

Список літератури

1. Ідіостиль URL: <https://slovnyk.ua/index.php?sword=ідіостиль> (дата звернення 01.12.2020)
2. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. Москва, 1987. 264 с.
3. Виноградов В.В. Избранные труды. Язык и стиль русских писателей. От Карамзина до Гоголя. Москва : Наука, 1990. 388 с.
4. Болотнова Н.С. Коммуникативная стилистика текста: словарь- тезаурус. Москва : Флинта, 2009. 384 с.
5. Тарасова И.А. Поэтический идиостиль в когнитивном аспекте (на материале поэзии Г. Иванова и И. Аненского) : дисс. ... д-ра филол. наук : 10.02.01. Саратов, 2004. 484 с.
6. Fowler R. Linguistics and the Novel. London: Methuen, 1977. 145 p.
7. Семенюк О.А. Ідіостиль автора як відображення його картини світу *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2019. № 39. С. 82-85.
8. Самохина В.А. Современная англоязычная шут-ка: монография. Х.:ХНУ, 2008. 356 с.
9. Старкова Е.В. Проблемы понимания феномена идиостиля в лингвистических исследованиях. Киров, 2015. С. 76-79.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ ФУТБОЛУ В ШКОЛІ

Тітова Ганна Віталіївна

доцент, доцент кафедри спортивних ігор,
Навчально-наукового інституту
фізичної культури, спорту і реабілітації
Університету Ушинського,
м. Одеса, Україна

Мамедов Гадим Аслан-огли

здобувач ОС «магістр»,
Навчально-наукового інституту
фізичної культури, спорту і реабілітації
Університету Ушинського,
м. Одеса, Україна

Сучасний процес шкільного навчання в умовах загальної інформатизації характеризується високим інтелектуальним і нервово-емоційним навантаженням на тлі мінімальної рухової активності. За даними О.В. Кочерги ця проблема особливо актуальна для дітей 6-7-річного віку. Перехід із дитячого садка в школу характеризується зміною способу життя, збільшенням статичного компонента в режимі дня, супроводжується зниженням тону м'язів, зростанням частоти захворюваності, послабленням розумової та фізичної працездатності, що погіршує їх успішність та знижує рівень соматичного здоров'я [1].

У зв'язку з цим для більшості дітей, які не відвідують спортивні секції, уроки фізичної культури в школі є практично єдиним засобом задоволення рухової потреби, необхідної для нормального функціонування організму.

Водночас шкільний урок фізичної культури повинен, по-перше, носити оздоровчий характер, а по-друге, залучати у навчально-виховний процес усіх учнів. Таким чином, реалізація вищевказаних вимог можлива за умови використання таких фізичних вправ, які передбачають велику кількість учасників, підтримання оптимальної інтенсивності, регульованої тривалості, високу моторну щільність і обмежене місце проведення. Як стверджують К.Л. Віхров, Є.В. Столітенко та ін., частково вирішенню даного питання сприяло впровадження в практику фізичного виховання школярів додаткового уроку футболу.

Головною формою організації занять з футболу в школі є урок. Діюча навчальна програма з фізичної культури для учнів 1-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів (М.Д. Зубалій) передбачає вивчення елементів футболу починаючи з 1-го класу, причому порівняно з деякими іншими її темами та елементами, футболу віддається пріоритет.

Науково-педагогічні дослідження на основі аналізу вікових особливостей дитячого організму підтверджують можливість і доцільність початку занять футболом з молодшого шкільного віку [2].

Згідно зі схемою розподілу програмного матеріалу кількість уроків фізичної культури у молодшій школі має бути три години на тиждень. Учитель, залежно від умов проведення уроків, наявності спортивного обладнання та інвентарю, фізичної підготовленості учнів, враховуючи вказану пріоритетність розділів програми, може змінювати кількість навчальних годин, відведених для їх вивчення в обсязі не більше 20% від загальної кількості.

Впровадження третього уроку футболу в школі не тільки забезпечують збільшення рухової активності дітей. За допомогою футболу вчитель фізичної культури має змогу в повному обсязі вирішувати освітні, оздоровчі й виховні завдання фізичного виховання [3]. Проведення занять на свіжому повітрі покращує вентиляцію легень, кровообіг і зміцнює організм. Регулярні заняття футболом виховують дисциплінованість, впевненість в своїх силах (наполегливість, рішучість, здатність швидко приймати правильне рішення) створюють можливість самовираження, привчають до колективізму і дружби, взаємовиручки; сприяють розвитку фізичних якостей (сили, швидкості, витривалості, спритності тощо).

Питанням особливостей побудови та проведення уроків футболу в загальноосвітній школі займалися А.В. Попов, К.Л. Віхров, Є.В. Столітенко, А.Г. Васильчук, В.В. Шаленко та ін. Так, Є.В. Столітенко наголошує на необхідності початку занять футболом з першого класу. А.В. Шаленко розглядає футбол як засіб розвитку фізичних якостей школярів. А.Г. Васильчук розробив технологію навчання футболу в системі загальноосвітньої школи, проте його дослідження стосуються учнів середніх та старших класів. На жаль, робіт, які торкалися б особливостей навчання футболу молодших школярів у сучасній науково-методичній літературі недостатньо.

Основною формою організації занять з футболу для молодших школярів є комплексний урок як найбільш сприятлива форма організації фізичного виховання дітей, оскільки найбільш зручна для навчання технічним прийомам. За даними К.Л. Віхрова, А.В.Попова та основним принципом побудови навчальної роботи з футболу в молодших класах є універсальність постановки завдань, добору засобів та методів, дотримання вимог індивідуального підходу. Протягом навчання в початкових класах у дітей формуються передумови для оволодіння тактико-технічними діями у футболі, досягнення належного рівня спеціальної фізичної підготовленості.

У комплексних заняттях рекомендовано розмежовувати підготовчу і основну частини для вирішення завдань з фізичної, технічної і тактичної підготовки. Причому, за діючою навчальною програмою з фізичної культури для учнів 1-4 класів, теоретична, фізична й технічна підготовка з футболу починається з 1-го класу, а тактична підготовка передбачається лише з другого [4].

У підготовчій частині використовують: різновиди ходьби і бігу, загальнорозвиваючі вправи без предметів і з м'ячами. Основна частина уроку передбачає навчання технічних та тактичних прийомів футболу з обов'язковим

закріпленням їх у навчальних або рухливих іграх, спеціалізованих естафетах. При цьому основну частину умовно розділяють на чотири тимчасових інтервали. Перший і третій відводяться на вивчення одного й того ж технічного прийому (наприклад, удару внутрішньою стороною стопи), а другий і четвертий — на закріплення цього ж технічного прийому в ігрових вправах чи навчальних двосторонніх іграх.

Список літератури

1. Апанасенко Г.Л. Эволюция биоэнергетики и здоровье человека / Г. Л. Апанасенко. – СПб : Петрополис, 1992. – 123 с.

2. Васильчук А.Г. Технологія навчання футболу школярів у системі фізичного виховання загальноосвітніх шкіл: дис.. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02 / А.Г. Васильчук. – Чернівецький торговельно-економічний ін-т Київського торговельно-економічного ун-ту. – Чернівці, 2007. – 184 арк. : рис., табл. – Бібліогр.: арк. 122 – 145.

3. Віхров К. Впровадження уроку фізкультури з елементами футболу в школах України / К. Віхров, Є. Столітенко // Фізичне виховання в школі. – 2002. – №1. – С. 2 – 4.

4. Зубалій М.Д. Програми для основної та спеціальної медичних груп загальноосвітніх навчальних закладів / М.Д. Зубалій, В.В. Деревянко

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ МЕТОДІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ОХОРОНИ ПРАЦІ ЗДОБУВАЧАМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Трофімчук Володимир Миколайович

к.п.н., доцент, зав. кафедри загальнотехнічних дисциплін і технологій та
цивільної безпеки (ЗТД і Т та ЦБ)
Рівненський державний гуманітарний університет

Трофімчук Людмила Олексіївна

вчитель
Обласний науковий ліцей в м.Рівне

Наконечний Дмитро Сергійович

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з напрямку підготовки
015 «Професійна освіта (охорона праці)»
Рівненський державний гуманітарний університет

Суперечності, що виникли між соціальним замовленням суспільства та рівнем організації навчально-виховного процесу, чітко проявилися в системі професійної освіти України. Тому, реформування її, у відповідності до сучасних вимог, стає вкрай затребуваною необхідністю. Як закономірна реакція, Міністерство освіти і науки України запропонувало на обговорення проєкт концепції «Сучасна професійна освіта» на період до 2027 року [1]. В основі проєкту, відповідно до сучасних вимог, лежать компетентнісний та особистісно-орієнтований підходи до навчання, що окреслені у Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу «Про основні компетентності для навчання протягом усього життя» (18.12.2006) та «Європейської довідкової рамки ключових компетентностей для навчання впродовж життя» («Proposal for a COUNCIL RECOMMENDATION on Key Competences for lifelong Learning», Брюссель, 17.01.2018) [2].

Разом з тим, за експертними оцінками, найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, працювати в команді, приймати рішення та нести за них відповідальність, такі, що прагнуть змінити на краще своє життя і життя своєї країни. У зв'язку з цим виникає необхідність науково обґрунтованого підходу у підготовці здобувачів освіти, в основі якого лежить принцип імітаційного моделювання змісту майбутньої професійної діяльності. Таке завдання, у нашому розумінні, може ефективно вирішитись завдяки застосуванню ігрових методів навчання. Опорою для нас є висновки науковців, які розглядають ігрові технології як «навчальний полігон» для відпрацьовування (в умовах аудиторії) практичних умінь і навичок, що надають змогу наперед, ще до безпосередньої практики в установах та організаціях, трансформувати отримані знання під час вивчення окремих

дисциплін у системний комплекс професійних дій [3].

Крім того, наш небагатий досвід показує, що при теоретичному поданні матеріалу здобувачами освіти засвоюється близько 30% інформації, у той час як в ігровій діяльності – 70%. А отже, уведення та широке застосування ігрових методів у практику підготовки здобувачів професійної освіти дозволить зменшити час, відведений на вивчення дисциплін та підвищити ефективність засвоєння навчального матеріалу. Цей чинник є дуже важливим при постійному дефіциті часу. Тому, цією можливістю не варто нехтувати у процесі підготовки здобувачів професійної освіти, зокрема при вивченні такої важливої дисципліни, як «Охорона праці».

Оскільки значна частина професій, за якими ведеться підготовка здобувачів кваліфікацій передбачає виконання робіт, що входять до «Переліку робіт підвищеної небезпеки» [4], тому предмет «Охорона праці», що має за мету забезпечити працівників від виробничого впливу негативних факторів та забезпечити здорові умови праці є одним із ключових у підготовці останніх. Крім того, в концепції ООН про «Сталий розвиток» охорона праці розглядається як одна з базових потреб людини [5]. Тому, на уроках викладач багато уваги приділяє вивченню питань організації безпечного виконання робіт, усуненню шкідливого впливу технологічних процесів на організм людини шляхом оздоровлення умов праці на виробництві, розповідає про засоби захисту, вимоги до них та правила їх використання у різних виробничих ситуаціях тощо. За браком часу засвоїти такий об'єм інформації у повній мірі, використовуючи при цьому традиційні методики, неможливо. Тому, арсенал викладача повинен включати різноманітні форми та методичні прийоми, такі що зможуть забезпечити реальні умови для оволодіння здобувачами кваліфікації способами майбутньої професійної діяльності в ігровій формі. Одним з таких методичних прийомів є *імітаційні вправи*. Вони дають можливість слухачам, у творчій обстановці, закріпити певні навички та акцентувати увагу на якомусь важливому понятті чи категорії. Проте, більша цінність їх полягає в тому, що вони дозволяють відтворювати певні аспекти реальності, щоб учасники змогли краще розібратися в тих чи інших питаннях та навчилися приймати оптимальні рішення в «майбутніх» подібних ситуаціях. Так, наприклад можна запропонувати учням такі варіанти імітаційних вправ. *«1. Вмикаючи електроприлад з несправною ізоляцією, працівник потрапив під напругу. Потерпілий не може самотійно відірвати руку від провідника зі струмом. Які будуть Ваші дії? 2. У леварному цеху загорілась електрощитова. Ви маєте вогнегасники типу «ВВП-2», «ВХП-2», «ВВК-2» та воду. Опишіть Ваші дії щодо гасіння електрощитової та обґрунтуйте вибір типу первинного засобу гасіння пожеж.»* Як показала практика, систематичне застосування такого типу *імітаційних вправ* на уроках охорони праці сприяє формуванню у здобувачів кваліфікацій цілісного розуміння про майбутню професійну діяльність.

Ще одним важливим методичним прийомом, яким не варто нехтувати при вивченні охорони праці є *ігрова дискусія*. Вона передбачає обговорення суперечливих питань, обмін думками та ідеями між кількома учасниками. Важливою особливістю дискусії в ігровій формі є виявлення відмінностей у

тлумаченні проблеми та встановлення істини у процесі саме товариської суперечки. Для прикладу наведемо такий варіант дискусії: *«З працівником ТзОВ «Рівне-текстиль» стався нещасний випадок, коли він перебував на робочому місці. Швидка забрала його у лікарню. Проведені там аналізи встановили, що потерпілий перебував у стані алкогольного сп'яніння. Чи визнають нещасний випадок виробничим?»* В основі такого типу дискусії лежить принцип діалогічного спілкування та взаємодії партнерів. Як показала практика, систематичне застосування дискусій на уроках охорони праці, як необхідна умова виконання навчальних завдань, сприяє розвитку пізнавальної мотивації здобувачів професійної освіти та забезпечує умови появи їх професійної мотивації.

Варто відмітити доцільність використання *ігрових ситуаційних завдань*, в основі яких лежить принцип відтворення проблемних ситуацій, типових для певної професійної діяльності. Це, свого роду проблемні ситуації, що містять деякі протиріччя та зорієнтовані на встановлення зв'язку теорії й практики з теми, що вивчається або вивчалася: вміння аналізувати, робити висновки, приймати рішення у нестандартних ситуаціях. Як показує практика, цей методичний прийом спонукає здобувачів освіти до діяльності на основі певної проблемної ситуації, що ґрунтується на необхідній сукупності знань, умінь та навичок творчої діяльності. Наведемо приклад такої ігрової ситуації: *«Ваш підлеглий завжди зосереджений, відповідальний та дисциплінований. Проте, після телефонного дзвінка, вочевидь родичів, став помітно знервованим та розсіяним. Ви, як керівник, розумієте, що такий психологічний стан може призвести до зниження уваги та погіршення відчуття щодо особистої й колективної безпеки. Це, у свою чергу, може спровокувати виникнення небезпечних ситуацій, аварій, травмування тощо. Замінити працівника, в силу певних виробничих обставин, іншим працівником ви не можете. Змодельуйте ваші дії, як керівника, щодо повернення підопічного в адекватний стан.»* Як показала практика, систематичне упровадження на уроках охорони праці ситуаційних завдань в ігровій формі сприяє розвитку теоретичного й практичного мислення здобувачів освіти у професійній сфері.

Найефективнішим методичним прийомом, при вивченні охорони праці є *аналіз конкретних виробничо-професійних ситуацій*, де здобувачі освіти ознайомлюються з фактами та явищами, що характеризують конкретну подію, яка виникає у професійній практиці й потребує відповідного розв'язку. Для прикладу наведемо таку виробничо-професійну ситуацію: *«Ви керівник АТ «СільМаш» і перевіряєте плани евакуації на підприємстві та дотриманням протипожежного режиму. В ході перевірки вами виявлені порушення, зокрема: не позначено спеціальними знаками напрямок руху за маршрутом евакуації, а також місце розташування аварійного виходу; у виробничих цехах та приміщеннях немає необхідної кількості вогнегасників, деякі з них не пройшли технічного огляду; евакуаційні шляхи, що повинні використовуватись у випадку пожежі, зашарашані різними меблями, устаткуванням, коробками та іншими речами особистого чи загального користування. Які Ваші дії в цій ситуації, виходячи із власних повноважень?»*. Як показала практика, саме у процесі

ігрових виробничо-професійних ситуацій на уроках охорони праці здобувачам освіти доводиться приймати непрості рішення та шукати компромісні варіанти. Аналізуючи ці ситуації, вони асоціюють себе з певною особою, роль якої виконують, це допомагає набути практичних навичок з фаху та збагачує життєвий досвід у прийнятті індивідуальних і колективних рішень.

Таким чином, питання підготовки вмотивованих всебічно розвинених здобувачів кваліфікацій, які прагнуть неперервного професійного розвитку, самореалізації та кар'єрного зростання пов'язане з необхідністю їх практичної підготовки конкретним видам майбутньої професійної діяльності. Таке завдання, в умовах аудиторії, успішно вирішується моделюванням змісту майбутньої професійної діяльності із застосуванням ігрових методів навчання. А тому, доцільність їх застосування, зокрема, при вивченні охорони праці очевидна.

Список літератури

1. Проект Концепції реалізації державної політики у сфері професійної освіти «Сучасна професійна освіта» на період до 2027 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2018/10/17/1kontsepsiya.docx>
2. «Proposal for a COUNCIL RECOMMENDATION on Key Competences for lifelong Learning», Брюссель, 17.01.2018. [Электронный ресурс]. URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:395443f6-fb6d-11e7-b8f5-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF
3. Трайнев В.А. Деловые игры в учебном процессе. Методологические разработки и практика проведения. /Владимир Алексеевич Трайнев. – Москва.: Изд. Дом «Дашков и К», 2002. – 359 с.
4. Перелік видів робіт підвищеної небезпеки, які виконуються на підставі декларації відповідності матеріально-технічної бази вимогам законодавства з питань охорони праці (Постанова КМУ №1107 в редакції від 3 березня 2020 р. № 207) [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/207-2020-%D0%BF#Text>.
5. Глобальні цілі сталого розвитку – Заголовок з екрану. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html>.

ВПЛИВ МУЗИЧНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПСИХОФІЗИЧНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

Форостян Ольга Іванівна

д.п.н., професор, завідувач кафедру
дефектології та фізичної реабілітації,
Навчально-наукового інституту
фізичної культури, спорту і реабілітації
Університету Ушинського,
м. Одеса, Україна

Бестужева Інеса Юріївна

здобувач ОС «магістр»,
Навчально-наукового інституту
фізичної культури, спорту і реабілітації
Університету Ушинського,
м. Одеса, Україна

Однією з невід'ємних складових навчально-виховного процесу в дитячому дошкільному закладі є навчання дітей мовлення. Слово відтворює світ всередині самої людини. І дуже важливо допомогти дитині якомога успішніше оволодіти цим.

Навчання дітей дошкільного віку розвитку мовлення закріплене в нормативно-правовій документації щодо діяльності дошкільних навчальних закладів. Основним таким документом є Базовий компонент дошкільної освіти. Він є Державним стандартом дошкільної освіти України, який реалізується програмами та навчально-методичним забезпеченням, що затверджуються Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України. Базовий компонент визначає зміст і структуру дошкільної освіти за його інваріантною і варіативною складовими.

Гра в дошкільному дитинстві є провідним типом діяльності. Провідною вважається та гра, що виникає як самодіяльність. Тому вважається, що генетичне завдання найповніше розв'язує сюжетно-рольова гра. [1].

Дошкільне дитинство — це унікальний період у психічному розвитку дитини. Психічний розвиток, як відомо, є процесом багатограним, що охоплює в своїй динаміці всі потенційні можливості та реальні прояви духовного світу людини: її особливості, здібності, довільну та емоційну сферу, пізнавальні процеси тощо. Джерело психічного розвитку дитини — це навколишній світ і людський досвід у їх нерозривній єдності. У процесі засвоєння дитиною суспільно-історичного досвіду й відбувається цей розвиток [3].

Навчання і виховання є внутрішньо необхідною і загальною формою психічного розвитку дитини. Навчання створює зону найближчого розвитку, тобто викликає до життя внутрішні процеси розвитку, спочатку можливі лише в сфері взаємовідносин дитини і дорослої людини. Зона найближчого розвитку дає змогу визначати його перспективу й тому має велике значення для діагностики психічного розвитку.

Під час переходу від раннього до дошкільного віку змінюється соціальна ситуація розвитку дитини. В дошкільному віці дитина вперше виходить за межі свого власного сімейного кола і встановлює в ідеальній формі стосунки із світом дорослих, активно засвоюючи норми людських взаємовідносин [3].

Посилюється активність дитини щодо інших людей. Вона визначається такими потребами: бути на висоті вимог дорослих; досягти визнання дорослого; бути таким самим, як дорослий. На основі цих потреб визначається власна внутрішня позиція дитини. Спілкування з дорослим стає контекстним. Діти розуміють, приймають позицію дорослого (тут діє мораль слухняності). Дорослий — це модель для наслідування: іде процес ідентифікації з дорослим, у тому числі статтеворольової [2].

У більшості дітей з ускладненим варіантом загального недорозвитку мовлення (за К. М. Мастюковою) можлива надмірна розгальмованість поведінки. Такі діти імпульсивні, іноді важко передбачити, що вони здатні зробити наступної хвилини. Гіпердинамічна дитина не пам'ятає образ, не тримає зла, хоча часто конфліктує а ровесниками й одразу мириться з ними. Виникають ситуації, коли дитина надмірно запальна, забіякувата, не по-дитячому агресивна, жорстока. Це буває внаслідок глибшого враження головного мозку та підвищеної судомної готовності.

У дітей з ускладненим видом загального недорозвитку мовлення може спостерігатися гіподинамічний синдром — слабка стимуляція активності головного мозку внаслідок пошкодження підкоркових структур головного мозку. Ознакою гіподинамічного синдрому є слабкі, в'ялі, гіпотонічні м'язи. Тому дитина малорухлива, часто має надлишкову вагу, незграбна, з недостатньо координованими рухами; руки рухаються ніби самі по собі, а під час ходіння нерухомо звисають уздовж тулуба, здається, ніби вони заважають дитині. Такий малюк уникає гри з дітьми, що пов'язано з незграбністю, неповороткістю. Про таких дітей кажуть, що вони "сплять на ходу", їх важко чимось зацікавити, спонукати щось робити, мисленнєві процеси сповільнені, їм важко вивчити вірш, запам'ятати казку.

Ігрова діяльність у дошкільному віці є провідною, бо в ній реалізуються провідні потреби дитини, її інтереси й задуми.

Гра розвивається в декількох напрямках:

- 1) Змінюються теми та сюжети дитячих ігор.
- 2) Розвивається їх зміст, від відтворення зовнішнього боку дії дитина переходить до відтворення внутрішньо смислового, до відтворення стосунків між дорослими, а далі рухається до ігор з правилами, де фіксуються вже особистісні досягнення. Ролі та правила тут тісно пов'язані: «якщо приймаю

роль, то маю приймати і правило». Цей перехід готує дошкільника до виділення мети діяльності та оцінки її результату [4].

У грі формується мотив «стати дорослим». Формується ієрархія мотивів, соціальні мотиви висувуються на перший план. У грі виникають і соціальні потреби. Дорослий — це той, хто виконує суспільне значущу діяльність, хто працює заради когось, турбується про когось. Норми стосунків розкриваються в грі через сюжет, вони стають зрозумілими та засвоюються завдяки ігровим взаєминам, а потім переносяться в реальне життя. Таким чином, дитина оволодіває сенсом людської діяльності. Усі ці мотиви мають значення з приходом дитини до школи [5].

Значення гри в розвитку дошкільника полягає в тому, що закладається фундамент для формування образу соціального світу, для професійної діяльності (як можливість брати на себе різні професійні ролі). В грі дитина вчиться можливостей стати лікарем, пілотом, водієм, учителем тощо.

Ігри, що відтворюють казки, дають змогу дітям обирати засоби своєї поведінки в найрізноманітніших ситуаціях.

Гра сприяє розвитку уяви. Вона дає можливість придумати, а потім реалізувати колективні та індивідуальні ігрові дії (вміння «бачити» ціле раніше від частин).

Важливим методом розвитку зв'язного мовлення дітей з вадами мови є дидактична гра. Вона забезпечує сприятливі умови для розв'язання педагогічних завдань з урахуванням можливостей дітей дошкільного віку. Для розвитку діалогічного мовлення, проводяться такі ігри, де мовна активність дітей займає основне місце [5].

Дидактичні ігри на описування проводяться після того, як діти вже навчилися розповідати на заняттях. Однією з умов проведення дидактичної гри є жвавість, певний ритм, активна участь усіх дітей. Якщо ж діти не вміють розповідати про предмети, гра може загубити свої цінні якості. В дидактичних іграх на описування можна закріплювати вміння дітей описувати предмети або картинку досить повно, послідовно, за суттєвими ознаками [3].

Дидактична гра чи мовленнєва гра, за вмілого керівництва з боку дорослих, здатна творити чудеса. Щоденно проводячи ігри з дітьми, ви переконаєтесь, що саме гра для них - найефективніший засіб навчання та виховання, коригування й розвитку мовлення, особистості в цілому. Продовжуйте активно шукати відповіді на проблемні питання, спілкуватися з дітьми українською мовою, розвивати пізнавальний інтерес, допитливість. Пам'ятайте, що процес навчання мовлення дитини не може ґрунтуватися на простих однозначних і готових рецептах [3]. Його кінцевий успіх багато в чому визначиться вашим творчим підходом до запропонованого матеріалу. Шановні вихователі, логопеди, батьки, не сподівайтесь на швидкий ефект у навчанні, адже діти тільки-но починають знайомитися з рідною мовою. Отже, від вас залежить майбутнє дітей. Ви маєте набратися терпіння, зацікавити дитину і, таким чином, включити її у цілеспрямовану роботу. Тільки у співпраці з дитиною ви зможете досягти бажаного.

Список літератури

1. Гвоздев А. Н. Вопросы изучения детской речи. / А. Н. Гвоздев. - СПб.: Детство-Пресс, 2007; М.: ТЦ Сфера, 2007. - 470 с.
2. Грибова О. Е. . Технология организации логопедического обследования. метод, пособие / О. Е. Грибова. — 3-е изд. - М.: Айрис-пресс: Айрис-пресс дидактика, 2005. — 90 с.
3. Катаева А. А., Стребелева Е. А. Дидактические игры в обучении дошкольников с отклонениями в развитии: Пособие для учителя. / А. А. Катаева, Е. А. Стребелева. - М.: Владос, 2004. - 224 с.
4. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника / О. Л. Кононко. — К.: СтилоС, 2000.
5. Савінова Н. В. Коригування мовлення дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності: автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.02 — теорія і методика навчання (українська мова) / Н. В. Савінова. Одеса, 2005.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ФІТОТЕРАПІЇ ПРИ ЛІКУВАННІ ОЖИРІННЯ

Крюкова Анна Ігорівна

к. фарм. наук
асистент кафедри аптечної технології ліків

Бавикіна Марина Лазарівна

к. фарм. наук
асистент кафедри аптечної технології ліків

Сафонова Тетяна Павлівна

студентка 5 курсу, група 4а,
факультет фармацевтичних технологій та менеджменту
Національного фармацевтичного університету,
місто Харків, Україна

Ожиріння – це клінічний діагноз, що характеризується відкладенням надлишкової жирової клітковини, а також включає в себе комплекс різних розладів обмінного, ендокринного та судинного характеру. Ожиріння є основним фактором ризику розвитку цілого ряду хвороб, зокрема діабет, серцево-судинні захворювання та рак [1]. В даний час проблема надлишкової маси й ожиріння, яка раніше вважалася характерною тільки для країн з високим рівнем доходу, набуває широкого поширення в країнах з низьким і середнім рівнем доходу, особливо в міських умовах [2].

Сучасний асортимент лікарських засобів, що використовуються при ожирінні, досить обмежений та представлений, в основному, синтетичними засобами (сібутрамін, флуоксетин, сертралін, орлістат, топірамаат та ін.). Однак, слід відмітити, що ці засоби слід застосовувати з обережністю, особливо у пацієнтів з кардіоваскулярними захворюваннями, через здатність погіршувати загальну клінічну картину [3]. У зв'язку з цим, значне поширення в наші дні, нарівні з офіційною медициною, набула фітотерапія.

Основними напрямками фітотерапії при лікуванні ожиріння є: зменшення апетиту, забезпечення гіпохолестеринемічної дії, стимулювання обміну речовин, створення відчуття об'ємного наповнення травного тракту. Умовно можна виділити п'ять груп лікарських рослин:

1) які знижують апетит: *бурі водорості (Phaeophyceae Wettst)*, *ламінарія японська (Laminaria japonica)*, *льон звичайний (Linum usitatissimum)*, *дягель лікарський (Angelica archangelica)*, *алтея лікарська (Althaea officinalis)*. Представлені рослини розбухають та утворюють слиз у шлунково-кишковому тракті, що призводить до швидкого формування відчуття насичення у людини;

2) які стимулюють обмінні процеси в організмі, проявляють сечогінні, потогінні, проносні та жовчогінні дії: *хвоц польовий (Equisetum arvense)*, *спорух звичайний (Polygonum aviculare)*, *брусниця звичайна (Vaccinium vitis idaea)*, *перстач прямостоячий (Potentilla erecta)*, *барбарис звичайний (Berberis vulgaris)*, *пижмо звичайне (Tanacetum vulgare)*, *крушина ламка (Frangula alnus)*, *жостір проносний (Rhamnus cathartica)*;

3) які проявляють антисклеротичну та гіполіпідемічну дії: *горицвіт весняний (Adonis vernalis)*, *діоскорея ніппонська (Dioscorea nipponica)*, *буркун лікарський (Melilotus officinalis)*, *ортосифон тичинковий (Orthosiphon stamineus)*, *горобина звичайна (Sorbus aucuparia)*;

4) які проявляють кардіотонічну та антигіпоксичну дії: *кропива собача (Leonurus cardiaca)*, *арніка гірська (Arnica montana)*, *валер'яна лікарська (Valeriana officinalis)*, *буркун лікарський (Melilotus officinalis)*, *конвалія звичайна (Convallaria majalis)*; *чай китайський (Thea sinensis)*, *часник городній (Allium sativum)*;

5) які проявляють гіпоглікемічну (цукрознижувальну) дію: *козлятник лікарський (Galega officinalis)*, *чорниця звичайна (Vaccinium myrtillus)*, *лопух великий (Arctium lappa)*, *квасоля звичайна (Phaseolus vulgaris)*, *цикорій звичайний (Cichorium intybus)*, *звіробій звичайний (Hypericum perforatum)*, *заманиха висока (Echinopanax elatus)*, *аралія висока (Aralia elata)* [4, 5].

Таким чином, наведені ЛР у вигляді монопрепаратів або у вигляді зборів можуть застосовуватися з метою профілактики та посилення ефективності лікування хворих з ожирінням. Отримані результати будуть використані у подальших дослідженнях з розробки складу зборів для лікування даної патології.

Список літератури.

1. Мельниченко Г. А., Романцова Т. И. Ожирение: эпидемиология, классификация, патогенез, клиническая симптоматика и диагностика / Дедов И. И, Мельниченко Г. А. (ред.) Ожирение. Этиология, патогенез, клинические аспекты: Руководство для врачей. М.: МИА, 2004. С. 16–42.
2. Паньків В.І. Ожиріння як медико-соціальна проблема / В.І. Паньків // Практична ангіологія, 2006. – 4 (5). – С. 23–31.
3. Державний реєстр лікарських засобів України 2020 рік. URL: <http://www.drlz.kiev.ua/> (дата звернення: 26.10.2020).
4. Лікарські рослини і фітотерапія (фітотерапевтична рецептура): навч. посіб. / Л.В. Бензель, Р.Є. Дармограй, П.В.Олійник, Л.І. Бензель. – К.: ВСВ «Медицина», 2010. – 400 с. 10.
5. Сучасна фітотерапія: навч. посіб. / С. В. Гарна та ін. Харків: «Друкарня Мадрид», 2016. 580 с.

CARACTÉRISTIQUES COGNITIVES DES TEXTES CHIMIQUES ET PHARMACEUTIQUES

Bondar Lesia,

PhD en pédagogie, maître de conférences,
professeur associé au département de théorie, pratique et traduction du français,
Université nationale technique d'Ukraine "Institut polytechnique de Kyïv Igor
Sykorsky"

Nikon Viktoriia,

Étudiante de la faculté pharmaceutique,
Université médicale de Kyïv

Lors de l'apprentissage de la traduction des textes chimiques et pharmaceutiques il est nécessaire de connaître la nature de leurs caractéristiques cognitives. A titre d'exemple, analysons les notices qui possèdent certaines macrostructures déterminant leur contenu thématique. Ces types de discours ont une structure schématique prononcée. Selon Van Dijk, de telles structures peuvent être appelées des superstructures. Les cinq cadres de base (subjectif, actionnel, possessif, taxonomique, comparatif) sont combinés en un cadre conceptuel (réseau).

De telles caractéristiques typiques des notices sont déterminées par les chercheurs: 1) leur fonctionnement en tant que textes d'accompagnement (auxiliaires) de médicaments caractérisés par leur fonction utilitaire; 2) la disponibilité des informations qui sont destinées à la fois au médecin spécialiste et au patient; 3) la nature hybride du plan d'expression, causée par la combinaison de structures verbales, de formules chimiques, de tableaux, et de graphiques; 4) un caractère explicite qui détermine leur similitude avec les textes encyclopédiques et permet un large fonctionnement hors du discours professionnel purement médical. Le système "l'instruction au sujet du médicament le patient" comporte au moins quatre composantes liées à une relation d'interaction: "l'instruction – le corps – le médicament – le destinataire du message". Il est évident que le fonctionnement stable de l'ensemble du système nécessite un réglage optimal de toutes les propriétés de ces éléments qui interagissent. Considérons les relations entre les composantes du système par paires. Ce sont les relations "l'instruction – l'organisme", "l'instruction – le médicament", "l'instruction – le destinataire du message".

La relation «l'instruction – l'organisme» produit des effets sémantiques suivants: premièrement, le contenu des instructions doit contenir des informations sur la nature de l'effet du médicament non seulement sur un élément précis du système corporel, mais également sur les éléments qui y sont liés d'une manière ou d'une autre. Un dysfonctionnement peut affecter plusieurs éléments du système. Chacun d'eux est soumis à une correction par les différents médicaments. Toute distorsion dans la

traduction aurait des conséquences désastreuses pour le corps du patient. Le système affecté par le médicament n'est pas complètement stable, il change surtout sous l'influence du temps, et l'effet du médicament dépend de l'état dans lequel il se trouve actuellement. Les changements dans le système sont continus, mais il y a certaines périodes pendant lesquelles son état est relativement stable. Cela implique que l'instruction doit contenir des indications sur les effets du médicament dans des périodes distinctes de fonctionnement du système (cycle quotidien, cycle annuel).

Analysons maintenant la relation "le destinataire du message – l'instruction". Tout d'abord, l'instruction en tant que description d'un objet destiné à être utilisé par l'ensemble de la société doit être facilement accessible par tout destinataire. Par conséquent, il existe les exigences suivantes: la composition lexicale de la notice doit correspondre au thésaurus du membre statistique moyen de la société; la tâche de la notice est d'influencer le système de connaissances du destinataire afin d'éliminer la méfiance. La notice en tant que type du discours a une structure schématique ou, en d'autres termes, une superstructure particulière, qui comprend généralement des points ou des sections spécifiques. Mais, il peut manquer certaines sections selon l'espèce du médicament.

La notice pharmacologique, en tant que type de texte scientifique, est caractérisée par une fonction utilitaire et contient des informations destinées à la fois au médecin spécialiste et au patient. Elle a un plan d'expression de nature hybride, combinant des structures verbales avec des formules chimiques, des tableaux, et des graphiques; grâce à son caractère explicite, elle offre une large gamme d'explications au-delà du texte professionnel purement médical. En général, le système "les instructions au sujet du médicament – le patient" se compose de quatre composantes, liées les unes aux autres par des relations sémantiques "l'instruction – l'organisme – le médicament – le destinataire du message". C'est la nature de la relation entre les éléments de ce système qui influence la présence / l'absence de toute information particulière dans l'instruction.

Dans l'aspect cognitif, la notice a une structure standard, à savoir quatre zones d'information. Les textes étudiés contiennent de 11 à 14 blocs, c'est-à-dire qu'en fonction du médicament, les sections des notices sont telles que le groupe pharmacothérapeutique, la pharmacocinétique, l'interaction avec d'autres médicaments peuvent être absentes. Le texte à l'étude est hétérogène tant en termes de caractéristiques cognitives que de complexité de sa reproduction lors de la traduction.

Bibliographie:

1. Coirier A. Psycholinguistique textuelle / Coirier A., D. Gaonach D., Passerault J.-M. P.: ARMAND COLIN, 1996. 297 p
2. Fuchs C., Le Goffic P. Les linguistiques contemporaines: repères théoriques / C.Fuchs, P. Le Goffic. P.: HACHETTE, 2000. 157 p

CONTENU INFORMATIF DES TEXTES SCIENTIFIQUES: CONCEPT ET SES COMPOSANTES

Choumtchenko Tina,

professeur au département de théorie, pratique et traduction du français,
Université nationale technique d'Ukraine "Institut polytechnique de Kyïv Igor
Sykorsky"

Avant d'examiner le caractère informatif des communications scientifiques, y compris chimiques, il faut s'attarder directement sur le concept d'informativité et ses composantes .

Il est connu que le but principal de la création de tout texte, et notamment scientifique et technique, est de communiquer des informations . Cela signifie que tout texte contient de l'information. La quantité d'informations détermine la richesse informative du texte. Cependant, la plus précieuse est l' information distincte qui a une valeur pratique . La mesure des qualités informatives du texte peut augmenter ou diminuer. L'information est réduite si l'information est répétée et au contraire, augmentée si le texte contient autant d'informations distinctes que possible. Il convient de noter que le plan du contenu textuel est un tout sémantique, dont les éléments sont les implémentations vocales des significations linguistiques (lexicales et grammaticales) qui interagissent. Le contenu de l'ensemble du texte, est interprété comme une information transmise par l'auteur et perçue par le lecteur (destinataire), selon le contexte et la situation, en tenant compte de l'expérience et des connaissances de l'auteur et de celui qui lit.

Un grand nombre de savant proposent de considérer le contenu informatif du texte non pas comme la quantité absolue d'informations dans le texte (c'est-à-dire sa saturation informationnelle totale), mais comme cette information qui deviendra la possession du destinataire. En d'autres termes, le caractère informatif est la quantité d'informations reçues par le destinataire à la suite de la lecture du texte et est plus une caractéristique du destinataire que du texte.

Une autre vision du contenu informatif est exprimée par N.V. Chepeleva. Selon elle, le contenu informatif d'un texte est sa capacité à véhiculer n'importe quel message. L'auteur identifie les types d'informations suivants: cognitif; réflexif; réglementaire. *Les informations cognitives* comprennent des éléments factuels et théoriques. Il contient des messages sur des faits, des événements, des déclarations théoriques, intégrés dans le texte de son auteur. *L'information réflexive*, à son tour, consiste en une couche conceptuelle, dont le but est d'informer le destinataire de la compréhension de l'auteur de la relation entre les phénomènes, les faits, les pensées, qui sont présentés dans le plan d'information cognitive. En outre, les informations réfléchissantes comprennent une couche expressive qui exprime l'attitude de l'auteur à l'égard de celles-ci ou d'autres dispositions énoncées dans le texte et leur évaluation . Cela devrait inclure des informations d'index qui pointent vers certaines caractéristiques de l'auteur, le rôle qu'il joue dans ce texte.

Autrement dit, les informations d'index concernent l'auteur du texte, qu'il se soit fixé ou non cette tâche. Le plan d'information réflexif contrairement au cognitif, ne peut pas toujours être explicitement exprimé au moyen du texte verbal. Souvent, l'objectivation de telles informations nécessite un effort considérable de la part du destinataire, un travail mental complexe. Cependant, s'il néglige ces informations, le résultat de la compréhension est généralement faible.

Les informations réglementaires ont pour fonction principale de gérer la perception et la compréhension du texte. De plus, la présence d'informations réglementaires dans le texte permet au destinataire de structurer le message, d'établir des liens entre l'individu et des extraits du texte, d'émettre des hypothèses sur le développement de nouveaux contenus. La dernière fonction de l'information réglementaire est d'augmenter l'intérêt pour le texte et le support jusqu'à un certain niveau pendant toute la période d'interaction avec le message.

Notons que les plans réflexifs et réglementaires ne contiennent pas d'information cognitive nouvelle et peuvent paraître un peu superflus. Le contenu principal du texte se reflète dans le plan cognitif du texte. Cependant, les plans réflexifs et réglementaires augmentent la lisibilité du message. Cela permet au destinataire de comprendre de nouvelles informations. Le premier plan d'information est représenté par le texte lui-même et son contenu sémantique, le deuxième par l'auteur et le troisième par le destinataire, dont les rôles sont programmés dans la structure des travaux scientifiques et techniques. Et, si l'information cognitive peut être présentée comme une expression de l'essence symbolique du texte, la réflexive et la régulatrice peuvent l'être comme l'expression de l'essence sémantique. En d'autres mots, un texte dépourvu des deux dernières couches d'informations n'a pas de sens. Les textes chimiques et pharmacologiques, comme tous les textes scientifiques, sont informatifs. Après tout, la tâche principale de la communication scientifique est le transfert de certaines nouvelles informations au destinataire.

Bibliographie:

1. Bondar L.V. Complexe des exercices dédiés à l'apprentissage des futurs philologues de la traduction écrite des notices françaises en ukrainien / Іноземні мови, Іноземні мови : наук.-метод. журнал . – Київ: КНЛУ , 2017. № 2 (90). С.39 –43
2. Fuchs C., Le Goffic P. Les linguistiques contemporaines: repères théoriques / C.Fuchs, P.Le Goffic -P.: HACHETTE , 2000. - 157 p.

LA CONNAISSANCE DE PLUSIEURS LANGUES ÉTRANGÈRES EST LA CLÉ DU SUCCÈS D'UN SPÉCIALISTE DE L'ESPACE MULTICULTUREL DU XXIE SIÈCLE.

Davidenko Nataliia

maître assistant

Volodymyr Dahl Université nationale de l'Ukraine de l'Est

Nous vivons au 21e siècle, le siècle des voyages internationaux et de la mondialisation. Aujourd'hui, il y a environ deux cents pays dans le monde avec un grand nombre de langues et de cultures. Mais les plus courants sont l'anglais, le français, l'espagnol, le russe, le portugais, le polonais et l'arabe. Il est à noter que les langues étrangères sont l'un des facteurs les plus importants du développement de la communication internationale. Toutes ces langues, à l'exception de l'arabe, sont les principales langues d'Europe et l'anglais, le français et le russe sont les principales langues européennes des Nations Unies.

À l'heure actuelle le volume de l'information scientifique et technique d'échange s'accroît; les programmes internationaux pour améliorer le système de transport sont effectués; les étudiants sont de plus en plus impliqués dans des conférences scientifiques internationales et réunions, programmes d'échange d'expérience et de la formation des spécialistes. Cela augmente ainsi le rôle de la motivation pour l'apprentissage d'une langue étrangère.

L'enseignement de la langue étrangère a son histoire riche. Des accents sur des aspects de la langue sont évolués constamment. À divers moments le plus d'attention a été accordée aux grammaire, traduction, lecture, audiotion. Actuellement, la fonction d'apprentissage de la langue étrangère est l'accent mis sur la maîtrise des compétences linguistiques et de communication. C'est parce que la nécessité pour les spécialistes avec les connaissances et les compétences de communication professionnelle devient autant plus pertinente dans le milieu d'affaires de la société moderne.

Voilà pourquoi la principale tâche de l'enseignant est la capacité de transmettre aux étudiants de tous ces aspects de la motivation, qui aurait pu les convaincre que la connaissance d'une langue étrangère est un des indicateurs de compétences de haut niveau professionnel. L'intérêt de cette étude est que l'adhésion de l'Ukraine à l'Union européenne est impossible sans une réforme sérieuse de la formation en langues étrangères. La réforme du système de formation des spécialistes connaissant les langues étrangères se déroule en collaboration avec les principales universités d'Ukraine et de pays étrangers, des centres culturels et éducatifs d'Allemagne, de Chine, de Grande-Bretagne, de France, des États-Unis, de Belgique et d'Afrique du Sud. Il est nécessaire de former une personne à la vie dans un environnement mondialisé, où se produisent des changements dynamiques importants et un impact significatif sur la personnalité.[2]. Conformément aux dispositions de la Convention de Bologne et des Recommandations Européennes sur l'enseignement des langues, dans l'espace éducatif

européen, la compétence pluraliste des spécialistes, qui requiert plusieurs langues étrangères, devrait augmenter.

La politique des pays européens dans le domaine des langues étrangères vise à encourager la coopération linguistique et culturelle des pays participants afin de parvenir à une plus grande cohésion de la communauté européenne. Le besoin croissant des citoyens de communiquer dans une Europe multinationale, malgré les différences culturelles et linguistiques, nécessite un soutien organisé et financé à long terme des autorités compétentes à tous les niveaux de l'enseignement. [3.]

Le but de l'enseignement d'une langue étrangère dans l'enseignement supérieur est de maîtriser une langue étrangère comme moyen de communication et d'acquérir des compétences en langues étrangères orientées professionnellement pour une professionnalisation réussie. Le principal sujet de communication est une personne qui interagit avec d'autres personnes pour assurer leur subsistance. 70% du temps d'une personne est consacré à la communication. Sans une communication efficace, de nombreux processus de production s'arrêteraient. Les systèmes de relations humaines sont médiatisés par la culture, qui détermine la nature et l'efficacité de la communication humaine.

La communication interculturelle est un attribut de la vie socioculturelle de la société, dans l'espace social duquel il y a interaction avec les sous-systèmes de la culture (au sein d'une culture), entre différentes cultures, dans les dimensions spatiales et temporelles, et entre les médias au niveau de la culture et de la communication interculturelle. La communication interculturelle se développe sur la base du dialogue interculturel. Il convient de noter que le terme «communication interculturelle» correspond dans une certaine mesure au concept de «dialogue des cultures».

Les contacts interlinguistiques créent un terrain fertile pour l'interpénétration des cultures et, par conséquent, stimulent le développement de chacune d'elles. Le dialogue des cultures est un besoin d'interaction, d'enrichissement mutuel, qui suppose une compréhension mutuelle, et donc une identité. La nécessité d'un dialogue avec la culture est une condition de l'autoconservation humaine. La communication interculturelle est un acte important car elle implique de surmonter la distance culturelle entre les communicateurs et vise à assurer leur compréhension. Il brise la barrière interlangue et interculturelle. Ainsi, le spécialiste est en fait un médiateur dans le dialogue des cultures. Les problèmes liés à l'éducation axée sur les compétences sont étudiés par des organisations internationales renommées: UNESCO, Conseil de l'Europe, Organisation européenne de coopération et de développement, Département international des normes, etc. Le Symposium du Conseil de l'Europe "Compétences clés pour l'Europe" a identifié la liste indicative suivante de compétences clés: étudier, rechercher, réfléchir, collaborer, s'attaquer, s'adapter. Cette liste est la position de base pour un spécialiste du polylingue dans un pays ou une région en particulier. La disposition des étudiants à étudier une langue étrangère dans la spécialité est caractérisée par un système de capacités personnelles, à savoir: la capacité à s'améliorer les langues étrangères, la compréhension des coutumes et des cultures d'autres pays, la capacité de communiquer avec des professionnels étrangers en personne, sans traducteur, la capacité de continuer à étudier à l'étranger langues en pratique, communiquer avec des collègues étrangers. Compétence fonctionnelle

(professionnelle) est caractérisée par des connaissances professionnelles et la capacité de les mettre en œuvre. Les exigences en matière de compétence professionnelle dépendent largement du niveau de gestion et de la nature du poste. Aujourd'hui, le rôle des connaissances et des compétences méthodologiques et sociales, les compétences en communication, le leadership des employés, la capacité de percevoir et d'interpréter les informations augmente.

L'analyse de l'expérience des systèmes éducatifs dans de nombreux pays montre que l'un des moyens de mettre à jour le contenu de l'éducation, de l'harmoniser avec les besoins d'intégration dans l'espace éducatif mondial, est de centrer les programmes sur l'approche par compétences. Dans le monde d'aujourd'hui, un spécialiste performant, doit certainement avoir au moins deux langues étrangères. Le chercheur Y.Y Solodovnikova convainc que l'amélioration du spécialiste de la formation professionnelle est une ressource personnelle complexe, offrant la possibilité d'une interaction efficace dans le processus d'utilisation d'une langue étrangère comme moyen de résoudre des tâches professionnelles.[4]. La disposition des étudiants à étudier une langue étrangère par profession est caractérisée par un système de capacités de personnalité, à savoir: la capacité à maîtriser soi-même les compétences en langues étrangères, la compréhension des coutumes et des cultures d'autres pays, la capacité de communiquer personnellement avec des spécialistes étrangers, sans un traducteur, la capacité de continuer à utiliser, les langues en pratique, la communication avec des collègues étrangers. La mondialisation et le développement d'Internet ont contribué à la communication interculturelle. Une attention particulière est accordée au développement des technologies de la communication et de l'information et à leur large application au secteur du tourisme pour parcourir le monde et aider les gens à se comprendre.

La connaissance de plusieurs langues étrangères devient encore plus importante. En fait, le développement d'une seconde langue étrangère par une personne présente un certain nombre de caractéristiques dont il faut tenir compte dans le processus de son enseignement aux étudiants.

1) Une personne apprenant une deuxième langue étrangère a déjà une expérience de la maîtrise d'une nouvelle langue. Ce n'est plus une nouvelle activité pour elle.

2) Il existe de nombreux mots racines communs et des principes similaires de fonctionnement de la grammaire dans les langues européennes, beaucoup peuvent être mémorisés par analogie avec la première langue étrangère. Cela réduit considérablement le temps passé et augmente l'efficacité de l'apprentissage d'une langue seconde.

3) En apprenant avec succès la première langue étrangère, on ressent l'avantage pratique de la posséder, ce qui affecte positivement la motivation à apprendre la seconde.

Il ne fait aucun doute que tous ces arguments sont valables, et la plupart des étudiants de langue non maternelle n'étudient qu'une seule langue étrangère (l'anglais). [1].

Apprendre une langue étrangère est avant tout un travail. Le processus peut être fascinant et intéressant, mais vous devez toujours travailler et mémoriser une énorme quantité d'informations. Mais les résultats en valent la peine. La connaissance d'une

autre langue vous permet d'élargir les frontières de votre propre monde. Il devient plus grand et plus lumineux, plus multiforme et intéressant.

La connaissance des langues étrangères rend également le monde intérieur d'une personne plus riche et plus multiforme. À cet égard, Federico Fellini a déclaré qu'une autre langue est une vision différente de la vie. Les langues étrangères vous permettent d'apprécier la lecture de livres et les journaux dans l'original, ainsi que de comprendre des films et des chansons étrangers sans traduction. Enfin, il offre la possibilité de communiquer avec des représentants d'autres cultures sans la médiation d'un interprète, ce qui est particulièrement important à une époque de développement rapide de la technologie des télécommunications.

Littérature:

1. Baryshnikov N.V. Méthodologie d'enseignement d'une deuxième langue étrangère à l'école / N.V. Baryshnikov. - Moscou: Education, 2003. -- 159 p.

2. Conseil de l'Europe. Des références européennes pour les langues : apprendre, enseigner, évaluer. Disponible à : <http://docplayer.net/16490-Common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching-assessment.htm>

3. English for Specific Purposes (ESP) National Curriculum for Universities.- Kyiv, Lensvit, 2005.-119p.

4. Solodovnikova Y.Y. Formation d'une compétence communicative en langue étrangère comme condition d'un spécialiste de la formation améliorée. - Koursk, 2009. - 28p.

ОСОБЕННОСТИ ЖАНРОВОЙ СПЕЦИФИКИ «АВТОБИОГРАФИИ» И.С. ШМЕЛЁВА

Filat Tetiana

Doctor of Philology, Professor,

Language training department

SE «Dnipropetrovsk medical academy of NM of Ukraine»

Автобиографизм многих произведений И.С. Шмелёва давно признан, а «Лето Господне» (1927-1931, 1934-1944) получило статус репрезентативного произведения русской автобиографической прозы в монографии Н.А. Николиной [1, 22-23, 59, 185-189, 304, 329, 346, 360, 385, 390, 396]. Однако не все шмелёвские произведения, содержащие элементы автобиографической поэтики, изучены в равной степени. Сюда относится и «Автобиография» (1913), к которой специалисты обращаются главным образом как к источнику документальных сведений о жизни и творчестве писателя. В сборнике «Светлая страница» (1995) [2] «Автобиография» помещена автономно, между предисловием и шмелёвскими произведениями, сгруппированными под «крышей» указанного заглавия. Такое её местоположение в известной мере оправдано, хотя специально не мотивировано составителем А.П. Черниковым. «Автобиография» занимает промежуточное место между «первичным», по М.М. Бахтину, речевым жанром – документально-деловой автобиографией, т.е. содержит «обязательные для него формы высказывания» [3, 259-260], и «вторичным» – литературной автобиографией. И поэтому может быть отнесена к жанрам «третьего ряда», одним из репрезентов которого, как считает Е.Ю. Геймбух, является «литературная автобиография» [4, 24]. Исследовательница совершенно справедливо считает, что при изучении формально-структурной стороны такого жанрового феномена необходимо анализировать принципы использования, характер включения в текст элементов «первичных» и «вторичных» жанров [4, 25].

Шмелёвская «Автобиография» преобразует в своей структуре жанр-прототип, сохраняя многие свойства «первичного» жанра: публицистичность, документальность. Этот жанр предполагает «доверие» читателя к слову автора, временную дистанцию, самоинформацию, двойное «я» – «сегодняшнее», рассказывающее о своём «я» в прошлом. Связь с «первичным» жанром «Автобиографии», где предстаёт базовая для жанра коммуникативная ситуация – наррация автора о своей жизни, адресованная читателю, – особенно заметна при сравнении её с рассказом «Как я стал писателем», написанным Шмелевым в 1929-1930 годах, объём которого не только в два раза больше, хотя охватывает тот же темпоральный промежуток, раскрывает ту же проблему, что и «Автобиография», но воплощает её иначе. В рассказе подробно, с частым упоминанием (чего нет в произведении 1913 года, где доминирует другой генетический источник жанра – «исповедь») одного из ключевых вербальных

жанровых «сигналов», выделенных Н.А. Николиной [1, 16,39], – слова «помню» [2, 382, 385, 388, 391, 392], даётся воспоминание о детстве, учёбе, первых писательских опытах автора. В этом рассказе воспроизводится, стилизуется детское восприятие мира, чего нет в «Автобиографии», но что широко предстанет в «Богомолье» и «Лете Господнем» и что типично для автобиографической прозы о детстве [1, 193]. В шмелёвской «Автобиографии» нет развёрнутых картин, сцен, портретов, эмоциональности, наполняющих прозометрическую наррацию автобиографического художественного рассказа «Как я стал писателем». В нём доминирует психологический аспект и размыта дистанция между «я» создателя рассказа и его «я» в прошлом как объектом повествования. Всё это свидетельствует о значительно большем отдалении рассказа Шмелёва от «первичного» жанра, чем «Автобиографии», хотя и её нельзя сводить только к нему: пространное обсуждение-описание «двора» детства, аналитическая оценка событий прошлого, саморефлексия и постоянное стремление самоопределения повествователя-автора как писателя сближают её со «вторичным» жанром, позволяя относить к жанру «третьего ряда».

«Автобиография» была написана, как установил А.П. Черников [1, 133], в мае 1913 года. Писатель откликнулся на просьбу видного русского литературоведа, представителя «биографической школы» С.А. Венгерова, которая последовала после успеха таких шмелёвских произведений, как «Гражданин Уклейкин» (1907) и «Человек из ресторана» (1911), принёсших ему писательскую известность. Но думается, что помимо внешнего повода – просьбы С.А. Венгерова – у Шмелёва возникла внутренняя потребность писательского самопознания, саморефлексии, самоопределения и самопрезентации, которые присущи литературной автобиографии как авторефлексивному жанру, что убедительно раскрыто в книге Н.А. Николиной [1, 227]. Её появление в творчестве Шмелёва было подготовлено тем общим, характерным для писателя страстным и настойчивым стремлением рефлексивно-аналитически постигать феномены действительности, каким отмечена и ранняя, и поздняя его проза. «К автобиографическому произведению, – пишет Н.А. Николина, – обращается только такая личность, которая знает, что она собой представляет и чем желает быть, которая выходит за пределы простой единичности и осознаёт это» [1, 226]. И это замечание всецело подходит к Шмелёву как создателю «Автобиографии». Она появилась после признания рядом видных литературоведов (Горький, Альбов, Короленко и др.) его зрелым писателем, как бы дающего ему право презентации читателям своего «я» как признанного писателя. «Задача автобиографической прозы, – писал М.М. Бахтин, – воссоздавать «не только мир своего прошлого в свете настоящего зримого сознания и понимания, обогащённого временной перспективой, но и в свете прошлого сознания и понимания этого мира» [3, 398]. Автобиография всегда содержит «два начала», как верно считает Н.А. Кожина: «*внешнее* – обращение вовне», представляющее произведение в «литературном и культурно-историческом мире», и «*внутреннее* – обращение к тексту» [5, 168]. Между ними у Шмелёва возникает некое противоречие: во внешней адресации, данной заглавием, даётся сигнал о

«жизнеописательном» жанре, а во «внутренней», выявляемой в тексте, предстаёт лишь аспект темы «как и почему я стал писателем», которая реализует концепцию писателя у Шмелёва, вербально данную в тексте: «Писатель – это величайшее, что есть на земле и в людях» [2, 38], – и тем самым объясняется преобладание аспекта самохарактеристики автора в этой социально-профессиональной роли. Заглавие «Автобиография» прямо определяет жанр, как и у В.Ф.Одоевского, И.С. Тургенева, И.А. Гончарова, В.М. Гаршина, П.И. Мельникова-Печерского и др. «Автобиография» И.С. Шмелёва представляет собой жанровую конструкцию, не только опирающуюся на элементы поэтики «первичного речевого жанра» и жанра «вторичного, литературного», но и изменяющую их, объединяя в новой комбинаторике. Это рождает особую авторскую модификацию жанра, где центральной проявляется интенция дать свою биографию *писателя*, а не представить весь комплекс «себя» как многогранной личности в разнообразной житейской событийности. Такое шмелёвское восприятие жанра и его преобразование, глубоко субъективное, личностное, связанное, как представляется, с реалистически-импрессионистической спецификой жанрового мышления, нацелено на описание и осознание – через своё видение – не всей биографии, а лишь своего индивидуального пути к социальной профессии писателя в реалистической манере правдивого и «документального» изложения. И эта интенция и её воплощение выделяют «Автобиографию» Шмелёва в ряду русской писательской автобиографии. Неслучайно, отказываясь от традиции приводить в автобиографии даты рождения и других событий, Шмелёв называет лишь одну памятную дату – август 1905 года [1, 41], когда к нему пришло окончательное решение стать писателем. Её появление в тексте подчёркивает значимость биографического события, по сути – «рождение писателя», отвечая шмелёвскому замыслу создать «Автобиографию» как автобиографию *писателя*. О том, что в «Автобиографии» преобладает информация о себе как писателе свидетельствует и количественное соотношение строк произведения: из общего числа – 293 строки – теме становления писателя отводится 201 строка, а из них влиянию «нашего двора» посвящено 60 строк, книгам – 56, пересказу своего рассказа «Городовой Семён» – 32 строки, рассказу неудачного собственника издания путевых очерков «На скалах Валаама» – 10, роли жизненных наблюдений во время службы во Владимире – 10, 23 строки представляют рассказ об обстоятельствах написания рассказа «К солнцу», опубликованного в известном журнале, что повлияло, по признанию Шмелёва, на его судьбоносное решение стать писателем. В этом семантическом слое произведения отчётливо проступает оценочная эмоциональность, художественно-эмоциональный склад шмелёвской мысли, акцентируется поэтика «вторичного» жанра – литературной биографии. Всего 90 строк уделено информации о предках, учёбе в гимназии, службе в армии, женитьбе, службе адвокатом, где присутствует официально-деловой стиль, присущий «первичному» жанру. Под пером И. Шмелёва литературная биография обретает облик собственно «писательской автобиографии» как модификации жанра «третьего ряда».

Если воспользоваться перечнем четырёх типов автобиографических произведений, представленных у Н.А. Николиной [1, 12], то «Автобиографию» И.С. Шмелёва нельзя безоговорочно отнести ни к одному из них: произведение писателя сочетает в себе черты жанра «первичного», «собственно автобиографии», номинируемого Н.А. Николиной [1, 12] как вариант текста, обладающего, по мысли Ю.М. Лотмана, чертами «публичности» и «документальности» [6,109], и «вторичного», тяготеющего к беллетризованной форме («третий тип», по Н.А. Николиной). Возникает автобиография творческой личности в профессиональном аспекте – вариант, не попавший в классификацию Н.А. Николиной. И как раз в этом проступает жанровое новаторство писателя, создавшего особую модификацию жанра «третьего ряда». При этом И. Шмелёв, как отмечалось, своеобразно комбинирует элементы поэтики и «первичной», и «вторичной» автобиографии. «Первичному» жанру, как полагают, присущи документальность, краткость, формализованность, официально-деловой стиль [1, 12]. Добавим: прошедшее время, линейно-хронологическая схема изложения событий, гомодиегетическое (от первого лица) повествование, саморепрезентация, информация о роде, семье, детстве, учёбе, службе. И. Шмелёв следует «документальности» (именно эту сторону его «Автобиографии» воспринимают и используют шмелеведы), линейной последовательности изложения прошедших событий, форме наррации и «краткости» изложения – основным составляющим схемы жанровой модели [1, 396]. Он предельно лапидарно, сохраняя незэмоциональность официально-делового стиля, который пронизывает, например, «Автобиографию» И.С. Тургенева [1, 396], информирует о своём роде (по отцовской линии), детстве, учёбе, службе (в армии и на чиновничьем поприще), но избегает упомянуть о годе рождения, не приводит жизненно важных биографических дат (как отмечалось, кроме одной – август 1905 года, когда пришло окончательное решение стать писателем). Вся эта биографическая информация даётся бегло, сухо, кратко, ибо она отодвинута на задний план наррации, не относится к центральной теме «Автобиографии» - истории становления писателя Шмелёва. Деловая краткость, характерная для «первичного» речевого жанра, концептуально важна для шмелёвского произведения.

Темпоральность в автобиографической прозе всегда ретроспективна, представляя прошлое, «былое», но у Шмелёва она лишена исторического детерминизма, «исторического самоопределения», как в «Былом и думах» Герцена [7, 77], хотя для И.Ильина жизнь и творчество И. Шмелёва неразрывно связаны с историей России [8, 139]. Правда, в шмелёвской «Автобиографии» есть косвенная датировка через собственные имена писателей-современников – Горького, Короленко, Альбова [2, 41] – и названия журналов – «Русское обозрение», «Новое слово» [2, 40], «Детское чтение» [2, 41], что свидетельствует о том, что адресатом произведения являются современники, а Шмелёв полагает самодостаточность самого своего личностного биографического времени в «Автобиографии», что тоже сближает её с «первичным» жанром. Использует Шмелёв и такую черту автобиографического жанра, как открытый финал,

незамкнутость своего жизнеописания [1, 276], обрывая его на информации, которая для авторского замысла *логически* финальна: известные литераторы – Альбов, Короленко, Горький – признают в нём писателя [2, 41], тем самым одобряют его выбор жизненного пути, который является, как уже отмечалось, центральной темой «Автобиографии» Шмелёва.

Фрагментарность в композиции автобиографического текста [1, 397] несомненно ощутима и в этом произведении, так как речь идёт о традиционных вехах жизненного пути автора-нарратора, которые в жанре «третьего ряда» совпадают (детство, учёба, служба, первое произведение, произведение, принёсшее успех, окончательный выбор профессии). «Автобиография» Шмелёва, как и всякая автобиография, представляет собой «воспоминание», однако оно подчинено общему линейно-хронологическому движению жизни, поэтому фрагменты не обособлены друг от друга, не создают эффекта «художественных миниатюр», по терминологии М.Н. Дарвина [9, 451], а логически следуют друг за другом, создавая последовательную цепь событий.

Таким образом, в «Автобиографии», сочетающей традиции и новаторство, помимо общей тенденции развития жанра русской автобиографии по линии, всё более отдаляющей его от «первичного» жанра и полноты «жизнеописания», сужения «автобиографического поля», проступает и особенность шмелёвского жанрового мышления, связанная, с одной стороны, с импрессионистической свободой субъективной трансформации «типового» жанра автобиографии, а с другой – с реалистической традицией русской литературы давать в автобиографии правдивый самоанализ в линейно-хронологической и причинной последовательности событий – духовных и внешних – повествующего авторского «я». В его произведении не только проступает индивидуально-творческая комбинаторика компонентов жанров «первичного» и «вторичного», но и нарушение, смешение их традиционных моделей, объективная реанимация ряда генетических основ жанра (публичная исповедальность, высокое профессиональное самосознание, эстетическая значимость самоанализа личности). Субъективная «самодостаточность» презентации «я» автора-повествователя, восходящая к генетическим истокам жанра, актуализируется в шмелёвской интенции концептуально представлять в автобиографии центрируемое в своей личности «ядро» - творческую личность писателя, данную в конспективно-кратких этапах её становления в рамках этой профессиональной ипостаси. И в этом – художественное своеобразие «Автобиографии» Шмелёва как сугубо писательской автобиографии, особого варианта произведения «третьего ряда», чей жанровый облик сформирован реалистически-импрессионистическим мышлением писателя.

Список литературы.

1. Николина Н.А. Поэтика русской автобиографической прозы. – М., 2002.
2. И. Шмелёв. Светлая страница. – Калуга, 1995.
3. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. – М., 1979.

4. Геймбух Е.Ю. Лирическая прозаическая миниатюра в системе родов и жанров (лингвистический аспект). – М., 2004.
5. Кожина Н.А. Заглавие художественного произведения: антология, функции, параметры типологии // Проблемы структурной лингвистики. – М., 1988.
6. Лотман Ю.М. Литературная биография в историко-культурном контексте (к типологическому соотношению текста и личности автора) // Литература и публицистика. Проблема взаимодействия. – Тарту, 1986.
7. Шмелёв И.С. Душа Родины: Сб. статей 1924 – 1950 гг. – Париж, 1967.
8. Ильин И.А. Одинокий художник. Статьи. Речи. Лекции. – М., 1993.
9. Дарвин М.Н. Фрагмент // Введение в литературоведение. – М., 1999.

KLASSIFIKATIONEN DER DIPHTHONGE IM DEUTSCHEN

Hlushchenko Olena,
PhD, Assistant Professor
Odesa National Maritime University

In der modernen Linguistik gibt es noch viele ungelöste Probleme und eines der ist mit den Diphthongen verbunden. Darum muss es geklärt werden, ob sie eigene Sprachlaute oder Zusammensetzungen aus Monophthongen sind.

Seit langem hat man auch diskutiert, ob die deutschen Diphthonge als ein einziges Phonem oder als Verbindung zweier Phoneme zu werten sind.

Es gibt in der wissenschaftlichen Literatur mehrere Klassen von Diphthongen zu unterscheiden. Die Hauptklassen sind folgende:

- „schließende“ Diphthonge /a_ɪ/;
- „steigende“ /i_ɑ/;
- „öffnende“ /i_ɑ/ [1].

Alle Diphthonge lassen sich nach solchen Kriterien einteilen:

- nach der Artikulationsbewegung;
- nach der Veränderung ihrer Schallfülle.

Wenn die Rede von der Veränderung der Schallfülle ist, unterscheidet man hier „fallende“ und „steigende“ Diphthonge. Dabei nimmt die Druckstärke bei allen „fallenden“ Diphthongen ab, wo der zweite Teil des Diphthongs unsilbisch ist, z.B. /a_ɪ/, /a_ɪ/. Als „steigende“ sind Diphthonge /i_ɑ/, /u_ɑ/, die mit zunehmender Druckstärke sind [1]. Sievers nannte die „öffnenden“ Diphthonge als „unechte“. Er bemerkte, dass diese häufig durch Verschiebung des Schallfülllegipfels zu „echten“ werden können [2].

Terminologisch unterscheidet man jetzt eine besondere Gruppe von Diphthongen – die *zentralisierenden* Diphthonge, die im Standarddeutschen auf Grund der postvokalischen r-Vokalisierung zu /ɐ/ entstehen, z.B.: *Uhr, ihr, Ohr*.

Eine Sonderform stellt /ui/ dar: dieser Diphthong kommt nur in Interjektionen vor und ist nicht als Schließdiphthong zu werten, wie im „pfui“.

Die meisten Phonetiker sind der Meinung, dass die deutschen Diphthonge monophonematisch sind: sie definieren den Diphthong als eine Gesamteinheit, als eine phonetisch komplizierte funktionale Einheit und nennen bestimmte Merkmale, die seinen monophonematischen Status beweisen:

- 1) Artikulatorische Unzerlegbarkeit;
- 2) Fähigkeit, im Vokalsystem wie ein Vokalphonem zu funktionieren;

3) Fähigkeit, gänzlich (nicht in Komponenten) die bedeutungsunterscheidende Funktion zu erfüllen;

4) Syllabische Unzerlegbarkeit;

5) Morphologische Unteilbarkeit.

Aber es gibt auch Wissenschaftler, die für diphonematische Wertung der Diphthonge eintreten [3]. Bei der Beschreibung der deutschen Diphthonge charakterisierte sie N.Trubezkoj sowohl monophonematisch, als auch diphonematisch [4].

Bis jetzt gibt es keine eigene Meinung bezüglich der Diphthonge, ob sie monophonematisch oder diphonematisch zu werten sind. Wie E. Steriopolo bemerkt, können nicht alle Vokale miteinander kombiniert werden, sondern nur immer ein offener mit einem geschlossenen. Die Wissenschaftlerin meint, dass die Diphthonge einsilbige Zusammensetzungen von Vokalen sind. Sie sind Silbenträger und damit Träger prosodischer Merkmale. Dabei sind die Diphthonge durch eine einheitliche Artikulationsbewegung gekennzeichnet, wo die beiden Vokale eines Diphthongs artikulatorisch untrennbar sind und verschiedenen Silben nicht gehören können. Für die drei gegenwärtigen deutschen Diphthonge /aɛ/, /aɔ/, /ɔø/ existieren verschiedene Schreibungen, z.B. /ai, au, ɔi/ oder /ai, au, oi/ [5].

Im deutschen Aussprachewörterbuch (2010) versteht man unter dem Begriff des Diphthongs eine einsilbige Verbindung zwischen kurzen Vokalen, von denen der erste silbisch und der zweite unsilbisch und ungespannt ist. Laut DAWB enthält das Vokalsystem heutzutage nur 3 Diphthonge mit den verschiedenen graphischen Darstellungen:

1. [aɛ̯] /ei, ai, ay, ey, eih, i, y/, z.B.: *nein, Mai, Bayer, Mayer, Ceylon, Geweih, Verleih, Outsider, Byron*;

2. [aɔ̯] /au, ao, owl/, z.B.: *Baum, Maus, Kakao, Clown*;

3. [ɔø̯] /eu, äu, oi, oyl/, z.B.: *heute, Häuser. Boiler, Nestroy, Oybin* [6].

Unserer Meinung nach liegt die Ursache dieser Mannigfaltigkeit vom Verhalten gegenüber den Diphthongen in den alten Zeiten, als das Sprechen und das Schreiben im Zusammenhang standen und es keine Unterschiede zwischen geschriebener und gesprochener Sprache gab. Damals konnte man nicht von einem einheitlichen Lautsystem sprechen – weder zeitlich noch räumlich. Und die Vokale, darunter auch Diphthonge, spiegelten die Ergebnisse aller wichtigen lautlichen Wandlungen vom Indoeuropäischen zum Germanischen wider. Laut den wissenschaftlichen Erforschungen im Germanistikbereich ist die Genese der deutschen Diphthonge als eine komplexe Untersuchung der Vokalentwicklung in den germanischen Sprachen zu untersuchen. Eine Reihe von Fragen bei der Lösung dieses Problems sind mit vielen Faktoren verbunden: verschiedene Linguisten befassen sich damit aus eigenen philosophischen und methodologischen Standpunkten. Um die Ursache der Entstehung von Diphthongen und ihre weitere Entwicklung festzustellen, ist es zweckmäßig zunächst sie diachronisch zu betrachten.

Wenn man die Lautform der althochdeutschen Wörter mit deren gegenwärtigen Lautung vergleicht, so sieht man, dass dem Vokal /i:/, der im 8.Jh. im Wort *hwiz* – *wiz* gesprochen wurde, in der Gegenwartssprache der Diphthong /*qe*/ entspricht – *weiß*; dem althochdeutschen Vokal /u:/ – *hlut* – *lut* – heute der Diphthong /*qɔ*/ entspricht – /*au*/: ahd. *hūsir*, mhd. *hiusir*, nhd. *Häuser*; ahd. *frowida*, mhd. *vröude*, nhd. *Freude*.

Und das ist die Folge des historischen Lautwandels, die sich in alten Perioden der deutschen Sprache verbreitete. Darum ist die gründliche Erforschung der alten Diphthonge sehr wichtig, um das Vokalsystem in der gegenwärtigen deutschen Sprache besser zu verstehen.

Literatur

1. Becker Th. Das Vokalsystem der deutschen Standardsprache / Thomas Becker. — Frankfurt am Main: Lang, 1998. – 197 S.
2. Sievers E. Grundzüge der Phonetik : zur Einführung in das Studium der Lautlehre der indogermanischen Sprachen / E. Sievers. – [5., verb. Aufl.]. – Leipzig: Breitkopf und Härtel, 1901. – 328 S.
3. Morcinies N. Zur phonologischen Wertung der deutschen Affrikaten und Diphthonge // Zeitschrift für Phonetik, Bd.11. – H.1. – Berlin, 1958. – S. 49-66.
4. Trubezkoy, N. S. Grundzüge der Phonologie / N. S. Trubezkoy. – Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht, 1939.
5. Steriopolo, O.I. Theoretische Grundlagen der deutschen Phonetik / O.I. Steriopolo. – Winnytsa: Nova Knyha, 2004. – 320 S.
6. Krech, E.-M., Stock, E., Hirschfeld, U., Anders, L. Ch. Deutsches Aussprachewörterbuch. Berlin/New York: De Gruyter, 2010.

TRANSLATION OF ABBREVIATIONS

Konovalchuk Svitlana

Candidate of Pedagogical Sciences, assistant Professor
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

Kitsak Tetiana

third year student of the Faculty of Philology and Journalism
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

Doubtless, non-fiction is full of not only terms but also abbreviations – fixed in dictionaries and occasional ones. Usually, it does not make a difficulty to translate an occasional, or author`s abbreviation as an author gives the expansion before/after the text or in the text. However, it is not so easy to translate abbreviations fixed in dictionaries since a huge amount of them are homonymic. For example, the abbreviation “abs” can denote words “absolute”, “absorption”, “abstract”.

First of all, there are different kinds of abbreviations according to Pr. Karaban, to the first belong translation with correspondent abbreviation (PC (personal computer) – ПК (персональний комп'ютер));

Following this, the other method is translation with the full form of a word or word combination (DDT (digital data transmission) – передача цифрових даних; CRS (Center for Resource Studies) - Центр вивчення ресурсів). This way is used when there is not a correspondent abbreviation in the target language. In such a case a translator can single out his own abbreviation in the target language to use it further in a text;

The third way of translation is transcoding (transcribing or transliterating) of an abbreviation. For example, NATO (North Atlantic treaty Organization) – НАТО (Організація Північноатлантичного договору); ICAO (International Civil Aviation Organisation) - ІКАО (Міжнародна організація цивільної авіації). There is a tendency to use transcoding of abbreviations which denote important international organization but there is not any rule when to translate with a full form and when to transcode;

After this, another method according to Pr. Karaban is transcoding of the full form of an abbreviation (AP (Associated Press) – Асошиейтед прес). Such a way is used very rarely, when the correspondent in the form of abbreviation or in the full form is absent in the target language;

Furthermore, we can use fifth way of translating. This is transferring an abbreviation in its original form with general explanatory word. For example, CD-ROM drive – дисководи CD-ROM.

Besides, we explored the descriptive method. It is used to translate English abbreviations denoting the important terms of new branches of science and technology which we cannot translate exactly. In this case we use a brief description of an object or phenomenon. For example, WIDE (Wide-angle Infinity Display

Equipment) - ширококутна система представлення візуальної інформації, що надходить від ЕОМ, про сприятливі повітряні умови, призначена для тренажерів.

What is more, we analyzed the translation of the initials. This method has its own peculiarities. Firstly, initials in English-language scientific texts are denoted by the first letter of the full English name (H. (Henry) Adams – Г. (Генрі) Адамс). Then, it is important that transcoding (transliteration / transcription) is not used when translating English initials. In addition, it should be remembered that in scientific texts initials can be submitted not only with English names, but also French, German and others. In this case, the translator must determine the national identity of the surname. For example, if H. (Henry) Primas is a Frenchman, the initial must be submitted by the letter A. (Anri).

In general, progress has a profound effect on the formation of new lexical units, particularly over the last decades. The formation of new abbreviations in English influences its interconnections with other languages and the intercultural features of translation.

References:

1. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В. І. Карабан. – Вінниця: Нова Книга, 2004. – 576с. [с. 328, 329]
2. https://otherreferats.allbest.ru/languages/00856477_0.html
3. <https://studfile.net/preview/1588475/page:11/>

TRANSLATION OF IDIOMS

Konovalchuk Svitlana

Candidate of Pedagogical Sciences, assistant Professor
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

Vyrsta Dariia

third year student of the Faculty of Philology and Journalism
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

A person who wants to be able to speak a foreign language at a high level must learn grammar rules and have a rich vocabulary. But, in addition, every language is rich in many expressive means of speech: Proverbs, sayings, and idioms. So, today I want to talk about idioms. It is important to consider the linguistic and cultural features of the English language.

Certainly, it is impossible to imagine literary texts without idioms. According to professor Koonin [3, c. 275], idioms are phraseological units which are “structurally, lexically and semantically stable language word-groups characterized by completely or partially transferred meaning (the meaning which is not made up by the meanings of their components)”. The starting point of translating idioms is recognition (discrepancy between literal meaning of the member-words of the idioms and the contradicting contextual elements). We have explored 6 methods of translating idioms that were highlighted by Professor Zorivchak [2, c. 156], the first of which is choosing the absolute equivalents – preserving very element of the SL idiom in the TL: subject and logical information, imagery, expressiveness and grammatical structure (with some slight modifications) [1], e.g. to be in the seventh heaven – бути на сьомому небі;

Then, we can use choosing partial equivalent with partly different components and, correspondingly, partly different images. The difference between partial equivalents can manifests itself (a) in the structure of the TL variant (to make a long story short – коротко кажучи); (b) in the omission (or adding) of a component in the TL (a lot of water had run under the bridge – багато води сплигло відтоді); (c) in the substitution of a component (as pale as paper – білий як стіна); (d) in the generalization of the meaning of the SL components (one’s own flesh and bone – рідна кровинка); (e) in the concretization of the original meaning, e.g. voice in the wilderness – голос волаючого в пустелі);

Furthermore, we analyzed a method of choosing partial equivalents with completely different components but common expressiveness and subject and logical information [1], e.g. до останньої нитки – to his fingertips;

After this, we can use choosing partial equivalents with the same subject and logical meaning, but different imagery and expressiveness [1], e.g. в’їстися в печінки – to be fed up with something;

The next method suggested by Professor Zorivchak is descriptive translation of phraseological units which can be done (a) by a single word (out of a clear blue of the

sky – раптом); (b) by a free/neutral combination (to put a spoke in the wheel – перешкоджати);

There is another way of translation - loan translation (calque) takes place when a SL idiom does not have an equivalent in the TL, so it is possible to render it by (a) copying out of each component (the wind cannot be prevented from blowing – вітрові не перешкодиш дути); (b) copying out of the image with slightly modified componential structure (вітрові не накажеш не дути: вітру не затулиш).

In general, on the process of translating idioms, a translator should take into consideration its subject and logical meaning, imagery, expressiveness and grammatical structure [1]. That's why phraseology is one of the most valuable heritage of any nation. Knowledge of English idioms allows you to understand the culture and mentality of this people. Its history, traditions and customs, as well as features of imaginative thinking have always been considered the founders of the origin of idioms in English and were taken into account when translating various expressions into Ukrainian. This is why you need to know how to translate idioms.

References:

1. Characteristics Of Popular Fiction As Literary Genre English Language Essay. [Електронний ресурс] / Essays, UK. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukessays.com/essays/english-language/characteristics-of-popular-fiction.php?vref=1>.
2. Зорівчак Р.П. Фразеологічна одиниця як перекладацька категорія. Львів: Вища школа, 1983. 175 с.
3. Лексикологія англійської мови – теорія і практика. Вінниця: Нова Книга, 2007. 528 с.

DIMINUTIVES IN ENGLISH LANGUAGE

Kornielaieva Yevheniia

Ph.D., Associate Professor
Odessa National Maritime University

Every language is charming in its own way. That charm is recognized through particular features typical of that particular language. A means by which a language can be considered 'cute' is the usage of diminutive forms of nouns, verbs, adjectives, or adverbs. Most often they are formed morphologically, by means of adding a derivational morpheme, yet analytical forms are also possible.

Inasmuch as languages differ in the frequency of their occurrence or in the formation of these forms, "linguists have frequently observed that universal statements could be made about semantic aspects of the diminutive" [1]. The connotations identified in diminutive forms are of affective nature and range from endearment to tenderness on the positive end of the semantics of diminutives; the negative connotations range from belittlement or deprecation to derogation and insult. When searching for the areas of usage of diminutives across languages, it seems that the most prominent one is hypocorisms closely followed by baby talk. This prompts the question what a semantically central sense of the diminutive construction is. The historically and semantically prior sense of the diminutive is the sense *child*, yet adds that most of the extensions of the category have linkage with the sense **small**. This may serve as reasoning why diminutives are so closely linked with child-centered discourse and why many languages use the diminutive form to name an offspring of an animal. The two meanings are obvious in the English language.

The term 'diminutive' has been used to refer to words which denote smallness and possibly also expressing an attitude. The expressed attitude can be either positive or negative, i.e. either affectionate or derogatory, depending on the specific interplay of linguistic and situational factors in a given context" [3].

English, being an analytical language, does not pride itself in a wealth of diminutive forms. Their scarce distribution in the language may well be the reason why it is almost non-existent in the English language, except for baby talk. The mindset of native speakers of English is such that endearing names of everyday objects or activities do not make part of their verbal production; they are not very common in adult-adult speech. The primary reason for their usage is implying smallness or endearment/tenderness towards a child.

The largest area in which diminutives are used is hypocorisms, when a suffix is added to the end of an already shortened name, typically of a child; yet it is not uncommon for an adult to be referred to by the diminutive especially by family and friends.

In English, terminologically speaking, diminutives and hypocorisms are often used interchangeably, which might as well suggest the spheres of usage of these forms. It follows that diminutives can fall in three fields in English: endearing first names

(nicknames) or address forms, objects of extralinguistic reality in baby talk, and names of baby animals (mostly in baby talk).

English diminutives are formed through shortening a word and adding a Scottish suffix *-ie*, or *-ee*, or *-ey*, *-y*. This suffix “gave rise to the most common type of diminutive ending used in modern English. The same suffix is applied also to general nouns, which is the only word class in English that allows for such alteration. Some nouns may also take other suffixes, yet *-ie* seems to be the most frequent. As a result, the following forms occur in adult-child talk: *-y*, *-ie*: kitten – kitty, *-ette*: kitchen – kitchenette, *-let*: book – booklet, pig – piglet; *-ling*: duck – duckling; a *-kin*: lamb – lambkin [2]. In addition to diminutive address forms like mommy/daddy/granny/grandma/grandpa/auntie and diminutive structures like pacie (for pacifier), diapie (for diaper) children analogically come up with new structures.

In conclusion, it can be stated that the primary meaning of diminutives is baby talk and secondary meaning – endearing address forms and establishing intimacy in English. English diminutives tend to be shorter than their base forms and rather colloquial in style; they are absent from the speech of news presenters or from other general-viewer-oriented situations.

References

1. Jurafsky, D. Universals in the Semantics of the Diminutive. Proceedings of the Nineteenth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society: General Session and Parasession on Semantic Typology and Semantic Universals. 1993. pp. 423-436.
2. Oxford Advanced Learner's Dictionary. 9th edition. Oxford, England: Oxford University Press, 2015. 1900 p.
3. Schneider, Klaus P. Diminutives in English. Tübingen: Niemeyer, 2003. 479

CONCEPT DU POTENTIEL PRAGMATIQUE DU TEXTE

Polyuk Irina,

professeur associé au département de théorie, pratique et traduction du français,
Université nationale technique d'Ukraine "Institut polytechnique de Kyïv Igor
Sykorsky"

La fonction pragmatique de la langue n'a pas les moyens de sa réalisation dans la langue, mais elle est réalisée dans le produit de la communication et de l'activité de la parole, dans le texte. Le concept du "potentiel pragmatique" (ou la pragmatique du texte) a été introduit par V.N. Komissarov, d'après lequel la pragmatique signifie "la capacité du texte à créer . un effet communicatif, à amener le récepteur à avoir une attitude pragmatique à l'égard du message, c'est-à-dire à réaliser une influence pragmatique sur le destinataire de l'information". Le potentiel pragmatique du texte inclue les trois éléments importants: l'intention communicative, les paramètres fonctionnels du texte et l'effet communicatif.

Un mot qui porte une composante émotionnelle-évaluative codée peut donner au texte entier une certaine couleur émotionnelle, une connotation sémantique appropriée, une intention, un but. Une expression précieuse en elle-même exprime la finalité communicative du message, un avertissement, un louange ou une condamnation, etc. Le rôle de l'évaluation est de corrélérer, de comparer des objets et des événements avec une image idéalisée, souhaitable et conçue du monde.

Le choix de telles unités lexicales dépend de la finalité pragmatique de gagner la confiance du destinataire et de l'influencer. Le potentiel pragmatique des unités lexicales qui exercent une influence communicative sur le destinataire dans le processus de l'acte communicatif s'incarne dans la composante expressive du sens des mots, c'est-à-dire que l'expression est liée à la pragmatisme, pas à l'expression ou aux marques stylistiques.

Le spectre pragmatique des mots ne peut pas être réduit à un segment d'évaluation et identifie ses principales composantes: une composante émotionnelle qui exprime la relation émotionnelle que le destinataire crée avec le message ; les composantes du statut social qui attestent de l'appartenance professionnelle du locuteur, ainsi que les aspects culturels et historiques qui font partie du contexte. Il peut également inclure les composantes du ton de la situation, la parenté stylistique et l'organisation textuelle, ainsi que les caractéristiques du registre de la langue. L'influence pragmatique de l'auteur sur le destinataire se manifeste différemment dans les différents scénarios de la communication. Le degré d'intensité ou de pragmatisme d'un événement communicatif particulier est directement lié à la fonction pragmatique ou à la force des unités de la parole au sein de cet événement communicatif.

Un locuteur peut ne pas toujours obtenir un effet pragmatique, surtout si le destinataire ne parle pas ou ne lit pas dans la même langue maternelle . Dans ce cas, un rôle important est joué par le traducteur, dont la tâche la plus importante est de ne pas de briser la pragmatique de l'original et de créer une traduction pragmatique adéquate qui répondra aux exigences de transmission du sens pragmatique du message original.

Le sens pragmatique est interprété comme la perception spécifique et individuelle par les différents destinataires des informations exprimées dans l'énoncé ou l'œuvre littéraire.

Dans le processus de la traduction, il est nécessaire de prendre en compte le contexte communicatif-pragmatique. On utilise pour cela un segment du discours contenant un nombre suffisant de signaux verbaux afin de pouvoir manifester le contenu pragmatique de l'unité expressive. Les facteurs extralinguistiques, que les scientifiques appellent le contexte en arrière-plan, sont également contenus dans ce contexte.

Le traducteur est confronté à la question du choix des actions, des méthodes et des moyens linguistiques qui l'aideront à transmettre le sens pragmatique du texte et à obtenir l'effet pragmatique souhaité. Le processus de traduction avec l'utilisation de telles actions est appelé adaptation pragmatique du texte, c'est-à-dire la création du texte de traduction de manière à faciliter sa compréhension et sa perception par le destinataire, ainsi qu'à promouvoir l'effet communicatif de l'original.

Les savants parlent également d'un cadre pragmatique, dans lequel ils incluent l'intention de l'auteur d'exercer une certaine influence communicative sur le destinataire, qui est verbalisée dans le texte au moyen de l'expression, car l'évaluation subjective de l'objet / phénomène par l'auteur a déjà une influence pragmatique. La compréhension de l'auteur multilingue par le destinataire se réalise par la définition, la transmission et la reproduction adéquates de significations pragmatiques comme objectifs prioritaires. Le facteur pragmatique agit comme un «filtre» chez l'auteur, qui détermine non seulement le mode de réalisation du processus de traduction, mais aussi la quantité d'informations reproduites en traduction. Chaque message a un sens pragmatique et suppose un effet communicatif, c'est-à-dire que l'auteur, en construisant une expression, investit en elle un contenu émotionnel à travers lequel il cherche à réaliser son intention. Dans ce cas, le traducteur joue un grand rôle, dont dépend le fait que le texte original ait une influence pragmatique et que l'intention du destinataire soit réalisée.

Bibliographie:

1. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): М.: Высш. шк., 1990. 253 с.
2. Fuchs C., Le Goffic P. Les linguistiques contemporaines: repères théoriques / C.Fuchs, P.Le Goffic -P.: HACHETTE , 2000. 157 с.

ЗАСТОСУВАННЯ СИНОНІМІВ В УКРАЇНСЬКІЙ НАУКОВО-ТЕХНІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Бочарова Олена Олександрівна,

старший викладач,

Дніпровський національний університет

залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна

Питання щодо застосування синонімії неодноразово розглядалось в українському мовознавстві, але джерельну базу більшості цих досліджень складала загальноживана лексика. Значно рідше об'єктом аналізу ставала синонімія в термінології. Синонімію в термінологічній лексиці традиційно вважають явищем негативним і надлишковим. Така оцінка пов'язана з однією із найважливіших ознак терміна, яка передбачає відсутність у нього синонімів [1, 147]. Це цілком закономірно, адже термінна лексика найбільше прагне до точності [2, 172]. Проте українські словники науково-технічної термінології засвідчують наявність синонімічних термінів на різних рівнях мовної системи.

Явище синонімії в термінології досліджували відомі зарубіжні та вітчизняні мовознавці: Л.Л. Кутіна, Д.С. Лотте, В.П. Даниленко, В.М. Лесин та багато інших. Хоча Л.Л. Кутіна та Д.С. Лотте є противниками синонімії, проте вони визнають, що синоніми навіть бажані на етапі розвитку наукової мови [3] і в навчальному процесі [4].

Тому явище синонімії притаманне будь-якій терміносистемі і зумовлюється низкою об'єктивних причин.

Особливим різновидом синонімів є слова, мотивовані словотвірними синонімами. Вони утворені за допомогою того самого словотворчого афікса або за допомогою різних словотворчих афіксів. Таке явище називають відображеною або спадковою словотвірною синонімією. Поява синонімів цього типу зумовлена тотожністю або подібністю семантики мотивувальних слів.

Незнання синонімічних можливостей слова часто призводить до помилок у висловленні своїх думок, наприклад: *відносно – щодо, йдеться – мова йде, попадати – потрапляти, появлятися – з'являтися, притаманний – властивий, протягом – на протязі* тощо.

Для термінознавства важливими ознаками слів-синонімів є їх здатність виконувати в технічному тексті функції заміщення та уточнення. Синонімія тісно пов'язана з процесом номінації та є його відображенням. Синонімічні назви можуть бути результатом вторинної номінації якогось поняття. Їхнє існування в мові виправдане лише її розвитком і є тимчасовим явищем.

Причиною виникнення численних синонімічних рядів є багатогранність предметів і явищ дійсності та можливість по-різному підійти до цих предметів і явищ у процесі їх пізнання, унаслідок чого у процесі називання тих самих реалій об'єктивного світу виявляються різні ознаки номінації.

Лексична синонімія представлена термінологічними рядами, компоненти яких мають спільну дефініцію й не утворюють переносних значень. Одним зі

складників цих рядів є міжнародне або запозичене (скальковане) слово, другим – автохтонне: *інвертор* – *перетворювач*, *клема* – *затискач*, *шибер* – *заслінка*, *шлам* – *відстій* тощо. Проблема мовних варіантів нерозривно пов'язана з проблемою норми в мові, яка передбачає обов'язковий вибір одного з варіантів. Таке визначення дозволяє відокремити терміни-синоніми від термінів-варіантів, які не залучалися до аналізу. Семантичну спільність синонімічних термінів можна виявити шляхом компонентного аналізу їхніх значень, поданих у дефініціях, тому основним критерієм виділення термінів-синонімів застосовано семантичний критерій.

Можна говорити про так звану формальну синонімію, що є наслідком різноманітності та розвиненості мовних засобів. Ця синонімія може бути граматичною – яка базується на зіставленні афіксів і граматичних категорій (напр., *уземлення* – *заземлення*; *пористий* – *поруватий*; *відхил* – *відхилення* – *відхиляння* – *відхилювання*) – і лексичну, яка виходить зі значення слова (напр., *густина* – *питома маса* – *маса одиниці об'єму*; *вимушені коливання* – *силувані коливання*; *власні коливання* – *вільні коливання*; а також національно-інтернаціональні термінологічні дублети: *відсоток* – *процент*; *двигун* – *мотор*; *випромінювання* – *радіація*; *строк* – *термін*; *означення* – *дефініція*). Іноді до назви, що відображає належність до певного класу понять, додається окремий паралельний термін: *оператор Лапласа* – *лапласіан*; *взаємний зв'язок* – *взаємозв'язок*; *поперечна смуга* – *пересмуга*.

За наявністю / відсутністю семантичних відмінностей у термінологічних синонімічних об'єднаннях виділяють такі типи:

а) абсолютні (у термінів відсутні семантичні відмінності: *електромонтер* – *електротехнік*, *сполучний шнур* – *з'єднувальний шнур*);

б) відносні (значення синонімічних термінів різняться відмінною семою: *очисник* – *фільтр* /ці терміни мають спільну сему «пристрій для очищення», але значення термінологічної одиниці *фільтр* вужче, бо в ньому наявна ще сема «очищення лише рідини або газу»);

в) комплексні (між двома першими можуть бути відношення тотожності, а між першим та третім, другим та третім – відношення відносності: *транспортер* – *конвеєр* /абсолютні синоніми/, *рольганг* /відносний синонім до перших двох).

До складу синонімічних об'єднань у науково-технічній термінології можуть входити: термін-слово – термін-слово (*випрямляч* – *випростувач*); термін-словосполучення – термін-словосполучення (*індукційне поверхнєве гартування* – *індукційна поверхнєва термообробка*); термін-слово – термін-словосполучення (*крип* – *повзучість металів*), термін-словосполучення – термін-символ (*множник Ланде* – *g-фактор*). Найпоширенішими в досліджуваній термінології є синонімічні об'єднання, що складаються тільки з термінів-слів або термінів-словосполучень.

Найчастіше в синонімічні відношення вступають терміни таких семантичних розрядів: 1) назви дій і процесів; 2) назви властивостей і станів; 3) назви машин, пристроїв; 4) назви речовин і матеріалів. Рідко синонімізуються назви конструкторської документації, типів схем, назви одиниць виміру тощо.

Лексичне і фразеологічне багатство мовлення твориться синонімічними рядами: чим повніший синонімічний ряд, тим більша можливість відбору відповідно до змісту й мети висловлювання, наприклад: *основний, головний, найважливіший, найактуальніший, першочерговий, пріоритетний; міркування, думка, зауваження, переконання, передбачення* та ін.

Синонімія термінів у технічних текстах іноді заважає однозначності сприймання, проте варто зазначити, що вона є свідченням природного розвитку мови. Синонімія в науково-технічній термінології – мовне явище, але з певними відмінностями: синонімія в технічній термінології поширена менше, ніж у загальнонавчальній мові, доцільно говорити тільки про термінологічні синонімічні об'єднання; система словотворчих засобів, що зумовлюють антонімічність термінів, різниться від такої системи в загальнонавчальній мові.

Отже, у термінології є ряд об'єктивних причин для виникнення синонімії. Скорочуючи кількість термінів на позначення одного й того ж поняття за рахунок вилучення невдалих синонімів, не слід штучно знищувати ті терміни-синоніми, які відіграють необхідну роль у розвитку терміносистеми.

Список літератури

1. Панько Т. І. Українське термінознавство / Панько Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. – Л., 1994. – 216 с.
2. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія. – К., 1969. – 583 с.
3. Лотте Д.С. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов. – Москва: "Наука", 1982. – 146 с.
4. Даниленко В.П. Лингвистические требования к стандартизуемой терминологии. – С. 5-32 // В сб. "Терминология и норма". – М.: 1972. – 120 с.
5. Лесин В.М., Пулинець О.С. Словник літературознавчих термінів. – Київ, Радянська школа, 1965. – 437 с.
6. Семиряк В. Д. Шляхи виникнення іменникових словотворчих варіантів / В. Д. Семиряк // Мовознавство. – 1971. – № 5. – С. 21–28.

ЗАСОБИ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИКЛАДАННІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ

Дакіч Вікторія Валеріївна,

викладачка, кафедра «Теорія і практика перекладу»,
Харківський гуманітарний університет
«Народна українська академія»,
м. Харків, Україна

З кожним роком дедалі більше студентів вищих навчальних закладів вивчають німецьку мову як другу іноземну. Як правило, першою іноземною є англійська. Відомо, що ці дві германські мови споріднені в багатьох аспектах, але у той час є різними. Тому взаємодія двох іноземних мов має як позитивні, так і негативні наслідки, що сприяє подальшому розвитку методик викладання другої іноземної мови.

Велике значення має те, що можна провести паралелі між першою іноземною мовою та наступними або, навпаки, простежити відмінності, які слугуватимуть контрастом для кращого вивчення.

Під час вивчення другої іноземної мови іншого значення набуває і переклад: студент робить його не тільки для того, щоб перекласти, а й для того, щоб вивчити, виділити, усвідомити.

Споріднення німецької та англійської простежується насамперед у лексиці, особливо на початковому етапі вивчення, де можна помітити багато відповідностей і наявний очевидний зв'язок між мовами. До того ж є багато інтернаціоналізмів, здебільшого греко-латинського походження, які трапляються в обох мовах, проте відрізняються вимовою та написанням. Але й в інших частинах мовної системи можна використати аналогії для вивчення німецької мови після англійської. Це стосується вимови, інтонації, правопису і, особливо граматики.

Коли студент вивчає другу іноземну мову, він, як правило, вже знає свою особливу стратегію навчання. Студенти відповідальніше поставляться до процесу навчання і це зробить його більш ефективним, якщо застосувати на заняттях інтерактивні форми роботи. З досвіту вивчення першої іноземної мови студенти знають, як взагалі вивчається іноземна мова, мають свій підхід до запам'ятовування лексичних одиниць, індивідуальні методи роботи над граматичним матеріалом тощо.

Для вивчення другої іноземної мови, зазвичай, виділяється менше часу, ніж для першої. Це означає, що темп заняття має бути вищим (більше навчального матеріалу за заняття, коротші пояснення, інтенсивніша робота із вправами). Для цього можна створити різноманітні ситуації за допомогою засобів наочності, використовуючи підписи англійською мовою,

розробити завдання на картках. Також значно сприяє інтенсифікації навчального процесу порівняння та обговорення мовних явищ, схожих в обох мовах.

На заняттях з першої іноземної мови студенти ознайомилися з можливими формами вправ і мають певний досвіт, який можна використати і збагатити для вивчення другої мови. Тому викладачу німецької мови було б дуже корисно знати, які форми й методи навчання застосовувалися на заняттях англійської мови. Завдання й вправи мають бути орієнтовані насамперед на порівняння та обговорення аналогій і розбіжностей, мета яких – встановити зв'язки між рідною мовою, першою та другою іноземними мовами.

Процес проведення аналогій між мовами називають «Ага-ефектом». Візьмімо для прикладу німецьке слово «Knie». Студенти знають схоже англійське слово «knee». Що означає німецьке слово, якщо воно означає частину тіла (Аг!) Найімовірніше воно матиме таке саме значення. Чи це припущення підтвердиться, можна переконатися лише тоді, коли перевіримо це сово у відповідному контексті – візуальному чи мовному, який допоможе розпізнати, що «Knie» і «knee» мають спільне значення.

Важливим компонентом заняття іноземної мови вважають візуальні опори, особливо на початковому етапі. Можна використовувати малюнки або фотографії, підписані двома мовами, щоб семантизувати лексику до тем: «Квартирив», «Місто», «Тварини», «Рослини», «Клімат», «Погода», «Одяг», «Продути», «Страви», «Напої», «Магазин», «Покупки», «Зовнішність».

Для семантизації загальних понять часто утворюють системи, відомі студентам з рідної мови, які допомагають паралельно активувати лексику у двох мовах. Прикладами німецько-англійських відповідників можуть бути: числа, сторони горизонту, міри довжини, ваги, часу, пори року, дні тижня, пори доби, кольори.

Як показує досвіт, пари слів із протилежним значенням запам'ятовуються легше, ніж коли слова вивчаються окремо. Приклади англійсько-німецьких відповідників: я – ти, початок – кінець, високо – низько, праворуч – ліворуч, йти – зупинятися, максимум – мінімум, плюс – мінус, молодий – старий та ін.

Особливо у сфері опанування лексичного матеріалу, яки належить до поширеної лексики щоденного вжитку, треба звернути увагу студентів на те, що багато слів у німецькій мові можна зрозуміти з контексту, якщо використати знання англійської мови.

Але слід також пам'ятати, що в англійській та німецькій мовах є слова, так звані «фальшиві друзі перекладача», які подібні за звучанням або написанням, проте мають різне значення і тому можуть бути неправильно вжиті або неправильно розпізнані. Наприклад, англійське слово «become» (стати) та німецьке «bekommen» (отримати). Німці часто припускаються помилки, яка дуже розважає англійців: «Can I become a beefsteak?» - запитує німецький відвідувач в англійському ресторані. Тому необхідно

застерегти студентів, що ці слова можуть бути вжити неправильно, пояснити різницю, використовуючи контекст.

Отже викладання другої іноземної мови треба організувати таким чином, щоб сприяти якомога швидкому формуванню у студентів умінь і навичок в усному (говоріння, аудіювання) і писемному (читання, письмо) мовленні. Для цього необхідно здійснювати процес навчання паралельно і взаємопов'язано з методикою викладання першої іноземної мови, розробляти вправи, аналогічні тим, які застосовуються на заняттях з англійської, але й не забувати про існуючі різниці між двома мовами, концентруючи на них увагу студентів.

Список літератури

1. Бим И.Л. Концепция обучения второму иностранному языку (немецкому на базе английского): учеб. пособие.—Обнинск: Титул, 2001.— С.48
- 2.Іванова Ж. Особливості викладання німецької мови як другої іноземної// Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.:—К.:НАУ, 2006. С.68-69
3. Реутов Н.И. Об особенностях обучения немецкому языку как второму иностранному //Иностр. яз. в шк.—2005.—№3.—С.16-19

ЛЕКСИКА, ПОРОДЖЕНА СЬОГОДЕННЯМ

Довбня Людмила Еммануїлівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української лінгвістики
та методики навчання;
доцент кафедри педагогіки,
теорії і методики початкової освіти,
Державний вищий навчальний заклад
«Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»

Мова є стрункою системою, яка складається з різних рівнів. Одиниці кожного рівня характеризуються стабільністю й унормованістю. Не є винятком і лексика, яка становить собою певну мікросистему. Підтвердженням системності в лексиці є перш за все наявність антонімів і синонімів, а також полісемантичних слів. Упродовж тривалого часу значна частина лексики може залишатися без видимих змін. Сюди перш за все входять слова основного лексичного фонду, котрі зазвичай є найстарішою і найстабільнішою його частиною, хоча й вони зазнають семантичних трансформацій, які в більшості випадків полягають у розвиткові лексико-семантичних варіантів, що залишаються на периферії семантичних структур слів (*голова, рука, нога, вода, жінка, яйце, білий, чорний, червоний, спати*); рідше новоутворені семми із плином часу переходять до семантичного ядра слова і вкорінюються як основні значення (саме такі процеси спостерігаються в семантичній історії українських слів *чоловік, живіт, серце, коліно, кіготь* тощо). Відомий американський лінгвіст М. Сводеш довів, що в кожній мові незалежно від культурної історії нації є 100 лексем основного словникового фонду: на позначення назв частин тіла, деяких антропологічних понять, явищ природи, основних якостей та оцінок, найважливіших дій, процесів і станів, певних дейктичних і прономінальних слів тощо, – які за тисячоліття змінюються на 14%. Його висновки підтверджені на матеріалі різних мов, у т. ч. й української.

Водночас слід зауважити, що значна частина слів сучасної української мови зазнає найдинамічніших трансформацій, оскільки саме лексична система є найвідкритішою і найчутливішою до змін порівняно з фонетичною чи граматичною. Вона стрімко реагує на всі процеси, що відбуваються в суспільстві, чи то появою запозичень, чи специфікою активізації-пасивізації одиниць, чи створенням власних слів, чи семантичною трансформацією, при якій, як зазначає відомий український мовознавець О.О. Тараненко у своїй монографії «Мовна семантика в її динамічних аспектах (на матеріалі української мови)», домінантними процесами, що спричинюють зміни, є метафоризація, метонімізація, конденсація, контамінація та аналогія [1].

В українській мові доміантними є такі «...дериваційні шляхи появи нових слів, як морфологічний, лексико-семантичний, лексико-синтаксичний і морфолого-синтаксичний. У той же час необхідно зазначити, що найбільш функціонально активним є морфологічний словотвір, зокрема, складання слів, основ та інших структурних частин слів, афіксація; за ним слідує лексико-семантичний спосіб творення нових слів. Крім того, досить активними є семантичні процеси, які призводять не до появи нових слів, а до відокремлення від основних значень нових семем або їх відтінків. Також необхідно вказати, що під час словотворення мають місце комбіновані процеси, які охоплюють спільну дію морфологічного й неморфологічного (лексико-семантичного) способів» [2, с. 91].

У статті здійснено спробу опису нових лексем і раніше наявних у мові одиниць, які внаслідок актуалізації стали вживатися у трансформованому значенні і впродовж останніх шести років, означених прогресивним поступом українського народу до своєї свободи й незалежності, до оборони держави на Сході, стрімко і яскраво ввійшли в життя нашого суспільства, а також вибірково (за тематичним принципом) проаналізовано продуктивні й регулярні способи їх творення.

Продуктивні словотворчі процеси, що мають місце в українській мові, описані в лінгвістичній літературі (праці О.О. Тараненка [1], К.Г. Городенської [3], В.І. Ковалика [4; 5], Н.Ф. Клименко [6], А.М. Нелюби [7], І.Т. Яценка [8], Л.Е. Довбні [2] та ін.). У дослідженнях зазначених авторів представлено питання теорії і практики словотворчих процесів, висвітлено продуктивні морфологічні й неморфологічні моделі появи нових лексем, окреслено словотворчі тенденції тощо. Однак теорія словотвору завжди відстає від практики, оскільки в суспільному житті з'являються нові реалії, які потребують називання, і мова продуктивно враховує потреби соціуму, усуваючи лакуни, що утворилися. У періоди соціальної напруги та активності зазвичай входить в обіг велика кількість нових слів, необхідних для номінування процесів, які відбуваються в суспільстві. Таке явище спостерігалось і під час Революції Гідності на київському Майдані, і в процесі військового протистояння на Сході України, і в період стрімкого пандемічного поширення коронавірусної хвороби covid-19, спричиненої новим збудником.

Лексика ніколи не може бути описана повністю у зв'язку з її динамічністю – швидкими змінами, які в ній відбуваються. У її царині завжди матимуть місце новотвори, які не встигли потрапити під прицільний аналіз лінгвістів. До недавнього часу такими були неологізми епохи Революції Гідності та постреволюційних подій, пов'язані зі здобуттям Україною не формальної, а фактичної незалежності та обранням нею європейського вектора розвитку. За період 2014-2018 рр. українська лексика поповнилася низкою лексичних і лексико-семантичних неологізмів (*майдан, тітушки, євромайдан, антиєвромайдан, майданство, майданування, майданці, майданутий, єврореволюція, євроактивісти, айтишка, автотітушка, кнопкодави, жидобандерівці, темник, перезавантаження влади, Небесна Сотня, рашизм* тощо) [1, с. 95]: «*Майдан* – це вже чітко організована структура, що має не лише

свою атмосферу, а й «структурні» підрозділи: приймальні, кухні, медичні й охоронні пункти...» [9]; «Студенти Одеської юракадемії повідомили, що виш почав відраховувати активістів *Євромайдану*... На факультеті адвокатури сьогодні декан збирав старост і сказав, щоб всі студенти їхали на *Антимайдан*. Ми закликаємо всіх викладачів та адміністрацію вищого навчального закладу припинити політику переслідування студентів-активістів *Євромайдану* і не відправляти інших студентів на *Антимайдан!*» [10]; «*Єврореволюція* та євангельсько-протестантська реакція на останні події в Україні» [11]; «Кличко: Єдиний варіант компромісу з президентом – повне перезавантаження влади» [12]; «Опозиційний нардеп розкаже про таємниці «зачистки» Майдану» [13]; «Герої Небесної Сотні повстали проти насилля, несправедливості та брутального згвалтування своєї країни... Кожен здійснив особистий подвиг – віддав найцінніше – своє життя заради нової України. Вічна пам'ять Героям! Історії для цього сайту писали українські журналісти. Писали для того, щоб Герої Небесної Сотні оживали тут... Писали, аби розповісти, чим жили ці «воїни світла». Що любили. У що вірили. За що стояли на Майдані» [14]; «...сьогодні цілком очевидним стало розуміння: фашизм нікуди не подівся, він інтенсивно, стрімко й нахабно відроджується в Путінській Росії. «Рашизм» є нині сучасним аналогом фашизму, а несамопитий Путлер – оновленою версією знавіснілого Гітлера» [15].

У результаті опрацювання значного масиву мовленнєвого матеріалу, опублікованого в інтернетних засобах масової комунікації, ми зробили такі висновки: «У період української Революції Гідності внаслідок вираження соціального збурення виникли явища позамовної дійсності, що потребували лексичного вираження в мові. У зв'язку із цим активізувалися такі словотворчі процеси, які дали життя новим словам:

- злиття елементів двох слів (у т. ч. їх основ) (*автотітушка, кнопкодави, Євромайдан, Антиєвромайдан, єврореволюція, рос. євроварежки, рос. титишукізовози, жидобандерівці*), що в окремих випадках супроводжується трансформацією значення (*темник*) або гаплогією (*айтітушка*);

- суфіксальний словотвір + злиття слів, злиття основ + добір співзвучної лексеми із запозиченими формантами, які мають метафоричне іронічне забарвлення (укр. *майданство, майданування, мітингарі, майданці*, рос. *майдановці, майдауны, майданутые, майданобайкеры, майданобайтеры, майданофраза, майданофил, євросодом*), що в деяких випадках характеризуються негативною конотацією;

- метафоризація значення (*тушка, перезавантаження влади, зачистка*);

- метонімізація значення (*Майдан, Євромайдан, Антимайдан, Небесна Сотня*), яка іноді супроводжується фонетичною співзвучністю (*тітушка*);

- заміна фонем + явище односпрямованої атракції, яка призводить до конденсації значення: *рашизм* (російський фашизм) + використання продуктивного суфікса -изм / -ізм для позначення хвороб (*аутизм, альбінізм, ботулізм, ревматизм, гігантизм*); така словотворча модель сприяє розвитку в аналізованого слова значення захворювання (*рашизм головного мозку*);

- поєднання російських та англійських морфем (*расфренд*);

- фонематичне заміщення + зміна мотивації, тобто фонемна, морфемна й семантична трансформація, що спостерігається в російському мовленні: *Межигорье* → *Меживорье*.

Представлені словотворчі моделі не вичерпують усіх сучасних дериваційних можливостей мови» [1, с. 95].

Кінець 2019 р. і весь 2020 р. позначилися появою та стрімким поширенням нового, раніше невідомого штаму коронавірусу SARS-CoV-2, що спричинив пандемію covid-19, від якої потерпає вся планета і до боротьби з якою залучені кращі науковці світу. Небезпека зараження призвела до запровадження урядами більшості країн карантинних заходів, що відбилося не лише на фінансовому й економічному становищі людей чи цілих країн, а й на фізичному, морально-психологічному і психічному стані населення. Зрозуміло, що це не могло не відбитися в мові.

Аналізуючи мову інтернетних засобів масової комунікації, ми зацентували увагу на таких лексичних і лексико-семантичних новотворах: *корона*, *коронавірус*, *коронакриза*, *коронапсихоз*, *коронатести*, *коронавіза* (*coronavisa*) тощо, мотивація яких значним чином зумовлена коренем *корон-*. Низку новотворів або ж актуалізованих номінативних одиниць доповнюють слова тематичної групи «Коронавірусна хвороба», які характеризуються іншими основами: *самоізоляція*, *суперпоширювач*, *санітайзер*, *дезінфікант*, *дезінфікатор*, *ковідка*, *соціальне дистанціювання*, *дистанційна робота*, *засоби індивідуального захисту*, *Зоом-заняття* (*Зоом-лекція*, *Зоом-практичне*, *Зоом-лабораторна*), *Зоом-вечірка*, *Зоом-етикет*, *м'ютитися* («відключати мікрофон»), *руханка*, *covid-навантаження*, *ковід-прогноз*, *КовідТрибунал*, *маскування* (у значенні «носіння масок») і навіть в експресивному мовленні *ковідіоти* (зазначена лексема вживається у двох значеннях: 1) «люди, які заперечують складність перебігу хвороби і її пандемічне поширення; ігнорують рекомендації з гігієни та особистої безпеки в умовах поширення коронавірусу нового типу»; 2) «люди, які лавиною ринулися до магазинів скуповувати продукти й засоби першої необхідності»).

Проілюструємо прикладами деякі з названих слів, які в інтернетних засобах масової комунікації вживалися найчастіше: «*Коронакриза* в гаманці: скільки коштував Україні карантин та коли економіка оговтається від удару» [16]; «*Коронакриза* вдарила по Києву: Кличко оцінив втрати в понад 1 млрд грн. *Коронавірус* серйозно вразив економіку столиці» [17]; «Уряд Білорусі продовжує нехтувати епідемією коронавірусу, а президент Олександр Лукашенко називає недугу «*коронапсихозом*» [18]; «*Коронатести. Coronavisa*» (підзаголовки) [19]; «Медикам доплатять за *Зоом-заняття*» [20]; «Український ефективний R_0 і *ковід-прогноз*» [21]; «Международный Уголовный Ковид Трибунал ближе, чем кажется» [22]; «Понятно, что сейчас таких *КОВИДИОТОВ* меньше (запомните это слово – «*ковидиоты*»). Да и спорить с ними (как и с пациентами Канатчиковой дачи) смысла не вижу. Тем более, они слегка притихли (некоторые, к сожалению – в реанимации)» [23]; «Ти бачив цього ковідіота з 300 рулонами туалетного паперу у візку?» і «Цей ковідіот обіймає всіх, кого зустрічає» [24].

Цікавим є такий факт, що BBC News Україна зібрала 20 термінів-маркерів, які завжди нагадуватимуть про весну 2020 року, і надала їх нове, актуалізоване часом тлумачення. «Ще кілька місяців тому мало хто з нас знав щось про віруси з «короною», «самоізоляцією» займалися лише соціопати і фрілансери з палаючими дедлайнами, а водіїв маршруток та священників ніхто й не думав називати «суперпоширювачами». Сьогодні ж ми вже розбираємося у різних типах медичних масок і кольорах клапанів на респіраторах, знаємо, скільки спирту має бути у нормальних «санітайзерах» проти «ковідки» та організуємо душевні «Zoom-вечірки», – розповідають автори «коронавірусного» словника [25].

Наведені приклади засвідчують потребу детального семантико-словотвірного аналізу інноваційної лексики загалом і лексики, що маркує зміни в житті і свідомості людей у зв'язку з подіями останніх шести років, які спричинили трансформації в суспільній свідомості громадян нашої держави: Революцією Гідності, російсько-українською війною, – та в житті людей у всьому світі – пандемією covid-19.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у встановленні сучасних продуктивних і регулярних морфологічних і семантичних дериваційних моделей, у з'ясуванні лінгвістичної специфіки процесів, відповідно до яких утворюються нові слова або ж актуалізуються наявні спочатку в українському мовленні, а згодом – і в мові, поповнюючи її лексичний склад і створюючи нові відношення в лексичній системі мови.

Список літератури

1. Тараненко А.А. Языковая семантика в ее динамических аспектах (на материале украинского языка). Київ: Наукова думка, 1989. 256 с.
2. Довбня Л.Е. Інноваційна суспільно-політична лексика України: семантико-словотвірна мотивація. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна.* 2015. Вип. 53. С. 91-95.
3. Городенська К.Г. Нові явища та процеси в українському словотворенні : динаміка чи деструкція словотвірних норм? *Українська мова.* 2013. № 2. С 3–12.
4. Дослідження з словотвору та лексикології : зб. наук. праць / ред. кол.: В.О. Горпинич, І.І. Ковалик, І.С. Олійник. –Київ: Вища школа, 1985. 163 с.
5. Ковалик І.І. Вчення про словотвір (словотворчі частини слова). Львів: Вид-во Львівського ун-ту, 1958. 77 с.
6. Клименко Н.Ф. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові: монографія. Київ: Наукова думка, 1984. 252 с.
7. Нелюба А.М. Явища економії в словотвірній номінації української мови. Харків: Вид. центр ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2007. 302 с.
8. Яценко І.Т. Морфемний аналіз: словник-довідник у двох томах / за ред. Н.Ф. Клименко. Київ: Вища школа, 1980–1981.

Ілюстративні матеріали

9. Кошик Юлія. Слова, які породив Майдан. URL: http://gazeta.ua/articles/mova-zavtra/_slova-yaki-porodiv-majdan/531557

10. Студенти заявляють про відрахування з вишів за участь у Євромайдані. ТСН. 13.12.2013. URL: <http://tsn.ua/politika/studenti-zayavlyayut-pro-vidrahuvannya-z-vishiv-za-uchast-u-yevromaydani-325346.html>
11. Кондюк Денис. «Єврореволюція» та євангельсько-протестантська реакція на останні події в Україні. *Релігійно-інформаційна служба України*. 14.12.2013. URL: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought_analytic/54631
12. Кличко: Єдиний варіант компромісу з президентом – повне перезавантаження влади. ZN, UA. 02.02.2014. URL: http://dt.ua/POLITICS/klichko-yediniy-variant-kompromisu-z-prezidentom-povne-perezavantazheniya-vladi-136672_.html
13. Опозиційний нардеп розкаже про таємниці «зачистки» Майдану». *Інформаційний простір*. 15.12.2013. URL: <http://infoprostir.com.ua/archives/31182/опозиційний-нардеп-розкаже-про-таємн/>
14. Небесна Сотня. 02.2014. URL: <http://nebesna.pravda.com.ua/>
15. Потапенко Ярослав. Що ж ми святкуємо 9 травня? *Новий погляд*. 04.02.2015. URL: <http://np.org.ua/2014/04/scho-zh-my-svyatkujemo-9-travnnya/>
16. Коронакриза в гаманці: скільки коштував Україні карантин та коли економіка оговтається від удару. URL: <https://tsn.ua/groshi/koronakriza-v-gamanci-skilki-koshtuvav-ukrayini-karantin-ta-koli-ekonomika-ogovtayetsya-vid-udaru-1557258.html>
17. Коронакриза вдарила по Києву: Кличко оцінив втрати в понад 1 млрд грн.: URL: <https://glavcom.ua/kyiv/news/koronakriza-vdarila-po-kijevu-klichko-ociniv-vtrati-v-ponad-1-mlrd-grn-703211.html>
18. Парад в Білорусі 9 травня попри пандемію коронавірусу: з'явилася різка реакція ВООЗ. URL: https://news.24tv.ua/parad_v_bilorusi_9_travnnya_popri_pandemiyu_koronavirusu_zy_avilasya_rizka_reaktsiya_vooz_n1338343
19. Коронавірусна арифметика. Скільки насправді інфікованих в Україні. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20200714-koronavirusna-aryfmetryka-skilky-naspravdi-infikovanyh-v-ukrayini/>
20. Медикам доплачують за Zoom-заняття. URL: <https://newsyou.info/medikam-doplatyut-za-covid-zagruzku>
21. Орест Друль. Український ефективний R_0 і ковід-прогноз. URL: <https://zbruc.eu/node/97333>
22. Международный Уголовный Ковид Трибунал ближе, чем кажется. URL: https://www.youtube.com/watch?v=ns6S76RSBY&feature=youtu.be&fbclid=IwAR0tcDzodFWGK-5_Wi-IkKEhSSF324qw1xgcISF2zHn7qgG0bxt4DQ39vi0
23. Игорь Щупак. URL: <https://www.facebook.com/igor.shchupak.35>
24. В США появилось новое слово: «ковидиоты». URL: <https://regnum.ru/news/2892304.html>
25. BBC опублікувало «Словник епохи коронавірусу». URL: <https://detector.media/infospace/article/176308/2020-04-12-bbc-opublikovalo-slovník-epokhi-koronavirusu/>

ІНШОМОВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ: ПОТРІБНЕ ЧИ ЗАЙВЕ В МОВІ? (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ)

Мойсюк Валентина Анатоліївна

Доктор філологічних наук, доцент

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Адекватно відображаючи, відтворюючи й закріплюючи нові ідеї та поняття, мова постійно знаходиться в стані комунікативної придатності. Для цього вона змушена перебудовувати, диференціювати наявні мовні засоби або ж породжувати нові одиниці. Лінгвістичні дослідження нового в системі мови доводять, що поповнення словникового складу відбувається загалом двома шляхами: нові лексичні одиниці з'являються із внутрішніх ресурсів мовної системи (формальні та семантичні неологізми), а також є наслідком зовнішніх контактів мови (запозичення).

Питання доцільності запозичень, зокрема, у французькій мові постало перед лінгвістами ще XVI ст., коли спостерігався процес інтенсивної інтеграції італіанізмів. Протягом наступних століть мовознавці висловлювали доволі суперечливе ставлення до явища запозичення. Так, Ш. Нодьє зауважував, що «Комфортними є зрозумілі й необхідні нашій мові англіцизми, але лише в тих випадках, коли вони не мають еквівалента <...> Інші ж – «елітні запозичення», уживання яких завдячує моді, – не потрібні» (цит. за: [1]).

На сьогоднішній день розвитку французької мови лінгвісти досить агресивно налаштовані проти запозичень з англійської мови, зокрема її американського варіанту. Зумовлено, насамперед, це тим, що економічна й політична значущість Америки та англійських країн, які намагаються насадити свою мову в міжнародних організаціях, а також у двомовному спілкуванні, зумовила у Франції quasi монополію англійської мови в більшості сфер спілкування: наукові видання, вище комерційне навчання, вивчення іноземних мов у середніх школах, преса, кінематографія, музика, технологічна документація тощо. До того ж, як рідна або друга мова близько 1,5 мільярда осіб (а значить одна із найбільш поширених мов світу), англійська є першою мовою економічної, політичної, військової могутності в світі.

З лінгвістичної точки зору, англійська мова визнана більшістю (як мовців, так і мовознавців) як експресивно лаконічна. Якщо вона й шкодить точності вираження думки (зокрема йдеться про англо-американський варіант, який вважається досить бідною мовою через те, що слугує зазвичай загальною мовою міжнародного спілкування), але саме вона відповідає вимогам прискореного ритму сучасного життя. Вона вирізняється раціональною внутрішньою організацією, відносною простотою граматичної будови й багатством словникового складу, в межах якого існує можливість створювати розгалужені

терміносистеми [2, с. 7]. «Американський спосіб життя» (American Way of Life) здобув домінуючу позицію у західному світі, особливо в той період, коли більшість західних країн, вступивши в антигітлерівську коаліцію, потрапила в залежність від сировинної бази США та Великої Британії [3, с.12]. Масовий вплив американської продукції, а згодом і мода на американський спосіб життя змусили мовознавців зосередити свої наукові пошуки виключно на вивченні процесу запозичення англіцизмів та американізмів сучасною французькою мовою [4, с. 91].

Аналізуючи мовні наслідки могутності впливу англо-американської мови в кінці ХХ ст., французький письменник М. Дрюон зазначає, що англійці знову вступають у війну (спершу вони боролися проти французьких запозичень), щоправда тепер з іншого приводу: «Нашим двом мовам [французькій та англійській] загрожує внутрішнє знівечення через вторгнення англійської мови американського варіанту (*angloricain*) <...> Дозволяючи проникнути чужим елементам у нашу мову, в душу нашого народу, ми ризикуємо втратити можливість спілкуватися не лише з власним минулим (літературним, філософським, юридичним), а й з мільйонними цінностями нашої цивілізації. Це важливо також для нашого майбутнього, яке втратить наші імперії, – це буде втрата нашої душі, про що ще не підозрює людство» [5, с. 37]. Про появу великої кількості англомовних запозичень, як загрозове явище для самобутності французької мови, говорять також інші дослідники французької мови (див., зокрема: [6]).

Використання значною мірою англіцизованої французької мови в усному й писемному мовленні отримало назву *franglais* (англ. *frenghish*), яка вперше з'явилася у відомому памфлеті Етьємбля «*Parlez-vous franglais?*» у 1964 р. Лексикографічні джерела тлумачать цей термін як: «використання французької мови, де сильно відчувається англійський вплив (лексика, синтаксис)» [7]; «вживання, стан французької мови, який характеризується надмірним упровадженням неологізмів та синтаксичних зворотів англійського походження» [8]; «безліч кальок та запозичень з американської англійської мови, зайвих або погано адаптованих, які поширюються спеціалізованими мовами або модою з моменту Визволення» [9]; «використання у французькій мові англіцизмів (англійських слів), для яких існують, можливо, відповідні французькі еквіваленти; ці англіцизми часто розглядаються як небажані» [10].

Зазначимо, що за зразком французького терміну *franglais* пуристи інших країн, мова яких так само зазнає вплив з боку англійської мови, утворили свої назви на позначення цього явища: зокрема, в Німеччині існує термін *denglish* або *gerglisch*, в Іспанії – *spanglish*, в Японії – *japlish*, у Росії – *russglisch*.

Починаючи з 70-х рр., уряд Франції веде інтенсивну боротьбу за чистоту рідної мови: постійно відбувається фіксація регламентованим порядком офіційної термінології після консультацій з міністерськими комісіями з термінології. Так, слово *logiciel*, запропоноване в комісії з інформатики Філіпом Ренуаром у 1970 р., замінило англійський термін *software*, а слово *baladeur*, запропоноване у 1983 р. комітетом з аудіо-відео і реклами, замінило *walkman*.

Зазначимо з цього приводу, що не завжди запропоновані урядом інновації

отримують бажаних результатів. Так, Жак Тубон, французький міністр культури (березень 1993 р. – травень 1995 р.), запропонувавши низку слів, які б мали замінити англіцизми, отримав поразку. “Закон Тубона №94-88” (loi Toubon), ставши навіть приводом для насмішок, був іронічно названий Loi AllGood. Одним з його нововведень було, наприклад, слово *vacancelle*, яке мало б замінити вже закріплену у французькій мові лексему *week-end* на позначення «субота-неділя». Якщо ж взяти франко-канадську лексему *fin de semaine*, яка розглядалася також як можлива альтернатива англійському слову *week-end*, то в Європі вона скоріше могла позначати «четвер-п’ятниця», тобто кінець робочого тижня, що не відповідає семантиці заміненого слова.

Пізніше, декрет від 3 липня 1996 р. кардинально переформував механізм збагачення лексики французької мови, який є чинним і до сьогодні. Працюючи під керівництвом прем’єр-міністра, Commission générale de terminologie et de néologie координує роботу з термінології, співпрацюючи з іншими партнерами (Académie française, Académie des sciences, Association française de normalisation, Institut national de la langue française) та деякими комітетами з термінології у франкомовних країнах (зокрема, Office de la langue française у Квебеку). Прийняті терміни друкуються у брошурах або в Journal officiel: вони стають обов’язковим уживанням для державних служб і громадських закладів, а також у випадках, визначених законом від 4 серпня 1994 р., відповідно до вживання французької мови – закону Тубона. У 1999 р. з’явився словник *franglais-français*, в якому представлено понад 8 000 французьких еквівалентів.

Однак, стверджувати, що французька мова останнім часом зазнає великий вплив з боку англійської, не правильно, адже це явище зовсім не нове. Лінгвістичні дослідження з історичної неології показують, що запозичення з англійської відбувалося вже протягом багатьох століть: до 1800 р. в обігу французької мови англомовних запозичень функціонувало 14 %, між 1800-1850 рр. – 22 %, між 1850-1900 рр. – 9 %, між 1900-1960 рр. – 22 %, після 1960 р. – 32 %. Словник англіцизмів (1990 р.) зареєстрував менше ніж 3000 одиниць, половина з яких вже застаріла. Вживані англіцизми представили би близько 2,5% загального словника (60000 одиниць). Словник англійських слів у французькій мові (1998 р.) вказує на 4-5 % запозичень з англійської відносно до французької вживаної лексики. До того ж, якщо враховувати частоту вживання цих англіцизмів, то можна побачити, що багато з них належить до спеціалізованих сфер або напівспеціалізованих, а значить маловживані в повсякденній мові.

Про процес запозичення, як про звичне явище для будь-якої мови, говорили також лінгвісти. Так, Л. Булаховський зазначав, що зростання словникових ресурсів літературних мов унаслідок запозичень, поряд із кальками, є одним із найвиразніших явищ мовно-літературного розвитку [11, с. 353]. Ш. Баллі, наголошуючи на безперервності цього процесу, стверджував, що «запозичення завжди були нормальною функцією мовного життя» [12, с. 348]. Відтак, процес запозичення англіцизмів французькою мовою є динамічним, перманентним і безповоротним, на чому наголошують і сучасні науковці [4].

І дійсно, жодна нація не може розвивати автохтонну культуру, не маючи політичних, економічних, культурних та соціальних контактів з іншими

народами. Саме вони сприяють появі взаємозв'язку між мовними системами, впливають на їхню структуру та особливості функціонування. Одним із важливих аспектів міжмовних зв'язків є поява неологічних одиниць (нових лексем і семантем), які модифікують і змінюють лексичний склад будь-якої мови.

Досліджуючи чинники появи запозичень, зокрема англо-американізмів, лінгвісти наголошують, у першу чергу, на внутрішньомовних причинах, зокрема уникнення «номінативної безвиході» [13; 14] – заповнення мовних лакун певними тематичними групами слів, переважно термінами (наприклад: *off-shore, roaming, snowblade, combi-short, tumbling, coping*) чи окремими словами на позначення нових реалій, понять, явищ (наприклад: *inauguration, rating, toaster, diving, fast-food, fitness*). У такий спосіб відбувається розширення засобів номінації та комунікації.

Стимулюють процес входження іншомовних слів також інші внутрішньосистемні потреби, зокрема стилістичне розмежування лексем, уживаних у загальномовній і вузькоспеціальній практиці (адже терміни й номени не повинні містити будь-яких додаткових конотацій і неоднозначного сприйняття); необхідність розмежувати змістовно близькі, але різні поняття; встановлення позитивної або негативної конотації, які відсутні в мові-реципієнті; потреба в нових мовних нормах, короткості, чіткості та лаконічності висловлення [14, с. 28]. Так, запозичені з англійської мови лексеми *collector* та *killer* замінюють, відповідні, французькі описові перифрази *album d'images (ou de photos)* або *tueur en série / à gages*.

На динаміку входження запозичень-інновацій з інших мов впливають також об'єктивні фактори. Говорячи про англо-американські запозичення, можна виокремити двомовність, розвиток міжнаціональних економічних зв'язків, пошкваллення культурних зв'язків, науково-технічні досягнення англійськими країнами в окремих сферах діяльності.

Серед причин, які сприяють масовому й досить легкому проникненню англо-американізмів, лінгвісти виокремлюють також суб'єктивні причини. Основними з них є, зокрема, вплив стилю американського життя, стереотип сприйняття США та Великої Британії пересічним громадянином, які, в свою чергу, зумовлюють так званий культурний міметизм – здатність змінювати свій імідж, погляди, думку тощо. За допомогою іншомовних слів, зокрема англіцизмів, мовці намагаються слідувати моді, демонструючи свою освіченість і неординарність. Саме через таку соціально-психологічну причину багато сучасних носіїв мови сприймають іншомовні слова як “більш престижні”, порівняно з еквівалентами рідної мови. Так, *top-modèle* краще звучить, на їхню думку, ніж *les meilleures modèles*; *best-seller, best-of* – ніж *la liste des meilleures titres*, *hit-parade* – ніж *les meilleures ventes*, *War on terror* – ніж *la guerre contre le terrorisme*.

Досить часто в усному мовленні можна почути *Je suis allé prendre un drink au louange* або *Faites-moi un brushing, mais vite car je n'ai plus de monnaie pour le parking et je dois me rendre au pressing chercher le smoking de mon boy-friend car on part sur la côte ce week-end*. Забезпечуючи в такий спосіб стилістичний,

експресивний, ефект висловлення, мовці полегшують мовні зусилля, позбавляючи себе від пошуку потрібних слів у рідній мові, не настільки вживаних і модних. Тому вживання англійської мови часто вказує на нашу культурну некомпетентність створити або відшукати в пам'яті відповідне слово й ввести його в мовлення.

Отже, поняття “завоювання” англійською мовою французької можна застосувати лише по відношенню до лексичного рівня мови. Звичайно, коли в мові побутують такі англійські слова, як *news-letter* замість французького *lettre d'information*, *spams* замість *pourriel*, *publipostage*, *messenger* замість *messenger*, *chatroom* замість *salon*, *shopping* замість *achats*, а *news* замість *nouvelles*, *infos*, ставлення до них може бути лише негативним і розглядати їх слід як надлишкові, зайві одиниці.

Але ж ні фонологічна, ні морфологічна, ані синтаксична системи (за винятком лише деяких слів, зокрема коли пишуть *dance* замість *danse*, *connection* – *connexion*, *language* – *langage*, а також надмірне вживання пасивних конструкцій і конструкцій з *participe présent*) не зазнали сильного впливу.

Отже, поширення англійської мови та запозичення від неї мовних одиниць можна витлумачувати як безпрецедентне і унікальне лінгвістичне явище. Приносячи в мову відсутні еквіваленти або ж надаючи їй можливість їх створити, процес запозичення зумовлений загальними тенденціями європеїзації та інтернаціоналізації лексичного складу сучасних мов, зокрема французької.

Список літератури:

1. Dictionnaire de la langue française / Littré E. Paris, 1846. URL: <http://www.littre.org/>
2. Чередниченко О.І. Багатомовність і концептуальна картина світу. *Українознавство*. 2002. Ч. 3. С. 64–67.
3. Rey A. La terminologie: noms et notions. Paris: Presses universitaires. 1992. 127 p.
4. Merle P. Le Dico du français branché. Paris: Seuil. 1999. 414 p.
5. Druon M. Le français hors de France. *Défense de la langue française*. 1998. № 189. P. 37–39.
6. Dutours J. A la recherche du français perdu. Paris: Plon. 1998. 232 p.
7. Le Petit Robert. URL: <http://www.lepetitrobert.fr/>
8. Dictionnaire de français. Paris. URL: <http://www.larousse.fr/dictionnaires>
9. Trésor de la langue Française informatisé. URL: <http://www.atilf.fr/tlfi>
10. Oxford Dictionary. URL: www.oxforddictionaries.com
11. Булаховський Л.А. Вибрані праці : в 5 т. Київ: Наукова думка. 1975-1983. Т.1. 495 с.
12. Bally Ch. Traité de stylistique française. Genève, 1951. 595 p.
13. Д'яков А.С., Кияк Т.Р., Куделько З.Б. Основи термінотворення. Київ: КМ Academia. 2000. 216 с.
14. Крысин Л.П. Лексические заимствования и калькирование в русском языке последних десятилетий. *Вопросы языкознания*. 2002. № 6. С. 27–34.

**КОНТРАСТИВНИЙ АНАЛІЗ МІЖМОВНИХ
ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ВІДПОВІДНИКІВ
ІДЕОГРАФІЧНОЇ ГРУПИ «ЛЮДИНА» В
АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ:
КВАНТИТАТИВНИЙ АСПЕКТ**

Породко Діана Любомирівна,

магістрантка

Національний університет «Львівська політехніка»

Цьох Лариса Йосипівна,

кандидат філологічних наук, доцент

Національний університет «Львівська політехніка»

Мета нашого дослідження полягає в аналізі лексико-семантичних та структурні особливості фразеологічних одиниць (далі ФО) ідеографічної групи «людина» в англійській та українській мові в квантитативному аспекті. Для проведення дослідження ми здійснили перш за все формалізовану процедуру суцільної вибірки фразеологічних одиниць вказаних ідеографічних полів з лексикографічних джерел.

Вважаємо, що використання для вибірки одного словника не дає повної картини про кількість та різноманітність існуючих у мові ФО ідеографічної групи «людина». Тому доцільне використання кількох словників (у тому числі й двомовних).

Сформована нами картотека ФО ідеографічної групи «людина» налічує 600 одиниць. Вибірка проводилась із 4 лексикографічних джерел: двомовного словника – «Англо-Українського Фразеологічного Словника» К. Т. Баранцева; найбільшого тлумачного словника сучасної англійської мови – Longman Dictionary of Contemporary English; чотирьох фразеологічних словників англійської мови – Longman Dictionary of English Idioms, Oxford Dictionary of English Proverbs, Cambridge International Dictionary of Idioms, Handbook of commonly used American Idioms A. Makkaï, двох українських фразеологічних словників – «Фразеологічний словник української мови В. Д. Ужченко», «Словник фразеологізмів української мови В. М. Білоноженко». На основі сформованої картотеки ми уклали дослідницьку фактографічну базу.

Актуальність системного вивчення фразеології зумовила необхідність розв'язання проблеми ідеографічного опису фразеологічного складу мови, у центр уваги мовознавців переміщується дослідження ФО за тематичними групами. Ідеографічна класифікація (фразеологічних одиниць представлена, наприклад, у праці відомого фразеолога-слов'яніста В. Мокієнка «Образы русской речи». Автор виділяє наступні ідеографічні рубрики: 1) природа, тваринний і рослинний світ; 2) анатомія людини й жести; 3) побутові

уявлення; 4) історія; 5) соціальні відносини; 6) духовна культура; 7) фольклор, народне мовлення, гумор [1, с. 55–56]. Подібним чином подані ідеографічні розряди українських фразеологічних одиниць провідними українськими фразеологами В. Ужченком, Л. Авксентьєвим у їхньому посібнику «Українська фразеологія»: 1) давній побут, трудові процеси селянського життя; 2) історичні події, факти; 3) рослинний і тваринний світ; 4) соціальні відносини; 5) одиниці виміру; 6) духовна культура; 7) фольклор [2, с. 76–90]. Усі ці ідеографічні рубрики (а також ряд можливих інших) входять до великого ідеографічного класу, або понятійної сфери, якими, на думку Алефіренка, є: «Людина (Людина як жива істота, Душа й розум, Людина як суспільна істота)», «Людина й Всесвіт» [3, с. 12].

Теоретичні і практичні засади виокремлення окремих фразеологічних мікро- та макросистем були предметом дослідження в монографії Ю. Прадіда «Фразеологічна ідеографія (проблематика досліджень)» [4], в якій автор пропонує наступну ідеографічну ієрархію: синонімічний ряд → семантична група → семантичне поле → тематична група → тематичне поле → ідеографічна група → ідеографічне поле → архіполе [5, с. 40].

Спираючись на це твердження, виділяємо в рамках нашого дослідження на основі опрацьованої фразеографії: ідеографічну групу Людина → ідеографічні поля → Людина як жива істота → Душа й розум → Людина як суспільна істота → архіполя → Відчуття людини → Родинні зв'язки → Марна праця.

Спроби проаналізувати специфіку значення ФО ідеографічної групи «людина» не можна вважати ефективним без визначення її семантичної структури.

В межах нашого дослідження виділено фразеологічні сполучення, фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення.

Наприклад, **фразеологічні зрощення**: *bring owls to Athens, down the drain, up a blind alley, at one's wit's end, at sea* (*Oxford Dictionary of Idioms*), *beat about the bush, bog down* (*Handbook of commonly used American Idioms A. Makkai*), *fall short, fizzle out, flush it, fly by the seat of one's pants, give out* (*Cambridge International Dictionary of Idioms*); *нашому тинові двоюрідний пліт, скакати в гречку, всяка пташка своє гніздо знає* (*Фразеологічний словник української мови В. Д. Ужченко*), *хоч у вухо клади, в очах заіскрилося* (*Словник фразеологізмів української мови В. М. Білоноженко*); **фразеологічні єдності** (*work for peanuts* (*Oxford Dictionary of Idioms*), *in a circle, lazy dog* (*Cambridge International Dictionary of Idioms*), *government, viewed as an intrusive force in the lives of citizens, person of aristocratic background* (*Handbook of commonly used American Idioms A. Makkai*), *bring out the sweat on one's body, as sweet as honey* (*Cambridge International Dictionary of Idioms*), *burn like fire, as hot as a furnace* (*Handbook of commonly used American Idioms A. Makkai*); *кидати на вітер, міняти шило на швайку, товкти воду в ступі зловити вітра в полі* («Словник фразеологізмів української мови» В. М. Білоноженко), *дерево тримається корінням, а людина сім'єю, не трать ходу до поганого роду, як багато родичів, то сім раз пообідав, або ні разу не їв* (*Фразеологічний*

словник української мови В. Д. Ужченко); **фразеологічні сполучення:** *without success, work that is done not to do but just to keep busy, a waste of time (Oxford Dictionary of Idioms), my spouse, a cold in the head (Cambridge International Dictionary of Idioms), government, viewed as an intrusive force in the lives of citizens, person of aristocratic background, get cold feet, splittin headache (Handbook of commonly used American Idioms A. Makkai); без охоти нема роботи, байдики бити, купувати витрішки (Словник фразеологізмів української мови В. М. Білоноженко), батько не той, що породив, а той, що спорядив, не та мати, що родила, а та, що вигодувала (зростила), не той батько, що зродив, а той, що до ума довів, вуха позаростали, запхнути рот, вуха в'януть, рвати вуха (Фразеологічний словник української мови В. Д. Ужченко).*

Кількісні характеристики загалом по корпусу подані на діаграмі (рис. 1).

Рис. 1. Семантична класифікація міжмовних фразеологічних відповідників ідеографічної групи «людина».

Розглянемо кількісні характеристики семантичної класифікації окремо для кожного ідеографічного поля та окремо для української та англійської мови (табл. 1).

Таблиця 1.

Кількісні характеристики семантичної класифікації

№	Ідеографічні поля	Український підкорпус			Англійський підкорпус			Всього
		марна праця	родинні зв'язки	відчуття людини	марна праця	родинні зв'язки	відчуття людини	
1.	фразеологічні зрощення	41	21	37	79	44	28	250
2.	фразеологічні єдності	19	20	12	17	20	26	114
3.	фразеологічні сполучення	42	58	50	6	35	45	236
Всього		102	102	99	99	102	99	99

Отже, найчисленнішими в корпусі є фразеологічні зрощення в ідеографічному полі «марна праця» в англійському підкорпусі (13,17%), фразеологічні сполучення в ідеографічному полі «родинні зв'язки» в українському підкорпусі (9,67%), фразеологічні сполучення в ідеографічному полі «відчуття людини» в українському підкорпусі (8,33%).

Розподіл, в основу якого покладено граматичні та структурні ознаки, розглядаємо як структурну класифікацію. Оскільки в нашому дослідженні зіставленню піддаються одиниці віддалено споріднених мов, під час розподілу ФО відносно їх співвідносності з частинами мови ми опираємося на класифікацію англійських ФО за структурно-семантичними класами, розроблену О. Куніним [6, с. 125-190] і класифікацію українських ФО за семантикограматичними розрядами, впроваджену М. Алефіренком [7, с. 46]. Серед ФО зі структурою словосполучення в працях обох вчених виокремлено дієслівні, адвербіальні, субстантивні та ад'єктивні одиниці. У результаті, аналіз структурних особливостей ФО уможлиблює виділення таких структурних типів:

ад'єктивні: – 11% в українському підкорпусі з найчастотнішими моделями: Adj+N, Adj+N+Adj+N, Adj+N+Adj+N+V та 8% в англійському підкорпусі з найчастотнішими моделями: Adj+N і Adj+N+V;

адвербіальні: – 14% в українському підкорпусі з найчастотнішими моделями: Adv+V+Adv+V, Adv+V+Prep+N+V та 15% в англійському підкорпусі з найчастотнішими моделями: Adv+V+Adv+V і Adv+V+Prep+Adv+V;

субстантивні: 41% в українському підкорпусі з найчастотнішими моделями: N+V, N+N+V, N+Prep+N, N+Prep+N+Prep+N та 36% в англійському підкорпусі з найчастотнішими моделями: N+V, N+V+Prep, N+V+V+N;

дієслівні: 34% в українському підкорпусі з найчастотнішими моделями: V+N, V+Prep+N, V+Prep+N+V, V+V та 41% в англійському підкорпусі з найчастотнішими моделями: V+N, V+N+N, V+Prep, V+Prep+N.

Кількісні співвідношення різних структурних типів міжмовних фразеологічних відповідників ідеографічної групи «людина» представлені на рис. 2, причому в усіх ідеографічних полях спостерігається рівномірне представлення найчастотніших моделей.

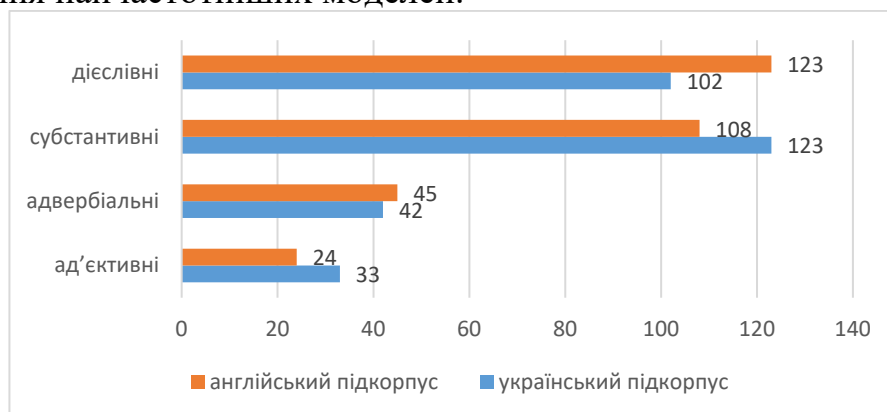

Рис. 3. Структурні моделі міжмовних фразеологічних відповідників ідеографічної групи «людина»

Синтетична будова української мови й аналітична англійської зумовлює відмінності у вираженні синтаксичного зв'язку між компонентами. До прикладу, в українській мові засобом вираження об'єктного зв'язку слугує керування, при якому відмінок залежного слова зумовлюється лексичним і граматичним значенням головного слова. Отже, у межах української фразеологічної системи виявлено словосполучення двох підтипів, що утворюються за цією моделлю. Перший підтип формують стійкі словосполучення з прямим додатком у

знахідному відмінку: укр. *орати лід «робити непотрібну, безглузду справу», ловити таби «марнувати час».*

До другого підтипу належать словосполучення з прямим додатком в орудному відмінку: укр. *лупати очима «марно витрачати час», шити білими нитками «щось невміло, погано виконане».*

В англійській мові засобом вираження об'єктного зв'язку слугує прилягання, при якому залежне слово пов'язується із стрижневим за змістом: англ. *bring owls to Athens «something that is pointless», bite the dust «to fail».*

Різна будова мов, що піддаються аналізу, зумовлює і квантитативні характеристики сформованих семантико-граматичних розрядів. Так, в англійській мові висока питома вага дієслівних ФО відносно інших розрядів забезпечується значною кількістю дієслівних постпозитивних ФО (термін Н. М. Амосової), які відсутні в українській мові.

Отже, структурний аналіз міжмовних фразеологічних відповідників ідеографічної групи «людина» показав, що серед найпродуктивніших семантико-граматичним розрядів в українській мові виявилися субстантивні ФО, що пояснюється вищим ступенем нерегулярності української фразеологічної системи, а в англійській – дієслівні, що зумовлено наявністю в ній дієслівних постпозитивних ФО. Аналіз найпоширеніших моделей ФО зі структурою словосполучення продемонстрував відмінності у способі вираження синтаксичних відношень між компонентами моделей, що спричинено різною будовою аналізованих мов.

Література:

7. Мокиенко В. М. Образы русской речи: монография / Валерий Михайлович Мокиенко. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1986. – 277 с.

8. Ужченко В. Д. Українська фразеологія: навчальний посібник / В. Д. Ужченко, Л. Г. Авксентьев. – Харків: Основа, 1990. – 167 с.

9. Алефиренко Н. Ф. Фразеологическое взаимодействие языковых уровней (на материале украинского и русского языков): автореф. дис. докт. филол. наук: 10.02.02, 10.02.01 / Николай Фёдорович Алефиренко. – Киев, 1989. – 39 с.

10. Прадід Ю. Ф. Фразеологічна ідеографія: Проблематика досліджень: монографія / Юрій Федорович Прадід. – К. ; Сімферополь, 1997. – 252 с.

11. Прадід Ю. Ф. Принципы выделения лексических и фразеологических микро- и макросистем / Ю. Ф. Прадид, Н. Ф. Грозьян // Материалы конференции «Принципы и методы функционально-семантического описания языка : итоги, направления, перспективы». – М. ; Симферополь, 1997. – С. 229–232.

12. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка: учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. / А. В. Кунин. – М.: Высшая школа, Дубна: Изд. центр «Феникс», 1996. – 381 с.

13. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології: монографія. / М. Ф. Алефіренко. – Х.: Вища школа, 1987. – 136 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НАЗВ КНИГ ІЗ САМОРОЗВИТКУ Й МОТИВАЦІЇ

Рудь Анна Олексіївна

магістр

Кафедра германської філології
Сумський державний університет

Переклад назви – це окрема перекладацька проблема. Назва несе певну функцію стиснення сенсу всього твору у короткий вираз. Крім усього іншого, цей вираз повинен давати уявлення читачеві про жанр та привертати увагу. Перекладач повинен враховувати ці функції назви і керуватися не тільки мовними знаннями, але враховувати масу інших нюансів при його перекладі.

Найчастіше при перекладі заголовків книг із саморозвитку і мотивації використовуються три стратегії: прямий або дослівний переклад, трансформація та заміна назви. Розглянемо кожен з них більш детально.

Перша стратегія перекладу – це прямий або еквівалентний переклад назв українською мовою, яка застосовується при відсутності неперекладних соціокультурних реалій і конфлікту між формою і змістом [1, с. 61]. Наприклад, еквівалентний переклад актуалізований під час перекладу назв таких книг із саморозвитку й мотивації: 1. *“Emotional Intelligence” Daniel Goleman* – «Емоційний інтелект» Деніел Гоулман [2]; 2. *“Atomic habits” James Clear* – «Атомні звички» Джеймс Клір [3]; 3. *“Big magic” Elizabeth Gilbert* – «Велика магія» Елізабет Гілберт [4].

Друга стратегія – це трансформація назви, що обумовлено різними факторами: лексичними, стилістичними, функціональними, прагматичними. Наприклад, переклад назви може супроводжуватися смисловою адаптацією, при якій смислова або жанрова недостатність дослівного перекладу компенсується заміною або додаванням лексичних елементів, які пов'язані з сюжетом твору. Наведемо приклади трансформацій назв при перекладі книг із саморозвитку і мотивації: 1. *“I know how she does it” Laura Vanderkam* – «Я знаю, як їй все вдається» Лора Вандеркам [5]; 2. *“Buy yourself the fucking lilies” Tata Schuster* – «Купи собі той довбаний букет» Тара Шустер [6]; Також часто при перекладі назв вживається стратегія розширення. Наприклад, *“ZEN. The art of simple living” Shuntyo Masuno* – «Спіймай дзен життя. Японські практики, що ведуть до спокою та радості» – Шиньмо Масуно [8]. Вдаючись до трансформацій, важливо не надто відхилятися від оригінальної назви і «не перегинати палицю» у творчій адаптації назви [7, с. 60].

Третя стратегія, якою користуються перекладачі – це заміна назв творів через неможливість передати прагматичний сенс вихідного тексту [9, с. 91]. Приклади заміни у назвах мотиваційних книг: 1. *“You are a badass. How to stop doubting your greatness and start living an awesome life” Jen Sincero* – «Не нюнь. Просто, трясця йому, зроби це!» Джен Сінсеро [10]; 2. *“Healthy brain – happy life” Wendy Suzuki* – «Дивачка, що закохалася в мозок» Венді Судзукі (додаток) [11]; 3. *“The*

like switch” Jack Shafer – «Як здобути прихильність людей і навчитися впливати на них» Джек Шефер [12]. Варто зазначити, що змінивши назву при перекладі, перекладач ризикує повністю змінити ідейний та смисловий зміст книги, який автор хотів донести до читача.

Розглянемо аналіз перекладацьких лексико-граматичних та синтаксичних трансформацій, до яких перекладачеві доводиться вдаватися при перекладі заголовків науково-популярної літератури.

Заголовки у книгах із саморозвитку і мотивації мають певну специфіку, оскільки особливості тексту багато у чому задаються його адресатом. Деякі заголовки є гендерно-орієнтованими. Наприклад, 1. “*I know how she does it*” Laura Vanderkam – «Я знаю, як їй все вдається» Лора Вандеркам [5]; 2. “*Buy yourself the fucking lilies*” Tata Schuster – «Купи собі той довбаний букет» Тара Шустер [6]; 3. “*Empowering women*” Louise Hay – «Мудрість жінки» Луїза Хей [13].

Для книг із саморозвитку й мотивації властиві заголовки, які зазначають, що саме ця книга може допомогти при досягненні певних цілей та результатів. Наприклад, 1. “*Think and grow rich*” Napoleon Hill – «Думай і багатій» Наполеон Гілл [14]; 2. “*ZEN. The art of simple living*” Shuntyo Masuno – «Сніймай дзен життя. Японські практики, що ведуть до спокою та радості» – Шиньмо Масуно [8].

Аналіз перекладацьких прийомів заголовків виявив, що найбільш поширеним способом є прийом калькування. Однак нерідко до цього прийому додаються лексико-семантичні трансформації, такі як генералізація та конкретизація, а також граматичні трансформації – заміни, перестановки, додавання та опущення.

Розглянемо приклад суттєвих трансформацій, у результаті яких відбулися зміни як форми, так і емотивного забарвлення: “*The life-changing magic of tidying up. The Japanese art of decluttering and organizing*” Marie Kondo – «Викинь мотлох із життя! Мистецтво прибирання, яке змінить вас назавжди» Марі Кондо [15].

На нашу думку, переклад англійського заголовка “*The life-changing magic of tidying up*” українською мовою «Викинь мотлох із життя!» виконаний без дотримання емотивного забарвлення оригіналу, оскільки лексеми *life-changing magic* і *tidying up* не відповідають емотивному регістру наказового способу «Викинь мотлох».

У назвах книг із саморозвитку і мотивації часто зустрічаються спонукальні речення. Вони використовуються авторами для більшого впливу на читача.

Можна виділити три основні способи перекладу спонукальних речень у назвах: прямий переклад, трансформація оригінального заголовка та повна заміна оригінального заголовка.

Прямий (еквівалентний) переклад застосовують, коли в оригінальній назві книги відсутні культурно-специфічні компоненти. Наприклад: “*Make your bed. Little things that can change your life... and maybe the world*” Admiral William H. McRaven – «Застеляйте ліжко. Дрібниці, які можуть змінити ваше життя, а можливо, і світ» Адмірал Вільям Г. Макрейвен [16].

Другий спосіб, що застосовується в процесі перекладу назв, передбачає трансформацію оригінального заголовка, наприклад заміну лексичних одиниць,

додавання елементів або, навпаки, скорочення назви тощо. Наприклад: “*The life-changing magic of tidying up. The Japanese art of decluttering and organizing*” Marie Kondo – «*Викинь мотлох із життя! Мистецтво прибирання, яке змінить вас назавжди*» Марі Кондо [15]; “*ZEN. The art of simple living*” Shunmyo Masuno – «*Спіймай дзен життя. Японські практики, що ведуть до спокою та радості*» – Шиньмо Масуно [8].

Третій спосіб, до якого також досить часто вдаються в процесі перекладу назв мотиваційної літератури – це повна заміна оригінального заголовка. Наприклад: “*You are a badass. How to stop doubting your greatness and start living an awesome life*” Jen Sincero – «*Не нюнь. Просто, трясця йому, зроби це!*» Джен Сінсеро [10].

Це спроба перекладача передати складну та емоційно-навантажену англійську назву книги. Оскільки в оригіналі вона називається “*You are a Badass*” (що, зважаючи на контекст, можна перекласти по-різному, наприклад «*Ти – відморозок*»). Та щоб уникнути надто грубого або банального звучання, назву переклали як «*Не нюнь*», яка, нібито, означає: «*Просто, трясця йому, зроби це!*». На нашу думку, це цілком вдалий, оригінальний та сміливий переклад.

Наше дослідження виявило, що найчастіше при перекладі заголовків книг із саморозвитку і мотивації використовуються три стратегії: прямий або дослівний переклад, трансформація, або заміна назви. А саме стратегія дослівного перекладу є найбільш вживаною у науково-популярній літературі.

У заголовках мотиваційних книг використовуються такі стилістичні прийоми: метафора, гра слів, іронія, тощо, що значно ускладнює їх переклад. У тих випадках, де немає відповідності в українській мові, передається сенс або додається роз’яснення.

Аналіз перекладацьких прийомів заголовків виявив, що нерідко до прийому калькування додаються лексико-семантичні трансформації, такі як генералізація та конкретизація, а також граматичні трансформації – заміни, перестановки, додавання та опущення.

Список літератури:

1. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград: Перемена, 2002. 477 с.
2. Goleman D. Emotional Intelligence. Bantam; 10th Anniversary edition (September 27, 2005). 352 p.
3. Clear J. Atomic habits. Penguin Random House USA; 1st edition (October 1, 2019). 320 p.
4. Gilbert E. Big magic. Riverhead Books; First Edition (September 22, 2015). 288 p.
5. Vanderkam L. I know how she does it. Penguin (June 9, 2015). 128 p.
6. Schuster T. Buy yourself the fucking lilies. The Dial Press (February 18, 2020). 352 p.

7. Воловичева И. А. Категория достоверности в текстах. Журналистика 2004. СМИ в многополярном мире. Сб. мат-лов научн.-практ. конф. 4.1. М.: МГУ, 2005. 272 с.

8. Masuno S. ZEN. The art of simple living. Michael Joseph (April 4, 2019). 224 p.

9. Каширина Н. А. Предпереводческий анализ текста как фактор повышения качества письменных переводов. Известия ЮУ. Технические науки. 2004. 36 с.

10. Sincero J. You are a badass. How to stop doubting your greatness and start living an awesome life. Running Press Adult; 1st edition (April 23, 2013). 156 p.

11. Suzuki W. Healthy brain – happy life. Dey Street Books; Reprint edition (March 8, 2016). 320 p.

12. Shafer J. The like switch. Atria Books (January 13, 2015). 288 p.

13. Hay L. Empowering women. Hay House Inc.; Revised edition (April 2, 2019). 160 p.

14. Hill N. Think and grow rich. Chartwell Books; Later Printing edition (December 8, 2015). 142 p.

15. Kondo M. The life-changing magic of tidying up. The Japanese art of decluttering and organizing. Ten Speed Press; 1st edition (October 14, 2014). 224 p.

16. McRaven H. W. Make your bed. Little things that can change your life... and maybe the world. Grand Central Publishing; 2nd edition (April 4, 2017). 144 p.

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДИСКУРСУ КНИГИ «ЕККЛЕЗІАСТ» НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ

Шаповалова Людмила Всеволодівна
доцент кафедри романо-германської філології
Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка

Майоренко Віра Іванівна
Студентка 4 курсу
Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка

Книга «Екклезіаст» відноситься до «сіфрут хохма» (книги мудрості), тобто, до тих книг, які розглядають універсальні філософські питання, такі як Божественне провидіння, Божественна справедливість, сенс людського буття та багато інших. Автор книги проводить логічно-філософське дослідження того, яким є сенс життя людини і як людина має поводитися аби бути щасливою?

Актуальність даного дослідження обумовлюється тим, що книга «Екклезіаст» являє собою взірць сакрального твору, надзвичайний вплив якого на читача підтверджений від часу її виникнення і дотепер. З огляду на те, що сьогодні окремі частини Біблії є доволі суперечливими і незрозумілими, її дослідження у лінгвістичному плані допоможе відкрити нові грані справді великої книги й полегшить розуміння текстів Святого Письма, стане ключем до кращого сприйняття різного роду сакральних текстів, а також пояснить причину їх вживання та актуальності у звичайній побутовій французькій мові.

Мета цієї наукової розвідки — проаналізувати книгу «Екклезіаст», як релігійний дискурс (промову), використовуючи різні підходи до аналізу дискурсу.

Сучасна психолінгвістика, яка вивчає всі аспекти мовленнєвої діяльності, спрямовує свій науковий інтерес на дискурс, як її одиницю, зважаючи на його співвідношення з текстом, який вона вважає одиницею мовлення.

«Дискурс» йде від французького «discours», що позначає промову на задану тему з метою повчання або переконання. Це також письмова чи усна маніфестація стану розуму; сукупність письмових дидактичних творів, ораторських виступів, присвячених певній доктрині, теорії тощо.

Теорія дискурсу і дискурсивний аналіз розроблялися перш за все французькими і англійськими семіологами. Концепція А. Ж. Греймаса і Курте виділили основні аспекти дискурсу як семіотичного процесу [1, с.7.].

У психолінгвістиці застосовується дескриптивний дискурс-аналіз для дослідження різних способів впливу на аудиторію, мовленнєвої поведінки, мовних засобів, риторичних прийомів, маніпулятивних та інших стратегій.

Окремі його прийоми подібні до класичного риторичного аналізу. Психологічні дослідження такого типу О. О. Леонт'єв називає «психологією мовленнєвого впливу», характеризує мовленнєвий вплив як різноманітні форми соціально-орієнтованого спілкування [2, с.60].

Важливим при аналізі дискурсу є врахування таких одиниць мовленнєвої діяльності як: мовленнєвий акт (МА — предикативна одиниця), мовленнєвий хід (МХ, який має функцію щодо початку, продовження, розвитку дискурсу та класифікуються за їх призначенням та сутністю), мовленнєва взаємодія (МВ) та мовленнєва подія (МП). Аналіз використання зазначених одиниць комунікації дозволяє встановити прийоми, тактику і стратегію дискурсу, його мету та інтенції автора.

В. І. Карасик виділяє наступні типи інституціонального дискурсу: науковий, релігійний, діловий, політичний, масово-інформативний, юридичний, дипломатичний, педагогічний, медичний, військовий, рекламний, спортивний тощо [3, с.25-33].

Релігійний дискурс відрізняється від інших типів дискурсу своєю специфічною формою організації висловлювань, вибором лексичних засобів, та релігійною тематикою, яка ґрунтується на релігійній мовній картині світу, певним набором «дійових осіб».

«Релігійний дискурс представляє собою інституційне спілкування, дискурс віри, яка домінує над раціональним знанням і при цьому припускає знання-одкровення. Зміст релігійного дискурсу є сакральні тексти, їх інтерпретація і релігійні ритуали. Для релігійного дискурсу властива власна система цінностей. Так, у сфері релігійної практики віра, як глобальна світоглядна категорія представляє собою найвищу інтерсуб'єкту цінність. І можна сказати, що вся інша аксіологічна система зводиться до цінностей віри. Це — визнання Бога, представлення про гріх, про справедливість, про добро та зло, віру у чудеса тощо. Тут істинність розуміється не як відповідність дійсності, а як відповідність найвищому сакральному носію істинності — Тексту». [4, с. 7].

З огляду на окреслені поняття, маємо перед собою наступні **завдання**:

1. З'ясувати мету твору та інтенції автора, цільову аудиторію, результат в сенсі досягнення мети.
2. Розглянути особливості відображення автором навколишнього світу, соціального буття та схарактеризувати його мовну картину світу.
3. Охарактеризувати важелі психологічного впливу на читача.
4. Проаналізувати лінгвостилістичний аспект книги «Екклесіаст» для виявлення мовленнєвих засобів, які використовує автор, аби вплинути на читача.

Мова художнього твору є предметом стилістичної інтерпретації, тобто, це «дослідження значень мовних одиниць, що являють собою об'єктивну реальність, в якій виявляється ідейно-образний зміст, що знаходить свій вираз у незвичайній, відмінній від інших словесних творів формі» [5, с. 62].

Книга «Екклесіаст» є зразком сакрального дискурсу, жанр якого промова.

Вона складається з 12 розділів, у кожному з яких розглядається декілька тем. Це інституціональний дискурс, оскільки співвідноситься з релігійною інституцією — християнською церквою.

Дискурс ведеться від особи мовця, який у першому висловлюванні презентує себе: «Paroles de l'Ecclésiaste, fils de David, roi de Jérusalem» (*Слова Екклезіаста, сина Давида, царя Єрусалима*) [6].

Мета цієї книги — презентувати читачам релігійну картину світу, переконати їх у її правильності. Іntenція автора — шляхом використання експліцитних чи імпліцитних смислів та висловлювань, вкоренити представлену релігійну картину світу і систему пов'язаних з нею цінностей у свідомості читачів.

Картина світу яка представляється автором, має у центрі Бога-творця, який створив усе і якого потрібно боятися «J'ai appris que toutes les oeuvres que Dieu a créées demeurent à perpétuité; nous ne pouvons rien y ajouter; ni rien retrancher à ce que Dieu a fait afin qu'on Le craigne» (*Я дізнався, що всі творіння, які Бог створив, існують вічно; ми не можемо нічого туди додати, нічого відібрати від того, що Бог утворив, щоб його боялися*) [6].

Людині, яка подобається Богу, він дає радість буття, а грішнику — страждання розуму: «À l'homme qui lui est agréable, Dieu a donné la sagesse, et la science, et la joie; mais au pécheur il a donné l'affliction et les soins inutiles, afin qu'il amasse et accumule, et qu'il laisse ses biens à celui qui est agréable à Dieu. Mais cela aussi est une vanité et un stérile tourment d'esprit» (*Людині, яка йому приємна Бог дав мудрість, і науку, і радість; але грішнику він дав страждання розуму і напрасні турботи, щоб він збирав і накопичував і залишив все своє майно тому, хто приємний Богу. Але це також є марнота й безплідні муки духу*) [6].

Ця система релігійних цінностей проповідника вкорінюється у свідомість читача за допомогою посилання на його авторитет, життєві можливості і власний досвід: «Moi, l'Ecclésiaste, j'ai été roi d'Israël à Jérusalem» (*Я, Екклезіаст, був царем над Ізраїлем в Єрусалимі*) [6].

Книга «Екклезіаст» говорить нам про тривалий життєвий експеримент, який провів автор у пошуках справжнього сенсу життя та щастя. У книзі немає посилань до інших мудреців чи навіть характерне для переважної більшості біблійних книг цитування прямої мови Бога, більше того у ній навіть не використано жодного імені Бога, крім загального «Dieu» (Бог), яке згадується у книзі 42 рази, що майже в половину менше аніж слово «homme» (людина). Можна навіть сказати, що книга «Екклезіаст» найбільш антропоцентрична книга Біблії, оскільки її головною дійовою особою постає саме людина, яка намагається шляхом конкретних дій зрозуміти сенс буття, але при цьому автор у кінці робить висновок, що без Бога неможливо досягнути щастя, тобто власними силами і навіть ходячи дорогами власних бажань, неможливо досягти справжнього щастя.

Промова насичена дієсловами, оскільки її автор постійно вдається до певних експериментів і повідомляє читачеві їх результат. Крім цього, описується велика кількість спостережень за життям інших людей, акцентується увага як на абстрактних поняттях (la sagesse, la joie, la mort, la justice), так і на фізичних потребах людини (manger, boire).

Емоційність і виразність тексту досягається внаслідок використання емотивної лексики і тропів (метафора, антитеза, порівняння, перифраз, прості та риторичні питання, пряма мова). Прикметників у творі небагато (найпоширеніші

з них gros, grand, bon, mauvaise), тобто більшість із них покликана дати моральну оцінку тому чи іншому поняттю або дії. Описи супроводжуються великою кількістю дієслів у минулому часі, зазвичай відсутні подробиці чи конкретика. Висновки робляться за допомогою відповідних питань до читача чи власне автором через введення своєї прямої мови і відповіді на власне питання: «Alors je me suis dit en moi-même: «Je vais connaître le même sort que l'insensé; à quoi bon avoir été plus sage?» Et j'ai conclu en moi-même que cela était déplorable» (*І сказав я собі: «І мене осягне та сама доля, як і нерозумного; навіщо тоді бути дуже мудрим?» І я зробив для себе висновок, що і це була — суєта*) [6]. Одна з головних думок тексту «Vanité des vanités, dit l'Ecclésiaste, vanité des vanités et tout est vanité» (*Марнота марнот сказав Екклезіаст, марнота марнот, і все марнота*) проходить червоною ниткою через усю книгу і надає їй певного песимістичного звучання. Цю тезу автор підкріплює власними спостереженнями — окремими висловлюваннями на різні теми, в яких вона виступає підсумком.

Отже, можемо зробити висновок, що книга «Екклезіаст» відрізняється від інших книг Біблії своїм лінгвостилістичним наповненням. Позиція автора представлена імпліцитно у риторичних питаннях та експліцитно у повчаннях та у сформованій ним системі цінностей. У спостереженнях кожне висловлювання стосується однієї узагальненої події. Кожна настанова стосується одного факту життя. У мові твору присутні вирази, які ввійшли до загального вжитку і стали фразеологізмами. Майже повністю відсутні деталізовані описи, мало прикметників, але на заміну приходять велика кількість дієслів, що допомагає відчутти читачеві певний постійний рух і живу експериментальність усього описаного. Часто застосовується прийом риторичних або прямих питань до читача, аби викликати в останнього роздуми про описане. Автор досягає своєї мети шляхом висвітлення тем у розділах; специфічній організації твору, при якій власні спостереження чергуються з настановами, зробленими на їх основі, провідні думки постійно повторюються. Поняття «правильне» і «неправильне» корелюють з поняттями «мудрець» і «безумець», «приємний Богу» і «грішник». Свої висновки і настанови автор промови підсилює риторичними питаннями, які націлені на потрібну відповідь і власним авторитетом.

Список літератури

1. Красина О. О. К интерпретации понятия дискурс / О. О. Красина. // Вестник РУДН, серия «Лингвистика». — 2004. — №6. — С. 5–8.
2. Куранова С. І. Основи психолінгвістики. Навчальний посібник / С. І. Куранова. — Київ: видавничий центр «Академія», 2012. — 209 с.
3. Карасик В. І. Ритуальный дискурс / В. І. Карасик. // Жанры речи. — 2002. — №3. — С. 157–171.
4. Яскевич О. В. Понятие «религиозный дискурс» в контекст современной теории дискурса: к проблеме определения / О. В. Яскевич. // Мова і культура. — 2012. — №15. — С. 5–9.
5. Линтвар О. М. Лінгвостилістичний аналіз художнього тексту як предмет наукового дослідження / О. М. Линтвар. // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. — 2015. — №32. — С. 59–70.

6. Le Livre de L'ECCLÉSIASTE [Электронный ресурс] // Ancien Testament (Traduction catholique de Fillion). — 1904. — Режим доступа до ресурсу: <https://magnificat.ca/textes/bible/ecclesiaste.htm>.
7. La Bible du Semeur (BDS): ECCLÉSIASTE [Электронный ресурс] // Biblica, Inc.. — 2015. — Режим доступа до ресурсу: <https://www.bible.com/ru/bible/21/ECC.1.BDS>.

ФЕНОМЕН КАЛІГРАФІЇ ЯК САКРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА ІСЛАМУ

Ломачинська Ірина Миколаївна,

Доктор філософських наук, професор,
Київський університет імені Бориса Грінченка

Слободяник Катерина Володимирівна,

студентка,
Київський університет імені Бориса Грінченка

Каліграфія, як одна з галузей образотворчого мистецтва, внесла свій унікальний вклад у розвиток світового надбання. У багатьох цивілізацій сходу була поширена каліграфія, як найдавніший вид мистецтва, наприклад, в Китаї, Афганістані, Пакистані, Кореї, Індії та Японії.

На Заході в силу мовно-стилістичних особливостей каліграфія обіймає не таке важливе місце, як на Сході: у середина XV ст. ознаменована переходом Європи до друкованої літератури, тоді як мусульманський світ продовжував споконвічну традицію рукописного шрифту книг, і проблеми з поширенням друкарства значною мірою були зумовлені складнощами пристосування арабської каліграфії до друку.

Важливу роль у популярності каліграфії, та особливостях її формування як ісламського стилю мистецтва, відіграла заборона на зображення Аллаха та живих істот (людей та тварин). Неможливо знайти конкретну заборону на зображення у Корані, але її можна віднайти у айятах 94 сури 5 «Трапеза», а саме: «О ви, які увірували! Воістину Аллаг буде випробовувати вас здобиччю від полювання, яку ви здобуваєте руками й списами, щоб дізнатися, хто з вас боїться Його потаємно; а хто з вас порушить після цього, тому – болісна кара» [7, с.56]. У відмові від зображення іслам слідує забороні на ідолопоклонство, встановленій старозавітною традицією, окрім того, «зображувати еманцію всемогутнього Аллаха в створених ним істотах, особливо, в людині, є недопустимим» [4, с.309]

Загалом, на ставлення до образотворчого мистецтва в ісламі вплинули багато чинників: це і Коран, і Сунна, і хадиси, але також і середньовічні мусульманські філософи, зокрема, аль-Фарабі, який джерелом прекрасного вважав саму природу. Заборона зображень найбільш поширена у сунізмі, (у шійзмі дозволено зображати спадкоємців Алі, особливо визнаних мучениками, полеглими за віру), однак, у і сунітських школах мазхабах немає єдиної думки щодо заборони зображень. «У трьох основних з них - панує точка зору, заснована на наведених вище хадисах: зображення одухотворених істот (людини і тварин) є гріховним» [4, с.311].

Таким чином, заборона на живий образ зупинила розвиток мусульманського образотворчого мистецтва, однак, зробила значний поштовх у розвитку каліграфії, яка в ісламському мистецтві відіграє неймовірно велику роль, оскільки саме за її допомогою викладено священний зміст Корану. Каліграфія ісламу використовується в священних книгах, поетичних творах, мініатюрах та текстах на стінах мечеті. Відповідно, каліграфія як вид декоративного мистецтва, в релігійному контексті постає як художнє втілення Слова Аллаха, краси створеного Ним світу; у історико-культурному контексті – це своєрідний спосіб відображення культури, світогляду, традиції, тому кожен мусульманин має знати арабський алфавіт, адже, саме ним були представлені сакральні істини Корану.

Каліграфія в ісламі втілює своєрідний сакральний образний сенс, вважається, що каліграф, якому вдасться переписати Коран красивим почерком, належатиме до жителів раю. Тому, каліграфія сприймається, як вияв духовності, прикладом цього може слугувати аят 68 сури Корану «Тростина для письма»: «Клянуся калямом і тим, що пишуть!» [7, с.267].

Сакральний зміст каліграфії, що має позачасовий характер, звеличується ісламськими філософами і поетами: «Щирі слава і хвала личить Творцеві, який заповнив сторінку мінливого часу низкою то білого, то чорного [кольору]: «Ти вводиш ніч в день і вводиш день в ніч» (Коран, 3:26) Подяка і вдячність, що виходять за межі порівняння, звеличують переписувача [сувою].., який складає альбом мінливого небосхилу з розмаїття листя весни і осені» [5, с.31]

В Ірані існувала каліграфія до приходу ісламу, але активний її розвиток розпочався після прийняття ісламу. Саме тоді перси, використовуючи вже існуючі каліграфічні стилі, зробили і свій внесок, створюючи власні почерки. У давні часи центрами каліграфії в ісламському світі були міста Мекка, Медина, Куфа і Басра, та в кожному з них були створені власні види каліграфії. У 7 ст., коли Іран стає частиною ісламського світу, було тільки два види письма: куфі (для архітектурних декорацій) і насх (для написання канцелярських текстів).

У 691-692 рр. за наказом омеядського халіфа Абда аль-Маліка в Єрусалимі було споруджено мечеть Куббат ас Сахра «Купол скелі», що стала однією з перших пам'яток мусульманської архітектури, де каліграфія була застосована для декорування внутрішнього простору. З цього часу каліграфія стала застосовуватися архітекторами повсюдно, а каліграфічні орнаменти і бордюри поступово ставали все більш вишуканими. Витонченість каліграфії отримувала свій сакральний сенс, адже віруючі, що були переважно неписьменними, відчували благоговіння при вигляді розкішно орнаментованих міхрабів і мінаретів мечетей [2, с.75].

Переломним моментом для розвитку мистецтва арабської каліграфії стала творчість іранського каліграфа Ібн Мукла. Йому належить ідея нової системи каліграфії - «аль -Хатт аль-Мансуб», яка стала потужним інструментом у розвитку і стандартизації письма, адже дозволила контролювати розміри букв письмової арабської мови. «Це «установне письмо», яке визначає пропорційні співвідношення вертикальних і горизонтальних елементів літер в слові та рядку» [1, с.29]. І якщо до Ібн Мукла каліграфи покращували вже розроблені почерки, то він підняв каліграфію до рівня високого мистецтва, розробивши новий

скорописний стиль, який назвав насх, і використовував його при переписуванні Корану, хоча до нього ніхто не наважувався порушити традицію і відмовитися від почерку куфі. Дозволити собі таке Ібн Мукла зміг завдяки тому, що при декількох аббасидських правителях займав пост візира. Загалом, Ібн Мукла є автором шести арабських почерків - мухаккак, райхані, насх, сульс, таукі та рика.

Вибір стилю залежить від матеріалу, на якому буде нанесено письмо. Існує три основних стилі для арабської каліграфії - куфі, сульс і насх. Шлях розвитку каліграфії в Ірані розпочався з «куфі», який був створений в кінці VIII століття. Куфічний почерк є геометризовано-монументальним, йому притаманні прямі лінії, чіткі геометричні форми, кутова форма рухів та інтервальне виконання букв. Такий стиль постає у формі чітких геометричних форм прямих ліній, виконується такий шрифт кутовими формами рухів та інтервальним виконання букв. Куфі універсально підходить для розпису будь-яких матеріалів: металу, шовку, скла, кераміки, дерева. Також використовують його для декорації стін мечетей, адже цей стиль як найкраще підходить для письма на камені. Також, він є канонізованим почерком для написання назв Корану.

На заміну куфічному стилю приходить у XI столітті «сульс», що включає: криволінійні та прямолінійні елементи, які співвідносяться в пропорції 1:3, що надає почерку особливої гнучкості; його часто використовують для оздоблення архітектурних споруд та каліграфічних вправ. У XV столітті, в арабському світі набуває популярності новий стиль «насах», ним почали переписувати Коран та іншу ісламську літературу. Сам по собі, він є «строгий горизонтальний почерк, якому притаманні проста й спрощена будова букв і елементів, упорядкованість відносно їхнього розміру» [8, с.180-181]. Зараз його використовують як найпростіший шрифт для письма в арабському світі, і навіть викладають у школі.

Ще чотири з шести арабських каліграфічних стилів є: «мухаккак – стиль із виразними чіткими літерами, райхані – стиль вишуканих літер, «подібних до квітки базилика», таукі (улав) – стиль шрифту, що складається із густих літер, рика – скорописний шрифт» [1, с.29].

В Ірані додатково розвивалися такі стилі письма: талік, насталік, шекасте. Талік, як стиль: «відрізняється великою кількістю закруглених, так би мовити, природних ліній, на противагу «жорстким», геометризованим арабським почеркам» [8, с.181].

Творцем стилю насталік вважається перський каліграф Мир Алі Табризі. Перси вважають, що він, як ніякий інший почерк, відповідає особливостям мови фарсі. Згодом насталік став популярним в Туреччині, Індії, а також в Центральній Азії. Насталік - це вдосконалений почерк насх, визнаний «прекрасною нареченою» всіх форм ісламської писемності. Особливо його любили поети, які писали на фарсі, турецькому і урду [2, с.80]

Насталік від середини XV ст. та до сьогодення, є найпоширенішим в Ірані каліграфічним стилем, для якого характерна проста й спрощена будова букв за рахунок випрямлення рухів. Незважаючи на свою плавність, насталік є строгим стилем. Він заснований на рівному розподілі ліній, запозичених з насха і кривих - з таліка. Вісь букв нахилена вправо, контрасти поступово переходять від повної потужності (максимальна ширина лінії) на лінії зростання до мінімальної

ширини. В Ірані існує досить багато музеїв, де виставляються роботи відомих каліграфів минулого і сучасності; найбільш відомі з музеїв, в експозиції яких представлені кращі зразки насталіку, це: Музей декоративного мистецтва і музей Реза Аббасі, а також бібліотека при палаці Гулістан в Тегерані. Виставки іранської каліграфії регулярно проходять в найбільших музеях світу, в Британській бібліотеці, у Національній бібліотеці Франції тощо [9].

Так званий ломаний насталік - шекасте насталік, ще один різновид почерку, якому притаманна спрощена будова букв, їх велика варіативність і зв'язаність, яка не передбачена правилами граматики.

В сучасному світі каліграфія отримала друге дихання, адже тепер арабську каліграфію використовують для дизайну: від логотипу брендів та одягу до ювелірних виробів та декору. Але вона не полишає свій сакральний сенс. Так, сучасний каліграф сирійського походження Халед аль Сай пояснює своє бачення каліграфії: «Я сприймаю букви живими, оскільки вони мають розмаїття форм і здатні передавати наш стан - літери можуть дихати, бути щасливими, сумними, танцювати і виражати себе» [6].

В ісламі «людська» тілесність, відчужена в художні форми, «витісняється» із мистецької сфери. Орнамент перебирає на себе всю тілесну та пластичну виразність і в живописі, і в графіці, і в зодчестві. Каліграфія є не лише релігійною особливістю арабського світу, вона подарувала країнам Сходу можливість створити своє унікальне мистецьке надбання, і тим самим передавати свої духовні та культурні цінності. Навіть в сучасному світі, незважаючи на певний відхід від традиційного використання каліграфії, вона не перестає нести свій сакральний сенс. Особлива роль каліграфії в світі інформаційних технологій є результатом глибокої поваги до традиції, яка забезпечує специфічну інтелектуальну комунікацію, ретрансляцію писемного досвіду в сучасні релігійно-культурні, мистецькі та освітні практики. Саме у діалозі між традицією і сучасністю каліграфія зберігає роль духовної основи арабо-мусульманського сакрального мистецтва.

Список літератури:

1. Аззаарі А. Ісламська каліграфія: історія та сучасна творча практика // *Актуальні проблеми сучасного дизайну : зб. матеріалів Міжнародної наук.-практ. конференції*: В 2-х т. Т. 2. Київ : КНУТД, 2020. С. 27-30.

2. Бибикова о. Калам острее сабли. URL: http://orient.rsl.ru/assets/files/food/text/2005/2005_1_20/2005_1_bibikova_g.pdf (дата обращения: 10.12.2020)

3. Желілов, А. А. Буквений символізм в арабо-мусульманському мисленні // *«Україна-Єгипет: проблеми вивчення мови, історії, культури та економіки»*: Матеріали I Міжнародної наук. конференції, Київ. 2014

4. Ичетовкина А.Д. Ислам и искусство: от запрета изображений к сакрализации каллиграфии // *Религия и/или повседневность : материалы IV Междунар. науч.-практ. конф., Минск, 16–18 апр. 2015 г.* Минск : РИВШ, 2015. 432 с.

5. Кази Ахмад б. Хусайн ал-Хусайни Куми. Трактат о каллиграфах и художниках Москва: ООО «Садра», 2016. 486 с.

6. Каллиграфия как достояние исламской и мировой культуры. URL: <https://islam.global/obshchestvo/kultura/kalligrafiya-kak-dostoyanie-islamskoj-i-mirovoj-kultury/> (дата обращения: 10.12.2020)

7. Коран Переклад смислів українською мовою / Пер. з араб. М.Якубовича. Київ : ДУМУ «УММА», 2017. 608

8. Костів І.В. Почеркознавчі дослідження рукописних записів і підписів, виконаних індоевропейською групою мов, зокрема перською мовою // *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2012. Вип. 12. С. 178-184.

9. Сухоруков А.Н., Кобзева Э.А. Почерк «насталик»: прошлое и настоящее. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/55878/43-Suhorukov.pdf?sequence=1> (дата обращения: 10.12.2020)

ЕСТЕТИЧНЕ ПІЗНАННЯ У ТВОРЧОСТІ ФОМИ АКВІНСЬКОГО

Ломачинська Ірина Миколаївна,

Доктор філософських наук, професор,
Київський університет імені Бориса Грінченка

Барташевич Марія Ігорівна,

студентка,
Київський університет імені Бориса Грінченка

Для обґрунтування нової естетики в епоху Середньовіччя були висунуті не тільки нові філософські положення, але спостерігалось широке розмаїття ідей в галузі естетики і теології. Мистецтво, як і життя, прагне до вічного, використовуючи час і мирський досвід, ставлячи за мету досягти прекрасне, що створене Богом, отже необхідно подолати земні помилки і виокремити найбільш цінне з реального досвіду.

Середньовічне світосприйняття передбачає заборону на багато видів тілесної, чуттєвої краси. На загальному тлі аскези ця ситуація породжує особливе, драматично суперечливе почуття прекрасного, загострене і посилене усвідомленням його гріховності.

У середньовічній естетиці домінує платонівське та аристотелівське уявлення фізичної краси як пропорційності форми. Августин Аврелій визначав красу як пропорційність частин в поєднанні з приємністю забарвлення. Альберт Великий - як витончену пропорційність, Бонавентура - як рівність частин, що піддається розрахунку. Фома Аквінський розширює означене визначення, збагачуючи ним середньовічну філософію. Підхід Фоми до аналізу прекрасного як існуючого об'єктивно, близький ідеям Арістотеля, і виражає властиву для пізньої схоластики увагу до предметного світу, прагнення милуватися їм і цінувати його красу.

Фома Аквінський розробляє вчення про об'єктивні характеристики прекрасного, вбачаючи божественне джерело цієї об'єктивності. Відповідно до вчення Аквінського, в усьому суцільному можливо спостерігати різні ступені досконалості, краси, гармонії, блага. Вони можуть бути осмислені та виміряні лише внаслідок наявності певної межі і зразка для всіх об'єктів, що гідні досконалості. Таким зразком, еталоном краси і досконалості виступає Бог як уособлення цілісності буття, гранично чистий розум, чиста творча діяльність і сила. Фома зауважує, що «Речі походять від Бога, як твори мистецтва від майстра»[3]. Сенс краси усвідомлюється в упорядкованому першопочатку, який удосконалює своєю величчю впорядковане ним розмаїття речей.

Божественністю прекрасного пояснює Фома феномен доступності осягнення естетичної краси для свідомості людини. З точки зору Фоми Аквінського, будь-яка краса є божественною, диявольської краси не буває. «У

Фоми краса є самодостатньою: можна не молитися на ікону, а просто милуватися зображенням, однак, тоді виходить, що є, існує краса, яка знаходиться за межами божественного. Вона буттєва, а отже, є буття «за межами» бога, і воно є прекрасним» [6, с.39 - 40].

Краса у Фоми має відношення до пізнавальної здатності людини, адже красивими називаються ті предмети, які подобаються своїм видом. Ось чому краса розкривається у відповідності пропорції: адже відчуття насолоджується речами, які володіють належною пропорційною гармонією.

Річ є прекрасною лише тоді, коли у її зовнішньому вигляді гранично ясно виражається її сутність, ідея, форма. В земному, чуттєвому світі відбувається сходження від неживих тіл до носіїв життя і далі - до живих істот, тобто до людини: форма як зовнішня визначеність речі (*causa formalis*) - нежива природа; закінченість форми, виражена в житті (*causa finalis*) - рослинне життя; причина діюча, тобто надає вплив на інше (*causa efficiens*) - тваринне життя; форма, що не пов'язана з матерією (*forma separata, per se*) - людська душа. але вище земних форм стоять форми небесні, ангельські істоти - чисті форми, вільні від обтяжуючої тілесності. Вінчає ці сходинки Бог як найбільш прекрасна і досконала форма [2, с.37 - 38].

Краса і благо в одному і тому ж об'єкті мають спільну реальність, оскільки і те, і інше ґрунтується на формі; проте коли мова йде про благо, форма стає об'єктом бажання, суб'єкт прагне повноцінно реалізувати цю форму або ж заволодіти нею як чимось позитивним; краса ж, навпаки, пов'язує форму з чистим пізнанням. Відповідно, прекрасними є ті речі, які подобаються своїм виглядом.

Краса і добро ідентичні, але добро задовольняє бажання людини чуттєвим володінням предметом, тоді як краса - оцінкою його форми. Інтуїтивне уловлювання об'єкта постає як джерело насолоди.

У відчутті краси є, таким чином, два аспекти: інтелектуальний (*apprehension vision*) і чуттєвий (*quod placet, delectat*), що поєднані у єдине ціле. *Apprehensio* може бути визначено як спосіб осягнення, що проходить через медитацію почуттів (зору і слуху), що мають пізнавальний характер. Естетичне почуття існує лише в тій мірі, в якій саме знання заспокоює нас своєю властивістю чистої інтуїції [1, с.175].

Фома визначає прекрасне як щось завершене і цілісне, що володіє числовою гармонією, чуттєвим сприйняттям і яскравістю, пропорційністю і ясністю. Таким чином, Аквінат намагається позначити об'єктивні характеристики прекрасного. При цьому ці характеристики трактувалися в єдності матеріального і духовного, зовнішнього і внутрішнього аспектів існування. До суб'єктивних характеристик прекрасного відноситься його зв'язок з пізнавальними і чуттєвими здібностями людини, бо прекрасним є те, сприйняття чого викликає насолоду.

Особливість прекрасного полягає в тому, що при його сприйнятті заспокоюється чуттєве бажання: «Благо, що пізнається в мистецтві, не є благом людської волі здатності бажання, відповідно, це благо людини, але благо самих речей, створених чи або продукованих мистецтвом» [4].

Форма виступає першою ознакою краси, з нею зливаються світло і сяйво. Августин каже про красу як про сяйво порядку або істини; Альберт Великий визначає її як світло форми, сяючою на пропорційних частинах матерії, Фома називає це променистістю. Найпростіші прояви краси як світла - це привабливість яскравих фарб і блиску. Складність еволюції середньовічного менталітету, що полягала у зміні орієнтації від платонізму до аристотелівських принципів, відображає його своєрідність і визначає настання Проторенесансу.

У.Еко відмічає парадокси сприйняття краси у Фоми Аквінського: сенс краси вбачається Аквінатором в *vis cognoscitiva* (пізнавальній здатності) і *visio* (спогляданні); і задоволення (*placet*), яке слідує за спогляданням, також є принципово важливим для визначення краси. Зрозуміло, що насолода породжується естетичним потенціалом, що є властивістю предмета; задоволення не може визначати собою красу предмета. Йдеться про цілком реальну проблему, яка заявляє про себе вже в працях Августина, який задається питанням про те, прекрасні чи речі тому, що викликають насолоду, чи викликають насолоду, тому що вони прекрасні... Естетична насолода не прагне до володіння річчю, але задовольняється її спогляданням, виявленням в ній пропорційності, цілісності і ясності [7, с.124].

Для краси потрібно, щоб предмет був представлений свідомості, однак, краса – це не стан свідомості, вона об'єктивна. Краса у Аквінатора співмірна з божественною красою, що постає в усвідомленні досконалості Божественної Трійці, яка поєднує цілісність, гармонію і сяйво.

«Ці три критерії - три шляхи наближення до форм як частин цілого. Вірогідно, *claritas* означає момент, коли предмет сприймається в найбільш глибокій і повній єдності своєї субстанції, у співвідношенні своєї сутності з ідеальним зразком, а потім і з джерелом будь-якої краси, божественності Сина. *Claritas* - це випромінювання конкретної і індивідуальної форми в співвідношенні з ідеалом для такої форми, який вона відновлює у досконалій благодаті. В людині краса тіла, якщо воно має досконалі пропорції, свідчить про *integritas* і *debita proportio*. Але *claritas*, відчутне вже і в тілі, стосується випромінювання чеснот і осяяння душі, створеної за образом і відтвореної за подобою Бога [1, с.176].

В організмі людини є в наявності складний порядок взаємовідносин між душевними і тілесними силами, між нижчими і вищими потенціями, так що будь-яка особливість цього організму дуже чітко обумовлена і вбудована в систему цілого: «У матерії варто вбачати різні ступені досконалості, а саме буття, життя, відчуття і мислення. Те ж, що приєднується «після», буде завжди досконалішим, за приєднане «до». Отже, та форма, яка наділяє матерію тільки першим ступенем досконалості, найменш досконала, тоді як та форма, яка наділяє першої, другої, третьої і так далі ступенями, найбільш досконала; проте ж і вона безпосередньо властива матерії» [5, с.42].

В описі людського тіла, поданого Фоמוю Аквінським, естетична і функціональна значимість становлять єдине ціле, що загалом є характерним для тогочасних принципів пояснення сутності категорії краси. «Всі ці відомості щодо функціонального призначення прекрасного надають систематичну форму

тій установці (що є характерною для всього Середньовіччя), яка тяжіє до ототожнення прекрасного (*pulchrum*) і корисного (*utile*) як наслідку порівняння прекрасного (*Pulchrum*) і благого (*bonum*) [7, с.127]. Небажання проводити відмінність між естетичним і функціональним призводить до того, що прекрасне підпорядковується доброму або корисному рівно настільки, наскільки вони підкоряються прекрасному. Для свідомості середньовічної людини та чи інша річ стає потворною в тому випадку, якщо вона не включається в ієрархію цілей, зосереджених на людині та її надприродному призначенні.

Таким чином, всі небесні і земні форми, природні та штучні, можуть бути об'єктом естетичного сприйняття, однак, щоб побачити річ прекрасною, потрібно, щоб вона стала об'єктом свідомого судження. Природа відкривається нам у своїй досконалості, однак, природні об'єкти непроникні, оцінити їх красу може тільки вище пізнання, що властиве тільки Творцю. Людина здатна досягнути лише красу створених нею речей.

Список літератури:

1. Безансон А. Запретный образ: Интеллектуальная история иконоборчества. Москва: Изд-во «МИК», 1999. 424 с.
2. Титаренко И.Н.. Эстетика: Учебное пособие. – Таганрог: Изд-во ТРТУ, 2006. – 225 с.
3. Фома Аквинский. Сумма против язычников. Книга I. URL: <https://azbyka.ru/otechnik/konfessii/summa-protiv-jazychnikov/1> (дата обращения: 11.12.2020)
4. Фома Аквинский. Сумма теологии Ч.II. Москва: Ника-Центр, 2014. 736 с.
5. Фома Аквинский. Сумма теологии. Ч.1. Киев: Эльга-Центр, 2005. 577 с.
6. Шатунова Т.М. Социальный смысл онтологии эстетического (опыт оправдания красотой). Казань: Изд-во Казанского ун-та, 2007. 184 с.
7. Эко У. Искусство и красота в средневековой эстетике. Санкт Петербург: Алетейя, 2003. 256 с.

СТАНОВЛЕННЯ САКРАЛЬНОГО ЗМІСТУ ІКОНОПISУ У СХІДНОХРИСТИЯНСЬКІЙ ДУХОВНІЙ ТРАДИЦІЇ

Ломачинська Ірина Миколаївна,

Доктор філософських наук, професор,
Київський університет імені Бориса Грінченка

Малецька Марія Олександрівна,

студентка,
Київський університет імені Бориса Грінченка,

У вітчизняній сакральній мистецькій практиці православний іконопис обіймає особливе місце, адже не тільки репрезентує унікальні мистецькі практики, забезпечуючи спадкоємний зв'язок візантійської та киеворуської релігійно-культурної традицій, але й виступає цілісним символом української православної духовності.

Сакральний іконопис української ікони формувався традиціями візантійських іконописних шкіл, які втілювали естетичний та богословський зміст середньовічного мистецтва. Через специфічну образно-символьну художню мову сакральне мистецтво не лише передало унікальну естетику українського середньовіччя, але й стало потужним засобом психологічного впливу на суспільну свідомість, формуючи підвалини соціальної пам'яті.

У вітчизняних релігієзнавчих дослідженнях домінує визначення ікони як зображення Ісуса Христа, Богоматері і святих, якому церква (католицька і православна) приписує священний характер. Серед численних визначень ікони у вимірі української сакральної традиції найбільш доречним є наступне: «у візантійському та східному християнському мистецтві сакральний образ (мальований переважно на дерев'яній дошці), на якому зображено постаті святих, біблійні та літургійно-символічні сцени» [9, с. 84].

Християнський іконопис глибоко символічний, що зумовлено історичними обставинами його становлення. Перші християнські громади не мали сакральних зображень святих і не використовували їх під час своїх зібрань та молитов. Утім, щоб пізнавати своїх братів по вірі, вони почали користуватися зображеннями-символами, зміст яких був зрозумілим лише їм. Як зазначає Д.Степовик, Ісуса Христа малювали спочатку у вигляді маленького ягняти (Агнця): зображення голуба означало Святого Духа. Щоб не писати ім'я Христа — малювали рибу, бо в грецькій мові слово «риба» має ті ж літери, які є початковими в імені Ісуса Христа[12].

Іконографія розвивалася в певному історичному культурному та релігійному середовищах, запозичуючи релігійні мистецькі практики сусідніх народів. Християнство в своїй ідеологічній доктрині запозичило багато ідей із грецької та римської культурної спадщини, адже серед новонавернених християн

переважали означені етноси Римської імперії. Значною мірою на становлення іконопису вплинула релігійно-мистецька практика фаюмського портрета, який постає своєрідним синтезом давньоєгипетських та античних уявлень щодо безсмертя душі. Однак між іконою і похоронним портретом є суттєва відмінність: фаюмський портрет завжди трагічний, адже є свідченням невблаганної влади смерті над людиною, чому чинить опір людська пам'ять, зберігаючи образ померлого. Ікона ж, навпаки, постає свідченням перемоги життя над смертю. «Особа на іконі - це лик, повернений до Бога, особистість, повністю змінена у світлі вічності. Суть ікони - пасхальна радість, це не прощання, а зустріч. І ікона в своєму розвитку рухалася від портрета - до лику, від реального і тимчасового - до зображення ідеального і вічного» [13].

В історичному контексті ікона формується як результат ідейної полеміки, що виникла навколо християнського культового образу. Християнські апологети вкрай негативно ставилися до сакральних релігійних зображень, вважаючи їх різновидом ідолопоклонства. У Оригена людина - це її душа. Вона тілесна лише випадково, і її тілесність насправді не є частиною задуму Бога. Тому християни несуть в собі красу божественного. І оскільки тільки душа - образ образу Божого {«образ, намальований Сином Божим»), то єдино доречне поклоніння - то, що відбувається в християнських душах, і єдині статуї і картини, які слід створювати, - це картини чеснот, змінюють душі за образом Божого. Також заперечував проти релігійного (язичницького) образотворчого мистецтва Климент Олександрійський [8], вважаючи, що це призводило до вшанування творіння, а не Творця.

З утвердженням християнства як офіційної релігійної доктрини Римської імперії ікона втілює не лише сакральний, але, переважно, ідеологічний контекст, адже відображає поширену в античній традиції практику язичницького живописного зображення богів та імператорів. Як зазначає Х.Бельтинг, у сутності ікони «проявляється конфлікт між тяжінням до індивідуального поминального образу і до неминущого ідеалізованого типу» [1, с.41].

Ситуація змінюється в IV-V ст., коли християнство набуває офіційного державного статусу. Невпинне зростання кількості новонавернених на всіх теренах Римської імперії і в сусідніх регіонах зумовила потребу в нових великих храмах, відбувалися відповідні зміни в літургії та в естетичному оформленні богослужіння.

Утаємничена символіка перших століть християнства, яка була надбанням невеликої кількості посвячених християн, ставала дедалі менш зрозумілою для широкого загалу. В той час гостро постала потреба більш конкретного, наочного і зрозумілого образного вираження релігійних істин. Відповідно, «перед релігійним мистецтвом цієї доби постали важливі завдання: з одного боку, унаочнити доволі складні для розумового пізнання суперечливі християнські догмати, які сформулювалися і утверджувалися Вселенськими соборами, а з іншого, – виразити живе переживання цих істин, духовний досвід християнських подвижників» [3, с.128].

Найбільш широку підтримку іконопис отримує у чернечому середовищі. Один з основоположників східнохристиянського чернецтва, Святий Василій

Великий вбачав в образі більше переконливої сили, ніж у власних словах. У бесіді на день св. мученика Варлаама він звертається до іконописців з такими словами: «Постаньте тепер переді мною ви, славні живописателі подвижницьких заслуг. Доповніть своїм мистецтвом це неповне зображення восначальника. Квітами своєї мудрості уквітчайте неясно представленого мною вінценосця. Нехай буду переможений вашим живописанням звияжних справ мученика: радий буду й нині визнати над собою подібну перемогу вашої моці. Подивлюся на цю точніше зображену вами боротьбу руки з вогнем. Подивлюся на цього борця, краще зображеного на вашій картині»[2, с.258].

Для Василя Великого ікона постає зримим тілесним втіленням незримого Божого образу та Його Богородиці, що заслуговує вшанування ікон: «Сповідую нашу непорочну християнську віру так, як ми успадкували її від Бога, і вірую у єдиного Бога Вседержителя, Бога Отця, Бога Сина, Бога Духа Святого; у цих Трьох Особах поклоняюся і воздаю честь єдиному Богу; сповікую також і домобудівництво втілення Сина Божого; святу Марію, яка народила Його тілесно, сповікую Богородицею. Приймаю і святих апостолів, пророків і мучеників, котрі возносять молитви до Бога, і вірую, що з їх заступництва чоловіколюбивий Бог дарує мені Своє милосердя і прощення гріхів. Тому шаную і зображення їх на іконах, і відкрито поклоняюся їм; тому що це передано святими апостолами і не повинно бути заборонено. Тому у всіх церквах своїх ми зображуємо їх історію» [5, с.70].

Ідеї Василя Великого знаходять підтримку у інших представників східно-християнської патристики. Григорій Нісський у похвальному слові святому великомученику Феодору говорить, що живописець зобразив подвиги мученика, «все це майстерно змалював фарбами, ніби у якійсь пояснювальній книзі... Адже і живопис мовчки вміє говорити на стінах і приносити величезну користь» [4, с.202].

Іоанн Златоуст у похвальному слові мученику Мелетію повідомляє, що «багато хто зображував його образ і на перснях, замість каменів, і на печатках, і на чашах, і на стінах кімнат, — всюди, — щоб не тільки чути ім'я його, але й скрізь бачити його тілесний образ» [7, с.558 - 559].

Варто зазначити, що у Візантії, яка формувалася як органічний синтез християнства, ідей Римської імперії і східної ментальності, вплив на християнський обряд зразків античного мистецтва був досить значним, що викликало хвилю нападів і на сакральне мистецтво християнської церкви. Однак, порівнюючи ранньохристиянське і античне мистецтво, варто відмітити його основні відмінності: античне мистецтво акцентує увагу на естетичній досконалості форм, ідеалізації краси тілесної, водночас іконопис – це творення краси духовної.

Можливо стверджувати, що в означений період ікона протиставлялася неіконі, тобто художньому зображенню античного мистецтва, в якому акцентувалася увага на тілесності, що створило ідеологічне підґрунтя для іконоборства. Однак, іконоборці не відкидали мистецтво світське та церковне, але виступали проти іконовшанування як молитовного акту, і проти ікони як сакрального зображення. Щоправда, у середовищі іконоборців були різні думки

про те, що і як треба зображати на іконах і фресках, але загалом усі аргументи зводилися до того, що в Писанні сказано: «Бога не бачив ніхто ніколи» (Ін. 1:18), тяжіючи до іудейської заборони зображення божества.

Однак це не означає, що ранньохристиянський світ зовсім відкидав естетику і негативно ставився до культури. Ще апостол Павло, оглядаючи пам'ятки Афін, високо оцінив пам'ятник Невідомому Богу (Діян. 17.23), але він підкреслив не естетичну його цінність, але як свідчення пошуку істинної віри і поклоніння афінянами»[12]. Таким чином, християнство несло в собі не заперечення культури взагалі, а інший тип культури, спрямований на пріоритет глузду над красою, що було повною протилежністю античному естетизму, захопленому, особливо на пізньому етапі, зовнішньою красою при повному моральному розкладанні

У розпал іконоборства Іоанном Дамаскіним було сформоване ідейне обґрунтування святості іконописного образу. Йому належать «Три захисні слова проти тих, які заперечують святі ікони, де викладено основоположні принципи шанування ікон та поклоніння їм. Іоанн Дамаскін стверджує, що зображення є подібністю з відмінними властивостями прототипу, разом з тим має і деяку у ставленні до нього відмінність. Бо зображення не в усьому буває подібно первообразу. Однак Син є живе, природно і в усьому подібний зображенню невидимого Бога, втілюючи Собою все від Отця, у всьому маючи з Ним тотожність, розрізняючи ж одним тільки походженням [від Нього як] від причини. Бо Отець є природна причина; а що походить від Іншого як від Причини, є Син. Бо не Отець - від Сина, але Син - від Отця. Адже від Нього, хоча і не після Нього, має Син буття, яке є і Отець, Його родитель [6]

У розпал іконоборства, що значною мірою розхитало державні основи Візантії, у місті Нікеї зібрався Сьомий Вселенський Собор, який не лише визнав значення ікони як першообразу Христа, Богородиці та всіх святих, а й визначив сутність ікони щодо Святого Письма: під час молитви уся повнота пошани віддається не фарбі, не дошці, не позолоті, а змальованій особі. Таким чином, через ікону стверджувалася ідея Нового Заповіту про Боговтілення.

Основою візантійського християнського іконопису стає канон - міра, що визначає правильний напрям. Канон - це не зовнішні рамки, а внутрішній стрижень, духовна основа ікони, що поєднує сенс образу, його символіку, художні прийоми та набір сюжетів, богословські поняття і естетичні критерії.

Однак, іконографічний канон не слід розуміти як різновид духовної цензури для ікон, як сукупність вимог формального і заборонного характеру. «Він перш за все містить у собі певне церковне бачення божественного світу, визначені типи і способи трактування художніх образів, композиції, символіку форм і кольорів. Згідно із православним канonom іконописні лики як символи Божественного не можна уподібнювати до натуралістичних копій зовнішнього вигляду людини, в них не повинно бути нічого чуттєвого, емоційного, матеріально-тілесного»[10, с.41]

Таким чином, в результаті складних ідеологічних протиріч кристалізується духовна основа східнохристиянського іконопису, який стає дієвим комунікаційним засобом ретрансляції релігійно-культурної традиції,

забезпечуючи духовний зв'язок минулого і сучасності, формування соціальної пам'яті та духовного самовдосконалення нації.

Список літератури:

1. Бельтинг Х. Образ и культ. История образа до эпохи искусства. Москва: Прогресс-Традиция, 2002. 752 с.
2. Василий Великий. Творення. ч. 4. Сергиев Посад, 1898.
3. Головей, В. Ю. Богословсько-догматичне обґрунтування іконописного мистецтва у ранньовізантійській патристиці IV-V ст. // *Волинський Благовісник*. 2015. №3. с.127-136.
4. Григорий Нисский. Творення. Ч. 8. Москва, 1871
5. Деяния Вселенских соборов. Т. VII. Казань, 1909.
6. Иоанн Дамаскин. Три защитительных слова против порицающих святыя иконы. URL https://azbyka.ru/otechnik/Ioann_Damaskin/tri-zashhitelnykh-slova-protiv-poritsajushhikh-svjatyeh-ikon/ (дата обращения: 09.12.2020)
7. Иоанн Златоуст. Творення. Т. II, кн. 1. Санкт Петербург, 1896.
8. Климент Александрийский. Увещевание к язычникам URL: https://azbyka.ru/otechnik/Kliment_Aleksandrijskij/uveshhevanie-k-jazychnikam/ . (дата обращения: 09.12.2020)
9. Креховецький, Я. Богослов'я та духовність ікони. Львів : Свічадо, 2005. 194 с.
10. Ларіонова В., Л.Борисевич. Символіка ікони як відображення та трансляція духовно-світоглядних орієнтирів людини. *Мистецтвознавство*. 2008. № 8. С. 37 – 48
11. Ломачинська І.М. Релігійне лідерство в духовному вимірі християнської традиції. Київ.: Університет «Україна», 2008. 286 с.
12. Степовик, Д. Історія української ікони X-XX ст. Київ: Либідь, 2004. 440 с.: іл.
13. Языкова И. Богословие иконы. Москва., 1994. 126 с.

THEMATIC CONTENT OF PROPAGANDA SLOGANS IN THE SRV

Musiychuk Victoria,
Ph.D., Associate Professor
A.Krymskyi Institute of Oriental Studies

To promote propaganda and promotion for the implementation of the Vietnam's Communist Party's Resolution, implementation of socio-economic development goals, the Central Propaganda Department of Vietnam every several years compiled and supplemented propaganda slogans. Propaganda Department of the Central Committee proposed, in combination with slogans guided by the Central Propaganda Department, including, localities, the unit directing the Department of Culture, Sports and Tourism, The authorities soon deployed and embellished information clusters, propaganda boards, new slogans drawers, replacing old and inappropriate content slogans. Regularly monitor, urge and inspect the content of visual propaganda to direct, orient and promptly propose new slogans suitable to the political tasks of each locality and unit. Below are some examples of the Vietnamese propaganda slogans [1]:

1. All for the sake of rich people, strong country, democracy, justice and civilization!
2. Strengthen the Party building to be clean and strong, and improve the Party's capacity and fighting strength!
3. Building the organizational apparatus of the entire political system in a streamlined, effective and efficient operation!
4. Building a socialist rule-of-law State of the people, by the people, for the people!
5. Develop rapidly and sustainably, striving to soon turn our country basically into a modern industrial country!
6. Promote the national strength with the power of the times to build and firmly protect the Socialist Vietnam Fatherland!
7. Determined to take advantage of opportunities, overcome challenges, successfully implement the Resolution of the 12th National Congress of the Party!
8. Resolutely and persistently to firmly defend the independence, sovereignty, unity and territorial integrity of the Fatherland!
9. Strengthen national defense and security, firmly defend the Fatherland of Socialist Vietnam!
10. Promote the comprehensive and synchronous national renewal!
11. Attract and promote vigorously all the resources and creativity of the people to build and develop the country!
12. Promote agricultural and rural industrialization and modernization in association with new countryside construction!
13. Maintain an environment of peace, stability, proactively and actively integrate into the world for national development!

SOCIAL FUNCTION OF SCIENCE, TEACHING AND LEARNING

14. Improve the quality of growth, productivity and competitiveness of the economy!

15. Innovation and creativity in leadership, and management of socio-economic development!

16. Proactively prevent natural disasters, respond to climate change!

17. To vigorously develop the marine economy in order to increase the national economic potential and protect the sovereignty of the sea and islands!

18. Strongly improve the investment and business environment, clear all resources for national development!

19. Product quality is the national brand!

20. Resolutely prevent and fight corruption, waste, practice thrift!

21. Create a favorable investment and business environment for fast and sustainable development!

22. Promote the synergy and creativity of the business community and entrepreneurs!

23. Developing agriculture with clean and environmentally friendly products!

24. Resolutely ensure the requirements of environmental protection in investment projects!

25. Protection of the natural environment is both a content and a sustainable development goal!

26. Every citizen is a person who implements and monitors environmental protection!

27. Reasonable, efficient and economical use of natural resources!

28. Develop national tourism to become a key economic sector of the country!

29. Promote the people's mastery, promote the strength of great national solidarity!

30. Promote the human factor in all areas of social life!

31. Focus on building people with morality, personality, lifestyle, intelligence and working capacity!

32. Develop culture, practice democracy, progress and social justice!

33. Building an advanced Vietnamese culture imbued with national identity!

34. Building a healthy cultural environment!

35. The works that are beneficial to the people, as best they can be done, the things that are harmful to the people, as best they can be avoided!

36. Each official, party member, public servant and official must be exemplary for people to believe and follow!

37. All people unite to build a new countryside and a civilized city!

38. Strictly obey the law, ensure social order and safety!

As we can see, the thematic content of the ideological slogans of the Socialist Republic of Vietnam is quite diverse. In addition to the actual politically oriented slogans indicating the role of the party, we see slogans of social, economic, and cultural issues. Economically oriented slogans call for both the pursuit of personal well-being and the national. The problem of conservation of natural resources and environmental protection was also taken into account. We also see calls for sustainable growth in both rural and urban areas, as well as for global integration. In general, Vietnamese

SOCIAL FUNCTION OF SCIENCE, TEACHING AND LEARNING

propaganda slogans cover all spheres of society and thus provide guidelines for implementing state directives in regions.

References:

1. Guideline No. 18-HD / BTGTW dated 10/11/2016 “Propagating the implementation of Directive No. 05-CT / TW of the Politburo and replicating the typical learning, following Ho Chi Minh's ideology, morality, and style”.

ВПЛИВ ІНТЕРНЕТ-ЗМІ НА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ В УКРАЇНІ

Дем'яненко Борис,

д. пол. н., професор, професор кафедри політології, декан факультету історичної та соціально-психологічної освіти Університету Григорія Сковороди в Переяславі

Віра Дем'яненко,

к. пол. н., доцент, доцент кафедри політології Університету Григорія Сковороди в Переяславі

Тетяна Прядко

к. пол. н., старший викладач кафедри політології Університету Григорія Сковороди в Переяславі

Головною інформаційною функцією ЗМІ як політичного інституту є трансляція політичної інформації й участь у формуванні громадської думки. Засоби масової інформації можуть виступати як у ролі політичних акторів, і тоді вони функціонують як незалежні політичні суб'єкти, так і в ролі інструментів у руках інших політичних акторів.

Інтернет і мережеві ЗМІ як його частина, поряд із прагненням до демократичності й незалежності, які зумовлені їхньою інтерактивністю, володіють також значним маніпулятивним потенціалом. У сучасному світі, який формується інформацією й комунікаціями, і характеризується глобальним рівнем взаємозалежності, здатність впливати на інформаційні потоки і повідомлення в ЗМІ перетворюється у вагомий інструмент визначення актуальних/псевдоактуальних сенсів політичного простору.

У мережевому просторі засоби масової інформації є досить нестійким феноменом. Розвиток технологій сприяє нині широкому розповсюдженню соціальних медіа, які починають становити конкуренцію професійним ЗМІ. Тісний взаємозв'язок традиційних засобів масової інформації і соціальних мереж, зумовлений гіпертекстуальністю та інтерактивністю мережі, призводить до стирання кордонів медійного сектору інтернету та зміни характеру комунікації.

Дослідники намагаються розмежувати ресурси у мережі Інтернет, визначаючи критерієм професійну журналістику. Так, інтернет-ЗМІ вважаються ті ресурси, діяльність яких пов'язана з відповідальним продукуванням і розповсюдженням контенту серед потенційно великої аудиторії й спрямована на виконання основних функцій журналістики. Таким чином, до критеріїв розмежування інтернет-ЗМІ та інших мережевих ресурсів відносять: професіоналізм, самопозиціонування як засіб масової інформації, масовість аудиторії, відповідність організаційним ознакам традиційних ЗМІ, виконання

функцій журналістики і рівень незалежності. Виходячи з такого підходу, можна констатувати, що поряд із професійними ЗМІ в медійний сектор потрапляють окремі сегменти блогосфери, зокрема – блоги, які функціонують на платформі професійних ЗМІ, і блоги, які працюють за принципом інтернет-порталів.

Якщо для традиційних засобів масової інформації важливе значення має модель медіасистеми, в якій вони функціонують, то для інтернету, для якого не існує меж, значення останньої нівелюється. У мережі суттєвий вплив на сприйняття інформації справляє інтерактивність, яка, по суті, є головною характеристикою мережевих ресурсів. До інтерактивних елементів відносяться коментарі і форуми (посилання на них, як правило, розміщується під матеріалом). Деякі ресурси дають можливість оцінити судження інших користувачів, розміщують посилання на коментарі перед текстом, що дозволяє ознайомитися з думкою інших користувачів про події без ознайомлення з матеріалом.

Ще однією важливою ознакою інтернет-ЗМІ є їх мультимедійність. До мультимедійних засобів можна віднести фотографії, колажі, які ілюструють текстові матеріали, фоторепортажі, інфографіку, відео.

Щороку зростає частка активних користувачів інтернету – якщо в 2015 році близько 70 % опитаних користувалися мережею час від часу, то в 2019 році стільки ж українців використовують інтернет щоденно. Онлайн-медіа користуються популярністю серед українців 18-45 років, отримуючи новини із «глобальної мережі» споживачі найчастіше віддають перевагу службам і сервісам новин [1]. За даними дослідження, проведеного в жовтні 2020 р. компанією Gemius Україна, до першої десятки найвідвідуваніших новинних сайтів увійшли 24tv.ua (29,57 %), ТСН (28,73 %), «РБК Україна» (26,60 %), «Політека» (26,57 %), УНІАН (25,26 %), «Українська правда» (23,89 %), НВ (23,89 %), «Ідеалмедіа» (14,40 %), «112» (13,52 %), «Главком» (12,32 %) [2].

Нині стрімко зростає роль блогосфери у формуванні інформаційного простору. Загалом, блогосфера є розгалуженим мережевим мегатовариством, яке відображає настрої, інтереси, уподобання людей різного соціального статусу, гендерних ролей, національності, громадянства тощо. Саме тому вона виступає не лише засобом масової інформації, а й джерелом інформації для традиційних ЗМІ, оскільки висока оперативність блогів дозволяє спостерігати, як змінюється й трансформується громадська думка, які судження переважають, відбирати важливі для громадськості події й пропонувати їх широкій аудиторії. Часто повідомлення й судження блогерів в інтернеті стають приводом для обговорення в традиційних ЗМІ, насамперед у програмах різних телеканалів, саме вони часом виступають першоджерелом актуальної інформації, яку підхоплюють, розповсюджують інші засоби масової інформації (преса, радіо, телебачення, інтернет-видання). І хоч матеріали, зафіксовані, зняті й розповсюджені через інтернет блогерами не завжди мають інформаційну цінність і виразність, вони є частиною інформаційного обміну, їх нерідко переглядає аудиторія, яку за чисельністю можна порівняти з користувачами топ-інформагенцій.

Важливою політичною функцією ЗМІ в інформаційному суспільстві стає функція інтерпретації, яка здійснюється завдяки застосуванню певних

технологій – раціональних і маніпулятивних. Мережеві засоби масової інформації мають досить широкі можливості для впливу на політичну свідомість, уявлення, установки людей, а зрештою й на їхню поведінку. Інтернет-ЗМІ, володіючи потужним маніпулятивно-управлінським потенціалом, можуть змінювати установки людини, моделі її поведінки і сприйняття дійсності. Формуючи таким чином нові, часто відірвані від життя міфи і стереотипи, ЗМІ створюють свою реальність. Оскільки така реальність одночасно сприймається мільйонами чи навіть мільярдами споживачів, саме вона стає такою, що заслуговує на довіру.

В епоху постправди, коли простір переповнений різноманітною інформацією, а перевіряти її правдивість у людей немає часу, вони часто самі готові радше повірити неправдивій інформації, якщо вона резонує з їхнім уявленням про світ. Люди за своєю природою прагнуть емоційної оцінки (робота з фактами потребує додаткових зусиль), а отже інтерпретацій. Інтернет, який дає ці інтерпретації (особливо соціальні мережі, де користувач одержує фактично замовлену інформацію й не бачить усю строкатість реальності), стає все популярнішим, витісняючи з інформаційного поля людей традиційні ЗМІ, журналістику, яка працює з фактами.

Продукуючи розрив між реальністю та уявленнями про неї людей, інтернет-медіа створили простір для дестабілізації суспільно-політичної ситуації (в інтересах внутрішніх/зовнішніх замовників), поле для ефективного ведення гібридної війни. Важко не погодитися з міркуваннями телеведучого П. Казаріна, що «змінювати уявлення людей про реальність значно простіше, ніж змінювати її саму. Створити редакцію ЗМІ чи утримувати божевільного блогера, який буде сіяти недовіру, підривати концепт факту й розмивати істину, – це значно простіше й дешевше, ніж декілька пакетів «Граду» випустити по позиціях українських військових» [3].

Надзвичайно поширеними в Україні стали т. з. «ботоферми» – компанії, які масово створюють несправжніх користувачів соцмереж і від їхнього імені пишуть тисячі коментарів, виконуючи проплачене замовлення, метою якого може бути: боротьба проти конкурента на виборах, формування недовіри до державних інституцій, політики держави, підриг суверенітету держави тощо.

Комунікації, обговорення в інтернеті, можуть бути з різним ступенем успіху, але ці обговорення є каталізатором для формування нової політичної культури, формування громадянської активності. Важко спрогнозувати, якою буде демократична система в умовах стрімкого розвитку нових засобів масової комунікації, але одне зрозуміло – зупинити ці процеси неможливо, а отже, для запобігання негативного впливу інструментарію інтернет-ЗМІ необхідно вибудовувати нові запобіжники, реформувати інформаційну політику держави, формувати медіаграмотність населення.

Список літератури:

1. Опитування Usaid-Internews «Ставлення населення до ЗМІ та споживання різних типів медіа у 2019 р.» URL: <https://drive.google.com/file/d/1Oi2Edv15Srk4hS-D2KoxoKkamCarUX7f/view>.

2. 24 канал – найпопулярніший новинний сайт України: рейтинг. URL: https://news.24tv.ua/24-kanal-naupopulyarnishiy-novinniy-sayt-ukrayini-reyting-zhovtnya_n1450160.

3. Чому в інформаційному просторі перемагає «зрада»? Дискусія про нові виклики для медіа. URL: <https://detector.media/infospace/article/142276/2018-11-02->.

К ПРОБЛЕМЕ ПРОТИВОСТОЯНИЯ ИНДИВИДУАЛИСТСКОГО И КОЛЛЕКТИВИСТСКОГО

Volchenko Larisa

PhD in Psychology, Senior Lecturer,
Department of Pedagogy and Psychology
Lugansk Regional Institute of Postgraduate Education
(Severodonetsk)

Harkavets Serhii

Doctor of Psychology, Professor,
Professor of the Department of Psychology and Sociology
Volodymyr Dahl East-Ukrainian National University (Severodonetsk)

Изучение поведения человека, в той или иной степени, обусловлено вниманием исследователей к проблеме прогнозирования его поступков в той или иной ситуации. При этом многие из них сходятся во мнении, что само поведение детерминировано самыми разнообразными внутренними и внешними факторами, а также взаимодействием этих факторов. Поведение, которое продуцирует индивид под давлением окружающих и, которое он приспособливает таким образом, чтобы не оказаться изолированным от них принято называть конформистским (от лат. *conformism* – подобный, сходный), а самого индивида – конформистом [7, с. 271].

Как известно, на обыденном уровне, человек с конформистским типом поведения воспринимается по-разному. В индивидуалистических культурах ему приписывают больше негативных качеств, а в коллективистских – больше позитивных. В первом случае речь идет о подчинении, уступчивости, нерешительности, а во втором – о терпимости, ответственности, социальной идентичности. Так, североамериканские и европейские социальные психологи проявления конформизма, больше, рассматривают с негативных позиций, а китайские и японские – с позитивных. Анализ 133 исследований в 17 странах, проведенный Р. Бондом и П. Смитом дал основания для констатации того, что уровень конформизма зависит от культурных ценностей, которые культивируются в каждом из социумов. Например, североамериканцы и европейцы более индивидуалистичны, а в азиатской и африканской культурах преобладают коллективистские принципы поведения и люди более восприимчивы к влиянию извне [7].

Общеизвестно, что эксперименты М. Шерифа (1936), С. Аши (1956) и С. Милграма (1965) позволили сделать выводы о том, что конформизм зависит: от возраста (чем старше человек, тем менее он склонен к конформизму) от пола (мужчины обычно менее склонны к конформизму, чем женщины); от уровня образования индивида (чем менее образован человек, тем больше он склонен к

конформизму); от некоторых национальных особенностей (например, представители национальных меньшинств более склонны к единению, чем представители национального большинства); от общего уровня социально-психологической культуры существующей в обществе [1; 3].

В данном контексте попытка определения культурной черты украинского этноса через ориентацию на коллективистские или индивидуалистические ценности, по нашему мнению, еще долго будет оставаться дискуссионной темой. И причина этого, как мы считаем, находится в тех социально-экономических, социально-культурных и социально-психологических факторах, которые находят свое выражение в удовлетворении высших, индивидуальных потребностей человека. Прежде всего, это потребности в свободе, самовыражении, индивидуальной безопасности и неприкосновенности личности. Отсутствие возможностей в удовлетворении данных потребностей приводит к тому, что люди перестают идентифицировать себя с социумом, в который они включены, и пытаются игнорировать как свое государство, так и его институции.

Данная проблема становится еще более актуальной в контексте социально-нормативной направленности поведения индивида, которая значимо зависит от его ориентации на индивидуалистическое или коллективистское, эгоцентристское или конформистское. Австрийский психолог В. Франкл отмечал, что именно из несовершенства человека следует необходимость и незаменимость каждого в отдельности, «... что хотя каждый в отдельности и несовершенен, но каждый своеобразен» [9, с. 70]. Поэтому, индивидуальное в каждом из нас – это природное, внутренне присущее нам, а коллективистское и оно же конформистское – это социально заданное, внешне приобретенное качество.

Коллективизм, в основном свойствен группам, самого высокого уровня развития, где он сочетается с коллективистским самоопределением и идентификацией, являясь основой групповой сплоченности. То есть, коллективистское проявляется у индивида вследствие объединения его, с такими, как он сам, для успешного решения совместных задач. При этом такое определение позволяет говорить исключительно о сообществе индивидуальностей, а не об их массе, поскольку в последней превалирует только полезность, но отсутствует ценность и достоинство личности. Сущностная ценностная уникальность каждого отдельного человека, как отмечает В. Франкл, означает то, что он является именно другим, отличным от всех остальных людей. Поэтому и сравнивать каждого индивида возможно только в сообществе, а не в массе. В массе смысл индивидуальности погибает, поскольку выступает помехой развития этой массы. То есть, индивидуалистическое можно рассматривать как единицу сообщества, а коллективистское, как проявление массового.

Социализация в разных общественных средах предполагает разную степень социальной детерминации поведения личности. В коллективистской среде она представлена доминированием групповых интересов над индивидуальными, что обуславливает более углубленный и устойчивый ее характер. Подтверждает это теория реактивного сопротивления, которая утверждает, что люди стремятся

защитить или восстановить свое ощущение свободы, когда этому кто-то угрожает [1; 7]. Реактивное сопротивление проявляется во всех сферах социальной жизни. Но особенно оно экстраполируется в условиях несправедливых отношений складывающихся в группе. Более того, чем дольше группа будет уступать не справедливым требованиям, тем труднее станет ей потом бороться за свободу. В этой связи исторический опыт украинской культуры, по нашему мнению, является показательным, как в прочем и всей восточнославянской общности. Индивиды, которые воспитаны в духе коллективистских принципов поведения, отличаются большой терпимостью к несправедливости, а их постоянная борьба с внешними и внутренними врагами во многих случаях является безуспешной, так как сопротивление зарождается не сразу, и не сразу из их среды выдвигаются личности, которые могут ее инициировать.

Проблема коллективного и индивидуального имеет длительную и драматическую историю, которая связана, прежде всего, с преобразованиями в общественной жизни. Так, по мнению большинства либеральных ученых XIX-XX вв., именно индивидуализм, выросший из элементов христианства и античной философии, разросся в эпоху Возрождения в европейскую цивилизацию. Его проявление было связано с высвобождением человеческой энергии, которая проявила себя в качестве личностной инициативы, в экономической и производственной сфере. Но, необходимо отметить, что индивидуализм в своих крайних проявлениях – своеволии и эгоизме, становится достаточно опасным для общества. Чувство, которое побуждает каждого гражданина изолировать себя от массы себе подобных и замкнуться в узком семейном и дружеском кругу способствует созданию маленького общества и человек перестает тревожиться обо всем общественном в целом. В результате индивидуализм поначалу поражает только ростки добродетели общественного характера. Однако, с течением времени, он поражает и убивает все остальное и в конечном итоге сам превращается в эгоизм, то есть «страстную, чрезмерную любовь к самому себе, заставляющую человека относиться ко всему на свете лишь с точки зрения личных интересов и предпочитать себя всем остальным людям» [8, с. 373].

Не менее пагубным для человека и общества является всецелое утверждение коллективизма. Доведенный до своего логического завершения, он полностью подавляет и нивелирует личность, ведет к унификации мышления, уподобляет людей друг другу, превращает личность в объект, или как говорили ранее «винтик огромного государственного маховика». Такая тенденция по выражению Н. Бердяева создает «тоталитарную религию, религию авторитарного коллективизма» [2, с. 297]. Такой «авторитарный коллективизм» выступает главной опорой тоталитаризма, в котором нет места свободе личности и правовому государству. История развития Советского государства и других тоталитарных держав является тому убедительным подтверждением.

И индивидуализм, и коллективизм в своих крайних проявлениях негативно сказываются на человеке и обществе. Стремление преодолеть узость индивидуализма, с одной стороны, и тоталитарного поглощения личности

группой – с другой, предопределяет поиски разумных сочетаний этих проявлений, как в самом человеке, так и в той культурной среде, в которую он включен. Как отмечает Э. Дюркгейм, необходим, поиск разумного баланса, когда «... каждый индивид будет занимать то место, которого он заслуживает, и будет вознаграждаться так, как он заслуживает; где, следовательно, все будут сотрудничать для блага всех и каждого» [5, с. 378].

В украинском обществе не просто отсутствует данный разумный баланс, но и нет даже единого представления о том, что мы должны прививать нашим детям и молодежи. С одной стороны это рыночное мышление, сердцевиной которого является индивидуальный интерес, а с другой стороны это сотрудничество всех по выходу нашего общества из кризисного состояния. Но в обществе сильно расслоение на социальные группы, которые экстраполируют свои собственные интересы. Так, ряд исследователей отмечают, что бедные слои населения склоняются к коллективистским принципам жизни, а более зажиточные – индивидуалистическим, частным формам ее проявления [4]. Кроме того, расхождение коллективистских и индивидуалистических ориентаций имеет и возрастную дифференциацию. Молодежь больше ориентирована на индивидуалистические ценности, чем люди, более старших возрастов. У юношей и девушек возросло значение таких ценностных категорий как свобода, автономия, самореализация, самостоятельность [6].

Характеризуя жизненные условия в современном украинском обществе, мы не склонны утверждать о конкретном преобладании в нем коллективистской или индивидуалистической идеологии. Отсутствие действенных механизмов защиты прав человека, свидетельствует о доминировании в обществе авторитарного коллективизма, а развитие рыночных отношений – указывает на превалирование индивидуального интереса. Поскольку возможность продуцирования индивидуального интереса в украинском обществе пока весьма ограничена (чрезмерный контроль государственных институтов), в обществе утвердился своеобразный гибрид «рыночного коллективизма». При таком положении человек, который ориентирован на индивидуальный интерес и, который собственно является проекцией тех цивилизованных отношений, где преобладают так называемые общечеловеческие ценности, вынужден нивелировать себя. С одной стороны он пытается отстоять часть своего «Я» и не раствориться «в безликом море однообразной массы», а с другой – быть приемлемым для властного окружения. Это приводит к включению у индивидуума механизма реактивного сопротивления, который, в одном случае может порождать антисоциальную направленность его поведения, а в другом – внутриличностный конфликт.

При этом многие украинские граждане (госслужащие, работники бюджетной сферы, сотрудники правоохранительных органов) склонны уступать давлению из вне (вышестоящего начальства), поскольку это гарантирует сохранение ими гедонистических интересов, пусть даже в ущемленном виде. Отсюда возникает лицемерное послушание, вслед за которым понижается уровень самоуважения человека. А индивид, который не уважает себя, не способен уважать и окружающих, что приводит к формированию психологического механизма

конформизма, который позволяет любой ценой приспособливаться к каждому, не уважая никого.

Не вызывает сомнения, что человеку присуща потребность быть личностью. Он стремится к развитию индивидуального сознания и самоопределению, тем самым, выражая прогрессивные тенденции общечеловеческого развития. Но, человеку, возможно, присуща и другая тенденция, которая основана, на потребности не быть личностью. Человек, при этом, стремится раствориться в массе, то есть максимально реализовать свои «конформистские интенции». Э. Фромм такую тенденцию называет «бегством от свободы». Это бегство от индивидуальной свободы, от индивидуальной ответственности, от необходимости жить все более рационально. Это бегство от себя к другим, а значит проявление конформизма с целью удовлетворения потребности в личной безопасности, ухода от разрушающего воздействия внешней силы и утверждения в своем мировоззрении ценностей большинства [10]. Как раз такие тенденции имеют место в периоды наибольшей политической активности. «Бегство от свободы» или политический конформизм отмечаются повсеместно в виде использования пресловутого административного ресурса, «покупки избирателей», морального или физического уничтожения политических конкурентов и т. п.

Список литературы

1. Аронсон Э., Уилсон Т., Эйкерт Р. Психологические законы поведения человека в социуме. СПб.: ПРАЙМ-ТАЙМ, 2002.
2. Бердяев Н. Судьба России. М.: Прогресс, 1990.
3. Гарькавец С. О. Соціально-нормативний конформізм особистості у психологічному вимірі. Монографія. Луганськ: Вид-во «Ноулідж», 2010.
4. Данилова Е. Н. Социальные идентификации // Социологический журнал. 2000. № 314. С. 76-83.
5. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии. М.: Смысл, 1991.
6. Кудрявцев В. Н. Преступные нравы переходного общества. М.: Гардарики, 2002.
7. Майерс Д. Социальная психология. СПб.: Питер Ком, 1997.
8. Токвиль А. Демократия в Америке. М.: Прогресс, 1992.
9. Франкл В. Человек в поисках смысла. М.: Прогресс, 1990.
10. Фромм Э. Бегство от свободы. М.: Прогресс, 1994.

ПРОФЕСІЙНА РЕФЛЕКСІЯ ЯК ОДНА З ДОМІНАНТНИХ СКЛАДОВИХ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ПСИХОЛОГІВ

Еверс Ія Михайлівна,

асистент кафедри соціальної психології і психології управління
Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

Актуальність. Світові пандемії, збройні конфлікти, економічні кризи, політична нестабільність та загальна невизначеність – реалії, до яких людство протягом останнього року намагається пристосуватися. Зокрема нові умови праці змушують фахівців сучасності професійної та соціальної гнучкості, перманентного підвищення рівня теоретичної та практичної підготовки і, звичайно, духовного самовдосконалення. Саморозвиток та професійна самореалізація стають головними чинниками успішності для особистості сьогодення.

Соціальна, культурна, економічна ситуації у світі загалом та безпосередньо в Україні вимагають перетворень у суспільстві. Таким чином, проблема розвитку людини стає одним із пріоритетних завдань. Певно, що ще ніколи питання можливості професійно самореалізовуватися не було таким гострим як у 2020 році. Ця проблема є дуже актуальною і для сучасних психологів. Професійна самореалізація психологів неможлива без професійного самовдосконалення, яке, в свою чергу, ґрунтується на висновках, котрі фахівець підбиває в процесі професійної саморефлексії.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Поняття самореалізації стало активно використовуватись в психології вперше в 30-х роках ХХ ст. в рамках. К. Гольдштейн запропонував поняття самоактуалізації та самореалізації як постійного прагнення особистості реалізувати свої вродженні потенції. А. Адлер вживав терміни «прагнення до зверхності» та «прагнення до самодосконалості» як взаємозамінні. Самореалізація стала одним із основних питань, які досліджували психологи 50-70-х роках ХХ ст. Це поняття є ключовим у працях А. Маслоу та К. Роджерса. М. Орлов пропонував розглядати самореалізацію як «розгортання ув'язнених в людині потенцій», а, наприклад, А. Мисливченко – як самоствердження, як прагнення людини до самоздійснення, реалізації себе в об'єктивному світі, привласнення індивідом своєї діяльній суті.

Виокремленню поняття професійної самореалізації особистості сприяли дослідження таких вчених як К. Абульханова-Славська, А. Асмолов, Т. Базаров, О. Виханський, А. Занковський, Є. Ільїн, М. Мескон, Г. Олпорт, Л. Собчик, А. Столяренко, А. Урбанович, Ф. Хедоурі, Т. Шульц та ін. Результати згаданих вище досліджень свідчать про те, що феномен професійної самореалізації суб'єкта необхідно розкривати шляхом характеристики її змістової й процесуальної складових, визначення структури та особистісних детермінант.

Таким чином, розкриття сутності професійної самореалізації психологів відбувається протягом аналізу її змісту та основних характеристик. Теоретичним підґрунтям для такого аналізу стали теоретичні розробки І. Сеченова щодо регуляторного характеру перебігу психічних процесів та взаємозв'язку психіки й зовнішнього середовища, П. Анохіна про саморегуляцію, Л. Анциферової та К. Абульханової-Славської щодо динамічного підходу до вивчення особистості, Б. Ломова про системний підхід, Д. Леонтєва щодо психології смислу та діяльності та ін [1, 8].

Професійна самореалізація – це один із основних способів функціонування й розвитку особистості, який можна одночасно віднести до трьох основних класів психічних явищ. Професійну самореалізацію можемо розглядати як процес, стан і властивість суб'єкта. Головний психологічний процес самореалізації – це пошук суб'єктом свого способу життєдіяльності (складний комплекс дій у внутрішньому світі індивіда, які спрямовані на побудову стилю власного життя особистості).

Професійною рефлексією вважають співвіднесення фахівцем себе, можливостей свого «Я» з тим, що вимагає обрана професія відповідно до існуючих про неї уявлень. Особливе значення має рівень здатності до рефлексії та професійної рефлексії у процесі професійної самореалізації психологів. Це єдність особистісного (рівень саморозвитку, схильність до аналізу причинно-наслідкових зв'язків, ступінь значущості реалізації ціннісних орієнтацій, постійне самовдосконалення) та професійного (застосування вище зазначених особистісних здібностей до актуальних умов і обставин професійного діяльності). Завдяки професійній рефлексії фахівець має змогу проаналізувати попередні професійні здобутки, спрогнозувати цілі подальшої діяльності, скоригувати свій професійну стратегію в короткій та довгостроковій перспективі [6].

Феномен рефлексії як такої свого часу почали вивчати ще Г. Гегель, Р. Декарт, І. Кант, І. Фіхте та інші мислителі. В своїх працях вони визнавали роль рефлексії як одну із ключових у розумінні пізнавального акту та сутнісного способу існування самої людини загалом. Проблема рефлексії залишається актуальною і у психологічних науках сьогодення. Дослідження рефлексії було описано Б. Ананьєвим, Л. Виготським, В. Давидовим, Д. Ельконіним, С. Рубінштейном та ін. Так Л. Виготський зазначав, що рефлексія допомагає людині спостерігати себе «у світлі власних почуттів, внутрішньо диференціювати «Я» діюче й «Я» оцінююче» [2, 4].

Висновки. В професійній діяльності психологів професійна рефлексія є однією з домінантних складових. Рефлексивний компонент дає змогу психологу знайти свій індивідуальний стиль ведення професійної діяльності, сформувати адекватну професійно-особистісну самооцінку, прогнозувати і об'єктивно аналізувати результати своєї праці. Рефлексія – це цілеспрямований і мотивований процес осмислення та переосмислення свого «Я» у межах обраного фаху, який має прямий та взаємозумовлений зв'язок із рівнем професійного розвитку психолога.

Література

1. Альбуханова-Славская К.А. Стратегия жизни / Альбуханова-Славская К.А. – М.: [б. и.], 1991. – 198 с.
2. Ананьев Б.Г. Избранные психологические труды: В 2 х т. Т.1. – М.: Педагогика, 1980. – 232 с., ил. – (Труды д. чл. и чл. кор. АПН СССР).
3. Богатырева О.О. Личностные факторы профессиональной самореализации: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. психол. наук: спец. 19.00.01 «Общая психология, психология личности, история психологии» / О.О. Богатырева. – М., 2009. – 25 с.
4. Выготский Л.С. Словарь / Под. ред. А.А. Леонтьева. – М.: Смысл, 2004.
5. Вірна Ж. П. Мотиваційно-сміслова регуляція у професіоналізації психолога: Монографія. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2003.– 320 с.
6. Карпов А. В. Психология рефлексивных механизмов деятельности / А. В. Карпов. – М.: Институт психологии, 2005. – 421 с.
7. Коростылева Л.А. Психология самореализации личности: затруднения в профессиональной сфере / Коростылева Л.А. – СПб.: Речь, 2005. – 222 с.
8. Леонтьев Д.А. Самореализация и сущностные силы человека / Д.А. Леонтьев // Психология с человеческим лицом: гуманистическая перспектива в постсоветской психологии. – М.: Смысл, 1997. – С. 156– 176.

ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ, СПРЯМОВАНОЇ НА ОПАНУВАННЯ НАПРУЖЕНИХ СИТУАЦІЙ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Людмила Музичко,

канд. психол. наук, доцент,
Київ, ДВНЗ «КНЕУ ім.В. Гетьмана»

Анна Масян,

магістр
Київ, ДВНЗ «КНЕУ ім.В. Гетьмана»

Актуальність теми. У сучасних реаліях особистість виявляється постійно включеною в процес взаємодії з іншими людьми, установами і представниками різних соціальних груп. При цьому особистість здійснює свої дії в певних соціальних умовах, які вона прагне зрозуміти, прагнучи бачити навколишній світ системним, підконтрольним і очікуваним. Для цього вона формує уявлення як про себе, так і уявлення про інших людей, соціальні події та явища, оцінює їх. Це дозволяє особистості осмислювати події, які відбуваються з нею, вибудовувати стратегії взаємодії з соціумом. Звикаючи взаємодіяти з оточуючими людьми певним способом, особистість непомітно трансформує свої оцінки і уявлення про навколишній соціальний світ. Стратегії уникнення напружених соціальних ситуацій постійно трансформуються в залежності від подій і рівнів взаємодії з іншими. Важливість взаємозв'язку подолання стресових ситуацій і уникнення останніх являється важливим чинником у соціальній взаємодії і є важливим показником для прогнозування дій як груп, так і окремих особистостей. Особливого значення вивчення процесів копінг-поведінки набуло 2020 року у зв'язку з виникненням важкої ситуації, зумовленої корона-вірусною інфекцією і карантинними обмеженнями, що ми можемо кваліфікувати як напружену ситуацію.

Теоретичне обґрунтування дослідження. Копінг-поведінка в сучасній психології розуміється як, те, що виконує особистість, щоб впоратися зі стресом (подолання несприятливих наслідків стресу). Поняття об'єднує когнітивні, емоційні та поведінкові стратегії, які використовуються, щоб впоратися зі стресами, і в загальному випадку, з психологічними важкими ситуаціями повсякденного життя, а також цілеспрямовану соціальну поведінку, що дозволяє впоратися з важкою життєвою ситуацією (або стресом) способами, адекватними особистісним особливостям і ситуації, - через усвідомлені стратегічні дії [1].

Соціальна напруженість є ознакою проблемності, що виникає у міжособистісній взаємодії і взаємодії між групами. Представники Чиказької школи пояснюють напруженість як не достаток можливостей для задоволення базових потреб представників певних соціальних груп. Соціальна напруженість, як характеристика тісно пов'язана з незадоволенням особистостей

процесами, що відбуваються у суспільстві. Соціальна напруженість відображає певний відносний рівень стабільності суспільства як соціальної системи і функціонально має прояви в загостренні соціальних відносин, які викликані незадоволенням потреб, цілей і інтересів особистісних та колективних суб'єктів міжособистісних відносин. І тому актуальність соціальної напруженості як сучасного феномену являється як ніколи гострою і важливою в сучасних реаліях, і являє для вчених нескінченне джерело до нових викликів у наукових дослідженнях. Поведінка особистостей в ситуаціях напруженості у багатьох випадках залежить від когнітивного сприйняття як навколишнього світу і себе особисто, рівня тривожності, рівня напруженості і масовості ситуації, рівня інформаційного тиску і варіацією маніпулювань зовнішніми втручаннями у внутрішнє поле особистості, і звісно те як особистість переживає певні події. І наскільки є важливою соціальна підтримка як основне джерело інформації для побудови стратегій поведінки у критичних ситуаціях [3].

Методика дослідження. Емпіричне дослідження було проведено в період вересня-жовтня 2020 року. Вибірку склали студенти 2-го-6-го курсів факультету управління персоналу, соціології та психології ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Опитування проводилися онлайн за допомогою Google форми, у зв'язку з карантинними обмеженнями. В цілому дослідженням було охоплено 64 респонденти, у віці 18-22 років, середній вік 20 років. Вибірка була підібрана за принципом вияву особистого інтересу.

У ході роботи над темою дослідження були використані *теоретичні методи*: аналіз, систематизація та узагальнення інформації; *емпіричні*: стандартизовані психодіагностичні методики Strategic Approach to Coping Scale, SACS, Stevan E. Hobfoll для вивчення стратегій і моделей копінг-поведінки, як типи реакцій особистості, спрямовані на подолання стресових ситуацій; Liebowitz Social Anxiety Scale для оцінки реакцій в різних соціальних ситуаціях і для діагностики ознак тривоги; експрес-анкета для оцінки і аналізу сприйняття ситуації напруженості (авторська розробка); *методи математичної статистики*: методи первинної статистики, кореляційний аналіз за Пірсоном.

Аналіз результатів дослідження: здійснивши обробку первинних даних, ми виявили прояв у обстежуваних притаманних їм копінг-стратегій, а також отримали дані щодо прояву ними страху та уникнення напружених ситуацій.

Активну стратегію подолання, що відповідає за асертивні дії, виявили 13% осіб, просоціальну стратегію, що відповідає за вступ у соціальний контакт - 21%, стратегію пошуку соціальної підтримки - 14%, пасивну стратегію подолання, що відповідає за обережні дії - 9% та уникнення - 4%, пряму стратегію, що відповідає за імпульсивні дії виявили 13% обстежених осіб, непряму стратегію, що відповідає за маніпулятивні дії - 15%, асоціальну стратегію, що відповідає за асоціальні дії - 10% та агресивні дії - 1% осіб.

Результати вимірювання тривоги виявились такими: переважають респонденти з відсутністю тривоги - 69% (44 особи), слабо виражену тривогу мають 16% (10 осіб), достатньо виражену - 12% (8 осіб), а сильно виражену - 3% (2 особи). Ми представимо більш розширено результати вимірювання тривоги, шкала Лейбовича дозволяє нам це зробити, оскільки вона дає у прояві тривоги

виокремити прояв страху і схильність уникнення певних ситуацій. Отже, кількість обстежуваних з відсутністю страху перед напруженими ситуаціями склала 70% (45 осіб), зі слабо вираженим страхом - 14% (9 осіб), достатньо виражений страх виявлено у 13% (8 осіб), а з сильно вираженим рівень страху виявився у 3% (2 особи). Кількість обстежуваних, у яких відсутнє уникнення напружених ситуацій складає 56% (36 осіб), слабо виражена схильність до уникнення виявилась у 28% (18 осіб), достатньо виражена схильність до уникнення у 13% (8 осіб) і сильно виражена схильність до уникнення напружених ситуацій у 3% (2 особи). Отримані дані дозволяють констатувати, що обстежувані менше відчують страх перед напруженими ситуаціями, але більше прагнуть уникати подібні ситуації.

Наступним кроком було проведення статистичного аналізу з використання методу встановлення кореляцій за Пірсоном для того, щоб встановити наявність зв'язків між показниками прояву копінг-поведінки та рівнем переживання особою страху і уникненням ним напружених ситуацій.

В результаті було встановлено наявність значущих взаємозв'язків прояву копінг-стратегій зі страхом, пов'язаним з переживанням напружених ситуацій. Йдеться про зв'язок копінг-стратегії «асертивні дії» зі страхом ($r = -0,43$; $\alpha \geq 0,001$), що дає нам змогу зробити певний висновок. Антонімом до поняття асертивності являється поняття конформізму, а це означає, що обернений взаємозв'язок дає підстави вважати детермінантом до проявів тривоги особистісне підпорядкування груповим нормам. Тобто, чим більше особистість не проявляє свою індивідуальність і слідує груповим думкам та способу мислення, не проявляє свою пряму думку і наміри, ховаючи її під впливом страху, тим більше вона ризикує пережити страх перед певними ситуаціями.

Також ми отримали обернений зв'язок страху з копінг-стратегією «уникнення дій» ($r = -0,25$; $\alpha \geq 0,05$), що є досить важливим показником, який показує, що чим більше особа відчуває страх перед напруженими ситуаціями, тим менше вона уникає соціуму, тобто потребує бути серед людей і не залишатися наодинці, щоб пережити напружену подію і справлятися з нею самотужки.

Виявлено обернений зв'язок між уникненням напружених ситуацій та копінг-стратегією «асертивні дії» ($r = -0,29$; $\alpha \geq 0,05$), тенденцією до пошуку соціальної підтримки ($r = -0,2$; $\alpha \geq 0,01$), імпульсивними діями ($r = -0,29$; $\alpha \geq 0,05$) та позитивний взаємозв'язок з копінгом «уникнення дій» ($r = -0,22$; $\alpha \geq 0,01$). робимо висновок, що дуже важливо відмітити, що при страху ситуації показники дещо відрізняються від уникнення ситуацій, при уникненні ситуацій ми робимо менш імпульсивні дії і менше намагаємось шукати соціальної підтримки, щоб більш непомітно і якомога швидше опинитися в обережному місці для свого психічного здоров'я.

Практична значущість одержаних результатів: результати проведених нами досліджень можуть стати основою для розробки і вдосконалення способів подолання напружених ситуацій і для подальшого вивчення поведінки особистості у напружених ситуаціях, враховуючи динамічне зростання останніх; отримана інформація може бути основою для здійснення науково-

обґрунтованого управління процесом соціальної взаємодії і прогнозування ризику підвищення тривоги й напруження у міжособистісній та соціальній взаємодії, як в організації, так і в різних соціальних групах.

Література:

1. Coping process. E. Stephenson, D. King, A. DeLongis-Stress: Concepts, cognition, emotion, and behavior, 2016.
2. J. Rentfrow. Psychological and behavioral reactions to the COVID-19 outbreak as a function of personality, geography, and culture. University of Cambridge 2020. URL: <https://www.psychol.cam.ac.uk/covid-19-research>
3. The Meaning of Anxiety. M. Rollo 1977. W.W. Norton, p. 113–116.

ВИВЧЕННЯ НЕТЕРПИМОСТІ В СФЕРІ СОЦІАЛЬНО ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ

Назаревич Вікторія В'ячеславівна

к. псих. н., доцент

Рівненський державний гуманітарний університет

Сучасна глобалізація інтенсифікує нетерпимість і стає соціальною і політичною проблемою. На Всесвітній конференції з боротьби проти інтолерантності у доповіді Комісії ООН з прав людини констатувалося, що у світі в цілому за останні роки спостерігається швидке зростання проявів даного явища у формі відкритого насильства, яке спрямоване на осіб з особливими індивідуальними проявами [4].

Проблеми подібних реакцій є актуальними й для України. Варто зазначити, що прояви зазначеного процесу, попри відсутність в Україні відкритої дискримінації, визнання державою прав і свобод всіх груп населення, їх захист законодавством України й гарантування Конституцією – останнім часом набувають юридичного й політичного забарвлення.

На сьогодні проблеми прояву нетерпимості в молодіжному середовищі вийшли на той рівень, коли суспільство вже не може бути толерантним до даного питання. Агресивні й екстремістські, вуличні й освітянські формування стають серйозною загрозою для суспільства [3]. Соціальна нетерпимість в освітніх установах в даних є першопроявом на яких необхідно першочергово звертати увагу психологів та соціальних працівників навчального закладу з метою профілактики проявів остракізму, як до дисфункціональної форми соціального контакту [3].

Одним із напрямів превентивної діяльності є виховання толерантності у молоді, в першу чергу, учнів загальноосвітніх навчальних закладів та студентів.

Формуванню нетерпимих афективних реакцій сприяє збільшення рівня загального стресу, обумовлене стрімким розвитком інформаційних технологій, доступності та обсягів одержуваної інформації [7].

Методологічні складові емпіричного аналізу попередніх досліджень розкривали фактори впливу на розвиток і становлення особистості, в якому соціалізація відіграє вирішальну роль. Так, спираючись на загальноприйняті концепти розуміння даного явища погоджено думку: «Якісне моральне виховання дітей відіграє вагомое значення у самовизначенні особи», яка набуває особливого значення в освітніх установах [1]. Фактор розуміння і можливість прогнозування персональних остракізаторських реакцій на певні освітні ситуації, дає змогу попередження проблем особистісного і міжособистісного спілкування, які створюють деструктивні стратегії розвитку індивіда. Вивчення проблем соціального неприйняття та його прояви остракізму відкриває нові теорії для підготовки до попереджених травматичних ситуацій в період входження в новий соціальний простір або в деяких випадках взагалі уникнення потенційно важкої ситуації [4]. Індивідуальний підхід до розуміння природи

даного явища педагогів та батьків, що передбачає врахування особливостей становлення індивіда, спираючись на індивідуальні прояви кожного учасника освітнянського процесу і механізмів остракізації, передбачає можливість найкращим чином скерувати та забезпечити успішний розвиток особистості дитини [4].

В період особистісного розвитку індивід сприймає і засвоює стилі поведінки, на мультирівневих індивідуальних проявів, які є для соціуму не приємними або не звичними, що в подальшому розвитку, як окремого індивіда так і груп, негативно позначається на особистісному становленні: проходженні процесів адаптації, ідентифікації, засвоєння основ комунікативності та інших психологічних механізмів, які відіграють роль у розвитку соціалізації індивіда в освітньому середовищі [3]. Так вивчення соціальної нетерпимості в освітніх установах як середовищі остракізації постає важливим методологічним завданням сучасної психології.

В.І. Нікітін ототожнює поняття «соціальне неприйняття». Він розглядає неприйняття як нетерпимість, яка базується на переконанні, що твоя група, система поглядів, спосіб життя знаходяться вище від інших. Це не просто відсутність солідарності, це неприйняття «іншого» за те, що він виглядає та думає інакше, за те, що він просто існує [5]. Остракізм виявляється в широкому діапазоні: від невічливості і зневажливого ставлення до інших, до етнічних гноблень і геноциду, навмисного знищення людей. В.І. Нікітін виділяє такі прояви неприйняття: образи, глузування, вираження зневаги; ігнорування; негативні стереотипи, упередження, установки; етноцентризм; пошук ворога; переслідування, залякування, погрози; дискримінація за ознакою статі, сексуальної орієнтації й інших розходжень [5].

Г. Померанц розглядає соціальне неприйняття як реакцію на «чужих», «не таких», не належних до групи, що включає в себе усвідомлення якості внутрішньої групи у напрямку до аутгрупи (прояву характеру і волі, вияв внутрішньої переконаності індивіда, його усталеного погляду на склад, особливості спілкування і нормативність афективних реакцій в сталій або новоствореній групі осіб), проявлятися в підозрілості до діяльності інших; бажання усунути їх присутність, щоб забезпечити передбачувану чистоту [2].

Г. Лебон розглядаючи в своїх роботах психологічну ієрархію соціальних статусів, вказував на те, що соціальне неприйняття починає проявлятися в дитячих закладах дошкільної освіти, коли відбувається розподіл на групи, що несвідомо запускає механізми «конкуренції», як в міжгрупових так і внутрішньогрупових відносинах, породжує зацікавленість в перебуванні в даному процесі та небайдужість до його проявів, що слугує причиною проявів агресивної поведінки окремих індивідів [3].

Кожен індивід має індивідуальні особливості проходження етапів особистісного становлення, що обумовлює нерозуміння, неоднозначність прийняття групою, що може слугувати передумовою формування процесів нетерпимості й остракізації в закладах освіти [2].

Психологічні наслідки неприйняття в освітній групі включають депресію, тривожність, низьку самооцінку, девіантну поведінку, формування адиктивних нахилів, агресію і участь в насильстві або злочинності [6].

Спираючись на вищезазначені відомості, відмічаємо важливість створення позитивних зав'язків та конструктивного проходження процесів становлення, розвитку і діяльності в освітянському просторі. Визначено, що даний процес має надавати можливість проходження та засвоєння окремих етапів і навиків індивідуалізації, міжособистісної та міжгрупової взаємодії, кооперації або співпраці в просторі освіти.

Список літератури

1. Баклі К. Реакції на прийняття та відхилення: ефекти рівня та послідовності реляційної оцінки / К. Баклі, Р. Вінкель, М. Лірі // *J. Exp. Соц. Психол.* – 2004. - № 40. – С. 14–28.

2. Вільямс К. Остракізм: наслідки та подолання / К. Вільямс, С. Ніда // *Curr. Реж. Психол. Наук.* – 2011. - № 20. – С. 71–75.

3. Гарднер В. Соціальна ізоляція та вибіркова пам'ять: як потреба у належності впливає на пам'ять для соціальних подій / В. Гарднер, К. Пікетт, М. Брюер // *Перс. Соц. Психол.* – 2000. - №26. – С. 486–496.

4. Річман Р. Реакція на дискримінацію, стигматизацію, остракізм та інші форми міжособистісного неприйняття: мультимотивіальна модель / Р. Річман, М. Лірі // *Психол. Рев.* – 2012. - № 116. – С. 365–383.

5. Славич Г. Нейронна чутливість до соціального відторгнення пов'язана із запальними реакціями на соціальний стрес / Г. Славич, Б. Уей, Н.Айзенбергер, С. Тейлор // *Proc. Natl.* – 2010. - №107. – С. 817–822.

6. Шривастава С. Як самооцінки пов'язані з подобанням іншим: інтеграція соціометра та перспектив прихильності / С. Шривастава, Дж. Бір // *J. Pers. Соц. Психол.* – 2005. - № 89. – С. 966–977.

7. Янг С. Нація відкидає: виборча поразка кандидатів, включених до себе, сприймається як особиста відмова / С. Янг, М. Бернштейн, Х. Клейпул // *Анальний Соц. Випуски державної політики.* – 2009. - № 9. – С. 315–326.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ХАРАКТЕРУ ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Повстюк Олена Юріївна

кафедра психології та педагогіки

студентка 4 курсу, гр. ПП-17-2

053-Психологія

Хмельницького національного університет

Ігумнова Ольга Борисівна

канд. психол. наук

доцент кафедри психології та педагогіки

Хмельницького національного університету

Законодавство України підтверджує, що права індивіда – це найвища цінність нації. На даному етапі розвитку суспільства, внаслідок збільшення кількості дітей, які позбавлені батьківського піклування, значний вплив приділяється покращенню умов їх життєдіяльності, з метою збереження їх психічного та фізичного розвитку. Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» зазначає необхідність в тому, щоб приділяти увагу не лише їх фізичному стану здоров'я, але й психічному і моральному розвитку, що є важливими елементами в процесі формування характеру індивідів.

Діти, які залишились без батьківського піклування у зв'язку з відсутністю батьків або позбавленням їх батьківських прав, обмеження їх в батьківських правах, визнанням батьків безвісно зниклими, недієздатними (обмежено дієздатними), покинуті діти, батьки яких невідомі, або не виконують своїх обов'язків найчастіше проживають в інтернатних закладах, умови перебування та виховання яких впливають на їх розвиток та формування. Особливості проживання в інтернатних закладах, емоційна, материнська, сенсорна депривації безпосередньо визначають особливості формування характеру дітей, які залишились без батьківського піклування.

Оскільки характер особистості – це сукупність індивідуальних стійких психологічних властивостей, що формуються в процесі життєдіяльності індивіда і виявляються в його поведінці і діяльності [1], виявляється у ставленні до суспільства, до інших, до себе, то його значення в процесі виховання та навчання дітей, які позбавлені батьківського піклування, важко переоцінити. Знання індивідуальних особливостей характеру кожної дитини – це можливість не лише сприяти тому, щоб вона набула необхідних життєвих компетенцій, але й забезпечити її гармонійний розвиток [2].

Дослідження особливостей життєдіяльності дітей, позбавлених батьківського піклування залишається в полі зору вчених, зокрема А. Прихожан,

Г. Бевз, В. Ослон, Дж. Райкус, Н. Комарова, Л. Волинець, М. Нечай, О. Карпенко, Й. Лангмейер, З. Матейчик. Основні особливості дослідження формування особистості, в тому числі і утворення її характеру, вивчали І. Дубровінова, Н. Краснова, М. Буянова, А. Кравченко, А. Андрєєва, А. Шахматова, С. Мещерякова, О. Бодалева, І. Єжова, М. Толстих, В. Четет, В. Яковенко, М. Щелованова, Т. Землянхуїна.

Формування характеру особистості – це складний і довготривалий процес, який залежить від низки чинників. Н. Яковлевою представлена ті чинники, на основі яких проводиться оцінка, визначення ефективності процесу формування характеру дітей, позбавлених батьківського піклування, які проживають в інтернатних закладах. Зокрема було виділено такі чинники [3]:

1. Умови життєдіяльності – умови, які максимально наближені до умов життя в сім'ї будуть сприяти більш гармонійному розвитку особистості. Це можна дослідити за допомогою експертизи, спостереження, або при спілкуванні з вихованцями і вихователями інтернатного закладу.

2. Дотримання нормативно-правових основ навчально-виховного процесу – відповідність держаним стандартам, наявність документів, що засвідчують відповідність умов життєдіяльності (навчання, виховання) та сприяють не лише нормативно затверджені перебуванню дитини в інтернатному закладі, але й сприяють формуванню в особистості відповідних якостей характеру.

3. Формування загальної концепції виховання, профілактика девіантної і делінквентної поведінки, формування в дітей моральних якостей і етичних норм, які є загальноприйнятими в суспільстві.

4. Матеріально-технічна забезпеченість – характеризується наявністю в дітей вільного доступу до навчальної та художньої літератури, комфортне користування інтернет-джерелами, можливість застосовувати розвиваючі ігри, що сприятиме розвитку естетичного смаку, усунення труднощів інтеграції вихованців інтернатних закладів в суспільство.

5. Гуманістичний підхід у вихованні – гуманізація та демократизація взаємовідносин між суб'єктами виховання, позитивна комунікація між вихованцями закладу та вихователями, які мають значний вплив на процес формування особистості дитини, можливість підтримувати соціальні зв'язки з родичами сприяє розширенню соціального досвіду, унеможливає відмежування цієї соціальної групи від суспільства.

6. Ступінь мотиваційної готовності педагогів та вихователів – відсутність професійної деформації, емоційного вигорання, високий інтерес до впровадження інноваційних технологій, налагодження позитивних соціальних контактів є позитивним чинником впливу на вихованців інтернатного закладу, оскільки вони не лише отримують гідний приклад, але можливість розвитку зацікавленості в процесі у навчальній, професійній діяльності, посилюють бажання саморозвитку та самовдосконалення, збільшують мотивацію до різних видів діяльності.

7. Психологічний комфорт вихованців інтернатного закладу – це задоволення потреб життєдіяльності, становлення, розвитку, формування соціально-визначених взаємовідносин, створення позитивного емоційного фону.

8. Депривація, яка в свою чергу є позбавленням особистості задоволення життєво необхідних потреб, і несе в собі деструктивний вплив на становлення та формування особистості. Відповідно депривація – це психічний стан, який пов'язаний з незадоволенням особистістю її базових потреб протягом тривалого періоду часу [4].

Для дітей, позбавлених батьківського піклування, найбільш характерними є:

- материнська депривація, що виникає при недостатній прив'язаності матері до дитини, довготривалій розлуці, при відсутності материнського виховання з періоду немовляти, або при втраті матері в більш зрілому віці. Е. Еріксон ввів термін «базова недовіра до світу», яка пов'язана з формуванням боязкості, підозрілості до світу взагалі й щодо людей зокрема, що надалі проявляється в дорослому віці. У дітей, які були позбавлені батьківської опіки виникають труднощі в прояві любові на наступних стадіях свого розвитку. Усе подальше життя вона буде дивитися на інших людей через призму відчуження, байдужості, образи, агресії [5].

- сенсорна депривація як несформованість провідних аналізаторів, чи відсутність відповідного досвіду сприйняття об'єктів призводить до видозмінених уявлень про них. Перебування особистості в обмеженому середовищі гальмує інтелектуальний, емоційний, фізичний розвиток. Це явище отримало назву сенсорного голоду, який впливає на формування характеру дітей, які позбавлені батьківського піклування та виявляється у притаманній їм байдужості, апатії, індіферентності.

- емоційна (афективна) депривація – це різновид психічної депривації, яка полягає в недостатності, бідності або повній відсутності емоційних контактів з людьми. Оскільки потреба в емоційному контакті – одна з провідних потреб особистості, то їх вплив на формування характеру дітей, які проживають в інтернатних умовах визначається тим, що вони стають незахищеними, замкнутими, відчуженими від зовнішнього світу.

Отже, відповідно до аналізу наукових джерел, було встановлено основні чинники, які впливають на процес формування характеру дітей, які позбавлені батьківського піклування. Оскільки це складний і багатокomпонентний процес, то дотримання основних умов виховання в інтернатних закладах сприятиме профілактиці девіантної і делінквентної поведінки, формуванню в дітей моральних якостей і етичних норм, гармонізації особистості, розвитку в дітей культури спілкування, успішної соціальної інтеграції, формування позитивних рис характеру.

Список літератури

1. Словник української мови Академічний тлумачний словник (1970-1980) [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://sum.in.ua/s/kharakter>.

2. Stepan Stanibula. Psychological portrait of an orphan child during professional studies research aspect in the republic of belarus [Електронний ресурс] / Stepan Stanibula // International journal of new economics and social sciences (ijoness). –

2018. – Режим доступу до ресурсу:
<https://ijoness.com/resources/html/article/details?id=186196&language=en>.

3. Яковлева Н.Ф. Воспитание характера детей-сирот [Электронный ресурс]: учеб. пособие. – 2-е изд., стер. – М. : ФЛИНТА, 2014. - 364с.

4. Словник української мови у 20 томах [Електронний ресурс] // Slovnyk. – 2020. – Режим доступу до ресурсу:
<https://slovnyk.me/dict/newsum/%D0%B4%D0%B5%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>.

5. Деприваційний синдром у дітей з інтернатних закладів [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://sirotstvy.net/ua/tips-professionals/psychologist/deprivatsiyniy-sindrom-u-ditey-z-internatnikh-zakladiv/>.

ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЯК ЧИННИК УСПІШНОЇ РЕАДАПТАЦІЇ УЧАСНИКА ВОЄННИХ ДІЙ

Сметаняк Владислав Ігорович

к. пс. н., доцент
ДВНЗ Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ

Вовчук Ігор Володимирович

студент
ДВНЗ Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ

Досвід практики медикаментозного лікування ветеранів збройних конфліктів зазвичай засвідчує про її низьку ефективність, що призводить до збільшення різного роду «психіатричних наркотиків», які чинять деструктивний вплив на психофізіологічний стан ветерана, зокрема послаблюють моторні навички, уповільнюють реактивність. Саме тому використання у практиці психологічних методів допомоги учасникам бойових дій є необхідним елементом для їхньої успішної реадaptaції. Це пояснюється тим, що соціально-психологічна реабілітаційна робота спрямована на формування психологічної стійкості, на роботу з образами та психотравмами, зокрема на когнітивно-смыслову переробку інформації та досвіду, які є травматичними для ветерана, вирішення особистісних проблем, емоційну підтримку, а не на роботу із симптоматикою.

С. Горбань зазначає, що соціально-психологічна реадaptaція є складовою психологічної реабілітації, а «психологічна реабілітація – це різновид психологічної допомоги в тій частині, в якій вона спрямовується на відновлення втрачених (порушених) психічних можливостей та здоров'я» [1, с.67].

Для кращого розуміння процесу реадaptaції варто наголосити на певних закономірностях, зокрема функціонування ветерана в умовах, які не відповідають його індивідуальним потребам, ускладнюють життєдіяльність й сприяють дезадaptaції. Тому задля успішної реадaptaції колишнього солдата,

важливо усунути невідповідності між вимогами умов та очікуваннями і можливостями ветерана. Реабілітаційна робота повинна також бути спрямована на усунення цих невідповідностей, зокрема формування вимог до ветерана згідно його можливостей та формування реальних очікувань учасника бойових дій [2, с.41].

Унаслідок сили впливу психотравмуючих факторів дуже часто у ветерана порушений особистісний статус та особливості психічного функціонування, тому психологічна реабілітація в основному спрямована на їх відновлення.

О. Блінов вважає, що психологічна реабілітація учасників збройних конфліктів повинна здійснюватися з метою створення у них можливості успішно виконувати службові завдання [3, с.165]. Процес психологічної реабілітації включає в себе використання методів і процедур психотерапії. Дуже часто психореабілітаційні заходи проводяться в системі реадаптаційної програми, яка включає спеціалізовану медичну та психологічну допомогу й створення необхідних соціальних умов.

Аналіз наукової літератури з питання психологічної реабілітації ветеранів дає змогу виокремити основні напрямки діяльності реабілітаційного психолога, які повинні поєднуватися, а саме: діагностика особливостей стану соціально-психологічної дезадаптації; психологічне консультування; психокорекційна робота; навчання навичкам саморегуляції; допомога із професійним самовизначенням; профорієнтація з метою перенавчання та працевлаштування; проведення тренінгової роботи з метою розвитку адаптивного потенціалу учасника бойових дій та його особистісного розвитку [2, с. 201].

Розглянемо детальніше кожен з напрямків.

Діагностика стану соціально-психологічної дезадаптації у військовослужбовця здійснюється на основі результатів діагностики його індивідуальних властивостей. Вона може здійснюватися за допомогою використання стандартизованих опитувальників (наприклад опитувальники посттравматичного стресу, шкалу оцінки впливу травматичної події (IES-R), шкалу депресії та тривоги Гамільтона).

Психологічне консультування як напрям психологічної реабілітації може здійснюватися як індивідуально так із участю сім'ї військовослужбовця. Л. Гридковець вважає, що базовим в індивідуальному консультуванні з учасником бойових дій є створення сприятливих умов та атмосфери з метою формування можливості й бажання у військового поділитися своїми переживаннями [4, с. 9]. Окрім того, під час бесіди важливо наголосити на тимчасовості емоційних переживань та їх притаманності всім, хто брав участь у бойових діях, оскільки для кращого внутрішнього самопочуття потрібно більше часу. Сімейне консультування є корисне тим, що сприяє підтримці, розумінню та допомогі ветерану не тільки із сторони психолога, а й рідних, що є надзвичайно важливо для військовослужбовця [4, с.29].

Психокорекційна робота є однією з базових у психологічній реабілітаційній роботі, оскільки «психологічна корекція – це діяльність щодо виправлення (коригування) тих особливостей психічного розвитку, які за прийнятою системою критеріїв не відповідають оптимальній моделі (нормі)» [5, с.19]. Потребу в психотерапевтичній допомозі потребують особи, які виявлять різко виражені й запущені порушення адаптації, зокрема: депресія, агресивні тенденції у поведінці, надмірно виражена тривожність, алкоголізм та девіантна поведінка.

Отже, психотерапевтична та психокорекційна робота спрямована на формування конструктивних змін в емоційно-вольовій сфері учасників бойових дій. Це здійснюється за допомогою:

- формування в учасників війни навичок самостереження за своїм фізичним та емоційним станом (рефлексія) з метою навчитися знаходити причинно-наслідкові зв'язки, оскільки це посприяє униканню в подальшому тих ситуацій, які погіршують фізичний чи емоційний стан;
- розвиток навичок розуміти та керувати власними емоціями (емоційний інтелект) та поведінкою, що сприятиме самоорганізації ветерана та його вмінню впорядковувати власне життя;
- підвищення загального фону настрою, що здійснюється за допомогою відповідних занять;

- пошук ресурсних активностей з метою активізації особистості у процесі реадaptaції;
- включення індивіда в суспільно-корисну для нього трудову діяльність;
- формування внутрішньої стресостійкості;
- виведення на рівень свідомості заблокованих внутрішніх психотравмуючих подій, спогадів з метою їхнього аналізу та подальшого вирішення [6].

Отож, у результаті психокорекційної роботи відновлюється працездатність та покращується якість життя ветеранів, які мають психотравмуючий досвід.

Окрім того, ефективним засобом реадaptaції ветеранів є проведення соціально-психологічних тренінгів завдання яких полягає у підвищенні адаптивних можливостей й розвиток особистісних якостей ветеранів. Особливо актуальною є тренінгова робота, яка спрямована на розвиток впевненості в собі, цілеспрямованості, розвиток навичок зняття тривоги та емоційного напруження, навчання технік конструктивного вирішення конфліктних ситуацій, розвиток вміння аналізувати, розуміти природу емоцій та бачити причинно-наслідкові зв'язки емоційних проявів, що сприятиме вмінню управляти емоціями й виявлятиметься в емоційній саморегуляції та самоконтролі ветеранів.

Психологічна реабілітація включає в себе допомогу у професійному самовизначенні, профорієнтації в цілях перенавчання та подальшого працевлаштування ветеранів. Загальновідомо, що професійна самореалізація впливає на становлення особистості та є складовою особистісної самореалізації, яка полягає у реалізації власних потенціалів у житті. Також професійна самореалізація впливає на внутрішнє самопочуття, сприйняття себе як суб'єкта власного життя та впливає на формування внутрішньої гармонії і задоволення ситуацією у якій особистість перебуває. Участь у бойових діях дещо змінює особистість, а тому й впливає на можливість самореалізуватися у професійному житті, тому допомога у професійному самовизначенні, профорієнтація в цілях перенавчання та подальшого працевлаштування ветеранів є надзвичайно важливою та сприяє їхній успішній адаптації до умов життя [4, с. 39].

У процесі психологічної реабілітації за підтримки психолога та сім'ї учасник бойових дій повинен переосмислити та структурувати травматичний та посттравматичний бойовий досвід, навчитися чинити опір травматичним ситуаціям та не допускати їхнього впливу на емоційну сферу, проаналізувати бойові дії та власний внесок участі у них, отримати психологічну підготовку до найбільш поширених психотравмуючих ситуацій, які можуть виникнути в умовах мирного життя, знизити рівень пильності та реактивності, зменшити бойову напруженість [7].

Під час психологічної реабілітації варто враховувати, що створення реадаптувального середовища є запорукою успішної реадптації ветеранів, зокрема позитивний вплив чинить публічне визнання значущості їх участі у бойових діях, визнання соціального статусу, розуміння особливостей функціонування їхніх психічних реакцій, особливостей поведінки, доброзичлива психологічна атмосфера, швидке і позитивне вирішення конфліктних ситуацій.

Отже, ветеранам необхідна психологічна допомога належного рівня, яка сприятиме їхній успішній адаптації до умов мирного життя. Саме тому психологічна реабілітація є надзвичайно важливим чинником ефективної реінтеграції, оскільки спрямована на підтримку та допомогу учасникам бойових дій, забезпечує корекцію їхніх цінностей, психічних реакцій, поведінкових девіацій й сприяє оптимізації емоційного стану.

Список літератури:

1. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. за ред. Л. Царенко. Том 2. Київ, 2018. 240 с.
2. Бриндіков Ю. Л. Реабілітація військовослужбовців учасників бойових дій в системі соціальних служб: теоретико-методичні основи: монографія. Хмельницький: Вид-во «Поліграфіст», 2018. 372 с.
3. Блінов О.А. Види та напрямки психологічної допомоги психотравмованим військовослужбовцям. *Вісник Національного університету оборони України*. Зб–к наук. праць. Київ: НУОУ, 2014. Вип. 4 (41). С. 168–173.

4. Гридковець Л. М., Вашека Т. В. Психологічне консультування. Посібник. Київ : Літера, 2015. 207 с.
5. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. за ред. Л. Царенко. Том 2. Київ, 2018. 240 с.
6. Психологічна допомога особам, які беруть участь в антитерористичній операції. Матеріали міжвідомчої науково-практичної конференції (Київ, 30 березня 2016 р.). 2 ч. редакційна колегія: В. В. Чернєй, М. В. Костицький, О. І. Кудерміна та ін. Ч. 2. Київ. НАВС, 2016. С. 41-56.
7. Варлакова Є. О. Роль і місце родин в адаптації та реабілітації учасників АТО. Психологічна допомога особам, які беруть участь в антитерористичній операції : тези доп. міжвідомчої науково-практичної конференції. Ч. 1 (Київ, 30 берез. 2016 р.). Київ : Національна акад. внутр. справ, 2016. С. 80–83.

РОЗРОБКА ПІДЛІТКОВОГО ВИДАННЯ «ЕМОЦІЙНИЙ РОЗВИТОК»

Шелюг Валерія Владленівна

Студент

Харківський національний університет радіоелектроніки

Бокарєва Юлія Сергіївна

Старший викладач кафедри медіасистем та технологій
Харківський національний університет радіоелектроніки

У США уже кілька років існує та успішно розвивається програма СЕН (соціально-емоційне навчання), яка є основою нового проєкту соціально-емоційного та етичного навчання (СЕЕН). Англomовний аналог назви – SEE Learning. В українських закладах середньої освіти дана програма стартувала у якості пілотного проєкту в кінці 2019 року і, у разі успіху, СЕЕН впровадять у програму виховання більшості шкіл по всій території країни.

Поняття емоційної грамотності порівняно нове, але на даний момент стоїть поряд з термінами «емоційний інтелект» та «інтелектуальна освіта». М'які навички є невід'ємною складовою повноцінного розвитку вихованців шкіл. Виховання стійкості до стресу, формування навичок зосередження уваги, системного та критичного мислення, співпереживання до себе і оточення створять базу успішної людини, яка вміє керувати власними емоціями [1].

Брендан Озава де Сільва, PhD, один із розробників програми SEE Learning, зазначив: «До цього моменту це були суто наукові знання, які ніяк не використовувались в навчанні дітей. І я переконаний, що ми маємо ділитися цими знаннями, цими техніками з дітьми» [2].

Оскільки в Україні СЕЕН лише пілотується та набирає обертів, тільки одиниці вчителів (представники 26 шкіл) пройшли тренінги з розробниками програми з Університету Еморі (США). Українські експерти-консультанти з педагогіки та психології забезпечують країну стартовою літературою, зокрема перекладами з наукової теорії та практик СЕЕН для викладачів навчальних закладів, а дитячої літератури на дану тематику взагалі обмежена кількість, порівняно з іншими науковими сферами.

Тому розробка друкованого видання з розвитку емоційного інтелекту для підліткового віку в українському середовищі є надзвичайно актуальною. Мета роботи – спроектувати ілюстрований довідник для учнів 12-16 років з елементами коміксу на тему сприйняття своїх та чужих емоцій, співпереживання, розвитку емоційного інтелекту.

Основна цільова аудиторія – діти з різних сімей та регіонів України, яких об'єднують проблеми булінгу, мінливості соціального навколишнього середовища, перевантаженості основним та позашкільним навчанням. Більшість таких дітей не звикли до довготривалого та вдумливого читання взагалі та

зокрема літератури наукового спрямування. Крім того, вони не мають повноцінного розуміння призначення та місця СЕЕН практик в їх розвитку та майбутньому, адже для українців це нова, маловідома програма.

Другорядними потенційними споживачами видання є вчителі та батьки. Перші сподіваються використовувати таку літературу в навчальному процесі, а другі розраховують на допомогу та підтримку на сторінках видання, які дитина сприйматиме самостійно.

Обсяг видання – до 50 сторінок при форматі 70×108/16 (дообрізний формат 170×260 мм). Колірність – 4+4, матеріал – папір крейдований, для обкладинки товстий глянцевиий.

Дизайнерські нюанси верстки розроблені на основі аналізу цільової аудиторії та рекомендацій психологів, експертів СЕЕН, вимог ДСТУ до освітньої літератури. Шрифт 12/15 пунктів, читабельних гарнітур з відкритими ліцензіями – для основного тексту та напівжирний збільшений шрифт в єдиному стилі з основним для заголовків. Розташування колонцифр – посередині внизу, колонтитули відсутні. Тип верстки ілюстрацій – на виліт.

Текстово-ілюстративний контент друкованого видання обумовлений балансом між потужним змістовим наповненням та доступністю, а отже і цікавістю для читача. Оформлення СЕЕН практик, порад та пояснень – у форматі тексту, а ілюстративний матеріал – переважно зображує ситуативні комікси, що допоможе дитині уявити причини та розвиток подій при певних життєвих ситуаціях та наштовхне на аналіз емоційного стану персонажів. Крім того, комікси – ефективно візуалізують складний матеріал у зрозумілій формі та здатні забезпечити швидке зосередження та глибоке проникнення в тему, а також привернути увагу споживачів, не схильних до читання літератури в цілому.

Теорія фізіології та психології емоційного інтелекту займає приблизно 15 відсотків усього змісту видання та подана у змішаній формі – через текстові блоки та інфографіку. Її ціль полягає у поясненні дитині важливості м'яких навичок та доведенні, що керування емоціями – набуте вміння, а не вроджений талант.

Практичні вправи на розвиток емоційного інтелекту майже неможливі без кваліфікованого наставника чи тренера, тому вони детально описуються у наукових спеціальних виданнях для дорослих. У дитячому виданні такі вправи мають місце, але є другорядними, на відміну від тестів. Діти, як і дорослі, схильні швидко включатися в опитування та тестування, якщо вони являються більше розважальними, ніж перевірковими, отже видання включає тест, який дитина може пройти самостійно, тим самим розвиваючи навички співпереживання та аналізу емоційних станів людей різного темпераменту і походження, та визначити результат тесту. Це допоможе людині зосередитися на саморозвитку, визначивши свої слабкі та сильні сторони.

Деніель Гоулман, американський психолог, письменник, науковий журналіст, уже довів, що успіхи в бізнесі дорослих людей гарантував не когнітивний, а саме емоційний інтелект [3]. Самоусвідомлення та емпатія є запорукою побудови ефективних стратегій, передбачення виграшних комбінацій, які позитивно сприяють на сприйняття особистості та її діяльності в

соціумі. Люди з народження мають певну емоційну компетентність, але через стрімке зростання динамічності світу, перенасичення різноплановими подіями, з розвитком інших життєвих навичок, здатність керувати емоціями ослаблюється [4].

Пік розвитку ЕІ досягається в середньому у віці 40 років, можливо, причиною цьому є пізнання емоцій через життєвий досвід, а не завдяки освіті. Розроблене видання допоможе підлітку швидше набути необхідну емоційну грамотність, загартуватися та більш обізнано пережити перехідний період. Усвідомити різницю між думками й почуттями, що є надзвичайно важливою складовою самоаналізу.

У кожній школі обов'язково є посада психолога, але практики СЕЕН призначені для імплементації в навчальний процес на кожному уроці вчителями-предметниками, які знайомі з психологією поверхнево, як з дотичною наукою. Тож дана книга здатна допомогти викладачеві при підготовці до уроків, для безпосереднього використання під час проведення занять та у індивідуальній виховній роботі зі складними дітьми.

Список літератури

1. The SEE Learning COMPANION [Електронний ресурс] / 1 // Emory University. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: https://compassion.emory.edu/_includes/documents/SEE_Learning_Docs/SEE_Companion_March.pdf.

2. У 26 ШКОЛАХ ПОЧАВСЯ ПІЛОТ З ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ М'ЯКИХ НАВИЧОК СЕЕН: СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОГО ТА ЕТИЧНОГО НАВЧАННЯ [Електронний ресурс] / 1. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://mon.gov.ua/ua/news/u-26-shkolah-pochavsya-pilot-z-vprovadzhennya-programi-rozvitku-myakih-navichok-seen-socialno-emocijnogo-ta-etichnogo-navchannya>.

3. Гоулман Д. Емоційний інтелект / Деніел Гоулман. – Харків: Vivat, 2018. – 512 с.

4. Kalytchak R. SOFT SKILLS (ACADEMIC GUIDE / TEACHING MATERIALS) / R. Kalytchak, G. Kharlamova. – Sunderland: Shoo Fly Publishing, 2012. – 317 с.

NEURAL NETWORK MELM ALGORITHM OF UAV IN AUTONOMOUS FLIGHT MODE OF FANET

Bieliakov Robert,

Ph.D., senior lecturer

Military institute of Telecommunication and Information Technologies
named after Heroiv Krut

In our time, the use of unmanned aerial vehicles (UAVs) for communication purposes, for example in Flying Ad-Hoc Networks, often correlates with the emergence of a number of scientific and technical tasks for designing flight control systems of UAVs in the absence of GPS signals:

Firstly, in connection with the requirement for the number of errors of setting the flight path. Secondly, compliance with computational accuracy requirements with power limitations of the microcomputer base.

In order to solve these problems, it is proposed to use the Method of trajectory control UAV in autonomous flight mode using neural network. Multiple Hidden Layers Extreme Learning Machine (MELM) algorithm, the result of which is tested using experimental comparison with existing Extreme learning machine (ELM) algorithms - Kalman and Weight Agnostic Neural Networks (WANN) - Recurrent Neural Network (RNN) Madgwick.

To solve the scientific and technical problem, for the first time it was proposed to use a unit for converting navigation data into a quaternion form to reduce the dimension of the input data, which in turn made it possible to increase the speed and accuracy of training the neural network without using the quantization process.

For the first time, the MELM neural network algorithm was applied to solve autonomous navigation problems to reduce the deviation of UAVs from the target trajectory during the disappearance of GPS signals.

It has been experimentally proved that the application of the developed technique has ensured a relatively slightest error in predicting the navigation parameters of the trajectory, which occurs in the event of the disappearance of signals of global satellite positioning systems. For the purpose of satisfaction of inquiries of the modern society wishing to stay always in touch and also as a result of emergence in the market of the various gadgets and mobile devices leading to a bigger growth of inquiries it is possible to observe high rates of development of technologies of wireless data transmission now. This, in turn, leads not only to the improvement of existing models of communication networks, but also to the search for new applications of wireless technologies.

One of these options is self-organizing networks based on unmanned aerial vehicles (Flying Ad-Hoc Networks - FANETs) [1, 2]. Such application of UAV is not possible without control of flight path with high accuracy. At this stage, UAV control systems are platform-free inertial navigation systems based on MEMS sensors and GPS. There

is a disadvantage in such systems - the difficulty of controlling the flight path in case of loss of GPS signals. This problem is solved by applying methods of neural network algorithms synthesized, as a rule, based on Kalman filtering algorithms.

It proposed a new technique for controlling the trajectory of UAVs in autonomous flight mode using the MELM neural network algorithm based on the Madgwick filter.

UAV trajectory is controlled on the basis of free inertial navigation system data based on MEMS-sensors and global positioning system and data obtained by means of advanced Madgwick filter.

At the first stage of flight path control (Fig. 1), initial data of MEMS-sensors (P_{INS}, V_{INS}) and GPS (P_{GPS}, V_{GPS}) are generated. The function of this process is essentially an 18-dimensional state vector, and describes P - UAV position data and V - UAV velocity data.

It is understandable that processing such an amount of initial data will load the microprocessor component of the UAV, which in the dynamics of airspace can lead to a significant accumulation of errors in setting the target route and, as a result, a significant deterioration in the communication quality of the FANET network.

Thus, in the second stage, using the data converter MEMS to the quaternion form, where the navigation data is combined into a single quaternion form. This conversion reduces the sample size of the incoming navigation data, that is, the 18 - th dimensional state vector (1) turns into the 6 - th dimensional, which helps to minimize the processing time of navigation data.

To compensate for the impact of errors of freeform inertial navigation system (INS) and the global satellite positioning system of UAVs of various size classes, an expanded Kalman filter (EKF) is used, however, implementation on the Arduino NANO platform, taking into account physical level restrictions, is a difficult task

Of accurately determining the law of distribution of random errors of MEMS sensors;

For GNSS and INS subsystems, statistical properties such as correlation time, measurement noise covariance and dynamic noise covariance should be known exactly [3];

Process of dynamic UAV model linearization can reduce prediction accuracy taking into account nonlinear errors of dynamic system state.

In addition, the linearization model of the error state in the extended Kalman filter method is effective only when the GPS signal is briefly turned off (10-30 s) [4].

Therefore, in the method for compensation of MEMS-sensors errors of INS, an improved Madgwick filter is used [5], unlike Kalman filtering, the use of Madgwick filters provides the advantages:

Stage of navigation parameters correction process is performed on the basis of accelerometer and magnetometer sensors data in the form of quaternion state estimation vector, which performs correction function only for roll (heading) and pitch components of UAV, at that there is no need for magnetic field prediction.

Madgwick algorithm goes into adaptive mode of navigation parameters correction at the moment of dynamic movement of UAV, which in turn eliminates the need for additional complex arithmetic processes, and minimizes high requirements of resource calculations, which are applied to microcomputers of on-board equipment,

satisfying restrictions on mass and overall parameters UAVs of FANET, setting priority of application of micro- and small UAVs.

Results of comparison of filtration algorithms are presented in table 1 [6].

Table 1.
Comparison of data processing speed of MEMS-sensors errors

Algorithm	Processing time of incoming navigation parameters (μ s)	Standard deviation (μ s)
Madgwick Advanced Filter	1.1243	0.3761
Madgwick filter	1.2839	0.7101
Extended Kalman Filter	7.0408	0.2342

These methods cannot be updated with GPS measurements in the long absence of GPS signal [6].

At the third stage, the process of operation of the improved Madgwick filter takes place:

a) Calculation of the angular velocity vector based on the measurement of the gyroscope data determining the orientation of the UAV in space, the quaternion derivative describing the rate of change of orientation of the UAV is first calculated as a result of the extraction of the angular velocity vector and the preliminary position state in space.

b) Compensation for the pheromagnetic deviation of the MEMS magnetometer and compensation for the effect of constant acceleration on the accelerometer sensor.

At this step, the process of correcting the navigation parameters of the magnetometer and accelerometer (determination of the UAV heading angle parameters) using the quaternion delta takes place.

With the help of delta-quaternion Δq_{mag} rotation about the global axis z, is described, aligning the global axis x in the positive direction of the magnetic field (magnetic north). With this formulation, the process of calculating the rotation of the UAV does not affect the heading and pitch components, even under the condition of magnetic deviations, limiting their effect only on the roll angle.

c) The adaptive amplification step, provided that the UAV moves with high acceleration and the magnitude and direction of the acceleration vector are significantly different from the values of the attraction force of the accelerometer, therefore, the assessment of the orientation of the UAV is based on false navigation data, which leads to significant or critical errors. However, it is known that the gyroscope performance does not affect the linear acceleration of the accelerometer, so in this case the gyroscope data are used to calculate a relatively accurate estimate of orientation, which under this condition should be considered as the main source of evaluation of the orientation and positioning of the UAV.

The fourth stage consists in calculation and parameterization of the neural network model based on the MELM algorithm, using the generalized Moore – Penrose defense

function [7], and the accuracy metric, and the process of calculating matrix values, weight coefficients is estimated using the least squares method [8, 9,10].

The operation of the algorithm is based on the basic principles of the functioning of the ELM algorithm, however, the architecture of the neural network based on ELM is limited by its structure (only one hidden level), in addition, the number of neurons in the hidden level increases depending on the input data sample, redundant computational processes also increase by N^2 and the structure remains fixed. This imposes restrictions on the use of such algorithms on microcomputers based on Arduino NANO to solve the target tasks of autonomous UAV navigation.

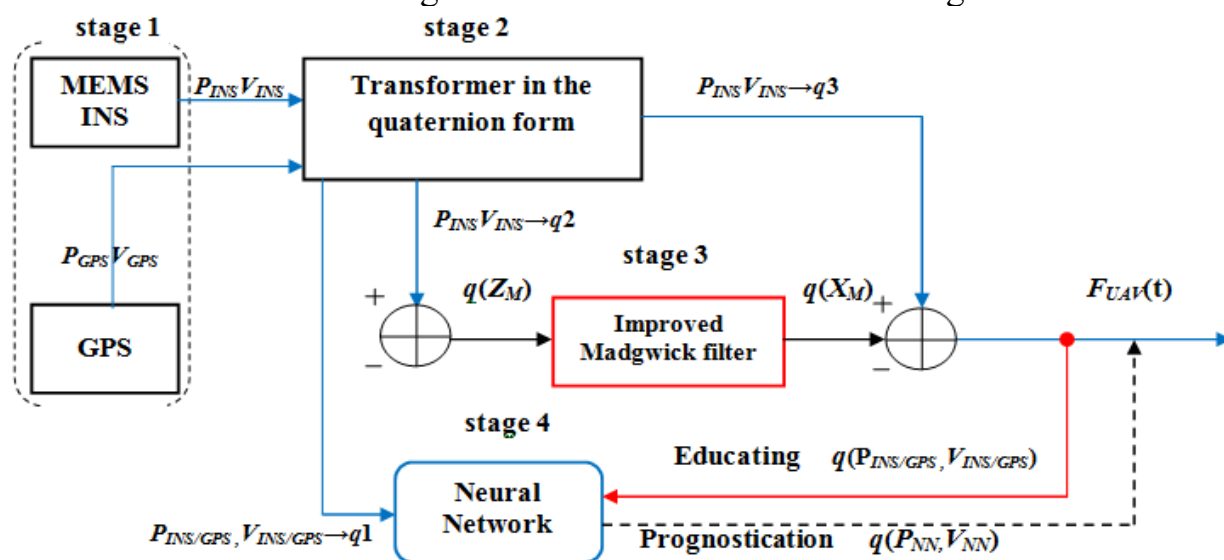

Figure 1. Process of UAV flight path control

Thus, a new trajectory control method of UAVs in autonomous flight mode has been developed based on the MELM-Madgwick neural network algorithm, which allows:

firstly, to integrate the developed algorithm into the MEMS-based UAV control systems of the Arduino Nano microcomputer technology, during the disappearance of the GPS signal, at the time interval $t = (10... 300 \text{ c})$, which is critical for micro and small drones; secondly, the MELM-Madgwick algorithm is designed to aprosize, and extrapolate incoming navigation parameter signals in a dynamic environment; wherein there is a real-time adaptive learning process for optimizing the neural network structure depending on the increasing complexity of computing navigation parameters; in connection with the presence of a concealed; thirdly, for the first time, it was proposed to use a unit for converting navigation data into a quaternion form to reduce the dimension of the input data, which in turn made it possible to increase the speed and accuracy of training the neural network without applying the quantization process.

In addition, thanks to the simulation, the result of the study of the use of the proposed neural network algorithms to replace incoming data instead of GPS signals with the input of INS, made it possible to estimate the positioning error relative to the reference model based on GPS signals. Thus, as a result of the MELM – Madgwick algorithm, the positioning error is the smallest and amounted to 30-33 m, which further confirms the feasibility of using it for micro- and small drones.

References:

1. Leonov A. V., Litvinov G. A. (2018). Primenenie algoritma pchelinoj kolonii BeeAdHoc dlya marshrutizacii v FANET »: Tehnicheskie Nauki. Vestnik SibGUTI, (7 (2) Chast 1), 85-95.
2. Leonov A.V. (2017). Eksperimentalnaya ocenka vozmozhnosti ispolzovaniya algoritma muravinoj kolonii AntHocNet dlya resheniya zadachi marshrutizacii v FANET»: Informatika. Telekommunikacii. Upravlenie. Nauchno-tehnicheskie vedomosti SPbGPU. (10 (1) Chast 1), 7-25.
3. S. Ding, G. Ma, and Z. Shi, “A Rough RBF Neural Network Based on Weighted Regularized Extreme Learning Machine,” Neural Processing Letters, vol. 40, [November 2013](#), pp. 245–260,.View at: [Publisher Site](#) | [Google Scholar](#).
4. S. Ding, G. Ma, and Z. Shi, “A Rough RBF Neural Network Based on Weighted Regularized Extreme Learning Machine,” Neural Processing Letters, vol. 30, October 2014, pp. 245–260,.View at: [Publisher Site](#) | [Google Scholar](#).
5. Fesenko O. D. (2018). Vdoskonalenij metod oriyentaciyi bezpilotnogo litalnogo aparata v trivimirnomu prostori za dopomogoyu mikroelektromehanichnih sistem inercialnoyi sistemi navigaciyiyi na osnovi filtra Madzhvika»: Vcheni zapiski Tavrijskogo nacionalnogo universitetu im. V. I. Vernadskogo, 29 (3) Chast 1, 35-42.
6. H. Yang, R. S. Fan, and D. H. Xu, “Power information system risk assessment method based on genetic algorithms and neural network,” Applied Mechanics and Materials, vol. 530-531, February 2014, pp. 429–433,.View at: [Publisher Site](#) | [Google Scholar](#).
7. Fesenko O.D. , Byelyakov R.O., Radzivilov G.D., Gulij V.S. (2020). Eksperimentalnij analiz zastosovannya nejronnih merezh dlya keruvannya traektoriyeyu polotu BPLA:». Zbirnik naukovih prac VITI, ((1) Chast 1),97 -112.
8. Yang Cao, Fangxiu Jiaa , Xun Jiang, Qing Zhang “Prediction of SINS/GPS Navigation Information by ELM Algorithm during GPS outages,” Materials Science and Engineering, University of Science and Technology Nanjing, vol. 20, October 2020, pp. 429–433.
9. M. Ushaq and F. J. Cheng, “A fault tolerant integrated navigation scheme realized through online tuning of weighting factors for Federated Kalman Filter,” Applied Mechanics and Materials, vol. 446-447, November 2014, pp. 1078–1085,.View at: [Publisher Site](#) | [Google Scholar](#).
10. R. O. Bieliakov, H. D. Radzivilov, O. D. Fesenko, “Method of the intelligent system construction of automatic control of unmanned aircraft apparatus”, Radio Electronics, Computer Science, Control. National University “Zaporizhzhia Polytechnic”, V. Part 28. Artificial intelligence vol. 1, 2019, pp. 218–229.

ANALYSIS OF CREATIONAL DESIGN PATTERNS

Bilova Tetiana,

Ph.D., Associate Professor
Kharkiv National University of Radio Electronics

Ostapenko Olena,

Student
Kharkiv National University of Radio Electronics

The usage of design patterns [1] is one of the ways to increase the uniformity of the software solution. Patterns allow solving complex problems in the design of object-oriented software systems, such as the development of classes that meet the requirements of the subject area, the definition of relationships between objects and protocols of interaction between objects during program execution. But it is known [2] that the unjustified use of patterns for creating new objects leads to an increase in program code size and the complexity of the program. Therefore, the problem of determining the patterns that are most suitable for solving the problem of generating new objects, their correct combination and implementation in a given subject area is relevant.

Design patterns are the description of the objects and classes that are adapted to solve a general design problem in a specific context [2]. The structure of the pattern not only solves the problem in its current formulation but also makes it suitable for change in the future.

Usually, the designer masters two or three patterns of a new object originating and then uses them in the implementation of most of the tasks he has to solve. In fact, methods that have proven themselves should be extended to an increasing range of problems. But this tactic does not always work well.

Creational design patterns [3] abstract the process of creating classes and objects to ensure the flexibility of the system, making it independent of the method of creation, decomposition and presentation of objects. These patterns encapsulate knowledge about specific classes and hide the details of their implementation. Creational patterns are closely related, so they should be considered in conjunction, exploring the possibility of their combination. The most common representatives of this class of patterns are Factory Method, Abstract Factory and Singleton, but we should not forget such patterns as Builder and Prototype.

In a general sense, a factory is an overall concept of designing functions, methods, and classes, where one part of the program is responsible for creating other parts. Depending on the context, the factory can be defined as:

- a function or method that creates all program objects;
- class that creates system users;
- static method containing the class constructor;
- one of the classic factory patterns.

A simple factory is a construction close to the concept of a creational pattern, in some literature it is also referred to as patterns. This is a class in which there is one method with the conditional operator that chooses which product to create.

This method invocation happens with the parameter that determines which product you want to create. A simple factory does not contain subclasses. In some cases, a class containing such a method is declared abstract, but this does not make the design of a simple factory more universal. In particular, increasing the product range leads to an unpredictable expansion of the conditional operator, which reduces the versatility and clarity of the code.

Factory Method and Abstract Factory patterns create more flexible management of the originating objects with the possibility of further expanding their range.

The Factory Method defines the interface for creating an object, and the subclass determines its type. This pattern uses the idea of a polymorphic factory, creating objects of different types, allows establishing a connection between parallel hierarchies of classes. However, the system remains independent of the creation process and object types. It is improper usage of the pattern when it is needed to create a factory for the creation of a single object.

Many architectural solutions start with the Factory Method, which is simpler and has the ability to extend across classes. The design process gradually transitions to more flexible and complex patterns, such as Abstract Factor, Builder and Prototype.

Abstract Factory allows creating a family of related objects without being tied to specific object classes. It can be used when the program already has the Factory Method, but new changes require the creation of new product types. For example, when the system needs to configure product families or need to present an object library, it only reveals their interfaces and hides the implementation.

The Abstract Factory pattern allocates product creation code in one place, simplifying its support. The advantages of the pattern are the isolation of specific classes and the simplification of the replacement of product families. The disadvantages of this pattern include a large number of additional classes and the requirement to have all types of products in each variation.

The Singleton pattern ensures that there is only one instance in the class and represents a global access point. For example, it is used to access a database. The disadvantages of the pattern include violations of the principle of single class responsibility and the problem of multithreading.

More difficult to learn and implement is the Builder pattern. Its main purpose is to create complex objects step by step. Builder allows using the same build code to get different views of an object. This pattern is useful in the following cases:

- when the algorithm of step-by-step creation of a complex object should not depend on the components of the object and how parts of the object interact with each other;
- when the product creation process must provide the possibility of obtaining different variations of this product.

The advantages of Builder include the ability to create products step by step and isolate the product assembly code from its business logic. But keep in mind that using

this pattern complicates the code by introducing additional classes. Another disadvantage of the pattern is the binding of the client to specific classes of builders.

The Prototype pattern specifies object types using a prototype instance and creates new objects by cloning the prototype. This pattern is used in cases where it is necessary to abstract from the creation of product objects, or when the classes whose instances need to be created are determined at the stage of program execution. Prototype avoids building parallel class hierarchies.

The advantages of the pattern include the ability to clone objects without being tied to their types and speed up the process of creating an object. The difficulty of using this pattern is determined by the difficulty of cloning composite objects that have references to other objects.

All the considered prototypes complement each other. For example, Abstract Factory classes can be implemented using the Factory Method, but they can also be built using Prototype. The Abstract Factory, Builder and Prototype patterns can be implemented using the simplest Singleton pattern.

Consequently, the use of well-chosen combinations of creational patterns allows solving the problem of managing the creation of new objects with the possibility of further expanding their range. The advantage of creational patterns is the ability to use in the design process not only the intuition of the developer but also standard schemes for generating new objects at a higher level of abstraction.

References:

1. Gamma E., Helm R., Dzhonson R., Dzhon V. (2009). Priemy ob"ektno-orientirovannogo proektirovaniya. Patterny proektirovaniya = Design Patterns. Elements of Reusable Object-Oriented Software. «Piter», Addison-Wesley, 2009. 366 p.
2. SHallouej A., Trott D. (2002). SHablony proektirovaniya. Novyj podhod k ob"ektno-orientirovannomu analizu i proektirovaniyu = Design Patterns Explained: A New Perspective on Object-Oriented Design. M, «Vil'yams», 2002. 288 p.
3. Smit Dzh. M. (2012). Elementarnye shablony proektirovaniya = Elemental Design Patterns. M., «Vil'yams», 2012. 304 p.

MEASURES TO IMPROVE ENERGY EFFICIENCY OF AGRICULTURAL PRODUCTION

Boltianska Nataliia,

Ph.D., Associate Professor

Dmytro Motornyi Tavria state agrotechnological university

Skliar Radmila,

Ph.D., Associate Professor

Dmytro Motornyi Tavria state agrotechnological university

Skliar Oleksandr

Ph.D., Professor

Dmytro Motornyi Tavria state agrotechnological university

Among the most difficult problems of analysis of modern economic mechanisms of energy saving (both for the world and for the domestic agricultural sector) is, firstly, providing a comprehensive approach to energy saving, secondly, analysis and evaluation of energy efficiency of leading agricultural industries, thirdly, development of recommendations for improving economic structures and energy saving mechanisms, taking into account the specifics of agricultural production [1-3]. The solution of the above problems involves the substantiation of modern requirements for energy-saving agricultural technologies and world-class equipment, such as precision farming systems, direct sowing, growing plants in protected soil structures, the latest cell technologies and more. Existing methods usually provide a general economic analysis without highlighting at all or without considering in detail such factors as specific costs of electricity and heat, as well as energy per unit of output, the specificity of agricultural technologies (compared to industrial technologies), macroeconomic characteristics of energy saving (for global agriculture and agrarian sphere of Ukraine), models of restriction of energy consumption in agricultural production, determination on their basis of savings of the electric power and energy carriers. Clearly insufficient economic research, which focuses on the use of world-class technologies, the formation of new types of energy balances, as well as quantitatively and qualitatively characterize the features of energy consumption in the agricultural sector of the world economy and in Ukraine [4-6]. This does not allow to reliably assess the degree of influence of the main economic factors of energy saving, the most important macroeconomic characteristics and indicators on energy consumption, as well as to determine their "share" in the overall energy balance of agricultural industries in Ukraine and Ukraine. Ultimately, this leads to significant errors both in determining the generalized (integrated) indicators and in forecasting the effectiveness of economic mechanisms of energy saving in the agricultural sector of Ukraine.

The importance of economic mechanisms and models of energy saving, as well as models of their adaptation as a means of accelerating the innovative development of

world agriculture and agro-industrial complex of Ukraine, is enhanced by the fact that energy and resource-saving technologies cover almost all agricultural sectors and subsectors. Currently, in the agricultural production of Ukraine more and more attention is paid to the problems of development and implementation of certain economic mechanisms, models and structures of energy saving, as well as energy saving technologies. A particularly important direction is the substantiation of new models of adaptation of the world experience of energy saving in the agricultural sector of Ukraine's economy, in particular, through international technology transfer.

The main obstacles to accelerating innovation processes in the agro-industrial complex of Ukraine are the focus on outdated mechanisms and models of energy saving, small scale and low efficiency of world experience in implementing high technologies, imperfect infrastructure of the agricultural market and more. Improving the energy efficiency of agricultural production involves the following measures Fig.1.

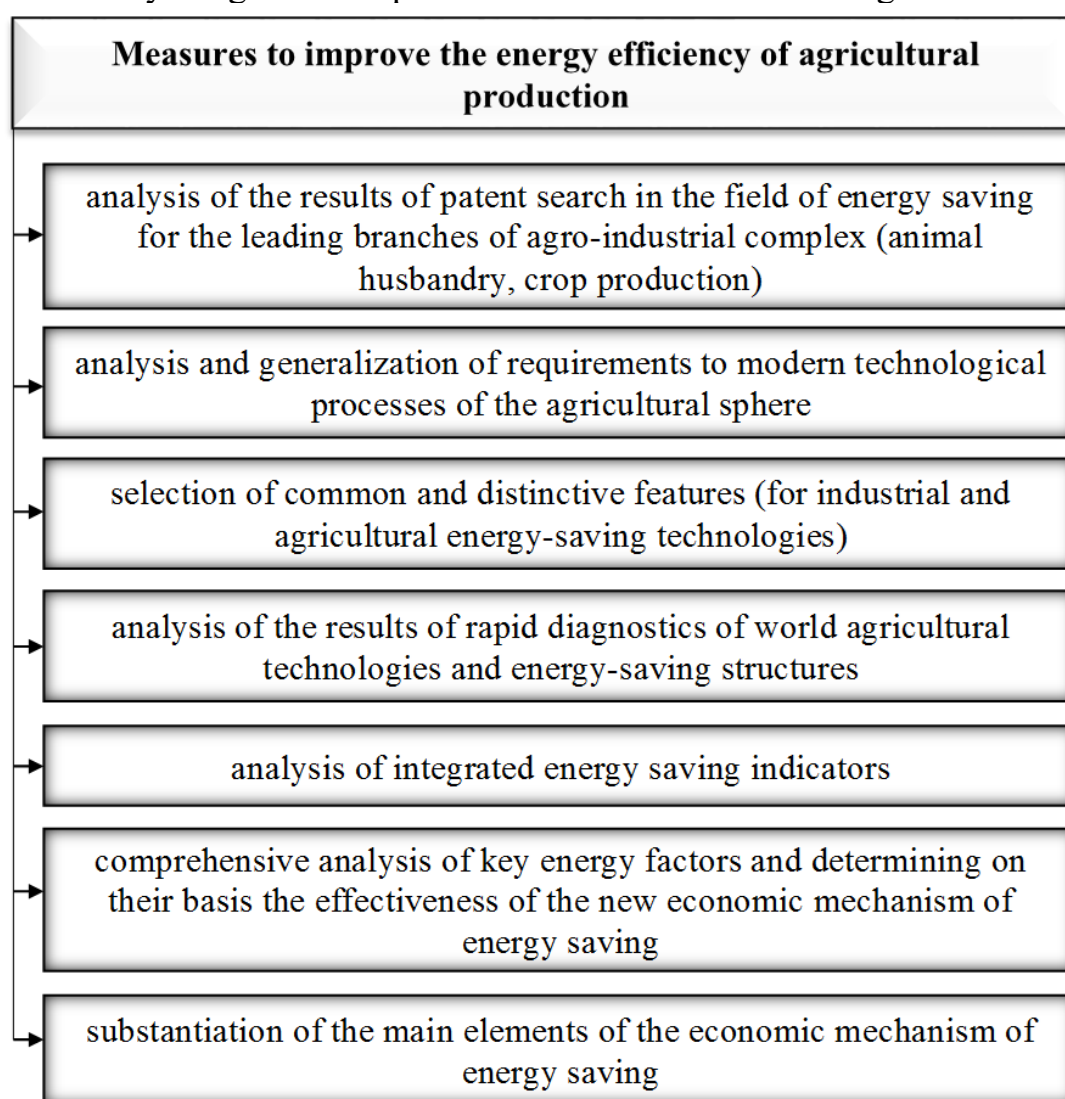

Figure 1. Measures to improve the energy efficiency of agricultural production.

The next stage of the analysis involves the assessment of specific elements of the economic mechanism of energy saving, namely: 1) systems of economic incentives for energy saving in the agro-industrial complex; 2) energy payment systems; 3) pricing system, which is based not only on economic and energy factors (restrictions on energy consumption, energy efficiency and energy saving), but also on the factor of

accelerating innovation processes in the agricultural sector of the world economy; 4) systems of economic incentives for the introduction of the latest energy-saving technologies and equipment in the agricultural sector of the world and Ukraine; 5) systems of formation and economic stimulation of the network of agricultural technoparks, technopolises and scientific and technological zones, focused on energy saving and acceleration of innovation processes; 6) the latest agricultural markets, focused on the introduction of the model of organic farming and increasing the production of environmentally friendly crop and livestock products; 7) funds and permanent energy saving programs (for leading agricultural industries).

Unresolved these problems not only worsen energy efficiency, quantitative and qualitative indicators of agricultural products, but also pose a threat to environmental, economic and energy security of the world and Ukraine. Therefore, it is necessary to form a new economic mechanism of energy saving, which is based on: a detailed analysis of current trends in world agriculture; transfer of the newest methods of energy saving between the countries, agrarian branches and the enterprises; comparison of economic efficiency of the newest (world level) and existing agricultural technologies; optimization of energy saving indicators in agricultural production.

References:

1. Zabolotko O.O. Performance indicators of farm equipment. Proceedings of the IV International Scientific and Technical Conference «Kramar Readings». 2017. P. 155–158.
2. Boltyanskyi B. Research of the cereal materials micronizer for fodder components preparation in animal husbandry. Modern Development Paths of Agricultural Production. Springer Nature Switzerland AG. 2019. P. 249-258.
3. Skliar R. Justification of conditions for research on a laboratory biogas plant. Motrol: Motoryzacja I Energetyka Rolnictwa. Vol. 16, No 2. P. 183-188.
4. Boltyanska N. Justification of choice of heating system for pigsty. TEKA. An International Quarterly Journal on Motorization, Vehicle Operation, Energy Efficiency and Mechanical Engineering. Vol. 18, No 1. P. 57–62.
5. Komar A. S. Processing of poultry manure for fertilization by granulation. Abstracts of the 5th International Scientific and Practical Conference «Innovative Technologies for Growing, Storage and Processing of Horticulture and Crop Production». 2019. Uman. 18-20.
6. Sklar O. G. Fundamentals of designing livestock enterprises: a textbook. Condor Publishing House. 2018. 380 p.

OPERATIONAL EFFICIENCY OF TRANSPORT IN LONG-DISTANCE PASSENGER TRAFFIC

Dolia Kostiantyn

OM Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv
Kharkiv, Ukraine

Dolia Olena

Kharkiv National University of Radio Electronics Kharkiv, Ukraine

Unlike airports, bus stations take up less space, carry less noise and can be located close to the existing road network. This is due to the presence of bus stations in cities in close proximity to the places of residence of passengers. Unlike road transport, aviation requires compliance with special technical requirements when locating airports.

The authors' works are devoted to the calculation of the parameters of passenger transport correspondence between cities. In their works, they present two gravitational models for calculating the volume of passenger traffic between pairs of cities. In the works of the authors it was determined that the quantitative characteristics of such correspondence are influenced by both the factors of the environment of such transportation and the characteristics of the routes themselves, which are carried out.

Similarly, the authors of the works dealt with the issues of determining the quantitative characteristics of traffic volumes between large cities. The authors propose an approach that allows you to model the demand for travel and its distribution in accordance with the socio-economic characteristics of the regions connecting the route and the technical characteristics of the route itself. The authors focus on determining the possibilities of regulating the volume of traffic by regulating the cost of such movement. The purpose of this study was to determine the maximum cost of travel at which vehicles would be maximally filled with passengers.

The authors of the works studied the issue of determining the factors influencing the quantitative values of interregional transport passenger correspondence. In their works, the authors identified the existing unsold correspondence, which occurs under conditions of insufficient road capacity. At the same time, the authors proposed the commissioning of some elements of intelligent transport systems, namely the dissemination of information among passengers and the population of the region about the peculiarities of passenger transport services using the "Automated Passenger Information System". As a result of such information, passengers did not plan their trips in advance at peak times. Under the peaks of passenger demand for travel, the authors adopted seasonal and weekly fluctuations in traffic. By introducing such information elements, which informed passengers about the possibility of riding at a certain time, passengers could choose the time of the ride with a much lower cost. At the same time, these authors identified the shortcomings of their study as the lack of consideration of the impact of weather on interregional passenger traffic.

The authors of the robots dealt with similar issues of the study of fluctuations in demand for passenger transport services. According to their research, it can be argued that there are characteristic features in the volume and direction of movement of passengers, both in summer and in winter. At the same time, they took into account such factors as the minimum and maximum temperatures, precipitation, snow and time of day in the study. Studies of the regional passenger car system show what these factors need to be taken into account for the efficient operation of intercity passenger transport. According to the results of the mentioned researches, according to the authors, the quantitative values of traffic volumes are influenced by: periods of day, week and year; weather conditions at departure and arrival points; time, comfort and cost of the ride. This determines the possibility of regulating such quantitative characteristics, namely: time, comfort and cost of such transportation.

For the most part, the driving time parameter is considered as a derivative of the technical features of transportation, ie it is noted that the driving time depends on: the capacity of roads and airports; vehicle characteristics; network capabilities.

Similarly, the authors highlight the results of research on the growing number of vehicles and insufficient road capacity, which lead to congestion and increase the travel time of passengers and, consequently, reduce the efficiency of public transport route networks. At the same time, the authors highlight that there is a problem of insufficient satisfaction of the demand for the use of public passenger transport with a higher level of comfort, and this share of passengers is willing to accept much higher travel costs to improve riding comfort.

The authors determine that the intercity transport network with all the necessary elements of infrastructure for passenger transportation and provides for the implementation of passenger transport correspondence between regions. According to the authors, the quality of such services and its equipment depends on the quality of transport services more than on the elements or subsystems of the intercity passenger route transport systems. It is determined that the possible modes of transportation and, as a consequence, their economic characteristics depend on the characteristics of the mentioned networks. The application of new technologies and the emergence of high-speed trains, which significantly changes the characteristics of the transport mode, such as power and speed. The authors of the work.

INVESTIGATION OF THE TECHNOLOGICAL ESTIMATION OF THE DEGREE REDUCTION OF THE FILTRATION RESISTANCE COEFFICIENTS OF WATER-CUT GAS WELLS

Khaidarova Liliya,

Ph.D., Associate Professor of the Department
oil and gas production (IFNTUNG)
Ivano-Frankivsk, Ukraine

Matkivskiy Serhii,

Postgraduate student of the Department
of Oil and Gas Production (IFNTUNG)
Head of Systems Design Department
development of hydrocarbon fields
Ukrainian Research Institute
natural gases, (UkrNDIgaz)
Kharkiv, Ukraine

Introductions. Most of the gas and gas condensate fields in the Carpathian fields have been developed since the middle of the last century and are largely depleted. The final stage of gas field development is characterized by a deterioration in the condition of the bottomhole formation zone due to the accumulation of liquid and solid phase and deformation processes. This contributes to a decrease in gas flow rate due to a decrease in the gas-saturated thickness of the layers and an increase in pressure losses during the movement of the gas-liquid mixture in the wellbore and in the exhaust lines of the wells in comparison with the movement of only gas [1-3].

With the depletion of reservoir energy and the growth of the water factor, the operation of the wells becomes unstable, periodic, with the subsequent cessation of natural flowing. Waterproofing works do not always allow to completely stop the flow of water into wells, and it is generally impossible to carry out waterproofing works for thin-layered structures of productive sediments. To increase the productivity of flooded wells, it is necessary to ensure that all the water entering the bottomhole from the formation is completely brought to the surface.

To increase the productivity of wells, it is necessary to improve the condition of the bottomhole formation zone by carrying out appropriate geological and technical measures in order to restore the natural permeability and its possible increase. It is known that treatment of the bottomhole formation zone leads to a decrease in the coefficients of filtration resistances A and B.

Aim. Investigation of the technological assessment of the effect of the degree of decrease in the coefficients of filtration resistance of the bottomhole zone of formation A and B on the flow rate of flooded wells at the final stage of field development.

Results and discussion. It is known that physicochemical treatments of the bottomhole formation zone lead to a decrease in the filtration resistance coefficients of the bottomhole formation zone A and B. According to the research results, a rational value of the degree of decrease in the filtration resistance coefficients of the near-wellbore zone of formation A and B, equal to 4 for gas fields, has been established under gas drive.

However, in these works [4, 5], the effect of water cut in the wells on the degree of decrease in the coefficients of filtration resistance of the bottomhole formation zone A and B at the final stage of reservoir development was not evaluated.

Using the PipeSim program, a study was made of the effect of a stepwise decrease in the coefficients of filtration resistances A and B on the operating parameters of flooded wells at the final stage of reservoir development.

Using geological and industrial information in the PipeSim software package, a hypothetical well model was built with the following parameters: tubing sinking depth to the middle of the perforation interval - 3200 m; initial reservoir pressure - 33 MPa; current reservoir pressure - 6,77 MPa; wellhead pressure - 4,2 MPa; formation thickness - 13 m; gas contour radius - 1000 m; borehole radius - 0,1 m; reservoir temperature - 340 K; wellhead temperature - 291 K; gas rate - 26,04 th.m³/day; relative gas density - 0,6; filtration resistance coefficients of the bottomhole formation zone: $A=0,18 \text{ MPa}^2 \cdot \text{day} / \text{th} \cdot \text{m}$ and $B=1,96 \cdot 10^{-3} (\text{MPa} \cdot \text{day} / \text{th} \cdot \text{m}^3)^2$ and calculated under the condition of stable well operation at various values of the water factor (Figure 1).

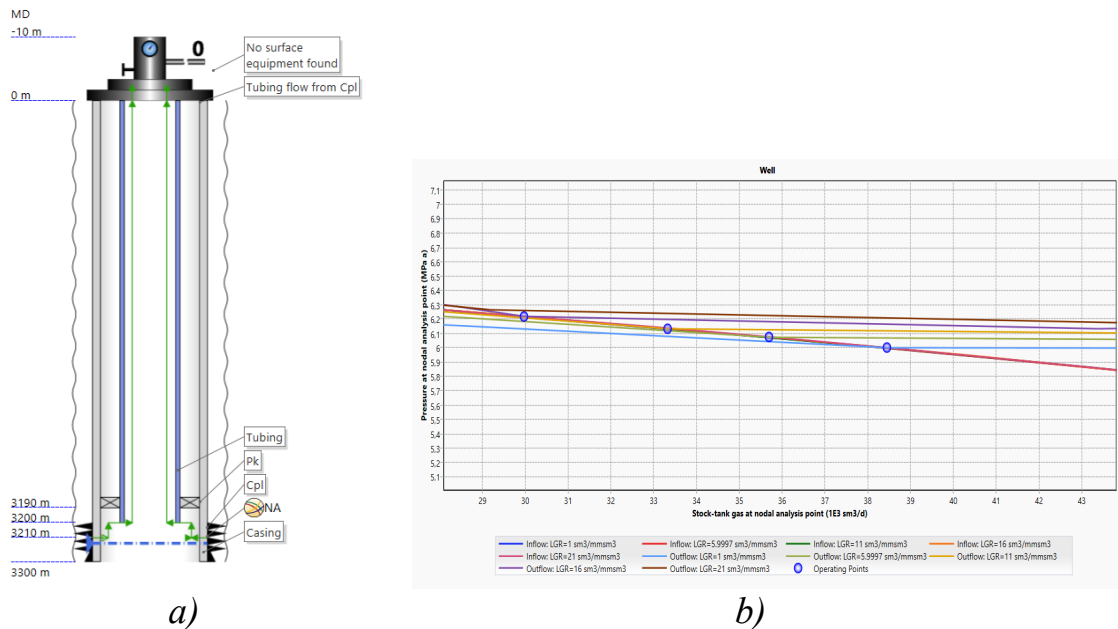

Figure 1 - Hypothetical model of the well (a) and the conditions for stable operation of the well at various values of the water factor (b) in the PipeSim software package from Schlumberger

Analyzing the dependencies in Figure 1b, the maximum allowable water factor at which a hypothetical well with the initial parameters of the filtration resistance

coefficients of the bottomhole formation zone A and B will operate is 20 l/th.m^3 . The well will not be above this value.

To extend the period of operation of water-cut wells (by water factor 21 l/th.m^3), it is advisable to reduce the coefficients of filtration resistance A and B. The results of the operating parameters of the water-cut well are shown in figure 2.

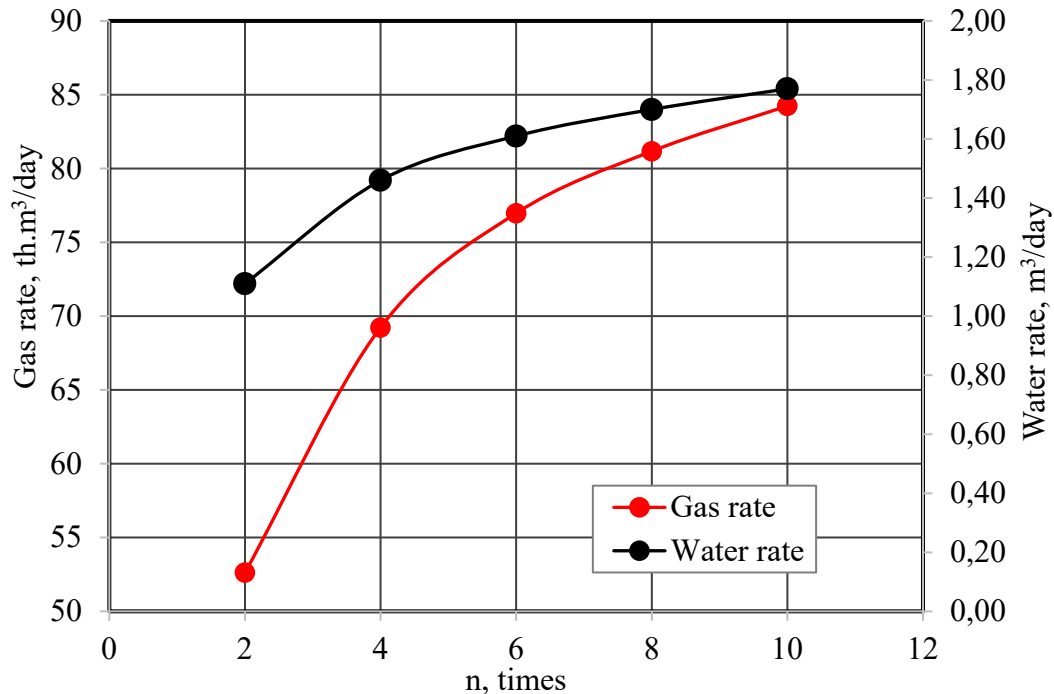

Figure 2 - Dependences of gas rate and water rate on the degree of decrease in the filtration resistance coefficients of the bottomhole formation zone A and B

After the statistical analysis of the graphical dependencies in figure 2, the optimal value of the decrease in the degree of the filtration resistance coefficients of the bottomhole zone of the formation A and B of the water-cut gas well was obtained, which is 5,698. With a greater degree, the decrease in the coefficients of filtration resistance of the bottomhole zone of formation A and B, the gas rate practically does not change.

For the inserted optimal value ($n=5,698$), the technological parameters of the flooded well are: gas rate – $76,09 \text{ th.m}^3/\text{day}$; water rate - $1,59 \text{ m}^3/\text{day}$; bottomhole pressure – $6,44 \text{ MPa}$.

For a more detailed influence of the determining parameters of the well operation, a study was carried out of the influence of various values of the water factor at the optimal value ($n=5,698$), at which the well will be watered. The results of the calculated parameters are shown in table 1.

Table 1.

Value of gas rate, water rate, bottomhole pressure from water factor

W_f , l/th.m ³	q_g , th.m ³ /day	q_w , m ³ /day	P_{bh} , MPa
110	46,60	5,13	6,60
120	43,67	5,24	6,62
130	41,01	5,33	6,63
140	38,18	5,35	6,64
150	32,41	5,46	6,67
160	Well does not work		

Analyzing the results of studies in table 1, we can conclude that an increase in the water factor leads to a decrease in gas flow rate and an increase in water rate. The maximum limiting value of the water factor at which this well will operate for the optimal values of the coefficients A and B ($n=5,698$) is 150 l/th.m³.

Conclusions

Since the overwhelming majority of gas and gas condensate fields in the Carpathian fields are at the final stage of hydrocarbon production, their development is complicated by a significant decrease in reservoir pressure, low production rate and water cut of wells, and deterioration of the bottomhole formation zone. Under these conditions, it is advisable to carry out physical and chemical processing of bottomhole formation zone, in order to reduce the coefficients of filtration resistances A and B.

According to the results of the studies performed, the optimal value of the degree of decrease in the coefficients of filtration resistances of the bottomhole formation zone A and B ($n=5,698$) was established, at which high values of gas rates are achieved in comparison with the initial value, and the influence of the water factor values on the gas production rate and water rate was established. in the optimal value A and B. The features of the influence of the defining parameters of water-cut wells have been established; it is necessary to take into account when operating the production wells of a particular field.

References:

1. Doroshenko V.M., Huntsman D.A., Zarubin Yu.A., Kondrat R.M. Directions for solving the problems of developing depleted oil and gas fields. Exploration and development of oil and gas fields. 2007. №4. P. 108-110.
2. Kondrat R.M. Gas condensate recovery. M.: Nedra. 1992. 255 p.
3. Handbook of oil and gas business. Under total. ed. Doctors of Engineering V.S. Boyko, R.M. Kondrat, R.S. Yaremiichuk. K.: Lviv. 1996. 620 p.

4. Kondrat R.M., Kondrat O.R., Khaidarova L.I. Mathematical model of the process of minimizing the values of the final reservoir pressure in gas fields with gas development. Exploration and development of oil and gas fields. 2013. №3 (48). P. 70-76.

5. Kondrat O. R. The enhancement of hydrocarbon recovery from depleted gas and gas-condensate fields. Mining of mineral deposits, Taylor & Francis Group, London, Uk. 2013. P. 143-148.

RECOVERY METHODS ANALYSIS OF BUILDINGS AFTER THE FIRE

Zyma Oleksandr,

Ph.D., Associate Professor

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

Pahomov Roman

Ph.D., Associate Professor

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

Redkin Oleksandr

Ph.D., Associate Professor

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

The problem of fires is becoming global in its scale, affecting not only national but also international interests. The catastrophe at the Chernobyl nuclear power plant, prolonged fires at oil refineries, burning of large forests and landfills convinces us of this.

About 7 million fires occur on Earth every year. Statistics show that with a population growth of 1%, the number of fires increases by about 5%, and losses increase by 10%. According to forecasts made on the basis of fire statistics, 225,000 people could die in fires in the world during the year, 2,250,000 people could be injured, and 4.5 million could suffer severe burns.

Every 5 seconds there is a fire on the globe, and in Ukraine every 10 minutes. During one day in Ukraine there are 120... 140 fires, in which 6... 7 people die, 3... 4 people are injured, 32... 36 buildings, 4... 5 units of equipment are destroyed by fire.

The vast majority of fires (about 75%) and the number of people killed in them (over 90%) are in the residential sector. Given that the population of Ukraine is about 1% of the world's population, the annual number of deaths from fires in our country exceeds 4% of the total number of deaths from fires in the world, which is more than the corresponding figure in the world's leading countries, 2... 8 times.

According to the Ukrainian Research Institute of Civil Defense [1] fires cause significant material damage. Thus, only direct losses from fires in 2012 amounted to 860070 thousand UAH, in 2013 - 710863 thousand UAH, in 2014 - 1490678 thousand UAH, in 2015 - 1458296 thousand UAH.

According to [2] for 2 months of 2016 7918 fires were registered, there is an increase in the number of fires by 11.9%, direct material damage increased by 16.2%, incidental by 5.4%, increased by 12.4% the number of destroyed (damaged) buildings and structures.

Material losses from fires amounted to 733 million 836 thousand UAH (of which direct material losses amount to UAH 256 million 88 thousand, and indirect - UAH 477 million 748 thousand).

As a result of fires, the number of destroyed or damaged buildings and structures increased, which justifies the need to assess the condition of buildings, building structures and the possibility of their further operation.

In many cases, it is economically feasible and technically possible to restore the performance of structures. Therefore, before recovery a building after a fire, it is necessary to conduct an inspection to determine the actual load-bearing capacity of individual building elements and the building as a whole, as well as to develop recommendations for strengthening and repairing damaged structures.

Inspection of buildings after a fire includes a range of works, including visual inspection of the building to determine the conformity of structural schemes of the project building, measurement of geometric dimensions of building structures, sampling and laboratory testing of concrete reinforcement, brickwork, etc. The results of the inspection of buildings are the basis for the choice of methods, techniques and technology for the restoration of buildings after a fire.

There are various ways and technologies to restore buildings after a fire [3, 4]. They can be divided into traditional and innovative.

The traditional methods include the installation of additional elements (steel clamps, belts, beams, etc.) on building structures. These methods generally effectively cope with the task of strengthening building structures, but after their application changes the geometry of the building and creates an additional load on building structures. In addition, traditional methods do not have a high speed of implementation and require a large amount of labor resources.

The fastest, most efficient and most cost-effective are the so-called innovative ways to restore buildings after a fire. Such methods include:

1. external reinforcement of building structures with composite materials based on glass or carbon fibers. The method is used to restore the load-bearing capacity and strengthen building structures (slabs, floors, beams, truss elements, columns, etc.);

2. injection reinforcement technologies are used to repair various damages (cracks, delamination) of reinforced concrete structures. Injection technology is the process of injecting epoxy, acrylic or polyurethane-based repair compounds into the body of a building structure;

3. shotcreting - the fastest and most effective way to restore the protective layer of concrete. Shotcreting technology is the application (under pressure) on the concrete surface of a layer of repair composition (shotcrete), usually on a concrete base.

These innovative methods do not create a significant additional load on building structures (except for shotcreting) and allow you to quickly and efficiently restore the load-bearing capacity of a building or structure with minimal financial costs and without involving a large amount of labor resources.

References:

1. Statistics of fires and their consequences for 2013 [Electronic resource]. - Access mode: http://otipb.at.ua/load/statistika_pozhezh_ta_jikh_naslidkiv_za_2013_rik/24-1-0-4263.

2. Fire statistics [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.undicz.mns.gov.ua/content/stat.html>

3. Panyukov E. F. Restoration of buildings and structures damaged by fire: textbook. manual / Panyukov E. F. –K .: UMK VO, 1989. - 123 p.

4. Inspection and restoration of buildings after a fire [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.sdt-group.ru/articles/obsledovanie-posle-pozhara>.

РОЗРОБКА АЛГОРИТМУ УПРАВЛІННЯ ДІАГРАМОУТВОРЕННЯМ АДАПТИВНИХ АНТЕННИХ РЕШІТОК МОБІЛЬНИХ АПАРАТНИХ І СТАНЦІЙ ЗВ'ЯЗКУ

Беляков Роберт Олегович

кандидат технічних наук

Старший Викладач кафедри

Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації ім. Героїв Крут

Цатурян Олександр Георгійович

Старший науковий співробітник Наукового центру зв'язку та інформатизації

Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації ім. Героїв Крут

Сьогодні в СРЗ різного призначення в якості антен рухомих об'єктів все частіше використовуються антенні решітки (АР). Це обумовлено рядом переваг таких антенних систем перед антенами інших типів. По-перше, зміна напрямку основного пелюстка діаграми направленості (ДН) може здійснюватися не лише за рахунок механічного переміщення самої решітки. Крім того, АР характеризуються більшим відношенням сигнал/шум (ВСШ) порівняно з одиночною антеною, а також здатність підвищення якості прийому сигналів шляхом подавлення завад, що знаходяться в одній смузі частот з корисним сигналом.

Остання властивість АР досягається за рахунок синтезу ДН спеціальної форми з низьким рівнем бокових пелюстків або глибокими провалами у відомих напрямках на джерела перешкод, та шляхом автоматичного формування провалів в ДН в невідомих напрямках на джерела перешкод в адаптивних АР (ААР) [1].

У той же час існують фактори, які накладають певні обмеження щодо забезпечення вимог відносно підтримки вище заявлених можливостей. До них відносяться: використання низькошвидкісних каналів зв'язку в мережах зв'язку Збройних Сил України із додатковим навантаженням системою технічного захисту інформації, апріорна невизначеність про стан терміналів радіозв'язку (внутрішні помилки радіозасобів, просторове положення, швидкість руху), середовища розповсюдження радіохвиль і передачі пакетних даних [2].

Актуальним науковим завданням є розробка алгоритмів управління діаграмоутворенням, які, в залежності від застосування ААР, повинні вирішувати завдання по максимізації (мінімізації) одного з параметрів системи (показника ефективності) при виконанні обмежень на інші.

У цифрових АР зважування реалізується шляхом помноження на комплексні числа значень сигналів, що вимірюються в інформаційній смузі частот. В ААР в процесі адаптації змінюються всі вагові коефіцієнти.

Для роботи пристрою управління ААР (адаптивного процесора), за допомогою якого обчислюються комплексні вагові коефіцієнти h_n , в більшості

алгоритмів адаптивної фільтрації оцінюються сигнали, що приймаються антенними елементами. При цифровій обробці сигнали з антенних елементів повинні бути посилені, перетворені за частотою (промодульовані) і оцифровані. Для цього в кожному модулі ААР необхідно будувати приймально-підсилювальний тракт і аналого-цифровий перетворювач. Таким чином, решітки можна розглядати як повністю цифрові, так як зважування і знаходження суми сигналів в цьому випадку можна виконувати цифровими способами.

Критерії функціонування ААР.

Антенні решітки на основі простих градієнтних алгоритмів можуть будуватися без використання оцінок сигналів в каналах, так як оцінки градієнта можна отримувати шляхом вимірювання змін вихідного сигналу решітки при невеликих змінах вагових коефіцієнтів. Цей метод використовується в ААР без доступу до сигналів в елементах. У загальному випадку для ААР, як різновиду адаптивного фільтра, потрібен опорний сигнал. Однак ААР також можуть будуватися на основі алгоритмів адаптивної фільтрації, які не вимагають опорного сигналу. Такі алгоритми підходять тим, що дозволяють спрощувати протоколи функціонування систем цифрового зв'язку [2].

В основі функціонування ААР може бути один з таких критеріїв [3]: максимізація відношення сигнал-шум; мінімізація середньоквадратичної помилки між опорним і вихідним сигналами АР; мінімізація середньоквадратичного значення вихідного сигналу решітки при лінійному обмеженні рівня ДН в напрямку на джерело корисного сигналу.

Методи оптимізації з лінійними обмеженнями використовуються для алгоритмів управління ААР, в котрих не передбачений опорний сигнал. Недоліками лінійно-обмежених (Linearly Constrained, LC) алгоритмів є необхідність знання напрямку на джерело корисного сигналу (в координатах, пов'язаних з АР) і велика обчислювальна складність, обумовлена операціями помноження векторів на проекційну матрицю розміром $N \times N$, присутню в цих алгоритмах. Крім того, такі алгоритми чутливі до корельованих завад, наприклад, завад, обумовлених багатопроменевим поширенням корисного сигналу.

Так як в системах зв'язку в основному застосовуються АР з невеликим числом елементів, то разом із простими адаптивними алгоритмами з лінійною обчислювальною складністю: алгоритми за критерієм найменшого середньоквадратичного відхилення (Least Means Squares, LMS); нормалізовані LMS-алгоритми (Normalized LMS, NLMS), їх перевага заключається у можливості побудови системи автоматичного управління без використання оцінок сигналів в каналах, не вимагають опорного сигналу; дозволяють спрощувати протоколи функціонування систем цифрового зв'язку; недоліком є підвищення обчислювальної складності для ААР з великою кількістю антенних модулів.

Також використовуються і складні алгоритми з квадратичною обчислювальною складністю: рекурсивні алгоритми за критерієм найменших квадратів (Recursive Least Squares, RLS) вже реалізовані на сучасних цифрових сигнальних процесорах (ЦСП), такі алгоритми вже реалізовані на сучасних ЦСП

елементів АР призводить до збільшення обчислювальної складності системи в умовах перехідних процесів переналагодження ААР, але їх робота ускладнена, особливо, в умовах перехідних процесів переналагодження ААР[4].

Таким чином, в роботі досліджено актуальне завдання – розробка алгоритму управління діаграмо утворенням адаптивних антенних решіток систем радіозв'язку на базі рухомих об'єктів, які, в залежності від застосування ААР, повинні вирішувати завдання по максимізації (мінімізації) показника ефективності при виконанні обмежень.

Напрямок подальших досліджень пропонується: розробити алгоритм паралельної активної компенсації завад із використанням RLS-алгоритму та LMS-алгоритму, тобто з урахуванням обмежень здійснювати адаптивне керування ААР на основі методу найменших квадратів та середньоквадратичних помилок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бененсон Л.С., Журавлев В.А., Попов С.В., Постнов Г.А. Антенные решетки: методы расчета и проектирования / Обзор зарубежных работ под ред. Л.С. Бененсона. – М.: Советское радио, 1966. - 367 с.
2. Методика підвищення швидкодії та динамічної точності систем автоматичного керування діаграмою направленості АФАР на рухомих об'єктах [Текст] / Р. О. Беляков, Г. Д. Радзівілов, Є. В. Лебідь, О. Г. Цатурян // Збірник наукових праць / ВІТІ ДУТ. – 2015. – №1. – С. 6–15.
3. Братчиков А.Н., Васин В.И., Василенко О.О. и др. Активные фазированные антенные решетки / Под ред. Д.И. Воскресенского и А.И. Канащенкова. – М.: Радиотехника, 2004. - 488 с.
4. Слюсар В.И. Основные понятия теории и техники антенн. Антенные системы евклидовой геометрии. Фрактальные антенны. SMART-антенны. Цифровые антенные решетки (ЦАР). МІМО–системы на базе ЦАР. Особенности построения суперлинейных усилителей// Разделы 9.3 - 9.9 в книге [«Широкополосные беспроводные сети передачи информации».](#) / Вишне夫斯基 В.М., Ляхов А.И., Портной С.Л., Шахнович И.В. – М.: Техносфера. – 2005. – С. 498 - 569.

ВЛИЯНИЕ УЛЬТРАЗВУКА НА СТРУКТУРУ И СВОЙСТВА ТЕХНИЧЕСКОГО УГЛЕРОДА

Будько Оксана Васильевна

студент-магистрант, Киевский национальный университет технологий и дизайна

Твердохлеб Виктор Степанович

доц., к.т.н., Киевский национальный университет технологий и дизайна

Барсуков Вячеслав Зиновиевич

проф., д.х.н., Зав.каф., Киевский национальный университет технологий и дизайна

При изготовлении электропроводящих полимерных композитов на основе графитов, обладающих пространственной анизотропией свойств, добавляют технический углерод (ТУ) [1]. При определенных условиях он формирует в полимерной матрице электропроводящую сетку, соединяющую торцы графеновых слоев соседних частичек графита. Порог перколяции ТУ существенно зависит от структурности и размеров его частиц [2]. Обычно для удобства хранения и транспортировки этот мелкодисперсный материал гранулируют. Гранулы, как правило, достаточно прочные и раскалываются под действием внешней нагрузки на частицы с острыми углами и плоскими гранями. При изготовлении электропроводящих полимерных композитов гранулы диспергируют.

В работе проведен сравнительный анализ эффективности диспергирования с помощью краскотерки, шаровых мельниц и ультразвука в средах разной полярности. Эффективность диспергирования оценивалась по величине порога перколяции в поливинилбутиральной матрице. Исследовались марки ТУ “Вулкан”, “Pure Black”, “С65”, “#220”, “#330”.

Наиболее эффективным, на наш взгляд, является метод ультразвукового диспергирования в жидкой среде, которая затрудняет окисление диспергированных углеродных материалов. При широком применении этого метода в качестве среды предлагается использовать малотоксичный этанол, хорошо смачивающий углеродные материалы. Следует отметить, что каждая марка ТУ требует персонального режима диспергирования. Например, экспериментально установлено, что существует предел дробления гранул после которого электропроводность композита начинает уменьшаться (Табл.).

Таблица

Зависимость электропроводности композита от интенсивности обработки сажи “Вулкан”

Мощность УЗД, %	20	40	60	70	80	90
Электропроводность, См·см ⁻¹	7,6· 10 ⁻⁴	1,9· 10 ⁻³	3,4· 10 ⁻³	5,3· 10 ⁻³	1,6· 10 ⁻³	7,3· 10 ⁻⁴

Экспериментально установлено, что ультразвуковое диспергирование приводит к разрыву химических связей в материале. Образующиеся при этом на поверхности диспергированных частиц неспаренные электроны уже в суспензии начинают формировать химические связи между частицами. Последовательно образуются линейные и разветвленные электропроводящие цепочки и, в конечном итоге, формируется рыхлая пространственная сетка. По мере испарения жидкости углеродный материал уплотняется, а при полном ее испарении он становится твердым. Подобное объединение частиц наблюдается и в суспензии диспергированного графита.

В одинаковых условиях были приготовлены образцы:

А – с диспергированным ТУ и исходным графитом;

Б – с диспергированными совместно ТУ и графитом.

Электропроводность образца Б оказалась на 17% выше по сравнению с образцом А. Такому повышению электропроводности способствовали:

- лучшая гомогенизация смеси углеродных материалов;
- очистка графита от адсорбированных низкомолекулярных веществ;
- образование активных центров на призматических гранях частиц графита [3], которые способствует улучшению электрических контактов между частицами.

Проведенные эксперименты показали целесообразность применения ультразвука в технологии изготовления электропроводящих композитов на основе углеродных материалов.

Литература:

1. В. Е. Гуль, Л. З. Шенфиль. Электропроводящие полимерные материалы. М., Химия. 1984 - 240 с.
2. В.И. Березкин. Углерод: замкнутые наночастицы, макроструктуры, материалы. СПб.: АртЭго. 2013 - 450 с.
3. І.Г. Черниш, Ю.О. Нікітін, С.І. Черниш, П.І. Лобода. Про вплив методів диспергування на мікроструктуру і морфологію дисперсних частинок природного графіту та термографеніту. Наукові вісті НТУУ “КПІ”, 2008. -№1. – С.76-80.

ВИКОРИСТАННЯ ГІС ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОСТУПНОСТІ ТОРГОВОГО ОБ'ЄКТА

Вишневський Денис Сергійович

студент II курсу магістратури
Харківський національний університет
міського господарства імені О.М. Бекетова

Науковий керівник:

Доля Костянтин Вікторович

к. т. н.

доцент кафедри земельного адміністрування та
геоінформаційних систем
Харківський національний університет
міського господарства імені О.М. Бекетова

ГІС використовується для опису того, що є в реальному світі і де воно розташоване. В результаті цього ГІС підтримує різні рівні проблем з розташуванням в залежності від методів вирішення проблем, прийнятих в організації. Інструменти ГІС дозволяють інтегрувати великі обсяги ідентифікованих даних в парі з географічними маркерами, що дозволяють реалістично оцінити досліджуване місце. Це дозволяє владі, що регулює галузь, приймати обґрунтовані рішення в результаті усунення потенційно неточних даних, зібраних від розробників бізнесу. Більш того, ГІС дозволяє швидко і легко оновлювати інформацію, щоб підтримувати функціональні рішення, які обслуговують швидко мінливий населення міста, при цьому вимагаючи щодо мінімальних знань і математичних знань.

Підхід ГІС до вибору місця розташування торгового центру складається з декількох кроків з використання карт і первинних даних для створення цифрових карт на різних рівнях (інтерактивна розподільна мережа для прийняття рішень). По-перше, потрібно подумати про те, що являє собою проект ГІС. Поточний проект - вибрати краще місце для будівництва супер-торгового центру. Отже, необхідні як явні географічні посилання, так і неявні посилання. Зокрема, потрібно цифрова карта, щоб позначити потенційну територію для розміщення торгового центру. У цьому проекті розглядається все місто Гонконг. Система на основі ГІС може створювати цифрові карти, які формують основу для визначення місця розташування вулиць, доріг і залізниць на різних шарах карти.

Наступний крок - визначити, які конкретні географічні особливості необхідні. Це включає визначення необхідного рівня деталізації даних (наприклад, просторових даних, таких як вулиці і будівлі, табличних даних, таких як демографічні профілі домогосподарств). Необхідно вибрати масштаб, щоб проілюструвати деталі місцевої карти і зазвичай використовуються берегові

лінії, з'єднані маршрути (для вузлів) лініями і кольору для представлення різних функцій і атрибутів.

Первинні дані про поведінку покупців і демографічні профілі, отримані за допомогою опитувань, вводяться в систему, щоб діяти як характеристики для інших верств. Що стосується моделі даних, поточний проект використовує векторну модель даних для побудови карти маршрутів і визначення місця розташування клієнтів і торгових центрів, а також узагальнює демографічний профіль по районам.

Потім ми повинні визначити, які атрибути функцій необхідні. Наприклад, ми можемо встановити для підключених маршрутів такі атрибути, як ім'я, номер маршруту, висота і обсяг трафіку. У поточному проекті для кожного маршруту записувалося відстань в кілометрах. Ми також збрали дані для визначення рівнів потреб у видатках і доходів домогосподарств. Крім того, створюється шар для пошуку потенційних сайтів. Всі дані можуть бути інтегровані і оброблені для вирішення проблем з місцем розташування демонструє, як ГІС діє як інтегратор даних [3]. Це включає в себе виконання сховища з послідовним доступом в багатощарова архітектура ГІС.

Після того, як дані будуть збережені у відповідних місцях, вони будуть пов'язані один з одним в системі через географічну базу даних, щоб надати користувачам необхідну інформацію для прийняття рішень. Щоб уникнути плутанини карта кожного шару повинна бути відмінною і відрізнятися один від одного. Зазвичай цього можна досягти за допомогою позначення різними кольорами, щоб об'єкти групувалися відповідно до їх атрибутами.

Програмні продукти ГІС використовують методологію мережевого аналізу, який досліджує доступність досліджуваного об'єкта шляхом вимірювання фізичної відстані і часу в дорозі між користувачами і об'єктом. Цей діапазон доступності потім використовується для оцінки поточної ситуації з посиланням на набір стандартних критеріїв. Отже, доступність тісно пов'язана з загальною селитебною площею міста.

Селитебна площа міста визначається як географічна зона, в якій проживають клієнти певного об'єкта або послуги, що представляє попит на послуги певного магазину. Таким чином, зона охоплення враховує здатність кожного об'єкта до конкурентоспроможності з урахуванням певного набору факторів впливу, які включають, серед іншого, конкуренцію в даній зоні (позитивну або негативну), ієрархію доріг, обмеження швидкості і фізичні перешкоди, які переривають прямі поїздки з населених пунктів на досліджуваний об'єкт.

Торгова площа часто ділиться на три зони: первинна торгова зона, в якому присутній 80% населення, вторинна торгова зона, що містить 15-25% попиту чисельності населення і периферійна / третинна зона, яка включає інших клієнтів.

Для розрахунку зони доступності до торгового об'єкту використовуються кілька підходів. Такі підходи можуть бути ідентифіковані як круговий підхід, підхід зони обслуговування, і підхід опору часу.

Круговий підхід – це найпростіший і доступний спосіб визначення зони обслуговування об'єктів або послуг. Його простота обумовлена використанням евклідової відстані від досліджуваного об'єкта до зони попиту. Таким чином, в залежності від відстані зона попиту ділиться на однорідні концентричні кола, які представляють зони охоплення. Такий підхід передбачає, що великі відстані обернено пропорційно попиту населення.

Підхід зони обслуговування вимагає інструменту мережевого аналізу (наприклад, спеціалізованого розширення інструменту при використанні програмного забезпечення ArcGIS) і використовує дорожні мережі для розрахунку зони обслуговування об'єкта або сервісу. Такий підхід відноситься до тих, що представляють інтерес, бо дає більш точні результати. Цей підхід залежить від розрахунку зон обслуговування на основі фактичних відстаней між об'єктами і населеними пунктами. Але є й недолік – роздрібні торговці не можуть використовувати цей підхід для визначення оптимального місця для розміщення своїх магазинів в торгових центрах або центрах.

Нарешті, як і підхід зони обслуговування, підхід опору часу використовує дорожні мережі для розрахунку зон обслуговування, що також вимагає інструментів мережевого аналізу. Однак для отримання більш реалістичних результатів підхід опору часу залежить від розрахунку часу в дорозі, а не відстані, яке потрібно користувачам, щоб дістатися до об'єкта, послуги або товари якого цікавлять покупця.

АНАЛІЗ ВИГОРЯННЯ ДЕРЕВНОГО ПАЛИВА У ТОПКАХ КИПЛЯЧОГО ШАРУ

Півненко Юрій Олександрович,

к.т.н., асистент

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Бурда Юрій Олександрович

к.т.н., асистент

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Редько Ігор Олександрович

д.т.н., доцент

Харківський національний університет міського господарства імені
О.М. Бекетова

Важливим параметром, що впливає на режими роботи котла з топкою киплячого шару є швидкість вигорання палива [1-8].

На тривалість горіння впливають різні фактори, такі як вологість палива, температура горіння, зольність, витрата дуттьового повітря, та ін. [9-18].

Маса палива в кожному циклі спалювання була однаковою та складала 3,8 кг. Як видно швидкість вигорання деревної тирси найбільша серед запропонованих матеріалів. Очевидно, причиною цього стала низька густина тирси. В цілому час горіння для всіх видів палива складала 300...500 с. Найбільший час розпалювання спостерігався у випадку спалювання деревних гранул, що також можна пояснити густиною матеріалу, яка значно вища густини щепи і тирси.

В [19] наведені результати експериментів зі спалювання паливних гранул з різних видів відходів рослинного походження. Час спалювання в експериментах авторів суттєво нижче, ніж в приведених в даному розділі даних. Проте, варто відмітити, що в експериментах зі спалювання агропелет застосовувалися інші режими спалювання. Температура киплячого шару досягала 900 °С і вище. Це прискорювало горіння.

Нижче приведені результати експериментальних досліджень вигорання деревного палива (гранули, тирса, щепи) в киплячому шарі (Рис. 1). Показано зростання температури в залежності від часу спалювання.

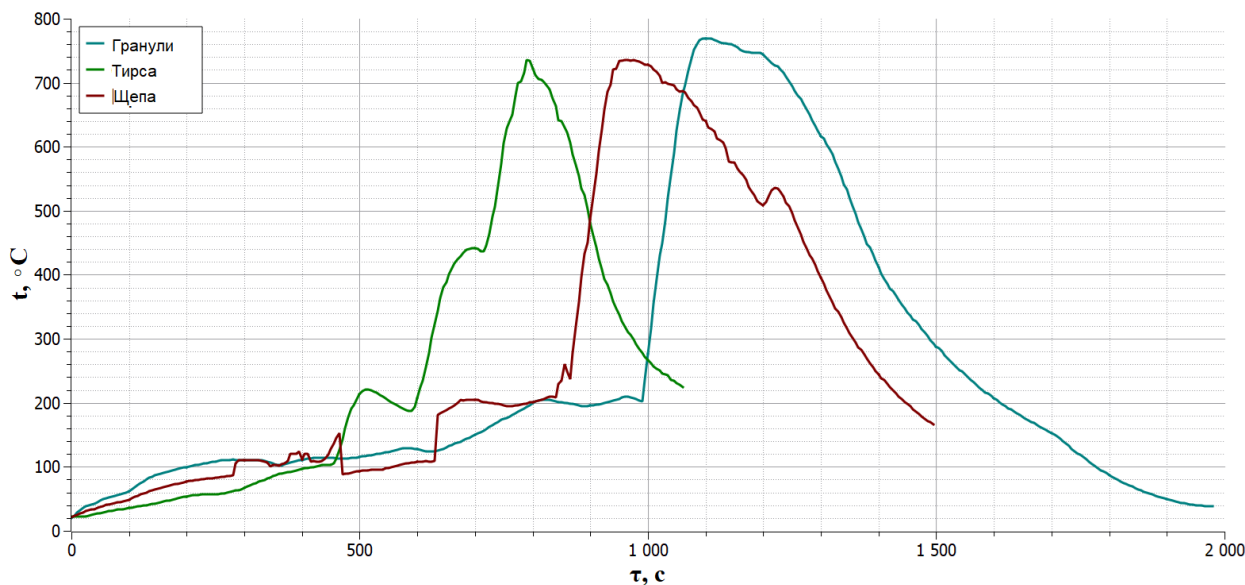

Рисунок 1. Тривалість горіння різних видів деревного палива

Крім того, автори [19] спалювали паливо подаючи його на розігрітій шароутворюючий матеріал (зола), тоді як в даному експерименті процес горіння починався з розпалювання за температури навколишнього середовища, що дозволило більш точно визначити тривалість розпалювання для кожного виду палива.

Динаміка вигорання деревної тирси і лузги соняшника досліджувались в [20]. Паливо подавалось в попередньо розігрітій до 900 °C реактор киплячого шару в кількості 0,1 г. Інертний матеріал (зола) подавався в кількості 1 г. Час вигорання зразків складав 24-60 с. Ці данні підтверджені теоретичними розрахунками [21].

Як видно, за більш високих температурах киплячого шару швидкість вигорання суттєво вище ніж при низькотемпературному спалюванні. Тривале горіння, як показав експеримент, призводить до підвищення втрат теплоти від механічного недопалу. Проте, існують способи зниження втрат теплоти від механічного недопалу. Одним з них може бути конструктивна оптимізація топки котла. Як відмічено в [21] низькотемпературне спалювання (близько 700 °C) знижує знос котельного агрегату. Перевагою тривалого горіння також є зниження зносу допоміжного обладнання, наприклад системи подачі палива, оскільки швидкість подачі палива за низькотемпературного спалювання нижче ніж за високотемпературного.

Висновки

Були проведені експерименти з визначення величин механічного та хімічного недопалу. Також було проаналізовано динаміку вигорання деревного палива. Тривале горіння, як показав експеримент, призводить до підвищення втрат теплоти від механічного недопалу. Проте, існують способи зниження втрат теплоти від механічного недопалу. Одним з них може бути конструктивна оптимізація топки котла. Низькотемпературне спалювання (близько 700 °C) знижує знос котельного агрегату. Перевагою тривалого горіння також є зниження зносу допоміжного обладнання, наприклад системи подачі палива,

оскільки швидкість подачі палива за низькотемпературного спалювання нижче ніж за високотемпературного. Визначено, що для максимальної ефективності спалювання коефіцієнт надлишку повітря повинен складати 1,4...1,6, температура шару 800...920 °С. Основні результати відображені в роботах [22-26].

Список літератури:

1. Morris J. D., S. S. Daood, S. Chilton. W. Nimmo Mechanisms and mitigation of agglomeration during fluidized bed combustion of biomass: A review //Fuel. – 2018. – Vol. 230. – PP. 452-473.
2. Wu K., L. de Martín, M.-O. Coppens Pattern formation in pulsed gas-solid fluidized beds – The role of granular solid mechanics //ChemicalEngineering Journal. – 2017. – Vol. 329. – PP. 4-14.
3. Thapa R.K., Frohner A., Tondl G., Pfeifer C., Halvorse B.M. Circulating fluidized bed combustion reactor: Computational Particle Fluid Dynamic model validation and gas feed position optimization //Computers & Chemical Engineering. – 2016. – Vol. 92. – PP. 180-188.
4. Okasha F., Zaater G., El-Emam S., Awad M., Zeidan E. Co-combustion of biomass and gaseous fuel in a novel configuration of fluidized bed: Combustion characteristics //Fuel. – 2014. – Vol. 133. – PP. 143-152.
5. Skopec P., Hrdlička J., Vodička M., Pilař L., Opatřil J. Combustion of Lignite Coal in a Bubbling Fluidized Bed Combustor under Oxyfuel Conditions //Energy Procedia. – 2017. – Vol. 114. – PP. 600-607.
6. Jiang D. H., Xuguang D. H. J., Lv Chi G. Yong Yan Jianhua Co-combustion of tannery sludge in a commercial circulating fluidized bed boiler // Waste Management. – 2015. – Vol. 46. – PP. 227-233.
7. Pereira C.C. Influence of particle fragmentation and non-sphericity on the determination of diffusive and kinetic fluidized bed biochar combustion data// Fuel. – 2014. – Vol. 131. – PP. 77-88.
8. Chaivatamaset P. A, Sricharoon P., Tiaa S., Bilitewskib B. Prediction of defluidization time in biomass fired fluidized bed combustion // Applied Thermal Engineering. – 2013. – Vol. 50. – PP. 722-731.
9. Bibrzycki J., Mancini M., jSzłęka A., Weber R. A char combustion sub-model for CFD-predictions of fluidized bed combustion - experiments and mathematical modeling // Combustion and Flame. – 2016. – Vol. 163. – PP. 188-201.
10. Chyanga C.-S., Duan F. Lin S.-M., Tso J. A study on fluidized bed combustion characteristics of corncob in three different combustion modes // Bioresource Technology. – 2012. – Vol. 116. – PP. 184-189.
11. Плешанов К. А. Хлыст Е. Г., Маслов Р. С. Разработка новых энергетических котлов с кипящим слоем для сжигания коро-древесных отходов //Труды Международной научно-практической конференции «Информация инженерного образования». – 2016. – С. 399-402.
12. Абдулхуссейн А. Ф. Ш. Сжигание биотоплива в Ираке с использованием котлов с кипящим слоем для когенерации //Материалы IV Международной научно-технической конференции студентов, молодых ученых и специалистов. - Тамбовский государственный технический университет. - 2017. – С. 240-242.

13. Рябов Г. А. Научное обоснование использования технологии сжигания твердых топлив в циркулирующем слое. Автореферат дисс... докт. техн. Наук.-Москва: - 2016.

14. Вихрев Ю. В. Новый паровой котел энергоблока мощностью 200 МВт для сжигания древесных отходов в циркулирующем кипящем слое // Энергетика за рубежом. – 2016. - №1. – С. 25-27.

15. Горр Д. А., Валужинич М. А., Кормильцын В. И. Разработка рекомендаций по приготовлению и сжиганию топливных гранул на основе торфа в «кипящем слое» энергетических котлов // Энергосбережение и водоподготовка. – 2014. - №2 (88). – С. 18-21.

16. Сидоров А. М. Скрябин А. А., Мелешин А. А., Усольцев Н. В. Реконструкция котлов КВ-ТС-20 для сжигания низкосортных топлив в форсированном слое // Промышленная энергетика. – 2009.- №11. – С. 13-18.

17. Шевердяев О. Н., Гвоздев В. М., Пахомов А. В., Желтова В. В. Сжигание в кипящем слое – перспективная технология для низкосортных топлив // Энергосбережение и водоподготовка. – 2010. - №6. – С. 39-41.

18. Карницкий Н. Б. Чиж В. А., Нерезько А. В., Замара С. В. Определение скорости заноса и прочности отложений на экранных трубах котла при сжигании лигнина в кипящем слое // Энергетик. – 2008. - №10. – С. 23-24.

19. Sahu S.G., Chakraborty N., Sarkar P. Coal–biomass co-combustion: An overview // Renewable and Sustainable Energy Reviews, – 2014. – № 39. – PP. 575-586.

20. И. Н. Карп, А. Ю. Провалов, К. Е. Пьяных, А. С. Юдин Исследование динамики выгорания древесных опилок и лузги подсолнечника в кипящем слое // Энерготехнологии и ресурсосбережение, – 2010. – №3. – С. 9-13.

21. И. Н. Карп, В. В. Колесник, В. Н. Орлик, К. Е. Пьяных, А. С. Юдин Математическое моделирование процесса сгорания древесной частицы // Энерготехнологии и ресурсосбережение, – 2010. – №5. – С. 14-20

22. Редько А. Ф., Редько И. А., Пивненко Ю. А. Экспериментальные исследования сжигания биотоплива в кипящем слое // Вентиляція, освітлення та теплогазопостачання. – Київ: КНУБА, – 2017. – Вип 23. – с. 52-59.

23. Редько О. Ф., Пивненко Ю. О. Параметри спалювання деревних відходів в топках кипящего шару // Тези VII Всеукраїнського наукового семінару «Методи підвищення ресурсу міських інженерних інфраструктур». – Харків: ХНУБА, –2016. – С. 66-68.

24. Редько И. А., Пивненко Ю. А. Сеницын А. А. Технология утилизации древесных отходов // Материалы международной научно-технической конференции «Актуальные проблемы развития лесного комплекса». – Вологда: ВГУ, –2017. – С. 41-42.

25. Redko I, Redko A, Priymak O, Burda Y. Підвищення ефективності систем теплогенерації центрального теплопостачання. Вентиляція, освітлення та теплогазопостачання. Вип. 28, 2019. С 41-47. <https://doi.org/10.32347/2409-2606.2019.28.41-47>

26. Redko A., Burda Y., Dzhyoiev R., Redko I., Norchak V., Pavlovskiiy S., Redko

O., Numerical modeling of peat burning processes in a vortex furnace with countercurrent swirl flows //Thermal Science - Online First, 2019, <https://doi.org/10.2298/TSCI190305158R>

РЕЗУЛЬТАТИ МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ОПАЛЕННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ СТЕЛЬОВИХ ІНФРАЧЕРВОНИХ ВИПРОМІНЮЮЧИХ ПАНЕЛЕЙ

Череднік Артем Димитрійович

Кандидат технічних наук, доцент кафедри ТГВ та ТВЕР,
Харківський національний університет будівництва та архітектури

Дяченко Сергій Володимирович

Завідувач навчальною лабораторією кафедри ТГВ та ТВЕР,
Харківський національний університет будівництва та архітектури

Однією з найактуальніших проблем для нашої країни є проблема енергозбереження. Одним з перспективних способів зниження енергетичних витрат є децентралізація джерел теплопостачання. Серед децентралізованих джерел в світовій практиці останнім часом знаходять застосування променеве водяне стельове опалення. Незважаючи на ряд істотних переваг цей вид опалення в Україні ще не набув широкого поширення.

Для подальшого розширення області використання і підвищення ефективності променевого водяного стельового опалення, необхідно додатково провести комплекс теоретичних і експериментальних досліджень, який дозволить отримати методику, що дозволяє розраховувати і проектувати ефективні системи опалення адміністративних і промислових будівель з оптимальним комфортом працюючих в них.

Значний вклад у дослідження процесів променевого теплообміну і оцінки інтенсивності променевих систем опалення, зробили вчені Богословський В. Н., Банхіді А., Мачкаши Л., Міссенар А. А., Родін А. К., Каллус Д., Іванов В. М., Худенко А. А., Іродов В. Ф., Кувшинов Ю. Я. та ін.

В даний час проблема енергозбереження є однією з найважливіших для будівельного комплексу України. Одним з варіантів енергозберігаючих технологій є застосування стельового водяного панельно-променевого опалення [1-5].

Стельові панелі вже кілька десятиліть використовуються для опалення приміщень висотою від 2,5 до 30 м. Область застосування стельових панелей дуже широка: це можуть бути різні виробничі приміщення, торгові зали, склади, майстерні, гаражі, спортивні зали, офіси, приміщення лікарень, аеропорти і багато інших об'єктів [6].

Результати моделювання системи опалення. Розглянемо прямокутне приміщення розміром 50*20 м, величина тепловтрат в якому становить 83400 Вт. Приклад взятий з технічної документації на водяні стельові панелі Zehnder Zip [7].

Опалювальна система складається з декількох паралельних стрічок зістиківаних уздовж довжини приміщення стандартних панелей 3*0.32 м. Кожна

стрічка містить 16 стандартних панелей ($16 \cdot 3 = 48$ м). Панельна опалювальна система нагріває поверхню огорожень за допомогою випромінювання, а також повітря за рахунок вільної конвекції. При розрахунку панельної системи температури огорожень і повітря в приміщенні були прийняті однаковими і рівними t_0 . Параметри стандартних панелей були зафіксовані на наступних рівнях:

довжина - 3 м, ширина - 32 мм, товщина ребра - 1 мм, зовнішній діаметр труби - 15 мм, ступінь чорноти панелі - 0,9, коефіцієнт тепловіддачі під час вільної (природної) конвекції - $3,6 \text{ Вт}/(\text{м}^2 \cdot \text{К})$.

Змінні параметри (фактори): температура води в трубопроводі, що подає, $^{\circ}\text{C}$; витрата води, кг/с; кількість панельних стрічок.

При розрахунку стандартної панелі довжиною 3 метри не враховувалася зміна температури води вздовж труби, що допустимо при малій її довжині. Якщо ж розглядається довга панельна стрічка, поздовжньою зміною температури нехтувати не можна. В цьому випадку здійснювався перерахунок температури води при переході від панелі до панелі за формулами:

$$t_{i+1} = t_i - Q(t_i) / W, \quad (1)$$

$$Q_{\text{заг}} = \sum_{i=1}^n Q(t_i), \quad (2)$$

де n - кількість панелей в стрічці, t_i - температура води в i -ій панелі стрічки, $^{\circ}\text{C}$; $Q(t_i)$ - теплова потужність i -ої панелі, Вт, W - витратна теплоємність води, Вт/К.

Результати оптимізації опалювальної панельної системи з тепловою потужністю 80000 Вт показані на рис. 1.

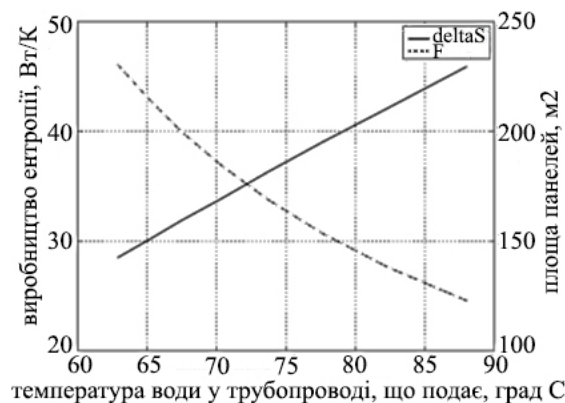

Рис. 1. Результат мінімізації виробництва ентропії при заданій тепловій потужності панельної опалювальної системи.

На рис. 2 показані лінії рівня для заданої теплової потужності $Q_0 = 80000$ Вт при числі панелей 8, 10, 12 і 15.

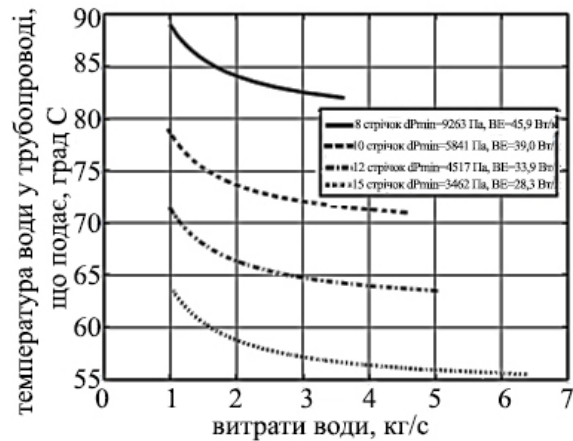

Рис. 2. Лінії рівня для заданої теплової потужності

Список літератури:

1. Абакумов В.А., Коваль Т.В. Перспективы систем инфракрасного отопления //Промышленная энергетика. 2002. – №4. – С.35-37.
2. Инфракрасные системы отопления //МТТ. Мир техники и технологий. – 2005. –№8. – с. 66-67.
3. Шумилов Р.Н., Толстова Ю.И., Поммер А.А. Лучистое отопление – мифы и реальность / С.О.К. Сантехника, отопление, кондиционирование. – 2006. – № 1. – с.56,58.
4. Болотских Н.Н. Чередник А.Д. Инфракрасное отопление производственных помещений большой высоты. Науковий Вісник будівництва.- Харків: ХНУБА, 2012 №67. – 446 с. – с. 337-350.
5. Чередник А.Д. Методика испытаний систем радиационного водяного отопления. Науковий Вісник будівництва.- Харків: ХНУБА, 2012 №70 – 493с., с. 363-367.
6. Отопление цехов и залов // Энергетика: РЖ / ВИНТИ. – 2004. – № 11. – 04.11–22 С. 302. – Реф. ст.: Werdie Wahlhat, hathiernichtdieQual // Stahlmarkit. – 2004. – Bd. 54, N 2. – S.54-55.– Нем
7. Web site: <http://www.zehnder-systems.com>

ХАРАКТЕРИСТИКА РИНКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

Вацеба Володимир Ярославович,

кандидат географічних наук

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

Туризм вже давно перетворився на одну з найдинамічніших галузей світового господарства. Вплив туризму на основні макроекономічні показники демонструє тривалу і стійку тенденцію, що супроводжує розвиток економіки. Крім того, туризм став дієвим чинником формування привабливого іміджу країни та надзвичайно важливою складовою конкурентоспроможності національної економіки. У більшості країн, що розвиваються на частку іноземного туризму припадає 10-15% доходів від експорту товарів і послуг. Виходячи з офіційних даних сайту Державної служби статистики, внесок туристичної індустрії у нашої державі експертами оцінюється у 1,3 млн. дол. США або 1,4% ВВП, в українській сфері туризму зайнято 1,2% від загальної кількості зайнятих осіб в країні [1].

Однак попри розвиток туризму у певних містах, туристична сфера, на жаль, у порівнянні зі світовими тенденціями, не досягає бажаного рівня. Як свідчить дослідження між рівнем доходів туристів та доходами туристичних підприємств існує пряма залежність, що виражається у тому, що при збільшенні доходу туриста на 2,5%, витрати на туризм зростають на 4%. Однак, говорячи про залежність між рівнем економічного розвитку країни та рівнем туризму, така тенденція не прослідковується [2].

Величина реального доходу суттєво впливає на попит туристичних послуг, адже під час збільшення реального доходу населення збільшується попит на туристичні послуги, оскільки у населення вивільняються кошти, які можуть бути витрачені на відпочинок та подорожі. Розподіл доходів населення також позначається на функціонуванні туристичної сфери, адже чим більш рівномірно розподіляється дохід у суспільстві, тим більше кількість людей, що можуть дозволити собі подорожувати [3].

Туризм є одним з пріоритетних напрямків розвитку національної культури і економіки, але складна політична та економічна ситуація в Україні стримує розвиток туристичної індустрії. Також, у зв'язку з пандемією та через карантин галузь фактично припинила роботу, український уряд скасував підтримку проектів розвитку туризму, переважна більшість місцевих туристичних проектів також втратили грантове фінансування з ЄС та інших міжнародних фондів. Проте вже сьогодні потрібно прогнозувати та працювати в напрямі відновлення внутрішнього туризму.

Зрозуміло, що багато країн після пандемії втратять провідні позиції в туристичному секторі, тому в української туристичної індустрії є всі можливості

наблизитися до світових туристичних лідерів [4]. Для цього пропонуємо наступні дії в цьому напрямі:

1. Здійснення комплексної рекламно-інформаційної кампанії для популяризації туристичного продукту на основі новітніх інформаційних технологій,

2. Головним питанням сьогодення українського туристичного бізнесу постає удосконалення стандартів сервісу.

3. Важливим аспектом для зміцнення туристичної індустрії є створення електронного реєстру всіх суб'єктів туристичної діяльності. Наразі, підраховавши частку туризму в економіці України, яка становить не більше 3 %, .

4. Створення «Регіональних інформаційних туристичних центрів», які повинні виконувати широкий спектр послуг для підприємців у сфері туристичного бізнесу, відпочиваючих, а також потенціальних споживачів.

5. Створення нового, якісного, трендового туристичного продукту на внутрішньому ринку стає першочерговим завданням для відновлення індустрії. Сьогодні потрібно створювати туристичні оздоровчі пакети, які стосуються зміцнення імунітету, а також пов'язані з реабілітацією після перенесеного захворювання на COVID-19.

Для підвищення конкурентоспроможності України на ринку європейських послуг необхідно сформуванню ефективну модель співпраці у форматі: «органи влади - суб'єкти туристичної індустрії - громада - інформація». Допомогти сформуванню ефективний механізм співпраці може прийнята Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року [5].

Список літератури:

1. Eurostat. URL : <http://ec.europa.eu/eurostat/> (дата звернення: 03.11.2020).

2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 23.11.2020).

3. Підгірна В.Н., Костащук В.І. Характеристика географічних особливостей розвитку ринку туристичних послуг України. *Інфраструктура ринку*. Одеса, 2020. 42. С.108-113.

4. Фрей Л.В., Геращенко Д.В. Сучасні тенденції та новітні тренди в туризмі після COVID -19. Інновації та технології в сфері послуг і харчування. 2020. № 2. URL : http://itsf.chdtu.edu.ua/article/view/213044/pdf_4

5. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р.

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНФРАСТРУКТУРИ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ

Лесік Ірина Миколаївна,

доктор філософії в економіці,
доцент кафедри економічної теорії і суспільних наук,
Миколаївський національний аграрний університет

Лесік Максим Анатолійович

здобувач вищої освіти факультету менеджменту
Миколаївський національний аграрний університет

Всесвітня пандемія через COVID-19 створила нові виклики перед багатьма галузями, зокрема й перед сферою екологічного туризму. Але водночас спонукала до пошуку та розширення можливостей у напрямку діджиталізації, як елементу інфраструктурного забезпечення.

До прикладу, в національній туристичній організації Японії створили платформу на Facebook з онлайн-подорожами, де ведеться трансляція, з метою ознайомлення туристів з не найбільш популяризованими пам'ятками країні, музеями тощо, і вважають це дуже вдалим рішенням за сучасних умов. Більше того, для Японії віртуальні подорожі вже є досить популярними для внутрішнього ринку, особливо серед людей старшого покоління, яке не має змоги подорожувати на значні відстані, та на людей з фобією щодо авіаперельотів. Але Японія – країна, яка за даними 2020 р. у «Рейтингу країн світу за рівнем ВВП» [2] займає 3 місце, змогла швидко не тільки розробити стратегічне рішення, але втілити його в реальне життя. Не кожна країна світу володіє таким технологічним потенціалом як Японія, проте її досвід є досить далекоглядним та перспективним як для внутрішнього, так і для зовнішнього споживача.

Інфраструктуру можна розглядати у системному взаємозв'язку ресурсних, виробничих і логістичних можливостей, які мають забезпечувати її ефективне та екологічнобезпечне функціонування, через впровадження ресурсозберігаючих технологій, забезпечувати дієві взаємозв'язки і відповідний рівень ділової активності, сприяти нарощуванню потенціалу, гарантувати її безпечність [8]. Вдосконалення складної системи з власними функціональними особливостями взаємозалежних елементів екологічної, енергетичної, економічної, інформаційної, виробничої, соціальної інфраструктури є об'єктивною потребою [4].

Підвищення ролі інфраструктури в інтенсивному розвитку світової економіки пов'язане зі збільшенням споживчого попиту на якісне транспортне сполучення. Розвиток транспортної інфраструктури сприяє торговельно-економічним відносинам, утворюючи канали виробничих комунікацій та соціальної мобільності як передумови до зростання рівня життя та добробуту [3].

Для розвитку та популяризації екологічного туризму діджиталізація може стати перспективним напрямом, який сприятиме підвищенню конкурентоспроможності на вітчизняному та світовому ринку туристичних послуг.

Діджиталізація повністю змінила взаємодію попиту та пропозиції в туристичній галузі, а також значною мірою вплинула на напрямок та вподобання клієнта щодо обрання подорожі [1].

Міжнародні експерти дуже оптимістичні до того, що мобільні пристрої можуть покращити життя мешканців віддалених сільських районів країн, які розвиваються, з нерозвиненою транспортною інфраструктурою. Однак інструментальна роль телекомунікацій незрозуміла в контексті, коли мережі обміну інформацією жителів сильно географічно обмежені їх обмеженою мобільністю [5]. Просторові структури туристичних потоків відображають рух туристів та демонструють відмінності в туристичних ресурсах, даючи поради щодо сприяння збалансованому та стійкому розвитку туризму [6]. Існує небагато знань про просторову поведінку міських туристів, і тим не менше туристи отримують величезну кількість даних, коли відвідують міста. Ці джерела даних можна використовувати для відстеження їх присутності у їх діяльності [7].

Подібна ситуація вимагає мобілізації зусиль з боку держави й наповнення реформ соціальним змістом, успішна реалізація яких напряму залежить від стратегічно важливих рішень [9].

Можна погодитись з дослідниками які вважають діджиталізацію фактично не можливим елементом інфраструктури екологічного туризму, якщо вона має обмежені можливості. В першу чергу проявляється технологічна не готовність через відсутність Інтернет покриття по всій країні, а через це відсутність каналу комунікації, який у цій галузі є дуже важливим.

Проте, якщо розглядати екотуризм як перспективний напрям, Україні варто усвідомити, що популяризація екотуристичної діяльності повинна починатися з орієнтації на внутрішнього споживача з огляду на історичну спадщину кожного регіону країни, ментальності, традицій, гастрономічної культури тощо. Діджиталізація у туристичній галузі може стати тим напрямом, реалізація якого, за підтримки держави, підвищить екологічну орієнтованість та сприятиме розвитку екологічної свідомості. Світові тенденції розвитку туристичної сфери, розглядають її, як економічну рушійну силу орієнтовану на 17 цілей стійкого розвитку, серед яких: забезпечення робочих місць, стимулювання розвитку сільського господарства для забезпечення продуктами місцевих відпочивальників, податкові надходження та їх реінвестиції у систему охорони здоров'я тощо. Зважаючи на це Україні варто сформуванати комплексний план розвитку екологічного туризму, як одного із перспективних напрямів, на якому можна конкурувати маючи розвинену інфраструктуру.

Список літератури:

1. Cuomo, M. T., Tortora, D., Foroudi, P., Giordano, A., Festa, G., & Metallo, G. (2020). Digital transformation and tourist experience co-design: big social data for planning cultural tourism. *Technological Forecasting and Social Change*, 162,

120345. doi: 10.1016/j.techfore.2020.120345.

2. Gross domestic product (2020). *The World Bank Group*. <https://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf>

3. Lesik I. (2020). Assessment of Transport Infrastructure Development Level of Ukraine. *Modern Economics*, 23(2020), 95-101. doi: 10.31521/modecon.V23(2020)-15.

4. Lesik, I., Bobrovska, N., Bilichenko, O., Dranus, L., Lykhach, V., Dranus, V., ... & Nazarenko, I. (2020). Assessment of management efficiency and infrastructure development of Ukraine. *Management Science Letters*, 3071-3080. doi: 10.5267/j.msl.2020.5.016.

5. Matous, P. (2017). Complementarity and substitution between physical and virtual travel for instrumental information sharing in remote rural regions: A social network approach. *Transportation Research Part A: Policy and Practice*, 99, 61-79. doi: 10.1016/j.tra.2017.02.010.

6. Mou, N., Zheng, Y., Makkonen, T., Yang, T., Tang, J. J., & Song, Y. (2020). Tourists' digital footprint: The spatial patterns of tourist flows in Qingdao, China. *Tourism Management*, 81, 104151. doi: 10.1016/j.tourman.2020.104151.

7. Salas-Olmedo, M. H., Moya-Gómez, B., García-Palomares, J. C., & Gutiérrez, J. (2018). Tourists' digital footprint in cities: Comparing Big Data sources. *Tourism Management*, 66, 13-25. doi: 10.1016/j.tourman.2017.11.001.

8. Вишнеvsька О. М., Лесік І. М. Інфраструктурне забезпечення формування і функціонування ринку продукції овочівництва: монографія. Миколаїв: Швець В. М., 2017. 324 с.

9. Лесік, І. М. (2018). Соціально-економічні аспекти розвитку суспільства. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. Вип. 4. 11-17. doi: 10.31521/2313-092X/2018-4(100)-2.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

Толок Галина Арсенівна,

к.т.н., доцент кафедри готельно-ресторанного і туристичного бізнесу КНУКІМ

Коваленко Олексій Олександрович,

Лутай Вікторія Андріївна,

Магістранти

Київський національний університет

культури і мистецтв

м. Київ, Україна

Готельно-ресторанний бізнес є галуззю з високим рівнем конкуренції, основними умовами ефективного функціонування якої є максимальне задоволення потреб споживача, забезпечення високого рівня комфорту, задоволення найрізноманітніших побутових, господарських і культурних запитів гостей. Щороку ці вимоги зростають. Висока культура та якість обслуговування споживачів покращують імідж підприємств індустрії гостинності, приваблюють і утримують клієнтів.

Якість продукції і послуг посідає центральне місце у розв'язанні проблеми підвищення конкурентоздатності закладів готельного і ресторанного господарства, адже вона гарантує їх безпеку і екологічність, забезпечує відповідність вимогам міжнародних стандартів.

Вимоги до якості постійно змінюються, підвищуються з науково-технічним розвитком, покращенням рівня життя та відповідно попиту на продукцію та послуги. Підприємствам, які мають впроваджену систему управління якістю, як засіб вдосконалення своїх господарчих процесів належить перевага над іншими, тому що впроваджені системи управління якістю надають можливість на більш ефективне провадження господарської діяльності підприємства [1].

Система якості підприємств готельно - ресторанного бізнесу має надзвичайне значення, оскільки ця галузь признана сьогодні однією з найбільш динамічних і пріоритетних сфер економічної діяльності. Це частина системи управління підприємством, що спрямована на досягнення чітко визначених результатів відповідно до цілей у сфері якості, щоб задовольняти потреби, очікування та вимоги зацікавлених сторін. Цілі у сфері якості доповнюють інші цілі організації, пов'язані з управлінням персоналом, інвестиційною та інноваційною діяльністю, виробничим менеджментом, навколишнім середовищем, охороною праці тощо. Різні частини системи управління

організацією можуть бути інтегровані разом із системою управління якістю в єдину систему менеджменту, що використовує спільні елементи.

Головна цільова настанова систем якості, побудованих на основі стандартів ІСО серії 9000, - забезпечення якості продукції, необхідної споживачам, і надання їм доказів у здатності підприємства робити це стабільно у часі.

Зарубіжний і вітчизняний досвід свідчать, що управління якістю товарів і послуг - складний процес, який охоплює організаційний, економічний, соціальний напрями діяльності готельно - ресторанного підприємства. Існує дві основні мети розробки систем управління якістю.

Перша – оптимізація роботи закладу та забезпечення, зокрема, конкурентоспроможності продукції та послуг, що виробляються, підвищення ефективності виробництва.

Друга мета полягає в демонстрації усім потенційним споживачам можливості стабільно виробляти продукцію (надавати послуги) заданого рівня якості, яка задовольняє всі їхні вимоги та потреби.

Згідно державного стандарту ДСТУ EN ISO 9001:2018 [2], запровадження системи управління якістю має бути стратегічним рішенням організації. Фахівцями визнано, що необхідною умовою успішної діяльності підприємства у виробничому, природному і соціальному середовищі є створення, впровадження і сертифікація інтегрованої системи управління.

Інтегрована система управління (ІСУ) є частиною загального менеджменту організації, яка відповідає вимогам двох або більше міжнародних стандартів і функціонує як єдине ціле. До створення ІСУ слід підходити як до складного інноваційного проекту, який направлений на підвищення ефективності загального менеджменту організації [3]. Головною перевагою ІСУ є систематизація вимог до всіх аспектів діяльності організацій. Запровадження ІСУ на підприємстві – це найважливіша передумова зростання його конкурентоспроможності та стійкого розвитку в ринкових умовах. До найбільш розповсюджених та актуальних стандартів на системи менеджменту у світі відносяться: стандарти ІСО серії 9000 на системи менеджменту якості, серії 14000 на системи екологічного менеджменту (ISO 14000), стандарти OHSAS (Occupational Health and Safety Assessment Series) серії 18000 на системи менеджменту промислової безпеки і охорони праці, стандарт SA (Social Accountability) 8000 на системи соціального і етичного менеджменту, які мають багато спільних рис і надають підприємствам можливість інтегрованого впровадження передового міжнародного досвіду з побудови ефективних систем менеджменту і мінімізації ризиків стосовно якості, довкілля, безпеки і суспільства.

Світова практика створення інтегрованої системи управління (менеджменту) надає підприємствам право обрання альтернативного варіанта побудови:

а) до базової системи (наприклад, системи менеджменту якості) послідовно додають інші системи менеджменту, наприклад, систему еко-менеджменту, систему управління промисловою безпекою та ін.

б) система спочатку розробляється як повністю інтегрована модель, яка об'єднує в єдиному комплексі відразу декілька систем менеджменту.

Вибір варіанта визначається залежно від масштабу організації, специфічних законодавчих вимог і досвіду.

На рис. 1 наведені основні групи мотивів, які спонукають керівників запроваджувати ІСУ [4].

Рис 1. Мотиви впровадження інтегрованої системи управління (ІСУ)

Найчастіше ядром ІСУ є система менеджменту якості ISO 9000, однак це не є правилом, бо складові ІСУ кожного окремого підприємства визначаються його керівництвом та залежать від багатьох чинників, серед яких: сфера діяльності, обсяги виробництва, ринки збуту, потреби споживачів, фінансові можливості тощо.

Обов'язковою складовою ІСУ для підприємств готельно - ресторанного бізнесу є Система управління безпечністю харчових продуктів (НАССР), що є

науково обґрунтованою системою, яка довела свою ефективність і прийнята міжнародними організаціями, її впровадження дає змогу гарантувати виробництво безпечної харчової продукції шляхом ідентифікації і контролю небезпечних чинників (біологічних, хімічних, фізичних) в критичних точках технологічного процесу виробництва. В Україні застосування системи НАССР є обов'язковим для усіх підприємств, які спеціалізуються на виробництві або реалізації харчових продуктів [5].

Переваг від використання системи НАССР багато.

Найважливіші з них такі:

- НАССР є системним підходом, що охоплює усі аспекти безпеки харчових продуктів, починаючи від вирощування, збирання врожаю, закупівлі сировини і закінчуючи використанням кінцевим споживачем;
- використання НАССР перенесе акценти від випробування кінцевого продукту до використання превентивних методів забезпечення безпеки під час виробництва та реалізації;
- правильно проведений аналіз небезпечних чинників дає змогу виявити приховані небезпеки і направити відповідні ресурси в критичні точки процесу; – зменшення втрат, пов'язаних із відкликанням продукції, штрафними санкціями та судовими позовами;
- НАССР може інтегруватися у загальну систему управління, досить органічно поєднуючись з іншими управлінськими концепціями;
- застосування НАССР може бути корисним для підтвердження виконання законодавчих і нормативних вимог, адже в багатьох країнах світу НАССР є обов'язковою законодавчо встановленою вимогою.

Система екологічного керування (СЕК) - частина всієї системи менеджменту організації, що допомагатиме організації сформулювати екологічну політику. Екологічний менеджмент виражається у таких принципах, як спирання на екологічну свідомість, екологічне мотивування діяльності, випередженість або попередженість у розв'язанні проблем екології, цілеспрямованість, стратегічність і послідовність в екологічній діяльності тощо. Існують такі рівні екологічної відповідальності підприємств:

- Запобігання забруднення. Підприємства розробляють екологічно безпечні товари, використовують упаковку, що піддається переробці, вдосконалюють методи контролю за забрудненням, впроваджують енергозберігаючі технології
- Контроль якості продукції та послуг. Підприємства використовують методики, які мінімізують не тільки забруднення довкілля при випуску товару, але і його вплив на екологію на усіх етапах життєвого циклу
- Нові екологічні технології. Перехід підприємств до стратегії найвищої екологічної відповідальності потребує нових технологій [6].

Таким чином, кожне підприємство може визначити свій рівень, на якому перебуває їхня політика охорони природних ресурсів.

Система управління безпекою та гігієною праці (БіГП) – це частина загальної системи управління, яка спрямована на ідентифікацію небезпек, оцінку

та управління ризиками в сфері безпеки та гігієни праці, що пов'язані з діяльністю організації.

Зазначені стандарти мають багато спільних рис, зокрема, всіх їх очолює вище керівництво, вони є частиною загальної політики підприємства, забезпечують врахування потреб і виробника, і споживача, декларують принципи превентивності та постійного вдосконалення систем менеджменту, забезпечують узгодженість власних інтересів із інтересами споживачів і надають підприємствам змогу інтегрованого впровадження передового міжнародного досвіду з побудови ефективних систем менеджменту і мінімізації ризиків стосовно якості, довкілля, безпеки і суспільства.

При цьому поняття інтегрованої системи управління асоціюється, по перше, з процесом об'єднання в одне ціле яких-небудь систем менеджменту, а по-друге, з найбільш ефективним способом управління організацією в умовах конкуренції, яка все більше зростає. Проте в загальновизнаному розумінні інтегровані системи управління – це лише частина системи загального менеджменту підприємства, що відповідає вимогам двох або більше міжнародних стандартів на системи менеджменту і що функціонує як єдине ціле.

Створення та забезпечення ефективного функціонування ІСУ дає підприємству цілу низку зовнішніх та внутрішніх переваг, які представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Переваги від впровадження ІСУ

Внутрішні переваги	Зовнішні переваги
1. Удосконалення процесів управління за напрямками ІСУ	1. Підвищення конкурентоспроможності організації
2. Збільшення лояльності та мотивованості персоналу	2. Відповідність вимогам національного законодавства, міжнародних і регіональних нормативних документів
3. Підвищення компетентності персоналу, поліпшення умов праці та безпеки	3. Покращення іміджу та зростання довіри з боку замовників, партнерів, держави, суспільства
4. Мінімізація втрат від інцидентів, аварій, нещасних випадків	4. Зменшення шкідливих викидів та відходів
5. Зменшення споживання матеріалів, електроенергії	5. Покращення можливостей участі та перемоги у національних, регіональних і міжнародних тендерах на постачання продукції, виконання робіт, надання послуг
6. Наявність ефективного інструменту управління у вищого керівництва	

Запровадження інтегрованої системи управління на підприємстві – це найважливіша передумова зростання його конкурентоспроможності та стійкого розвитку в ринкових умовах.

Список літератури:

1. Косянчук Т. Ф. Забезпечення якості та конкурентоспроможності продукції на засадах сучасних принципів управління якістю / Косянчук Т. Ф., Майорова Н. І. // Вісник Хмельницького національного університету 2010, № 3. Т. 3 – С.51-56
2. ДСТУ EN ISO 9001:2018 Система управління якістю. Вимоги. (EN ISO 9001:2015, IDT; ISO 9001:2015, IDT) Національний стандарт України [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=79941
3. Посилкіна О.В., Світлична К.С. Побудова системи показників для оцінки функціонування інтегрованої системи менеджменту на фармацевтичних підприємствах// Управління, економіка та забезпечення якості в фармації. – 2010. – № 3(11). – С. 40-46.
4. Потай О.А. Формування інтегрованої системи екологічного менеджменту промислових підприємств // Науковий вісник: Збірник науково-технічних праць. – Л.: НЛТУ України, 2015. - Вип. 15.3. – С. 212–216.
5. Толлок Г. А., Захарчук Д.М. Застосування інтегрованих систем управління якістю продукції та послуг в індустрії гостинності» // Г.А.Толлок, Д.М. Захарчук // Гостинність, сервіс, туризм: досвід, проблеми, інновації: тези доповідей VI Міжнар.наук.-практ.конф., Київ, 11-12 квіт.,2019 р.-Київ:Вид.центр КНУКіМ,2019.-250 с. - С.189-190.
6. Сталий розвиток економіки// Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2011. – №10. – 290с